

A portrait of Dr. Noor Ahmad Khalidi, a middle-aged man with glasses, wearing a dark suit, white shirt, and a red tie with white polka dots. He is looking slightly to the right with a serious expression.

افغانستان

مردم
تاریخ

و سیاست

دوکتور نور احمد خالدی

Dr Noor Ahmad Khalidi

KRD Books

خالدی، نوراحمد، ۱۳۹۹ هجری شمسی
افغانستان مردم، تاریخ و سیاست

مولف: دکتور نور احمد خالدی

زبان: دری

تعداد صفحات: 480

تعداد کلمات: 228664

فونت: آریل 12

قطع: W6.93" (176mm) by H9.84" (250mm)

کاغذ: سفید عادی 80gsm

ناشر: KRD Books

مطبعة: نسخه چاپ الکترونیکی پی دی اف

چاپ اول: ماه می 2020

قیمت فی جلد: 30 دالر

ISBN: 978-1-64945-970-1

کلیه حقوق چاپ و تکثیر و ترجمه برای ناشر محفوظ است.

هرنوع تکثیر، فوتوکاپی و نشر الکترونیک بدون اجازه کتبی ناشر ممنوع می باشد.

آدرس الکترونیکی : noor.khalidi@gmail.com

افغانستان

(مردم. تاریخ. سیاست)

دکتور نوراحمد خالدي

چاپ اول ماه می سال 2020م

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اهدأ

این مجموعه را به محصلان پوهنتون کابل و سایر
پوهنتون‌های کشور تقدیم می‌کنم تا باشد جوانان این کشور در
انکشاف داشته‌های علمی خود مسائل سیاسی مبرم کشور را
در روشنی شرایط تاریخی افغانستان نگریسته، احساس
وطن‌دوستی و محبت به هموطن خود را، از هر دین و تباری
که باشند، در خود پرورش دهند!

رهبري مؤثر دولت افغانستان

به حكمت، لياقت، قاطعيت، عدالت، نجابت و شجاعت نښې جمهور آن وابسته است.

فهرست مندرجات

اهدأ	ت
فهرست مندرجات	ج
پیشگفتار	15
بخش اول: سرزمین و مردم افغانستان	16
جغرافیای افغانستان	16
افغانستان چهار راه مدنیت‌ها	17
آرپایی‌ها، حقیقت چیست و افسانه کدام است	18
تعداد نفوس افغانستان	19
اجرای سرشماری نفوس در شرایط جنگ عملی نیست	22
تخمین‌های تازه نفوس افغانستان	22
ترکیب قومی نفوس افغانستان	24
منشأ اقوام افغانستان	29
اول - پشتون‌ها	30
فرهنگ پشتون‌ها	34
سیستم روابط قبیله‌ای پشتون‌ها	38
اصول پشتون‌نوی	38
دوم- تاجیک‌ها	41
سوم- هزاره‌ها	44
نفوس هزاره‌ها به تناسب تمام نفوس افغانستان!	46
شباهت‌های ژنتیکی هزاره‌ها با مغول‌ها	47
چهارم- ترک‌تباران افغانستان	47
ترکیب ژنتیکی نفوس افغانستان	48
ترکیب زبانی نفوس افغانستان	49
بخش دوم: مروری بر تاریخ افغانستان	51
عصر تاریخ مشترک منطقه	51
دوران ماقبل تاریخ و تاریخ قدیم	51
تاریخ باستان	55
استیلای اعراب مسلمان (671م تا 821م)	55
دودمان‌های غیر عرب	56
دوران معاصر تاریخ افغانستان	57
سرزمین افغانستان امروزی در اوایل قرن هژدهم میلادی	57
شرایط منطقه در زمان تأسیس حکومت‌های هوتکی و ابدالی	58
قیام میرویس خان هوتکی و ایجاد دولت هوتکی	59
سلسله هوتکیان	62

- تشكيل دولت معاصر افغانستان توسط احمد شاه ابدالي..... 63
- چرا ميرويس خان هوتكي و احمد شاه ابدالي را مؤسسین کشور افغانستان می دانيم؟... 64
- ايجاد امپراطوري ابدالي (دراني)..... 65
- روابط احمد شاه با دولت های همسايه..... 66
- هندوستان..... 66
- روابط با ايران..... 66
- روابط با آسياي مركزي..... 66
- استحكام دولت افغان..... 67
- روابط با اقوام ساكن کشور..... 69
- شيوه حكومت داری و رفتار سلاطين پشتون..... 71
- رفتار زمامداران غير پشتون در افغانستان..... 74
- دولت و سيستم قومی و قبیله ای پشتون ها..... 75
- تضاد درونی جنبش طالبان با سيستم عنعنوی قومی پشتون ها..... 79
- بخش سوم: افغانستان معاصر تا ختم نظام سلطنتی..... 81**
- شروع تاريخ معاصر افغانستان..... 81
- آيا هرگز کسی به نام شاه يا امير خراسان مستقلانه حكومت کرده است؟..... 84
- تعميم اسم افغانستان..... 85
- كروناولوجی مختصر اشاره به اسم کشور، ملت و دولت افغانستان..... 86
- مداخلات استعماری انگليس در افغانستان..... 86
- مرحله اول- (1798-1837م)؛..... 87
- مرحله دوم – 1838-1842، و 1878-1880م..... 88
- مرحله سوم – (1881-1919م)..... 89
- تبدیل افغانستان به قلمرو تحت الحمايه بریتانیا..... 90
- امير عبدالرحمن خان..... 90
- شيوه حكومتياری عبدالرحمان..... 91
- اشغال پنجاه توسط روسهای تزاری..... 93
- معاهده خط ديورند..... 94
- امير حبيب الله خان..... 95
- امير امان الله خان..... 98
- حصول استقلال سياسي..... 99
- نهضت تجدد طلبی يا مدرنيته..... 102
- تهادب گذاران کشور افغانستان معاصر..... 105
- اغتشاش سقوی..... 106
- عوامل شكست نهضت امانی..... 107
- امير حبيب الله كلکانی..... 108
- بازگشت به عصر افراطييت مذهبی..... 109
- سقوط دولت حبيب الله كلکانی..... 110
- سلطنت محمد نادر خان..... 112
- دومين قانون اساسی افغانستان..... 114
- سلطنت محمد ظاهر شاه..... 116

117	مشخصات حکومتداری محمد ظاهر شاه.....
	مشروطیت اول: صدارت شاه محمود خان (1946-1953) و دومین تجربهء
118	مطبوعات آزاد در افغانستان.....
118	خصوصیات مطبوعات دوره ء شاه محمود خان :
119	دههء دموکراسی در افغانستان (۱۳۴۳ تا ۱۳۵۲ هـ.ش).....
120	مطبوعات در دههء دیموکراسی.....
120	مطبوعات غیر دولتی.....
122	جراید دولتی.....
122	مخالفان دههء دموکراسی.....
124	دو برداشت متفاوت از پروسه گسترش دموکراسی در افغانستان.....
126	بخش چهارم: افغانستان زیر آماج ناسیونالیزم ایرانی.....
126	مبانی ناسیونالیزم ایرانی کدامها اند؟.....
127	اهداف هجوم فرهنگی ایران.....
130	سعی در مغشوش ساختن هویت ملی اتباع افغانستان.....
131	وحدت ملی افغانستان در مقایسه با دیگران.....
132	کوشش برای بازنگری تاریخ افغانستان.....
138	اختراع یک هویت جعلی.....
142	ایران و شاهنامهء فردوسی.....
142	ایرانیها برای ما معادل فارسی برای لغات خارجی میسازند!.....
143	زبان مروج دری در افغانستان زیر خطر است!.....
145	زبان دری مروج در افغانستان مادر زبان فارسی ایران است؟.....
147	فارسی زبان اصلی مردم فارس نیست!.....
148	مهد پیدایش زبان دری (فارسی).....
150	سرنوشت زبان دری (فارسی) در دوقرن حاکمیت صفوی ها.....
151	بخش پنجم: آغاز بی ثباتی سیاسی در افغانستان.....
151	کودتای ۲۶ سرطان ۱۳۵۲.....
151	جمهوری محمد داوود خان.....
154	سلسله بارکزیایی-خانواده آل یحیی.....
155	کودتای هفت ثور: دولت جمهوری دموکراتیک (1978-1992م).....
155	خلاصه.....
156	کودتای هفتم ثور ۱۳۵۷ هجری شمسی.....
157	عوامل کودتای هفت ثور.....
157	حزب دموکراتیک خلق افغانستان.....
159	انشعاب حزب.....
160	نور محمد تره کی.....
162	فرامین رژیم جدید.....
164	حفیظ الله امین.....
165	حوادث ششم جدی سال ۱۳۵۸ هجری شمسی.....
166	حکومت ببرک کارمل.....

167	تشديد جهاد.....
169	داکتر نجيب الله.....
169	تعيين داکتر نجيب الله به رهبري حزب و دولت.....
171	اصلاحات.....
171	سقوط.....
172	يکتعداد عوامل سقوط دولت داکتر نجيب الله.....
174	دستاورد جمهوري دموکراتيک افغانستان.....
174	اثرات سياسي و اجتماعي.....
177	اثرات و مصارف انساني.....
180	حکومت مجاهدين (1992-1996م) .....
180	مقاومت عليه رژيم جمهوري دموکراتيک.....
180	ائتلاف هفتگانه پشاور.....
181	ائتلاف هشتگانه.....
183	موافقتنامه جنبوا.....
183	عواقب سيوتاز پروسهء مصالحهء ملي.....
184	توافقنامهء پشاور.....
185	جدول زماني به قدرت رسيدن دولت اسلامي مجاهدين:.....
186	چهارده روز حساس در تاريخ معاصر افغانستان.....
189	صبغت الله مجددي.....
191	برهان الدين رباني.....
192	جنگهاي تنظيمي 1996-1992.....
193	واقعهء افشار و جنگهاي داخلي حزب وحدت.....
197	شرائط افغانستان و سقوط دولت مجاهدين.....
198	حکومت مجاهدين و عروج جمعيت اسلامي.....
199	فهرست منابع و مآخذ اين فصل.....
200	.....
200	حکومت طالبان (1996-2001م).....
201	شرائط افغانستان و ظهور طالبان.....
205	ملا محمد عمر.....
206	اقدامات دولت امارت اسلامي طالبان.....
207	مباني فکري تحريک طالبان.....
208	نقش جريان هاي فکري اسلامي پاکستان بر طالبان.....
208	مذاهب چهارگانه اهل سنت.....
209	تفکر طالباني و وهابيت.....
210	جریانهای عمده فکري اسلامي در پاکستان.....
218	تضاد دروني جنبش طالبان با سيستم عنعنوي قومي پشتونها.....
219	حملات تروريستي يازدهم سپتمبر در امريکا و حکومت طالبان.....
219	سقوط طالبان و ايجاد دولت جديد.....
220	وفات ملا عمر رهبر طالبان.....

221	جدول زمانی ظهور و سقوط طالبان:
224	حوادث آتی در قدرت رسیدن طالبان نقش اساسی دارند:
226	بخش ششم: مداخله نظامی امریکا در افغانستان و دولت پسا طالبان
226	کنفرانس بن، قانون اساسی و امیدواری‌ها
226	شرکت کننده گان کانفرانس بن
227	تصامیم کنفرانس بن
227	ترکیب قومی کابینه موقت
227	آزادی های اجتماعی و حقوق بشر
228	اداره انتقالی
228	حضور سربازان بین المللی
228	عواقب کنفرانس بن
229	تشکیل حاکمیت موقت
230	ریاست جمهور حامد کرزی
231	دولت پسا طالبان
232	لویه جرگه اضطراری
233	اداره انتقال با ترکیب نا متوازن
234	قانون اساسی جدید
235	انتخابات ریاست جمهوری افغانستان ۱۳۸۳ (۲۰۰۴)
235	نامزدها و مسائل
238	نتایج انتخابات ۲۰۰۴ ریاست جمهوری
239	تقلب
239	۲۰۰۶ و شروع دوباره ناآرامیها
239	انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۰۹ افغانستان
240	نتیجه انتخابات
242	دولت پسا طالبان و گسترش فساد اداری و مالی در افغانستان
251	نخستین محاکمه علنی یک وزیر به اتهام فساد
253	ریاست جمهوری اشرف غنی
253	زندگی نامه رئیس جمهور اشرف غنی
253	وظایف
255	انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۳ هجری شمسی (۲۰۱۴م)
256	انتخابات و برجستگی خطوط قومی
258	نتایج نهایی تفتیش شده دور دوم انتخابات
263	حکومت وحدت ملی غنی-عبدالله
268	انتخابات سال ۲۰۱۹ ریاست جمهوری و تشدید بحران
270	تحول ستراتیژیک در بیلانس حاکمیت سیاسی
272	توافقنامه سیاسی میان رئیس جمهور اشرف غنی و عبدالله عبدالله
274	بخش هفتم: شورای نظار فرصت طلبیهای سیاسی، تمامیت خواهی
274	دولت پسا طالبان و تنظیم جمعیت اسلامی

- بحران در حزب جمعيت اسلامي 275
- حزب جمعيت اسلامي و سياست‌هاي قومي و سمتي 277
- آيا جمعيت يک حزب قومي است؟ 279
- دمدين روح پدram در کالبد جمعيت و شوراي نظار 279
- آيا مجموعه تفکر سياسي به نام تاجيکيزم وجود دارد؟ 281
- جمعيت اسلامي، شوراي نظار و سقاوي چهارم 283
- مفهوم نوين اصطلاح "سقاوي" 283
- سقاوي اول (جدي ۱۳۰۷ - ميزان ۱۳۰۸ ه ش) يا زمان حاکميت حبيب‌اله کلکاني ... 286
- سقاوي دوم (۱۳۷۱-۱۳۷۵ ه ش) حکومت رباني-مسعود 287
- سقاوي سوم (۱۳۹۳-۱۳۸۰ ه ش) دوران مقاومت ضد طالبان شوراي نظار 288
- سقاوي چهارم (۱۳۸۱ ه ش -) بازگشت شوراي نظار و شرکت در قدرت سياسي... 288
- برنامه سياسي عصر "سقاوي چهارم" 289
- اميدوارم هرگز استيلاي فاشيزم و استبداد قومي را تجربه نکنيم 290
- چرا يک تعداد براي تغيير نظام در عجله هستند؟ 292
- اجنداي نظام فيبرالي قابل پذيرش افغان‌ها نيست 293
- اتحاد‌هاي موقت تنظيم‌ها 294
- موقف سياسي ايتلافيون از چه قرار بود 295
- راه حل بحران چگونه پيشيني ميشود؟ 295
- گسترش ابعاد مذهبي جنگ در افغانستان 297
- عنصر حکمتيار 298
- بخش هشتم: مسائل مبرم سياسي امروزي و ريشه‌هاي آن 300**
- مسائل مبرم سياسي کدامها اند؟ 300
- ريشه‌هاي بي‌ثباتي سياسي در کشور 300
- دو طرز ديد متفاوت از دولت افغانستان 301
- حل مسئله ملي در افغانستان! 303
- وابستگي‌هاي عنعنوي قومي 306
- قومپردي پشتون نفرتي تا حد وطن ستيزي 309
- اشاعه قدراليزم و تجزيه طلبي بر مبناي خطوط قومي! 310
- جيوپوليتيك افغانستان 312
- حوادث صد سال قبل و ارتباط آن با شرايط امروزي افغانستان 313
- چه راهي در مقابل وجود دارد؟ 314
- اتحاد در محور منافع ملي 315
- بخش نهم: ديدگاه‌هاي قومي در برابر ملي گرایی 316**
- بحران سياسي 316
- بحران افغانستان و منافع جهان غرب 316
- 2006 و شروع دوباره ناآرامي‌ها 317
- جریانهای فکری موجوده حاکم بر جامعه ما 320
- بخش دهم: تحکیم یک نظام مستقر متکی به قانون 322**

322	دموکراسی، انارشی، دیکتاتوری!
323	چه باید کرد؟ چگونه باید به جلو رفت؟
324	پارۀ برداشت‌های نادرست
326	اقدامات یک رییس جمهور با کفایت چه خواهد بود؟
329	بخش یازدهم: موجودیت ملت و هویت مشترک ملی در افغانستان
329	تلاش‌های زیادی در جریان است که ما را بی‌هویت کنند
330	تبارز هویت ملی
337	افغانستان و مسئله ستم ملی
347	هویت شخصی، هویت قومی و هویت ملی
349	نظام فرهنگی و اجتماعی مبتنی بر پلورالیزم قومی و زبانی
349	اول: فرهنگ اسلامی
349	دوم: هویت ملی (عنصر افغانیت)
351	بخش دوازدهم: وحدت ملی، فدرالیزم و تجزیه طلبی
351	عوامل وحدت کشور افغانستان
352	زمینه‌های تجزیه طلبی و ایجاد سیستم فدرالی
354	علل تجزیه طلبی و سیستم فدرالی
358	سناریوهای تجزیه طلبی و یا ایجاد یک سیستم فدرالی
358	تجزیه افغانستان به شمال و جنوب
359	عواقب تجزیه افغانستان به شمال و جنوب
366	سیستم متمرکز و یا غیر متمرکز دولتی؟
366	تغییر نظام دولتی یا ایجاد مقام صدراعظم اجرایی؟
367	سیستم فدرالی و مشکلات افغانستان
368	چرا حزب جمعیت و شورای نظار حالا به تغییر نظام رو آورده اند؟
369	طبقه بندی دولت‌ها بر حسب مشارکت مردم
369	سیستم جمهوری
370	طبقه بندی دولت‌ها به متمرکز و فدرال
371	اصلاح سیستم اداره محلی در افغانستان
371	ولایات
372	مقام حکمران ولایت
372	منابع عایداتی ولایات
372	مقام والی ولایت
373	مقام صدراعظم اجرایی
375	بخش سیزدهم: حل مسله جنگ در افغانستان
375	وضع موجود چگونه است؟
376	طرفین اصلی جنگ در افغانستان کدام‌ها اند؟
377	علل تشدید جنگ در افغانستان چه است؟
377	1 خروج قوای ناتو

378	2 عملیات ضرب الغضب پاکستان
379	3 ظهور پدیده داعش
380	عوامل ادامه بحران در افغانستان
380	مشکلات مصالحه ملی
381	سیاست نزدیکی با پاکستان
384	ابهام در سیاست‌های امریکا
386	مقابله با تروریسم
388	طالبان، داعش و سرنوشت افغانستان
391	مرگ ملا عمر رهبر جنبش طالبان
392	دروغ‌گویی‌های اس‌اس‌ای
392	درگیری‌ها میان شاخه‌های مختلف طالبان
392	داعش و زمینه‌های توسعه آن
393	آیا امریکا مسوول ظهور و گسترش داعش در عراق است؟
394	کوبیدن بالای طبل صلح
395	منشور صلح برای افغانستان
397	دوم- پیشنهادات
398	توافق صلح امریکا با طالبان
399	موقف دولت بعد از انتخابات
400	نواقص، مشکلات و پیامدهای توافق قطر
403	مذاکرات بین الافغانی صلح
406	بخش چهاردهم: معضله خط دیورند
406	پیشگفتار
408	سابقه تاریخی
409	عقد معاهده دیورند
409	دلایل عقد معاهده دیورند
409	هدف عقد معاهده دیورند
410	مدت اعتبار معاهده دیورند
410	موافقتنامه 8 اگست سال 1919 راولپندی
411	کنفرانس میسوری هند 17 اپریل تا 18 جولای 1920
411	معاهده سال 1921 م کابل میان دولت‌های انگلستان و افغانستان
413	آیا معاهده دیورند هنوز هم مورد اعتبار است؟
414	موقف دولت‌های بعدی افغانستان و سایر ممالک در مورد خط دیورند
414	موقف دولت‌های افغانستان
414	موقف دولت بریطانیه
414	موقف دولت پاکستان در مورد خط دیورند
415	موقف امریکا
415	موقف افغانستان در یک محکمه بین‌المللی
415	مشوره کتبی مشاور حقوقی خود دولت بریتانیا!
417	خط دیورند و مناسبات سیاسی با پاکستان

417	اهمیت قضیه خط دیورند
418	سیاست لوی افغانستان
419	نتیجه و راه‌های عملی حل قضیه
419	شناخت رسمی خط دیورند یا هم‌پرسی عمومی در میان اقوام پشتون و بلوچ پاکستان
419	ایجاد یک پارتنرشپ فعال همکاری افغانستان و پاکستان
421	بخش پانزدهم: مقالات و یادداشت‌های متفرقه
421	آوازه های قاجاق یورانیم هلمند با طیارات ترانسپورتنی امریکایی؟
422	تعیین اعضای کابینه یا وزرا توسط رئیس جمهور
422	آیا وزارت یک مقام سیاسی است یا اداری
422	موقف افغانستان در قبال ایران و عربستان سعودی
423	تاریخ افشا می‌کند: دعوت خلیل اله خلیلی از شاهنشاه ایران برای اشغال افغانستان
425	نیاز مبرم به اصلاح سیستم اداره دولت در افغانستان
426	جنبش روشنایی هزاره‌ها را بشناسیم!
427	ادعای جعلی بودن قانون اساسی
428	شهروندان یا اتباع
428	اصلاح سیستم انتخاباتی افغانستان
429	تجلیل از نوروز
430	حماسه مقاومت هفتصد روزه مردم هرات در برابر متجاوزین ایرانی
430	پیشگفتار
431	خلاصه
433	مختصری از تاریخ هرات
438	بازی بزرگ استعماری
438	مقابله با خطر افغانستان
440	هند برطانوی، روسیه، ناپلیون و ایران
442	حمله ایران بالای افغانستان و محاصره هرات
446	آیا غلجایی‌ها همان خلجی‌ها هستند؟
449	منشأ قومی خلجی‌ها
453	خراسان در عهد هارون الرشید از قول زین الاخبار گردیزی، ۴۴۳ قمری
453	چند فرهنگی (MULTICULTURAL)
454	محدودیت‌های سیاست‌های چند فرهنگی
454	ملیت و تذکره های برقی!
455	مقاله روزنامه هشت صبح در مورد تذکره های الکترونیک
457	افسانه تقلب انتخاباتی!
461	بخش شانزدهم: افغانستان خانه مشترک ماست!
467	بخش هفدهم: مأخذ، منابع، یادداشت ها پاورقی‌ها
474	بخش هژدهم در مورد نویسنده

دوکتور نوراحمد خالدی - افغانستان: مردم، تاریخ و سیاست □ ص

دوکتور نوراحمد خالدی 474

پيشگفتار

تعداد زيادي از دوستان پيهم تقاضاي تنظيم نوشته‌ها، مقالات و يادداشت‌هاي پراکنده اينجانب را در فيسبوک و ساير رسانه‌ها بصورت يک مجموعه نمودند تا براي علاقمندان موارد استفاده و مأخذ بهتري را فراهم نمايد. با احترام به اين تقاضا اين مجموعه تنظيم شده است. اميدوارم اين مجموعه طرف استفاده آنده از محصلان پوهنتون‌هاي مختلف داخل و خارج از کشور که با پيام‌هاي خود از من تقاضاي روشني انداختن بالاي موضوعات مختلفه را کرده اند، قرار بگيرد.

قبل از همه از تمام دوستاني که نوشته‌ها، مقالات و يادداشت‌هاي اينجانب را در فيسبوک و ساير نشريه‌هاي چاپي و انترنتي تعقيب نموده، مطالعه و لايک مي‌کنند و يا لطف مزيد نموده بالاي آنها ابراز نظر مي‌کنند اظهار شکران مي‌نمايم. همچنان از دوستاني که برنامه‌هاي "دورنما، ساعتي با داکتر نور احمد خالدي" را در تلويزيون جهاني زرین و برنامه "سخن روز" را در تلويزيون افغانستان تعقيب نموده اند، اظهار امتنان مي‌کنم. تبصره‌ها و تشويق‌هاي مسلسل آنها سبب ادامه علاقمندی من در نوشتن اين مقالات بوده است.

همچنان لازم مي‌دانم از مسوولين فيسبوک، يوتوب، نشريه‌هاي چاپي و انترنتي از جمله تاند، سباوون، دعوت ميديا، افغان جرمن آنلاين، آريانا افغانستان آنلاين، برنامه "دورنما" از تلويزيون جهاني زرین محترم نور وجوهات، تلويزيون افغانستان به مديريت محترمه سحبه کامراني، راديو صدای دوست (آشنا) و مجله چاپي افغان (گان) اظهار سپاسگذاري نمايم که اين نوشته‌ها، مقالات و يادداشت‌ها را و همچنان مصاحبه‌ها، بيانيه‌ها و برنامه‌هاي تلويزيوني را نشر نموده اند.

يک‌تعداد عظيم موضوعات متنوع حاد سياسي، امنيتي، اجتماعي، ادبي، فرهنگي و تاريخي در مورد افغانستان را که در مطبوعات و رسانه‌هاي کشور، تلويزيون‌هاي انترنتي، رسانه‌هاي انترنتي به شمول روزنامه‌ها، جريده‌ها، مجلات، وبسایت‌ها، وبلاگ‌ها، فيسبوک و يوتوب و امثالهم در طول سه سال گذشته مورد بحث بودند اين مجموعه احتوا مي‌نمايد.

بايد توجه کرد که اين مجموعه شامل نوشته‌هاي پراکنده در زمان‌هاي متفاوت بوده آن طوري که لازم است نظر به محدوديت وقت بصورت يک کتاب منسجم ويرايش نشده است. از اين رهگذر از تکراري بودن بعضي عناوين و مطالب قبلاً معذرت مي‌خواهم.

اميدوارم با تقديم اين مجموعه خدمتي براي جوانان کشور که تشنه آموختن و شناختن بهتر و عميق‌تر کشور خود و مردم خود بدون استفاده از عينک قومپرستي، زبان‌پرستي و تمايلات تنگ نظرانه سمتي، حزبي و تنظيمي اند، کرده باشم.

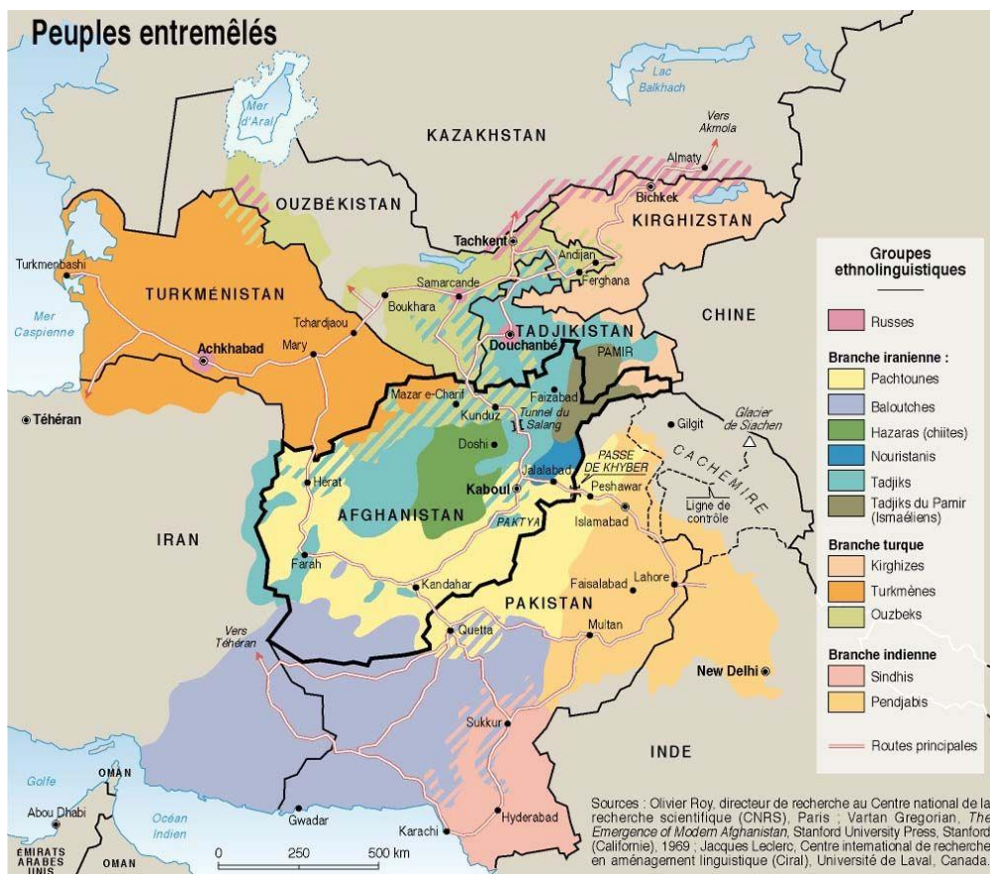
دکتور نور احمد خالدي

شهر برزبن، استراليا 21، می 2020

بخش اول: سرزمين و مردم افغانستان

جغرافياي افغانستان

جغرافياي افغانستان معاصر شامل تمام يا بخشي از حوزه ها و سرزمين‌هايي است که در گذشته‌ها بنام‌هاي آريا، آريو، آريانا، ايران، خراسان، سيستان، غرجستان، زابلستان، کابلستان، گندارا، تخارستان، افغانستان و غيره در آثار استوره‌يي، افسانوي، تاريخي، جغرافيايي، جهانگردي و نقشه‌ها ياد شده‌اند.

سرزمين‌هايي که از "ري" در غرب تا "تخارستان" در شمال شرق، از مرو (ترکمنستان امروزي) در شمال تا هرات و تا حوالی سيستان در جنوب امتداد داشت به نام خراسان ياد می‌گردد که شامل شهرهای معروف هرات، نیشاپور (ايران امروزي) و مرو بود. جورج فورستر انگليسي در سفر خود از بنگال به لندن در زمان تیمورشاه درانی از طريق کشمير، پشاور، کابل، قندهار، هرات و مشهد وقتی در حوالی شيندند امروزي کاروان حامل او رو به طرف شمال به جاذب هرات می‌کزد می‌نويسد: "در روز بيست و چهارم، بعد از شش فرسنگ سفر، در غيرونی که یک قريه معروف و

محصور در نزديكي يك جريان آب است براي دادن حق العبور و تهية احتياجات سفر سه روزه از طريق يك دشت كه به حوالی خراسان می‌رسد، توقف كرديم. (ج فورستر، ص 113). در بابرنامه (1526م) بابر می‌نويسد كه "راه از قندهار به خراسان صاف بوده كدام كوه و كوتل ندارد".

منطقه را كه در زمان تيموريان هرات (1370 - 1500م) افغانستان ناميده می‌شد، ظهيرالدين محمد بابر وقتی كابل را اشغال كرد (1504م) در كتاب بابرنامه از آن به همين نام يادآوری می‌كند. همچنان در كتاب تاريخ فرشته (ابولقاسم فرشته، بيجاپور، هندوستان، 1606م) حدود آن بيان شده از جنوب كابل آغاز تا درياهای هلمند و سند و اطراف كوه‌های سلیمان را در بر می‌گرفت. از زمان سلطنت تيمورشاه اين نام به مرور زمان بر تمام كشور اطلاق گرديد.

هيچكدام از اين حوزه‌های جغرافيايي كه در بالا از آن‌ها نام گرفته شد به تنهایی خود تمام سرزمين افغانستان امروزی را احتوا نمی‌كرد. متأسفانه در هندوستان به تمام سرزمين‌های غرب درياي سند خراسان می‌گفتند و اين اشاره نادرست سبب سوء تفاهمات بشماري ميان يكتعداد از مؤرخين گرديده است.

افغانستان چهار راه مدنيت‌ها

در اين شكي نيست كه افغانستان با حدود اربعة فعلی خود در حقيقت چهارراه مدنيت‌های كهن بود. راه ابريشم از همين سرزمين‌ها گذشته، راه‌های تجارت از هذب به شرق ميانه از اينجا گذشته، سرزمين‌های آسيای ميانه، آريانی كهن كه افغانستان جز آن است لشكر كشى‌های جهان‌گشايان زيادی را متحمل شده است. از اين رهگذر تاريخ اين مناطق تاريخ مشترک ملتهای زياد امروزی را تشكيل ميدهد.

هخامنشی‌های فارس چند هزارسال قبل اين سرزمين‌ها را اشغال كردند و حتی تا مصر و تركية امروزی حكومت كردند. متعاقباً اسکندر يونانی بالای اين سرزمين‌ها حمله كرد و متعاقب او امپراطوری سيلوسيد ايجاد گرديده دولت گريكو-باختري در شمال افغانستان امروزی ايجاد می‌شود. به تعقيب آن‌ها كوشانی‌ها مدنيت‌های بزرگ هندو و بودايی را ايجاد كردند كه آثار آن‌ها در باميان، كاپيسا، هده و لوگر وجود دارد و بعد از آنها هون‌های سفيد (يقتلی‌ها) و امپراطوری گوپتای هند در قدرت بودند. در عين زمان پارتیها يا اشكانیها كه از پارتیه در جنوب- شرق بحيرة كسپين (از خراسان دوران اسلامی) برخواسته بودند امپراطوری وسيعی را كه غرب افغانستان امروزی و تمام فارس را احتوا ميكنند تشكيل كردند و برای نیم قرن در اين سرزمينها حكومت كردند. متعاقباً ساسانی‌های فارس اين سرزمين‌ها را اشغال می‌كنند.

در حدود يك‌هزار و چارصد سال قبل اعراب به اين سرزمين‌ها حمله می‌كنند و تمدن اسلامی را در اين سرزمين‌ها گسترش می‌دهند. به تعقيب اعراب دولتهای بومی طاهری و صفاری از خراسان و سيستان منشأ گرفته نفوذ خود را بالا مناطق وسيعی گسترش ميدهند. در زمان طاهريان برای بار اول زبان دری رسم الخط عربی را ميپذيرد و در زمان صفاريان اولین اشعار به زبان دری سزوده ميشوند. در زمان يعقوب ليث صفار شهر كابل توسط آنها فتح ميگردد و دين اسلام در اين سرزمين معرفی و نافذ ميگردد. به تعقيب آنها سامانيها از مركزيت بخارا حاكميت صفاريهای سيستان را سرنگون ميكنند و خلیفه بغداد حاكميت آنها را در اين سرزمينها در حدود خلافت عباسی برسميت ميشناسد.

برای اولین بار یک دولت مستقل که مرکزیت آن در حدود افغانستان امروزی است در غزنی توسط ترکمن تبار های الپتگین و سبکتگین ایجاد میگردد و توسط سلطان محمود غزنوی به یک امپراطوری وسیعی مبدل میگردد که حدود آن از هندوستان تا فارس بود. غوری ها جهانگشایان بعدی هستند که همزمان با خوارزمشاهیان بالای این سرزمین ها اثر می گذارند که به تعقیب آن ها مغول ها به این سرزمین ها سرازیر شده و به تاراج می پردازند. تیموری ها و بابر ها و صفوی ها آخرین جهانگشایان در کشور ما بودند. این جهانگشایان و دولتهای مربوطه آنها در پهلوی ویرانگرها، مدنیهایی را هم ایجاد کرده و سبب مهاجرت های نفوس به این مناطق و از این مناطق هم شده اند که اثرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قابل ملاحظه بجا گذاشته اند.

بنابر آن کشور مستقلی که در جهان امروز بنام افغانستان یاد میشود و تهداب آنرا قیامهای میرویس خان هوتکی در سال 1709 م و احمدخان ابدالی در سال 1747 م بر خرابه های امپراطوری های مغولی، صفوی و افشاری در این سرزمینها میگذارند، در گذشته مدنیت های زیادی را تجربه کرده که کاوش های باستانشناسی آثار آنها را در دسترس ما قرار می دهد. مهاجرت های زیادی هم صورت گرفته و در این مورد تیوری هایی به ارتباط مهاجرت آریایی ها از شمال قفقاز، از اوکراین و سایبیریا به جنوب بطرف سرزمین های ما موجود است. تمام این لشکرکشی ها، مدنیت ها و مهاجرت ها بالای ساختمان نفوس این مناطق ناگذیر اثر گذاشته اند.

آریایی ها، حقیقت چیست و افسانه کدام است

برای بعضی ها مربوط ساختن تاجیک ها به "آریایی ها" و دیده پوشی از ریشه "آریایی" پشتون ها به حد تعصب بالا رفته است، اما حقیقت این است که هرگاه نژادی که ما امروز به نام آریین از خیرات نوشته یک دانشمند فرانسوی در اخیر قرن هژدهم می شناسیم وجود داشته باشد که در قرن بیستم معادل فارسی دری آن به نام "آریایی" به وسیله یک ناسیونالیست ایرانی به نام رضا شفق اختراع شد، اقوام پشتون و تاجیک هر دو شامل آن اند.

پروفسور نظروف منشأ مشترک آریایی اقوام پشتون و تاجیک را مطرح می کند. مرحوم میر غلام محمد غبار و احمدعلی کهزاد از آریانیتهای پختانه و دادیک نامبرده اند. برای بعضی فعالین سیاسی تاجیک قبول چنین فرضیه، هم نژاد بودن پشتون و تاجیک، در حقیقت نقض کامل تهداب ایدیولوژیک برتری نژادی فرضی آنها بر قوم پشتون محسوب گردیده شدیداً آن را رد می کنند. حالا جای دارد تحقیق کنیم تا بدانیم که آریایی یعنی چه؟ منشأ این نامگذاری زبانی است یا نژادی؟ آریایی ها کی ها بودند و در کجا زندگی می کردند؟ آریایی ها از کجا آمده اند؟ آیا فرضیه مهاجرت و کوچ آریایی ها از شمال قفقاز به جنوب به سرزمین های آسیای میانه، ایران امروزی، افغانستان امروزی و هندوستان حقیقت دارد؟ منشأ این فرضیه بر چه استوار است؟ آیا ایرانی ها آریایی هستند؟

در بیشتر از یک قرن اخیر بسیاری مؤرخین و جامعه شناس ها باور به کوچ یا مهاجرت آریایی ها از شمال قفقاز و جنوب روسیه به سه جانب، به غرب به جانب اروپا، جنوب به جانب ایران امروزی و جنوب شرق به جانب افغانستان و هند باور داشتند. باید اذعان کرد که این عقیده کوچ آریایی ها چندان سابقه تاریخی ندارد. برای بار اول سر ویلیام جونز انگلیسی در اواخر قرن هژدهم به شباهت های ریشه های زبان های هند و اروپایی پی می برد و اصطلاح زبان های هند و اروپایی را معرفی می کند. همزمان با او دانشمند فرانسوی به نام آدیپرون که اوستا شناس بود و اولین ترجمه اوستا را به زبان اروپایی (فرانسوی) انجام داد، در سال های 1760 م می خواست اشاره بکند به قومی که اوستا را نوشته اند. او با استفاده از کلمه آریا و بجه که در اوستا بود معادل فرانسوی آن را به شکل آریین Arian اختراع کرد و این قوم را آریین نامید. در دهه های بعدی نویسنده گان آلمانی

به تدريج شباهت زباني هند و اروپايي را به شباهت نژادي ارتقا مي‌دهند چون به مساوات نژادي عقیده نداشتند و در جستجوی يك نژاد برتر بودند نژاد آرين را تبليغ مي‌کنند.

تا اين زمان هنوز کسی اصطلاح فارسي دری "آريايي" را نساخته بود. در دهة آخر قرن نهم مرزا آقاخان کرمانی اولین شخص ایرانی است که به نژاد آرين اشاره مي‌کند. رضا شفق در کتاب معروف "تاريخ ايران باستان" برای اولین بار از اصطلاح "آريايي" در قرن بیستم استفاده مي‌کند. از آن به بعد اصطلاح "آريايي" به زیربنای ایدئولوژیک و نژادي ناسیونالیست‌های فارس، به مثابه يك نژاد برتر، با دنباله‌روی از آدولف هیتلر، مبدل می‌گردد که به موجب آن اسم رسمی فارس را به ايران مبدل می‌کنند، کتیبه‌های سنگی جعل شده هخامنشی‌ها از زیر خاک‌ها برون می‌آیند، پادشاهان هخامنشی آريايي می‌شوند، قبر کس دیگری را بدام کورو ش نامگذاری میکنند، آهورا مزدا خدای آن‌ها می‌شود و امثالهم.

امروزه بسیاری از محققین سرشناس در ايران به مهاجرت آريايي‌ها از شمال شرق به ايران امروز یا فارس باستان عقیده ندارند، کتیبه‌های هخامنشی را جعلیات ساخته شده دربار شاه می‌دانند، از جمله دکتور شاهرخ وفاداری پژوهشگر ايران باستان، رضا ضیا ابراهیمی پژوهشگر تاريخ ايران و استاد در دانشگاه آکسفورد در يك مصاحبه با تلویزیون فارسي بی بی سی در اين مورد صحبت می‌کنند که به تیوری مهاجرت آريايي‌ها به عنوان يك نژاد عقیده ندارند. دکتور مازیار استاد ژنیتیک در پوهنتون پورث سمث انگلستان در اين مصاحبه می‌گوید: "همچون مهاجرتی را علم ژنیتیک تأیید نمی‌کند. آن‌ها می‌گویند اینکه آریا در اوستا به يك قوم یا يك طبقه خاص در جامعه و یا به زبان اطلاق می‌شده ما چیزی نمی‌دانیم."

بر همین منوال استاد معاصر ایرانی دکتور مرادی غیاث آبادی در يك مصاحبه با بخش فارسي رادیو فرانسه می‌گوید مردم ايران باشندگان بومی همین سرزمین ايران بوده اند و از جای دیگری به اين سرزمین کوچ نکرده اند. در مورد آريايي‌ها او می‌گوید آریا در (اوستا) و آریو (کوشانی‌ها) مردم سرزمینی بوده در شمال و شمالغرب افغانستان امروزی بلخ و هرات.

در هماهنگی با این اظهارات این بار اول است که تحقیقات ژنیتیکی در مورد اقوام افغانستان منتشره جریده پلوس وان، چاپ بیست و هشتم مارچ سال ۲۰۱۲م به قرابت ژنیتیکی اقوام پشتون و تاجیک دلایل فزیکي ژنیتیکی آریه می‌کند و تیوری مهاجرت آريايي‌ها را از شمال به جنوب بطور مستند مورد سوال قرار می‌دهد.

تعداد نفوس افغانستان

اولین و آخرین سرشماری نفوس در سال ۱۳۵۸ (۱۹۷۹م) به کمک ملل متحد در افغانستان انجام شد. قبل از آن در سالهای ۱۹۷۲-۷۳م پروژه "سروی دموگرافی و رهنمای خانواده در افغانستان"^۱ توسط وزارت پلان تکمیل گردید که نفوس مسکون کشور را ۱۱.۵۲ میلیون نفر تخمین نموده بود.^۲

سرشماری سال ۱۹۷۹م (۱۳۵۸ شمسی) نفوس مسکون کشور را در سال مذکور به تعداد ۱۳.۰۵ میلیون نفر حساب و نفوس کوچی را در حدود ۱.۵ میلیون نفر تخمین می‌گردد. نفوس افغانستان برای

^۱ University of Buffalo. Afghanistan National Demographic and Family Guidance Survey 1972-1973. Funded by United States Agency for International Development (USAID).

^۲ Spiter, James and Nancy Frank, 1977, *Afghanistan a Demographic Uncertainty, Research Not 6, Bureau of Census, Washington DC.*

تخمینهای پلان هفت ساله در سال 1975 به تعداد 16.6 میلیون نفر (14.2 مسکون و 2.4 کوچی) تخمین شده بود.³

برخلاف گفته‌های بعضی‌ها (از جمله امین فرهنگ وزیر اقتصاد در سال 2004) سرشماری سال ۱۳۵۸ (1979م) یک عمل نمایشی نبوده بلکه تهیه مقدمات آن سه سال را در زمان جمهوری داوود خان دربر گرفت. دوره‌های مقدماتی شامل نقشه‌کشی تمام دهات و شهرهای کشور، نمیرگذاری تمام دروازه‌ها و فهرست کردن تمام خانوارها در عقب این دروازه‌ها و فهرست برداری و نمره زدن خیمه‌های کوچی‌ها و تثبیت مسیر حرکت آن‌ها می‌باشد.

اصل سرشماری بیست روز را در سال ۱۳۵۸ در بر گرفت و بیش از دو میلیون پرسشنامه خانوارها را بیش از ده هزار سرشماران با انجام مصاحبه با بزرگان هر خانوار در تمام مناطق امن کشور تکمیل کردند. در مناطق صعب‌العبور کوهستانی و محلات بسیار نا امن، معمولاً دور افتاده، سرشماری انجام نشد. بر همین اساس چون کوچی‌ها معمولاً در همچو مناطق زندگی می‌کنند، احتوای کامل نشدند. اما برای تخمین نفوس این مناطق از فهرست‌های خانوارها که در مراحل مقدماتی سرشماری تکمیل شده بودند و میزان رشد نفوس استفاده شد.

متعاقباً معلومات شامل پرسشنامه‌ها ادخال کمپیوتری شده و بعد از پروسس تمام پرسشنامه‌ها، نتایج مقدماتی آن در سال 1980م و نتایج نهایی در سال 1983 از طرف اداره مرکزی احصاییه، وقتی که من مدیر عمومی سرشماری نفوس و سروی‌های دموگرافیکی بودم، نشر گردیدند.

از سال ۱۳۵۸ به اینطرف سرشماری تازه در کشور انجام نیافته است. با وجودی‌که بعد از کنفرانس بن و ایجاد دولت جمهوری اسلامی در سال 2001م تطبیق پروژه سرشماری در دستور کار دولت جدید قرار گرفته و برای تطبیق آن اقدامات جدی و گسترده به کمک صندوق نفوس ملل متحد از طرف اداره مرکزی احصاییه انجام پذیرفت، اما بنابر وخامت اوضاع امنیتی تا امروز دولت‌ها قادر به انجام این پروژه نشده‌اند. هر کودکی می‌داند برای سرشماری موجودیت امنیت اهمیت درجه اول دارد. هیچ رهبر سیاسی نمی‌تواند جان بیش از سی‌هزار سرشمار (معمولاً معلمین مکاتب) را به خطر انداخته آن‌ها را به دهات و قریه جات اعزام کند. حتی در سال ۱۳۵۸ که به مقایسه سال‌های اخیر امنیت نسبی در کشور موجود بود تعدادی از کارمندان اداره مرکزی احصاییه جان‌های خود را از دست دادند.

اداره مرکزی احصاییه در افغانستان مسوول جمع‌آوری و نشر احصاییه‌های نفوس در افغانستان می‌باشد. بر همین اساس این اداره همه ساله احصاییه‌های نفوس مسکون کشور را به تفکیک ولایات، ولسوالی‌ها، نواحی، شهری و دهاتی و جنس (ذکور و اناث) نشر می‌کند. تمام تخمین‌های سالانه نفوس افغانستان در طی ۳۶ سال گذشته، که مورد استفاده دولت و مؤسسات می‌باشند همه عمدتاً بر پایه نتایج اولین سرشماری نفوس کشور در سال ۱۳۵۸ و بعضی سروی‌ها، فهرست برداریها، تخمین‌های محلی بعدی نفوس استوار اند. اخیراً اداره مرکزی احصاییه نفوس سال ۱۳۹۷ (2017 / 2018م) کشور را در حدود 31.6 میلیون نفر تخمین نموده که از جمله نفوس کوچی نسبت عدم موجودیت معلومات دقیق 5.1 میلیون نفر در نظر گرفته شده است (وبسایت اداره مرکزی احصاییه، احصایه نفوس).

بعضی‌ها می‌گویند دولت‌های افغانستان سرشماری‌های نفوس را انجام نمی‌دهند چون مقامات نمی‌خواستند نفوس اقوام کشور معلوم گردد. این برداشت نادرستی است. منظور اولی از اجرای

³ Academia, Demographic Profile of Afghanistan, 1979, Dr Noor A Khalidi, https://www.academia.edu/11860590/Demographic_Profile_of_Afghanistan_1979.

سرشماری معلوم کردن نفوس اقوام نیست. در هیچ قانون اساسی کشور در هیچ زمانی اقوام کشور دارای امتیازات خاصی نبوده اند تا دانستن تعداد هر قوم برای پالیسی‌های دولت‌ها اهمیت خاصی داشته باشد. همه مردم افغانستان در برابر قانون حقوق، امتیازات و مسؤولیت‌های مساوی دارند. منظور از سرشماری‌ها دانستن تعداد نفوس کشور، مشخصات دموگرافیکی آن مانند نسبت ذکور و اناث، ترکیب سنی؛ مشخصات اجتماعی مانند میزان سواد آموزی، حالت مدنی نفوس؛ مشخصات اقتصادی مانند کار و اشتغال و سکتورهای تولیدی، عاید؛ و همچنین دانستن تقسیمات شهری، دهاتی، کوچی و جغرافیایی نفوس است. از اینگونه معلومات در پلان‌ها و پروگرام‌های انکشافی دولت و مؤسسات تجارتي استفاده به عمل می‌آید. دانستن تقسیمات قومی و زبانی نفوس نیز مهم است اما در شرایط و جو نامساعد و بی اعتمادی سیاسی موجوده اینگونه ارقام و احصایه‌های حساس می‌تواند تنش‌های اجتماعی را مضاعف نماید.

عملیات سرشماری از مقدمات تا اجرا، پروسس ارقام، تحلیل و ارزیابی و نشر نتایج بسیار پرمصرف، زمان‌گیر، تخریکی، مسلکی می‌باشند. از این لحاظ در اکثر کشورهای جهان سرشماری‌ها هر ده سال یکبار تکرار می‌گردند. تنها چند کشور محدود سرشماری‌ها را هر پنج سال انجام می‌دهند. بطور مثال بآنکه آسترالیا در هر پنج سال سرشماری می‌کند، با آنهم از سه سال به اینطرف مقدمات سرشماری ماه اگست سال جاری 2016 آن جریان دارد و نشر نتایج کامل آن سه سال بعدی را در بر خواهد گرفت.

واقعیت این است که سیاستمداران ما تا هنوز پروسه‌های دموکراسی را از دل و جان قبول نکرده اند، طوری که نتایج انتخابات سالهای 2014 و 2019 نشان داد، هنوز توان پذیرش و هضم نتایج سرشماری‌ها و انتخابات را ندارد. بطور مثال دولت‌های مجاهدین و دولت جمهوری اسلامی بعد از کنفرانس بن در نشرات خود از روی تعصب سیاسی یا از انجام سرشماری نفوس سال ۱۳۵۸ که در زمان حفیظ‌الله امین اجرا شد انکار می‌کنند، یا نادیده می‌گیرند و یا آن را کم اهمیت جلوه می‌دهند. حتی سرپرست اداره مرکزی احصاییه یا از روی نادانی یا از روی اجبار و تعصب سیاسی می‌گوید سرشماری در سال ۱۳۵۸ شروع شد، اما تکمیل نکردید! در حالی که می‌دانیم سرشماری مذکور با مصرف میلیون‌ها دالر از شروع کارهای مقدماتی کارتوگرافیکی، نمبر زدن دروازه‌ها و فهرست برداری خانوارها تا اجرای عملیات ساحه، پروسس ارقام کمپیوتری، تحلیل و ارزیابی نتایج، تهیه راپورها، تکمیل و نشر ارقام در حدود پنج سال را در بر گرفته و تکمیل گردید.

خوشبختانه در نتایج نشر شده سرشماری مذکور چیزی وجود ندارد تا صحت ارقام آن را بنابر ملحوظات قومی، زبانی و سیاسی خدشه دار سازد. اما از آنجائیکه سیاستمداران ما توان پذیرش و هضم ارقام و اعداد بدست آمده از نفوس کشور را از نتیجه عملیات ساحه که مطابق به برداشت‌های خاص خودشان نباشد، ندارند؛ از این لحاظ نباید در سرشماری آینده از قوم و ملیت مردم سوال کرد. با اطمینان می‌توانم بگویم که اگر دولت موفق به اجرای یک سرشماری نفوس در آینده گردد و از مردم در مورد قومیت آن‌ها سوال گردد کسانی که خود را در اقلیت می‌یابند نتایج سرشماری را قبول نخواهند کرد و با تحت سوال بردن نتایج یک موضوع، تمام نتایج سرشماری مورد سوال قرار خواهد گرفت.

افغانستان توان آن را ندارد تا با شامل کردن سوال قومیت تمام نتایج یک سرشماری خود را مورد سوال قرار داده مصارف گزاف آن را به هدر دهد. برای دانستن احصاییه‌های نفوس بر اساس قومیت راه‌های دیگری موجود است که ارقام سرشماری‌های نفوس می‌توانند امکانات آن را میسر سازند.

اجرای سرشماری نفوس در شرایط جنگ عملی نیست

محمد امین فرهنگ در مصاحبه با تلویزیون ای.تی.ان. ادعا کرده بود که حکومت کرزی (خودش در آن زمان وزیر پلان یا اقتصاد بوده) و دولت فعلی بخاطر اغراض قومی سرشماری نفوس را نخواستند و نمی‌خواهند اجرا گردد. صاف و پوست‌کنده این سخنان پوچ و بی‌معنی از طرف افراد غیر مسلکی است که از پروسه سرشماری و مغلق بودن آن چیزی نمی‌دانند. اجرای سرشماری بزرگترین عملیات ساحه در یک کشور است که در جریان آن هر دروازه در کشور باید باز شود و از خانوارهای عقب دروازه یک پرسشنامه که حد اقل نیم ساعت را در بر می‌گیرد تکمیل گردد. در کشوری که ۳۹ هزار قریه دهاتی و هزاران ناحیه شهری وجود دارد این عملیات به حد اقل بیست هزار سرشمار و پنج هزار کنترولر ساحه نیاز دارد تا در مدت حد اقل یک ماه این عملیات را تکمیل کنند. در کشوری که در بیش از مناصف قریه‌جات آن امنیت سرشماران را دولت تضمین کرده نمی‌تواند چگونه کسی و یا مقامی جرأت کند تا جان هزاران سرشمار را به خطر انداخته آن‌ها را به مناطق دور افتاده و پرخطر اعزام نماید. سرشماری پلان شده سال 2008 بنا بر نبودن فضای لازم امنیتی از طرف ملل متحد و دولت افغانستان به تعویق افتاد. این مشکلات امروز هم وجود دارد. من شخصاً در عمل مشکلات انجام سرشماری را تجربه کرده‌ام. من متخصص امور نفوس هستم و به همین صفت در چندین سرشماری آسترالیا و همپان کشور مایکرونیشیا سهم گرفته‌ام. در عملیات اولین و آخرین سرشماری سال 1979 افغانستان به حیث ماستر ترینر سهم گرفته و به حیث مدیر عمومی سرشماری نفوس نتایج آن را تحلیل، ارزیابی و نشر کرده‌ام (۱۹۸۳م). در سال ۱۳۵۸ در زمان حفیظ الله امین که جنگ‌های مجاهدین تازه شروع شده بود و امنیت در مناطق دور افتاده کشور به خرابی امروز نبود با آنهم در جریان سرشماری صدها سرشمار و کارمند اداره مرکزی احصاییه جان‌های خود را باختند. بطور مثال من برای ارزیابی آمادگیهای ولایات نیمروز، فراه، هرات و بادغیس بیست روز قبل از آغاز عملیات ساحه به این ولایات سفر کردم. باوجود اطمینان‌های زیاد والیها و قوماندان‌های نظامی مربوطه هنوز به کابل بر نگشته بودم که خبر کشته شدن مرحوم آقای راد مدیر احصاییه ولایت بادغیس و همکاران او برای ما رسید. به تعقیب آن در اثر حمله مجاهدین به دفتر سرشماری لوگر تمام همکاران دفتر مذکور بشول مدیر آن که از همصنفی‌های زمان پوهنحی اقتصاد پوهنتون کابل من بود جان‌های خود را باختند.

در اثر خرابی اوضاع امنیتی در ۳۵ درصد ساحات کشور سرشماری صورت گرفته نتوانست. حالا چطور یک عده آدمهای بی‌خبر و غیر مسلکی با ادعاهای منافقانه که رنگ قوم پرستی و تعصب در آن‌ها موج می‌زند، می‌خواهند اذهان عامه را مغشوش بسازند و رهبران پشتون تبار را متهم کنند که انجام سرشماری پلان شده ملل متحد را در سالهای ۲۰۰۸م و ۲۰۱۰م بنا بر اغراض سیاسی اجرا نکردند؟ متأسفانه تعدادی می‌خواهند هر موضوعی را رنگ قومی بدهند و ذهنیتهای جوانان بیخبر را مخدوش نمایند.

تخمین‌های تازه نفوس افغانستان

اخیراً معلومات غلط و نادرست توسط طلوع نیوز نشر شده که گویا با استفاده از تخنیک ریموت سنسنگ (احساس کردن از راه دور) می‌توان در وقت کم و با هزینه اندک، روند سرشماری نفوس را در کشور عملی کرد.

بنده متخصص امور نفوس بوده و در این رشته دکتورا دارم. همچنان در سال‌های 1982-1984 مدیر عمومی سرشماری نفوس در اداره مرکزی احصاییه افغانستان وظیفه اجرا کرده‌ام و به

تازگی بر اساس یک قرارداد پیشبینی نفوس مردمان اولیه یا ابورجی‌های استرالیا را بر اساس نتایج سرشماری سال 2016 برای بیست سال آینده برای استفاده وزارت امور اجتماعی و مسکن ایالت نیو ساوت ولز تمام کردم. اگر در مورد نفوس افغانستان به دنبال حقیقت هستید به این توضیحات مسلکی توجه کنید.

- اداره مرکزی احصاییه کدام سرشماری جدید نفوس را اجرا نکرده و قرار نیست اجرا کند بلکه بر اساس نوشته وبسات خودشان "مدل که در نتیجه تجدید روش برای برآورد نفوس در نظر گرفته شده است با بکاربرد ارقام موجود سرشماری نفوس سال 1358، فهرست برداری خانوار سال های 1383-85 کشور و همچنان سروی اقتصادی- اجتماعی و دموگرافیکی که در 13 ولایت کشور از طرف این اداره تطبیق گردیده، همچنان عکس های ماهواره پی که بدینمنظور از طرف نهاد های مختلف دولتی و غیر حکومتی بدسترس این اداره قرار داده شده و به نهاد فلومایندر شریک ساخته شده، صورت گرفته است."

- یعنی با استفاده از چهار منبع بشمول تخنیکهای ریموت سنسنگ اداره مرکزی احصاییه به کمک صندوق نفوس ملل متحد و موسسه فلومایندرز نفوس کشور را با یک مدل نو تخمین می‌کنند نه از طریق سرشماری که یک عملیات ساحوی وسیع پر مصرف (250 میلیون دالر امریکایی) است و در شرایط موجود امنیتی قابل اجرا نیست. بنا به اظهارات احمد جاوید رسولی، رییس عمومی اداره مرکزی احصاییه: "ما این شیوه را از سال ۲۰۱۶ آغاز کردیم که بر بنیاد آن توانستیم اکنون نتایج بهتری را دریابیم. در برآورد نفوس و قراری که اطلاعات به دست آرودیم این شیوه تا ۹۵ درصد ارقام دقیق را به دست می‌دهد (ذبیح‌الله جهانمل ۶ قوس ۱۳۹۶ طلوع نیوز)".

- اما آنچه طلوع نیوز در ادامه می‌نویسد که: "با این همه، مزیت‌هایی که نرم افزار ریموت سنسنگ دارد، این است که می‌شود با آن در وقت کم و با هزینه اندک، روند سرشماری نفوس در کشور را عملی کرد." کاملاً نادرست بوده و گمراه کننده است. اول اینکه ریموت سنسنگ کدام "نرم افزار" یا سافت ویر کمپیوتری نیست بلکه یک سلسله تخنیکهای احصاییوی از طریق عکسبرداریهای فضایی است که تغییرات مسکونی، زراعتی، فزیک را در دهات و شهرها در فاصله های زمانی مختلف ثبت می‌کنند. دوم آنکه از این تخنیک در بهبود نتایج سرشماری‌ها در جاهایی که عملی است و بهبود تخمین‌های نفوس در جاهایی که سرشماری عملی نیست استفاده می‌شود. بنابر آن ریموت سنسنگ برخلاف نوشته طلوع نیوز نمی‌تواند جای سرشماری را گرفته و نمی‌توان با استفاده از آن در وقت کم و با مصارف اندک روند سرشماری نفوس را در کشور عملی کرد.

- صندوق نفوس ملل متحد قرار است در دور سرشماری‌های سال 2020 که در بسیای کشورهای رو به انکشاف تطبیق می‌گردد با استفاده از تخنیک ریموت سنسنگ از طریق عکسبرداری‌های فضایی که تغییرات مسکونی، زراعتی، فزیک را در دهات و شهرها در فاصله‌های زمانی مختلف ثبت می‌کنند. بر علاوه جمع‌آوری ارقام نفوس ساحه با اجرای سرشماری‌ها در بهبود نتایج سرشماری‌ها کمک کند. از این تخنیک در تخمین‌های تازه نفوس افغانستان به همکاری موسسه فلومایندر نیز استفاده شده است.

- باید توجه داشت که از سال 1386 (2005) به اینطرف نظر به حکم قانون اساسی همه ساله اداره مرکزی احصاییه تخمین سالانه نفوس را بر اساس دو منبع اول سرشماری سال ۱۳۵۸ و دوم فهرست برداری خانوار سال‌های 1383-85 کشور انجام داده و به دسترس حکومت قرار می‌دهد.

- طوری‌که در نوشته اداره مرکزی احصاییه تذکر بعمل آمده اولین (و آخرین) سرشماری در

سال 1358 (1979م) وقتیکه حفيظ الله امين در قدرت بود اجرا شد، اما کارهای مقدماتی آن در زمان داوود خان تکميل شده بود. در زمان داوود خان تمام امور مقدماتی سرشماری به شمول نمبر زدن دروازه‌ها و فهرست برداری خانوارها در جریان سه سال تکميل گرديد و قرار بود که سرشماری بر اساس تقسيم اوقات زمانی پلان شده در سرطان سال ۱۳۵۷ اجرا گردد اما با کودتای ثور ۱۳۵۷ این پلان برای یکسال به تعویق افتاد. در سرشماری سال ۱۳۵۸ در حدود ۶۵ درصد ساحه کشور احتوا شد و معلومات در مورد ۳۵ درصد بقیه از فهرست های خانوار دور مقدماتی و رشد طبیعی نفوس به آن اضافه گرديد. از سال ۲۰۰۱ تا امروز دوبار کوشش شد تا سرشماری صورت بگیرد اما نظر به خرابی اوضاع امنیتی این پروژه به تعویق افتاد. در این مدت فهرست برداری خانوارها در سال‌های 1383-85 که امنیت نسبی موجود بود انجام داده شد.

- در عوض اداره مرکزی احصاییه به کمک ملل متحد پروژه تدریجی سروی اقتصادی-اجتماعی و دموگرافیکی ولایات را از سال ۲۰۱۱ به اینطرف روی اجرا گرفت که تا کنون در 13 ولایت کشور از طرف این اداره تطبیق گردیده است. در این سروی سوال‌های مربوط به زبان و قومیت افراد شامل نمی‌باشند تا باحساسیت‌هایی که در این دو موضوع موجود است نتایج این پروژه بزرگ ملی طرف سوال قرار نگیرد.

- سرشماری‌ها در دنیا نظر به مصارف هنگفت آن هر ده سال اجرا می‌شود این تنها آسترالیاست که با منابع هنگفت خود قادر است هر پنج سال اجرا کند. هیچ سیستم تذکره و تصدیق تولد جای سرشماری را گرفته نمی‌تواند. از روی تذکره نمی‌توان نفوس را در یک روز و ماه معین تعیین کرد. تولدات، وفیات و مهاجرت بالای آن تأثیر دارد. سرشماری‌ها در تمام کشورهای اروپایی و دنیا هر ده سال اجرا می‌شود. در آسترالیا که کاملترین سیستم تصدیق تولدات و وفیات را دارد باز هم سرشماری در هر پنج سال تطبیق می‌گردد و مانند آن است که عکس نفوس نفوس کشور را در یک روز معین می‌گیرد.

اداره مرکزی احصاییه مصارف یک سرشماری را در افغانستان اگر شرایط امنیتی اجازه دهد در حدود ۲۵۰ میلیون دالر امریکایی تخمین کرده است.

ترکیب قومی نفوس افغانستان

موقعیت افغانستان به مثابه چهار راه مدنیت‌ها ناگزیر بالای ترکیب قومی نفوس کشور تأثیر نموده است. در افغانستان بیش از شانزده قوم از جمله پشتون، تاجیک، هزاره، ازبیک، پشه‌ای، عرب، قرغیز، ترکمن، بلوچ، قزلباش، بیات، هندو، سیک و غیره زندگی می‌کنند. هرکدام این اقوام بدون کدام فشار خارجی، هویت خاص قومی خود را تا امروز حفظ نموده اند و هویت قومی آنها در تذکره نفوس هر فرد مشخص بوده مورد احترام افراد سایر اقوام بوده است. در مجموع این اقوام برادر و باهم برابر ملت افغانستان یا ملت افغان را تشکیل می‌دهند که مشخصات فرهنگی آن مبانی هویت ملی کشور را تشکیل داده به مثابه یک کتله مردم از مردم کشورهای همسایه متمایز می‌سازد. اسم افغانستان، ملیت مردم افغانستان، زبان دری مروج در کشور، زبان‌های ملی کشور، ایجاد مملکت افغانستان و دولت افغانستان، گذشته تاریخی کشور ما، مبارزات قهرمانانه نیاکان ما برای کسب استقلال سیاسی و ایجاد اولین دولت مستقل بومی در این سرزمین، حفظ استقلال و دفاع از آن در مقابل متجاوزین و گسترش نفوذ و منافع کشور ما در منطقه همه برخی از اجزای هویت ملی ما را می‌سازند.

نفوس اقوام در کشور هرگز بصورت رسمی از طرف دولت‌های افغانستان جمع‌آوری و نشر نشده است. در سرشماری سال ۱۳۵۸ (اولین و آخرین سرشماری رسمی در افغانستان) با آنکه سوال قوم در آغاز شامل پرسشنامه شده بود اما با آغاز سرشماری دولت تصمیم گرفت برای

جلوگيري از اخلاص عمليات سرشماری و جلوگيري از خطر زير سوال بردن صحت ارقام جمع آوری شده در آینده، سوال مربوط به اقوام افراد را حذف نماید. بذابر این تصمیم از قومیت مردم سوال نشد. اما در طول چند صد سال گذشته تخمین هایی در مورد نفوس اقوام کشور توسط مراجع مختلف صورت گرفته است. یکی از راه های تخمین تقریبی نفوس اقوام استفاده از احصایه های نفوس دهات و ولسوالی ها و تخمین درصدی ترکیب نفوس مسکون اقوام به تفکیک ولسوالی ها بوده که بر اساس آن می توان نفوس اقوام ولایات و کشور را تخمین نمود.

اولین کسیکه برای بار اول به تخمین نفوس اقوام افغانستان دست زد مونت ستوارت الفنستون انگلیسی در سال ۱۸۰۹ میلادی بود. موصوف و تیم معیتی تحقیقاتی او بر اساس تخمین وسطی نفوس مناطق مختلف در فی کیلومتر مربع و با در نظر داشت ترکیب قومی مناطق مذکور؛ نفوس اقوام تحت حاکمیت دولت افغانستان را در کتاب خود تخمین و درج می کند. (الفنستون، گزارش سلطنت کابل و ملحقات آن در هندوستان، تارتاری و فارس). جدول ذیل عکس صفحه ۱۱۴ کتاب مذکور است:

hundred to the square mile, was allowed to any large tract except Cashmeer, and sometimes (as in the whole country of the Hazaurehs) only eight souls were allowed to the square mile.

The different nations who inhabit the kingdom of Caubul were supposed to contribute to the population in the following proportions :—

Afghauns	4,300,000
* Beloches	1,000,000
* Tartars of all descriptions.	1,200,000
Persians (including Taujiks).	1,500,000
Indians (Cashmeerees, Juts, &c.)	5,700,000
Miscellaneous tribes	300,000

طوریکه می بینیم ارقام فوق ترکیب قومی نفوس مناطق تحت حاکمیت دولت افغان را در سال های (1809-1810) هنگام سفر الفنستون و هیات تحقیقاتی و تشریفاتی ۲۰۰ نفره او به افغانستان نشان می دهد. هرگاه با استفاده از این معلومات بکوشیم ترکیب قومی نفوس افغانستان را در سال 1810 (زمان سفر دیورند به افغانستان) با نفوس سرحدات بعد از معاهده دیورند تخمین و مقایسه کنیم جدول آتی بدست خواهد آمد:

خمین نفوس اقوام افغانستان توسط مونتستورات الفنتون سال 1810 م

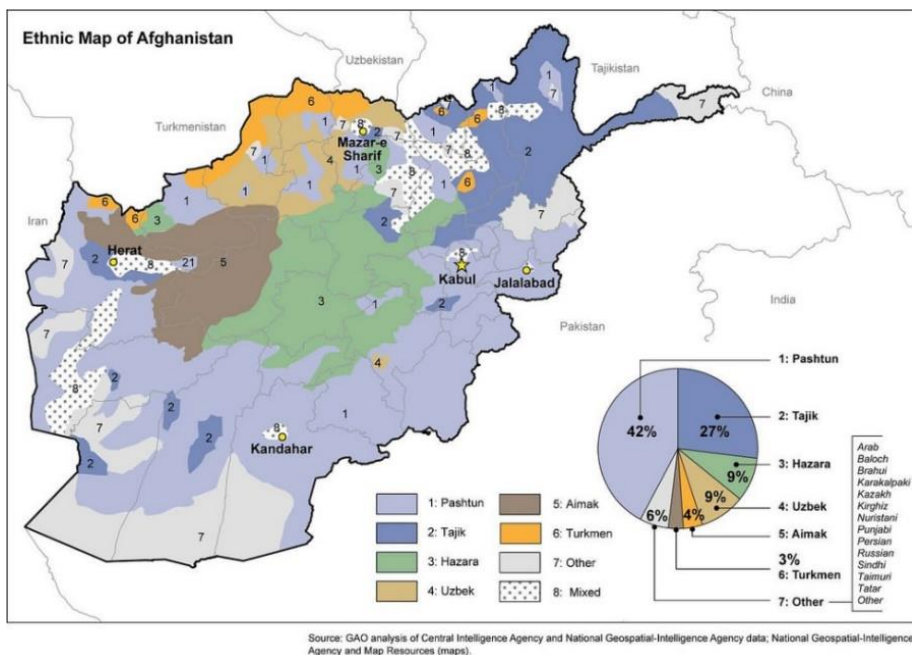
اقوام		تخمین نفوس سال 1810 بعد از خط دیورند (خالدي)		تخمین نفوس مطابق سرحدات سال 1810 (الفنتون)	
		فیصدی (%)	تعداد (نفر)	فیصدی (%)	تعداد (نفر)
پشتونها		43.7	2150000	31.2	4300000
بلوچها		2.5	125000	7.2	1000000
تاتارها (تمام اقوام ترکتبار به شمول هزاره‌ها)		24.4	1200000	8.7	1200000
فارس‌ها (به شمول تاجیک‌ها)		26.4	1300000	9.4	1300000
هندي‌ها (کشمیری‌ها، جت‌ها، متفرقه ...)		0	0	41.3	5700000
اقوام متفرقه		3	150000	2.2	300000
مجموع		100	4925000	100	13800000

باتوجه به آن که در سرشماری سال ۱۳۵۸ (۱۹۷۹) مجموع نفوس کشور ۱۴.۵ میلیون نفر تخمین گردید (مسکون ۱۳ میلیون، کوچی ۱.۵ میلیون) تعداد تخمینی نفوس در سال ۱۸۱۰م مطابق جدول فوق که بالغ بر ۴.۹ میلیون نفر را نشان می‌دهد یک تخمین قابل دقت و قریب به یقین معلوم می‌گردد. برای آنکه بر اساس این سنجش‌ها در فاصله ۱۶۹ سال که از سفر الفنتون می‌گذرد میزان متوسط رشد سالانه نفوس در حدود ۰.۶۷ درصد بوده است. این میزان با نرخ متوسط رشد نفوس هندوستان در سال‌های ۱۸۰۰ تا سال ۱۹۰۱ که ۰.۴۶ درصد بوده و از ۱۸۰۰ تا ۲۰۱۱ بطور متوسط ۰.۸۵ درصد تخمین شده (حد متوسط این دو فیصدی معادل ۰.۶۶ درصد است) قابل مقایسه می‌باشد. (مقایسه تاریخ هندوستان و اندونیزیا، مجموعه مقالات، بلوس و ان، نیویارک ۱۹۷۸، ص ۲)

در سال‌های اخیر موسسات بین‌المللی نقشه‌های ترکیب نفوس قومی کشور را نشر کرده اند. از آن جمله نقشه ۲ ترکیب قومی نفوس افغانستان و توزیع جغرافیایی اقوام توسط اداره مرکزی استخبارات امریکا (سی آی آی) و اداره مرکزی استخبارات جغرافیایی امریکا نشر شده است.

بر اساس تخمین‌های فوق اداره مرکزی استخبارات امریکا (سی آی آی) و اداره مرکزی استخبارات جغرافیایی امریکا ترکیب قومی نفوس افغانستان از قرار آتی می‌باشد: پشتون ۴۲ درصد، تاجیک ۲۷ درصد، هزاره ۹ درصد، اوزبیک ۹ درصد، ایماق ۴ درصد، ترکمن ۳ درصد، سایر اقوام جمعاً ۷ درصد نفوس افغانستان را تشکیل می‌دهند.

نقشه ۲: تركيب قومی نفوس افغانستان و توزيع جغرافيايي اقوام توسط اداره مرکزی استخبارات امريکا (سی آی آی) و اداره مرکزی استخبارات جغرافيايي امريکا

در جدول آتی تخمین‌های نفوس اقوام افغانستان از منابع مختلف تقديم می‌گردد:

تخمین فیصدی‌های تركيب قومی نفوس افغانستان توسط مؤلفین و منابع مختلف

مؤلف	منبع	پشتون	تاجیک	هزاره	اوزبیک	سایر	مجموع (درصد)
سروی و تحقیق نش ساله	بنیاد واک ناروی 1999	62.73	12.4	9	6	10	100
مکس کلومبرگ	افغانستان 1960	60	30	3	3	4	100
ویلیام میلی	تولد مجدد، افغانستان و طالبان/اندن 1998	62.7	12.4	9	6	9.9	100
محم محبوب و ف. باوری	جغرافیای دنیا چاپ پنجم ایران	60	20	5	5	10	100
پروفیسور سی	نفوس جهان	52.8	18.6	8.6	8.6	11.4	100

						1981/اتحاد شوروی	آ. بروک
100	20		20	60		افغانستان-کابل 1955	پروفیسور محمد علی
100	40				60	زبان ملی افغانستان/اتحاد شوروی 1964	پروفیسور اسانوف
100	11	6	9	12	62	سستم فدرالی در افغانستان/پاکستان 2000	محمد انعام واک
100	13	8	8	21	50	پاکستان 1995	شماره 42 - 43 جریده افغان ملت
100	1.9	8	2.7	28.7	58.7	تاریخ و ایجاد افغانستان/لندن 1980	عبدال احمد المیر
100	17			13	70	تاریخ و ایجاد افغانستان/ایران 1987	عبدالعظیم ولیان
100	30			20	50	مجله سخن	علی اکبر جعفریان
100	16	7	6	25	46	افغانستان 1973 آمریکا	لوی دوبری
100	12	6	19	25	38	افغانستان 1997 آمریکا	ورلد الماناک
100	35- 45				55- 65	زبان های بزرگ دنیا 1987	مکینزی
100	14	8	10	23	45	افغانستان	انتونی
۱۰۰	۹	۹	۱۳	۲۷	۴۲	Fact Book	سی.آی.ای
100	6.7	10	11.6	16.3	55.4	نتایج نشر شده انتخابات	انتخابات ۲۰۰۴ ریاست جمهوری ⁴

⁴ حامد کرزی (بشتون) 55.4 درصد، یونس قانونی (تاجک) 16.3 درصد، محمد محقق (هزاره) 12.2 درصد، عبدالرشید دوستم (ازبک) 12 درصد

دکتور نور احمد خالدي	اکادېميا 2016	43.7	26.4	12.2	12	5.7	100

در نتیجه با استفاده از منابع مختلف ترکیب قومی نفوس افغانستان را می‌توان با در نظر داشت احصاییه رسمی تخمین نفوس در سال (۱۳۹۷) 2017/2018 م در جدول ذیل خلاصه نمود:

تخمین تعداد و فیصدی نفوس افغانستان به تفکیک اقوام کشور

اقوام	فیصدی نفوس	تعداد نفوس 1397
پشتون	43.7	13809200
تاجیک	26.4	8342400
هزاره	12	3792000
اوزبیک	9	2844000
ترکمن	3	948000
بلوچ	2.5	790000
سایر اقوام	3.4	1074400
مجموع نفوس	100	31600000

منابع:

- ترکیب قومی از دکتور نور احمد خالدي
- تعداد مجموع نفوس افغانستان از اداره مرکزی احصائیه

منشأ اقوام افغانستان

در بالا دیدم که پشتون‌ها و تاجیک‌ها به ترتیب بزرگترین اقوام نفوس افغانستان را تشکیل داده در مجموع ۷۰ درصد نفوس کشور را می‌سازند. اگر اقوام اولی این سرزمین‌ها را بر اساس تمدن ویدی "آریایی" بگوئیم این دو قوم هردو "آریایی‌های" اصیل همین سرزمین هستند. از جانب دیگر نظریات تاریخی، باستان‌شناسی و ژنتیکی تازه تر بیانگر آن است که تاجیکان افغانستان تفاوت بسیار کمی از پشتون‌های این کشور داشته هردو منشأ نژادی واحدی دارند. مرحوم میرغلام محمد غبار درین مورد می‌نویسد: "تاجیک‌ها ... به تائید اقوال هرودوت و بیلو و غیره ... معلوم می‌شود که مسکن تاریخی شعبه دادیکای قدیمی پختانه همان صفحات شرق و شمال افغانستان بوده و از آنجا به مرور زمان در سایر سرحدات داخل و خارج افغانستان مهاجرت اختیار کرده اند، که تا امروز در افغانستان و ماورالنهر و فارس به نام‌های تاجیک و دهگان" و دھوار یاد می‌شدند" (افغانستان در مسیر تاریخ). هدف از "دادیکای پختانه" توسط مرحوم غبار دقیقاً توضیح داده نشده است.

همين مفهوم را محقق هم عصر و زمان غبار، استاد كهزاد از قول هرودوت روايت كرده مي‌نويسد: "داديك‌ها Dadicae" (تاجيك) را هرودوت از شعب "پكتي" ها "پختون" ها مي‌داند و متصل با "گندهاري" ها ذكر نموده و با اهالي صفحات شرقي آريانا مخصوصاً گندهاري ها پيوستگي داشتند (احمد علي كهزاد، آريانا، ص 85). كهزاد در ادامه مي‌افزايد: "داديك‌ها يا تاجيك‌ها عبارت از همين مردمانى هستند كه در زبان "زند" آريانا كه بيشتر مركز نقل آن صفحات جنوب كشور بود به نام "داكيو Daqyou" ياد شده اند، يعنى كسانى كه بيشتر به كشت و زراعت علاقه داشتند. به عقيدة برخى از نگارشگران كلمه "دهقان" از همان كلمه "داكيو" به ميان آمده است. كلمه "دهقان" توسط عرب‌ها پس از گسترش دين اسلام در خراسان به كار گرفته شد، درين زمان اصطلاح "دهگان" در گويش مردم خراسان مروج بود، كه به صاحبان و ملاوك ده و بلندترين عنوان نجابت و فضيلت گفته مي‌شد. ازينكه حرف "گ" در زبان عربى وجود ندارد، به جاي آن حرف "ق" را به كار برده اند.

همچنان مطالعات ژنيتيكي ثابت مي‌كند كه پروسه انتقال وراثت ژنيتيكي از هندوستان به افغانستان به اقوام پشتون و تاجيك جريان داشته است. نتايج فوق در حقيقت تايد نظريات مير غلام محمد غبار و احمد علي كهزاد در مورد قرابت اقوام پشتون و تاجيك مستقر در افغانستان است.

بر همين منوال پروفيسور حقتظر نظروف در مورد اصطلاح داديك‌هاى پختون عقيدة دارد كه "... تاجيك‌ها و پشتون‌ها هردو از يك اصل و ريشه آريايى منشأ مي‌گيرند. ...". (مقام تاجيكان در تاريخ افغانستان، دوشنبه، 1999).

در ذيل به معرفي اقوام عمده افغانستان ميپردازيم.

اول - پشتون‌ها

قوم پشتون، پختون (پشتانه يا پختانه در جمع) قوم بزرگي است كه وطن اصلي شان سرزمين وسيعي از چترال و كنر و اتك و پشاور در شمال دريای سند تا ملتان و كويت، قندهار، هلمند و فراه، ارزگان، كابل و لغمان و ننگرهار ميباشد. پشتون‌ها بزرگترين قوم مناطق جنوب هندوكش از غور تا دريای سند هستند. در سال 2019م تعداد مجموعي نفوس پشتونها در افغانستان و پاكستان 50 مليون تخمين شده است (در حدود 15 مليون در افغانستان و حدود 35 مليون نفر در آنطرف خط ديورند در پاكستان).

نقشه مناطق پشتون نشين

پشتونها در هندوستان به نام پتان، افغان و همچنان روهيله معروف اند و در ايران بنام افغان شهرت دارند. بر اساس تحقيقات ژنيتيكي (مجله پلوس وان سال ۲۰۱۲م) پشتونها حد اقل از عصر شروع زراعت و تمدن مسي (از دوازده هزار سال به اينطرف) در سرزمين‌هاي واقع جنوب هندوكش تا دريای سند مسكون بوده اند. اين مردم برای سرزمين خود اسم مشخصی نداشتند.

فارس‌ها، تركتبارها و اعراب به پشتونها كه بزرگترین قوم مناطق جنوب هندوكش از غور تا دريای سند بودند لقب آومگان، اپگان و بالاخره افغان را كه از زمانه‌هاي عتيق به سواركاران و نجيب زادگان در اين سرزمين‌ها داده می‌شد اعطا نموده و آن‌ها را "افغان" خطاب کرده و قلمرو شان را "افغانستان" نامیدند. در سفرنامه ابن بطوطه حين سفرش به كابل آمده است: "پس به كابل سفر كرديم در اینجا طایفه‌ای از عجم زنده‌گی می‌کند كه افغان نامیده می‌شوند... كابل از قدیم پایتخت پادشاهان افغان بوده است ... (ابن بطوطه متن عربي صفحه ۴۰۶ سفر به كابل 1320م)". اين برداشت ناشی از آن است كه فارسها، تركتبارهاي شمال هندوكش و فارسويان هاي ساكن شمالی و كابل و از زبان آنها اعراب پشتونها را "افغان" میگفتند. متعاقب او سيف هروی در كتاب تاريخ هرات كه در قرن هفتم هجری (۷۲۱ هجری شمسی معادل 1321م) نوشته شده از "رفتن ملك شمس الدين به افغانستان" به تفصيل یادآوری میکند.⁵ به همین ترتیب در كتاب بابرنامه یا توزك بابری شخص ظهيرالدين محمد بابر از قول مردم كابل در سال 1528م مینویسد كه جنوب كابل همه "افغانستان" است.

به تاسی از آن‌ها و با استفاده از كتاب‌هايی مانند كتاب ابن بطوطه، سيف هروی و بعداً تاريخ فرشته كه در زمان مغول‌ها توسط يك نویسنده مهاجر فارسی زبان به نام ابوالقاسم فرشته در هندوستان چاپ شده بود و همچنان بابرنامه یا توزك بابری كه در عصر امپراطوری اكبر در هندوستان چاپ شده بود انگلیس‌ها و سایر اروپاییان پشتونها را "افغان" خطاب كردند و سرزمين آن‌ها را افغانستان گفتند.

اما باید توجه داشت كه برای فارس‌ها (ایرانی‌ها) تمام مردم جنوب هندوكش "افغان" و قلمرو شان "افغانستان" بوده است. در كتب تاریخی ایرانی در اشاره به مردم افغانستان از اسم‌های پشتون و تاجيك هرگز استفاده نشده بلکه از كلمه افغان و جمع آن افغانه استفاده شده است. بنابر آن طبیعی است كه بعد از ایجاد دولت احمد شاه ابدالی اسم كشور افغانستان و ملت افغان در منطقه رواج یافت تا جایی كه هفده سال بعد از وفات احمد شاه درانی حاجی ابراهيم وزیر اعظم دولت قاجار در سال ۱۷۸۹م در مکتوب رسمی عنوانی وزیر اعظم زمانشاه از كشور افغانستان نام می‌برد (صديق فرهنگ، افغانستان در پنج قرن اخیر). تا جایی كه من اطلاع دارم اين اولین کاربرد رسمی اسم افغانستان توسط يك دولت خارجی است. به جواب اين مکتوب رسمی در همان سال وفادار خان وزیر اعظم زمان شاه نیز در مکتوب رسمی خود از كشور افغانستان نام می‌برد (صديق فرهنگ،

⁵ تاريخنامه هرات، نویسنده سيف بن محمد بن يعقوب الهروی (721-681ق)، به تصحيح غلامرضا طباطبایی مجد. كتاب تاريخنامه هرات را نخستين بار «محمد زبير صديقي»، مدرّس زبان‌های شرقی در پوهنتون كلكته بر اساس يگانه نسخه باقی‌مانده از آن در كتابخانه شاهي كلكته كه گویا به قرن هشتم هجری تعلق دارد، تصحيح و با مقدمه‌ای مبسوط به انگلیسی و فارسی و به كوشش «خان بهادر خليفه محمد اسدالله» در سال 1362 در كلكته به چاپ رساند. سپس «غلامرضا طباطبایی مجد» بر اساس همین تصحيح دوباره اين كتاب را در 1383 در تهران منتشر كرد.

افغانستان در پنج قرن اخير)، که اولين کاربرد رسمي و ثبت شده اسم افغانستان توسط دولت افغانستان نيز شمرده می‌شود.

حامد نوید می‌نویسد: "با مراجعه به منابع دست اول تاریخی، کلمه افغان ریشه گرفته شده از اصطلاح اسدوه کان (Asvakan) به معنی سوارکار در زبان سانسکریت، اوه گانا در زبان پراکریت، آومگان در زبان کهن اوستایی، ابگان در زبان پهلوی ساسانی می‌باشد که در ادوار اسلامی به گونه افغان تلفظ گردید و نگاشته شد و در هردو زبان یعنی پشتو و دری معمول گشت ... اصطلاح 'افغان' به اساس مطالعات مؤرخین و زبان‌شناسان معروفی چون جان مارتین *Martin John*، ایری کلیوس *Reclus-E* فرانسوی، کریستن لیسن *Lassen Christian* نارویجی، مک کرندل *McCrindle* و الکساندر کنینگهم *Cunningham Alexander* بریطانوی لقبی بود که از دیر زمانه‌ها به سوارکاران داده می‌شد، این نظر را *Agrawala* آگره وال محقق معروف هند در زبان سانسکریت نیز تأیید کرده و به نظر او کلمه افغان معرف نام قوم و تباری خاص نبود. از اینرو در میان عشایر پشتون مانند زدران، منگل، غلزی، درانی، هوتک، اندر، کاکر، احمدزی، سربنی، پوپل، سوری، گدون، لودی، احمدزی، ستانکزی، محمدزی، یوسفزی، بنوچی، خروطی، سواتی، سهاک، شینوار، ابدالی، توخی، بارکزی و اقوام دیگر پشتون چون اروکزی، بامی زی، هوت خیل و تره خیل قبیله و یا قومی به نام افغان زی و یا افغان خیل وجود ندارد (حامد نوید، آریانا افغانستان آنلاین، ریشه یابی کلمه افغان، ۲۰۱۸/۲/۲۷م).".

در هندوستان کلمه "افغان" مترادف است با "خان"، با مقام و منزلت و پادشاهی که سلطنت‌های غزنوی، غوری، لودی و سوری را در خاطر مردم هندوستان زنده می‌کند. در هندوستان تمام این سلسله‌ها به نام سلسله‌های "افغان" در مکاتب و پوهنتون‌ها درس داده می‌شوند. حتی در زمان سلسله‌های صفوی، افشاری و قاجاری ایرانی‌ها ما را خراسانی نمی‌گفتند بلکه افغان و جمع ما را "افاغن" می‌گفتند. متأسفانه در ایران برعکس هندوستان از اسم افغان و افاغنه با نفرت و تحقیر و تبعیض ضد انسانی یاد می‌گردد و صد افسوس که در سال‌های اخیر افغان‌های هزاره تبار ما در معرض این این تنفر و تبعیض قرار گرفته اند.

امروز اسم "افغان" معرف تمام مردم افغانستان در دنیا است و هویت ملی کشور و دولت‌های "افغانستان" در بیش از سه صد سال گذشته، از زمان میرویس‌خان به اینطرف می‌باشد. دنیا ما را به این نام می‌شناسد، جنگ‌های سه گانه انگلو-افغان، (1838-1842م، 1878-1880م و 1919م) جنگ‌های انگلو-خراسان نبودند و در هیچ کتابی به عنوان جنگ‌های انگلو-خراسان درج نشده اند. نمی‌توان بالای تاریخ معاصر کشور خود بخاطر خوشنودی مثنی ستمی سکتاریست و جدایی‌طلب تازه به دوران رسیده خط بطلان کشید.

کریم پوپل در مورد قبایل پشتون در وبسایت مشعل (Mashal.org) می‌نویسد که:

"پنج یا پکت یکی از اقوام جنگجو هندو آریائی است که در کنار شرقی هندو اروپائی زیسته و از آنجا به اثر فشار دیگر اقوام بطرف جنوب هندوکش یورش بردند. بالاخره در محلی مسکن گزین شدند که به نام پکتیس، پکتین، پکتیا و مردم آن را پکتون (پختون) یا خانه پکت‌ها یاد می‌نمودند. پروفیسور مورگنسترن در مورد منشأ قبایل افغان نوشته است: پکتوکی برای اولین بار توسط هیرودت نوشته شده است. موصوف یاد آوری نموده است که پشتون‌ها یکی از یازده قبیله آریائی‌ها اند که از جنوب دشت‌های آسیای میانه مهاجرت را آغاز نموده پس از عبور از سلسله کوه‌های سرد هندوکش در حوالی دامنه‌های کوه‌های سلیمان جای گزین شدند. هیرودت می‌نویسد که مردم پکتیک مردمان جنگجو و دلاوری بودند. پشتون‌ها با بلوچ‌ها همیشه در هم زیستی قرار داشتند. مسیر احتمالی که پشتون‌ها داخل غزنی و پکتیا شدند دو نظر است. از راه مرو داخل سیستان قندهار غور

باميان غزني پکتيا. راه دوم آسیای میانه بلخ بامیان غور غزني پکتيا. پشتون‌ها مردمان مالدار و خانه بدوش بودند در تابستان‌ها در کوه پایه‌های هندوکش و بابا به مالداري می‌پرداختند. گروه کوچک از این‌ها در قندهار بلوچستان ارزگان بامیان غور غزني و پکتيا متوطن اصلی شدند. گروه بزرگ آن‌ها خانه بدوش بین غزني و سیستان بودند. این قوم الی ورود اعراب خط‌نوشته نداشته‌اند. پشتون‌های قسمت غربی در سال‌های ورود عرب‌ها مسلمان گردیدند. قسمت شرقی قوم پکت همزمان با حملات اعراب به کابل مسلمان نگردیده پس از اینکه مردم کابل مسلمان شدند آن‌ها مسلمان گردیدند. که مسلمان شدن این قوم مشکل بوده با شکنجه مسلمان گردیدند. که به نام سوته مسلمان می‌گفتند. نشانه دیگر این قوم اینست که بعضی از پشتون‌ها دارای چشمان سبز، آبی می‌باشند. در زبان قدیم پکتها حرف ف و غ وجود نداشته است. چنانچه تا اکنون مردم پکتيا افغانستان را اوگانستان می‌گویند. پس از اینکه تعداد این قوم از دیاد یافت به ولایات قندهار هلمند لهوگر کابل هجرت نمودند. اعراب، سلطان محمود غزنوی، غوریان در جنگ‌ها از گروه این قوم (سوری‌ها) در لشکر خود استفاده نمودند. اولاده‌های شنسب (فخرالدین)، امیر پولاد امیر امیرکرورو باقی شاهان سوری در کوهسار تخارستان و غور و هرات و خراسان حکمرانی داشتند و به نام غرشاه یاد می‌شدند. امکان آن می‌رود که غزروی، غرزی و غلجی از همین دودمان نام گرفته باشد. اکثر سوریان غور با غزنویان متحد شده در لشکر کشائی غزنویان به هندوستان سهیم بودند. درین لشکر کشائی غوریان (متشکل از چندین ملیت) صاحب قدرت شده نسل آن‌ها تا هندوستان رسید. کنون تعداد شاخه‌های ملیت پشتون زیاد بوده در هرگوشه وکنار افغانستان پاکستان و هندوستان زندگی دارند." (کریم پوپل، افغان، و بیسایث مشعل). باید نوشت که تیوری مهاجرت اجداد پشتونها را از آسیای میانه به سرزمینهای جنوب هندوکش الی کنار دریای سند هیچ منبع باستانشناسی، زبانشناسی و ژنتیک تأیید نمیکند. بر عکس معلومات ژنتیکی اقدامات موجودیت این مردم را در این سرزمینها به بیش از دوازده هزار سال ثابت مینماید.

در مورد منشأ اقوام پشتون یک دوست فیسبوکی سوال کرد:

سوال: "خالدي صاحب بزرگوار بعضی از پشتون‌ها خودشان ادعا دارند که ما از قوم بنی اسرائیل هستیم و ادعا آن‌ها مبنی از استناد کتاب به نام خورشید جهان است ... نویسندگهای معاصر ما پشتون‌ها را آریایی معرفی نموده به دلیل اینکه از لحاظ زبان شناسی هیچ حرف عبری در زبان پشتو یافت نمی‌شود، درحالیکه کلمات آریایی فروان است تا در مورد رد ویا تأیید این ادعا یک مقاله بنویسید با احترام." (عبدالله حبیب سرحدی).

حقیقت آنست که ادعاهای فوق با معلومات دست‌داشته تاریخی، مهاجرت‌ها و معلومات ژنتیکی تطابق ندارد که در زیر به اختصار به آن پرداخته می‌شود:

اول - افرادی بنابر عقاید مذهبی اسم‌های قیس و خالد را که اصلاً دو قوماندان عرب در خراسان بودند و بعد از ختم ماموریت شان در مناطق پشتون نشین اقامت گزین شده در همین مناطق با پشتونها ازدواج کرده از بازگشت به عربستان خودداری کردند و از آنها نسلهای بعدی باقیماند؛ با خالد بن ولید یکی فرماندهان معروف صدر اسلام اشتباه گرفته و شایعات بی اساس منشأ بنی اسرائیلی بودن قوم پشتون را بنیاد نهادند.

دوم - مطالعات ژنتیکی (سلول شناسی) سالهای اخیر موجودیت پشتون‌ها را در تمدن وادی سند و شمال هند و پاکستان در هزاران سال گذشته ثابت کرده است. از کوه‌های غور تا چترال و بلوچستان اقوام پشتون مسکن دارند. مطالعات ژنتیکی قرابت اجدادی پشتونها را در تمدن وادی سند و شمال هند و پاکستان ثابت کرده است. این مردم حد اقل از دوازده هزارسال به اینطرف یعنی از شروع زراعت در این سرزمین‌ها بوده اند.

سوم - تعداد نفوس پشتون‌ها در افغانستان و در پاکستان به بیش از پنجاه ميليون نفر می‌رسد و در حدود ده ميليون پشتون مزید نیز در سایر کشورها منجمله هندوستان، ایران، امارات متحده و سراسر جهان زندگی می‌کنند. با این حساب نفوس پشتون‌ها در جهان در حدود شصت ملیون نفر تخمین می‌گردد. در حالیکه تمام نفوس یهودیان در اسرائیل و سراسر جهان به بیش از پانزده ميليون نمی‌رسد. چگونه امکان دارد که یک شاخه کوچک یک قوم بیشتر از پنج برابر تمام یک قوم باشد و تاریخ شاهی برای مهاجرت این کتله بزرگ انسانی از مصر و فلسطین به حوزه دریاهای هلمند و سند نداشته باشد؟

چهارم - از جانب دیگر تاریخ نشان می‌دهد که پشتون‌ها و غوری‌ها دین اسلام و زبان دری را به شمال هند گسترش دادند و در سال ۱۲۲۰م اولین زمامدار پشتون تبار، سلطان جلال الدین (که شهر جلال آباد بنام او مسمی است)، در هندوستان به قدرت می‌رسد یعنی در کمتر از ۶۰۰ سال بعد از معرفی اسلام. این خود نشان می‌دهد که اقوام پشتون از نظر تعداد نفوس و سابقه زندگی و نفوذ سیاسی در سرزمین‌های میان دریاهای هلمند و دریای سند آن قدامت و پختگی لازم را داشته بودند که آنها را قادر به تشکیل حکومت در هندوستان ساخت.

بنابر آن با توجه به دلایل فوق نظریه بنی اسرائیلی بودن قوم پشتون با مهاجرت از شرق میانه به این سرزمین‌ها اساس علمی ندارد.

پنجم - بعضی محققین، از جمله کهزاد و ارغندیوال، به این عقیده هستند که قهرمان اسطوره "گرشاپ" گرشاسپنامه اسد طوسی و شاهنامه فردوسی طوسی همان چهره افسانوی "غرغشت" پشتون است. علاوه بر آن این‌ها معتقد اند که صفاری‌ها از اقوام پشتون بودند.

تصادفی نیست که در سرزمین‌های ما پشتون‌ها جاگزین دولت‌های مغولی، صفوی و نادر افشار شدند. آن‌ها بزرگترین کتله واحد قومی این سرزمین‌ها را تشکیل داده قبل از تأسیس دولت افغانستان، بیش از چهار صد سال در هندوستان حکومت کردند و حکومت‌های آن‌ها از غلجی‌ها تا لودی‌ها و سوری‌ها، از بنگال تا کابل و قندهار امتداد داشت. این پشتون‌ها بودند که به عنوان نظامیان غوری‌ها اسلام را در شمال هند گسترش دادند.

پشتون‌ها سیستم بهتر مالیاتی را در هند ایجاد کردند. سلطه آخرین سلطان پشتون شیرشاه سوری توسط همایون پسر بابر بادشاه مغولی هند به حمایت صفوی‌های فارس ساقط شد. دولت‌های پشتون هند از قندهار تا بنگال راه تجارتی را امتداد دادند و در فرسنگ‌های مناسب سرای‌های پیشوازی ایجاد کردند. پشتون‌ها زبان فارسی دری را که زبان تفاهم مردمان اقوام مختلف منطقه بود، مانند زبان اردو در هندوستان، زبان رسمی اداری خویش انتخاب کردند. آن‌ها در شگوفایی این زبان در هند سهم بزرگ گرفتند که به پیروی از پشتون‌ها متعاقباً مغول‌های بابری زبان فارسی دری را همچنان زبان رسمی خود ادامه دادند.

فرهنگ پشتون‌ها

احمد شاه مسعود در یک جلسه تدریسی به شاگردان خود چند سال قبل بیان داشته بود که پشتون‌ها یک قوم بی‌فرهنگ و عقب مانده هستند! علاوه بر آن در سال‌های اخیر بعضی نویسندگان هزاره و تاجیک با به کار بردن اصطلاحات دولت قبیله و یا قبیلوی در معرفی دولت‌های افغانستان اصطلاحات قوم، اقوام، قبیله و قبایل را در حاله مفاهیم تحقیر آمیز "عقب افتاده"، "بی فرهنگ"، "بدوی"، "ابتدایی" و غیره به کار می‌گیرند. تکرار این برداشت‌های نادرست قومپرستانه اثرات مخربی در تکامل ذهنیت‌های جوانان تاجیک و هزاره و بخصوص در طرز دید و رفتار آن‌ها در مقابل قوم پشتون در مجموع و افراد پشتون‌تبار بخصوص برجا گذاشته که در رسانه‌ها و

بخصوص رسانه‌های اجتماعی و انترنتی همه روزه شاهد آن هستیم. این طرز دید مخرب تا جایی پیش رفته که شخصی با سطح علم و دانش رییس جمهور اشرف غنی را که از چند نسل در شهر کابل تولد شده و با فرهنگ شهری کابلی و همچنان متعاقباً پیشرفته‌ترین شهرهای دنیا، بزرگ شده در عالیترین پوهنتون‌های دنیا درس خوانده و تدریس کرده "کوچی" و "قبیلہ‌یی" خطاب می‌کنند. بیایید ببینیم فرهنگ چیست و فرهنگ پشتون‌ها در مقایسه با فرهنگ تاجیک‌ها و هزاره‌ها کدام است!

از میان صدها تعریف بسیط و مغلق موجوده فرهنگ "Culture"، تعریف ترکیبی آتی فکر می‌کنم حاوی عصاره تعریف‌های با اعتبار موجوده است: "فرهنگ مجموعه دانش، عقاید، ارزش‌ها، رفتار و وسایلی است که جوامع بشری در حیات روزانه خود و در رابطه به همدیگر بکار می‌گیرند که متکی به آموختن متداوم بوده و به انتقال این دانش به نسل‌های بعدی می‌انجامد."

آیا پشتون‌ها همانطوری که احمد شاه مسعود در یک جلسه تدریسی به شاگردان خود چند سال قبل بیان داشته بود یک قوم بی‌فرهنگ و عقب‌مانده هستند؟

اتفاقاً بررسی این مسئله آسان است. انعکاس فرهنگ بالاتر در چه چیزهایی است؟ آیا سیستم‌های زراعتی در مناطق تاجیک نشین (پروان، کاپیسا، پنجشیر، غوربند، سالنگ و بدخشان) بهتر و پیشرفته‌تر از ننگرهار، کنر، لغمان، پکتیا، قندهار و هلمند می‌باشد؟ جواب این سوال منفی است. آیا مناسبات زراعتی در مناطق تاجیک نشین بهتر از مناسبات زراعتی در مناطق پشتون نشین است؟ باز هم جواب آن منفی است. آیا خلاقیت‌های هنری در مناطق تاجیک نشین پروان و بدخشان بهتر از ننگرهار و قندهار است؟ باز هم جواب آن منفی است. آیا روابط اجتماعی در مناطق تاجیک نشین بهتر از روابط اجتماعی در مناطق پشتون نشین است؟ باز هم جواب آن منفی است.

بنابر آن این ادعای برتری فرهنگی تاجیک‌ها در برابر پشتون‌ها در افغانستان در چه عناصری انعکاس یافته است؟ طور که قبلاً اشاره گردید مثال احمد شاه مسعود موضوع شهر نشینی تاجیک‌ها در مناطق پشتون نشین اورگون و گردیز می‌باشد. آیا این درست است؟ باید یادآوری کرد که تاجیک‌ها در ارگون و گردیز جوامع اقلیت قومی را تشکیل می‌دهند و این جوامع اقلیت به زمین دسترسی نداشتند. تاجیک‌ها در ارگون و گردیز مانند هر جامعه اقلیت در جوامع فیودالی در سراسر دنیا ناگزیر به مشاغل حرفه‌ای، تجارت و صنعت پرداختند. به هندوها و سیک‌ها در ننگرهار، پروان و قندهار توجه کنید. به یهودی‌های در سراسر دنیا توجه کنید. همه این اقلیت‌ها شهر نشین و تاجر پیشه بوده اند چون به زمین دسترسی نداشتند. بنابر آن این فرضیه درست نیست.

آیا پشتون‌ها یک جامعه شگوفان فرهنگی خراسانی را در هم شکسته و بر خرابه‌های آن یک دولت بی‌فرهنگ عقب‌گرای قبیله‌ای ایجاد کردند؟ داکتر صاحب‌نظر مرادی در مقاله تحت عنوان از "احمد شاه ابدالی تا عبدالرحمن خان" در جریده انترنتی "خراسان زمین چاپ ۲۸ قوس ۱۳۹۰ ه.ش. می‌نویسد که:

"مرگ نادر افشار خراسانی در سال 1747م منجر به بروز تحولات تازه سیاسی و قبض و بسط جغرافیایی در قلمرو ایران و خراسان بزرگ و به دنبال آن در هند و ماورالنهر گردید و... احمدخان ابدالی ثم درانی رئیس قبیله غلجی... حکومت افغان‌ها متشکل از چند قبیله پشتون را در قندهار اساس گذاشت. از آن به بعد حاکمیت سیاسی خراسان در محوریت قندهار... قرار گرفت؛ که روند شکل‌گیری و توسعه نظام قبیله‌ای آن‌ها را به تصاحب کشوری که بعدها به اسم "افغانستان" مسمی شد، مساعد نمود... احمد شاه ابدالی با فراخواندن کنسرواسیونی متشکل از اقوام و قبایل پشتون اساس‌گذار حکومت قبیله‌ای بر بخشی از خراسان بزرگ گردید [صاحب‌نظر مرادی، جریده انترنتی "خراسان زمین چاپ ۲۸ قوس ۱۳۹۰ ه.ش.]."

در اين برداشت کاربرد اصطلاحات قوم، قبیله‌ای و قبایل در حالة مفاهيم تحقير آمیز "عقب افتاده"، "بی فرهنگ"، "بدوی"، "ابتدایی" کاملاً واضح است. در حالی که موجودیت یک سیستم دموکراسی قبیله‌ای با یک کود اجتماعی پشتون‌والی به مثابه یک پدیده مثبت به حاکمیت رهبران پشتون مشروعیت اجتماعی بخشیده و مرجع قدرت نظامی آن‌ها را فراهم می‌کرد.

واقعیت آن است که در دو صد سال قبل از قیام میرویس‌خان و ایجاد سلسله هوتکی و متعاقب او احمد شاه درانی در این سرزمین‌ها مغول‌ها و صفوی‌ها و نادر افشار حکومت کردند. با مطالعه نوشته صاحب نظر مرادی یک جوان کم اطلاع تاجیک و هزاره فکر خواهد کرد که گویا پشتون‌ها یک دولت عقب افتاده قبیله‌ای را در خراسان بزرگ و ایران به عوض یک دموکراسی پیشرفته جفرسونی که با احترام به موازین حقوق بشر در زمان صفوی‌ها و نادر افشار اداره می‌شد، برقرار کردند! واقعیت آن بود که شاه اسماعیل صفوی به درباریان خود هدایت داد تا گوشت بدن مرده شیبک خان اوزبیک را بخورند! به تأیید محقق و گوینده تلویزیونی ایرانی (بهرام مشیری) دولت صفوی به گورگین خان هدایت داده بود که از هیچ ظلمی بالای افغان‌های سنی مذهب فرو گذاشت نکند. همچنان نادر افشار "خراسانی" آنقدر در خراسان و سایر بلاد ظلم کرد و آدم کشت، از جمله پسر خود را کشت و به قتل عام مردم دهلی پرداخت، که بالاخره اطرافیانش سرش را از تنش جدا کردند و لاشه اش را در بیابان انداختند!

امروز هیچ شاعر، نویسنده، معمار، افسر نظامی، رهبر ضد استعماری، عالم دینی تاجیک تبار و هزاره را که در این دوران میزیسته و از خود اسمی بجا گذاشته باشد بخاطر نداریم. برعکس این میرویس‌خان هوتکی، شاه محمود هوتکی، شاه اشرف هوتکی و احمد شاه ابدالی بود که اقوام خود را در مقابل استیلای بیگانه تجهیز کردند و سلطه بیگانه را نه تنها خاتمه دادند بلکه امپراطوری صفوی را نیز ساقط کردند. آیا موفقیت قیام رهبران پشتون تصادفی بود و یا نتیجه طبیعی و منطقی تکامل قبایل پشتون و نقش تعیین کننده آن‌ها در این سرزمین‌ها می‌باشد؟

عوامل موفقیت قیام رهبران پشتون چه بود؟ آیا سیستم پیشرفته روابط قبیله‌ای آن‌ها در پیروزی شان سهم داشت؟ اولین مزیت میرویس‌خان و متعاقب او احمد شاه ابدالی تفوق عددی قوم پشتون به حیث بزرگترین قوم ساکن این سرزمین‌ها از خراسان تا قندهار، کابل و پشاور بود. مزیت دوم او آگاهی رهبران پشتون از شرایط مسلط در امپراطوری‌های پوسیده صفوی و مغولی و افشاری بود که توانستند از آن به نفع مردم خود استفاده کنند. مزیت سوم موجودیت یک سیستم دموکراسی قبیله‌ای با یک کود اجتماعی پشتون‌والی بود که به حاکمیت رهبران پشتون مشروعیت اجتماعی بخشیده و مرجع قدرت نظامی را فراهم می‌کرد. مزیت چهارم آن بود که اقوام ساکن کشور به درجات مختلف از شرایط مسلط اجتماعی و سیاسی مسلط استیلای مغولی هند و صفویان فارس راضی نبوده یک زعامت بومی را ترجیح دادند. رهبران اقوام تاجیک، اوزبیک و هزاره در بطن حوادث آن زمان فعالانه و یا خاموشانه رهبری پشتون‌ها را با آگاهی عملی از این که بزرگترین قوم ساکن این سرزمین‌ها اند پذیرفته در طول سه صد سال هیچ جنبش قابل ملاحظه جدایی طلبی در این کشور به ظهور نرسید.

بعد از تأسیس دولت مستقل افغان بر خرابه‌های بابری، صفوی و افشاری در سرزمینی که امروز افغانستان نامیده می‌شود، پشتون‌ها زبان دری را همچنان زبان رسمی خود ادامه دادند. سلاطین افغان مانند احمد شاه، تیمور شاه و شاه شجاع به زبان دری شعر می‌گفتند.

بعضی‌ها به جنگ‌های خانواده‌گی حکام پشتون که در طول سال‌های ۱۸۰۰ تا ۱۸۸۰م واقع شد اشاره نموده این جنگ‌ها را نشانه‌هایی از فقدان یک فرهنگ پیشرفته می‌دانند. بدون شک این جنگ‌ها به برادرکشی‌ها و نابینا کردن بعضی از نزدیکان و حکام انجامید و برای بیش از هفتاد

سال کشور را دستخوش هرج و مرج کرد، اما فراموش نکنیم که این حوادث با قیام شهزاده شاه محمود برضد برادر خود زمانشاه به تحریک مستقیم انگلیس‌ها و حمایت لشکریان قاجاری فارس شروع شد، با جنگ‌های اول و دوم انگلیس‌ها برضد افغانستان مصادف شد و با به قدرت رسیدن امیر عبدالرحمن خان خاتمه یافت.

تعدادی هم از کندی پروسه پیشرفت و ترقی اقتصادی و اجتماعی کشور در سه‌صد سال گذشته شاکی هستند. نباید فراموش کنیم افغانستان درگیر بازی‌های استعماری دو ابر قدرت، انگلیس و روسیه تزاری شد، جنگ‌های اول و دوم با انگلیس‌ها را سپری کرد و زمانی که به استقلال رسید جنبش تجدد و ترقی‌خواهانه و معارف پرور امانی اول با شورش ارتجاعی ملای لنگ در پکتیا و متعاقب آن با یک جنبش ارتجاعی ضد ترقی و ضد معارف سقوی مواجه شده متوقف شد. افغانستان محاط به خشکه برعکس همسایگان از منابع سرشار نفت و گاز برخوردار نیست. استفاده تجارتي از سایر منابع معدنی مانند آهن و مس از یک‌طرف به سرمایه‌گذاری هنگفت نیاز دارد و از جانب دیگر به بازارهای قابل ملاحظه داخلی و خارجی و زیربنای حمل و نقل مانند سرک‌ها و خطوط راه آهن و دسترسی به بنادر بحری ضرورت دارد. ادامه جنگ در چهل سال گذشته تطبیق پروژه‌های انکشافی را متوقف کرده است. در عین زمان این دولت مجاهدین ربانی-مسعود بود که با تبانی با دولت پاکستان به انحلال دولت افغانستان و اردوی افغانستان دست زده ملیشایی قومی آن‌ها تمام سرمایه‌های منقول و قابل فروش دولت را با تمام سلاح ثقیله اردوی کشور در بازارهای پاکستان به فروش رساندند.

دولت‌های پشتون در افغانستان به عناصر فرهنگی سایر اقوام و قشرهای اجتماعی در افغانستان احترام گذاشته و در حفاظت آن‌ها کوشیدند. فرهنگ تاریخی خراسانی در کشور همچنان ادامه یافت، نوروز در سراسر کشور آزادانه تجلیل می‌گردید، شب برات، شب یلدا، شاهنامه خوانی‌ها، عرس بیدل و همچنان احترام به ماه محرم، حفاظت از تکیه خانه‌ها و تجلیل از ویساک هندوها و سیک‌ها ادامه داشت.

حکام پشتون دولت‌های افغانستان آزادی رفت و آمد، آزادی انتخاب محل سکونت در تمام ولایات کشور، آزادی شغل و کار و پیشه، آزادی انتخاب همسر فراقومی، را برای تمام اقوام و قشرهای جامعه بدون تبعیض و امتیاز فراهم و تضمین کرده بودند. غنای فرهنگی امروز شهرهای کابل، جلال آباد، کندهار، مزارشریف، هرات و قندهار ناشی از همین سیاست آزادی رفت و آمد و انتخاب محل سکونت است. در مقایسه دیدیم که بعضی والی‌های جمعیتی تاجیک در این اواخر از مسافرت پشتون‌ها به شمال افغانستان جلوگیری کردند. همچنان در مناطق مرکزی کشور در مقابل عبور و مرور و اسکان کوچی‌ها در مسیرهای حرکت تاریخی فصلی آن‌ها به بهانه‌های مختلف مانع ایجاد کردند.

باید فراموش نکنیم اگر حکام پشتون دولت‌های افغانستان به تعدادی خانواده‌های ناقلین پشتون از مناطق کم زمین جنوبی و مشرقی به قطغن، ترکستان افغانی و فاریاب اجازه دادند، همچنان بدون تبعیض به هزاران خانواده مهاجر تاجیک، اوزبیک و ترکمن اجازه دادند که برای نجات شان از تجاوز روس‌های تزاری و بالشویک‌ها به بدخشان، قطغن، ترکستان و فاریاب مسکن گزین شوند.

سيستم روابط قبيلوي پشتون‌ها

اصول پشتونولي

اوليور روي در كتاب اصلي و معروف خود راجع به افغانستان (اوليور روي، اسلام و مقاومت در افغانستان، كمبريج، چاپ دوم 1990) كود مدني پشتون‌ها يا "پشتونولي را" "دموکراتيك" خوانده (ص 36) مي‌نويسد "در زون‌هاي قومي يك سيستم مثبته كه شامل كود مدني پشتونولي و سيستم جرگه‌ها اند موجود مي‌باشد. پشتونولي از يكطرف يك ايدئولوژي بوده و از جانب ديگر يك مجموعه حقوق مدني را تشكيل مي‌دهد. كود مدني قبائلي در ذات خود غير مذهبي بوده و در سطح قانون، پشتونولي و شريعت حتي مخالف همديگر اند". اوليور روي مي‌نويسد در جوامع غير پشتون چوكات اصلي اصول جزايي را "شريعت" تشكيل مي‌دهد اما در شرايطي كه پيروي از شريعت صرف در حد شعار باقيست، هيچ سيستم ديگري موجود نيست كه جاي آن را بگيرد" (ص 35). نتيجه طبيعي چنين حالي در روستاهاي غير پشتون‌نشين به‌وجود آمدن حاكميت مطلقه خوانين و زورگويان محلي و رهبران ديني مي‌باشد كه اشكال افراطي آن را در دهات هزارمنشين هزارمجات مشاهده مي‌كنيم.

صاحب‌نظر مرادي مي‌نويسد:

"احمدخان فرزند زمان خان رئيس قبيله ابدالي هم براي كسب رضائيت و جاري نمودن اقتدار سياسي خود در برابر رقبائش در سال 1747 در قندهار از شيوه تدوير اين نوع "جرگه" ها استفاده نمود، به فيصله آن صبغه قانوني و ملي بخشيد.... احمد خان با توجه به مناسبات جامعه قبيله‌اي وضع مقرراتي را روي دست گرفت و... براي رهنمود سران قبائل مربوط خويش همچو اساسنامه ديني، سياسي و نظامي به كار گرفت. از تدوين مقررات نامبرده به خوبي برمي‌آيد كه احمد خان به فقه و شريعت سرتاسري اسلام اكتفا نكرده براي تنظيم نظام قبيلوي خويش به وضع مقررات ويژه قبيلوي نيازمندي احساس نموده است [صاحب‌نظر مرادي، خراسان زمين، ۲۸ قوس ۱۳۹۰]."

مرادي مي‌افزايد: "در هر حال پادشاه متعلق به قبيله خاصي است (تا سال 1818 از طايفه "سدوزايي" و تا سال 1878 از طايفه "باركزايي" و بعداً محمد زايي) با برقراري پيوندهاي زناشويي ميان قبيله‌اي است، كه تعيين كننده حلقه مراقبت‌ها و زدو بندهايي كه پاي قبائل غير دراني را به بازي قدرت مي‌كشاند و اين امر عموماً به واسطه مادران مدعي سلطنت براي پسران شان تحقق مي‌يابد. پست‌هاي ميان خانواده‌ها و قبائل دراني تقسيم شده اند، انتخاب چه از طريق توافق (جرگه بزرگ) و چه با كشيدن اسلحه بروي همديگر، انجام مي‌شود. اين جنگ‌ها غالباً جنبه سمبوليك دارند و نظر به اين كه همه مدعيان (قدرت) دراني هستند، تصميمگيري توسط قبائل پشتون غير دراني انجام مي‌شود". [همانجا]

در اين شكي نيست كه جرگه‌ها و لويه جرگه‌ها سنت‌هاي قبائلي اقوام پشتون هستند. هيچ‌كسي هم ادعا ندارد كه اين سازمان‌هاي اجتماعي بر اساس اصول دموكراسي جوامع غربي ايجاد و انكشاف يافته اند. اما در طول تاريخ اين جرگه‌ها به اقوام شامل ملت افغانستان فرصت‌هاي لازم براي تصميمگيري مشترك بالاي موضوعات ميرم ملي فراهم کرده اند. مثال‌هاي سال‌هاي نزديك را در نظر بگيريم. تصاميم كنفرانس بن تنها بعد از تصويب آن از طرف يك لويه جرگه مشروعيت يافت و متعاقب آن لويه جرگه سال 2004م قانون اساسي جمهوري اسلامي افغانستان را تصويب نمود. من حتي يكي از رهبران تاجيك و هزاره و اوزبكي را بخاطر ندارم كه اين دو لويه جرگه را به مثابه سنت‌هاي عقب افتاده محلي قبائلي تحريم کرده باشند. اما چين تحريم از طرف داکتر عبدالله عبدالله در سال 2013 در مقابل لويه جرگه مشورتي كه از طرف رييس جمهور حامد كرزي دعوت شده بود صورت گرفت و حاميان او با هياهو به تحقير و ذليل كردن لويه جرگه پرداختند و

تشكيل آن را در موجوديت شوراي ملي غير لازم و يک عنعنۀ مردود قبيلوي خواندند. عبدالله و حاميان آن‌ها فکر مي‌کردند که حامد کرزي لويه جرگه را دعوت کرده تا به واسطۀ آن‌ها معاهده امنيتي با امريکا را رد کند. با وجود آن که حامد کرزي چنين توقعي داشت، اما خلاف آرزو و نيت او لويه جرگه معاهده امنيتي با امريکا را تأييد کرد و نشان داد که قادر است مستقلانه از هدف حکمران وقت تصميم بگيرد. از شگفتي‌هاي روزگار يکي هم آن است که اين روزها اين داکتر عبدالله عبدالله و حاميان او اند که حالا بيصبرانه در انتظار تدوير لويه جرگه بعدي هستند چون تنها و تنها يک لويه جرگه مي‌تواند قانون اساسي کشور را تعديل نموده مقام جديد "صدراعظم" را در تشکيل دولت افغانستان اضافه کند و به نقش او در دولت افغانستان مشروعيت ببخشد.

آناني که جنبش طالبان را جنبش خاص قوم پشتون مي‌دانند از تضاد نهفته دروني ميان ارزش‌هاي کود مدني "پشتونولي" و ماهيت عميقاً مذهبي جنبش طالبان بي‌خبر اند. در بالا به نقل از صاحب‌نظر مرادي خوانديم که "احمد خان... براي رهنمود سران قبائل مربوط خویش همچو اساسنامه ديني، سياسي و نظامي به کار گرفت. از تدوين مقررات نامبرده به خوبي پر مي‌آيد که احمد خان به فقه و شريعت سرتاسري اسلام اکتفا نکرده براي تنظيم نظام قبيلوي خویش به وضع مقررات ويژه قبيلوي نياز مندي احساس نموده است." دليل وضع مقررات توسط احمد شاه ابدالي آن بود که اصول "پشتونولي" طوري که در بالا از قول اوليور روی ديديم در سطح قانون با "شريعت" در تضاد قرار دارند. در جوامع سنتي پشتون‌ها، در دهات، مقام ملا در آن سطحي نيست که در قرا و قصبات غير پشتون‌نشين افغانستان، بخصوص در ميان اقوام هزاره وجود دارد. مظاهر آن را همه روزه در بوسيدن دست‌هاي محمد محقق توسط هواداران هزارۀ او در صفحات تلويزيون‌ها مشاهده مي‌کنيم. مقام ملا و روحاني در هزارمجات، در ميان شييعان، در سطح پيشوا، مرجع تقليد است. ملا چنين مقامی در جامعه پشتون ندارد. اکثر اين ملاها حتی در جرگه‌هاي قومي دعوت نمي‌شوند. نقش ملا در جوامع سنتي پشتون‌ها نقش مشورتی است نه نقش تصميم‌گيرنده. از اين رهگذر يک تضاد دروني ميان جنبش طالبان و سيستم عنعنوي قومي پشتون‌ها موجود است.

فراوش نکنيم که طالبان دست‌آورد مدرسه‌هاي مذهبي در مناطق قبائلي و پشتون‌نشين در پاکستان مي‌باشند. اکثر اين افراد در کمپ‌هاي مهاجرين در خاک پاکستان تولد يافته بزرگ شده و با ايدئولوژي وهابي تطبيق بدون چون و چرای "شريعت محمدي" تدريس شده اند که با پول عربستان سعودي و با امامان سعودي و وهابي پاکستانی طرف اجرا قرار گرفته است. در وجود اکثر اين افراد آن احساس تاريخي تعلق داشتن به افغانستان، ارزش‌هاي ملي افغانستان، اصول پشتونولي و ناسيوناليزم افغانستان وجود ندارد. يک مثال آن را در تخریب مجسمه‌هاي بودايي باميان مي‌توانيم ببينيم. مجسمه‌هاي باميان در طول حيات نزديک به سه صد سال دولت‌هاي عنعنوي پشتون در افغانستان، به حيث سمبول‌هاي ملي و باستاني کشور دست نخورده باقي ماندند. در حالی که طالبان بنابر تعصب مذهبي خود و بخصوص با همدستي با متعصبين آي اس آی در ضديت با هندوستان، از تخریب آن‌ها لذت بردند. با آن‌هم، در زمان حاکميت خود طالبان جرأت مداخله در اموري را که بر اساس اصول پشتونولي در دهات و روستاهي پشتون‌نشين اداره و اجرا مي‌گردید، نداشتند.

بايد در نظر داشت که دولت‌هاي متکي به نظام به اصطلاح قبيلوي در يک کشور کثير القومي افغانستان که شامل سرزمين‌هاي تاريخي خراسان، سيستان، بلوچستان، زابلستان، کابلستان، ترکستان، بدخشان، غرچستان، افغانستان و غيره بود توانست براي بيش از سه صد سال بدون کدام جنبش جدی تجزيه طلبی، دوام کند. جالب اين است که در برنامه سياسي و اجتماعي بيش از ده نامزد رياست جمهوري در آخرين انتخابات رياست جمهوري (2014م) نه تنها تجزيه طلبی بلکه حتی موضوع فدراليزم گنجانیده نشده بود. عوامل اين استقرار سياسي را توماس بارفيلد در مقدمۀ کتاب خود تحت عنوان "تاريخ فرهنگي و سياسي افغانستان"، که "سلاطين دراني از سال 1747 تا

1778م با وجودی که از نظام اجتماعی قبیله‌ای پشتون برخاسته بودند، اما تسلسل زمامداری خود را بر اساس یک مدل حکومت متکی بر سلسله مراتب درونی خانواده‌گی خود تنظیم می‌کردند. این زمامداران از تطبیق مدل دموکراتیک قبیله‌ای که در سطح محلی قبیله پشتون موجود بود، خودداری کردند (توماس بارفیلد، ص 4). "با این شیوه زمامداران پشتون قادر شدند مدعیان سلطنت و زمامداری را از حیطره وسیع قوم و قبیله خارج کرده در یک محدوده خاص خانواده‌گی محدود بسازند و بالقوه سطح مخصصات ممکنه را کاهش دهند.

این واقعیت‌های تاریخی بر خلاف تبلیغات دروغین پشتون‌ستیزها نشان می‌دهد که هیچ نشانه‌ای از رفتار فاشیستی در حکام پشتون تبار دیده نشده است. بعضی‌ها به حملات امیر عبدالرحمن خان در هزارمجات اشاره نموده بخصوص سهم‌گیری ملیشه‌های قومی را در جنگ سوم که سبب زیاده‌روی‌ها و به اسارت گرفتن‌ها انجامید، اشاره می‌کنند. این حوادث بدون شک، همانند حمله دولت ربانی-مسعود بر افشار کابل، سبب جنایات نابخشوندی بر ضد قوم هزاره شده است. در عین زمان فراموش نکنیم که ما این حوادث ۱۲۰ سال قبل را در روشنی آگاهی ما از منشور حقوق بشر و احترام ما به اصول عدالت اجتماعی و آزادی‌های تضمین شده قانون اساسی امروزی انجام می‌دهیم. امیر عبدالرحمن خان همچنان بالای اقوام قلات غلزی، اقوام پشتون پکتیا و ننگرهار لشکر کشید در نورستان لشکرکشی کرد. بنابر آن طوری که می‌بینیم اهداف این لشکرکشی‌ها اعمال حاکمیت فاشیستی یک قوم و یا قشر اجتماعی نبوده بلکه تحکیم حاکمیت دولت افغانستان بالای قلمرو خود و ختم استیلای ملوک‌الطوایفی در کشور و تأمین امنیت برای تمام مردم کشور بود. فراموش نکنیم که رهبران هزاره در پاسخ به مکتوب التیماتوم امیر عبدالرحمن خان قبل از حمله سوم از هزارمجات به عنوان یک مملکت مستقل نام برده بودند (کتاب خاطرات امیر عبدالرحمن خان).

تعدادی هم طالبان و تفکر طالبانی را تبیین فرهنگ قوم پشتون قلمداد کرده این گروه را مبین اهداف سیاسی و اجتماعی قوم پشتون می‌دانند. واقعیت آن است که در طی بیست و دو سال گذشته جذب طالبان به مثابه یک نیروی اجتماعی، سیاسی و نظامی در افغانستان فعال بوده بالای اوضاع امنیتی، سیاسی و اجتماعی کشور اثرگذار می‌باشد. گروه طالبان از نظر سیاسی و فکری پیروان یک اندیشه افراطی عقب‌گرا اند که با موازین پیشرفته علوم و تمدن در عرصه‌های تعلیمی، اجتماعی، حقوقی، دولتی، بشری زمان جاری سازگار نیستند. نه تنها طالبان مبین آرزوها و اهداف قوم پشتون در ایجاد یک جامعه پیشرفته نیستند بلکه طرز تفکر و شیوه حکومتداری آن‌ها از ریشه با زعامت تاریخی دولت‌های افغانستان متفاوت است.

بر هیچکس پوشیده نیست که جذب طالبان و گروه حقانی از جاذب سازمان استخبارات نظامی پاکستان با سوء استفاده از موجودیت میلیون‌ها کودک و نوجوانان مهاجر افغان در پاکستان و طلاب مدارس افراطی مذهبی ایجاد، تجهیز و تربیه شده و هدایت می‌گردند. مزید بر آن این گروه‌ها از حمایت مالی، جانی، تبلیغاتی، تعلیماتی و پناهگاه‌های امن احزاب و سازمان‌های افراطی مذهبی پاکستان برخوردار بوده که با تأسیس هزاران مدرسه تروریست پرور در مناطق سرحدی قبیله‌ای پشتون‌نشین، ایجاد فضای اختناق و نا امن در مناطق موازی به آن‌ها در داخل خاک افغانستان، تمام این مناطق را از تعلیم و تربیه و تمدن معاصر به دور نگهداشته به خندق پرورش و ویروس تروریسم جهانی مبدل کرده اند.

در این شکی نیست که دولت سال‌های 1996-2001م طالبان یک رژیم قرون وسطایی، غیر متمدن مذهبی بود که با سوء استفاده از شرایط مسلط انارشی دولت وقت مجاهدین در افغانستان حاکم شد، اما این رژیم قرون وسطایی عملاً افغانستان را به یک کشور عقب‌گرا، وابسته و مزدور برای تأمین عمق استراتژیک مورد نیاز پاکستان برای مقابله با تهدید خیالی هندوستان مبدل نموده بود،

ولی در عین زمان دولت طالبان امنیت جانی و مالی مردم را تأمین کرده، ناموس مردم را از تجاوز اوباش که در دوران حکومت انارشی ربانی-مسعود مسدودی بود اعاده کرد و به انارشی تنظیمی خاتمه داد.

متأسفانه کنفرانس بن دولت افغانستان را عمدتاً به گروه‌هایی که با امریکا در سرنگونی دولت طالبان کمک کرده بودند، بخصوص شورای نظار، سپرد. این اغماض سیاسی، جنبش طالبان و اردوی پاکستان را فرصت داد تا افغانستان را یک کشور اشغال شده و دولت آن را یک دولت اقلیت قومی دست‌نشانده خوانده فعالیت‌های تروریستی خود را به عنوان یک جنبش آزادی‌بخش ملی قلمداد نمایند.

دانسته یا نادانسته تعدادی از احزاب و فعالین سیاسی ضد پشتون در افغانستان عوامل ادامه جنگ و بحران در افغانستان را مبارزه قومی قلمداد کرده عمداً عملیات طالبان را عکس‌العمل قوم پشتون برای کسب مجدد مقام رهبری تاریخی خود در دولت افغانستان به حساب می‌آورند. این افراد برای کسب هژمونی بیشتر و ادامه انحصار قدرت دولتی موجودیت پشتون‌های معتدل، تحصیل یافته، مسلکی و مترقی را در جامعه و دولت افغانستان که مخالف تفکر طالبانی اند نادیده گرفته به تبلیغات ناسالم علیه قوم پشتون دست می‌زنند.

متأسفانه فیسبوک و سایر نشرات و رسانه‌ها مملو از نشرات پشتون‌ستیزانه، تحقیر و توهین آمیز در مقابل قوم پشتون و فرهنگ پشتون‌ها از جانب ستمی‌ها، جمعیتی‌ها، شورای نظاری‌ها، هزارستانی‌ها و فارسیست‌هاست. هر چندگاهی اوباشان مسلح این گروه‌ها سوار بر وسایط نقلیه دولتی طعم فاشیزم را به شهریان کابل می‌چشانند. رهبران سیاسی و نظامی این گروه‌ها در طول شانزده سال انحصار قدرت سیاسی، اقتصادی و نظامی به سوء استفاده تاریخی از سرمایه‌های ملی، عواید گمرکی، استخراج غیر قانونی معادن، اختلاس قراردادهای دولتی، اختلاس کمک‌های خارجی، غصب زمین‌های دولتی، فروش املاک دولتی، اختلاس بودجه دولتی، فروش و قاچاق اسلحه و مواد مخدر و اجرای معاملات پر از فساد تجارتي به زر اندوزی شخصی و فامیلی پرداخته در مقامات مهم دولتی اقارب و دوستان خود را بدون در نظر گرفتن اصل شایستگی گماشته و در نتیجه به گنج‌های قارونی دست یافته اند. همه این‌ها و به اضافه تجربه دولت‌های حبیب الله کلکانی و ربانی-مسعود هرگز نشانه‌های یک فرهنگ بالا نمی‌باشند.

دوم- تاجیک‌ها

در افغانستان نفوس تاجیک‌ها بین هفت تا هشت میلیون نفر تخمین می‌گردد که دومین گروه نفوسی را بعد از پشتون‌ها می‌سازند. نفوس تاجیک‌های آسیای میانه (عمدتاً تاجیکستان و اوزبیکستان) نیز در حدود شش میلیون سنجش شده است. در مجموع نفوس تاجیک‌ها را به شمول ساکنان تاجیکان سایر ممالک می‌توان در حدود پانزده میلیون نفر تخمین کرد. بر همین منوال پروفیسور حق‌نظر نظروف عقیده دارد که "مورخان تاجیکستان تاریخ خلق تاجیک را در محدوده ماورالنهر و آسیای میانه محدود ساخته اند... در حالی که 62 درصد تاجیک‌ها در افغانستان زندگی می‌کنند... سهم آنها در آفرینش فرهنگ مادی و معنوی خلق تاجیک به مراتب از مردم تاجیک ماورالنهر زیادتز می‌باشد (مقام تاجیکان در تاریخ افغانستان، دوشنبه، 1999)".

در مورد نام، ریشه‌های قومی، اجداد، هویت تاریخی تاجیک‌ها تاکنون آثار فراوانی از سوی مؤرخین، پژوهشگران و دانشمندان منطقه و جهان تألیف گردیده اند.

دکتور احمد جاوید نوشته است که: "در صفحات تاریخ و ادب ما ملیت تاجیک در مناطق و

دوره‌های مختلف به نام‌های زیر یاد شده اند، که هر کدام به جای خود دارای توضیح و تفسیر است: تازی، تازی، تازی، تازی، تات، ابناءالاحرار، بنی احرار، احرار و ابنای آزاده، آزاد زادهگان، آزاد نژاد، دهقان، دهگان، غلچه، دهوار، فارسویان، سرت یا سارت و غیره". (جاوید، عبدالاحمد، اکادیمسین دکتور، اوستا، کابل 1383).

ساکنان آسیای مرکزی در آغاز نام تازی (تاجیک) را در برابر مسلمانان به کار برده اند. همین که ترکان ظاهر شدند، این کلمه را در باره طایفه‌ای که ترک نبوده اند، استعمال می‌کرده اند. مغولان غیر خود را تازی (تاجیک) می‌گفتند.

در فرهنگ‌ها و قاموس‌های زبان فارسی دری چون "لغتنامه دهخدا"، "برهان قاطع"، "فرهنگ معین" و "فرهنگ نفیسی" تاجیک به معنی غیرعرب، غیرترک و غیرمغول آمده است. در برهان قاطع معنی تاجیک یا تازی، زاده شده از عرب، یا اولاد عرب در خراسان ذکر شده است (تجدید چاپ محمد معین سال 1330م، تهران). باید یادآور شد که ترکی شده کلمه "تازی" تاجیک است و ما می‌دانیم که در پارسی دری به فرد عرب نژاد "تازی" گفته می‌شود زبان عربی به نام "زبان تازی" یاد می‌گردد.

و بر همین اساس در افغانستان کنونی به کسانی که پشتون، هزاره و ترک نیستند "تاجیک" می‌گویند.

میرزا شکورزاده، پژوهشگر تاجیک و نویسنده کتاب "تاجیکان در مسیر تاریخ" می‌نویسد: "بر اساس پژوهش‌های انجام شده، در بسیاری نقاط آسیای میانه، مردم پارسی‌گوی، ایران، افغانستان، تاجیکستان و حتی کشمیر و کاشغر خود را "تاجیک" معرفی کرده اند.

همچنان عده‌ای بر آن اند که تاجیکان قبل از ظهور ترکان (در قرن ششم میلادی) درین ناحیه زنده‌گی می‌کرده اند... تاجیک‌ها در مناطق آسای میانه، افغانستان و ماورالنهر سکونت داشتند (مریم میر احمدی، قوم تاجیک و هنر تاجیکی در آسای میانه، تاجیکان در مسیر تاریخ، تهران 1373، ص 238).

بر اساس این عقیده یکی از طایفه‌های بومی آسای مرکزی "دادیک" نام داشت، که دو هزار و پنصد سال پیش در همین سرزمین می‌زیستند. با گذشت زمان با اقوام هم تبار خود سارت‌ها، خوارزمی‌ها، سغدی‌ها و مانند این‌ها آمیزش یافته، تدریجاً نام "تاجیک" را در ترادف به "دادیک" با اضافه مفاهیم تاجدار و تاجپوش، پس از دوره زردشتیان مشهور گردیدند، چون که زردشتیان کلاه تاج ماندنی می‌پوشیدند و آنها را "تاجی" یا "تاجیک" می‌گفتند (از کتاب "تاجیکان" - آریایی‌ها و فلات ایران، اثر میرزا شکورزاده، تهران 1380).

ولادیمیر بارتولد مستشرق شهیر روس گزینش کلمه "تاج" را در ابتدای ترکیب نام "تاجیک" عربی و زمان آن را پس از هجوم اعراب باین منطقه خوانده است (ولادیمیر بارتولد، در میرزا شکورزاده، تهران 1380).

عبدالغازی تاجیکان خوارزم را "سارت" و تاجیکان بخارا را "تاجیک" نامیده است. بعضی‌ها معتقدند که "تاجیک" صورت تحول یافته "تازی" که لفظ پهلوی بوده است، می‌باشد. صورت قدیم‌تر تاجیک به شکل "تازی" همان اصطلاح "دادیک"‌های هرودوت به سلسله واژه‌های "پارا داتا- پرادادیک و پیشدادی" دوره اساطیری به پیشینیان این قوم بی‌رابطه نمی‌باشد. بر این مبنی دادیک‌ها اجداد تاجیکان می‌باشند. کلمه "دادیک-DODIK" که به معنی "دادگر" و "عادل" آمده است، مشتمل بر متون فقهی در کتاب اوستا است که "DO-TIK" هم خوانده می‌شود، که تعبیری بر رود مقدس (آمو) و جغرافیای بدخشان در "آریانا و بجه" گردیده است (پروفسور حق‌نظر

(نظروف، 1382).

نام تاجيك گاهي از سوي ترکان به تاجيکان، زماني به تازيان و اعراب و برعکس استفاده شده اند. استاد ميرزا تورسن زاده ميگويد که نام "تاجيك" از آغاز پيدايشش نسبت به تمام پارسي گويان عجم به کار رفته است.

در افغانستان تاجيک‌ها عمدتاً به گروه‌های آتی منقسم می‌شوند: تاجيک‌های شهر نشين (کابل، غزني، بلخ و هرات)، تاجيک‌های کوهستان (پروان، نجراب، پنجشير و غوربند)، تاجيک‌های بره کی (بره کی برک، لوگر و بتخاک در همسايگي با غزايي‌ها)، تاجيک‌های فورمولی (در اورگون در ميان قوم خروئي)، تاجيک‌های سرده (جنوب‌شرق غزني) زندگي می‌کنند.

گفته می‌شود در بدخشان تاجيک‌ها (غلچه‌ها) در قراء مرتفع‌تر پشت کوه در شهر بزرگ، رستاق، چاه آب، يفتل، راغ و... زندگي می‌کنند. منطقه ارگو بين کشم و فيض آباد و قرای پر جمعيت آن عمدتاً ترک نشين هستند. در منطقه شرق فيض آباد ارتفاعات بيشتري می‌شود، که در آن نواحی تاجيکان بيشتري به سر می‌برند. بذايرين زمين‌های نسبتاً حاصل‌خيز در طول دو رودخانه بسيار بزرگ بدخشان (قندوز و کوکچه) به وسيله مردمان مختلف ترک و هزاره فرا گرفته شده است. سکونت تاجيک‌ها در ارتفاعات و در کوه‌ها پيشوند و مفهوم "غرچه- کوه نشين" را به‌خوبی تمثيل می‌نمایند.

در مورد کلمه "غلچه" (تاجيکان کوه نشين) به معنی نام ساکنان دره پامير اشاره بر آن است که به هردو گويش (فارسي و پاميرو) سخن می‌گویند. در چند سال اخير گروهی عقیده برين دارند که روشانی‌ها، شغنانی‌ها، يز غلامی‌ها، دينی‌ها و وخی‌ها تاجيک نيستند.

دکتور عنايت‌الله شيرانی تاجيک‌ها را "از نسل تورکان قرقيز و قره قلیاق" خوانده اند. اين منسوبيت تاجيک‌ها از لحاظ دی ان ای (DNA) به ترک‌های قرقز، قره قلیاق، قزاق و ترکمن نتیجه تحقيقات علمی علمای غرب به رهبری عالم فرانسوی می‌باشد که نتیجه اين تحقيقات به روز پنجشنبه تاريخ سوم سپتمبر ۲۰۰۹ میلادی از رادیو بی بی سی و بعداً از سايت‌های بی بی سی به زبان‌های اوزبیکي، پشتو و فارسي برای افغانستان تحت عنوان (پژوهش تازه ژن شناسی: ترک و تاجيک یکی هستند) به نشر رسيد. اين پژوهش نشان می‌دهد که تفاوت‌های داخل قومی بيشتري از تفاوت‌های بين قومی ميان اقوام ترک‌تبار و تاجيکان است. پژوهش تازه حاکیست اقوام ترک و تاجيکی که در امتداد راه ابريشم سکونت دارند، از نگاه شجره شناسی زیست شناسی از هم چندان تفاوتی ندارند. اين پژوهش که با نمونه‌برداری ژن شناسی یا DNA از بیش از 1000 نفر از ميان 24 قوم و قبیله و مردم ترک و تاجيک در آسیای میانه انجام شده است، نشان می‌دهد که از نگاه ژن شناسی تفاوت قومی ميان اين دو گروه زبانی چندان زیاد نيست و کمتر از یک درصد را تشکيل می‌دهد. بر خلاف اين، آشکار شده است که تفاوت‌های داخل قومی، به ویژه در ميان تاجيکان، به مراتب بيشتري از تفاوت‌های ميان قومی بين گروه‌های فارسي زبان تاجيک و اوزبیک و قرقيز و قزاق و ترکمن و قره قلیاق در آسیای میانه بوده است. اين پژوهش حاکیست که اقوام ترک و تاجيک در طول قرن‌ها به هم آميخته و گروه‌های بزرگتری را تشکيل داده اند تا زمانی که به دو گروه اصلی تاجيکان و ترک‌ها جدا شدند.

پژوهش "تفاوت ژنيتیکی و پيدایش اقوام در آسیای میانه" را گروه بين‌المللی از پژوهشگران به رهبری "اولین هی‌یر" (Evelyn Heyer)، مردم شناس معروف فرانسوی، انجام داده و فشرده آن در اول سپتامبر در مجله انترنتی "BMC Genetics" منتشر شده است.

با در نظر داشت نتیجه فوق نکته دیگری که زبان شناسان همواره بر آن تأکید می‌کنند، باید بخاطر

داشت اين است كه زبان يك پديده اجتماعي است و از مردمی به مردمی ديگر، صرفنظر از تفاوت‌های نژادی تحويل می‌شود.

عدمی از نويسندهگان از عدم تيارز تاجيك‌ها در حوادث تاريخی بعد از معرفی اسلام در منطقه اظهار تعجب می‌کنند. پروفیسور جاوید در اين مورد می‌نويسد كه تاجیکان همچون مردمان اصیل زاده و دهگان زاده، آزاده و احرار وصف شده اند. معروفست كه برای مردم دهقان، تجار و هنرپیشه با اصول صلح خواهی و روش‌های همزیستی مسالمت آمیز، عنصر اصلی زندگی آنها در روند حیات به شمار می‌رفته است و آنها استیلاگری، تجاوز کاری و كنش‌های بد را زشت و منفور می‌دانسته اند. ازین لحاظ در مقابل بادیه نشینان عرب و ترك و مغول كه با همین وسیله زندگی می‌کردند، به عوض مقابله به دره‌های عمیق و كوهستان‌های صعب العبور عقب نشینی می‌كرده اند (جاوید، عبدالاحمد، اكادیمسین دكتور، اوستا، كابل 1383). شاید گزینش نام غرچه (كوه نشین) به بخشی از تاجیکان بر همین مذوال صورت گرفته باشد و دال سكونت آنها در كوهستانهای بدخشان و دره‌های پنجشیر، غوربند، تگاب و نجراب همین امر باشد.

سوم- هزاره‌ها

هزاره‌ها، كه در ایران به آنها بربری و خاوری نیز می‌گویند، طوری‌كه در بالا دیدیم در حدود ۹ الی ۱۲ درصد نفوس افغانستان را تشكيل می‌دهند. وطن اصلی آنها ولایات مرکزی بامیان، غور، دایکندی و غزنی می‌باشد. به همین دلیل در گذشته‌ها مناطق مرکزی افغانستان را هزاره جات می‌گفتند. از یكجانب انزوا، عدم موجودیت منابع اقتصادی و تجارتي، عدم موجودیت راه‌های مناسب مواصلاتی و در نتیجه عدم تعاملات گسترده با سایر مناطق كشور سبب عقب ماندگی تاریخی این مناطق شده است. از جانب دیگر در افغانستان هزاره‌ها كه برای قرن‌ها در آنجا زندگی می‌كرده‌اند از دو نظر يك اقلیت هستند؛ مذهب آنها با مذهب بیشتر مردم افغانستان متفاوت است، و همچنان ظاهر هزاره‌ها نیز با سایر مردم افغانستان متفاوت است. این عوامل در انكشاف هزاره‌ها و نقش آنها در جامعه تأثیر بسزایی داشته است. اما در ۱۸ سال گذشته به تدریج هزاره‌ها نقش مهمی در حیات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ایفا نموده اند و نفوس آنها به شهرهای بزرگ مانند كابل، مزار شریف و هرات گسترش یافته است. بنابر موجودیت فضای مناسب فرهنگی در جامعه هزاره امکانات سهمگیری زنان و دختران هزاره در مكاتب و مؤسسات تعلیمات عالی روز به روز چشمگیرتر می‌گردد، كه آینده درخشانی را گواهی می‌دهد.

در مورد منشأ نژادی اقوام هزاره متأسفانه تحقیق لازم صورت نگرفته است. در آثار تحقیقی دست داشته هم توافق نظر لازم در مورد موجود نیست. در این مورد آقای سید محمد رضا علوی در وبسایت "سادات افغان" به تاریخ ۱۶ حوت سال ۱۳۹۱ می‌نويسد كه:

"آنهايي كه ادعای تحقیق در مورد تبار و نژاد هزاره دارند، امروزه این وضع را سر هزاره‌ها آورده اند:

الف- هزاره از نسل مغول است: محمد افضل ارزگانی، یونس طغیان، عزیز طغیان، حسن فولادی، عیسی غرجستانی، حسین علی یزدانی، سید عسکر موسوی و... "اازره گون" كویته از پیشگامان این نظر اند.

ب- هزاره تیره از ترك است: اكبر خان نرگس، ناصری داوودی، اسدالله ولوالجی، سیرت طالقانی، بصیر احمد دولت آبادی و غالب هزاره‌های سمت شمال (كه در مجاورت اوزبیک‌ها نشسته‌اند) به این باور اند.

ج- هزاره اصل نژاد آریایی است: محمد علی افتخاری ورسی (آریانپور) فاضل کیانی جاغوری،

شوکت علی محمدی جاغوری، چمن علی گرشستاني و غالب هزاره پژوهان مناطق مرکزی به این باور هستند. چگونه می‌تواند "آریایی" باشد، در حالی که به لحاظ فیزیولوژیک با آریایی تباران اصیل متفاوت است؟!

د- هزاره مرکب از ترک و تاجیک است: "شیخ نظر علی موحدی کیسوی" (شخصاً تاجیک تبار) در ارجوزه‌ی با عنوان "قصیده‌ی افغانستان" (ص: 5)

در این مورد نظرات بسیار زیاد و متناقض ابراز شده است. علی نجفی در کتاب افغانستان رنگین کمان اقوام، حدود ده نسبت قومی برای هزاره می‌شمارد و احتمال غالب می‌دهد که هزاره از اقوام تبتی باشد مانند اقوام تبتی در نواحی لاداخ کشمیر، اسکارودو و بلتستان در پاکستان... آن مردمان شباهت‌های بسیار نزدیک با هزاره‌های افغانستان دارند.

به هر صورت هیچ یک از این نظرات به اثبات نرسیده است و همه هم غیر علمی و بدون کدام اساس محکم بلکه فقط از روی احساسات، ذوقی، بی‌اعتبار و انحرافی می‌باشند.

آیا می‌توان یک حکم را بر همه گروه‌های قوم هزاره جاری کرد؟ لازم بود گروه‌های هزاره را جدا جدا بررسی کرده گفته شود این تیره ترک است، آن تیره مغول است، آن یکی تاجیک است، آن هم بیات است، آن ترکمن.

بعضی نویسندگان هزاره سوالات آتی را در مورد منشأ خود مطرح کرده اند:

- آیا هزاره ها از ساکنین بومی این سرزمین هستند؟
- کدام تیره‌ی هزارگی بومی است و کدام مهاجر، یا برده؟
- اگر هزاره‌ها بومی هستند چرا شهر و تمدن هزارگی ندارند؟
- چرا زبان، ادبیات و صنایع هزاره گی موجود نیست؟

هزاره زبان خود را، که تعدادی از هزاره گان آنرا "هزاره گی" مینامند، از زبان دری تاجیکان عاریت گرفته اند. برای هر قوم و ملت وقتی زبان نیست، تمدن نیز شکل نمی‌گیرد، زیرا زبان و فرهنگ اساس تمدن است و جامعه شناسان را عقیده بر این است که: "هر حکمی را که زبان یک ملت دارد؛ نفس همان حکم بر تمدن آن ملت نیز صادق است." به گفته ی آکادمیسین دکتر "اسدالله حبیب" "زبان یک ارگانیسم زنده است مانند هر موجود زنده دارای ویژگی تولد، رشد، مرضی، سلامت، قوت، ضعف و حتی مرگ می‌باشد." زایش و رشد یک زبان از پیدایش یک تمدن مژده می‌دهد، کما این که ضعف و مرگ یک زبان، خبر از مرگ یک تمدن می‌آورد.

لذا گرشستاني در جزوه‌های منتشره تحت عنوان "ضرورت شناخت هویت ملی و تاریخی جامعه هزاره" تماماً از گمشته گی انسان هزاره سخن می‌گوید، مطالب خیلی مفصل و صریح است. از جمله در شماره سوم (صص: 39 و 21 و 40) چنین می‌نگارد:

"اندیشیدن درباره این‌که ما "کی" بوده ایم؟ در "کجا" حیات اجتماعی و سیاسی داشته ایم؟ اکنون "کی" هستیم؟ و چرا به این روز و حال اسفبار گرفتار آمده ایم؟! اندیشیدن درباره خویشتن خود؛ درباره خویشتن ملی و تاریخی، درباره هویت و شخصیت فرهنگی و درباره ریشه‌ها، نشانه‌ها، علامت‌ها، نمادها و سمبل‌ها از روزگاران کهن انسان هزاره؛ اندیشیدن درباره این‌که اجداد و نیاکان جامعه که امروز به نام هزاره شناخته می‌شود "کی‌ها بوده‌اند؟! ..."

رضا علوی مینویسد که "پیدا است که هیچ یک از آن نظرات پایه محکم ندارد و جامعه هزاره را

راضی نکرده است، زیرا مستند و متکی بر اسناد و مدارک نیست، هر کدام معجونی است از یک رشته تمایلات شخصی، عاطفی و مصلحتی که برگشت همگی به ظواهر و یا چند فقره لفظ مشترک است. آن هم الفاظ و اسامی که از خود صاحب دارند" (سید محمد رضا علوی، منتشره ۱۳۹۱/۱۲/۱۶ جریده انترنتی سادات افغان /

(http://sadateafghan.persianblog.ir/post/6)

تعدادی از درس خوانده های هزاره می‌کوشند هویت ژنیتیکی، گذشته تاریخی و اجدادی خود را در تاریخ مدفون کرده هویت تازه برای خود بترانند، یک هویت جعلی خراسانی و آریایی که حتی طرف تمسخر دانشمندان ایرانی از عقب صفحات تلویزیون ایران قرار گرفته است. کار به جایی رسیده است که امروز اگر کسی اصل و نصب یک فرد هزاره را مغولی بگوید مانند این است که به او توهین کرده باشد. در حالیکه درست 411 سال قبل وقتی ظهیرالدین بابر در کابل بود و هزاره‌های مقیم هزارمجات را معرفی می‌کرد نوشت که "اکثر مردم هزاره هنوز هم از زبان و اصطلاحات مغولی استفاده می‌کنند (بابر نامه، متن انگلیسی ترجمه انت سوزانا بیوریچ، لندن 1922)". باید به‌خاطر داشت که بابر خودش از قوم مغولی برلاس بود، به زبان بومی خود خاطرات خود را در بابرنامه می‌نوشت و با افتخار از اصل و نصب مغولی خود که بزرگترین امپراطوری خشکه را در جهان ایجاد کردند یادآوری می‌کرد.

نفوس هزاره ها به تناسب تمام نفوس افغانستان!

یک برادر هزاره ما بنام دور اندیش دوراندیش از من در فیسبوک سوال کرد که آیا قتل عام شش میلیون انسان هزاره را بدست عبدالرحمن محکوم کردی؟

صرف نظر اینکه من بارها در نوشته های خود از تجاوزاتیکه بالای قوم هزاره در آنزمان صورت گرفت انتقاد کرده ام این سوال آقای دور اندیش لازم به دقت زیاد است. بیایید باهم حساب کنیم که تعداد واقعی هزاره ها چند نفر است و چند نفر در زمان امیر عبدالرحمن خان به قتل رسیده اند؟

اگر ۱۳۰ سال قبل شش میلیون هزاره یا به ادعاهایی شصت فیصد نفوس هزاره ها را عبدالرحمن خان کشت نفوس هزاره ها در آنزمان باید ده میلیون نفر بوده باشد! اگر فرض کنیم هزاره ها ده فیصد نفوس را تشکیل میدادند به این حساب تمام نفوس افغانستان در وقت عبدالرحمن خان یا ۱۳۰ سال قبل باید صد میلیون نفر بوده باشد. با این حساب با توجه به رشد سالانه دو فیصد نفوس بعد از یکصد و سی سال تمام نفوس افغانستان باید به بیش 1.36 بلین نفر رسیده باشد که از واقعیت بدور است. باید قبول کنیم که با این حساب کشته شدن شش میلیون هزاره توسط عبدالرحمن خان به حساب ریاضی درست معلوم نمیشود!

در جای دیگری آقای دور اندیش نفوس امروزی هزاره ها را در افغانستان هشت میلیون نفر تخمین میکنند و میگویند که عبدالرحمن خان شصت و چهار فیصد هزاره هارا قتل عام کرده است! بیایید این ادعا را ارزیابی کنیم:

با این حساب اگر قتل عام عبدالرحمن خان نمیبود نفوس امروزی هزاره ها باید به ۲۲ میلیون و دوصد هزار نفر (۲۲،۲ میلیون نفر) بالغ میگردید. هرگاه این درست باشد در آنصورت تمام نفوس هزاره ها یکصد و سی سال قبل باید یک میلیون و ششصد و پنجاه هزار نفر بوده باشد و بر اساس آن تمام نفوس افغانستان در یکصد و سی سال قبل باید 16.5 میلیون نفر بوده باشد که با این حساب و با رشد سالانه دو فیصد نفوس امروزی افغانستان به حدود 221 میلیون نفر یا بیشتر از نفوس پاکستان و ایران میرسد

طوريكه ديده ميشود احصائيه هاي قتل عام شصت فيصد نفوس هزاره ها توسط عبدالرحمن خان يكصد و سي سال قبل با منطق رياضي و با منطق علم نفوس صحيح معلوم نشده بسيار مبالغه آميز معلوم شده حد اقل شش و نيم چند واقعيت در آن مبالغه شده است.

بهترين تخمين ها تعداد نفوس کشور را در سال 1890م يا سال امارت عبدالرحمن خان پنج مليون نفر حساب ميکند که با تعداد 35 مليون نفر يكصد و سي سال بعد مطابقت دارد. هرگاه تمام نفوس افغانستان در سال 1890م پنج مليون بوده باشد تعداد نفوس هزاره ها در آنسال پنجصد هزار نفر خواهد بود که قتل عام و بيجا شدن 9.4% اين تعداد در حملات عبدالرحمن خان معادل 45 هزار نفر خواهد بود با آنکه با احصائيه هاي تعداد سربازان و مليشاي قومي آلمان دولت بسيار مبالغه آميز معلوم ميشود، اما يك مصيبت بزرگ براي جامعه هزاره بوده از هر نگاه قابل تقبيح و نکوهش ميباشد.

شباهت هاي ژنيتيكي هزاره ها با مغول ها

زمانی محمد محقق پرسیده بود آیا کدام مطالعه دی ان ای شده که هزاره ها را از نژاد مغولی می پندارید؟ اتفاقاً پوهنتون اکسفورد انگلستان به این سوال محمد محقق پاسخ داد. نتیجه مطالعات دی ان ای پوهنتون مذکور که تحت سرپرستی پروفیسور سایمن مایرز انجام یافت و نتایج آن در سال 2016 در لندن نشر شد شباهت های ژنيتيكي هزاره ها و بعضی ترک ها را با مغول ها نشان داد و زمان یکجا شدن ژن ها را با زمان حمله و مهاجرت مغول ها در قرن 13 ثابت کرد. همچنان شباهت های ژنيتيكي کلاش های شمال غرب پاکستان را با مردم مقونیه و زمان حمله اسکندر و ایجاد دولت های یونانی باختر تثبیت کرد. همچنان شباهت های ژن های ایرانی ها را با مردم ترکیه نشان داد.

در این مطالعه 95 گروه نفوس در سراسر دنیا مورد مطالعه قرار گرفت از جمله هزاره های پاکستان، پتان های پاکستان، کلاش های شمال پاکستان، ایرانی ها، ترک ها، مردم مغولستان، انگلیسی ها، چینیایی ها و غیره شامل مطالعه بودند.

چهارم- ترک تباران افغانستان

ترک ها یا ترک تباران یکی از اقوام بزرگ و از ساکنین تاریخی افغانستان به شمار می روند. اوزبیک ها و ترکمن ها بخش عمده ترک تباران نفوس افغانستان را تشکیل داده در حالی که تعدادی (منجمله الفستون، ۱۸۱۰م) هزاره ها و مغول ها را هم در جمله ترک تباران شامل می کنند. قیرغیزها، قزلباش ها، ایماق ها و بیات ها را نیز می توان در جمله اقوام ترک تبار شامل نمود.

اوزبیک ها و ترکمن ها در حدود ۹-۱۲ درصد نفوس افغانستان را می سازند. اکثریت نفوس ترک تباران از شمال شرق تا شمال غرب کشور (بدخشان، تخار، بغلان، سمنگان، بلخ، سرپل، جوزجان و فاریاب) متوطن می باشند. در ولایت های بادغیس، هرات، کابل و سایر مناطق نیز کتله های کوچک ترک تباران زندگی می کنند.

ترک تباران یکی از محروم ترین و عقب مانده ترین اقوام افغانستان به شمار می روند. به نوشته نقیب الله عیید "عمده ترین دلیل عقب مانده گی و محرومیت این قوم بزرگ را در نبود ظرفیت سیاسی نمایندگان سیاسی شان و در سیاست های تبعیض آمیز دولت مرکزی جستجو کرد... اما در استخدام کارکنان دولتی سهم این ملت کمتر از 2 فیصد می باشد، آن هم در پایین ترین بست و رتبه ها، از 120 ریاست وزارت مالیه یکی از آن هم از قوم ترک تبار نیست. وزارت هایی که تشکیلات مرکزی

شان بيشتر از 500 است، 10 تركتبار را نمي‌توان يافت. تقريباً نيم فيصد بست‌هاي 1، 2، 3 را ترك‌ها تشكيل مي‌دهند. اين خود نيز بيانگر سياست‌هاي تبعيض‌آمیز دولت مركزي و نبود ظرفيت سياسي در رهبري و نمايندهگان سياسي ترك‌ها مي‌باشد (نقيب الله عبيد، پتانسيل ملي و بين‌المللي تركتباران افغانستان ۱۳۹۵).

تركتباران افغانستان نقش مهمي در تاريخ باستان اين سرزمين و حوادث چهل سال اخير بازي کرده اند. از سلسله‌هاي باستانی تركتبار مي‌توان از غزنويان، تيموريان هرات و دولت بابري كابل يادآوری کرد. همچنان از نقش جنرال عبدالرشيد دوستم و همقطاران او در جنبش ملي در حوادث سياسي و نظامي چهل سال اخير مي‌توان يادآوری نمود.

تركيب ژنيتيكي نفوس افغانستان

ژنيتيك (به فرانسوي G n tique، ژنتيك) (به انگليسي Genetics، چنتيكس) (از ريشه يوناني γενητική؛ به معنای آفريدن) يا آفرينش‌شناسي بخشي از دانش زيست‌شناسي يا حيات شناسي است كه به وراثت و تفاوت‌هاي جانداران مي‌پردازد.

مطالعات بسيار دقيق ژنيتيكي نفوس افغانستان توسط دانشمندان پوهنتون پورت سموث انگلستان بالاي اقوام افغانستان در سال‌هاي اخير انجام يافته و نتايج آن در يك مقاله تحليلي درجريده پلوس وان بتاريخ هشتم مارچ سال ۲۰۱۲م، به نشر رسیده نشان مي‌دهد كه ساختمان ژنيتيكي اقوام پشتون و تاجيك افغانستان شباهت‌هاي بسيار زياد باهم داشته و همچنان نشان مي‌دهد كه اقوام پشتون و تاجيك افغانستان از لحاظ ژنيتيك با نفوس‌هاي اقوام شمال و غرب هند بسيار نزديكتر اند تا اقوام شمال قفقاز، اروپا و ايران امروزي.

اين مطالعه براي اولين بار تنوع كروموزم‌هاي Y “ي” را ميان بزرگترين اقوام افغانستان مورد بررسي قرار مي‌دهد. در اين مقاله ساختمان ژنيتيكي افغان‌هاي مدرن مورد بررسي قرار گرفته و تنوع تركيب ژنيتيكي آن‌ها در ارتباط با وقايع شناخته شده تاريخي و حركات نفوس‌هاي همسايه‌ها ارزيابي شده است.

مقايسه ساختمان ژنيتيكي اقوام پشتون و تاجيك افغانستان شباهت‌هاي بسيار زياد آن‌ها را باهم نشان مي‌دهد. هم چنان اين مطالعات ثابت مي‌كند كه اقوام پشتون و تاجيك افغانستان شباهت‌هاي بيشتر با مردم شمال هند دارند تا تركتباران و هزاره‌ها و همسايه‌هاي آن‌ها در ايران امروزي و شمال قفقاز. همچنان از شباهت‌هاي نزديك ژنيتيكي آنها با نفوس‌هاي اقوام شمالغرب هند به مقايسه اقوام شمال قفقاز، اروپا و ايران امروزي ميتوان به اين نتيجه رسيد كه تيوري قبلي مهاجرت آريائيها از شمال قفقاز به ايران و افغانستان امروزي و از آنجا به هندوستان نادرست مي‌باشد.

اين مطالعات نشان داد كه يك ساختمان خاص ژنيتيك نفوسي هند و افغان وجود دارد كه اوزييك‌ها و هزاره‌ها در آن شامل نيستند. همچنان معلوم مي‌شود كه پروسه جريان ژن از هندوستان به افغانستان صرف مربوط به اقوام پشتون و تاجيك افغانستان بوده و حد اقل از زمان ايجاد اولين مدنيت‌هاي بشري در منطقه يا تمدن وادي سند و تمدن باختر- مارجينيا (تمدن اطراف دريای آمو و دريای مرغاب) برقرار بوده است. مطالعات نشان مي‌دهد كه باشندگان اوليهی افغانستان با نفوس شمال و غرب هند، آسيای ميانه، ايران و مردم شمال قفقاز تا ختم عصر جمع آوري و شكار و شروع زراعت يعني بين ۱۲۰۰۰ تا ۸۰۰۰ سال قبل همه داراي اجداد مشترك بودند. با شروع عصر زراعت است كه خصوصيات ژنيتيكي باشندگان اوليه سرزميني كه ما افغانستان ميناميم از خصوصيات ژنيتيكي مردمان هندوستان و ايران متمايز مي‌گردند. تكامل و

جدایی اقوام و سیستم‌های اجتماعی، بخصوص پشتون و تاجیک، در افغانستان از عصر تمدن مسی (برونز) یعنی با شروع شهرنشینی پدید می‌گردد.

مطالعات نشان می‌دهد که مهاجرت‌های تاریخی و لشکرکشی‌ها بالای ساختمان قومی در افغانستان اثرات متفاوت داشته‌اند. این مطالعات وقوع مهاجرت‌های تاریخی و لشکرکشی‌های هخامنشی‌های فارس و یونانی‌های مقدونی، با آنکه اثرات ژنیتیکی محدودی میان اقوام افغانستان و اقوام آسیای میانه بخصوص، فارس‌ها دیده شده اما هیچ ارتباط قابل ملاحظه با مقدونیه و بالکان به مشاهده نرسیده است.

مطالعات همچنان نشان می‌دهد که لشکرکشی‌های اعراب در قرن هفتم میلادی و ادعاهای مهاجرت و سکون گزینی اعراب در این سرزمین‌ها با آنکه از لحاظ فرهنگی تاثیرات عظیمی در منطقه بجا گذاشته است، اما اثرات ژنیتیکی این لشکرکشی‌ها بالای نفوس محلی این مناطق مشاهده نمی‌گردد.

توزیع جغرافیایی و قومی زبان‌های مروج در افغانستان نیز یک پدیده مغلق بوده است. در حالیکه ساختمان ژنیتیکی نفوس اقوام هزاره و اوزبیک را باهم ارتباط می‌دهد اما این دو قوم از لحاظ زبانی به دو گروه جداگانه مربوط می‌شوند. زبان مردم هزاره مانند پشتون‌ها و تاجیک‌ها وابسته به گروه زبان‌های هندو آریایی است در حالی‌که زبان اوزبیک‌ها مربوط به فامیل زبان‌های ترکی می‌باشد. طوری معلوم می‌شود که زبان اوزبیک مروج در افغانستان وارث مستقیم یک زبان ترکی منقرض شده ایست که در قرن پانزدهم میلادی ایجاد شده بود. این در حالی است که جدایی ارتباطات ژنیتیکی میان هزاره‌ها و اوزبیک‌ها قبل از این زمان بوقوع پیوسته است. این امر نشان می‌دهد که اختلافات زبانی میان اقوام افغانستان معرف بروز تغییرات فرهنگی در زمان‌های متاخر باشند.

طوری‌که می‌بینیم نتایج این مطالعات با آنچه از تاریخ این سرزمین‌ها می‌دانیم مطابقت دارد. بطور مثال با حمله مغول‌ها و استیلای طولانی آن‌ها و بازماندگان تیموری شان در ماورالنهر، خراسان، سیستان، اراکوزیا، فارس، تخارستان، زابلستان، کابلستان و غیره سرزمین‌ها تغییرات بزرگ فرهنگی و جمعیتی در این سرزمین‌ها بوقوع پیوست و تعداد کثیری از مردمان اقوام مهاجم در این مناطق مسکن گزین شدند که از لحاظ ژنیتیکی با مردمان محل متفاوت بودند. این مهاجرین در مناطق مرکزی کشور در نتیجه اقامت طولانی و آمیزش با مردم محل زبان‌های اصلی خود را از دست داده زبان‌های محلی را پذیرفتند. با آمدن صفوی‌ها؛ قزلباش‌ها و فارس‌ها هم در این مناطق مسکون شده مذهب شیعه را بین مردم محل شایع کردند.

ترکیب زبانی نفوس افغانستان

خوشبختانه در مورد ترکیب زبانی نفوس کشور معلومات احصاییوی دست اول موجود است. در سرشماری سال ۱۳۵۸ زبان تکلم خانوار از مردم پرسیده شد. با آنکه ارقام حاصله از این سوال نشر نشد اما این معلومات در اداره مرکزی احصاییه موجود است. این اداره به همکاری صندوق ملل متحد برای نفوس یو ان اف پی ای UNFPA در جریان اجرای امور مقدماتی برای اجرای سرشماری آینده افغانستان در سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵ به جمع آوری فهرست خانوارها در تمام دهات و قریه جات کشور مبادرت ورزید و در جریان آن به جمع آوری یک سلسله معلومات کلی راجع به تعداد مجموعی نفوس خانوارها، زبان روزمره، مداورة خانوارها، موجودیت مراکز صحتی، مکاتب، راه‌ها، پیداوار عمده و غیره در بیش از ۳۸ هزار قریه کشور در تمام ولایات

مبادرت ورزید. نتایج این عملیات در یک نشریه مشترک از جاذب اداره مرکزی احصاییه و اداره ملل متحد در کابل تحت عنوان "معلومات دموگرافیکی نفوس افغانستان سال‌های 2003-2005" به زبان انگلیسی به نشر رسید.

این معلومات نشان می‌دهد که در دهات افغانستان کمی بیشتر از ۹ میلیون نفر به زبان پشتو صحبت می‌کنند، کمی بیشتر از 7 میلیون نفر به زبان دری، 1.3 میلیون نفر به زبان اوزبیک، ۳۲۹ هزار نفر به زبان ترکمنی، ۹۷ هزار نفر به زبان بلوچی، ۲۴۹ هزار نفر به زبان پشه‌یی، 127 هزار نفر به زبان نورستانی و 153 هزار نفر به سایر زبان‌ها صحبت می‌کنند. 146 هزار نفر در این مورد معلومات نداده بودند. باید توجه داشت که زبان هزاره‌گی در فوق شامل زبان دری می‌باشد.

معلومات در مورد زبان‌های محاوره خانوارها را نباید معرف تعداد اقوام کشور دانست. در طول صدها سال جابجایی اقوام و خانوارهای کشور در مناطق مختلفه دور از محل سکونت تاریخی قومی آن‌ها و هم‌چنان در اثر ازدواجهای مختلط مردم زبان‌های معمول منطقه جدید زندگی خود را به حیث زبان معمول محاوره فامیلی قبول کرده و حتی یکتعداد زبان‌های اصلی قومی خود را فراموش کرده اند. در این زمره میتوان از هزاره‌های افغانستان نام برد که امروز به زبان دری البته با لهجه مشخص هزاره‌گی حرف می‌زنند، از اقوام نورزایی و ابدالی در هرات یاد کرد که به زبان دری صحبت می‌کنند، از اقوام بارکزایی، محمدزایی، سدوزایی و غیره در کابل یاد کرد که به زبان دری تکلم می‌کنند. همچنین هزاران خانوار از اقوام پشتون ننگرهار، لغمان، کنرهار، نورستان، پکتیا، پکتیکا، لوگر، وردک و غیره در شهر کابل زندگی می‌کنند که امروز نظر به ازدواج‌های مختلط در منازل خود به زبان معمول شهر کابل که دری است مکالمه می‌کنند.

بخش دوم: مروري بر تاريخ افغانستان

عصر تاريخ مشترك منطقه

در حالي که دوران ماقبل تاريخ، تاريخ قديم و تاريخ دوران باستان سرزمين هايي که امروز به نام افغانستان شناخته مي شوند جزء تاريخ مشترک منطقه اند که امروز متشکل از کشورهاي هندوستان، پاکستان، افغانستان، ايران، تاجیکستان، اوزبیکستان و ترکمنستان مي باشند؛ دوران معاصر تاريخ افغانستان با وحدت سياسي کشور در یک دولت مستقل بومي با هویت اسلام حنفي و فرهنگ افغاني آغاز مي گردد. در اين جا کوشش مي شود اين دو عصر تاريخ کشور به اختصار معرفي گردند.

در اينجا تاريخ یک سرزمين و همه مردم آن مورد بحث است نه تاريخ یک قوم. اگر کسی بخواهد تاريخ پشتون ها را بنويسد دولت هاي پشتون هند که پيش از سه صد سال دوام کردند و در ساير مناطق نيز حکومت کردند بخش بزرگ آن را تشکيل خواهد داد. تاريخ تاجیکان دوران حکومت ساماني آسيای ميانه را در محراق مطالعات خود خواهد داشت و تاريخ ترک تباران تمام تاريخ ترک ها و مغولان در هند، تاريخ دولت عثماني و تاريخ فارس را از زمان غزنويان، سلجوقيان، خوارزمشاهيان، مغولان، قراقويلو، صفويان، افشاريان، زنديان و قاجاريان تا آغاز دولت پهلوي که اولين دولت فارسي بعد از ساساني ها بود در بر خواهد گرفت. در اين نوشته تاريخ سرزمين هايي مورد بحث است که امروز افغانستان ناميده مي شود و تاريخ مشترک مردمی که در آن زنده گي مي کنند.

دوران ماقبل تاريخ و تاريخ قديم

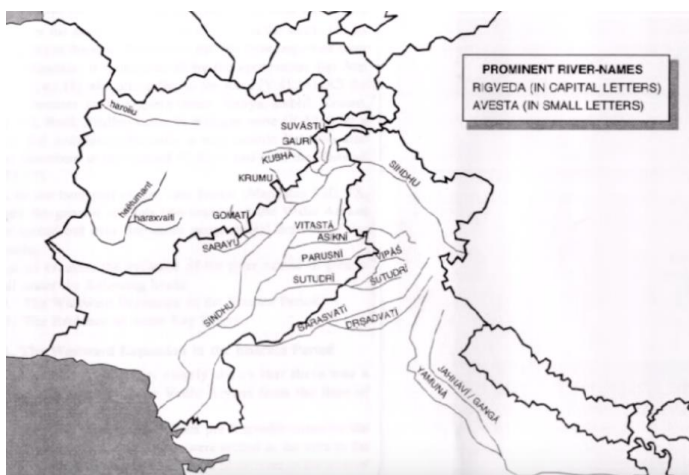
کاوش هاي باستان شناسي از موجوديت یک مثلث تمدني که سرزمين هاي افغانستان امروزي در قلب آن واقع شده پرده برمي دارند. اين مثلث تمدني شامل مدنيت هاي باختر و مرغاب (مدنيت درياهاي آمو - مرغاب و هريرود) Bactria-Margiana Civilisation در شمال و شمال غرب کشور و مدنيت وادي درياهاي سند The Indus Valley Civilisation و سراسواتي (هرپه و موهينجو دارو) در جنوب و شرق در پاکستان امروزي مي باشد. اين دو مدنيت قدامت 5300 ساله دارند. مدنيت درياهاي آمو، مرغاب و هريرود شامل تمدن هاي ماورالنهر و خراسان باستان اند و مدنيت هرپه و موهينجارو شامل تمدن هاي شمال هند، پاکستان و افغانستان شرقي و جنوبي مي باشند.

هماهنگ با اين کشفیات باستان شناسي، مطالعات ژنيتيکي اخير (پروفييسور مازيار، پوهنتون پورتمسث انگلستان) ريشه اقوام پشتون و تاجیک افغانستان را در تمدن وادي سند تثبیت مي نمايد و ريشه هاي اقوام ترک تبار (ترکتبارها عمدتاً شامل اوزبیک ها، ترکمن ها، هزاره ها و ايماق ها مي گردند) کشور را در مدنيت هاي ماورالنهر (آسيای ميانه)، مغولستان مي يابد.

از جانب دیگر این کشفیات باستان شناسی و ژنیتیکی به اسطوره‌های شامل ریگ‌ویدا و اوستا که قدیمترین منابع تاریخی و مذهبی مردم منطقه در عصر عتیق می‌باشند مهر تایید می‌زند. ریگ‌ویدا سلسله کتاب‌های مذهبی براهمنه هندوها است که به زبان سانسکریت نوشته شده است. سرودهای ویدی که بین سال‌های ۲۵۰۰ الی ۱۵۰۰ قبل از میلاد قسماً در سرزمین‌هایی که امروز افغانستان نامیده می‌شود، وجود داشته و بعد در هندوستان تکمیل گردیده اند، به‌حیث مأخذ و منبع مهم تاریخ قدیم منطقه به شمار می‌رود و ما گفته می‌توانیم که دوره تاریخی در این مناطق با سرودهای ویدی آغاز گردیده است. در سرودهای ریگ‌ویدا از موجودیت مردم آریایی از هندوکش در افغانستان امروزی تا شمال هندوستان اطلاع داده که در وادی‌های هفت دریا زندگی می‌کردند که از جمله آن‌ها از دریا‌های کنر، کابل، سند و هلمند نام می‌گیرد.

در نقشه آتی اسم دریا‌هایی که در کتاب ریگ‌ویدا از آن‌ها نامبرده شده به حروف درشت انگلیسی و دریا‌هایی که در کتاب اوستا از آن‌ها نام برده شده به حروف کوچک انگلیسی نوشته شده اند:

در این سرودها از مهاجرت این اقوام یادآوری شده که تعدادی از دانشمندان جهت این مهاجرت‌ها

را از شمال افغانستان امروزي به هندوستان و تعدادي ديگر با زوال تمدن دريای سراسواتي که به دلایلي خشک شد، از هندوستان به جانب افغانستان تثبيت می‌کنند. مطالعات اخير ژنيتيکی ريشه اقوام پشتون و تاجیک افغانستان را نیز مدنيت دريای سند می‌داند از اين جهت به تيوری مهاجرت از شرق به غرب و شمال بیشتر وزنه می‌دهد.

با استفاده از سانسکريت و ريگويدا دانشندان بهتر به تفسير سرودهای شامل اوستا نايل شدند. اوستا که کتاب مذهبي زردشتيان باختر زمين است و قدامت 3600 ساله دارد. بلخ محل نزول اوستا توسط زردشت می‌باشد. در اوستا از آرياناويجه يا مهد مردم آريو، که دانشمندان موقعيت آن را در بدخشان تثبيت می‌کنند صحبت شده و از مهاجرت مردم آريانا ويجه به شانزده شهر اوستايي، که بیشترین آن‌ها در سرزمين افغانستان امروزي تا وادي سند موقعيت دارند، تذکر به عمل آمده است.

کتاب‌های ريگويدا و اوستا دو گنجينه تاريخي اند که گذار از مرحله استوره به مرحله تاريخ واقعيت با اين دو اثر در کشور ما آغاز يافته و بیشترین متکاي اکثر پژوهش‌های اساتيد تاريخ باستان را نیز، در شرق و غرب، همين دو اثر تشکيل می‌دهند. بايد بخاطر داشت که تاريخ کهن مردم سرزمين فارس يا پرشيا را هيچکي از اين گنجينه‌های تاريخي احتوا نمی‌کند.

در عصر قبل از تاريخ سرزمين‌های افغانستان امروزي در بر گیرنده دو مدنيت شگوفان بشري بوده اند که عبارتند از مدنيت بيش از چهار هزار سال قبل درياهای آمو و مرغاب -Bactria Margiana Civilisation و مدنيت دريای سند (Indus Vally Civilization The -3300 BCE 1300)، که از شمال و شرق افغانستان تا شمال هند امتداد داشت.

کتاب‌های ريگويدا و اوستا دو گنجينه تاريخي اند که قدامت هزاران ساله دارند. گذار از مرحله استوره به مرحله تاريخ در واقعيت با اين دو اثر در کشور ما آغاز يافته و بیشترین متکاي اکثر پژوهش‌های اساتيد تاريخ باستان را نیز، در شرق و غرب همين دو اثر تشکيل می‌دهند. حالا، تاريخ کهن مردم سرزمين فارس يا پرشيا را هيچ يک از اين گنجينه‌های تاريخي احتوا نمی‌کند.

سرزمين‌های افغانستان امروزي موطن باشندگان نه (9) ولايت از اين شانزده (ولايت) اهورايي اوستا است (بدخشان، بلخ، فارياب، هرات، قندهار، کابل، باميان، هلمند، غزني) که مردمان آن‌ها در استوره و تاريخ همه باهم يکجا زنده‌گی کرده اند. تنهاری از سرزمين امروزه فارس جز ولايات اهورايي ناميده شده است. بدخشان مرکز "ايرانويجه" اوستا است و بلخ محل نزول اوستا توسط زردشت می‌باشد. اگر ما به فرض مردم ولايات اهورايي اوستا و ويدا را "آريايي" بناميم، مردم فارس در اين تعريف شامل نيستند؛ ولايت آريا در اوستا که به وضاحت در نقشه‌های قبل از ميلاد يوناني‌ها نشان داده شده شامل مناطق جذوب غرب کوه‌های هندوکش بوده هريوا و هرات امروزي است؛

ايران شاهنامه همان اراشهر اوستايي است که کاملاً در افغانستان امروزي واقع شده است؛ شاهان اسطوره پيشدادی و کيانی همه مربوط به سرزمين‌های افغانستان امروزي و بخصوص بلخ بوده قهرمانان اسطوره رستم، سهراب و گرشاسپ همه از اين سرزمين‌ها بوده اند. گرشاسپنامه اسد طوسي و شاهنامه فردوسي طوسي در توصيف پادشاهان و قهرمانان افسانوی ايران يا سرزمين‌های افغانستان امروزي اند، نه از فارس.

زبان اوستايي همان زبان باختری، بلخی تخاری است که ... در حوزه باکتریا و بلخ به میان آمده است. زبان اوستايي زبان کهن آريايان باختر است. اساساً زبان آريايان حوزه باختر "آري" گفته می‌شده که پس از نوشتن کتاب اوستا در هزاره يکم قبل از ميلاد بدان زبان، معروف به زبان

اوستايي گرديد؛

وقتي يوناني‌ها در ۳۳۰ قبل از ميلاد به باختر زمين رسيدند با استفاده از اين اسطوره‌ها و سرودها سرزمين‌هاي شمال دريای آمو را باکتريانا و سرزمين‌هاي افغانستان امروزي را آريانا و سرزمين‌هاي شمال غرب يا خراسان را پارتيا نام دادند و در نقشه‌هاي خود به همين نام‌ها يادداشت کردند (اراتوستين قرن سوم قبل از ميلاد). اراتوستين قديم‌ترين نقشه جهان قرن سوم قبل از ميلاد را ترسيم کرده که در کتابخانه اسکندريه در مصر موجود بود.

در جدول آتی سلسله‌هايی که بالای سرزمين‌هاي افغانستان امروزي در اعصار ماقبل اسلامي حکومت کرده اند معرفي شده است:

افغانستان: دوران ماقبل اسلام

سلسله‌ها	مرجع/تمدن	طول دوران (سال)	دوران	مناطق تحت سلطه و تأثير
هند و اروپاييان (آرين‌ها)	آسيای مرکزی	1500	از 550 ق م الی 2000 م	شمال و غرب
امپراطوری هخامنشی‌ها	فارس	216	از 550 ق.م الی 334 ق.م	تمام مناطق
اسکندر مقدوني	يونان و آريایی	4	از 334 ق.م الی 330 ق.م	تمام مناطق
سلوسيد	يونان و آريایی	250	(250 سال) از 63 ق.م الی 312 ق.م	شمالغرب
امپراطوری يونان و باختری	يونان و آريایی	275	از 256 ق.م الی 10 م	شمالغرب
امپراطوری موريای هند	هندي	136	از 185 م الی 321 م	جنوبشرقي
هند و پارتی‌ها و هند و شيتن‌ها (سکه)	آسيای مرکزی/آرين	112	از 12 ق.م الی 100 م	تمام مناطق
امپراطوری کوشانی	آسيای مرکزی/ترک‌تبار	315	از 60 م الی 375 م	تمام مناطق
يفتلی‌ها (هون‌ها) توخاران سترابی	آسيای مرکزی/ترک‌تبار	147	از 420 م الی 567 م	شمال و شرق
يفتلی‌ها (هون‌ها) توخاران سترابی	آسيای مرکزی/ترک‌تبار	83	از 567 م الی 650 م	شمال و شرق

ساسانی‌ها	فارس	397	از 224 تا 621 میلادی	جنوب و غرب
هندو (کابل) شاهان	آســـــــــــــــیای مرکزی/ترکتبار/هندي	1588	از 565 ق.م الـــــى 1026 م	کابل و مناطق شرقی

در هیچ اثر اسطوره‌یی، افسانوی، تاریخی، حماسی، مذهبی (اوستا) و شعری (شاهنامه‌ها) محلی، از زمان اشکانیها و ساسانیها و دوران اسلامی، اسمی از هخامنشیها و پادشاهان آنها مانند کوروش و داریوش برده نشده است. هر آنچه ما از تاریخ استیلای هخامنشی‌های فارس بر این سرزمین‌ها می‌دانیم ناشی از نوشته‌های مؤرخین و جهانگردان یونانی است. بر اساس نوشته‌های یونانیها، بخش‌های شمال و غرب سرزمین‌های افغانستان فعلی برای بیش از دوصد سال (550-334 قبل از میلاد) توسط هخامنشی‌ها اداره می‌گردید.

متعاقب هخامنشی‌های فارس، دولت‌های یونانی باختر و سلوکی‌ها بالای سرزمین‌های افغانستان امروزی که یونانی‌ها آن را آریانا می‌گفتند از 330 BC ق م تا 200 CE بعد از میلاد حکومت کردند. متعاقب و موازی به آن‌ها پارتی‌ها که در شرق کسپین یا خراسان عهد اسلام می‌زیستند بالای بخش‌های زیاد سرزمین‌های افغانستان امروزی حکومت کردند. پارت‌ها که به نام اشکانی‌ها هم معروف هستند با تسخیر فارس و سایر مناطق ایران امروزی دین زردشتی و زبان پارتی (پهلوی اشکانی) را به آن مناطق بردند و برای پنجصد سال از 190 BC ق م تا - 300 CE میلادی حکومت کردند.

سایانی‌ها که مرکز شان تیسفون در حوالی بغداد امروزی بود سلطهٔ پارت‌ها را برانداختند و حدود ۳۹۷ سال از ۲۲۴ تا ۶۲۱ میلادی بالای فارس و پارتیا و بخش‌های غربی سرزمین‌های افغانستان امروزی حکومت کردند. در این زمان در بخش‌های شمالی و شرقی سرزمین‌های افغانستان امروزی کوشانی‌ها از سال بیست تا ۲۸۰ میلادی، یفتلی‌ها و هون‌های سفید از ۴۵۵ تا ۴۸۴ م، متعاقباً هندوشاهان و کابل شاهان تا ۸۶۵ م از بامیان، کاپیسا و کابل حکومت می‌کردند.

تاریخ باستان

اگر ما آغاز دوران باستان تاریخ سرزمین‌های کشور خود را از زمان هجوم اعراب و معرفی دین اسلام به این سرزمین‌ها قبول کنیم این دوران را به دو دوره می‌توان تقسیم کرد: دوران حاکمیت مستقیم اعراب و دوران حاکمیت دولت‌های غیر عرب.

استیلاى اعراب مسلمان (671م تا 821م)

اعراب مسلمان در سال 651 میلادی حکومت ساسانی‌ها را در فارس بر انداختند. بیست سال بعد لشکریان اعراب مسلمان کابل را در سال 671 میلادی فتح کردند و هندوشاهان و کابل‌شاهان با حفظ حکومت خود حاضر به دادن باج به اعراب شدند.

در طی دو قرن بعد از استیلای اعراب بالای سرزمین‌های ایران امروزی و افغانستان امروزی، در زمان‌های حکومت خلفای راشدین، اموی‌ها و عباسی‌ها، لااقل چهل امیر عرب از مرکزیت‌های

مرو، بلخ، هرات، طوس، جرجان و نیشاپور حکومت کردند و ولایات ماورالنهر از جمله بخارا و سمرقند را هم شامل می‌شد.

دودمان‌های غیر عرب

سلسله دودمان‌هایی که بعد از اعراب بالای سرزمین‌های افغانستان امروزی حکومت کردند شامل طاهریان (821م تا 873م)، صفاریان (861م تا 1003م)، سامانیان (874م تا 1004م)، غزنویان (977م تا 1186م)، غوری‌ها (1148-1215م)، امپراطوری سلجوقی (1037-1194م)، خوارزمشاهیان (1098م تا 1219م)، مغول‌ها (1219م تا 1270م)، تیموریان (1270م تا 1507م)، شیانی‌ها (1500م تا 1510م)، دولت بابری (1504م تا 1530م)، دولت مغولی هند (1530-1709م) و صفویان (1510م-1709م) را در بر می‌گیرد.

از این میان سلسله‌های صفاری، غزنوی، غوری، تیموری هرات و بابری مرکز حکومت آن‌ها در محدوده جغرافیای افغانستان امروزی قرار داشتند. اما دولت‌های غزنوی، تیموریان هرات، بابری کابل از یکطرف پایتخت‌های شان در خاک افغانستان امروزی بود و از جانب دیگر مستقل از خلافت عباسی بغداد و متعاقب آن ایل خانان مغول بودند.

متعاقباً دولت‌های مغولی بعد از بابر از دهلی بالای کابل و قسمت‌های شرق و شمال افغانستان حکومت می‌کردند و دولت صفوی با هویت شیعه که مذهب اکثریت قاطع مردم سرزمین‌های افغانستان امروزی نبود از مرکزیت اصفهان بالای قندهار، هرات و سایر قسمت‌های غرب افغانستان برای نزدیک به دوصد سال حکومت کردند. بعضی بخش‌های شمال هندوکش نیز زیر تأثیر دولت بخارا قرار داشت. بدین‌سان برای یک مدت طولانی دوصد ساله سرزمین‌های افغانستان امروزی توسط دولت‌های بیگانه که مراکز آن‌ها دهلی، اصفهان و بخارا بودند، اداره می‌شد.

گذشته از اصل و نصب قومی فرمانروایان گذشته این سرزمین، برای روشنی مطالب سلسله‌هایی را که مرکز حکومت شان در یکی از شهرهای افغانستان امروزی قرار داشته فرمانروایان بومی این سرزمین می‌نامیم. مطابق به این تعریف آخرین فرمانروایان مستقل بومی سرزمین افغانستان قبل از ایجاد دولت مستقل میرویس‌خان هوتک در سال 1709، دولت بابر در کابل (1511 - 1530) و تیموریان هرات (1370-1500م) بودند.

دولت‌های مستقل قدیم در این سرزمین به ترتیب قدامت عبارت بودند از: طاهریان هرات (819-1003م)، صفاریان زرنج (861 - 1003م)، غزنویان غزنی (975-1187م)، غوری‌های غور و هرات (1146-1206م)، تیموریان هرات (1370-1500م)، بابری‌های کابل و دهلی یا حکومت گورگانی هند (1505-1530م).

قبل از سامانیان سرزمین‌های افغانستان امروزی، ماورالنهر یا آسیای میانه و ایران امروزی جزء قلمروهای تحت حاکمیت خلفای عباسی عرب بود که از بغداد حکومت می‌کردند. با آن که طاهریان از خراسان بودند و مستقلانه حکومت می‌کردند، اما دولت خود را تحت قیمومیت خلافت عباسی می‌دانستند.

آنچه از لحاظ فرهنگی از طاهریان خراسان برای ما به ارث رسیده رسم الخط یا شیوة نوشتاری امروزی زبان فارسی دری است که برای اولین بار طاهریان حروف عربی را جایگزین حروف پهلوی کرده شیوة نوشتاری فارسی دری امروزی را به‌وجود آوردند. سامانی‌ها این فرهنگ را بیشتر غنامند ساخته و گسترش دادند.

در زمان ايجاد دولت معاصر افغانستان، هنگامي که احمد شاه در جرگه شیر سرخ قندهار توسط سران اقوام به عنوان شاه انتخاب شد، سرزمینی که به تدریج به نام افغانستان شناخته شد وحدت سیاسي و اداري نداشت. حدود دو قرن مردم این سرزمین در مقابل حملات لشکریانی که از خارج این مرز و بوم هجوم می‌آوردند، نظارمگر بودند. گاهی به دفاع روی می‌آوردند و گاهی هم اماکن و اموال شان مورد تخریب و چپاول قرار می‌گرفت.

طوری که در بالا گفته شد، پروسه تشکیل دولت مستقل معاصر افغانستان در سال 1709م با قیام مؤقنانه میرویس‌خان هوتکی در برابر سلطه صفوی‌ها در قندهار آغاز گردیده به خودمختاری قندهار می‌انجامد، متعاقب او ابدالی‌های هرات این خطه را مستقل اعلان کرده تا ماورای مشهد امتداد می‌دهند، با سقوط امپراطوری صفوی و گرفتن شهر اصفهان توسط شاه محمود هوتکی، پسر میرویس‌خان (1722م)، استحکام یافته و این پروسه با اعلان پادشاهی احمد شاه ابدالی در قندهار در سال 1747م و تشکیل یک دولت مستقل در این سرزمین‌ها تکمیل می‌گردد.

دوران معاصر تاریخ افغانستان

طوری که گفته شد برای یک مدت طولانی دوصد ساله سرزمین‌های افغانستان امروزی توسط دولت‌های بیگانه که مراکز آنها خارج از قلمرو افغانستان امروزی در دهلی، اصفهان و بخارا بودند اداره می‌گردید. دوران معاصر تاریخ افغانستان در سال 1709م با ختم سلطه بیگانگان با ايجاد یک دولت متمرکز، قدرتمند و مستقل و با یک هویت نوین بالای تمام سرزمین‌های فعلی افغانستان پایه‌گذاری شده و از سال 1747م به بعد به امپراطوری ابدالی و کشور افغانستان مبدل گردید که تا امروز با وجود فراز و نشیب‌های بیشمار هنوز هم بدون وقفه پابرجاست. این دولت زمانی از بحیره کسپین در شمال ایران امروزی تا دهلی و از دریای آمو تا بحیره عرب در سواحل پاکستان امروزی قلمرو داشت.

در این بخش می‌کوشیم به پرسش‌های آتی تا جای امکان پاسخ‌های مستدل ارائه کنیم:

- کشور افغانستان چگونه ايجاد شد و نقش پشتون‌ها در ايجاد آن چه بود؟
- آیا پشتون‌ها با سایر اقوام ساکن این سرزمین روابط خصمانه داشتند؟ حکومت‌هایی آن‌ها ظالمانه و فاشیستی بوده است؟
- روابط دولت‌هایی افغان با هندوستان، انگلیس‌ها، فارس‌ها و خان نشین‌های آسیای میانه و روسیه چگونه بود و چه تأثیری بالای افغانستان به‌جا گذاشت؟

سرزمین افغانستان امروزی در اوایل قرن هژدهم میلادی

بعد از دوران تیموری‌های هرات (1370 - 1500م)، بخصوص بعد از شکست و کشته شدن شیبانی خان اوزبیک (1510م)، ظهیرالدین بابر (1504-1530م)، مناطق غربی افغانستان امروزی از هرات تا حوالی قندهار به دست صفوی‌های فارس اداره می‌شد. مناطق شرقی کشور به شمول کابل و برخی از شمال زیر دست امپراطوری مغولی (بابری، تیموری، گورگانی) هند بود.

پروسه تشکیل دولت مستقل معاصر افغانستان در سال 1709م با قیام مؤقنانه میرویس‌خان هوتکی در برابر سلطه صفوی‌ها در قندهار آغاز گردیده، با سقوط امپراطوری صفوی و گرفتن شهر اصفهان توسط شاه محمود هوتکی، پسر میرویس‌خان، در سال 1722م استحکام یافته و این پروسه با اعلام پادشاهی احمد شاه ابدالی در قندهار در سال 1747م و تشکیل یک دولت مستقل در این

سرزمين‌ها تکميل می‌گردد.

از جانب ديگر در اين مجموعه ما در جستجوی پيدا کردن يك هويت تاريخی و جغرافیایی خود از يك دیدگاه نشناختی لجام گسيخته افغانستان بزرگ نیستیم و علاقمندی ما بررسی تاريخ وقایعی است که در گذشته در همين حدود افغانستان فعلی اتفاق افتاده اند و بالای تحولات جاری در کشور اثر دارند. می‌خواهیم بدانیم قبل از ايجاد دولت افغانستان چه دولت‌هایی از همين سرزمين برخاسته و حکومت کرده اند.

دولت‌های هوتکی برای 20 سال بالای بخش‌های بزرگی از سرزمين‌های افغانستان امروزی حکومت کردند و بر علاوه قادر شدند امپراطوری صفوی را ساقط نموده برای هشت سال بالای قلمروهای آن نیز حکومت کنند.

شرایط منطقه در زمان تأسيس حکومت‌های هوتکی و ابدالی

چگونه افغان‌ها قادر شدند يك هويت مستقل ملی برای خود ايجاد کرده و برای اولین بار يك دولت مستقل بومی را در اين سرزمين ايجاد نمایند.

در زمان قیام میرویس‌خان هوتک و متعاقب او احمد شاه ابدالی، افغانستان در میان سه قدرت منطقوی قرار داشت. این قدرت‌ها عبارت بودند از امپراطوری مغولی هند در شرق، امپراطوری صفوی در غرب و دولت جنیدی بخارا در شمال.

در شرق امپراطوری مغولی هند رو به انقراض بود. بخصوص بعد از حمله نادرشاه افشار به دهلی از طریق سرزمين‌های افغانستان امروزی، با تاراج دهلی و قتل عام مردم دهلی توسط نادرشاه افشار (1739م) این انقراض به مرحله می‌رسد که عملاً شیرازه دولت مرکزی مغولی هند از هم گسيخته و بعد از مراجعت نادرشاه به ایران، دولت مغولی هندوستان قدرت مرکزی آن به حدی ضعیف می‌گردد که به حوزه‌های نفوذ مهاراجه‌ها، سک‌ها و راجپوت‌ها تنزیل می‌یابد.

در غرب در فارس و ایران امروزی صفوی‌ها در قدرت هستند. دولت صفوی ترک‌تبار با زوال قدرت تیموری‌های هرات توسط شاه اسمعیل صفوی در کردستان عراق امروزی نطفه گرفته در تبریز ظهور می‌کند (1501م) و بعد از گرفتن اصفهان پایتخت خود را به این شهر منتقل می‌کنند (1598م). در سال 1510م شهر هرات و سایر نقاط خراسان را با شکست دادن شیبانی خان اوزبیک تصرف می‌کنند.

شاه عباس صفوی در سال 1545م قندهار را از امپراطوری مغولی هند می‌گیرند و در سال 1598م شهر هرات را دوباره از اوزبیک‌های شیبانی می‌گیرد. شاه عباس برای ايجاد مانع بر سر راه اوزبیکان چندین هزار خانوار گُرد را از آذربایجان غربی و گُردستان به خراسان کوچاند (هوشنگ مهدوی، تاريخ روابط خارجی ایران، ۱۳۷۵ تهران ص ۶۳). سرانجام، شاه اسماعیل در سال ۹۱۶ ه.ق (۸۸۹ خ) با لشکر بسیار به خراسان تاخت و شیبانی‌خان از بیم او به قلعه مرو پناه برد و محاصره شد. شاه اسماعیل عاقبت او را به حيله از قلعه بیرون کشید و به جنگ وادار ساخت. در نبرد مرو که در نزدیک قریه محمود آباد در سه فرسنگی مرو میان دو حریف درگرفت، پس از کشتار هولناک، اوزبیکان را شکست داد. شیبانی‌خان با گروهی از همراهان در چهار دیواری محصور شدند و خان در زیر سم اسبان لشکر خود پایمال گردید و جسدش را نزد شاه اسماعیل بردند و سرش را از تن جدا کردند و پوست سرش را پر از کاه کرده برای سلطان بایزید دوم عثمانی فرستادند و استخوان سرش را طلا گرفتند و از آن برای شاه اسمعیل جام شراب

ساختند (محمد مهدي، دانشنامه آريانا، شيبك خان اوزبيك).

شاه عباس در گذار زندهگي يكي از فرزندانش را كشت و دو تن ديگر را كور كرد و دو پسر ديگرش نيز در كوډكي مردند؛ بدين شيوه در هنگام مرگ جانشين شايسته‌اي از خود باز نگذاشت و به ناچار نوه او با نام شاه صفي به پادشاهي رسيد. تنها يك اتفاق تاريخي بود كه باعث شد خود عباس از دچار شدن به سرنوشت عموها و ديگر خويشانش كه حداقل نه تن از آنان توسط عموي تاجدارش اسماعيل دوم كشته يا كور شده بودند، نجات يابد.

صفوي‌ها يک گروه مذهبي صفوي شيعه به نام قزلباش بودند بعد از به قدرت رسيدن با افرايطيت و تعصب شديدی به ترويج مذهب شيعه در ميان مردمان ايران و ساير اقوام و توابع خود از طريق اردوي قزلباش ترك می‌پردازند. از همين جهت است كه كشور آذربايجان امروزي صفوي‌ها را دولت آذري ترك می‌دانند. صفوي‌ها قادر شدند امپراطوري بزرگي را از سوريه و عراق امروزي تا قندهار در شرق و تمام خراسان در شمال تشكيل دهند.

وقتي ميرويس‌خان هوتک در قندهار بر ضد صفوي‌ها قيام می‌کند، امپراطوري صفوي در حال زوال بود. در مغرب و شمال غرب ترك‌های عثمانی مناطق آذربايجان، ارمنستان، گرجستان قفقاز، سوريه و عراق امروزي را از صفوي‌ها گرفته تا همدان پيشروي می‌کنند. در شمال روس‌ها اطراف بحيره کسپين را در سال 1724 اشغال می‌کنند. اوزبيک‌های بخارا همچنان از شمال شرق بالاي خراسان حمله می‌کردند.

قيام ميرويس خان هوتکي و ايجاد دولت هوتکي

ميرويس مشهور به حاجي مير خان نيکه در سال 1673-م در يکي از قبيله های هوتکي غلجايي در قندهار تولد يافت- پدرش خالم خان و مادرش نازو دختر يکي از خان های عشيره توخي بود. ميرويس سه برادر داشت بنام های ميرعبدالعزيز مير يحيی و عبدالقادر و هم وی دو پسر داشت بنام های مير حسين و مير محمود و زوجه ميرويس دختر جعفر خان از قبيله سدوزايي بود. ميرويس در محيط شهر قندهار رشد و نمو کرد و دربار صفوي او را به کلانتري همان شهر گماشت و شاه صفوي رياست او را در قبایل غلجايي رسماً تصديق نمود.

ميرويس خان نقش حماسي در تاريخ افغانستان ناعاصر دارد. تعدادی دانسته از روی فتنه انگیزی و یا نادانسته از روی غفلت ميرويس خان را تاتار بخارايي قلمداد ميکنند تا به تعبير خودشان نقش حماسي ميرويس خان هوتکي را در تاريخ افغانستان و در حماسه قوم پشتون

کمرنگ جلوه دهند. از يک طرف پشتونها را قبيلوی ميگویند بعد يادشان ميرود كه يک فرد قبيلوی پشتون تا چند نسل شجره خودرا میداند. هيچ آدم غير پشتون نمیتواند به دروغ خودرا پشتون قلمداد کند و ربييس قبيله هم شود بخصوص شخص معروفیکه از فاميل امرای بخارايي بوده باشد.

"شهزاده پارسي" نام قهرمان يك كتاب داستاني و تخيلي بنام "كرومويل پارسي" نوشته يك افسر سويدي بي نام است كه هم عصر ميرويس خان بوده در سال ۱۷۲۴م در لندن چاپ شده است. اين كتاب را عبدل علزاد در سال ۲۰۱۲ به دري ترجمه کرده است. نويسنده كتاب در مقدمه مينويسد كه به قسطنطنيه سفر کرده بود و در ارزروم تركيه توسط رهنان داغستاني و تاتار گرفتار شده و به قسم تحفه به شهزاده پارسي كه باقر پادشاه داستاني قندهار و پدر داستاني ميرويس خان است به قندهار ارسال شده است. اين شهزاده پارسي به اساس داستان كتاب پسر يكي از امراي بخارا بوده كه سرزمين خود را از دست داده و به بلخ فراري بود. بر اساس اين داستان تخيلي پدر بخارايي ميرويس (باقر يا شاهزاده پارسي) شهر قندهار را بعد از يك جنگ از پارسيان ميگيرد و پادشاه قندهار ميشود و بعدا ميرويس در سال ۱۶۸۷م تولد ميشود و بعد از فوت پدر زمام امور قندهار را بدست ميگيرد و ميرويس در سال ۱۷۲۲م شهر اصفهان را تسخير ميكند. درحاليكه ميرويس خان در سال ۱۷۱۵م در قندهار چشم از جهان پوشيده بود. در اين كتاب اسمي از گرگين بيگلريگي (والي) صفوي گرفته نشده است

در اين كتاب حوادث حقيقي تاريخي با چهره ها و افسانه هاي تخيلي نويسنده مخلوط شده و مانند سناريوي يك داستان خيالي فلمي به خواننده عرضه شده است. اگر كسي به استناد به اين كتاب به اصليت قومي ميرويس خان شك كند در حقيقت ناگاهي مطلق خود را از تاريخ نمايش ميدهد!

وقتي ميرويس خان هوتك در قندهار بر ضد صفويها قيام ميكند (1709م)، امپراطوري صفوي در حال زوال بود. در مغرب و شمال غرب تركهاي عثماني مناطق آذربايجان، ارمنستان، گرجستان قفقاز، سوريه و عراق امروزي را از صفويها گرفته تا همدان پيشروي ميكند. در شمال روسها اطراف بحيره كسپين را در سال 1724 اشغال ميكند. ازبكيهاي بخارا همچنان از شمال شرق بالاي خراسان حمله ميكردند.

بعد از اينكه ميرويس خان هوتك اعلان خودمختاري ميكند (1709م) اقدامات مكرر شاه حسين صفوي براي پس گرفتن شهر ناكام ميماند. شاه حسين حتي تا فراه براي گرفتن دوباره قندهار پيشروي کرده بود. بالاخره با لشكر كشي شاه محمود هوتكي پسر ميرويس خان به ايران و اشغال اصفهان در سال 1722م كه شاه حسين صفوي تاج و تخت ايران را به او واگذار ميكند امپراطوري دوصد ساله صفوي سقوط ميكند.

با استفاده از همين ضعف دولت صفوي، ابداليهاي هرات نيز در سال 1717م تحت قيادت اسدالله خان ابدالي در هرات قيام کرده حاكم صفوي را ميكشند و اعلان خودمختاري ميكند. آنها تا ماوراي مشهد را اشغال ميكند.

راجع به اينكه قبل از احمدشاه، ميرويس خان هوتك در قندهار اعلان پادشاهي کرده بود يانه روايات مختلف موجود است. از آنجمله سر جان ملكم در كتاب تاريخ ايران مينويسد از قول هانوي كه معاصر ميرويس بود مينويسد كه ميرويس خان اعلان پادشاهي كرد و دستور داد بنامش سكه ضرب بزنند (سر جان ملكم، تاريخ ايران لندن، 1815م، جلد اول ص 606). و ترجمه انگليسي بيت سكه اش را هم ذكر ميكند. مضمون بيت بزبان دري تا اين اواخر مجهول بود تا اينكه در سال 1974م استاد خليل اله خليلي كه در بغداد سفير بود مضموني را در مجله ژوندون از قول تذكره نويسان عرب نشر ميكند كه مضمون شعر چنين است:

"سكه زد بر در هم دارالقرار قندهار — خان عادل شاه عالم ميرويس نامدار"

بنابر آن طوريكه ميبينيم پروسهء ايجاد دولت مستقل در افغانستان امروزي با ميرويس خان هوتك آغاز گرديده توسط احمدشاه ابدالي تكميل ميگردد.

بعد از اين كه ميرويس خان هوتک اعلان خودمختاری می‌کند (1709م) اقدامات مکرر شاه حسين صفوی برای پس گرفتن شهر ناکام می‌ماند. شاه حسين حتی تا فراه برای گرفتن دوباره قندهار پیشروی کرده بود. بالاخره با لشکرکشی شاه محمود هوتکی پسر ميرويس خان به ايران و اشغال اصفهان در سال 1722م كه شاه حسين صفوی تاج و تخت ايران را به او واگذار می‌کند امپراطوری دوصد ساله صفوی سقوط می‌کند.

با استفاده از همین ضعف دولت صفوی، ابدالی‌های هرات نیز تا مشهد را اشغال می‌کنند. نادرقلی یکی از افسران اردوی صفوی از قوم ترکمن افشار بعد از هشت سال حکومت افغان‌ها در ايران ظاهرأ به کمک شاه طهماسب پسر شاه حسين صفوی آمده شاه اشرف هوتکی را شکست داده (1730م) و تا دهلی سپاهیان شاه اشرف را تعقیب کرده به بهانه اين كه به افغان‌ها پناه داده اند، دهلی را تاراج کرده مردم دهلی را قتل عام می‌کند (1739م).

نادرقلی افشار متعاقباً شاه طهماسب را برکنار کرده طفل کم سن او را به پادشاهی می‌گمارد و بالاخره در سال 1736م خودش اعلان پادشاهی می‌کند. نادر شاه افشار تمام دوران زمامداری خود را به مقابله با عثمانی‌ها می‌پردازد. گرچه در اوایل محبوب بود، اما در اواخر زمامداری خود بسیار خشن شده بود كه حتی دستور كور کردن فرزند خود را صادر كرد.

نادرشاه افشار در سال 1747م در نزدیکی‌های مشهد کشته می‌شود. در مورد جریان قتل او در سایت انترنتی ایرانی (<http://tamadonema.ir>/نادرشاه-افشار) چنین می‌خوانیم:

"نادرشاه در اواخر عمر تغییر اخلاق داد و پسر خود رضاقلی میرزا را كور كرد. سپس از كار خود پشیمان شد و برخی از اطرافیان خود را كه در این كار آن‌ها را مقصر می‌دانست كشت. نادر برای تأمین هزینه جنگ‌های خود مجبور بود تا مالیات گزافی از مردم بگیرد، به همین دلیل شورش‌هایی در جای‌جای کشور روی می‌داد. زمانی كه نادر برای رفع یکی از این شورش‌ها به خراسان رفته بود جمعی از سردارانش به رهبری علی‌قلی‌خان شبانه به چادر وی حمله كردند و او را به قتل رساندند. به گفته لارنس لاک‌هارت مورخ انگلیسی ماجرا از این قرار بوده: نادر در ماه‌های پایانی عمر در اوج خشونت حكومت می‌كرد و به دلایلی چند به تمامی سرداران اش سوظن داشت. نادر شبی رئیس آن‌ها را احضار كرد و چنین گفت: "من از نگرهبانان خود راضی نیستم و از وفا و دلیری شما آگاهم. حكم می‌كنم فردا صبح همه آنان را توقیف و زنجیر كنید و اگر کسی مقاومت كند ابقا نكنید. حیات من در خطر است و برای حفظ جان فقط به شما اعتماد دارم." نوكر گرجی این موضوع را به اطلاع سرداران نادر رساند و ایشان مصمم شدند تا دیر نشده نادر را از میان بردارند. تا پاسی از شب رفت، مواضعین به خیمه چوکی، دختر محمد حسین خان قاجار، كه نادر آن شب را در سراپرده او بود رو آوردند. ترس به آنان چنان غلبه كرد كه اكثرشان جرأت ورود به خیمه نكردند. فقط محمد خان قاجار، صالح خان و يك شخص متهور دیگر وارد شدند و چوکی تا متوجه آن‌ها شد نادر را بیدار كرد. نادر خشمناك از جای برخاست و شمشیر كشید. پایش در ریسمان چادر گیر كرد و در افتاد. تا خواست برخیزد صالح خان ضربتی وارد آورد و يك دست او را قطع كرد. سپس محمد خان قاجار سر نادر شاه را از تن جدا ساخت. (بامداد يكشنبه ۱۱ جمادی‌الثانی ۱۱۶۰ قمری/ ۲۸ خرداد ۱۱۲۶ شمسی، لاکه‌ارت از قول جیمز فریزر انگلیسی).

نادر زمینه را برای جانشینی مناسب از بین برده بود. او بسیاری از اطرافیان خود را از پای درآورد. پس از مرگ وی سرداران او نیز در گوشه و كنار علم استقلال بر افراشتند. در خراسان نیز علی‌قلی‌خان افشار (برادرزاده نادر) بسیاری از اولاد و خانواده نادر را قتل عام كرد و خود را

“عادلشاه” نامید و شروع به حکومت کرد. وی که مردی خونریز و عیاش بود، محمدهسن خان قاجار را شکست داده، پسرش آقامحمد خان را مقطوع‌النسل کرد، اما سرانجام توسط برادر خود ابراهیم خان، کور و سپس کشته شد. بزرگان افشار، نوه نادر به نام شاهرخ میرزا را به قدرت رساندند. او نیز یکسال بعد مخلوع و کور شد اما دوباره به قدرت رسید، ولی این بار توسط شاه سلیمان ثانی (از خاندان صفوی که مورد احترام عموم بود) شکست خورد. شاهرخ نابینا چهل و هشت سال سلطنت کرد، اما فقط بر خراسان. پس از مرگ کریم خان، آقا محمدخان به قدرت رسید و به خراسان حمله کرد و شاهرخ را با شکنجه کشت. نادر میرزا فرزند شاهرخ، پدر پیر و نابینا را در دست آقا محمدخان رها کرد و به افغانستان گریخت و در زمان فتح‌علی شاه ادعای سلطنت کرد که دستگیر و کور شد. زبان‌ش را بریدند و او را کشتند و آخرین مدعی سلطنت از خاندان افشار از میان برداشته شد (سایت <http://tamadonema.ir> / نادرشاه-افشار).

در این شرایط است که احمدخان ابدالی یکی از سپهسالاران سپاه نادر افشار که قوماندانی لشکریان افغان و اوزبیک را به دوش داشت عازم قندهار می‌گردد و کشور مستقل افغان را در آنجا تشکیل می‌دهد.

سلسله هوتکیان

شماره	نام پادشاه	نسبت با پادشاه قبلی	مرکز حکومت	دوره حکومت (میلادی)
۱	میرویس خان هوتک	مؤسس سلسله هوتکیان	قندهار	1709-1715
۲	امیر عبدالعزیز هوتک	برادر میرویس خان هوتک	قندهار	1715-1717
۳	شاه محمود هوتکی	پسر میرویس خان هوتک	قندهار - اصفهان	1717-1725
۴	شاه اشرف هوتکی	پسر امیر عبدالعزیز هوتک	اصفهان	1725-1729
۵	شاه حسین هوتکی	پسر میرویس خان هوتک	قندهار	1729-1738

تشكيل دولت معاصر افغانستان توسط احمد شاه ابدالي

احمد شاه ابدالي که بعدها به "احمد شاه بابا" ملقب گرديد، در سال 1732م در شهر هرات تولد يافت. در اکتبر 1747م به پادشاهي افغانستان منتخب گرديد و در سال 1773م در کوه توبه وفات نمود. افکار و اعمال احمد شاه دراني در زندگي سياسي ملت افغانستان تاثير مهمني داشته و جريان تاريخ اين کشور را از سويي به سويي ديگر کشانده است. احمد شاه بعد از يك دوره فتور دو قرنه در تاريخ سياسي افغانستان ظاهر شد و موسس دولت مستقل در افغانستان گرديد. وي امپراطوري عريض و طويلي را از خراسان تا هندوستان تاسيس نمود.

احمد شاه پسر محمد زمان و برادر کوچکتر ذوالفقار خان سدوزايي بود که در دوره ابداليان هرات، رياست آن شهر را براي مدت کوتاه به عهده داشت. مادر او "زرغونه الکوزي" خواهر "عبدالغني" بود که از جانب نادر شاه پس از فتح قندهار به حکومت آنجا منصوب گرديد. وي در اوان جواني در اردوي نادرشاه داخل شد و به تدريج تا درجه نايبي قواي پاسداران افغان که تعداد آنها به چهار هزار نفر مي‌رسيد، ارتقاء پيدا کرد. البته رجال نامي هوتکي و ابدالي در افغانستان قبل از زمان احمد شاه، استقلال را در قندهار و هرات اعلام نمود ولي موفق نشدند در داخل کشور يك اداره سياسي منسجم را بوجود آورند.

بعد از قتل نادر شاه افشار در يکي از شبهاي ماه جون سال 1747م در منطقه خوشان (قوچان فعلي) خراسان طوريکه در بالا به تفصيل توضيح شد، قشون افغانی که مرکب از چهار هزار غلجائی و دوازده هزار ابدالی و ازبک بود، بصوابديد قوماندان عمومي نورمحمد غلجائی و احمد خان ابدالی بطرف قندهار حرکت کردند. در قندهار که مرکز بين الاقوامی افغانستان بود، نورمحمد خان به خان های غلجائی و ازبک و ابدالی و هزاره و بلوچ و تاجیک پيشنهاده کرد که جرگه نئی تشکيل و پادشاهی انتخاب شود.

بعد از رسيدن احمد خان به قندهار جرگه‌اي با شرکت عده‌اي از سران قبایل افغان دایر گرديد و پس از مذاکرات طولاني به پيشنهاده يك نفر از درويشان عارف مسلک به نام "صابر شاه کابلي" احمد خان به پادشاهي انتخاب گرديد و اين درويش خوشه گندمي را به عوض تاج به کلاه احمد خان نصب کرد.

وي بعد از تشکيل دولت و اداره نظامي و نظم و نسق لشکر به جمع آوري سپاهيان زيادي اقدام کرد. در سپاه احمد شاه از همه اقوام افغانستان اعم از بلوچ، پشتون، ازبک، قزلباش، هزاره و تاجیک حضور داشتند. احمدشاه گرچه فتوحات زيادي را در هند و بلاد ديگر نصيب خود کرد و از نظر مسايل نظامي مردي شجاع، مدير و با تجربه بود که بر اثر اين فتوحات؛ قلمرو و سيعي تشکيل داد که علاوه بر افغانستان کنوني شامل کشمير، لاهور، سند نیز مي‌شد.

احمدشاه در ارتباط با مسايل فرهنگي، اقتصادي، عمران و آباداني کشور توجه چنداني نکرد. در طول 25 سال سلطنت وي در جهت تاسيس مدرسه، تعليمگاه و کتابخانه و آموزش و توليد اقتصادي و صنعت، اقدامي صورت نگرفت.

احمد شاه ابدالي که بعدها به "احمد شاه بابا" ملقب گرديد، در سال 1732م در شهر هرات تولد يافت. در اکتبر 1747م به پادشاهي افغانستان منتخب گرديد و در سال 1773م در کوه توبه وفات نمود. افکار و اعمال احمد شاه دراني در زندگي سياسي ملت افغانستان تأثير مهمي داشته و جريان تاريخ اين کشور را از سويي به سويي ديگر کشانده است. احمد شاه بعد از يك دوره فتور دو قرنه در تاريخ سياسي افغانستان ظاهر شد و مؤسس دولت مستقل در افغانستان گرديد. وي امپراطوري عريض و طويلي را از خراسان تا هندوستان تأسيس نمود.

احمد شاه پسر محمد زمان و برادر کوچکتر ذوالفقار خان سدوزايي بود که در دوره ابداليان هرات، رياست آن شهر را براي مدت کوتاه به عهده داشت. مادر او "زرغونه الکوزي" خواهر "عبدالغني" بود که از جانب نادر شاه پس از فتح قندهار به حکومت آنجا منصوب گرديد. وي در آوان جواني در اردوي نادرشاه داخل شد و به تدريج تا درجه نايبي قواي پاسداران افغان که تعداد آن‌ها به چهار هزار نفر مي‌رسيد، ارتقاء پيدا کرد. البته رجال نامي هوتکي و ابدالي در افغانستان قبل از زمان احمد شاه، استقلال را در قندهار و هرات اعلام نمودند، ولي مؤفق نشدند در داخل کشور يك اداره سياسي منسجم را به‌وجود آورند.

بعد از قتل نادر شاه افشار در يکي از شب‌هاي ماه جون سال 1747م در منطقه خيوشان (قوچان فعلي) خراسان طوري که در بالا به تفصيل توضيح شد، قشون افغاني که مرکب از چهار هزار غلجايي و دوازده هزار ابدالي و اوزبيک بود، به صوابديد قوماندان عمومي نورمحمد غلجايي و احمدخان ابدالي به طرف قندهار حرکت کردند. در قندهار که مرکز بين الاقوامي افغانستان بود، نورمحمد خان به خان‌هاي غلجايي و اوزبيک و ابدالي و هزاره و بلوچ و تاجيک پيشنهاده کرد که جرگه‌يي تشکيل و پادشاهي انتخاب شود.

بعد از رسيدن احمد خان به قندهار جرگه با شرکت عده‌اي از سران قبائل افغان داير گرديد و پس از مذاکرات طولاني به پيشنهاده يك نفر از درويشان عارف مسلک به نام "صابر شاه کابلي" احمد خان به پادشاهي انتخاب گرديد و اين درويش خوشه گندمي را به عوض تاج به کلاه احمد خان نصب کرد.

وي بعد از تشکيل دولت و اداره نظامي و نظم و نسق لشکر به جمع‌آوري سپاهيان زيادي اقدام کرد. در سپاه احمد شاه از همه اقوام افغانستان اعم از بلوچ، پشتون، ازبک، قزلباش، هزاره و تاجيک حضور داشتند. احمد شاه فتوحات زيادي را در هند و بلاد ديگر نصيب خود کرد و از نظر مسايل نظامي مردمي شجاع، مدير و با تجربه بود که بر اثر اين فتوحات؛ قلمرو وسيعي تشکيل داد که علاوه بر افغانستان کنوني شامل کشمير، لاهور و سند نیز مي‌شد.

احمد شاه در ارتباط با مسايل فرهنگي، اقتصادي، عمران و آباداني کشور توجه چنداني نکرد. در طول 25 سال سلطنت وي در جهت تأسيس مدرسه، تعليمگاه و کتابخانه و آموزش و توليد اقتصادي و صنعت، اقدامي صورت نگرفت.

چرا ميرويس خان هوتکي و احمد شاه ابدالي را مؤسسين کشور افغانستان مي‌دانيم؟

اين ماهيت استقلال سياسي، اسلام حنفي و فرهنگ افغاني (افغانيت و اسلاميت) است که مشخصه دولت‌هاي افغانستان از زمان ميرويس خان هوتک تا اشرف غني مي‌باشد نه اسم کشور.

شخصي به نام عبدالحی خراساني اخيراً کشف تازه کرده و نوشته که احمد شاه ابدالي آخرين شاه خراسان بود نه مؤسس دولت و کشور افغانستان. اين يك حقه بازي و جعل‌کاري تازه ايران‌پرستان

و دشمنان افغانستان و دشمنان بانيان و مؤسسان دولت افغانستان است که در صدد صدمه زدن به ریشه‌های دولت افغانستان می‌باشند.

فراموش نکنیم که این ماهیت استقلال سیاسی، اسلام حنفی و فرهنگ افغانی است که مشخصه دولت‌های افغانستان از زمان میرویس‌خان هوتک تا اشرف غنی می‌باشد، نه اسم کشور. قبل از احمد شاه ابدالی نادر افشار شاه ایران بود نه شاه خراسان که سرزمین افغانستان امروزی را نیز در تصرف داشت. در وقت احمد شاه ابدالی خراسان یک ولایت شامل قلمروهای او بود. نواسه نادر افشار اسمش شاه‌رخ بود و از طرف احمد شاه ابدالی به حیث والی خراسان مقرر شده بود.

اگر احمد شاه ابدالی آخرین شاه خراسان باشد آیا کسی گفته می‌تواند قبل از احمد شاه ابدالی کدام شخص آخرین شاه کشور خراسان مستقل بود؟

حقیقت آن است که قبل از احمد شاه بابا نادر افشار این مناطق را از تصرف شاه اشرف هوتکی خارج کرد به امپراطوری هوتکی پایان داد و به عنوان شاه ایران حکومت می‌کرد. طوری که می‌بینیم هرگز در تاریخ کدام کشور مستقل به نام خراسان و کدام شاه مستقل خراسان وجود نداشته است. خراسان یک منطقه وسیع جغرافیایی است که نواحی مرو (ترکمنستان)، نیشاپور (ایران) و هرات (افغانستان) را در بر می‌گیرد.

ایجاد امپراطوری ابدالی (درانی)

احمدشاه ابدالی با استفاده از ضعف دولتهای فارس و هندوستان به ایجاد یک امپراطوری وسیعی دست زد که از نیشاپور در خاسان ایران تا لاهور و کشمیر و سند حدود قلمرو آن بود و این امپراطوری با این وسعت برای نیم قرن تا ختم دوره سلطنت نواسه او زمانشاه در 1790م ادامه داشت.

روابط احمد شاه با دولت‌های همسايه

هندوستان

طوری‌که قبلاً دیدیم نادر شاه افشار اشرف افغان را شکست می‌دهد، افغان‌ها را تا دهلی تعقیب می‌کند. در دهلی به بهانه این که چرا به افغان‌ها پناه دادید ثروت آن‌ها را غارت می‌کند و به ایران می‌آورد و به قتل عام دربار مغولی و مردم دهلی می‌پردازد. در نتیجه این حمله نادر شاه افشار اقتدار مرکزی امپراطوری مغلی هند از میان رفته قدرت عملاً به راجپوت‌نشین‌های محلی انتقال می‌یابد که در اخیر راه را به استعمارگران انگلیس آسان می‌سازد.

به این اساس وقتی که احمد شاه درانی به قدرت رسید، سلسله کورگانی در هند بسیار ضعیف شده بود. "محمد شاه" پادشاه هند هنگامی که در سال 1747م احمد شاه درانی به طرف هند لشکر کشید وفات یافت و به جای پدر "احمد شاه مغولی" قدرت را به دست گرفت. اما احمد شاه درانی در عمر وی دهلی را فتح کرد.

بعد از فتح دهلی احمد شاه درانی از سرزمین هند مالیات می‌گرفت و با حاکم هند روابط حسنه برقرار نمود و دختر خاندان شاهي کورگانی (گوهرنساء) را برای پسرش تیمور شاه به زنی گرفت. دولت‌های درانی با خانواده شاهي مغولی هند نیز روابط نسبتاً دوستانه داشت تا این که با ورود نیروهای انگلیس به هند خانواده شاهي مغولی هند به کلی منقرض شدند.

روابط با ایران

احمد شاه به ارزش سیاسی ازدواج‌های خانوادگی با قبایل دیگر آگاه بود، از این رهگذر بر علاوه عقد دختر سلطان کورگانی با تیمورشاه، دختر شاهرخ شاه از دودمان نادرشاه افشار را نیز برای فرزندش تیمورشاه عقد کرد و بدین‌گونه بر استحکام موقف خاندانی اش افزود.

احمد شاه شاهرخ نواسه نادر را به حکومت خراسان می‌گمارد. جورج فورستر انگلیسی که در زمان تیمورشاه از بنگال به لندن از طریق کشمیر، پشاور، کابل، قندهار، هرات، مشهد و روسیه سفر می‌کند بعد از ارزیابی شرایط و اوضاع و احوال خراسان تحت حاکمیت دولت افغان در کتاب سفرنامه خود می‌نویسد که دولت افغان با مردم شیعه فارسی خراسان رفتار بسیار مناسب می‌نمایند و این مردم را در امور اجتماعی، مذهبی و فرهنگی خود کاملاً آزاد گذاشته اند در حالی که شیعیان افغان‌های سنی مذهب را حتی "مسلمان" هم قبول نداشتن (جورج فورستر، چاپ لندن 1798م، جلد دوم ص 148).

طوری‌که قبلاً متذکر شدیم همزمان با به قدرت رسیدن احمد شاه درانی در قندهار، کشور ایران در هرج و مرج کامل به سر می‌برد. سران قبایل مختلف و قوماندان‌های نادر هر يك منطقه‌ای را به دست گرفتند. بعد از به قتل رسیدن نادر شاه يك برادرش خود را شاه خراسان خواند و دیگری او را کور کرد و سپس مردم هر دو را از میان برداشتند. مناطق مختلف ایران از هم جدا شده بود تا این که "کریم خان زند" یکی از قوماندان‌های با تدبیر نادر در سال 1757م به این پراکنده‌گی خاتمه داده و به نام "وکی الرعیا" قدرت را به دست گرفته، حکومت مرکزی را به وجود آورد.

روابط با آسیای مرکزی

در این زمان بر آسیای مرکزی خانواده جنیدی در بخارا حکم می‌راندند. این حاکمیت تقریباً از

ابتدای قرن 17 میلادی آغاز شده بود و تا زمان تیمور شاه فرزند احمد شاه دوام پیدا کرد. شمال افغانستان مورد حملات لشکریان جنیدی قرار داشت تا اینکه در سال دوم پادشاهی احمد شاه (1749م) "شاه ولیخان وزیر" به شمال کشور فرستاده شد و دولت جنیدی تعهد کرد که به سرزمین افغانستان حمله نکند و در مقابل دولت افغانستان تعهد نمود تا از آنان حمایت کند. در سال 1767م طی موافقتنامه‌ای دریای آمو به عنوان سرحد افغانستان و امارت بخارا به رسمیت شناخته شد. در سال 1785م دولت جنیدی از بین رفته و دولت منغیته از یکی بر آسیای میانه مسلط گشت. بعدها همچنان که افغانستان مورد تهدید انگلیس قرار گرفت، دولت اوزبیک‌های بخارا نیز با فشار و تهدید روس‌ها مواجه گشتند تا این که آخرین پادشاه آنان بر اثر فشار روس‌ها به افغانستان پناهنده شده و حکومت بخارا از بین رفت (1868م).

استحکام دولت افغان

احمد شاه ملت افغانستان را در حالی ملاقات کرد که در احساسات و دیانت مشترک، ولی از جهت منافع متشست و از نظر اقتصادی در تنگنا قرار داشتند. احمد شاه بعد از پادشاه شدن، ثابت کرد که آگاه از اوضاع داخلی کشور و همچنان مطلع از اوضاع سیاسی و نظامی ممالک همجوار افغانستان است، هم قادر است که از این اوضاع به نفع افغانستان عملاً استفاده کند. طوری که دیدیم شرایط داخلی و اوضاع ممالک همجوار نیز برای تشکیل یک دولت مستقل در افغانستان مساعد بود.

در داخل کشور طبقه دهقان و مالدار یعنی اکثریت ملت با طبقه شهری و پیشه‌ور، همه سال‌های متمادی در زیر اداره ملوک‌الطوایفی و لشکرکشی‌های داخلی و خارجی و مالیات و عوارض و گمرکات گوناگون، کوفته شده و طالب یک دولت مقتدر مرکزی و امنیت بودند. در غرب و شرق و جنوب کشور نیز، سال‌ها مردم برضد استیلای خارجی و برای حصول آزادی ملی مبارزه کرده و اینک برای حفظ و تقویت یک دولت ملی در برابر خارجی‌ها آماده و حاضر بودند.

قسمت مرکزی کشور، هزاره‌جات بیشتر از هر جای دیگر تحت نظام فیودالی و مطلق‌العنانی ملوک‌الطوایفی سائیده می‌شد و فیودال‌های مقتدر این منطقه نسبت به دهقان و مالدار و رعیت دارای اختیارات نامحدود بودند. لهذا بیشتر از یک میلیون نفوس زحمتکش و کارکن هزاره- که از هجوم چنگیزخان به این طرف زیر ضربات خارجی و داخلی واقع شده بودند- برای اعاشه و تفریح عده انگشت شمار ارباب و میر و بیگ و روحانی، جان می‌کندند. فیودال‌های مسلط این منطقه، با اطاعت و تادیبه مالیات به دولت‌های مرکزی افغانستان برای حفظ قدرت منطوقی خود تا اواخر قرن نهم در مقابل تسلط مستقیم دولت مرکزی مقاومت سرسختی نشان دادند و هم مردم خود را از سیر متوازن با انکشاف بطنی سایر حصص کشور باز داشتند. بعدها عوامل دیگر اقتصادی و فقر و فشار سیاسی دولت مرکزی، عمر این توقف و انجماد را تا اوایل قرن بیستم به درازا کشاند. همچنین به درجه دوم مردم ولایات شمالی افغانستان نیز در مضیقه نظام فیودالی سخت فشرده می‌شدند.

در هندوستان جنوبی، در عهد سلطنت اورنگ‌زیب "حکومت مرتبه" به رهبری "سیواجی" تأسیس شده بود، که بعد از مرگ اورنگ‌زیب قوی شده و مالک تقریباً تمام شبهه جزیره جنوبی هند گردیده بود. از اینرو دولت بابری هند دیگر قادر نبود که در افغانستان مثل سابق فشار وارد کند. خصوصاً که در جبهه شمال هم یک قوه جدیدالظهور و مخالف به نام "سکبه" به وجود آمده بود. محمد شاه به نام شهنشاه هندوستان بود، والیان بزرگ او در اوده و بنگال و حیدرآباد دکن و کرناٹک و غیره

همه مستقل بوده و تنها خراجی به پایتخت می‌پرداختند. نواب‌ها نیز اسماً خود را مادون والیان بزرگ (صوبه دار) می‌دانستند.

در این زمان در هندوستان استعمارگران انگلیسی در لباس تاجران مثل اختاپوس سرطانی مجهز با تکنالوژی عصر، فتنه‌گری و فساد در حال دواندن ریشه‌های شوم خود بود. همچنین یک قوت دیگری هم در هند وجود داشت که عبارت بود از نفوذ سیاسی و نظامی افغان‌ها در دربار هند و در ولایات مربوط به هند. در دربار دهلی مثل نجیب الدوله افغان (نجیب خان یوسفزائی) افسر مقتدری بود و در ولایت کترا و فرخ‌آباد و ملتان سلسله‌های حکمران روهیله و بنگش و ابدالی افغان (سعدالله خان روهیله احمد خان بنگش و زائد خان ابدالی) با قوای زیادی قرار داشتند. تمام این اوضاع احمد شاه را از طرف هندوستان مطمئن می‌ساخت و در تأسیس و تحکیم دولت سرتاسری افغانستان، زمینه مساعد به دست می‌داد. این است که احمد شاه در اندک مدتی به آسانی توانست قلمرو تحت نفوذ خود را از جیدون تا بحیره عمان و از ولایات خراسان و سیستان تا گجرات وسعت بخشیده اقوام این سرزمین را وحدت سیاسی بخشد.

احمد شاه، مرکزیت دولت و امنیت عمومی، را طوری قائم کرد که فیودال و ملاک در رفتار خود نسبت به دهقان، مسؤولیت خود را در برابر دولت احساس کرد. طبقه متوسط و شهری و تاجر نیز آزادتر شرایط فعالیت به دست آوردند. این اوضاع در داخل سیستم فیودالی متمرکز اسباب استحکام دولت را فراهم نمود. از طرف دیگر احمد شاه، فیودال‌های مقتدر را به واسطه اشتراک در امور مسلکی و نظامی ارضا نمود، به نظریات آنان در جرگه‌هایکه وقتاً فوقتاً دایر می‌کرد اعتنا مینمود، هم آنان را بیشتر در سفرهای جنگی مشغول نگاهداشت. این است که بدون یکی دو بار، با عسکریان آن‌ها دچار نگریدید. شدیدترین این مخالفت‌ها از طرف مقتدرترین فیودال‌های قندهار (چون نورمحمدخان میر افغان، عثمان خان توپچی باشی، کدوخان و محبت خان پوپلزائی و غیره) به عمل آمد. این‌ها که در روز انتخاب احمد شاه به پادشاهی، تصور می‌کردند تنهائی احمد شاه و ضعف قبیله اش مانع مطلق العنانی ایشان نخواهد شد، وقتی که دیدند احمد شاه سیطره دولت را در تمام شئون اجتماعی پهن کرده و در دهن فیودال‌های قوی و قدیم لگام زده است، برآشفتمند و هنگامی که احمد شاه مشغول سفر به خارج بود، توطئه قتل او و انهدام دولت مرکزی نمودند، ولی احمد شاه که استخبارات مفصلی داشت، تمام آن دسته بزرگ را در قندهار اعدام نمود. این حرکت احمد شاه حساب آینده دولت را با فیودال‌های بزرگ روشن نمود.

از آن بعد گرچه احمد شاه فیودال‌های طرفدار دولت را آرام نگه می‌داشت و عناوین و منصب و گاهی هم اقطاعی به آن‌ها می‌داد و حتی بعد از مرگ فیودال، پسرش را بجای او می‌شناخت، معذا فیودال‌های بزرگ قبایل را دور از قبیله شان، در دربار نگه می‌داشت و در جنگ‌ها سدوق می‌نمود، اما نمی‌گذاشت که در پایتخت قطعات مسلح قبیله‌ای داشته باشند. احمد شاه فوج‌های قبایلی را از مرکز دور کرد، جای شان را به سپاه تنخوامخوار داد. این سپاه که معاش معین از دولت می‌گرفت، نمی‌توانست که مثل عساکر قبیله‌ای با مردم و رعایا در تماس باشد. همچنین احمد شاه حتی‌المقدور فیودال را در منطقه قبیله‌ای او به حکومت مقرر نمی‌کرد، بلکه حکام تنخوامخوار دولت را که از طبقه متوسط بودند، در علاقه‌های قبایلی می‌گماشت. قشر روحانی هم از احمد شاه راضی بود، زیرا احمد شاه به آن‌ها احترام می‌گذاشت و تمام محاکم قضائی و مساجد در دست آنان بود.

احمد شاه را به واسطه خدمات و اخلاق و تقوای شخصی او پدر می‌خواندند و غازی خطاب می‌کردند. زیرا احمد شاه تنها پادشاهی بود که در افغانستان تاج بر سر نمی‌نهاد، دستار می‌بست و چین و موزه می‌پوشید و در عوض تخت بر زمین مفروش می‌نشست. او مستقیماً با مردم در تماس می‌شد، با تواضع و پیشانی گشاده سخن می‌زد، در حل و فصل قضایا انصاف را مدنظر می‌گرفت، در عین حال از قوانینی که خود گذاشته بود، جداً پیروی می‌نمود. احمد شاه در طول سلطنت خود

به عياشي و تجمل نپرداخت و حريص نبود. او در هيچ جنگي از مقابل دشمن فرار نکرده بود، در برابر اهالي کشور متواضع و ملايم بود. مثلاً قطع اعضاي انساني را در مجازات، خشوع و خميدن را در تشريفات، تحريم نمود.

احمد شاه خانواده و اقارب خود را از مداخله و اشتراک در امور دولت دور نگهداشت، تنها تيمور وليعهد خود را در زير هدايت جهان خان پوپلزائي، در حواشي غربي و شرقي مملکت در حالت مشق و تمرين امور سياسي و نظامي مي گذاشت. اين تجريد خانواده او تا جايي بود که تاريخ و مردم، غير از تيمور و سلیمان، ديگر اولاد احمد شاه را کامل نمی شناختند، درحاليکه او هشت پسر داشت (چون سلیمان، تيمور، شهاب، سنجر، يزدان بخش، سکندر، داراب و پرويز).

احمد شاه مصارف دربار را کمتر کرد و معاش کارکنان دولت و سپاه را در سر وقت مي پرداخت. دفاتر مالي و معاش و دخل و خرج دولت وسيع و منظم بود. او همچنين در پايخت دوايري تشکيل کرد. از قبيل وزارت (در منزله صدارت)، ديوان اعلي (وزارت ماليه)، خزانه داري، دفتر ضبط بيگي (امينيه و کوتوالي)، نسقي باشي گري (تطبيق کننده مجازات)، داروغه گي، دفتر اخبار و هرکاري باشي (ضبط احوالات و استخبارات)، ميرآخور باشي (حمل و نقل حيواني)، چند داييره کوچک ديگر مانند باجگير، ميراب، خالصه جات، کلانتر شهري و غيره. همچنين در ولايات دواير زير مشغول کار شد: حاکم، پيشکار (معاون)، امير لشکر، مستوفي، قاضي، قلعه دار، باجگير، مامور ثالثات، ميرآخور، ميراب و کلانتر. همچنين در دربار ديوان انشاء، عوض بيگي، مهماندار باشي، پيشخانه چي باشي، ناظر کارخانه طعام و در اردو، لشکر نويس، (دفتری نظام)، اردو باشي، جارچي باشي، سيورسات چي و قورخانه موجود بود. محاکم شرعي در پايخت و ولايات در منزلت قوه قضائي کشور بود و هم جرگه از روساي قبائل بزرگ و افسران و مامورين عالي رتبه، وقتاً فوقتاً در پايخت منعقد شده، در مسايل مهم نظامي و سياسي و اداري غور کرده، نظر خود را به پادشاه مي دادند.

وي به علت داشتن بيماري قند خون بعد از برگشتن از هند و پنجاب روز به روز ضعيفتر شد و زخمي هم که بر اثر افتادن از اسب روي بيني اش ايجاد شده و ناسور گشته بود در سن 51 سالگي در "کوه توبه" در جنوب شهر قندهار به خاطر استغفار گناهان رفته بود، وفات يافت (23 اکتبر 1772 م).

روابط با اقوام ساکن کشور

در اين جای شکی نيست که سلاطين افغان از جمله امير عبدالرحمن خان و سلاطين قبل و بعد خانواده او افراد مستبدي بودند. اين استبداد بالاي تمام مخالفين بالذات و بالقوه صرف نظر از قوم و نسب اجرا مي گرديد. بسياري بزرگان قوم پشتون از خانه و ماواي خود به ساير نقاط کشور تبعيد شدند. حتی در زمان نادر خان و برادران او اشخاصي مانند ملک قيس از مردم خوگياني ننگرهار در تبعيد در ساير نقاط کشور به سر مي بردند.

در سال هاي نزديک حملات طالبان و کشتار مردم هزاره در يکولنگ و باميان و مزار شريف را مي توان ناشي تعصب مذهبي ضد شيعه که با تعصب قومي آن ها گره خورده، دانست. همچنان آتش زدن باغ ها و مزارع مردم شمالي توسط طالبان از جنايات ديگري است که لکه ننگ آن بر جبين طالبان براي ابد باقي خواهد ماند. اما رهبران طالبان کساني هستند که بسياري در کمپهاي مهاجرين در ماوراي خط ديورند زير حاکميت دولت پاکستان تولد و بزرگ شده و در مدرسه هاي ديوبندي ضد شيعه پاکستاني درس خوانده اند و در فرهنگ آنها اثری از وطن دوستي ملت افغان موجود

نیست تا اقوام غیر پشتون ساکن افغانستان را با احترام به مذاهب آنها برادر خود بدانند.

باید بخاطر داشت که در طول نزدیک به سه صد سال حکومت‌های افغانستان از بدو تأسیس تنها دو واقعه را مؤرخین نوشته اند که در آنها حکومت مرکزی با اقوام غیر پشتون درگیر شده اند: واقعه اول حمله امیر عبدالرحمن خان به هزاره جات، واقعه دوم حمله امیر عبدالرحمن خان به کافرستان سابق و معرفی دین اسلام به مردم این منطقه که امروز آن را به نام نورستان یاد می‌کنیم.

سؤال این است که آیا این دو لشکرکشی اعمال خصمانه فاشیستی قوم حاکم پشتون بالای اقوام غیرپشتون بوده اند و یا اقدامات یک دولت مستبد برای تحکیم قدرت مرکزی بالای ولایات و تضعیف و نابودی سیستم مسلط ملوک‌الطوایفی؟

در این شکی نیست که در حمله امیر عبدالرحمن خان به مناطق مرکزی افغانستان قوم هزاره کشور مورد ستم قرار گرفت جان و مال آنها به وسیله ملیشه‌های قومی پشتون تاراج گردید در نتیجه این عملیات تعداد زیادی از خانواده‌های هزاره از مناطق مرکزی به سایر نقاط کشور، و خارج از کشور پراکنده شدند. این زیاده روی‌ها به حدی بود که بعد از عبدالرحمان خان پسرش امیر حبیب الله خان با صدور فرمانی خطاب به مردم هزاره از عمل پدر خود پوزش خواست و از آنها دلجویی نمود که به خانه های خود برگردند.

اما در عین زمان این عمل امیر عبدالرحمن خان یک عمل فاشیستی یک قوم بالای یک قوم دیگر نبوده بلکه اقدام دولت مرکزی برای تحکیم و گسترش قدرت دولت به ولایات محسوب می‌گردد زیرا هزاره‌ها حاکمیت دولت مرکزی را قبول نداشته در مناطق خود خودمختاری می‌خواستند (کتاب خاطرات امیر عبدالرحمن خان). این اقدام عبدالرحمن خان هم تفاوتی با لشکرکشی احمد شاه مسعود در سال ۱۹۹۳م بالای هزاره ها و شیعه های در افشار کابل ندارد.

در واقعه افشار احمد شاه مسعود که وزیر دفاع حکومت برهان‌الدین ربانی بود، به حمایت نزدیکان خود مانند داکتر عبدالله، بسم الله خان و غیره مقاومت هزاره‌های افشار را در هم شکست و حاکمیت دولت را در افشار و غرب کابل تأمین نمود. اما در عین زمان قوای مسعود در جریان ایم لشکرکشی جنایات غیر بخشودنی را در افشار مرتکب شدند.

واقعه نورستان نیز ستم یک قوم حاکم بالای یک قوم محکوم نبوده، بلکه عبدالرحمن خان مانند هر سلطان مستبد مسلمان قبل از خود به گسترش اسلام در کشور پرداخته است.

در مورد روابط با هزاره‌ها محمد سعیدی در مقاله تحقیقی اش زیر نام "هزارستان، از اقتدار تا افتخار" و داکتر سید عسکر موسوی در کتاب "هزاره‌های افغانستان چنین نوشته اند: "درویش علی خان هزاره که تا آخرین روزهای حیات احمد شاه ابدالی نایب السلطنه هرات بود در استحکام حکومت درانی‌ها در هرات نقش عمده‌ای داشته است.

■ در سال 1231 هجری قمری بنیاد خان گروهی از جنگاوران هزاره جمشیدی و فیروزکوهی را به اطراف خود جمع کرد و ولایت جام و باخرز را تسخیر کرد و تا حوالی مشهد پیش راند.

■ در سال 1232 هجری قمری در جنگ میان ایران و افغانستان وزیر فتح خان جراحت برداشت، اما بنیاد خان هزاره در دقایق اخیر جنگ عبدالوهاب معتمد الدوله اصفهانی را که دومین شخص مهم قاجار بود به اسارت گرفت و بعداً رها کرد و در بدل آن شجاع السلطنه حکومت جام باخرز و غوریان را به بنیاد خان سپرد.

■ در سال 1254 هجری کرنیل شیر محمد خان هزاره چهارهزار نفر قوای جنگی را تجهیز و به قوای کامران والی هرات ملحق کرد و جلو پیشروی آصف الدوله ایرانی را به سمت قلعه نو گرفت

و در سال 1255 در يك جنگ پارتيزاني شش صد رأس اسب از قواي دشمن را به تصرف درآورد.

درويش علي خان هزاره اولين حاكم هرات در جغرافيايي به نام افغانستان بوده كه در زمان احمد شاه بابا ابدالي به اين سمت منسوب شده و تا آخرين روزهاي عمر احمد شاه ابدالي نايب السلطنه هرات بوده است (سايته انترنتي /<http://urozgan.org/fa-AF/article/8284>).

الفستون در كتاب "گزارش پادشاهي كابل" مي نويسد كه در مراسم تاجگذاري احمدخان ابدالي نمايندگان اوزبیکها، قزلباشها، هزارهها و تاجیکها حضور داشتند.

آقای حمید مبارز رییس اتحادیه ژورنالیستان لست والیهای احمد شاه بابا را در يك مصاحبه تلویزیونی چنین میخواند: "هرات، درویش علي خان هزاره، نیشاپور عباسقلی خان بیات، قلات اشرف خان غلزایی، شکارپور دوست محمد خان کاکر، مشهد شاه رخ افشار (نواسه نادر افشار)، کشمیر خواجه عبدالله، پتیا له امیر سنگ، بلوچستان نصیرخان بلاض، پنجاب زین خان مهمند، سند نورمحمد خان سندی، دیره اسمعیل خان موسی خان، ملتان شجاع خان ابدالی و در مرکز دارالانشاء میرزا هادی خان قزلباش بود. به این ترتیب تنوع اقوام کشور را در اداره کشور در زمان احمدشاه ابدالی می بینیم".

شیوه حکومت داری و رفتار سلاطین پشتون

آیا شیوه حکومتداری پشتونها از شیوههای متداول زمان در کشورهای همسایه متفاوت بود؟ دولت های پشتون با سایر اقوام و ملل زیر قیمومیت خود چه کردند؟

بیا ببیند شواهد حکومتداری سلاطین پشتون را مرور کنیم:

- با لشکر کشی شاه محمود هوتکی پسر میرویس خان به ایران و اشغال اصفهان در سال 1722م که شاه حسین صفوی تاج و تخت ایران را به او واگذار می کند امپراطوری دوصد ساله صفوی سقوط می کند. شاه محمود هوتکی بر خلاف رسم سلاطین فاتح در فارس از کشتن شاه حسین صفوی و خانواده اش اباء ورزیده آنها را تحت نظارت نگه می دارد.
- شاه محمود هوتکی برای کسب دوستی با فامیل شاهي صفوی با دختر و خواهر شاه حسین صفوی ازدواج کرد و.
- بعد از فتح دهلي احمد شاه دراني از سرزمین هند مالیات می گرفت، اما با حاکم هند روابط حسنه برقرار نمود و دختر خاندان شاهي کورگاني (گوهرنساء) را برای پسرش تیمور شاه به زني گرفت. دولت های دراني با خانواده شاهي مغولی روابط نسبتاً دوستانه داشت تا این که با ورود نیروهاي انگلیس به هند خانواده شاهي مغولی هند به کلي منقرض شدند.
- احمد شاه به ارزش سیاسی ازدواج های خانوادگی با قبایل دیگر آگاه بود، از این رهگذر بر علاوه عقد دختر سلطان کورگاني با تیمورشاه، دختر شاهرخ میرزا نواسه نادرشاه افشار را نیز برای فرزندش تیمورشاه عقد کرد و بدینگونه بر استحکام موقف خاندانش افزود.
- احمد شاه شاهرخ نواسه نادر را به حکومت خراسان می گمارد.
- جورج فورستر انگلیسی که در زمان تیمورشاه از بنگال به لندن از طریق کشمیر، پشاور، کابل، قندهار، هرات، مشهد و روسیه سفر می کند بعد از ارزیابی شرایط و اوضاع و احوال خراسان تحت حاکمیت دولت افغان در کتاب سفرنامه خود می نویسد که دولت افغان با مردم شیعه فارسی خراسان رفتار بسیار مناسب می نمایند و این مردم را در امور اجتماعی، مذهبی و فرهنگی خود کاملاً آزاد گذاشته اند در حالی که شیعیان افغان های سنی مذهب را حتی "مسلمان" هم قبول

نداشتند. (جورج فورستر، چاپ لندن 1798م، جلد دوم ص 148).

• در این زمان بر آسیای مرکزی خانواده جنیدی در بخارا حکم می‌راندند. این حاکمیت تقریباً از ابتدای قرن 17 میلادی آغاز شده بود و تا زمان تیمور شاه فرزند احمد شاه دوام پیدا کرد. شمال افغانستان مورد حملات لشکریان جنیدی قرار داشت تا اینکه در سال دوم پادشاهی احمد شاه (1749م) "شاه ولیخان و زیر" به شمال کشور فرستاده شد و دولت جنیدی تعهد کرد که به سرزمین افغانستان حمله نکند و در مقابل دولت افغانستان تعهد نمود از آنان حمایت کند. در سال 1767م طی موافقتنامه دریای آمو به عنوان سرحد افغانستان و امارت بخارا به رسمیت شناخته شد.

این شیوه حکومتداری احمدشاه ابدالی بی تأثیر از شیوه های دولتهای تاریخی پشتونها در هندوستان نمیتواند باشد. پشتونها قبل از تأسیس دولت افغانستان، بیش از چهار صد سال تجربه حکومت داری در هندوستان داشتند. از خلجی‌ها و لودیه‌ها تا شیرشاه سوری در هندوستان حکومت کردند و حکومت آن‌ها از بنگال تا کابل و قندهار امتداد داشت. تا امروز مردم هندوستان از زمامداری آنها با احترام یاد میکنند. قبل از آن هم این پشتونها بودند که به عنوان نظامیان غوری‌ها اسلام را در شمال هند گسترش دادند.

دولت‌های پشتون هند از قندهار تا بنگال راه تجارتی را امتداد داند و در فرسنگ‌های مناسب سرای‌های پیشوازی ایجاد کردند. پشتونها زبان فارسی دری را زبان رسمی اداری خویش انتخاب کردند. حالا اگر پشتونها تعصب قومی در مقابل تاجیک‌ها می‌داشتند چگونه زبان آن‌ها را زبان دومی خود قبول کردند؟ آن‌ها در شگوفائی این زبان در هند سهم بزرگ گرفتند که به پیروی از پشتونها متعاقباً مغول‌های بآبری زبان فارسی دری را همچنان زبان رسمی خود ادامه دادند. علاوه بر آن بعد از تأسیس دولت مستقل افغان، پشتونها زبان فارسی دری را همچنان زبان رسمی خود ادامه دادند. سلاطین افغان مانند احمد شاه، تیمورشاه و شاهشجاع به زبان دری شعر می‌گفتند. شاه شجاع یک دیوان به زبان دری دارد. در مساجد دهات مناطق پشتون‌نشین افغانستان با چشم‌دید نویسنده تا سال‌های ۱۹۶۰م کتاب‌های بوستان و گلستان سعدی به اطفال تدریس می‌شد و اشعار حافظ حفظ می‌گردید. پشتونها سیستم‌های اداری، نظامی و مالیاتی دولت‌های مغولی هند و دولت فارس را در کشور جدیدالتأسیس خود اقتباس کردند.

پشتونها سیستم بهتر مالیاتی را در هند ایجاد کردند. سلطه آخرین سلطان پشتون شیرشاه سوری توسط همایون پسر بابر پادشاه مغولی هند به حمایت صفوی‌های فارس ساقط شد.

شیوه حکومت داری و رفتار سلاطین ممالک همسایه

در مجموع شیوه های حکومتداری پشتونها نه تنها از سلاطین سایر ملل هم‌عصر خود بدتر نبود بلکه در موارد بسیاری بهتر و عادلانه تر هم بود. این موضوع با یک مرور مختصر به شیوه های حکومتداری سلاطین و سلسله‌های کشور های همسایه روشنتر می‌گردد. مثال‌های آتی نمونه‌هاییست از شیوه‌های حکومتداری در ممالک همسایه:

• شاه اسماعیل مؤسس سلسله صفویه در سال ۹۱۶ ه.ق (۸۸۹ شمسی) با لشکر بسیار به خراسان تاخت و شیبانی‌خان اوزبیک کشته شد جسدش را نزد شاه اسماعیل بردند دستور داد سرش را از تن جدا کردند و پوست سرش را پر از کاه کرده برای سلطان بایزید دوم عثمانی فرستادند و استخوان سرش را طلا گرفتند و از آن برای شاه اسمعیل جام ساختند (دانشنامه آریان، شیبیک خان اوزبیک)؛

- شاه اسمعيل دستور داد درباريان گوشتهاي جسد شيباني خان ازبيک را بخورند؛
- شاه عباس کبير چشمان پسرانش را کور کرد؛
- شاه عباس کبير دستور داد شاهزادگان را به چرس و بنگ معتاد کنند و در ميان زنان پرورش دهند تا کسي براي پادشاهي او خطر ايجاد نکند. سلاطين صفوي از اين سياست زاده شدند؛
- شاه عباس صفوي براي ايجاد مانع بر سر راه اوزبيکان چندين هزار خانوار کرد را از آذربايجان غربي و کردستان به خراسان کوچاند (هوشنگ مهدوي، تاريخ روابط خارجي ايران، ۱۳۷۵ تهران ص ۶۳)؛
- شاه عباس در گذار زندهگي يکي از فرزنداناش را کشت و دو تن ديگر را کور کرد.
- تنها يک اتفاق تاريخي بود که باعث شد خود عباس از دچار شدن به سرنوشت عموها و ديگر خویشاناش که حداقل نه تن از آنان توسط عموي تاجدارش اسماعيل دوم کشته يا کور شده بودند، نجات يابد؛
- نادر قلي بيگ افشار بعد از اين که موفق مي شود افغانها را از ايران بيرون کند شاه طهماسب را دستگير مي کند و خودش مدعي حکومت مي شود. پسر او را که طفلي بود به عنوان جانشين او تعيين مي کند و چون نمي تواند چيزي را اداره کند خودش امورات را بر عهده مي گيرد؛
- نادر قلي بيگ افشار در سال 1148 در دشت مغان اعلام سلطنت کرد و انقراض صفويه را در شورايي اعلام کرد. البته برخي اعضا در اين شورا بودند که مخالفت کردند که نادر آن ها را کشت؛
- نه سال بعد نادر افشار به هندوستان حمله کرده دهلي را تاراج و مردم مردم دهلي را قتل عام مي کند (1739م)؛
- نادر شاه افشار گرچه در اوایل محبوب بود اما در اواخر زمامداری خود بسيار خشن شده بود که حتي دستور کور کردن فرزند خود رضاقلي ميرزا را صادر کرد؛
- نادر تا سال 1160 قمری زنده است و قدرت را در دست دارد و عمده حکومتش به درگيري با عثماني و شورش هاي داخلي گذشت، آن قدر شورش اتفاق افتاد که ديوانه شد؛
- بعد از به قتل رسيدن نادر شاه افشار يك برادرش خود را شاه خراسان خواند و ديگري او را کور کرد و سپس مردم هر دو را از ميان برداشتند؛
- شاهان ايران بسيار بي رحم بودند و هر چه که ميزان قدرت آن ها بيشتر بود اين بي رحمي بيشتر مي شد، در نتيجه پس از هر شاه قدرتمند شاهان ضعيف ظاهر مي شدند؛
- در خراسان عليقلي خان افشار (برادرزاده نادر) بسياري از اولاده و خانواده نادر را قتل عام کرد و خود را "عادلشاه" ناميد و شروع به حکومت کرد؛
- عليقلي خان افشار که مردی خونريز و عياش بود، محمدحسن خان قاجار را شکست داده، پسرش آقامحمد خان را مقطوع النسل کرد؛
- عليقلي خان افشار سرانجام توسط برادر خود ابراهيم خان، کور و سپس کشته شد؛
- نوه نادر به نام شاهرخ ميرزا که توسط احمد شاه ابدالي به ولايت مشهد رسیده بود توسط نزديکان خود يکسال بعد مخلوع و کور شد اما دوباره به قدرت رسيد، شاهرخ نابينا چهل و هشت سال سلطنت کرد اما فقط بر خراسان؛
- بعد از نادر مناطق مختلف ايران از هم جدا شده بودند تا اينکه "کريم خان زند" يکي از قوماندان هاي با تدبير نادر در سال 1757 م به اين پراکندهگي خاتمه داده و به نام "وڪي الرعي" يا قدرت را به دست گرفته، حکومت مرکزي زنده به وجود آورد؛
- پس از مرگ کريم خان زند، آقامحمدخان قاجار به قدرت رسيد و به خراسان حمله کرد. نادر ميرزا فرزند شاهرخ، پدر پير و نابينا را در دست آقامحمدخان رها کرد و به افغانستان گريخت.

آقامحمدخان شاهرخ را با شکنجه کشت؛

- نادر میرزا فرزند شاهرخ در زمان فتحعلي شاه ادعای سلطنت کرد که دستگیر و کور شد، زبانش را بریدند و او را کشتند؛
- در ترکیه عثمانی رفتار سلاطین از این هم بدتر بود. سلاطین عثمانی بعد از به قدرت رسیدن تمام برادران خود را، حتی کودکان شیر خواره را، در حرمسرا می‌کشتند تا رقیبی برایشان موجود نباشد؛
- از آنجاییکه سلاطین عثمانی در حرمسراهای خود ده ها زن شرعی و غیر شرعی می‌داشتند تعداد برادرها بسیار زیاد می‌بود، این شاهزاده گان را با ریسمان‌های ابریشمی خفک می‌کردند؛
- در سال‌های اخیر امپراطوری عثمانی این رواج کشتن برادران کودک و نوجوانان به زندانی کردن عمری آن‌ها در "قفس‌های طلایی" در داخل حرمسرا مبدل گردید؛
- در هندوستان اورنگزیب برادر خود را کشت و پدر خود شاه جهان را زندانی کرد.

رفتار زمامداران غیر پشتون در افغانستان

بسیاری افغان‌هایی که در سال‌های ۱۹۹۲-۹۳م در کابل نبودند، یک تصویر روشن از وقایع جنگ‌های تنظیمی در افغانستان ندارند و به درستی علل، عاملین و نتایج و عواقب این جنگ‌های خانمانسوز را که در آن‌ها خون‌های هزاران هموطن ما ریخته شد و هزاران خانواده بیگناه کشور را آواره و دربردار ساخت نمی‌دانند. در اینجا سعی شده خلاصه واقعات فوق از دیدگاه کسانی که در متن حوادث بوده اند بیان گردد، بخصوص از زبان، یا به قلم، نویسندگان هزاره و یا سادات شیعه، دو قومی که که بزرگترین مصیبت‌ها نصیب آن‌ها شده است.

یک مرور اجمالی جنگ‌های تنظیمی بعد از به قدرت رسیدن مجاهدین در کابل در سال ۱۳۷۱ هجری شمسی مطابق به 1992 میلادی که در همه آن‌ها حزب وحدت به رهبری عبدالعلی مزاری یک جناح متخاصم را تشکیل می‌داده وقایع آتی از همه برجسته‌تر نمایان می‌گردند:

- به توپ بستن چن‌داول از سوی نظامیان شورای نظار در خزان ۱۳۷۱؛
- وقایع ۲۳ سنبله ۱۳۷۳ یا یک خانه جنگی به تمام معنی در خانه شیعیان یا کودتای حزب وحدت؛
- فاجعه افشار که به تاریخ ۲۱ دلو ۱۳۷۱ شمسی (فبروری سال 1993م) بر مردم منطقه افشار کابل تحمیل شد، در واقع یکی از وحشتناک‌ترین و خونین‌ترین فاجعه‌ها در تاریخ معاصر افغانستان می‌باشد. استاد (صبح) در مقاله تحت عنوان "مستنداتی بر سه و نیم دهه جنایت و آدم‌کشی در کشور" در مجله انترنتی "اصالت" تاریخی 14 اکتوبر 2013 می‌نویسد: "این تراژدی غمناک که توسط اشخاصی چون، احمد شاه مسعود رهبر شورای نظار، عبدالرب رسول سیاف رهبر گروه اتحاد اسلامی، محمد قسیم فهیم رییس استخبارات حکومت ربانی، داکتر عبدالله رییس دفتر وزارت دفاع ملی و فرمانده لوای راکت، یونس قانونی قوماندان عمومی گارنیزون کابل و رییس عمومی سیاسی وزارت دفاع ملی، بسم الله محمدی مسوول و فرمانده میدان هوایی بگرام، سید حسین انوری، رییس شورای مرکزی حرکت اسلامی به رهبری شیخ آصف محسنی، اکبری و سید مصفی کاظمی از تنظیم وحدت، برای نابودی بخشی از مردم افغانستان که هزاره بودند، طراحی و اجرا شد و اکنون به عنوان جنایتی مسلم و انکار ناپذیر در حافظه تاریخ افغانستان درج شده است (استاد صباح، "اصالت" تاریخی 14 اکتوبر 2013 www.esalat.org). حزب وحدت عبدالعلی مزاری.
- او می‌نویسد: "ساعت یک بامداد ۱۱ فبروری و زمانی که ساکنان افشار در بستر خواب بودند،

مؤسسه علوم اجتماعي از سه طرف مورد حمله قرار گرفت؛ از غرب توسط نيروهاي اتحاد اسلامي، سياف، از شمال و جنوب توسط نيروهاي "دولتي" (به كمك خيانت كاراني در حزب كه قبلاً خريداري شده بودند) منطقه را مورد هجوم قرار دادند. آنان تا ۲۴ ساعت بعد به قتل و كشتار، تجاوز و آتش زدن خانه‌ها پرداخته و دختران و پسران جوان را اسير كردند. خبر اين اعمال در همان زمان در كابل و در روزهاي بعد در سطح دنيا پخش شد. در اين جريان بر اساس برآوردها حدود ۷۰۰ نفر به قتل رسیده و يا ناپديد شدند. يك سال بعد كه حزب وحدت اين ناحيه را بازپس گرفت، چندين گور دسته جمعي كشف كرد كه در آن‌ها ۵۸ جسد يافت شد. اين قتل عام توسط كشورهاي همسايه و سازمان‌هاي بين‌المللي حقوق بشر محكوم گرديد؛ اما عاملان آن هيچ وقت محاكمه و يا دست گير نشدند. اگرچه شخص رباني قتل عام را به عنوان يكي از اشتباهات حكومتش محكوم كرد، حادثه به گردن سربازانش انداخته شد؛ كه چنين سربازاني در هيچ كجا مسوول چنين جنايات جنگي شناخته نمي‌شوند. آن‌روز، افشار به يك منطقه ارواح شباحت داشت و تمام ساكنان آن پس از قتل عام از آن‌جا گريختند. اما خاطرات تلخ آن در مغزها و قلب‌هاي مردم به يادگار باقي مانده و به تشديد اختلافات قومي - مذهبي دامن زده است. "او ادامه مي‌دهد: "در افشار بر علاوه كشتار دسته جمعي، به زنان و كودكان نيز تجاوز شد. جنايتكاران در افشار، با خون اطفال شش ماه روي ديوار يادگاري نوشتند و گهواره‌هاي آنان را تير باران كردند، بر زنان و دختران تجاوز نموده، بخاطر به دست آوردن يك حلقه انگشتر، ناخن و براي گوشواره، گوش‌هاي زنان را بريند. اما متأسفانه امروز همين جنايت كاران جنگي در پست‌هاي بلند دولتي ايفاي وظيفه مي‌كنند (استاد صبح، "اصالت" تاريخي 14 اكتوبر 2013)".

- سيد محمد علي جاويد يكي از متهمين فاجعه افشار در جريده انترنتي "جمهوری خراسان" تاريخي ۲ دلو ۱۳۹۴ مي‌نويسد: "در چنډاول در خزان ۱۳۷۱ احتمالاً به تعداد مردم افشار به خاك و خون غلطيډند و در فاجعة ۲۳ سنبله، چند هزار تن كشته شدند. در مزار شريف در ماه اسد ۱۳۷۷ هـ ش هزاران نفر هزاره توسط طالبان به قتل رسيدند و در فاجعة يكاولنگ در زمستان ۱۳۷۹ چند صد نفر غير نظامي و بي‌گناه به دست طالبان به رگبار بسته شده، به خون خويش غلطيډند و در جنگ‌هاي غرب كابل و غيره ده‌ها هزار نفر كشته شدند".

- سيد محمد علي جاويد مي‌نويسد كه "در اوایل خزان سال ۱۳۷۱ كه سيد منصور نادري به كابل آمد، تعدادي از نظاميان فرقة هشاد كه در كابل مستقر بودند، به استقبالی سيد منصور، مسلح به فرودگاه كابل رفتند. هر چند ميدان هوايي در كنترول نيروهاي جنرال دوستم بود، اما در اطراف ميدان قواي مسعود استقرار داشتند. آنان نيروهاي سيد منصور را نگذاشتند مسلحانه وارد ميدان شوند و در نتيجه جدال لفظي، ميان آن‌ها بر خورد نظامي پيش آمد و به زودي اين جنگ تا حوالی تايمني و كارتة پروان گسترش يافت. متأسفانه هر دو طرف غير نظاميان را دستگير مي‌كردند. افراد مسعود هر كسي كه قيافة هزارمگي داشت به ظن اين‌كه از هزاره‌هاي اسماعيلي و طرفدار فرقة ۸۰ است بازداشت و زنداني مي‌نمودند و نيروهاي فرقة ۸۰ هم هر كس شباهتي با تاجيك داشت به حبس مي‌انداخت. در نتيجه تعدادي از هزاره‌هاي حزب وحدت و حركت اسلامي توسط نيروهاي مسعود به حبس رفتند (محمد علي جاويد، جمهوری خراسان، ۲ دلو ۱۳۹۴).

دولت و سيستم قومي و قبيلوي پشتونها

آيا سيستم قومي و قبيلوي پشتونها ناشی از عقب مانده‌گي اجتماعي و فرهنگي آن‌هاست و يا بر عكس اين سيستم قومي و قبيلوي مباني تشكّل اجتماعي، آن‌ها بوده مباني قدرت سياسي آن‌ها را تشكيل مي‌دهد؟

همه روزه در مطبوعات و رسانه‌های تصویری و رادویی و اینترنتی به اصطلاحات حکومت قبیله، فاشیزم قبیله‌ای، افراد قبیله، برداشت‌های قبیله‌ای، قوم انتحار و انفجار در اشاره به قوم پشتون، دولت‌مردان پشتون، پشتون‌ها در مجموع بر می‌خوریم. مدعیان این برداشت‌های قوم‌پرستانه عمدتاً کسانی‌اند که از لحاظ سیاسی در اطراف شورای نظار و حزب جمعیت اسلامی حلقه زده‌اند و یا حامیان سیاسی آن‌ها مانند حزب وحدت محمد محقق می‌باشند. در عین زمان، اکثر نوشته‌ها و تبصره‌ها در مورد تاریخ، ساختار و روش دولت‌های گذشته افغان در سال‌های اخیر توسط محققین هزاره مقیم ایران، یا درس خوانده‌گان هزاره در ایران منتشر شده‌اند. بر علاوه از علایق و همبستگی‌های مذهبی شیعه که هزاره‌های ما را با ایرانی‌ها نزدیک می‌سازد، با توجه به عدم دسترسی به زبان انگلیسی و سایر زبان‌های اروپایی، تمام مأخذ این نویسندگان آثاری است که یا توسط دانشمندان ایرانی نوشته شده و یا توسط آن‌ها بصورت انتخابی ترجمه شده‌اند. از این جاست که خواننده به آسانی می‌تواند تأثیرات شوونیستی ناسیونالیزم ایرانی ضد عرب، ضد افغان و ضد ترک را در نوشته‌های آن‌ها مشاهده کند بخصوص بر ضد افغان‌ها و کشور افغانستان، که ایرانی‌ها آن را کتله جدا شده از پیکر ایران بزرگ می‌دانند.

اینکه جامعه هزاره افغانستان روز بروز محققین، سیاست‌مداران، تکنیشن‌ها، صنعت‌گران، ورزشکاران، هنرمندان بیشتری را به جامعه تقدیم می‌کند جای خوشی و قابل تقدیر است که سبب سربلندی کشور افغانستان در دنیا می‌گردند، اما متأسفانه از جانب دیگر در نوشته‌ها، تبصره‌ها و موضع‌گیری‌های تاریخی، اجتماعی و سیاسی بسیاری از این محققین، سیاسیون و نویسندگان یک خصومت آشکاری در مقابل دولت‌های گذشته افغانستان به مشاهده می‌رسد. از نوشته‌ها و موضع‌گیری‌های این نویسندگان و فعالین سیاسی بر می‌آید که می‌کوشند برای خود یک محیط فرهنگی تازه‌ای ایجاد کنند.

از این دیدگاه و از این هویت جعلی خراسانی و آریایی است که این نویسندگان برای تحقیر دولت‌های افغان از دولت قبیله و قبیله‌ای به تکرار یادآوری می‌کنند و افسوس خراسان بزرگ را می‌خورند. دکتر صاحب‌نظر مرادی در مقاله تحت عنوان از "احمد شاه ابدالی تا عبدالرحمن خان" در جریده اینترنتی خراسان زمین، چاپ ۲۸ قوس ۱۳۹۰ ه.ش. می‌نویسد: "مرگ نادر افشار خراسانی در سال 1747م منجر به بروز تحولات تازه سیاسی و قبض و بسط جغرافیایی در قلمرو ایران و خراسان بزرگ و به دنبال آن در هند و ماورالنهر گردید و... احمدخان ابدالی ثم درانی رئیس قبیله غلجی... حکومت افغان‌ها متشکل از چند قبیله پشتون را در قندهار اساس گذاشت. از آن به بعد حاکمیت سیاسی خراسان در محوریت قندهار در قبضه قبایلی چند مثل بارکزی‌ها، سدوزایی‌ها و محمدزایی‌ها با مناسبات ناسازگاری قبایل افغان در برابر هم قرار گرفت؛ که روند شکل‌گیری و توسعه نظام قبیله‌ای آن‌ها را به تصاحب کشوری که بعدها به اسم افغانستان مسمی شد، مساعد نمود... احمد شاه ابدالی با فراخواندن کنسرواسیونی متشکل از اقوام و قبایل پشتون اساس‌گذار حکومت قبیله‌ای بر بخشی از خراسان بزرگ گردید [صاحب‌نظر مرادی، جریده اینترنتی خراسان زمین چاپ ۲۸ قوس ۱۳۹۰ ه.ش.]."

در مثال بالا نویسنده اصطلاحات قوم، اقوام، قبیله و قبایل را در حواله مفاهیم تحقیرآمیز بیان نشده "عقب افتاده"، "بی‌فرهنگ"، "بدوی"، "ابتدایی" و غیره به کار می‌گیرد. این درست همان مفاهیمی است که استعمارگران انگلیسی در تفسیر و بیان جوامع سنتی آسیایی و آفریقایی از آن‌ها استفاده می‌کردند. این در حالی است که برای پشتون‌ها، همانند اعراب، تعلق داشتن به یک قوم و قبیله نشان افتخار، داشتن یک مقام بالای اجتماعی، وابستگی به یک نظام اجتماعی قانونمند، مسوولیت در مقابل یک نظم اجتماعی، اطاعت از یک نظم اجتماعی و غیره است که افراد خارج از این تعلقات را از این نعمت‌ها محروم می‌داند. این نظم اجتماعی در جامعه پشتون را اصول

"پشتونوالی" یا کود مدنی جامعه پشتون‌ها تنظیم می‌کند که خارج از محدوده احکام "شریعت اسلامی" در جامعه عمل می‌کند. اولیور روی جامعه‌شناس فرانسوی می‌نویسد: "این امر ناشی از تفسیر جداگانه و متفاوت از احکام شریعت نبوده بلکه دو سیستم مثبته اند که در مقابل هم واقع شده، هر کدام برداشت جداگانه از یک نظم اجتماعی را انعکاس می‌دهند [اولیور روی، اسلام و مقاومت در افغانستان، متن انگلیسی، چاپ دوم، یونیورسیتی کمبریج، 1990م ص 36]".

نویسنده‌گان هزاره و تاجیک با به کار بردن اصطلاحات دولت قبیله، دولت قبیله‌ای به مفهوم تحقیر آمیز آن‌ها در معرفی دولت‌های افغان، فراموش می‌کنند که تمام دولت‌های قرون نهم و ماقبل مانند بابری‌ها، تیموری‌ها، صفوی‌ها، افشاری‌ها، زندی‌ها، قاجاری‌ها و امثالهم، در تمام کشور‌های همسایه طوری که از نام‌های آن‌ها پیداست، دولت‌های متکی بر مناسبات قومی و قبیله‌ای بوده اند. حتی اکثر سلاطین کشور‌های شمال اروپا باهم روابط فامیلی و قومی داشتند. نزدیک به یکصد سال بعد از احمد شاه ابدالی دولت‌های اروپایی در قبضه یک فامیل بود که اعقاب ملکه ویکتوریای انگلستان (1832-1901م) و کریستیان نهم پادشاه دنمارک (1818-1906م)؛ خانواده‌های سلطنتی انگلستان، بلجیم، دنمارک، لوکزامبورگ، ناروی، سویدن و هسپانیه را حتی امروز در قرن بیست و یکم تشکیل می‌دهند.

اکثر این نویسنده‌گان شرایط موجود در سرزمینی را که امروز کشور افغانستان می‌شناسیم در زمان ایجاد آن کاملاً نادیده گرفته این حقیقت را کتمان می‌کنند که احمد خان ابدالی بنای حکومت را در سرزمینی گذاشت که طی بیشتر از دو قرن قبل از آن فاقد هر گونه حکومت و حاکمیت خودی و باجگاه بیگانگان بود. حتی سرزمین خراسان که این نویسنده‌گان سنگ وفاداری به آن را به سینه می‌زنند، در زیر سم اسب‌های سلاطین غیر خراسانی؛ مغول‌ها، تیموری‌ها، صفوی‌ها و اوزبیک‌ها قرار داشت و مناسبات مستبدانه قبیله‌ای فئودالی مشخصه تمام این دولت‌ها بود و بخصوص در ایران با تعصب افراط‌آمیز مذهبی شیعه در زمان صفوی‌ها مدغم گردیده بود. نادرقلی افشار که اخیراً او را نویسنده‌گان هزاره ما به عوض ایرانی "خراسانی" خطاب می‌کنند، در حقیقت آخرین زمامداری بود که از خراسان برخاسته بود، در قوم ترکمن بود که اجداد او از جاهای دیگری به خراسان کوچیده بودند. این شخص آنقدر خشن بود و بر اطرافیان خود ظلم روا داشت که حتی پسر خود را کور کرد تا اینکه محمد خان قاجار یکی از نزدیکترین رجال او سرش را از تنش جدا کرد و بعدها کریم خان زند میت بی‌سرش را از گور بیرون کرده به دور انداخت.

منتقدین هزاره و تاجیک دولت‌های افغان اوایل قرن هژدهم تا شروع قرن بیستم را با معیارهای قرن بیست و یکم ارزیابی کرده فراموش می‌کنند که در آن زمان داشتن اسم معین، حدود اربعه معین و فرهنگ معین مشخصه ایجاد دولت‌ها نبودند. از اصطلاح حقوق بشر، حقوق زنان، دموکراسی در آن زمان خبری نبود. در چنین شرایطی بود که احمدخان ابدالی دولت افغان را تأسیس و آن را به یک امپراطوری بزرگی مبدل می‌کند که از نیشاپور تا کشمیر و سند وسعت داشت. مبرهن است که اساسات دولت افغان را نظام اجتماعی قبیله‌ای پشتون که بر مبانی پشتونوالی، یا کود مدنی جوامع پشتون‌ها، استوار بود موازی به احکام شریعت اسلامی تشکیل می‌داد. مگر می‌توان انتظار داشت که در سال 1747م احمد شاه ابدالی یک قانون اساسی جفرسونی تدوین می‌کرد یا اصول دموکراتیک حاصله از انقلاب کبیر فرانسه را که بیش از سی سال بعد معرفی گردید در سرزمین‌های تحت قیمومیت خود تطبیق می‌کرد؟ در شرایط آن زمان "پشتونوالی" یا کود مدنی قبایل پشتون یک نظم اجتماعی منحصر به فرد زمان خود را به جامعه عرضه می‌کرد که در کنار احکام شریعت اسلامی، برای اداره امور دولت به مراتب دموکراتیک‌تر از شرایط حاکم بر کشور‌های همسایه بود که بر اساس اراده مطلقانه حکام زمان و شریعت اسلامی اداره می‌شدند.

داکتر صاحب‌نظر مرادی از اولیور روی، افغانستان‌شناس فرانسوی، در مورد مشخصات جامعه قبیله‌ای افغان‌ها بطور ذیل نقل قول می‌کند: "یکی از مسایل جالبی که در استخدام و گماریدن سران عشایر و قبایل پشتون در زعامت‌های محلی آن‌ها به کار گرفته می‌شد، با راه‌اندازی "جرگه" ها به حیث سنت قبیلوی افغان‌ها بوده است. کسانی که از دور با واقعیت این جرگه‌ها آشنایی ندارند، از فحوای تبلیغات دولت‌ها چنین می‌پندارند که شاید لویه جرگه‌ها با پیروی از اصل دموکراتیک مشارکت مردم در انتخاب زعامت دولتی شان که در دنیای معاصر امروز معمول گردیده است، می‌باشد. در حالی که برعکس، این جمع آمده‌ها که "جرگه عالی" نام گرفته اند، در واقع یک سنت عقب افتاده محلی قبایل در نمایش به خاطر جلب حمایت سران قبیله‌ها از فیصله‌های پادشاهان و نوعی سازش باج‌گیرانه بین سران (مشران قبایل) اقوام پشتون است، که در طول سال‌ها و سده‌های متعددی به صورت عنعنه قبیله‌ای و محلی از انتصاب ارباب قریه یا خان قوم به کار گرفته می‌شد (خراسان زمین چاپ ۲۸ قوس ۱۳۹۰ ه. ش).

من مطمئن نیستم که اولیور روی "جرگه‌ها و لویه جرگه‌ها" را آنطوری که صاحب‌نظر مرادی می‌نویسد "یک سنت عقب افتاده محلی قبایل پشتون‌ها نوشته باشد. کتاب "Afghanistan: Islam et modernité politique" اولیور روی به زبان فرانسوی نوشته شده و با وجود کوشش فراوان متن انگلیسی آن را به دست آورده نتوانستم. شک من در اصالت این نقل قول برای آن است که اولیور روی در کتاب اصلی و معروف خود راجع به افغانستان (اولیور روی، اسلام و مقاومت در افغانستان، کمبریج، چاپ دوم ۱۹۹۰) کود مدنی پشتون‌ها یا "پشتونولی را "دموکراتیک" خوانده (ص ۳۶) می‌نویسد: "در زون‌های قومی یک سیستم مثبته که شامل کود مدنی پشتونولی و سیستم جرگه‌ها اند موجود می‌باشد. پشتونولی از یکطرف یک ایدیولوژی بوده و از جانب دیگر یک مجموعه حقوق مدنی را تشکیل می‌دهد. کود مدنی قبایلی در ذات خود غیر مذهبی بوده و در سطح قانون، پشتونولی و شریعت حتی مخالف همدیگر اند". اولیور روی می‌نویسد: "در جوامع غیر پشتون چوکات اصلی اصول جزایی را "شریعت" تشکیل می‌دهد، اما در شرایطی که پیروی از شریعت صرف در حد شعار باقیست، هیچ سیستم دیگری موجود نیست که جای آن را بگیرد (ص ۳۵). نتیجه طبیعی چنین حالتی در روستاهای غیر پشتون‌نشین به‌وجود آمدن حاکمیت مطلقه خوانین و زورگویان محلی و رهبران دینی می‌باشد که اشکال افراطی آن را در دهات هزاره‌نشین هزارمجات مشاهده می‌کنیم.

صاحب‌نظر مرادی می‌نویسد: "احمدخان فرزند زمان خان رئیس قبیله ابدالی هم برای کسب رضایت و جاری نمودن اقتدار سیاسی خود در برابر رقبایش در سال ۱۷۴۷ در قندهار از شیوه تدویر این نوع جرگه‌ها استفاده نمود و به فیصله آن صیغه قانونی و ملی بخشید.... احمد خان با توجه به مناسبات جامعه قبیله‌ای وضع مقرراتی را روی دست گرفت و... برای رهنمود سران قبایل مربوط خویش همچو اساننامه دینی، سیاسی و نظامی به کار گرفت. از تدوین مقررات نامبرده به خوبی بر می‌آید که احمد خان به فقه و شریعت سرتاسری اسلام اکتفا نکرده برای تنظیم نظام قبیلوی خویش به وضع مقررات ویژه قبیلوی نیازمندی احساس نموده است [صاحب‌نظر مرادی، خراسان زمین، ۲۸ قوس ۱۳۹۰]".

مرادی می‌افزاید: "در هر حال پادشاه متعلق به قبیله خاصی است (تا سال ۱۸۱۸ از طایفه سدوزایی و تا سال ۱۸۷۸ از طایفه بارکزایی و بعداً محمد زایی) با برقراری پیوندهای زناشویی میان قبیله‌ای است، که تعیین کننده حلقه مراقبت‌ها و زدوبندهایی که پای قبایل غیر درانی را به بازی قدرت می‌کشاند و این امر عموماً به واسطه مادران مدعی سلطنت برای پسران شان تحقق می‌یابد. پست‌های میان خانواده‌ها و قبایل درانی تقسیم شده اند، انتخاب چه از طریق توافق (جرگه بزرگ) و چه با کشیدن اسلحه به روی همدیگر، انجام می‌شود. این جنگ‌ها غالباً جنبه سمبولیک

دارند و نظر به اين كه همه مدعيان (قدرت) دراني هستند، تصميم‌گيري توسط قبائل پشتون غير دراني انجام مي‌شود [همانجا]."

شكي نيست كه جرگه‌ها و لويه جرگه‌ها سنت‌هاي قبايلي اقوام پشتون هستند. هيچ‌كسي هم ادعا ندارد كه اين سازمان‌هاي اجتماعي بر اساس اصول دموكراسي جوامع غربي ايجاد و انكشاف يافته اند، اما در طول تاريخ اين جرگه‌ها به اقوام شامل ملت افغانستان فرصت‌هاي لازم براي تصميم‌گيري مشترك بالاي موضوعات مبهم ملي فراهم کرده اند. مثال‌هاي سال‌هاي نزديك را در نظر بگيريم. تصميم كنفرانس بن تنها بعد از تصويب آن از طرف يك لويه جرگه مشروعيت يافت و متعاقب آن لويه جرگه سال 2004م قانون اساسي جمهوري اسلامي افغانستان را تصويب نمود. من حتي يكي از رهبران تاجيك و هزاره و اوزبكي را بخاطر ندارم كه اين دو لويه جرگه را به مثابه سنت‌هاي عقب افتاده محلي قبايلي تحريم کرده باشند.

از اين رهگذر يك تضاد دروني ميان جنبش طالبان و سيستم عنعنوي قومي پشتون‌ها موجود است. طوريكه قبلاً گفته شد، فراموش نكنيم كه طالبان دست آورد مدرسه‌هاي مذهبي در مناطق قبائلي و پشتون‌نشين در پاكستان مي‌باشند. اكثر اين افراد در كمپ‌هاي مهاجرين در خاك پاكستان تولد يافته بزرگ شده و با ايدئولوژي وهابي كه با پول عربستان سعودي و با امانان سعودي و وهابي پاكستاني طرف اجرا قرار گرفته است. در وجود اكثر اين افراد آن احساس تاريخي تعلق داشتن به افغانستان، ارزش‌هاي ملي افغانستان، اصول پشتونولي و ناسيوناليزم افغانستان وجود ندارد. يك مثال آن را در تخریب مجسمه‌هاي بودايي باميان مي‌توانيم ببينيم. مجسمه‌هاي باميان در طول حيات نزديك به سه صد سال دولت‌هاي عنعنوي پشتون در افغانستان، به حيث سمبول‌هاي ملي و باستاني كشور دست نخورده باقي ماندند. در حالي كه طالبان بنابر تعصب مذهبي خود و بخصوص با همدستي با متعصبين آي اس آي در ضديت با هندوستان، از تخریب آن‌ها لذت بردند. با آن‌هم، در زمان حاكميت خود طالبان جرأت مداخله در اموري را كه بر اساس اصول پشتونولي در دهات و روستاهي پشتون‌نشين اداره و اجرا مي‌گريد، نداشتند.

تضاد دروني جنبش طالبان با سيستم عنعنوي قومي پشتون‌ها

آنانی كه جنبش طالبان را جنبش خاص قوم پشتون مي‌دانند از تضاد نهفته دروني ميان ارزش‌هاي كود مدني "پشتونولي" و ماهيت عميقاً مذهبي جنبش طالبان بي‌خبر اند. يك محقق هزاره به نام صاحب‌نظر مرادي در مورد مقررات وضع شده توسط احمد شاه ابدالي نوشته بود كه: "احمد خان ... براي رهنمود سران قبائل مربوط خويش همچو اساسنامه ديني، سياسي و نظامي به كار گرفت. از تدوين مقررات نامبرده به خوبي بر مي‌آيد كه احمد خان به فقه و شريعت سرتاسري اسلام اكتفا نكرده براي تنظيم نظام قبيلوي خويش به وضع مقررات ويژه قبيلوي نياز مندي احساس نموده است." دليل وضع مقررات توسط احمد شاه ابدالي آن بود كه اصول "پشتونولي" به قول اوليور روي، كه از يكطرف يك ايدئولوژي بوده و از جانب ديگر يك مجموعه حقوق مدني را تشكيل مي‌دهد، در ذات خود غير مذهبي بوده و در سطح قانون با "شريعت" در تضاد قرار دارند.

اوليور روي مي‌نويسد: "در جوامع غير پشتون چوكات اصلي اصول جزايي را "شريعت" تشكيل مي‌دهد اما در شرايطي كه پيروي از شريعت صرف در حد شعار باقيست، هيچ سيستم ديگري موجود نيست كه جاي آن را بگيرد." نتيجه طبيعي چنين حالي در روستاهي غير پشتون‌نشين به وجود آمدن حاكميت مطلقه خوانين و زورگويان محلي و رهبران ديني مي‌باشد كه اشكال افراطي آن را در دهات هزارمنشين هزارمجات مشاهده مي‌كنيم.

موجوديت پشتونوالی خود از فرهنگ غنی مردم پشتون حکايت می‌کند. در جوامع سنتی پشتون‌ها، در دهات، مقام ملا در آن سطحی نیست که در قرا و قصبات غير پشتون‌نشین افغانستان، بخصوص در میان اقوام هزاره وجود دارد که مظاهر آن را همه روزه در بوسیدن دست‌های محمد محقق توسط هواداران هزاره او در صفحات تلویزیون‌ها مشاهده می‌کنیم. مقام ملا و روحانی در هزارمجات، در میان شیعیان، در سطح پیشوا، مرجع تقلید است. ملا چنین مقامی در جامعه پشتون ندارد. اکثر این ملاها حتی در جرگه‌های قومی دعوت نمی‌شدند. نقش ملا در جوامع سنتی پشتون‌ها نقش مشورتی است نه نقش تصمیم‌گیرنده. از این رهگذر یک تضاد درونی میان جنبش طالبان و سیستم عنعنوی قومی پشتون‌ها موجود است. در زمان حاکمیت خود طالبان جرأت مداخله در اموری را که بر اساس اصول پشتونولی در دهات و روستاهای پشتون‌نشین اداره و اجرا می‌گردید، نداشتند.

گذشته از حوادث بالا، تاريخ نزدیک به سه صد سال دولت‌های افغان از همزیستی مسالمت‌آمیز اقوام کشور حکايت می‌کند. در این هیچ جایی شکی نیست که سلاطین افغان از جمله امیر عبدالرحمن خان و سلاطین قبل و بعد خانواده او افراد مستبدی بودند. این استبداد بالای تمام مخالفین بالذات و بالقوه صرف نظر از قوم و نصب اجرا می‌گردید. بسیاری بزرگان قوم پشتون از خانه و ماوی خود به سایر نقاط کشور تبعید شدند. حتی در زمان نادر خان و برادران او اشخاصی مانند ملک قیس از مردم خوگیانی ننگرهار در تبعید در سایر نقاط کشور بسر می‌بردند، ملک خان وزیر مالیه بیشتر عمر خود را در زندان سپری کرد.

دولت‌ها مستبد بوده اند، اما این استبداد بالای همه اقوام و مذاهب صورت گرفته است. مناطق پشتون‌نشین کشور در طول زمامداری به اصطلاح سلاطین پشتون از لحاظ اقتصادی و اجتماعی و زیربنای مواصلاتی و مخابراتی و انرژی به مقایسه مناطق غير پشتون‌نشین کشور نه تنها در وضع بهتری قرار ندارند بلکه در وضع برتری هم هستند.

بخش سوم: افغانستان معاصر تا ختم نظام سلطنتي

شروع تاريخ معاصر افغانستان

آغاز تاريخ معاصر کشور ما ايجاد یک کشور مستقل با حاکميت دولتي جديد و هويت مستقل ملي است که امروز در جهان به نام افغانستان ياد می‌گردد. یکی از وسایل و عواقب هجوم فرهنگی ایران در افغانستان ايجاد ناباوری‌ها و قیام در برابر سمبول‌های ملي کشور افغانستان بخصوص در میان اقلیت‌های قومی و یا هم مذهب ایران است تا این کشور هويت مستقل ملي خود را از دست دهد. هجوم بر این سمبول‌ها با حمله بر مصطلحات ملي علمی و اداری آغاز شده و روز به روز به سمبول‌های کلان ملي مانند مؤسسين دولت افغانستان، تاريخ ايجاد کشور افغانستان، شاهان و امیران افغانستان، زبان دری، ملیت افغان، قانون اساسی و بالاخره اسم افغانستان و تمامیت ارضی آن گسترش یافته است. این هجوم فرهنگی بخصوص از طریق چهره‌هایی که در ایران تحصیل نموده اند و با استفاده وسیع از دستگاه‌های خبری، ادبی، مذهبی رسانهای مانند روزنامه‌ها، مجله‌ها، تلویزیون‌ها و رادیوها که به پول و سرمایه‌گذاری مستقیم و غیر مستقیم ایران ايجاد شده و فعالیت دارند، اجرا می‌گردد. در این نوشته اسم افغانستان را که ایران‌پرستان شناخته شده داخلی تحمیل اسم اقلیت بر اکثریت می‌پندارند به بررسی می‌گیریم.

ايجاد یک کشور با حاکميت دولتي جديد که امروز در جهان به نام افغانستان ياد می‌گردد با قیام میرویس‌خان هوتکی بر ضد صفوی‌های فارس در سال 1709 م در قندهار پایه‌گذاری شده و بعد از اخلاص مختصر اشغال توسط نادرشاه افشار، دوباره با اعلان پادشاهی احمد شاه ابدالی 1747 م، که بعداً به درانی معروف شد، تحکیم یافته تا امروز بلاوقفه اول در مرکزیت قندهار و متعاقباً در مرکزیت کابل با حدود جغرافیایی مختلف ادامه داشته است. هويت مشخصه این دولت جديد را ماهیت استقلال سیاسی در مقابل دو قدرت منطقوی آن وقت که عبارت بودند از دولت مغولی هند و دولت صفوی فارس، اسلام حنفی و فرهنگ افغانی (افغانیت و اسلامیت) تشکیل می‌دهد که از زمان میرویس‌خان هوتکی تا رییس جمهور اشرف غنی تا امروز تغییر نیافته است. افغانیت نه تنها شامل کود مدنی پشتونوالی است بلکه فرهنگ خراسانی را هم در بر می‌گیرد. در طول این ۳۰۹ سال تغییر حدود جغرافیایی، تغییر پادشاهان به امیران و برعکس و تغییر رژیم‌ها در هويت مشخصه این کشور و دولت جديد تغییری وارد نکرده است.

"افغانستان، پیش از قرن 18، دو دوره را پشت سر گذاشته است: دوره‌ی پیش از اسلام، یعنی عصر هخامنشی، یونان و باختری، کوشانی، یفتلی و ساسانی؛ و دوره‌ی بعد از اسلام، یعنی عصر خلفای راشدین، امویان، عباسیان، طاهریان، صفاریان، سامانیان، غزنویان، سلجوقيان، غوریان و غیره ... .

این دوره‌ها، در حقیقت تاريخ مشترك منطقه بوده و خارج از بحث ما است. آنچه مورد توجه این بحث است، دوره‌ی پس از قرن 18 و ظهور افغانستان نوین است (سرور دانش، حقوق اساسی افغانستان، چاپ انتشارات سینا، ۱۳۸۹، ص ۱۹۹).

نویسنده‌گان ایرانی طرد سلطه بیگانه‌گان، ايجاد دولت متمرکز، قدرتمند و مستقل در سراسر کشور، بخشیدن یک هويت نوین شیعه و استمرار این نظم را برای مملکت شان از عوامل شمرده شده که دولت صفویان را "شروع ایران معاصر" دانسته اند که تا امروز با سلسله‌های افشاریان، زندیان و قاجاریان، بالاخره پهلوی و جمهوری اسلامی ادامه یافته است.

هرگاه ما اين تعريف از دوران معاصر يك دولت را در مورد افغانستان تطبيق كنيم، افغانستان معاصر با ايجاد دولت هوتكي‌ها توسط ميرويس‌خان آغاز مي‌گردد. اين دولت با ختم سلطه صفوي‌ها در غرب و سلطه امپراطوري مغولي هند در شرق كشور حكومت خود را بالاي تمام سرزمين‌هاي فطلي افغانستان ايجاد نموده و با ايجاد يك دولت متمرکز، قدرتمند و مستقل با هويت نوين به سرعت به امپراطوري ابدالي، امپراطوري افغان و مملكت افغانستان مبدل شد.

اين دولت با آن كه در طول سه صد سال تا امروز درگير جنگ‌هاي تدافعي متعددي با سه قدرت جهاني و منطقوي هند برطانوي، روسيه تزاری و ايران قاجاري براي دفاع از استقلال خود قرار داشته و سرحدات آن كوچك و كوچكتر شده، هنوز هم ادامه دارد.

هرگاه هويت دولت صفوي را مذهب شيعه و تأكيد بر ناسيوناليزم ايراني شكل مي‌دهد و سبب ايجاد ملت ايران گرديد، هويت دولت‌هاي افغان، هوتكي، ابدالي و اعقاب آن‌ها را اسلام سني حنفي و تكيه بر ناسيوناليزم افغاني شكل مي‌دهد كه سبب ايجاد ملت افغانستان شده است كه هر فرد هر قوم متشكله آن از نظر قانون و دولت "افغان" ناميده مي‌شود.

مؤرخين افغان بلا استثنائي از فيض محمد كاتب هزاره، احمد علي كهزاد، عبدالحی حبيبي، مير غلام محمد غبار تا صديق فرهنگ همه ريشه‌هاي تاريخ معاصر افغانستان را به عنوان:

- يك كشور جداگانه؛

- يك دولت مستقل و واحد؛ و

- يك هويت مستقل ملي افغاني.

كه تا امروز پا برجاست از قيام ميرويس‌خان هوتك در سال 1709م در قندهار، ابدالي‌هاي هرات در سال 1717م و متعاقب آن با اعلان پادشاهي احمد شاه ابدالي در سال 1747م در قندهار مربوط دانسته اند. هوتكي‌هاي قندهار حتي قادر شدند امپراطوري صفوي را در سال 1722م ساقط كنند و تمام كشور فارس را شامل قلمرو خود نمايند.

وقتي ميرويس‌خان هوتك با قيام خود بر ضد سلطه صفوي‌ها، سه صد و هشت سال قبل از امروز، در اوایل قرن هژدهم ميلادي (1709م)، شالوده يك دولت مستقل بومي را در اين سرزمين نهاد، سرزميني را كه امروز به نام افغانستان مي‌شناسيم اسم مشخصي نداشت و شامل بخش‌هايي از خراسان، تركستان، بدخشان، كابلستان، افغانستان، سيستان، غرjestان، زابلستان و قندهار و بلوچستان مي‌گرديد.

اين سرزمين‌ها از زمان تيموري‌هاي هرات به بعد براي نزديك به دو قرن از شرق تا غزني، كابل توسط امپراطوري مغولي هند از دهلي اداره مي‌شد و از غرب تا هرات، بادغيس و قندهار توسط امپراطوري صفوي فارس اداره مي‌شد. شهر قندهار بارها ميان اين دو قدرت منطقوي دست بدست مي‌گشت.

در آن سرزمين بيش از شانزده قوم از جمله پشتون، تاجيك، هزاره، اوزبیک، پشه‌اي، عرب، قرقيز، تركمن، بلوچ، قزلباش، بيات و غيره زنده‌گي مي‌کردند.

حقيقت تاريخي آن است كه دولت هوتكي‌ها بعد از صفاريان زرنج و غوري‌ها اولين دولت بومي است كه از خود مردم اين سرزمين برخواسته و به قدرت رسیده اند و قادر شدند دولت مقتدر صفوي فارس را منهدم و ضم قلمروهاي تحت حاكميت خود سازند.

اين دولت بطور تصادفي ايجاد نگريد بلكه با مبارزه شديد و طولاني مردم اين سرزمين برضد

ظلم و سياست‌های شيعه‌سازي اجباري استيلاگران صفوي با طرد سلطه آن‌ها ايجاد شد. در اين مورد مبصر ايراني بهرام مشيري در برنامه تلويزيوني خود مي‌گويد: "به گرگين دستور داده بودند تا از ظلم و ستم بالاي اين مردم كمی نكند و از همين جهت اين مردم به جان رسيدند و قيام كردند."

دولت هوتكي‌ها يا اولين دولت مستقل بومي در اين سرزمين بيست سال بعد توسط نادرقلي افشار سرنگون شد، اما بعد از كشته شدن نادر افشار توسط درباريان خودش، دوباره به همت احمد شاه ابدالي و ساير افسران و بزرگان افغان احيا گرديده و تحكيم يافت.

در كتاب افغانستان در مسير تاريخ مير غلام محمد غبار مي‌خوانيم كه (صفحه 354):

"همين كه نادرشاه خراساني كشته شد و اختلال در اردوي بزرگ او پديد آمد، قشون افغاني كه مركب از چهار هزار غلجائي و دوازده هزار ابدالي و اوزبيك بود، به صوابديد قوماندان عمومي نور محمد غلجايي و احمد خان ابدالي به طرف قندهار حركت كردند.

در قندهار كه مركز بين الاقوامي افغانستان بود، نورمحمد خان به خان هاي غلجائي و اوزبيك و ابدالي و هزاره و بلوچ و تاجيك پيشنهاده كرد كه جرگيي تشكيل و پادشاهي انتخاب شود."

احمد شاه ابدالي توسط يك جرگه بعد از مباحثه هشت روزه به حيث پادشاه انتخاب شد.

در مراسم تاج‌گذاري او سران اقوام پشتون، تاجيك، هزاره و قزلباش حضور داشتند (مراجعه شود به كتاب الفنتون، گزارش سلطنت كابل، جلد دوم).

سرور دانش مي‌نويسد: "به اين ترتيب براي اولين بار دولتي به نام افغانستان، در جغرافياي سياسي منطقه ظهور كرد و دولت سدوزايي به قيادت احمد شاه تشكيل شد. احمد شاه در جون 1773 بعد از 25 سال سلطنت، در سن 50 سالگي، بدرود حيات گفت (سرور دانش، حقوق اساسي افغانستان، چاپ 1389، ص 200)."

باز هم در كتاب افغانستان در مسير تاريخ مير غلام محمد غبار مي‌خوانيم كه (صفحه 361):

" احمد شاه در اوایل سال 1749 به استقامت غرب حركت كرد و به هرات رسيد. حاكم نادري اميرخان عرب با بهبودخان مروي برخلاف تمايل مردم تسليم نشده و قلعه بندي اختيار كردند. در حاليكه خان بزرگ ديگر (درويش علي خان هزاره) به طرفداري احمد شاه قيام كرد. همين كه حملات عسكري احمد شاه آغاز شد، مردم شهر برج خاكستر را به قشون احمد شاه داده و به مدافعين هرات حمله نمودند. احمد شاه شهر را گرفته اميرخان را اعدام و حكومت را به درويش علي خان هزاره داد."

احمد شاه ابدالي اقوام اين كشور را متحد نمود و به سرعت دولت مقتدر را كه در تاريخ به نام اميراطوري ابدالي معروف است ايجاد كرد. در اداره دولت احمد شاه ابدالي بسياري از اقوام كشور سهيم بودند. طوري كه ديديم در اردوي او هزاره‌ها، اوزبيك‌ها، غلجايي‌ها و ابدالي‌ها شامل بودند.

با آن كه احمد شاه ابدالي/دراني از سران قبائل گوناگون در اداره دولت خود استفاده مي‌كرد اما او بيشتر بر پايه حمايت فيودال‌هاي قومي و لشكرهاي قومي مانند لشكرهاي ابدالي، غلجايي، هزاره، اوزبيك و غيره متكي بود. مركزيت اين دولت در قندهار هم آن را بيشتر جنبه قومي داده بود. اعليحضرت تيمورشاه تصميم گرفت قدرت فيودال‌هاي محلي را در دولت كم كرده دولت خود را به يك دولت ملي مبدل نمايد. از اينرو پايتخت را از قندهار به كابل منتقل كرد و به عوض يك اردوي قومي، يك اردوي تنخواه خوار ايجاد كرد. فيودال‌هاي محلي مجبور بودند براي ادامه قدرت خود در قندهار بمانند. در دولت تيمورشاه نفوذ بيات‌ها و قزلباش‌ها بيشتر شد و موجوديت

مرکز در یک منطقه غیر زبان پشتو سبب آن شد تا زبان دری به زبان تفاهم اقوام و زبان اداری دولت و فرهنگ ملی مبدل گردد.

بنابر آن شالوده یک دولت ملی در این زمان در افغانستان گذاشته می‌شود و سهم اقوام مختلف در اداره دولت افغانستان از دیاد می‌یابد.

آیا هرگز کسی به نام شاه یا امیر خراسان مستقلانه حکومت کرده است؟

ساسانی‌ها بخش‌های غرب سرزمین‌های افغانستان امروزی را در جمله ولایت خراسان خود قلمداد کردند. با فتح این مناطق توسط اعراب مسلمان در سال‌های بعد از 651 میلادی و استقرار محل حکومت خود در مرو که مرکز خراسان بود ولایت خراسان قلمروهای فتوحات شرقی خود را تشکیل کردند. در زمان خلافت عباسی خراسان شامل تمام مناطق افغانستان امروزی نمی‌گردید. به نقل از زین‌الاکبار گردیزی که در عهد مسعود غزنوی نوشته شده، اسم ولایات و حکام آن‌ها (پسران هارون الرشید) در عهد هارون الرشید عبارت بودند از: ۱- محمد الامین: عراق (ایران و عراق امروزی) یمن و حجاز و برخی از شام ۲- عبدالله مامون: خراسان و ماورالنهر و هند و سند و نیمروز و کابل و زابلستان، ۳- موتمن: برخی شام، مغرب، آذربایجان، روم و زنج و حبش.

طوری‌که می‌بینیم ماورالنهر، نیمروز، کابل و زابلستان (از قندهار تا کابل) قلمروهای خارج از ولایت خراسان عرب‌ها بودند.

حقیقت آن است که قبل از احمد شاه بابا، نادر افشار این مناطق را از تصرف شاه اشرف هوتکی خارج کرده به امپراطوری هوتکی پایان داد و به عنوان شاه ایران حکومت کرد نه شاه خراسان.

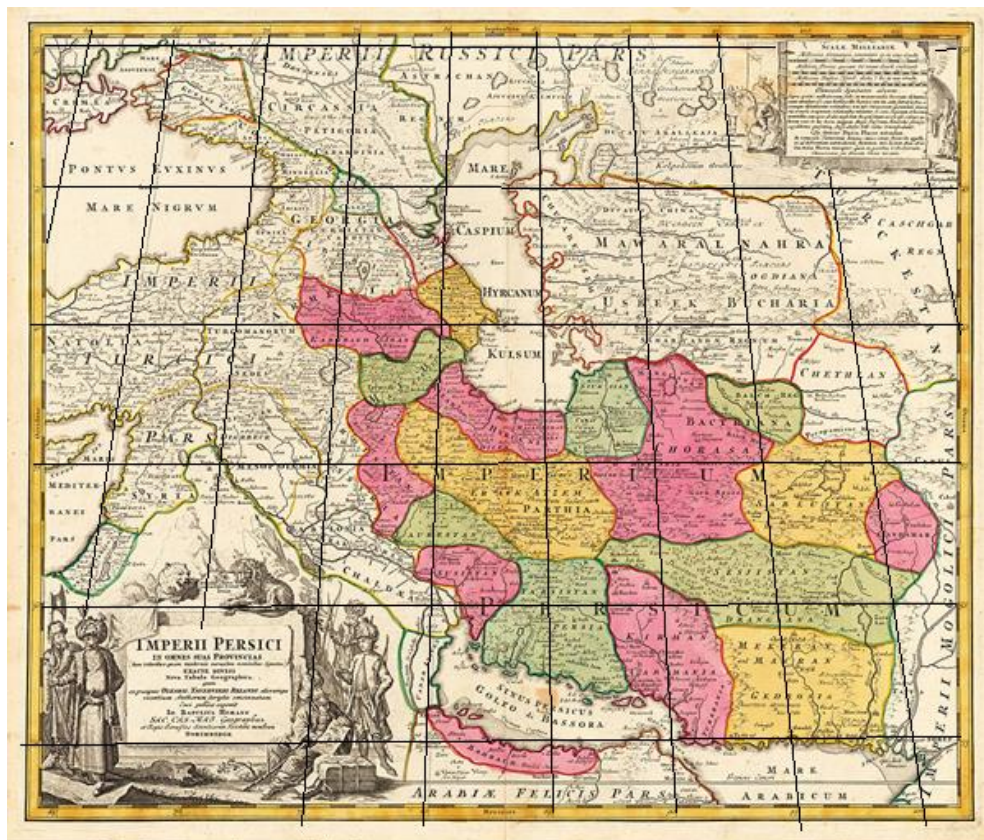
قبل از هوتکی‌ها هم شاهان صفوی به عنوان شاهان ایران (فارس) حکومت می‌کردند نه شاهان خراسان. قبل از صفوی‌ها نیز شایک خان اوزبیک و تیموریان از سمرقند و هرات حکومت کردند و اسم واحدی برای قلمروهای وسیع خود نداشتند که از ماورالنهر تا دریای سند و تا فارس و ترکیه عثمانی را در بر می‌گرفت.

خراسان شامل مناطق مرو، هرات، بادغیس و نیشاپوریکی از ولایات متبوعه تیموریان را و سلسله‌های مغولی، خوارزمی، سلجوقی، غزنوی، سامانی، صفاری و طاهری ماقبل آن‌ها را تشکیل می‌داد. طوری‌که می‌بینیم در تاریخ کدام کشور مستقل به نام خراسان و کدام شاه مستقل خراسان هرگز وجود نداشته است. خراسان یک منطقه وسیع جغرافیایی است که نواحی مرو (ترکمنستان)، نیشاپور (ایران) و هرات (افغانستان) را در بر می‌گیرد. جالب این است که در تشکیلات ملکی صفوی‌ها هیچ ولایتی به نام خراسان موجود نبود. در هیچ کتابی مربوط به عصر صفوی به قندهار و هرات به نام خراسان اشاره نشده است.

احمد شاه ابدالی همانطور که شاه خراسان بود شاه کابل و قندهار هم بود. در زمان احمد شاه ابدالی خراسان یکی از ولایات شامل قلمروهای او بود که شاهرخ نواسه نادر افشار از طرف احمد شاه ابدالی به حیث بگلربیگی خراسان مقرر شده بود. حدود آن شامل ولایات خراسان موجوده ایران بود و هرات را شامل نمی‌گردید. هرات ولایت دیگر قلمروهای دولت درانی بود که درویش علی خان هزاره از طرف احمد شاه ابدالی به حیث اولین بگلربیگی (والی) مقرر شده بود.

بسیاری‌ها حوزه جغرافیایی خراسان را با حوزه تمدن فرهنگ خراسانی اشتباه می‌کنند. حوزه تمدن فرهنگ خراسانی به مراتب وسیع‌تر بوده از ماورالنهر تا دهلی، سند و عراق را تحت تأثیر قرار داده است. این امر در اولین مرحله ناشی از پیدایش و تکامل زبان دری و ادبیات وابسته به آن

(سبک خراسانی) در خراسان و گسترش آن به غرب به ایران امروزی و تکامل آن به عنوان زبان فارسی و همچنان گسترش بعدی این ادبیات به آسیای صغیر (ترکیه عثمانی) و نیمقاره هند می‌باشد. حدود خراسان در زمان صفویها در نقشه‌آتی که در زمان صفویها توسط جغرافیه دانهای اروپائی ترسیم شده بخوبی مشخص گردیده است:

تعمیم اسم افغانستان

این اشتباه و همچنان مغرضانه است که به دنبال کدام فرمان رسمی از جانب میرویس‌خان یا احمد شاه ابدالی برگردیم که اسم افغانستان را رسماً بالای قلمروهای سلطنت خود گذاشته باشند. طبیعی است که دولت‌ها به اسم قومی که بیشترین نفوس را دارد و قوم حاکم است نامیده می‌شود. درست است که قلمرو سلاطین ابدالی در اول افغانستان نامیده نمی‌شد، اما این اسم بصورت طبیعی به تدریج بالای سرزمین‌های تحت قیومیت شان به رسمیت شناخته شد و در اسناد رسمی منعکس گردید. فراموش نکنیم که این ماهیت استقلال سیاسی، اسلام حنفی و فرهنگ افغانی است که مشخصه تداوم دولت‌های افغانستان از زمان میرویس‌خان هوتک تا امروز می‌باشد نه اسم کشور. بسیاری کشورها اسم پرنفوس‌ترین قوم (و یا دین) خود را بالای خود گذاشته اند مانند هندوستان، تاجیکستان، ازبیکستان، ترکمنستان، قزاقستان، عربستان، ترکیه، جرمنی، فرانسه، روسیه و غیره و سایر اقوام ساکن این کشورها کدام مشکلی با این نامگذاری طبیعی ندارند.

طوری که قبلاً نوشتیم سه صد و نه سال قبل، در اوایل قرن هژدهم میلادی، وقتی میرویس خان هوتک با قیام خود بر ضد سلطه صفوی‌ها شالوده یک دولت مستقل بومی را در این سرزمین نهاد، و به تعقیب او در سال ۱۷۴۷م احمدشاه ابدالی یک دولت مستقل در این سرزمین ایجاد کرد، سرزمینی را که امروز به نام افغانستان می‌شناسیم اسم مشخصی نداشت بلکه متشکل از حوزه های مختلف جغرافیایی بود. نام افغانستان فقط از اواسط قرن هیجدهم میلادی یعنی از هنگامی که وحدت سیاسی کشور در یک دولت مستقل با هویت افغانی میسر گشت به واسطه کثرت نفوس قوم پشتون به مرور زمان به تمام کشور اطلاق شد و سرانجام در قرن نوزدهم میلادی شهرت یافت. اگرچه اصطلاح افغانستان، به عنوان نام رسمی این کشور بار اول در سال 1782 میلادی در کتاب سفرنامه جورج فورستر، در مورد قلمرو دولت درانی به کار رفته، اما کلمه افغانستان، به مثابه جا و مکان قبایل افغان (پشتون‌ها)، نخستین بار در تاریخنامه هرات، تألیف سیف هروی در اوایل سده چهاردهم میلادی، ذکر شده است.

کرونولوژی مختصر اشاره به اسم کشور، ملت و دولت افغانستان

- 1) در سال ۱۷۸۲م در زمان سلطنت تیمورشاه جورج فورستر حین عبور از افغانستان از کشور و ملت افغانستان نام می‌برد (جورج فورستر، مسافرت از بنگال به انگلستان از طریق شمال هندوستان، افغانستان، فارس و روسیه، چاپ لندن، ۱۷۸۹م).
- 2) در سال ۱۷۸۹م حاجی ابراهیم وزیر اعظم دولت قاجار در مکتوب رسمی از کشور افغانستان نام می‌برد (صدیق فرهنگ، افغانستان در پنج قرن اخیر).
- 3) در سال ۱۷۸۹م وفادار خان وزیر اعظم شاه زمان در مکتوب رسمی به پاسخ وزیر اعظم قاجار از کشور افغانستان نام می‌برد (صدیق فرهنگ، افغانستان در پنج قرن اخیر).
- 4) میرزا اسدالله خان غالب شاعر شهیر هندوستان و همچنان تاریخ‌نگار دربار مغولیه که در اواخر قرن هژده تقریباً ۲۵ سال بعد از وفات احمد شاه بابا کبیر تولد شده، در یکی از نامه‌های خود به زبان اردو (که به نام «خطوط غالب» شهرت دارند) شرح کلمه "خان" را بیان می‌کند و می‌نگارد که: "خان" به صورت عام به مردمان افغانستان اطلاق می‌شود.
- 5) در سال ۱۸۸۰م در معاهده دولت قاجار با انگلیس‌ها از دولت افغانستان نام می‌برد (محمود محمود، تاریخ روابط انگلیس با ایران در قرن نوزدهم).
- 6) در سال ۱۸۰۹م الفستون از کشور افغانستان نام می‌برد (موننتستوارت الفستون، گزارش سلطنت کابل و قلمروهای تابعه آن در فارس، کشمیر و تاتاری، چاپ لندن ۱۸۴۲م).
- 7) در سال ۱۸۳۷م شاه قاجاری در هنگام عزیمت بعد از شکست محاصره هرات در منشور خود از افغانستان نام می‌گیرد (محمود محمود، تاریخ روابط انگلیس با ایران در قرن نوزدهم).
- 8) در سال ۱۸۳۸م وایسرای هند بریطانوی قبل از شروع جنگ اول افغان و انگلیس از کشور و دولت افغانستان نام می‌برد (صدیق فرهنگ، افغانستان در پنج قرن اخیر).

مداخلات استعماری انگلیس در افغانستان

مداخلات استعماری انگلیسها در امور افغانستان از سال 1796م در زمان سلطنت زمانشاه نواسه احمدشاه بابا آغاز گردیده و برای 123 سال بعدی تا سال 1919م ادامه می‌یابد. در طول این مدت سیاست انگلیسها در برابر افغانستان سه مرحله آتی را در بر داشت:

1. تضعيف، گسست و زوال امپراطوري ابدالي از داخل و با كمك رقبای منطقوی آن (1798-1837م)؛
2. اقدام مستقيم در مستعمره ساختن افغانستان (1838-1842، و 1878-1880م) و
3. تبديل افغانستان به يك كشور حایل تحت الحمايه (1881-1919م).

مرحله اول- (1798-1837م)؛

بر خورد اول افغانها با استعمارگران انگلیسی با آنکه بصورت غیر مستقیم صورت گرفت اما برای ملت افغانستان مرگبار بود.

در سال 1798م مردم هندوستان و مهاراجه های آن از گسترش استعمار انگلستان توسط کمپنی هند شرقی در بنگال، مدراس، میسور و بمبئی به تشویش بوده از زمانشاه پادشاه افغانستان دعوت میکنند تا برای راندن انگلیسها از هندوستان به هند لشکرکشی کند. مهاراجه های هندوستان حاضر شدند روزانه یک لک روپیه مصارف اردوی زمانشاه را بپردازند. زمانشاه با قوای بزرگی به هند لشکرکشی میکند.

انگلیسها دست و پاچه شده به فکر چاره می افتند و آنها مهد علیخان بهادر جنگ را با اعتبارات زیاد به دربار فتح علیشاه قاجار به ایران اعزام میکنند و از شاه قاجاری میخواهند تا بالای افغانستان لشکرکشی کند. در این زمان شاه قاجار از حکومت درانی بالای مشهد و خراسان ایران نیز ناراضی بود و در صدد بهانه میگشت. مهدعلی خان خودش مینویسد که او از شاه خواست تا شاهزاده شاه محمود برادر زمانشاه و پسر او کامران را کمک کند تا جانشین زمانشاه گردد. قوای زمانشاه در نزدیکی های دهلی رسیده بود که خبر لشکرکشی ایرانیها به قندهار به او میرسد. او ناگزیر به قندهار بر میگردد که در آنجا گرفتار و از دوچشم نا بینا شده شاه محمود به عوض او به تخت مینشیند.

بدین سان با توطئه انگلیسها و کمک ایرانیها برادر کشیها و جنگهای خانگی میان شاهزاده گان و بزرگان قومی سدوزاییها، بارکزیاییها در افغانستان آغاز و دامن زده میشود و برای چهل سال تا جنگ اول افغان و انگلیس در سال 1838م در زمان پادشاهی امیر دوست محمد خان ادامه میابد.

استعمارگران انگلیسی بعد از چهل سال دسیسه، و اتحادهای نامقدس با همسایگان منجمله رنجیت سنگ در شرق، دولت قاجاری فارس در غرب، و تحریک شاهزاده گان برضد یکدیگرموفق به تضعیف دولت مقتدر ابدالی میگردند. رنجیت سنگ در طول 16 سال از 1818م تا 1834م به کمک انگلیسها کشمیر، ملتان، سند را تصرف کرده در سال 1820م از دریای سند عبور میکند مناطق پشتون نشین دیره غازی خان، را تصرف میکنند تا اینکه در سال 1834م پشاور را اشغال میکنند.

در سال 1838م از امپراطوری ابدالی چهار قدرت محلی باقیمانده بود: کابل، امیر دوست محمد خان، قندهار سردار کهندل خان، هرات شهزاده کامران میزا (پسر شاه محمود) و ترکستان افغانی که از دریای آمو تا کوههای هندوکش بود بدست حکام محلی افتاده بود. به اینصورت در سال 1839م شرایط برای اشغال افغانستان توسط انگلیسها کاملاً فراهم بود.

مرحله دوم - 1838-1842، و 1878-1880م

انگلیسها دوبار کوشیدند افغانستان را مانند هندوستان به یک مستعمره تمام عیار مبدل نمایند.

بار اول انگلیسها به بهانه پیشگیری از روسها، در ماه مارچ سال 1839م جنگ اول افغان و انگلیس را برای اشغال و مستعمره ساختن بالای افغانستان تحمیل میکنند.

نتیجه نهایی آن شد که در نتیجه مقاومت مردم افغانستان انگلیسها در سال 1842م مجبور به عقب نشینی بسوی جلال آباد میشوند که در منطقه گندمک از طرف افغانها طرف حمله قرار گرفته همه به استثنای محدودی زندانی کشته میشوند و تنها شخصی بنام داکتر برآیدن خود را به جلال آباد رسانیده خبر نابودی قوای انگلیسی را به قوای انگلیسی مستقر در آنجا میرساند.

افغانها اختلافات قومی و زبانی خود را یکطرف گذاشته و برای اخراج انگلیسها از پایتخت خود متحد شدند.

در کابل شاه شجاع کشته میشود و انگلیسها ناگزیر امیردوست محمد خان را از اسارت آزاد کرده او دوباره به امارت افغانستان میرسد.

امیردوست محمد خان بعد از وفات سردار کهندل خان، قندهار را تابع مرکز میکند و ترکستان افغانی را در سالهای 1850م تا 1855 دوباره به دولت مرکزی متحد ساخت، متعاقباً در سال 1861م بالای هرات لشکر کشیده بعد از ده ماه محاصره شهر را تسلیم میشود و به اینصورت اتحاد تمام سرزمینهای فعلی افغانستان بار دیگر تأمین میشود.

بار دوم انگلیسها مطابق استراتژی استعماری فوروارد پالیسی خود خواستند بزور سفیر خود را در کابل مستقر کنند. بیاد بیاوریم که در سپتمبر سال 1878م امیر شیرعلی خان، به پیروی از امیر دوست محمد خان (1843م)، باز هم از قبولی سفیر انگلستان بدربار کابل اجتناب میکند. با وجود آن لارڈ لایتن وایسرای هند برطانوی بدون موافقه امیر به اعزام سفیر خود به کابل اقدام میکند. مأمورین سرحدی افغان در شرق دره خیبر از ورود نیول چمبرلن **Neville Bowles Chamberlain** که، بعدها صدراعظم بریتانیای کبیر شد، به عنوان نماینده اعزامی دولت انگلستان به خاک افغانستان جلوگیری میکنند. در مقابل لارڈ لایتن وایسرای هند برطانوی میخواهد بزور سفیر خود را در کابل نصب کرده افغانستان را به یک مستعمره تمام عیار مبدل نماید. برای این منظور قوای برطانوی از سه محاذ مشرقی، جنوبی و قندهار در سال 1878 بالای افغانستان حمله نموده و با آغاز جنگ دوم افغان و انگلیس کابل را در محاصره میگیرند. امیر شیرعلی خان برای جلب حمایت روسها به بخارا میرود اما مایوسانه به مزارشریف برگشته در همانجا وفات میکند وپسرش محمد یعقوب خان در کابل جانشین او میگردد.

انگلیسها به خونخواهی نابودی کامل اردوی انگلستان در جنگ اول افغان و انگلیس که در سال 1842م در منطقه گندمک بین کابل و جلال آباد واقع شده بود، در همان محل خیمه زده و معاهده گندمک را در 28 می 1879 بالای امیرمحمد یعقوب خان تحمیل کردند.

معاهده گندمک دو شرط اساسی داشت:

- 1 دولت افغانستان سفیر دولت هند برطانوی را که اروپایی نژاد خواهد بود در کابل قبول کند؛ و
- 2 دولت افغانستان روابط خود را با کشور های خارجی به مشوره سفیر انگلیسی اجرا نماید و در بدل آن دولت هند برطانوی سالانه یک سبیدی به افغانستان میپردازد.

سر لویی کیوناری که معاهده گندمک را با امیر امضا کرده بود با حمایت قوای انگلیسی به حیث سفیر بریتانیا وارد کابل میشود. طی دو ماه اقامت خود در کابل، کیوناری به وضاحت نشان داد که نقش او نه تنها مشوره دادن در امور خارجی بوده بلکه در عمل به مثابه زمامدار اصلی فعالیت خواهد کرد. به این ترتیب شرایط تبدیل کشور به یک مستعمره مستقیم بریتانیا فراهم شده بود.

اما مردم افغانستان خیالات دیگری داشته دست به قیام زدند و با تار و مار کردن قوای انگلیسی مقیم کابل و کشتن سر لوئی کیوناری، دو ماه بعد از آمدن او، پاسخ لازم را به بریتانیا دادند. خارجیا نمیتوانند بالای مردم افغانستان مستقیما حکومت کنند!

متعاقبا قوای انگلیسی وارد کابل شده به تنبیه مردم شهر میپردازند. امیرمحمد یعقوب خان از سلطنت دست شسته و انگلیسها او را به هندوستان تبعید میکنند. اغتشاش و نا آرامی ادامه می یابد و در این گیسو دار سر کلاوه از دست انگلیسها گم میشود.

مردم شمالی و رهبرانی مانند میرمسجدی خان و برادرش میر درویش به جمع آوری قوا میپردازند و تحت زعامت میر بچه خان قوای انگلیسی را در شمالی مورد حمله قرار میدهند در حالیکه برادران جنوبی آنها به رهبری ملا مشک عالم از جنوب شهر کابل را طرف حمله قرار میدهند.

تا آنکه انگلیسها در مقایسه با شرایط هرج و مرج و اغتشاش به امارت عبدالرحمان خان برادر زاده امیر شیرعلی خان بالای تمام کشور موافقه نموده موصوف از بخارا بکابل آمده در جولای سال 1880م به حیث امیر زمام امور کشور را بدست میگیرد. به تعقیب آن انگلیسها در جنگ میوند شکست فاحش خورده از افغانستان خارج میگردند.

در مقایسه با شرایط هرج و مرج و اغتشاش در سرحدات شمال غرب هند برطانوی انگلیسها ناگذیر امارت امیر عبدالرحمان خان را ترجیح داده از تاکید به داشتن سفیر در کابل صرف نظر کرده اما نظارت بر امور خارجی افغانستان را به عهده میگیرند.

مرحله سوم - (1881-1919م).

سیاست انگلیسها در مقابل افغانستان که عبارت از ایجاد یک دولت حایل و تحت الحمایه است از این زمان آغاز میگردد. متأسفانه پیروزی افغانها در جنگ دوم افغان و انگلیس به پیروزی دیپلماتیک مبدل نگردید و به عوض آنکه امیر عبدالرحمان خان شرایط افغانستان را به انگلیسها دیکته نماید از انگلیسها خواست که آنها چه میخواهند. در نتیجه انگلیسها قادر شدند با وجود شکست در جنگ، افغانستان را به یک کشور حایل تحت حمایت خود مبدل نمایند که این حالت تا 8 اگست 1919 و امضای معاهده راولپندی ادامه یافت.

در این مرحله انگلیسها منجمله تعیین سرحدات کشور را با توافق امیر عبدالرحمن خان به عهده میگیرند و در مقابل به پرداخت سببسی سالانه برای ۳۹ سال آینده تا معاهده راولپندی ادامه میدهند.

بر همین اساس در زمان امیر عبدالرحمان خان و متعاقب او امیر حبیب اله خان انگلیسها در تعیین خطوط سرحدی افغانستان با همسایگان به حکمیت میپردازند اما در ادارهء امور داخلی کشور نقشی ندارند.

تبدیل افغانستان به قلمرو تحت الحمایه بریتانیا

امیر عبدالرحمن خان

امیر عبدالرحمن خان، سومین پسر امیر محمدافضل خان، نواسهٔ امیر دوست محمدخان، امیر افغانستان ۱۸۸۰-۱۹۰۱ از دودمان بارکزیایی که در سال ۱۸۴۰ متولد شد. وی در زمان زمامداری پدرش بحیث والی قطغن و بدخشان ایفای وظیفه می کرد. وی بر ضد کاکایش (عمویش) امیر شیرعلی خان برخاست و پس از شکست به بخارا فرار نمود. در سال ۱۸۶۶ به افغانستان بازگشت و شیرعلی خان را شکست داده، پدرش محمد افضل خان را بر تخت سلطنت نشاند. پس از سه سال شیرعلی خان بار دوم قدرت را بدست گرفت و وی پا به فرار نهاد. پس از وفات شیرعلی خان و استعفای پسرش محمد یعقوب خان از سلطنت در سال ۱۸۸۰ با لقب "ضیاءالملک والدین" (روشنی بخش ملت ودین) زمام امور کشور را در دست گرفت.

قسمیکه قبلاً گفته شد متأسفانه پیروزی افغانها در جنگ دوم افغان و انگلیس به پیروزی دیپلماتیک مبدل نگردید و به عوض آنکه امیر عبدالرحمان خان شرایط افغانستان را به انگلیسها دیکته نماید از انگلیسها خواست که آنها چه میخواهند. در نتیجه انگلیسها قادر شدند با وجود شکست در جنگ، افغانستان را به یک کشور حایل تحت حمایت خود مبدل نمایند که این حالت تا ۸ اگست ۱۹۱۹ و امضای معاهده راولپندی ادامه یافت.

امیر عبدالرحمن خان که به امیر پنجه آهنین معروف است در دوران بیست سال سلطنت خود به تنظیم اداره دولت پرداخت، سیستم مالیات را اصلاح کرد، اردوی نظامی قوی و منظم ایجاد کرد، تقویت دولت مرکزی پرداخت و در زمان او کشور از لحاظ اداری به ولایات و حکومت های کلان تقسیم شد که نایب الحکومه ها و حکمرانان از مرکز تعیین میشدند و به این ترتیب به استیلای ملوک الطوایفی در اطراف کشور پایان داده شد و رهبران قومی را که سرکشی کردند با زور مطیع ساخت، مناطق هزاره جات را که دعوی خودمختاری داشتند به زیر اداره دولت مرکزی آورد. پس از چندی بر ضد کافرستان که در آنزمان مسلمان نبودند، لشکر کشی نمود و آنها را جبرا به دین اسلام وادشت و مناطق آنها را "نورستان" نامید. در دوران سلطنت وی معاهده خط دیورند در سال ۱۸۹۳م با هند برطانوی عقد شد، روسهای تزاری پنجاه را اشغال کردند و خطوط سرحدات افغانستان با روسها و ایران در زمان سلطنت او ترسیم و تعیین گردید. وی در سال ۱۹۰۱م در باغ بالای کابل درگذشت و در آن شهر دفن گردید.

عبدالرحمان با چتر مشروعیات الهی، عهدهدار تاج و تخت سرزمینی گردید که سرحدات مشخصی نداشت، منازعات داخلی به شدت دوام داشت، مراکز و راههای تجارتی از طرف قبایل به طور دایم در تهدید بود. تمام سیستم نیم بند حکومتی توسط افراد ذی نفوذ، مذهبیون، فئودالها و سران قبایل از بین رفته بود. به عبارتی اقتدار حکومت تنها در چند نقطه متمرکز بود و مرکز

ديگر توانايي كنترل را نداشت. روح حاكم بر سرزمين آنروز ملوك الطوايفي بود. مهمتر از همه اينكه جنگ بر سر تقسيم قدرت ميان دربار به صورت متداوم حكومت را فلج كرده بود. امير عبدالرحمان خان در بدل انصراف از آزادي خارجي خود را از تشويش مداخلات انگليس ها رها نيد و به تثبيت موقعيت داخلي خويش پرداخت. همين همسويي ها باعث گرديد كه افغانستان شاهد گذار از بي ثباتي و هرج و مرج به ثبات نسبي باشد.

شيوه حكومتياري عبدالرحمان

بعد از شكست جنگ اول و دوم انگليس ها به سياست تفرقه انداز و حكومت كن در افغانستان رو آوردند كه در اين مرحله فتوداليسم را در افغانستان تقويت كردند. تقويت فتودال ها به دو رويه انجام يافت؛ يكي از طريق مخالفت با انگليس و ديگري از راه موافقت با انگليس. عدهاي با جنگ انگليس به نان و نوايي رسيدند و عدهاي با موافقت در انعام گيري سبقت مي جستند. علت تمايل انگليس به اين نوع سياست استفاده ابزاري خوانين عليه هم ديگر بود تا با اين نوع سياست بتواند مرام هاي خويش را بر جامعه افغاني تحميل نمايد. با روي كار آمدن عبدالرحمان خان سياست حكومت مركزي و تمرکز قدرت دنبال شد و اين سياست با تضاد قدرت سران و خوانين محلي روبرو گرديد كه در صدد حفظ موقعيت خويش بودند.

امير با اداره سازي مستحكم و متمرکز توانست اصلاحات اداري، قانوني و اجتماعي را صورت بندي كند. «امير» برنامه فروش مقام هاي عمومي را متوقف كرد. كشور به چهار ولايت بزرگ تركستان، هرات، قندهار و كابل و همچنين به هفت حكومت كلان (ولسوالي) تقسيم گرديد و بدی سان افغانستان نوين در حقيقت ظهور نمود. در اين زمينه امير به توفيقاتي دست يافت كه در نوع خود بي سابقه بود. عبدالرحمان شفافيت در تقسيم كار را با ايجاد ضابطه هايي مثل اساس القضاة، نصاب الصبيان، شهاب الحساب و غيره را بنیان نهاد و توانست فقدان قانون در ادارات گذشته را جبران كند.

پايه هاي قدرت عبدالرحمان زور بود كه با آن توانست حكومت استبدادي خويش را ادامه دهد. ابزار پايداري حكومت نيز اردو بود. عبدالرحمان توانست براي استحكام پايه هاي قدرت آهنيش يك اردوي قوي به وجود آورد كه قبلاً اسلاش از آن محروم بود. قبل از امير اردو شكل فتودالي و قبيلوي داشت كه به نيروي انساني سران قبائل، زمين داران و ملاها متكي بود كه با فرمان خدمت مي توانست مقداري نيروي مسلح آماده سازد. امير عبدالرحمان با حفظ اين شيوه به مدرن كردن اردو نيز پرداخت. او اردو را به سه شاخه تقسيم كرد: توپچي، سواره نظام و پياده نظام. اين اصل روش هاي قبلي اردو ملغي گرديد و سيستم هشت نفری اجباري از هر قبيله را براي اردو منظم ساخت. بدین ترتيب امير براي هر سرباز مقداري وجه نقد و لباس نيز تدارك ديد.

عبدالرحمان براي حفظ سلطنت خود حدوداً (به گفته كتاب ظهور افغانستان نوين- گريگوريان وارتان) 50000 تا 60000 نيروي آماده به خدمت و انبارهاي نظامي كافي در اختيار داشت. عبدالرحمان بعد از سرکوب قبائل و اقوام غلزي که مطيع نبودند تلاش داشت اردويي يك ميليون نفری داشته باشد كه به بهترين و پيشرفته ترين سلاح ها مجهز باشد.

در بعد اقتصادي مي توان بر افزايش ماليات مستقيم اشاره كرد كه مردم پنجشير، پكتيا و قبيله غلزي را وادار به قيام كرد. مردم غلزي که قبلاً هيچ وقت ماليات مستقيم به دولت نپرداخته بود، بلكه ماليات توسط خان ها حاصل مي شد و متنفذين و ملاها نيز از ماليه معاف بودند. اما اين

بار امير ماليات مستقيم سه كوت در مورد زمين‌هاي كاريزي، زكات، ماليات ازدواج و ماليات ميراث را وضع كرد و همين امر زمينه ساز قيام‌هاي گسترده گرديد.

امير شمشيرخود را عليه ملاها كه او آنان را "رهبران دروغين دين، و دليل آفت ملت‌هاي مسلمان در تمام كشورها" مي خواند، بكارگرفت. امير "اهنين" دوره دربرابر آنان قرارداد، تسليم يا ترك كشور: "يكي از اين دو، در تبعيد بودن، يا كوچيدن به جهان ديگر". ملاهاي كه اطاعت امير را پذيرفتند و مطابق هدايت او وعظ و تبليغ مي كردند، برايشان معاش مقرر نمود؛ مدارس ديني با مصارف دولتي تعيين كرد.

با تلاش‌هاي امير عبدالرحمن خان پروسه "ملت‌سازي" بر اساس سرزمين مشترك ما افغانستان-دين مشترك ما اسلام، و زبان‌هاي ملي ما پشتو و فارسي (دري) تحكيم يافت. به قول بارفيلد از سال 1881 تا سال 1888 عبدالرحمان خان بيشترين عمليات خود را متوجه عناصر ياغي‌هاي پشتون، بخصوص غزايي‌ها كرد. بعد آن، عمليات خود را متوجه غير پشتون‌ها در مناطق شمال و غرب و مركز كشور ساخت. در كتاب تاج التواريخ فرهنگ سياسي كه دولت افغان ظاهر ساخته و درباره جامعه افغان، بسيار غني و آگاهي دهنده است. درين آئينه اواستعاره "بنا كردن يك خانه" را بكار گرفته به عقیده او "ضروري بود كه خانه مذكور از وجود عقب‌هاي مضرومودي كه در آن جا گرفته اند، پاك سازي گردد... تمام آن صدها سر دسته خورد و كوچك، غارتگران، دزدان و آدم‌كشان، آناني كه موجوديت شان موجب زحمت و رنجوري هميشگي افغانستان بود".

اولويت حكومتداری امير بهم آوردن قطعات اراضي با مردم سرکش آن به منظور تاسيس يك دولت متمرکز و يك پارچه بود. طی دودهه حكومت چندین تهاجم را در ساحت مختلف كشور از زابل و قلات تا بدخشان تا هزاره جات و نورستان به خاطر ختم ملوك الطوائفي و تحكيم حكومت مركزي انجام داد.

در دوره او نظام‌هاي پراگنده ملوك الطوائفي به دولت متمرکز فيودالي تغير يافت، و اميرنشين‌هاي شمال كشور (بدخشان، قطغن و بلخ) و مردمان هزاره كه تابعيت حكومت مركزي افغانستان را قبول نداشتند، به اطاعت از دولت او درآورده شدند. و مردم كافرستان بالشكركشي‌هاي متعدد بنام مسلمان سازي به تابعيت از حكومت مركزي مجبور شدند و نام سرزمين شان از "كافرستان" به "نورستان" تبديل گرديد.

امير عبدالرحمن خان تماميت ارضي كشورش را از سه طريق استحکام بخشيد: وي متعاقب احراز قدرت از طريق اسكان مجدد و اجباري، با تطبيق سزاي شديد، حتى اعدام، توانست تمام نيروهاي ياغي، متمرکز و مركز گريز را سرکوب نمايد. امير عبدالرحمن از طريق پاليسي ناقلين کمر نيرومند ترين مرکز اقوام پشتون را در هم شکستاند. غلجي‌ها يکي از رقبای دشمنان سرسخت امير بودند؛ امير از طريق انتقال اجباري آنها از جنوب و صفحات مركزي -جنوبي به شمال کوهپايه‌هاي هندوکش، كه عمدتاً ساحت غير پشتون نشين بود، توانست اين دژ مقاوم را ضعيف سازد. سرانجام امير توانست دژ‌هاي اتحاد قومي قديم را در هم شکسته و جای آنرا به سيستم تازه ولايتي بسپارد. واليان، داراي نيروي نظامي قوي ساحوی بودند كه از مركز اداره مي شدند و در قسمت جمع آوري ماليات و كوبيدن ياغيان و معاندين دولت مركزي سعی مي كردند. امير عبدالرحمن خان تمام واليان كشور را از طريق سيستم استخباراتي خيلي مستحکم و مؤثر از نزديك زير كنترول خود داشت. در زمان امير عبدالرحمن خان بود كه سيستم قديمي حكومات محلی - قومي به فرسايش گراييد و در واقع از طريق همين سيستم بود كه اقوام از مرز

های اداری قومی خود بیرون آمده و در تحت سیستم جدید ولایتی در محوطه دولت وارد عرصه داد و ستد گردیدند.

مدرنیزه ساختن و انکشاف بنیاد های اقتصادی کشور علی الرغم یک افغانستان متلاشی و کوبیده شده، امیر عبدالرحمن خان دست به ایجاد یک نظام عسکری و نظم اداری مدرن کشور زد. امیر عبدالرحمن خان علی الرغم شخصیت اتوکراتیک خویش لویه جرگه را فراخواند که در آن شهزاده ها، شخصیت های ناب و متنفذ و روحانیون شرکت داشتند. مطابق به سطور زندگینامه امیر عبدالرحمن خان، سه هدف عمده در دایر نمودن آن در نظر بود: سرکوبی اقوام باغی، بسط و استحکام دولت مرکزی از طریق یک اردوی قابل رویت و تقویت حکام و خانواده سلطنتی. امیر عبدالرحمن خان توجه خاصی به ابعاد انکشافی و تکنالوژی در کشور مبذول داشت. موصوف اطباء، انجیران (به خصوص معدن شناسان)، زمین شناسان و متخصصین مطابع خارجی را به کشور دعوت نمود. امیر ماشینری اروپایی را وارد کشور ساخت و دست به ایجاد فابریکه های کوچک صابون سازی، شمع سازی، تولیدات چرمی و اسلحه سازی زد. امیر به جلب تکنیشن ها و مشاورین صنعتی، ارتباطات، مواصلات و آبیاری به سیستم های اروپایی توجه خاص مبذول نمود.

از لحاظ تاریخی تنها دو حادثه قوم پشتونرا در مقابل سایر اقوام قرار داد. یکی از این حوادث حمله امیر عبدالرحمن خان به هزاره جات بود و حادثه دومی حمله امیر عبدالرحمن خان به کافرستان که امروز بنام نورستان یاد میگردد. باوجودیکه هر دو عملیات در حقیقت در قطار سایر عملیات امیر عبدالرحمن خان در سایر نقاط کشور برای تحکیم سلطه دولت مرکزی و ایجاد یک اداره ملکی سرتاسری در کشور بود، بآنهم در این دو عملیات، بخصوص در حمله به هزاره جات نیروهای محلی قومی پشتون در مقابل مردم هزاره دست به جنایات بسیاری زدند و قوم هزاره صدمه های جبران ناپذیری خورد. این زیاده رویها تا جایی بود که بعد از به قدرت رسیدن امیر حبیب الله خان در نامهء عنوانی خانواده های هزاره رسماً از آنها معذرت خواسته از آنها دعوت کرد دوباره به خانه های شان برگردند.

در سالهای نزدیک حملات طالبان و کشتار مردم هزاره در یکاولنگ و بامیان و مزارشریف را میتوان ناشی از تعصب قومی آنها که با تعصب مذهبی ضد شیعه گره خورده دانست. همچنان آتش زدن باغها و مزارع مردم شمالی توسط طالبان از جنایات دیگری است که لکهء ننگ آن بر جبین طالبان برای ابد باقی خواهد ماند. در زمان امیر عبدالرحمان خان و متعاقب او امیر حبیب اله خان انگلیسها در تعیین خطوط سرحدی افغانستان با همسایگان به حکمیت میپردازند اما در ادارهء امور داخلی کشور نقشی ندارند.

اشغال پنجاه توسط روسهای تزاری

وزرای خارجه انگلستان و روسیه تزاری به ترتیب (لورد گرینویل) (Lard Granville) و (پرنس گورچکوف) برای تثبیت سرحدات افغانستان و روسیه تعیین گردیده در سال 1873م مطابق با 1290هـ به موافقه رسیدند و مرزهای شمالی افغانستان با روسیه تزاری روی کاغذ تثبیت گردید. زمانیکه امیر عبدالرحمن خان در سال (1880م) مطابق (1297هـ) به اقتدار رسید در دوران حکمرانی او مرزهای افغانستان تعیین و تثبیت شد بدین ترتیب با انگلیس و روسیه تزاری مذاکره آغاز شد و موافقه به عمل آمد تا هیأت مشترک سه کشور فوق الذکر در مان نومبر سال (1884م) در سرخس حاضر شوند. مگر عساکر تزاری پیشروی خود را در آسیای میانه ادامه دادند تا به نزدیک پنجاه رسیدند واز پل خاتون که بالای دریای هریود

موقعيت دارد به حيث يک پاينگاه نظامي استفاده کردند. در سال (1885) پنجاه و آفتيه توسط عساکر روسي اشغال گرديد. پس از اين واقع برای بار دوم مذاکرات ميان نماينده گان بریتانیا و روسيه تزاری در لندن آغاز شد و برای تثبيت مرزهای شمالي افغانستان چندین بار ميان هیأت های کشورهای مذکور مذاکره صورت گرفت. تا بالاخره در سال (1887م) پروتوگول شش فقره یی به امضاء رسید که به اساس آن سرحدات شمال غربی که به نام خط ریجوی (Ridge way) موسوم است توسط هیأت تزاری وانگلیس (کاپیتان کامروف و چارلس یت) برای مدت چهار سال به طول (560) کیلومتر از دره ذوالفقار تا خماب توسط خط کوتاهی ذریعه نصب پیلرها تثبیت و تعیین گردید.

معاهده خط دیورند⁶

معاهده دیورند بتاريخ 12 نوامبر 1893م ميان امير عبدالرحمن خان و سر هنري مورتر دیورند، وزير خارجه دولت هند برطانوی در کابل به امضا رسید. در آن زمان مطابق به معاهده تحمیلی استعماری سال 1879م گندمک، افغانستان در اعمال امور سياست خارجی خود وابسته به هند برطانوی بود. معاهده دیورند 7 ماده دارد و حوزه های نفوذ دو دولت را بالای اقوام قبایلی که در غرب دریای سند از چترال تا بلوچستان زندگی میکردند، تعیین میکند. با آنکه این مناطق در حقیقت قبلاً با تجاوزات رنجیت سنگ و انگلیسها از زیر اداره دولت افغانستان بیرون شده بودند اما در آنزمان این مناطق از لحاظ اداری شامل هند برطانوی نبودند.

معاهده 1921م کابل که بعد از حراز استقلال سیاسی ميان دولت بریتانیا و افغانستان عقد شد معاهده دیورند را تأیید میکند اما این معاهده صرف برای سه سال مدار اعتبار بود و بعد از سه سال هرکدام جانبین میتوانند با یکسال اطلاع قبلی این معاهده را فسخ نمایند. افغانستان در لویه جرگه 26 جولای سال 1949 این معاهده را یکجانبه فسخ کرد. این ادعا که افغانستان مطابق کنوانسیون جنیوا در مورد معاهدات بین المللی حق ملغی کردن یکطرفه معاهده سال 1921م کابل را ندارد نیز نادرست است زیرا کنوانسیون جنیوا در سال 1969م منعقد شد و به معاهدات بعد از آن تاریخ اعتبار دارد و به ماقبل خود رجعت نمیکند. بنابر آن افغانستان هرگز حق خود را در باز گرفتن مناطق از دست رفته پشتون نشین غرب دریای سند از دست نداده است.

دوران عبدالرحمان در واقع دوران ثبات توأم با خشونت بود. انعقاد معاهده دیورند زمینه های تسلط داخلی را بدون تشویش از مداخلات انگلیسها فراهم نمود. با از بین رفتن آزادی خارجی افغانستان زمینه ساز ثبات همه جانبه داخلی گردید. تأثیرات سياست سرکوب، از بین رفتن نظم ملوک الطوایفی، کمرنگ شدن نظم فئودالی، رنگ باختن نقش روحانیت به دلیل ایجاد اساس-القضات (بدست گرفتن اوقاف) بود. امیر قوی پنجه توانست با متمرکز کردن قدرت، ساختن اداره مستحکم، اردوی پایدار نظم دولتی را در جامعه متکثر القوم افغانستان به یادگار بگذارد.

⁶ معاهده دیورند نظر به اهمیت آن در تاریخ افغانستان و اثرات آن بالای روابط افغانستان با پاکستان در فصل دوازدهم این کتاب به تفصیل مورد ارزیابی قرار گرفته است،

امير حبيب الله خان

امير حبيب الله خان (ملقب به سراج الملة و الدين)، پسر امير عبدالرحمن خان. امير افغانستان، در سال ۱۲۸۸ هـ.ق مطابق سوم جون 1872م در سمرقند متولد و در ۱۳۱۹ هـ.ق مطابق اکتوبر 1901م به جای پدر بر کرسی امارت نشست. حبيب الله در دوره پادشاهی اش با شورش هایی در مناطق پکتيا (۱۹۱۲-۱۳) و قندهار (۱۹۱۲) روبرو شد.

در ۱۹۱۸ توطئه سوء قصد عليه امير حبيب الله خان در شهر کابل صورت گرفت. مستوفی الممالک محمدحسن خان در پایان عهد امير حبيب الله خان گزارش سري به شاه تقديم و نقشه سوء قصد عليه امير حبيب الله خان را بيان کرده بود. به طوری که شهزاده امان الله خان و عليا حضرت مادر وی در آن دخیل بودند. امير اين گزارش را بی اهمیت تلقی کرد و سرانجام در شب 19 فبروری

م 1919 در هنگام شکار در کله گوش لغمان به قتل رسید. هرچند امان الله خان فرزند وی شخصی به اسم کلنل علیرضا خان را به جرم قتل حبيب الله خان محکوم و اعدام کرد اما بعضی مورخین شجاع الدوله خان فراشباشی و سردار نادر خان را از متهمان قتل وی می دانند. این دو شخص پس از ترور حبيب الله خان به ترتیب سمت های ریاست امنیت کابل و وزارت دفاع رسیدند.

امير حبيب الله خان مدت ۱۸ سال در افغانستان حکمرانی کرد. او برخلاف پدرش نرم خو، حلیمتر و انسانی فرهیخته بوده و بقول مير محمد صدیق فرهنگ، «از نظر دانش شخصی امير باسوادترین و با مطالعه ترین پادشاه سلسله محمدزایی از عصر امير دوست محمد خان تا به امير امان الله خان بود.»

از جمله کارهای قابل تذکر امير حبيب الله خان عفو زندانیان و قربانیان استبداد امير گذشته بود. چنانچه وی طی فرمانی «مقرر نمود تا کسانی که در دوره امير ماضی به داخل یا خارج تبعید گردیده و یا از ترس متواری شده بودند، به وطنشان مراجعه نمایند و نه تنها کسی از بابت اتهامات گذشته مزاحم ایشان نشود بلکه ملک و جایاد شان هم اعاده گردد.

راجع به مردم هزاره که از همه بیشتر زجر و عقوبت کشیده بودند، فرمان جداگانه مورخ دوازدهم رمضان ۱۳۲۲ (۱۹۰۴ میلادی) صدور یافت در آن تذکار رفته است: «ملک و زمین شما مردم که تا حال به مردمان مهاجر و ناقل داده می شد، حکم کردیم که بعد از این به دست خود شما باشد و هر قدر ملکی که از مردم هزاره قبلا به افغان داده شده باشد... در بدل آن از زمینهای خالصه نو آباد سرکاری ملک و زمین داده شود.»

او انسانی با دید گسترده تر نسبت به مسائل خارجی و داخلی بوده ولی شوربختانه در زندگی شخصی اش عیاش، زنباره و خوشگذران بود.

کارهای برجسته امير حبيب الله خان را میتوان بطور آتی خلاصه کرد که اثرات آنها سالهای سال و حتی تاکنون در افغانستان باقیمانده اند:

۱. گشایش نخستین مکتب رسمی دولتی بنام حبیبیه در کابل در سال ۱۹۰۳م: در این مکتب برعلاوه معلمین داخلی برخی معلمین خارجی (از هند برتانویایی) نیز مشغول تدریس بودند. بتدریج مکتب حبیبیه مورد توجه روشنفکران و آزادیخواهان قرار گرفته و در سالهای ۱۹۰۶-۱۹۰۸ به مرکز فعالیتهای سیاسی موسوم به جنبش مشروطیت افغانستان تبدیل شد.

۲. شاه نامبرده همچنان نخستین دستگاه برق آبی و فابریکه نساجی را در «جبل السراج» در سالهای ۱۹۱۲-۱۹۱۵ بنا نهاد که در واقع آغاز تولید انرژی برق و بکارگیری کارخانه های نساجی در کشور بود.

۳. افغانستان تا سال ۱۹۰۶ در عرصه مطبوعات دستاوردی نداشته (باستثنای چند شماره شمس النهار در دوره سلطنت امیر شیر علیخان) و اطلاعات و اخبار دولتی توسط فرمانهای جداگانه و یا بگونه شفاهی (بوسیله جارچیه) به آگهی مردم رسانیده میشدند. مگر به اجازه امیر حبیب الله خان در ماه جنوری سال ۱۹۰۶ نخستین جریده رسمی بنام «سراج الاخبار» انتشار یافت ولی نشر آن فقط به یک شماره محدود شد، چون شاه مواد منتشره آنرا نپسندیده اجازه انتشار بعدی آنرا تا سال ۱۹۱۱ نداد.

۴. در سال ۱۹۰۹ نخستین بار دولت سراجیه اقدام به ایجاد تعلیمگاه عسکری زده در همان سال مکتب حربیه توسط امیر حبیب الله خان بنیانگذاری شد. در میان استادان این مکتب استادان از هندوستان و ترکیه بودند. بنیانگذاری این تعلیمگاه نظامی نقش مهمی در راستای تقویت اردوی منظم افغانستان داشت.

۵. در سالهای آغازین قرن بیست امیر حبیب الله نخستین موترها را از هند برتانویایی برای استفاده دربار وارد کرد. همچنان او به بهبود راههای مواصلاتی توجه کرده و بدین منظور راههای خامه (خاکی) کابل- جلال آباد (از راه لته بند) ، کابل- پروان (تا غوربند) و همچنان کابل- غزنی تا قندهار را برای استفاده موتری آماده ساخت. این کار در واقع آغاز فعالیت ترانسپورت زمینی افغانستان بود.

۶. امیر عبدالرحمن خان در اواخر سلطنتش که صلاحیتهای دربار و حکومت را به فرزندانش و در گام نخست به شهزاده حبیب الله خان واگذار کرده بود، زمینه برگشت یکی از سرداران تبعیدی محمد زایی یعنی سردار غلام محمد خان (طرزالدوله) و اخلاش را که در راس فرهیخته گان شان محمودبیگ طرزی بود، از دمشق و سایر نقاط دولت عثمانی به کابل، مساعد ساخت. سردار محمود بیگ طرزی بعد از آمدن به کابل با اتکا به دانش و تجربه اندوخته در شرق میانه و بخصوص در ترکیه (او همسر ترکی- شامی داشته و جهانبینی اش متأثر از جریانهای فکری آنزمان ترکیه بود) خود، بسرعت در دربار امیر حبیب الله سراج المله والدين نفوذ کرد. یکی از عوامل نزدیکی بیشتر این سردار با امیر نامبرده برعلاوه دانش و توانایی های شخصی اش، پیوندهای زناشویی وی با دربار بود. چنانچه محمود بیگ طرزی دو دخترش را به حباله نکاح دو پسر امیر یعنی شهزاده عنایت الله خان و شهزاده امان الله خان در آورد. او پسانها بکمک دامادش شهزاده عنایت الله خان که سرپرستی امور فرهنگی و معارف کشور را دارا بود، دست به کارهای با ارزش روشنگرانه از طریق جریده سراج الاخبار زد.

محمود بیگ طرزی که نویسنده ماهر و در ادبیات و ترجمه دست توانایی داشت، اعتماد بیشتر امیر حبیب الله را بدست آورده و شاه نامبرده در سال ۱۹۱۱ وی را به مدیریت سراج الاخبار گماشت. او در نبشته ها، برگردانها و سرودههایش مسایل استقلال، ترقی و معارف را تبلیغ میکرد که در آنزمان از جذبه بالایی برخوردار بوده و حتی باعث هراس انگلیسها در هند برتانوی میشد. از لابلای نبشته ها و تصنیفهای طرزی خصلت ضدانگلیسی و روحیه

آزاديخواهي وي آشکاراست. بيجا نيست که به دليل نقش برجسته طرزي در مطبوعات نوپاي آلمان افغانستان (بخصوص نشر فعالانه سراج الاخبار) محمود طرزي را «پدر ژورناليزم» افغانستان ناميده اند.

محمود طرزي باآنکه مانند بسياري از محمد زاييها شخصا بر پشتو تسلط نداشت اما اولين خدمات ارزنده را براي تقويت زبان پشتو (که آنرا بنا برسم معمول آلمان دري زبانها زبان افغاني ميگفت) رويدست گرفت. وي در يکسلسله مقالات خود در سراج الاخبار به ترويج کتبي و رسمي زبان پشتو باري نوشته بود:

«از آغاز تاسيس دولت افغانيه، زبان دولتي ما زبان فارسي شده مانده است. بعد از اينها هم بسبب بعضي عوامل خارجي، و اختلافات داخلي، هيچ کس در پي اصلاح و ترقي زبان افغاني و تبديل دادن رسومات دولتي را از زبان فارسي بزبان افغاني و زبان رسمي ساختن آن نيافته اند.. طرزي در يک مقاله ديگرش در مورد «ملت افغان» چنين اشاعه مينمايد:

«مارا ملت افغان، و خاک پاک وطن عزيز ما را افغانستان ميگويند. چنانچه عادات، اطوار، اخلاق مخصوص داريم، زبان مخصوصي را نيز مالک ميماييم که آن زبان را «زبان افغاني» ميگويند. اين زبان را مانند حرزجان بايد محافظه کنيم، در ترقي و اصلاح آن جدا کوشش کنيم. تنها مردمان افغاني زبان ني، بلکه همه افراد اقوام مختلفه ملت افغانستان را واجب است که زبان افغاني وطني ملتي خود را ياد بگيرد. در مکتبهاي ما، اهمترين آموزشها، بايد تحصيل زبان افغاني باشد. از آموختن زبان انگليزي، ترکي و حتي فارسي تحصيل زبان افغاني را اهم و اقدم بايد شمرد.

متاسفانه از چند سال به اينطرف و بخصوص بعد از به قدرت رسيدن جمعيت اسلامي و شوراي نظار در سال 1992م تعدادي از روي تعصب در مقابل زبان پشتو اين پندار محمود طرزي و اين اقدامات بسيار ابتدائي در راه انکشاف زبان پشتو را نادرست دانسته و اورا به ترويج "سياستهاي تبعيضي و فارسي- دري ستيزانه دولتهاي بعدي افغانستان" متهم ميکنند. در حاليکه در حقيقت امر زبان دري/فارسي همچنان به عنوان زبان رسمي خط و کتابت دولت افغانستان و زبان تعليمي مؤسسات تعليمات عالي در کشور تا امروز پا بر جا بوده است.

۷. بر علاوه خاندان طرزي امير حبيب الله سراج المله والدين يک خاندان ديگر محمذزايي را نيز اجازه برگشت به وطن داد که بنام آل يحيي مشهور اند. اين خاندان که در راس آن سردار يحيي خان بود، با فرزندان و نبيره گانش از ديرۀ دون هند برتانوي برگشتند که مهمترين آنها سردار نادر خان بود که پس از برگشت بکابل با اتکا به تواناييها و اندوخته هاي خود و برادرانش به دربار حبيب الله خان نفوذ ريشه يي کرد. نادر و برادرانش (شامل سردار محمد عزيز خان، سردار محمد هاشم خان، سردار شاه محمود خان و سردار شاه وليخان) که همه زاده در هند بودند، بسرعت پستهاي مهم دربار را بدست آورده و از رازداران و مشاوران خاص امير نامبرده شدند. از همينجا بود که آنها بنام «مصاحبان خاص» امير شهره گرديدند. در نزديکي بيش از حد «مصاحبان» با امير حبيب الله نقش مهمي را وصلت خانوادگي يعني ازدواج خواهر آنها با امير حبيب الله (مشهور به علياجانب که همچنان زاده ديره دون هند بوده و از زيبايي و دانش کافي بر خوردار بود ميباشد. امير حبيب الله خان معاهده ديورند را با انگليسيها تاييد کرد.

امير امان الله خان

امير امان الله خان مشهور به غازي امان الله خان فرزند سوم امير حبيب الله خان و نواسه امير عبدالرحمان خان و نيرهی امير دوست محمد خان از دودمان بارکزيی بود. وی در اول ماه جون 1892 ميلادی در پغمان کابل به دنيا آمد. امان الله در لیسۀ افسری آموزش دید و با اردو ارتباط نزدیک داشت. وی پس از کشته شدن پدرش حبيب الله خان در ۲۸ فبروری 1919 م به قدرت رسید.

وی در سال 1919 ميلادی جنگ استقلال و سومین جنگ افغان- انگلیس را آغاز کرد که منجر به معاهده راولپندی شد و بر بنیاد آن بریتانیا افغانستان را به حیث یک کشور مستقل به رسمیت شناخت.

سلطنت شاه امان الله در ۱۹۲۰ ميلادی پیمان دوستی با شوروی و سپس با ایتالیا، ترکیه و ایران امضا کرد. شاه امان الله سپس در سال ۱۹۲۱ ميلادی پیمانی با دولت شوروی بست و امتیاز خط تلگرافی کشک هرات، قندهار و کابل را به روسیه داد. وی در ۱۰ دسامبر ۱۹۲۷ سفری ۶ ماهه را به کشورهای آسیایی اروپایی و آفریقایی آغاز کرد و در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی از راه ایران به افغانستان بازگشت و دست به اقدامات اصلاحی زد.

امان الله در ۱۹۲۶ سلطنت مشروطه اعلام نمود و خودش را شاه اعلام کرد.

برگزاری لویه جرگه و تصویب نخستین قانون اساسی، از میان رفتن برده داری، استقرار نظام شاهی مشروطه، تفکیک قوا، اجباری شدن آموزش، آوردن اصلاح در نظام مالی، ممنوع شدن کار اجباری، فرستادن شماری از محصلین به خارج کشور به منظور ادامه تحصیل، تأسیس نخستین کتابخانه عامه در کابل، افزایش چشمگیر روزنامه نگاری و مانند اینها از مهمترین تحولات این دوره خوانده می شوند و در کل از دوره شاه امان الله خان به حیث یک دوره درخشان کشور یاد می شود.

از آنجایی که اقدامات اصلاحی وی با تندروی هایی همراه بود و با روحیه بعضی از اقدشار جامعه و مردم سازگاری نداشت، زمینه را برای شورشگری در برابر سلطنت وی فراهم ساخت و حبيب الله کلکانی بر او شورید و او را وادار به کناره گیری کرد و به ایتالیا رفت.

باید بخاطر آورد که قبل از حبيب الله کلکانی، در سال ۱۳۰۳ (1924 م) شماری از ملاها و روحانیون افراطی به سرکردگی ملا لنگ علیه دولت امان الله خان دست به تبلیغ زده مردم را به شورش واداشتند. آنان تمامی اصلاحات دوره امانی را خلاف دین اسلام خوانده، این شاه مترقی و وطن دوست را کافر و جهاد علیه او را فرض اعلان کردند. مگر این ملا در دستی قرآن و در دست دیگر قانون جزاء امان اله خان را گرفته در میان قبایل که متأسفانه از سواد و دانش بی بهره بودند فریاد نمیزدند که: کدامیک را قبول دارید! قرآن یا قانون را؟ و طبعاً مردم میگفتند: قرآن را. باید بخاطر آورد که انگلیسها که خود را در این توطئه پیروز می دانستند دست به مداخله مستقیم زده و یک تن هندو به نام عبدالکریم را زیر نام پسر امیر محمد یعقوب خان داخل قوم خدران پکتیا نموده که رهبری اغتشاش را به دست گرفت. در آغاز جنگ به نفع شورشیان پیش می رفت چون از یک سو بودجه دولت به اتمام رسید و از سوی دیگر ۸۰۰ عسکر دولت به

يکبارگی کشته شدند که اين ضربه سختی بر پیکر رژیم نوپای امانی بود. در همین دوره بود که عبدالکریم با حمایت انگلیس‌ها در پکتیا دعوای امارت نمود. از آنجایی که اکثریت مردم افغانستان از خدمات دولت امانی راضی بودند، جمع وسیع یک‌صدا علیه این اغتشاش جاهلان برخاستند که منجر به سرکوب آن شد. میر غلام محمد غبار در «افغانستان در مسیر تاریخ» (جلد اول، ص ۸۰۹) می‌نویسد: «...همینکه دانستند اغتشاش پکتیا ماهیت مذهبی نی، بلکه ماهیت سیاسی و آنهم به مداخله دولت انگلیس دارد، همه به حمایت دولت برخاستند و بر ضد نفوذ خارجی متحد گردیدند.» مهار این شورش که بیش از یکسال به طول انجامید بار سنگینی بر دولت امانی بود. تقریباً مالیات یکساله در آن به هدر رفت و متعاقباً در لویه جرگه پغمان شاه امان‌الله مجبور شد که با روحانیون مرتجع از راه مماشات پیش رفته بخشی از برنامه اصلاحاتش را کنار گذارد. در نتیجه این زحمات و همکاری وسیع مردم، شورش سرکوب و سران باغی فراری شدند. درین میان ملای لنگ و ملا عبدالرشید که به کوه‌ها پناه برده بودند توسط مردم دستگیر و تسلیم دولت داده شدند. به تاریخ ۴ جوزای ۱۳۰۴ ملای لنگ و ملا عبدالرشید با ۵۱ تن از همدستان شان بعد از اینکه حکم اعدام بر آنان صادر شد، طی مراسمی در تپه مرنجان اعدام شدند و چندصد تن دیگر به ولایات شمالی تبعید شدند.

شاه امان الله در ۲۲ جون ۱۹۲۷ منار یاد گاری بنام "منار علم و جهل" را که در دهمزنگ کابل در کنار دریای کابل باخطر ختم شورش ملای لنگ بناکرده بود دریک طرف آن این شورش توضیح شده ودرسه طرف دیگر آن اسامی سه صد نفر افسرانی که در جنگ شهید شده بودند تحریر گردیده است.

از شاه امان الله به عنوان شاه روشنفکر و ترقی خواه یاد می‌شود و افغانستان در دوران وی شاهد اصلاحات و تحولات بزرگی بوده است. سرانجام وی در ۲۵ اپریل ۱۹۶۰ در زوریخ سوئیس در گذشت. جنازه وی به جلال‌آباد انتقال داده شد و در کنار مزار پدرش به خاک سپرده شد.

وقتی در سال ۱۹۱۹ امان اله خان به پادشاهی رسید دولت هند برتانوی حتی سفارت در کابل نداشت صرف یک نفر بنام حافظ سیف اله تحت عنوان "واقعہ نگار" حافظ منافع انگلستان در کابل بود و او هم در حالت نظر بند بسر میبرد. در حالیکه شخصی بنام سردار عبدالرحمان در مقام رسمی سفیر افغانستان در دهلی ایفای وظیفه میکرد.

افغانستان چگونه مستعمره بود که استعمارگران در این کشور نه نماینده داشتند و نه سربازی و نه کدام اداره چی؟ در حالیکه در هندوستان مامور مالی، مدیر گمرک، قومندان امنیه و حتی مامور پوسته خانه همه انگلیس بودند!

پاسخ به این سوال را در شرایط ختم جنگ دوم افغان و انگلیس و معاهده گندمک باید جستجو کرد.

حصول استقلال سیاسی

جنگ سوم افغان و انگلیس که از دوم می تا دوم جون سال ۱۹۱۹م دوام کرد، با امضای توافقنامه آتش بس به تاریخ هشتم اگست سال ۱۹۱۹ در راولپندی، رسماً به پایان میرسد.

سر هملتن گرانت رییس هیات انگلیسی که وزیر خارجه حکومت هند برتانوی نیز بود طی مکتوبی عنوانی علی احمد خان وزیر داخله و رییس هیات افغانی تأیید میکند که حکومت

انگلستان استقلال افغانستان را در امور داخلي و خارجي برسميت ميشناسد. او هم چنان در اين نامه تأکيد ميکند که "با اين جنگ و اين موافقتنامه، تمامي معاهدات قبلي ميان دوجانب فسخ شده محسوب ميگردند".

به اين اساس امان الله خان وعده ايرا که حين تاجگذاري خود در ۳ مارچ ۱۹۱۹ به مردم افغانستان داده بود جامهء عمل مپوشاند. امان اله خان گفته بود:

"به آن شرط اين تاج و تخت را ميپذيرم که شما با اندیشه ها و افکار من همکاري کنيد. حکومت افغانستان بايد از نگاه داخلي و خارجي کاملاً مستقل و آزاد باشد."

مردم افغانستان همه ساله از ۲۸ اسد به عنوان روز استقلال کشور تجليل نموده و معمولاً مراسم جشن را در ماه سنبله پرپا ميکنند.

با آنکه موضوع استقلال افغانستان و جنگ سوم افغان-انگليس از سوي بریتانیا کم اهميت و خيلي کوچک جلوه داده شد، باوجود آن اين جنگ از جمله جنگهای بزرگ به شمار ميرود که دران بيش از ۱۶ ميليون پلوند خسارات مالي به هند برطانوي وارد شد و حدوداً ۲۰۰۰ افراد نظامي آنها نيز درين جنگ هلاک شدند.

تعدادی در مورد تاريخ استقلال افغانستان فتنه انگيزی کرده و با بيشر می ميکوشند در مورد ابهام ايجاد کرده جوانان کشور را فریب دهند. حقيقت آن است که معاهده راولپندي و ضمايم آن بتاريخ ۸ آگست سال ۱۹۱۹م استقلال افغانستان را تاييد کرد که ۱۶ اسد ۱۲۹۸ هجري شمسي ميشود به برش زيرين از روزنامه آنروز لندن توجه کنيد. و متعاقب آن امان اله خان ۱۲ روز بعد ۲۸ اسد ۱۲۹۸ را روز رسمي استقلال و رخصتي عمومي اعلان کرد

در تمام معاهده راولپندي کلمه استقلال نيست. استقلال در مکتوب رسمي سرهملتن گرانٹ رييس هيأت انگليسي و وزير خارجه هند برتانوي عنوانی علی احمد خان رييس هيأت افغانی تاييد شده که به حيث ضميمه رسمي معاهده ۸ آگست سال ۱۹۱۹ راولپندي است. معاهده سال ۱۹۲۱ کابل معاهده دوستی بوده معاهده راولپندي و ضمايم آن را تکرار و تاييد ميکند

تاريخ ۸ آگست سال ۱۹۱۹م که ۱۶ اسد ۱۲۹۸ هجري شمسي ميشود روز برسميت شناختن استقلال توسط انگلستان است، تاييد پيمان صلح راولپندي از جانب امان الله خان ۲۸ اسد ۱۲۹۸ بوده و تصديق استقلال است. چون امان الله خان اين پيمان را در ۱۹ آگوست ۱۹۱۹ برابر با ۲۸ اسد ۱۲۹۸ تاييد کرد به دليل اين که برای نخستين بار نماينده انگليس در سند پيوست اين پيمان، استقلال افغانستان را پذيرفته بود. به همين استدلال مبنای انتخاب ۲۸ اسد به عنوان روز استقلال تاريخ درست است. بيانات قبل از آگست امان اله خان در حوت و حمل قبل از تصديق استقلال توسط انگلستان بوده و منطقاً مبدأ استقلال شده نمیتوانند. اين بيانات تبليغات برای احراز استقلال بودند.

در حقيقت ۲۸ اسد روز خلاصی ملت افغانستان از شر ۱۲۳ساله استعمار گران برطانوي است.

حصول استقلال خارجي به قهرمان استقلال شاه امان الله خان اجازه داد تا به تطبيق پروگرامهای گسترده انکشاف ساختمانی، فرهنگي، اجتماعي-سياسي و دپلوماتيك دست زند تا افغانستان بتواند در قطار کشورهای پيشرفته جهان عرض وجود نمايد.

در اين روز بالاخره بزرگترین قدرت استعماري جهان قبول کرد که ملت افغان را نمیتوان مانند دگران مستعمره ساخت!

28 اسد سمبول ناسيوناليزم يک قوم نيست، سمبول وحدت ملی و پيروزی يک ملت است، در دفاع از وطن مشترک. سمبول ناسيوناليزم ملت افغانستان است. صرف نظر از اختلافات طبيعي سياسي و سلیقوی و محلی، تجلیل از استقلال افغانستان، تجلیل از روز ملی افغانستان واحد و وحدت مردم آنست در زیر يک بیرق ملی.

احترام به استقلال ملی، احترام به تمامیت ارضی، احترام به قانون اساسی و احترام به بیرق ملی، از وجایب هر شهروند افغانستان است. هرگاه ما با استفاده از نعمت دموکراسی تضمین شده در قانون اساسی حقوق مساوی شهروندی را برای هر فرد این کشور تقاضا داریم در عین زمان نمیتوانیم وجایب خود را در برابر این قانون اساسی در احترام به استقلال کشور، در احترام به قانون اساسی کشور، احترام به ملت افغانستان، و احترام به بیرق ملی کشور نادیده بگیریم!

نهال استقلال به خونهای پاک افراد این کشور چه پشتون، چه تاجیک، چه هزاره، چه ازبک و چه سایر اقوام برادر آبیاری شده است. از این جهت در افتخارات این کشور هم همه سهم دارند. جا دارد در این روز ملی در کنار شهدای راه استقلال از تمام شهدای مردم افغانستان، بدون توجه به عقاید سیاسی، مذهبی و تنظیمی، چه سرباز و پولیس، مجاهد و بیگناهانیکه تصادفاً شهید شده اند یاد کنیم.

حتی امیر حبیب الله کلکانی که دولت امان الله خان را ساقط کرد بآنکه مخالف دولت و اصلاحات امان الله بود ولی بعد از این که به قدرت رسید در سخنرانی خود از پادشاه سابق به خاطر تلاش در جهت گرفتن استقلال افغانستان از او ستایش کرد ولی گفت که: "استقلال نه از من است و نه از امان الله، بلکه از شما مردم است."

امروز صد سال بعد از حلول استقلال ما با همان مسایلی و همان عناصری روبرو هستیم که سبب شکست پروگرامهای اصلاحی شاه امان الله خان گردید. جا دارد این مطلب مورد دقت و ارزیابی قرار بگیرد که چرا زمان در افغانستان منجمد شده است؟

با آنکه موضوع استقلال افغانستان و جنگ سوم افغان-انگلیس از سوی بریتانیا کم اهمیت و خیلی کوچک جلوه داده شد، باوجود آن این جنگ از جمله جنگهای بزرگ به شمار میرود که دران بیش از ۱۶ میلیون پوند خسارات مالی به هند برطانوی وارد شد و حدوداً ۲۰۰۰ افراد نظامی آنها نیز درین جنگ هلاک شدند.

سوالی که نزد بسیاریها مطرح است و بخصوص در سالهای اخیر مورد مباحثه زیاد قرار دارد این است که آیا افغانستان هرگز مستعمره بوده است یا خیر؟ حتی شخصیتهایی در سطح جواهر لعل نهرو در آنزمان تعجب کرده بود که چرا افغانستان بالای هند برطانوی حمله کرده بود (نهرو، نگاهی بتاریخ جهان).

وقتی در سال 1919 امان اله خان به پادشاهی رسید دولت هند برتانوی حتی سفارت در کابل نداشت صرف یکنفر بنام حافظ سیف اله تحت عنوان "واقعہ نگار" حافظ منافع انگلستان در کابل بود و او هم در حالت نظر بند بسر میبرد. در حالیکه شخصی بنام سردار عبدالرحمان در مقام رسمی سفیر افغانستان در دهلی ایفای وظیفه میکرد.

افغانستان چگونه مستعمره بود که استعمار گران در این کشور نه نماینده داشتند و نه سربازی و نه کدام اداره چی؟ در حالیکه در هندوستان مامور مالی، مدیر گمرک، قومندان امنیه و حتی مامور پوسته خانه همه انگلیس بودند!

با اين سابقه ميتوان به وضاحت گفت كه افغانستان هرگز مستعمره به تعريف كلاسيك آن نبوده است.

نهضت تجدد طلبی يا مدرنیته

روند تجدد طلبی، ترقیخواهی يا "مدرنیته" همزمان با پیشرفتهای علمی و تخنیکي در سه قرن گذشته در تمام جهان سرعت و اهمیت بیشتر یافته است. وقتی شاه امان الله خان خواست بعد از حصول استقلال در سال 1919م نهضت تجدد طلبی را در کشور توسعه دهد افغانستان دو قرن از اين جنبش بدور مانده بود. دست آوردهای نهضت مدرنیته در کشورهای پیشرفته كه عموماً کشورهای غربی بشمول امریکا بودند عبارت بود از:

- استفاده وسیع از تکنولوژی در تولید محصولات، امتعه، ترانسپورت، تولید و مصرف انرژی، اتصالات؛

- استفاده وسیع از تکنولوژی در زندگی روزمره مردم؛

- الغای بردگی، مبارزه علیه تبعیض نژادی؛

- داخل شدن زن در جامعه و تساوی حقوقی زن و مرد؛

- اشاعه دموکراسی و حقوق شهروندی، سهمگیری بیشتر مردم در دولت، مکلف ساختن دولت ها و سازمانها به رعایت از حقوق بشر و آزادیهای فردی و تهیه وسیع خدمات اجتماعی و خدمات صحتی از طرف دولت؛

- جدایی دین از دولت و رسیدن به عصر حاکمیت قوانین مدنی در جامعه؛

نتایج نهضت مدرنیته سبب بهبود قابل ملاحظه سطح زندگی مردمان کشورهای غربی و غنی شدن دولتهای آنها شده و این کشورها را قادر ساخت با استفاده از تکنولوژی به قدرت نظامی خود پرداخته مستعمرات وسیعی را در جهان بدست آورند كه بذات خود سبب افزایش ثروت ش شدت آنها گردید.

از جمله کشورهای شرقی یگانه کشوری كه اهمیت تجدد طلبی يا مدرنیته را درک کرد و کوشش کرد با استفاده از آن با کشورهای پیشرفته صنعتی غربی همگام شود کشور جاپان بود.

تجدد خواهی منحصر به تمدن غرب نیست و در فرهنگ اصیل جامعه ما نیز ریشه و پایه دارد و نباید آن را در انحصار تمدن غرب قرار داد. فراموش نکنیم اسلام زمانی به اوج قدرت خود رسید كه از سرزمینهای عرب به سرزمینهای مشرق زمین منجمله سرزمینهای افغانستان و آسیای میانه رسید و با تمدن تاجر پیشه این سرزمینها آشنا شد و دوران شگوفان خلافت عباسی را به میان آورد كه دانشمندان بیشماري را به جهان ساینس و معرفت ، منجمله بزرگترین مفسرین اسلامی را، ارزانی داشته است. بیجهت نیست كه گروههای تکفیری سلفی عرب مخالف سرسخت این دوران میباشند.

این موضوع را باید بخاطر داشت كه عقاید اسلامیهست ها و طالبان در بر خورد با مظاهر تمدن بشر از سنتهای عنعنوی مردم این سرزمینها نمایندگی نمیکند. به قول میر عبدالواحد سادات "اسلام سنتی افغانستان در بیشتر از هزار سال و تا آمدن پای استعمار و تاسیس مدرسه دیوبند، اسلام متساهل و آمیخته با عرفان بوده است و به شهادت تاریخ بزرگترین فرهنگ سالاران كه در عین حال شخصیت های بزرگ اسلامی نیز میباشند همانند حضرت سنابی، مولانا ، جامی و ... رحمن بابا، امیر علی شیر نوایی و ... بستر فرهنگی را بوجود آوردند كه تساهل ، تسامح ،

تحمل و ... مظاهر عالي آن بوده و باعث همدیگر پذیری در جامعه ای که بذات متکثرو کثیرالقوامی است، گردیده است. در صد سال اخیر و با خلق اسلام سیاسی و بخصوص در اوج جنگ سرد که افغانستان بحیث میدان آن جنگ استعمال گردید و تا کنون، ما شاهد دگرگونی در اسلام واقعی و سنتی افغانستان و منطقه میباشیم و ضرور است تا این موضوع مورد نقد گسترده دانشمندان ما قرارگیرد و به این سوال پاسخ داده شود که اسلام سیاسی همان دین اسلام است؟ و یا ایدئولوژی سیاسی میباشد؟"

مردم سرزمین افغانستان با آنکه به دین اسلام مشرف شدند اما در برابر سلطه جویی های فرهنگی اعراب مهاجم مقاومت نموده و نگذاشتند که به عوض زبانهای مادری شان، لسان عربی ترویج و رسمیت بیابد. در هرات، بلخ و غزنی آثار مهم علمی و فرهنگی به رشته تحریر درآمد و دانشمندان چون ابوریحان بیرونی، بوعلی سینای بلخی و صد ها ادیب و شاعر بزرگ در آنجاها زنده گی داشتند که دست آورد های علمی و فرهنگی شان، در مجموع تمدن بشری قابل درک بوده و امروز هم میتواند راه مارا به سوی تمدن و تجدد بگشاید.

همچنان در عرصه اجتماعی جرگه و مشوره از عصر تمدن بلخ در تاریخ این سرزمین وجود داشته جرگه ها در نقش محاکم عمل کرده، مسئله جنگ و صلح و انتخاب پادشاه از صلاحیت های آن بود. به عبارت دیگر، جرگه نوعی از نمایندگی مردم در حل مسایل مربوط به سرنوشت شان بود. طوریکه میدانیم جرگه ها که خود نوعی از تبارز دموکراسی قومی و ولویه جرگه ها که تبارز دموکراسی در سطح ملی است در فرهنگ پشتونولی و در مجموع در فرهنگ مردم افغانستان مقام بالایی دارد و مرجع مشروعیت اقدامات زعیم کشور و دولت را فراهم میکنند.

همچنان تضاد درونی جنبش طالبان با سیستم عنعنوی قومی پشتونها را نباید از نظر انداخت. آنانیکه جنبش طالبان را جنبش متکی بر فرهنگ قوم پشتون میدانند از تضاد نهفته درونی میان ارزشهای کود مدنی "پشتونولی" و ماهیت عمیقاً مذهبی جنبش طالبان بی خبر اند. یک محقق هزاره تبار بنام صاحب نظر مرادی در مورد مقررات وضع شده توسط احمدشاه ابدالی نوشته بود که: "احمد خان ... برای رهنمود سران قبایل مربوط خویش همچو اساسنامه دینی، سیاسی، و نظامی به کارگرفت. از تدوین مقررات نامبرده به خوبی برمی آید که احمد خان به فقه و شریعت سرتاسری اسلام اکتفا نکرده برای تنظیم نظام قبیلوی خویش به وضع مقررات ویژه قبیلوی نیازمندی احساس نموده است." دلیل وضع مقررات توسط احمدشاه ابدالی آن بود که اصول "پشتونولی" به قول اولیور روی، که از یکطرف یک ایدئولوژی بوده و از جانب دیگر یک مجموعه حقوق مدنی را تشکیل میدهد، در ذات خود غیر مذهبی بوده و در سطح قانون با "شریعت" در تضاد قرار دارند. اولیور روی مینویسد در جوامع غیر پشتون چوکات اصلی اصول جزایی را "شریعت" تشکیل میدهد اما در شرایطی که پیروی از شریعت صرف در حد شعار باقیست، هیچ سیستم دیگری موجود نیست که جای آنرا بگیرد. نتیجه طبیعی چنین حالتی در روستاهای غیر پشتون نشین بوجود آمدن حاکمیت مطلقه خوانین و زورگویان محلی و رهبران دینی میباشد که اشکال افراطی آنرا در دهات هزاره نشین هزاره جات مشاهده میکنیم.

در جوامع سنتی پشتونها، در دهات، مقام ملا در آن سطحی نیست که در قرا و قصبات غیر پشتون نشین افغانستان، بخصوص در میان اقوام هزاره وجود دارد. مظاهر آنرا همه روزه در بوسیدن دستهای محمد محقق توسط هواداران هزاره او در صفحات تلویزیون مشاهده میکنیم. مقام ملا و روحانی در هزاره جات، در میان شیعیان، در سطح پیشوا، و مرجع تقلید است. ملا چنین مقامی در جامعه پشتون ندارد. اکثر این ملاها حتی در جرگه های قومی دعوت نمیشوند. نقش ملا در جوامع سنتی پشتونها نقش مشورتی است نه نقش تصمیم گیرنده. از این رهگذر یک تضاد درونی میان جنبش طالبان و سیستم عنعنوی قومی پشتونها موجود است. فراموش نکنیم که

طالبان دست آورد مدرسه های دیوبندی در مناطق قبایلی و پشتون نشین در پاکستان میباشند. اکثر این افراد در کمپهای مهاجرین در خاک پاکستان تولد یافته بزرگ شده و با ایدیولوژی وهابی تطبیق بدون چون و چرای "شریعت محمدی" تدریس شده اند که با پول عربستان سعودی و با امامان سعودی و وهابی پاکستانی طرف اجرا قرار گرفته است. در وجود اکثر این افراد آن احساس تاریخی تعلق داشتن به افغانستان، ارزشهای ملی افغانستان، اصول پشتونولی و ناسیونالیزم افغانستان وجود ندارد. یک مثال آنرا در تخریب مجسمه های بودایی بامیان میتوانیم ببینیم. مجسمه های بامیان در طول حیات نزدیک به سه صد سال دولتهای عنعنوی پشتون در افغانستان، به حیث سمبولهای ملی و باستانی کشور دست نخورده باقی ماندند. در حالیکه طالبان بنا بر تعصب مذهبی خود و بخصوص با همدستی با متعصبین آی اس آی در ضدیت با هندوستان، از تخریب آنها لذت بردند. باآنها، در زمان حاکمیت خود طالبان جرأت مداخله در اموری را که بر اساس اصول پشتونولی در دهات و روستاهای پشتون نشین اداره و اجرا میگردید، نداشتند.

بنابر آن با توجه به این سابقه تاریخی تجدد خواهی نباید پیشرفت و اصلاح جامعه را منحصر به تمدن جوامع غربی نمود.

در عصر امان الله خان در میان کشورهای اسلامی در منطقه ما دوکشور در راه تجدد طلبی گام برداشته بودند: ترکیه تحت رهبری کمال اتاتورک و فارس تحت رهبری رضا خان.

شاه امان الله خان از اهمیت نهضت تجدد طلبی در ترکیه و فارس بخوبی مطلع بود. خانم او ملکه ثریا در سوریه تولد شده بود که همراه با فامیل روشنفکر خود (فامیل طرزی) در شکل گیری نهضت تجدد طلبی دوره امانی نقش بسیار براننده داشت. از فیض رهنمایی های سید جمال الدین افغان، شناخت پدر محمود طرزی و خودش از ماهیت استعمار به درجه کمال رسیده بود. مادر ملکه ثریا اولین جریده نسوان کشور (سراج النسوان) دوره امانی را نظارت میکرد.

پروگرامهای تجدد طلبی دوره امانی شامل ساحات متعدد میگردید که منجمله میتوان از اینها نام برد:

- توسعه تعلیم و تربیه برای همه بشمول زنان؛
- اعزام شاگردان افغان، منجمله دختران، به اروپا برای کسب دانش عصر از جمله طبابت؛
- سهم دادن زنان در امور اجتماعی و رفع حجاب؛
- انکشاف مطبوعات؛
- اصلاحات مالیاتی؛
- اعمار ساختمانهای ادارات دولتی؛
- معرفی خط آهن؛
- معرفی قانون اساسی جدید؛
- معرفی قوانین مدنی جزائی؛
- ترویج پوشیدن لباسهای اروپائی بخصوص در میان مامورین دولت؛
- پروگرامهای مدرننه دوره امانی با سه قیام ارتجاعی مواجه شد:

1. قيام 1924م ملای لنگ در جنوبی؛

2. قيام قوم شينوار در سال 1928 در مشرقی؛ و

3. شورش حبيب الله کلکانی سال 1929

شورش حبيب الله کلکانی که از حمايت نزديک رهبران عنعنوی مذهبی در شمالی و منجمله فرقه نقشبندیه مستقر در شوربازار کابل بر خوردار بود موفق گرديد. امان الله خان از حکومت دست کشيد و به قندهار رفت. باآنکه در قندهار کوشيد با جمع آوری قوه دوباره کابل را اشغال کند اما در غزنی شکست خورد و مجبور به ترک کشور گرديد.

تمام اين شورشها یک وجهه مشترک باهم داشتند؛ مخالفت با اقدامات اصلاحی و بازگشت به حاکميت شريعت! در تمام اين شورشها شاه را کافر و منحرف از دين اسلام می دانستند. هيچکدام جنبش طبقاتی، ضد استبدادی، ضد استعماری و ضد برتری جویی و حاکميت قومی نبودند. در صفوف آنها افراد وابسته به اقوام مختلف شرکت داشتند و حاميان آنها را ملاها و رهبران عنعنوی مذهبی تشکيل میدادند. بیشتر سران قبایل پشتون به اسم مبارزه با پادشاه کافر، با حبيب الله تاجیک تبار همکاری کرده بودند. در حالیکه شورشهای جنوبی و مشرقی سرکوب شدند، شورش حبيب الله کلکانی که از حمايت نزديک رهبران عنعنوی مذهبی در شمالی و منجمله فرقه نقشبندیه مستقر در شوربازار کابل بر خوردار بود موفق گرديد.

شورش مردم شينوار بسرکردگی دو نفرخان بنامهای محمدعلم ومحمدافضل آغاز گرديد. نيروهای نظامی کابل به آنسو سوق شدند. و وقتی کابل از قوتهای نظامی خالی گرديد، آنگاه حبيب الله کلکانی (بچه سقاو) از سمت دست به اغتشاش زد و با نيروهای خود برکابل حمله کردند. مطابق کتاب فيض محمد کاتب بتاريخ 12 دسمبر 1928وقتی که بچه سقاو برکابل حمله کرد، محمولی خان وکیل مقام سلطنت وعبدالعزيز وزيردفاع، فقط 80 نفر از محافظان ديپوهای اسلحه را جمع کردند تا به مقابل 2000 نفر لشکر ايلجاری سقاوی که 200 تن آنها مسلح بودند و بقیه چوب و تبر بدست داشتند به مقاومت بپردازند!

تهداب گذاران کشور افغانستان معاصر

در ختم اين فصل کتاب جا دارد تا از پنج بنیان گذار يا تهداب گذارمملکت افغانستان معاصر که از آنها در اين فصل و فصلهای قبلی نام گرفته شد یاد کنیم. هریک به نحو چشمگیری در ظهور اين کشور در جهان معاصر بر خرابه های امپراطوریهای صفوی و مغولی و تحکیم آن و هویت مشخص آن نقش داشته اند.

اول - ميرويس خان هوتکی: ميرويس خان در حقيقت جورج واشنگتن افغانستان است که به استیلای دوصد ساله امپراطوریهای صفوی و مغولی در سرزمین ايکه امروز بنام افغانستان در جهان معروف است خاتمه داد و یک قدرت سیاسی به زعامت افغانی ایجاد نمود؛

دوم - احمدشاه ابدالی: با استفاده از ضعف دولتهای صفوی و مغولی به ایجاد امپراطوری ابدالی با هویت مشخص افغانی و اسلام حنفی پرداخت که افغانستان امروزی وارث آن بوده تا امروز بعد از نزديک به سيصد سال همچنان پابرجاست؛

سوم - امير دوست محمد خان: افغانستان را که با دسايس انگليسيها، ايرانيها و روسها به حکومتهاي خودمختار در قندهار، مزارشريف و هرات تقسيم شده بود و به حکومت مرکزی در کابل وفادار نبودند دوباره متحد ساخت و وحدت و تماميت ارضی کشور را اعاده نمود؛

چهارم - امير عبدالرحمان خان: شيرازه مملکت را که با جنگ دوم انگليسيها بر افغانستان از هم گسيخته بود دوباره يکجا نموده سيستم ملوک الطوايفی را با يک زعامت پنجه آهنين از ميان برداشته يک دولت مرکزی با نظام اداري ملکی و عسکری مطابق نيازمنديهای عصر ايجاد نمود؛

پنجم - امير امان الله خان: وقتی به امارت رسيد مملکت يک کشور تحت الحمايه بریتانیای کبير محسوب میگردد که تمام روابط خارجی و امور مربوط به سرحدات آن توسط دولت هند برطانوی اداره ميشد. امان الله خان با اعلان استقلال کامل سياسی کشور و شناخت رسمی آن توسط بریتانیا به اين حالت برای هميشه خاتمه داد.

اغتشاش سقوی

اقدامات اصلاحی امان الله شاه با تندرویهای همراه بود و با روحیه مردم ده نشین و سنتی افغانستان سازگاری نداشت، به شورش قبایل، مخالفت روحانیان و مردم و سرانجام سقوط او انجامید که در عوام بنام "اغتشاش سقوی" معروف است. حبیب الله کلکانی، که بنابر پیشه سقاوی پدر به بچه سقا یا عامیانه "بچه سقاو" معروف است، در اول یک سرباز معمولی در اردوی شاه امان الله بود عملکردهای امان الله خان را مغایر سنتها و ارزشهای مردمی دانسته و با پشتیبانی علما و رهبران نقشبندی که نفوذ بسیار داشتند، دست به شورش زده و در کلکان خود را فرمانروای افغانستان خواند و با قوای خود روی به کابل نهاد. از اینرو، امان الله از مواضع خود دست برداشت و اصلاحات را متوقف کرد. امان الله خان برای اولین بار در تاریخ کشور زنش را با لباس به سبک اروپایی روی صحنه آورد و از مردم خواست تا آن شیوه را به عنوان الگو بپذیرند. اما با واکنشهای مردمی مواجه شد.

شورشيان حمله نهايي بر كابل را در شب (۱۴ جنوري ۱۹۲۹) آغاز كردند. شاه سلطنت را به برادرش عنايت الله سپرد و خود به قندهار رفت. عنايت الله خان هم سرانجام پس از سه روز پادشاهي با خانواده اش كابل را ترك گفت. از آن سوي حبيب الله مقرر سلطنت را متصرف شد و در ۲۸ جدی (دی) ۱۳۰۷ (18 جنوري 1929) بر تخت سلطنت نشست و خود را به امير حبيب الله مسمی كرد. امان الله كوشيد تا دوباره خود را به كابل برساند، اما شكست خورد. حضرت نورالمشايع مجددی د ريكيتيا با چند هزار مرید مسلح خود امرمارش به استقامت غزنی و حمله عليه نیروهای نظامی امان الله را كه به صوب كابل درحالت پیشروی بودند، شكست داد. قوای اعزامی نورالمشايع (سليمان خيلها) در غزنی بر روی قوت های تعرضی امان الله خان آتش كشودند و بدستياری سبوتاژكننده گان داخل دربار، اردوی شاه را از پیشروی به سمت كابل باز داشته، تبليغاتی را سازمان دادند كه درنتيجه قوای وفاداربه شاه امان الله پراكنده شده وخودش مجبوربه عقب نشینی گردید و سرانجام از طريق هند به ايتاليا رفت.

عوامل شكست نهضت امانی

بسياريها علل سقوط نهضت امانی را كاملاً بسته به دسايس استعمارگران انگليسی میدانند. انداختن گناه تمام بدبختیهای يك كشور به گردن خارجيها در میان تعداد زیادی از نویسندگان افغان و ساير كشورهای رو به انكشاف به يك عنعنۀ مبدل شده است. به وفرت خوانده میشود كه انگليسیها عبدالرحمان خان را آوردند، انگليسیها امان الله خان را ساقط كردند، انگليسیها نادر خان را به قدرت رسانيدند، شوروپها در كودتای داوود خان دست داشتند، شوروپها كودتای هفتم ثور را طرح ریزی كردند، پيلوتهای روسی بر ارگ حمله كردند، امريكاييها طالبان و داعش را ايجاد کرده اند و غيره از اين قبيل. در بسياری از نوشته ها به حد مشمئز كننده اينگونه برداشتها و برجسته كردن آنها به عنوان عوامل تعيين كننده حوادث داخلی تكرار میگردد. به يقين كه در تاكيد بی اينگونه برداشتها ما افغانها تنها نيستيم، ديگران، بخصوص ايرانيها، نيز دست کمی از ما ندارند.

در اين هيچ جای شکی نيست كه استعمار و امپرياليزم در امور ممالك رو به انكشاف هميشه مداخله ميكند و در بيانات فوق نيز شمه هایی زيادی از حقايق نهفته اند. تا صد سال قبل، استعمار كهن با توجه به منافع استعماری خود در تقابل با بنيادگرانی مذهبی از روش دوگانۀ مقابله و حمايت كار ميگرفتند. از يکطرف با مدرسه های ديوبندی در هندوستان مخالفت ميکردند اما از روحانيون وابسته به همان مكتب فکری با جنبشهای ترقیخواهانه در افغانستان مخالفت ميکردند. اما انداختن گناه تمام بدبختیهای يك كشور به گردن خارجيها پندار ساده لوحانه و دگم بوده عوامل، محرکها و ديناميزم داخلی وقايع را نادیده گرفته و کمرنگ جلوه ميدهد.

در رابطه با عوامل شكست نهضت ترقیخواهانه امان الله خان نيز تاكيد بر همچو برداشتها عوامل عینی داخلی را کمرنگ جلوه داده سبب انحراف فکری و در نهايت خود فریبي ميگردد. واقعيت آنست كه متاسفانه مغالطه و اختلاط و درهم آميختن مفاهيم و اهداف تجدد طلبی Modernism دوره امانی با Western-ism يا غرب زدگی و شتابزدگی در تطبيق برنامه ها، در كنار دسايس آشكار و پنهان استعمارگران انگليسی كه پيشرفت يك افغانستان مستقل را خطر برای ادامه تسلط استعماری خود در هند ميدانستند، عوامل شكست نهضت ترقیخواهانه امان الله خان فراهم نمود. كشور جاپان دست به تجدد طلبی وسيع زد بدون آنكه مظاهر غرب زدگی را در جامعه عنعنوی خود معرفی كند و از همين جهت پيروز شد.

در حاليكه برنامه های تجدد طلبی در تركيه با موفقيت مورد تطبيق قرار گرفته بود، آنچه را امان الله خان و همكاران او نتوانستند تشخيص نمايند اين بود كه در تركيه، تحولات اجتماعی

سابقه داشته و طبقه متوسط از يك توانمندی معين بر خوردار بود. همین طوری اردوی منظم در اختیار دولت قرار داشت. در حالیکه شاه امان الله نه يك طبقه پرتوان شهری و نه يك اردوی نیرومند را در کنار خود داشت.

يك مثال از وقایع عینی انزمان را كه نمونه از درك نادرست مفاهیم و اهداف تجدد طلبی Modernism دوره امانی با Western-ism یا غرب زدگی است از قول فیض محمد کاتب در کتاب تذکرالانقلاب چنین میخوانیم: "احمد علی خان (رییس بلدیة شهر کابل) اهالی شهر را از قوی وضعیف و وضعیف و شریف و دکاندار و حرفه ور بازار و ذکور و اناث عرصه دو هفته در زیر انواع فشار و انزجار پوشیدن لباس رسمی و کلاه اروپائی و غیره آورده عموم را دست دعا به درگاه کبریا برداشتن و زوال سلطنت امیر امان الله خان را از اوتعالی خواستن، کشانیده بود،» (فیض محمدکاتب، تذکرالانقلاب، علی امیری کلن آلمان).

جای تعجب نیست كه در چنین حالت كه فرهنگ عنعنوی عوام طرف تحقیر قرار میگیرد روحانیون بنیاد گرا فرصی مییابند تا علیه اصلاحات امانی وارد میدان شده و با تحریك اذهان مردم، اغتشاشات پراکنده و بعداً سرتاسری را به وجود آورند. به یقین كه عمال استعمار انگلیس نیز از همچو شرایط استفاده سو نموده به آتش طغیان مردم هیزم میریزند.

امیران خانواده سراج

شماره	نام امیر	نسبت با امیر قبلی	پایتخت	دوره حکومت (میلادی)
۱۱	امیر عبدالرحمن خان	پسر محمدافضل خان	کابل	1880-1901
۱۲	امیر حبیب الله خان ملقب به سراج الملة و الدین	پسر عبدالرحمن خان	کابل	1901-1919
۱۳	امیر نصر الله خان	پسر عبدالرحمن خان	جلال آباد	1919 چند روز
۱۴	امیر امان الله شاه	پسر حبیب الله خان	کابل	1919-1929
۱۵	سردار عنایت الله خان	پسر حبیب الله خان	کابل	(1929 سه روز)

امیر حبیب الله کلکانی

حبیب اله کلکانی (مشهور به بچه سقاو نظر به کسب پدر) در سال ۱۳۰۸ ه ش (1929م) دولت امیر امان اله خان را كه نزد عامه مردم افغانستان تا امروز به عنوان شاه آزادی خواه، تجدد طلب، و ترقی خواه شهرت دارد با شعار های "كفر" و "لاتی" سرنگون كرد.

امیر حبیب الله کلکانی پادشاه تاجیک تبار افغانستان بود. وی در سال 1929 میلادی، با شورش علیه حکومت امان الله خان و با خلع امان الله خان به مدت ۹ ماه قدرت را در افغانستان در دست گرفت، اما پس از به قدرت رسیدن نادرخان، با وجود داشتن عهد نه کشتن شان و مهر نمودن در قرآن باهمراه جمعی از یارانش اعدام شد و این گونه نادرخان در میان هواخواهان حبیب الله کلکانی لقب غدار کسب نمود.

امير حبيب الله کلکانی يگانه پادشاه تاريخ معاصر تاجيکان در افغانستان بود که تاجيکان را بعد از هفت صد سال در راس قدرت سياسی آورد.

حبيب الله کلکانی پس از به قدرت رسيدن، قانون اساسی وقت افغانستان را لغو کرد و خواستار اعمال قوانين شريعت اسلامی شد چونکه امان الله خان می خواست فرهنگ غربی را در افغانستان ترويج دهد و او قيام نمود چون اين عمل را مخالف فرهنگ و ارزش های اسلامی می دانست.

امير حبيب الله خان کلکانی که خود را «خادم دين رسول الله» می گفت، بر اصلاحات غربگرایانه امان الله خط بطلان کشيد. قوانين مصوب بخصوص قانون اساسی را ملغی ساخت و مالیات و عوارض را غير شرعی خواند و همه را برچيد. در آغاز کار بیشتر مردم به امید اداره اسلامی تر کشور از حبيب الله استقبال کردند؛ اما مشکلات اقتصادی و امنیتی کشور به تدریج باعث آشفتگی اوضاع شد.

بازگشت به عصر افراطيت مذهبی

در دوران حکومت 9 ماهه امير حبيب اله کلکانی زیر القاب "خادم دين رسول اله" تمام پروگرامهای اصلاحی و انکشافی امان اله خان متوقف شد، قوانين مصوب به خصوص قانون اساسی را ملغی ساخت و مالیات و عوارض را غير شرعی خواند و همه را برچيد. در آغاز کار مردم به امید اداره اسلامی تر کشور از حبيب الله استقبال کردند؛ اما مشکلات اقتصادی و امنیتی کشور به تدریج باعث آشفتگی اوضاع شد. معارف و تعلیم و تربیه عصری و مکاتب ممنوع اعلان گردید. در طول تاريخ افغانستان چیزی شبیه اين نوع سياست رسمی دولت حاکم تنها در دوران حاکميت استبدادی پنجساله طالبان در سالهای 1996-2001م میتوان مشاهده کرد بآنکه در دوران حاکميت آنها حد اقل حق معارف و تعلیم و تربیه برای پسران و مردان ممنوع اعلان نشده بود. همانگونه که برای اکثریت قاطع مردم افغانستان اعم از هر قوم محبوبيت امير امان اله خان ناشی از استقلال طلبی، تجدد خواهی و ترقی پسندی اوبود نه وابستگی قومی موصوف، که حتی قادر به تکلم بزبان پشتو نبود، به همان اندازه تنفر از طالبان برای اکثریت قاطع مردم افغانستان اعم از هر قوم، ناشی از خصلت ارتجاعی ضد تجدد و ضد ترقی آنها بود تا وابستگی آنها به عنوان عناصر سنتی قوم پشتون. همانطوریکه امروز تعداد معدودی از شورش ارتجاعی "سقاوی" بخاطر وابستگی حبيب اله کلکانی و ساير رهبران آن به قوم تاجیک حمايت میکنند، هستند تعداد افرادی که از طالبان بخاطر پشتون بودن آنها حمايت میکنند.

تعدادی زمامداری حبيب الله کلکانی معرف به "بچه سقاو" را بخاطر پايان بخشيدن به حالت "حذف در تاريخ" هزار ساله تاجيکان تمجيد میکنند (رزاق مأمون ۱۳۹۵). اين مطلب اشاره به ظهور مجدد قوم تاجیک به قدرت سياسی بعد از حاکميت سامانیان ماورالنهر، هرچند کوتاه نه ماهه میباشد. رزاق مأمون بتاريخ شنبه ۱۳ سنبله ۱۳۹۵ هجری شمسی در سايت انترنتی خود "گزارش نامه افغانستان" در مقاله تحت عنوان "تقديم به حبيب الله، نخستين خط شکن پس از هزار سال"، اصطلاح "سقاوی" را به عنوان یک جنبش سياسی "در استفاده از فرصت سياسی در مبارزه با غدر و حذف در تاريخ" بيان میکند.

او مینويسد "درحال حاضر، نسل جديد "سقاوی" از مقاومت همه جانبه سياسی چهل ساله عليه بيدادگری نسب ميگيرد و بدین سان، ترمینولوژی یک مجموعه فراگیر با همین واژه استفهام می شود. اختراع کلمه "سقاوی" برسبیل کم زنی، دشمن شماری ونجس پنداری مخالفان در زمان نادرخان، و سپس احیای آن در ادبیات قدرت در دوره طالبان، به جای آن که دربرابر ذخیره بغض و سرکوفت خورده گی ده ها سال مردم، بازدارنده باشد، به نمادی از پیگیری وعزم در گفتمان قدرت، بازبینی تاريخ، به پا ايستادن تاريخ جعلی به فرق ايستاده، بازی درميدان «تاج

وتخت» وپايان ابدی سنت تک اندیشی سیاسی مبدل گشته است. این واژه در شرایط کنونی و اوج گیری مطالبات "عصری برای عدالت" از زهر طعن وترس، تهی گشته است. "رزا ق مأمون" بدون ترس از "زهر طعن"، نسل خود را "نسل پسین سقاوی" میداند که رسالت دارند اصطلاح "سقاوی" را "به رمز عبور هویت سیاسی و گفتمان تاریخی ریشه دار وضد تک قطبی" مبدل کنند.

سوال این جاست که این، به گفته رزا ق مأمون، "حذف در تاریخ" و یا بهتر تر بگوییم کمرنگی نقش تاجیکها در تاریخ هزار ساله سیاسی این سرزمین ناشی از چه عواملی است؟ آیا ناشی از کمتر بودن نسبی تعداد نفوس آنهاست؟ مبرهن است که تعداد نفوس تاجیکها کمتر از نفوس پشتونها است اما نفوس تاجیکها به مراتب بیشتر از ترکتابارها میباشد در حالیکه ترکتابارها نقش بسیار برارنده تر و چشمگیری در تاریخ این سرزمین بازی کرده اند. بنابر آن علل آنرا در سایر زمینه ها باید جستجو کرد که این خود یک مباحثه جدی و مهمی را نیاز دارد و باید بر اساس یک تحقیق دقیق حوادث تاریخی و اجتماعی به آن پرداخته شده عوامل ان مشخص شوند. اما آنچه از بررسی تاریخ یکهزار ساله منطقه مبرهن است این کمرنگی ناشی از تخويف و اعمال سیستماتیک زور و تشدد توسط قوم پشتون نبوده است.

بر اساس نوشته رزا ق مأمون جنبش "سقاوی" را به چهار مرحله آتی میتوان تقسیم کرد:

1. سقاوی اول (جدی ۱۳۰۷- میزان ۱۳۰۸ ه ش) یا زمان حاکمیت حبیب اله کلکانی؛

2. سقاوی دوم (۱۳۷۵-۱۳۷۱ ه ش) حکومت ربانی-مسعود؛

3. سقاوی سوم (۱۳۹۳-۱۳۸۰ ه ش) دوران مقاومت ضد طالبان شورای نظار؛ و

4. سقاوی چهارم (۱۳۸۱ ه ش -) بازگشت شورای نظار و شرکت در قدرت سیاسی.

به گفته رزا ق مأمون "پیدایش «سقاوی اول» در شرایط ویژه سیاسی و اجتماعی دهه اول 1300 خورشیدی، چیزی در مقیاس نخستین اقامه نیم بند و توان سوز تاریخی (کمتر آگاهانه) در نبرد عدالت خواهانه برای اثبات حضور و سهم در قدرت بود. سقاوی اول، برای پاشیدن خشم و خروش، و خط سرنوشت خویش، تئوری مدون نداشت؛ و اکنون که قریب نود سال از آن می گذرد، نیز از داشتن تئوری مبتنی بر ارزیابی انتقادی و طبقه بندی شده محروم است. در آن ایام، ابزار نقد وضعیت و روش مقابله، با یک رشته قواعد مذهبی و عامیانه صورت می گرفت."

آیا این تئوری بافی درست است؟ آیا شورش "سقاوی اول" واقعاً "نبرد عدالت خواهانه برای اثبات حضور و سهم در قدرت بود" یا یک شورش ضد ترقی و ضد تجدد ارتجاع سیاه مذهبی که برای برگرداندن چرخ زمان و چرخ معارف و تعلیم و تربیه عصری بدوران تاریک پندارهای قرون وسطایی؟ این شورش از شورش سلف خود شورش ملای لنگ در پکتیا در سال 1924م چه تفاوتی داشت؟ حالا اگر ما شورش "سقاوی اول" را "نبرد عدالت خواهانه" میدانیم آیا شورش سلف او شورش ملای لنگ هم نبرد عدالت خواهانه است یا خیر؟ یا اینکه افتخار "نبرد عدالت خواهانه" را تنها یک تاجیک میتواند داشته باشد و نه سایر اقوام؟

سقوط دولت حبیب الله کلکانی

در زمان شورش سقاوی بر ضد امان الله خان جنرال محمد نادرخان، وزیر دفاع پیشین که از وزیر مختاری در فرانسه استعفا کرده بود و در شهر نیس زندگی می کرد، به کمک برادرانش قصد کابل کرد و سرانجام به کمک قبایل مخصوصاً افراد دو قبیله جاجی و وزیري در ۲۱ میزان ۱۳۰۸ (13 اکتبر 1929م) خود را به آنجا رسانید و شهر را در اختیار گرفت. حبیب الله

و يارانش به شمالي فرار کردند و بآنکه نادر خان به آنها به شرط تسليمی و عده عفو داده بود، اما به دستور نادرخان همه به دار آویخته شدند، از همین جهت است که نادر شاه را طرفداران کلکانی نادر غدار می‌گویند.

حکومت نه ماهه حبیب الله کلکانی با آنکه یک دوره کوتاه اختلال در مسیر طبیعی زعامت عنعنوی دولت افغانستان محسوب می‌گردد اما موجودیت یک زیربنای گسترده بنیادگرایان را در افغانستان بر ملا کرد. بچه سقاو از حمایت علماً (ملاها) در شمالي و سائر نقاط کشور و بخصوص در مناطق تحت نفوذ فرقه نقشبندیه برخوردار بود. همچنان ابراهیم بتگ رهبر جنبش باسملی های آسیای مرکزی که به افغانستان فراری شده بود در سال 1929 از قیام بچه سقاو حمایت کرد. پیر تگاو که بچه سقاو را به عنوان امیر حبیب الله خادم دین رسول الله اعلان نمود پسر سید جان پاچا بود که خود در سال 1919م نصرالله خان کاکای امان الله خان را در جلال آباد پادشاه اعلان کرده بود.

بچه سقاو خود مرید شمس الحق مجددی، پیر گلپهار، بود. ورود او به کابل مورد تأیید خانواده مججدی مقیم شوربازار قرار گرفته بود.

بنیادگرایان مذهبی کسی را می‌خواستند بر تخت سلطنت کابل ببینند که حاکمیت شریعت را دوباره احیا نماید و تمام اصلاحات امان الله خان را لغو نماید.

حمایت عامه از قیام بچه سقاو دلایل فرهنگی داشت. این قیام هرگز مبنای سیاسی، طبقاتی، ضد استبدادی، ضد استعماری و ضد برتری جویی و حاکمیت قومی نداشت.

در طول نه ماه حکومت حبیب الله کلکانی تمام پروگرامهای اصلاحی امان الله خان متوقف شد. قانون اساسی و قانون جزا لغو گردیدند. مکاتب مسدود شدند، اصلاحات مالیاتی و اصلاحات در ساحة قضائیه متوقف گردید، پروگرامهای ساختمانی لغو شدند. کشور دوباره به اصول بنیادگرایی و حاکمیت شریعت با تفسیر شاگردان مدرسه های دیوبندی واقع در هندوستان برگشت. بیجهت نبود که امان الله خان اعزام طالبان افغان را به این مدرسه ها لغو کرده بود و از ورود ملاهای درس خوانده در این مدرسه ها جلوگیری میکرد.

دولت حبیب الله کلکانی که در آغاز مالیات قانونی را نیز بخشیده بود، بعد ها مالیات چند برابر از مردم می گرفت، راه های تجاری با خارج از افغانستان بسته شده بود و اوضاع اقتصادی بیش از هر زمان دیگری رو به خرابی می رفت. هزاره های افغانستان نیز به علت لغو آئین بردگی از سوی امان الله، به او وفادار مانده بودند و به مخالفت با حکومت حبیب الله کلکانی پرداختند.

با آنکه بچه سقاو با حمایت وسیع روحانیون منجمله فرقه نقشبندیه و خانواده مجددی (نور المشایخ، شمس المشایخ) به قدرت رسید اما بیش از نه ماه نتوانست در قدرت باقی ماند و توسط محمد نادر خان و برادران او به حمایت اقوام سرحدی و اقوام جنوبی و سایر اقوام پشتون سقوط کرد و نادر خان بتاريخ 15 اکتوبر سال 1929 توسط سران این اقوام به عنوان پادشاه اعلان گردید.

شاید جای تعجب باشد که با وجود حمایت روحانیون از حکومت حبیب الله کلکانی چرا حکومت او بیش از نه ماه نتوانست در قدرت باشد؟

دو عامل مهم در سقوط حکومت حبیب الله کلکانی دخیل بود: عکس العمل اقوام پشتون برای احیای دوباره زعامت عنعنوی اریستوکراسی دولت افغانستان و تغییر موقف خانواده مجددی در کابل.

در حالیکه مخالفت با برنامه های تجدد طلبی بعضی اقوام پشتون را ترغیب به قیام نمود، اما نمیتوان انتظار داشت تمام اقوام پشتون به مدت طولانی آرام نشسته شاهد از دست رفتن زعامت قدرت دولتی از اریستوکراسی درانی/بارکزائی باشند. بنابر آن به مجردیکه یک اریستوکرات صاحب نام، در این مورد جنرال محمد نادر خان بارکزائی، وارد صحنه گردید تمام اقوام دو طرف سرحد با او همکاری کرده او را به سلطنت رساندند.

علاوه بر آن، زمانیکه خانواده با نفوذ مجددی مستقر در کابل که با اشرافیت دولتی عنعنوی افغانستان روابط بسیار نزدیک داشتند متوجه شدند که انارشی حاکم در دوران حکومت حبیب الله کلکانی ضامن منافع دراز مدت آنها نیست، از حمایت او رو گرداندند. به قول مارشال شاه ولیخان از کتاب "یادداشتهای من" در جریان تدارکات حمله بر کابل، نور المشایخ مجددی بیدار او در اورگون میروود و همچنان بیدار نادر خان در پکتیا میروود.

سلطنت محمد نادر خان

در دوران اغتشاش سقوی جنرال محمد نادرخان، وزیر دفاع پیشین که از وزیر مختاری در فرانسه استعفا کرده بود و در شهر نیس زندگی می کرد، به کمک برادرانش قصد کابل کرد و سرانجام به کمک قبایل مخصوصاً افراد دو قبیله جاجی و وزیری در ۲۱ میزان ۱۳۰۸ (۱۳ اکتبر ۱۹۲۹م) خود را به آنجا رسانید و شهر را در اختیار گرفت. حبیب الله کلکانی و یارانش به شمالی فرار کردند و باآنکه نادر خان به آنها به شرط تسلیمی وعده عفو داده بود، اما به دستور نادرخان همه به دار آویخته شدند، از همین جهت است که نادر شاه را طرفداران کلکانی نادر غدار می گویند.

محمد نادر خان در ۲۳ میزان ۱۳۰۸ هجری شمسی در قصر سلامخانه ارگ کابل در برابر اعیان و سران قبایل اعلام کرد که برای انتخاب پادشاه جدید، باید لویه جرگه تشکیل شود؛ اما سران قبایل تشکیل لویه جرگه را لازم ندیدند و به پادشاهی او سر فرود آوردند. نادر خان رأی این مجمع را پذیرفته و در ۱۵ اکتبر ۱۹۲۹ م به عنوان نادرشاه به تخت پادشاهی افغانستان نشست. این اقدام نادر خان به مذاق حامیان شاه امان الله خان خوش نیامد چون آنها انتظار داشتند نادر خان پادشاهی را برای امان الله خان تفویض نماید.

نادرشاه پسر محمد یوسف خان نواسه سردار یحیی خان است. جد بزرگ این خاندان سردار سلطان محمد خان طلائی حکمران پشاور و برادر امیردوست محمد خان بود. سرداریحی خسرامیرمحمد یعقوب خان بود و حینیکه امیرمحمد یعقوب اسیر وبه هندوستان اعزام شد سرداریحی خان وبرادرش سردار زکریا نیز به هندوستان در "دیره دون" تبعید شده وباپسران

شان سردار محمدیوسف و سردار محمدآصف و نواسه های شان تقریباً دونیم دهه (1879-1901) در آنجا مقیم بودند.

یحیی خان دو پسر داشت به نام های سردار محمد یوسف خان و سردار محمد آصف خان. سردار محمد یوسف خان با سه زن ازدواج نمود. زن اولش یک دختر (محبوب سلطان، یک تن از خانم های امیر حبیب الله خان) و سه پسر به دنیا آورد. محمد نادر، شاه محمود و شاولی.

محمد نادر خان در (21 حمل 1362 هـ.ش.) م 1883 در دیره دون هند تولد شد. محمد نادر 18 سال عمر خویش را در هند سپری نمود. در آنجا درس خواند و با زبان های هندی، انگلیسی و دری/فارسی آشنا شد. سردار یحیی خان هفته دو بار جوانان خانواده را گرد می آورد و به آنها درباره افغانستان معلومات می داد.

اعضای خانواده او در سال 1901 پس از دریافت اجازه نامه امیر عبدالرحمان خان به افغانستان برگشتند و مورد احترام او قرار گرفتند. در هفته های آغازین برگشت که در باغ علیمردان به سر می بردند. با دیدار های مکرر با امیر آنها آن خانواده به "خانواده مصاحبان" و یا مصاحبان خاص نیز شهرت یافتند و به تشویق امیر عبدالرحمن خان، سردار محمد یوسف و سردار محمد آصف خان نزد سردار حبیب الله خان پسر امیر میرفتند و مصاحب او بودند. از این جهت پس از مرگ امیر عبدالرحمن خان، رفتن سردار محمد یوسف و سردار محمد آصف، نزد سردار حبیب الله خان و صحبت های آنها با امیر حبیب الله خان سبب شد که مردم آنها را مصاحبان بنامند. بر علاوه از آنجایی که سردار محمد یحیی خان پسر سلطان محمد خان مشهور به طلایی بود، این خانواده را خاندان طلایی نیز نامیده اند.

نادر خان در بیست و نه سالگی به خدمت قشون درآمد و در 1907 م. به مقام نائب سالاری و بعدها به مقام سپهسالاری رسید. سپه سالار محمد نادر که آدم مستعدی بود و هوس پادشاهی را از جیش سردار سلطان محمد طلایی بارث برده بود. اوبا پیروزی شاه امان الله، در سالهای اول سلطنت او، منتظر اوضاع بوده با دولت جدید همکاری کرد. چنانچه در قیام مسلحانه ملی برای حصول استقلال کامل سیاسی افغانستان، در کنار مردم کشور، همراه با برادرانش در یکی از جبهات یعنی پکتیا سهم گرفت و مورد تقدیر شاه امان الله واقع شد و مناره استقلال بنامش ساخته شد.

در جریان توطئه هایی که بعدها رخ داد، شاه امان الله بر سپه سالار محمد نادر مشکوک شد و شک او وقتی به یقین مبدل گشت که به حیث وزیر حربیه از رفتن به پکتیا غرض رفع شورش منگل امتناع ورزید و بعوض اش رقیب سیاسی او جنرال محمد ولی خان دروازی گماشته شد. بگفته سرهمفریز باوجود فعالیت بین امیر و محمد نادر، و افسردگی سپه سالار مذکور برای امیر مشکل بود محمد نادر را که نماینده بزرگ خانواده سلطان محمد طلایی است بدون تکلیف بگذارد همان بود که بحیث وزیر مختار افغانستان در پاریس تعیین شد.

در سومین جنگ انگلیس و افغان، به هند حمله کرد و تل و وانه را گرفت و وقتی که صلح برقرار شد به وزارت دفاع رسید. در زمان قتل امیر حبیب الله خان قوماندان قوا و در رکاب امیر در جلال آباد بود. در سال 1924 م وزیر مختار افغانستان در پاریس گردید. در سال 1926 م نادر خان شغل سیاسی خود را ترک گفت و مدتی در نیس گذراند.

دومين قانون اساسي افغانستان

محمد نادرشاه چون قدرت را به دست گرفت، اصلاحات و نظامنامه‌های دوره امان‌الله خان را به کنار نهاد و محاکم را دوباره به عالمان دين سپرد؛ زنان را نيز به رعايت حجاب مکلف ساخت. در دوره او اردوی منظمی بنياد نهاده شد و با تأسيس فاکولته طب هسته اصلی نخستين پوهنتون کشور ايجاد گرديد.

هرچند او عضوی از جناح جنگ ضد بریتانیایی بود و خودش را به حضور در جنگ استقلال مفتخر می‌دانست، مشروطه‌خواهان و هواداران امان‌الله، شاه معزول، او را یک طرفدار بریتانیا می‌دانستند و نسبت به انتصاب او به سلطنت به جای امان‌الله، اعتراض کردند. نادر زمانی در سرکوب مخالفت‌ها موفق بود. در ۱۳۱۰ شمسی/۱۹۳۱، قانون اساسی جدید (اصول اساسی دولت عالیۀ افغانستان)، توسط لویه‌جرگه تصویب شد. تفاوت‌های عمده این قانون اساسی از قانون اساسی یک‌دهه پیش در مورد حسابدهی کابینه (به استثنای صدراعظم) به مجلس منتخب شورای ملی و مجلس اعیان که اعضای آن توسط شاه انتخاب می‌شدند، از این قرار است: در عمل، هیئت‌ها برای انتخابات مجلس نیز دست‌چین حکومت بودند. دیگر انحراف، رسمیت بخشیدن برتری مکتب فقه حنفی و تضمین استقلال محکمه شریعت بود (گریگوریان، ص ۳۰۵). برای اولین‌بار، رهبران مذهبی در شماری از پست‌های وزارت گماشته شدند. با این وجود، قدرت حکومتی در انحصار خاندان سلطنتی قرار داشت و افغانستان تنها به نام سلطنت مشروطه بود.

محمد نادرشاه برای مطبوعات ارزش خاصی قائل بود. روزنامه اصلاح را در ۱۳۰۸ ش / 1929 م در کابل بنياد نهاد و روزنامه انیس را دولتی ساخت. دیگر انتشارات دولتی را تقویت کرد. انجمن ادبی کابل هم در همین دوره تأسيس شد که مجله ماهانه کابل را نیز انتشار می‌داد. سالنامه افغانستان هم از ۱۳۱۱ش به انتشار آغاز کرد. جاده‌های کهنه تعمیر و جاده‌های نو تأسيس گرديد. نخستين بانک کشور در ۱۳۱۰ ش / 1931م تأسيس شد.

سرانجام محمد نادرشاه در ۱۷ عقرب ۱۳۱۲ ش / 8 نوامبر 1933 م به ضرب گلوله یک متعلم لیسه امانی (نجات) بنام عبدالخالق در مراسم توزیع شهادتنامه‌ها به خون خواهی غلام نبی خان چرخي کشته شد. عبدالخالق که در قوم هزاره بود یکی از نوکران غلام نبی خان چرخي بوده که از طرفداران امان‌الله خان و بخاطر مخالفت آشکار با به تخت نشستن محمد نادر خان از طرف نادر خان به قتل رسیده بود.

در سال 1929م دیدیم که دولت امانی به اثر تبانی نیروهای مرتجع و عقبگرا و همکاری استعمار از بین رفت و دوره امارت ۹ ماهه امیر حبیب‌الله کلکانی به پایان خونی رسید. نیروهای آزادیخواه، مشروطه‌خواهان ملی‌گرا و تجددطلبان از عرصه سیاسی رانده شدند و در عوض رهبران محافظه‌کار مذهبی، روسای قبایل، زمینداران بزرگ، اشرافیت درباری ضد شاه امان‌الله در کنار و در راس آن خانواده سپه سالار نادر خان گرد آمدند.

نادر خان به قول میر محمد صدیق فرهنگ مورخ افغان، شخصیت ممتاز گروه محافظه‌کار در دولت امانی بود و همچنین اطرافیان مذهبی، قومی و درباری او مخالف بخش اعظم اصلاحات حقوقی، قانونی، اقتصادی و فرهنگی شاه امان‌الله بودند. مخالفت با بسیاری از آزادی‌های اساسی مندرج در نظامنامه اساسی دولت و به ویژه مخالفت با آزادی مطبوعات در میان آنها آشکار بود.

تعدادی زیادی از روشنفکران در دوره نادر خان زندانی شدند و خصوصاً در دوره صدات هاشم خان هر روشنفکری که پیدا میشد از بین می رفت و یا زندانی میشد.

میر غلام محمد غبار در این خصوص نکته جالبی را حکایت می کند و می گوید که حکومت افغانستان امر کرد که: "در آینده در مطبوعات افغانی عکس هیچ افغان سر برهنه چاپ نشود. و هنگام ناچاری توسط آقای برشنا رسام دولتی، عکس های سر برهنه با کلاه مرسومه پوشانیده شود. هکذا تمام مراسم ارتجاعی و خرافاتی زنده و تشویق گردید".

در این دوره به جراید آزاد و شخصی اجازه انتشار داده نشد. شماری از روزنامه نگاران آزاد اندیش زندانی و اعدام شدند. حبیب الله رفیع روزنامه نگار و پژوهشگر افغان می گوید که با وجود که در آن زمان امکان نشر برای هر کسی داده نمی شد ولی مبارزانی بودند مانند عبدالرحمان لودین که در مقابل نادرخان مقاومت کرد و بالاخره کشته شد و دیگران نیز بودند که آنها زندانی شدند. "تعدادی زیادی از روشنفکران در دوره نادر خان زندانی شدند و خصوصاً در دوره هاشم خان روشنفکری که پیدا می شد از بین می رفت و یا زندانی می شد".

اما علی رغم آنچه گفته شد برخی از پژوهشگران تاریخ و افرادی که شاهد حوادث آن روزگار بودند، تصویر دیگری از نادرشاه و عصر او ارائه می کنند. و به این نظر اند که خط مشی او به تناسب وضعیت آن زمان مترقی بود. در خاطرات سیاسی سید قاسم رشتیا یکی از صاحب نظران افغان، می خوانیم:

"در این شکی نیست که خط مشی محمد نادر شاه طوری ترتیب یافته بود تا با افکار مردم محافظه کار تصادم نه کرده باشد. اما اساساً استقامت مترقی داشته و اساسات عمده ای را که عبارت از توجه به معارف و توسعه عمومی مملکت باشد در بر می گرفت. اما جوانانی که خاطره دوران پر هیجان امان الله خان را بیاد داشتند و طبعاً ملاحظات محیطی و مقتضیات وقت را درست درک نمی توانستند، نسبت به این خط مشی به هر وسیله ای که می توانستند، در مجالس و محافل با گفتار ها و نوشته ها و بعضاً ذریعه شبنامه ها اظهار عدم موافقت می کردند".

به قول عبدالله شادان گوینده بی بی بی سی "عزیز نعیم برادر زاده نادرشاه که از استادان رشته تاریخ سیاسی در پوهنتون کابل بود به این عقیده بود که در داوری بر وضعیت مطبوعات این دوره باید وضعیت کلی آن زمان و تغییرات و تحولات تاریخی و اولی بودن ثبات و استقرار سیاسی باید در نظر گرفته شود". اما برخی دیگر او را فرد منتقم، خشن و بیرحم توصیف کرده اند که از کشتار مخالفان خود هراسی نداشت.

قتل شخصیت های نامداری چون غلام نبی خان چرخ، عبدالرحمان خان لودین و شمار دیگری از آزادیخواهان و مشروطه طلبان و همین گونه زندانی شدن صدها تن دیگر در زندان های مخوف آن دوره به نا آرامی های سیاسی افزود و سر انجام خود نادر خان در ۱۶ عقرب ۱۳۱۲ نوامبر ۱۹۳۳ به ضرب گلوله عبدالخالق از شاگردان لیسه نجات، به قتل رسید و پسرش محمد ظاهر شاه بر تخت نشست و دوره جدیدی آغاز شد.

سلطنت محمد ظاهر شاه

محمد ظاهر در ۱۵ اکتبر سال ۱۹۱۴ در کابل تولد یافت. وی پس از ترور پدرش نادرشاه در سال ۱۹۳۳ در سن ۱۹ سالگی به سلطنت رسید. چند ساعت پس از آن که محمد نادر شاه به قتل رسید، برادرش سپهسالار سردار شاه محمود خان وزیرحربیه، محمد ظاهر یگانه فرزند شاه مقتول را به حیث پادشاه معرفی کرد. آن روز، ۱۶ عقرب سال ۱۳۱۲ خورشیدی بود. هنگام انتخاب محمد ظاهر به مقام پادشاهی، مرد قدرتمند دربار صدراعظم سردار محمد هاشم خان در مسافرتی که به سوی صفحات شمال داشت، به مزار شریف رسیده بود.

پس از مرگ نادرشاه تا صدارت دکتور محمد یوسف خان، قدرت اصلی حکومت در دست صدراعظم ها بود. در زمان زمامداری ۴۰ ساله ظاهر سه صدراعظم خاندانی و شش صدراعظم غیرخاندانی، مجموعاً نه صدراعظم، به وظیفه صدرات پرداختند.

محمد ظاهر دومین فرزند نادرشاه، روز دوشنبه ۲۲ میزان سال ۱۲۹۳ خورشیدی در کابل تولد شد. در شش سالگی به مکتب رفت. سه سال نخستین را در مکتب حبیبیه درس خواند (۱۲۹۹-۱۳۰۱). با بنیانگذاری مکتب استقلال، تا سال ۱۳۰۳ در آن مکتب به آموزش ادامه داد. هنگامی که پدرش محمد نادر به حیث سفیر افغانستان در پاریس تعیین شد، با او روانه فرانسه شد (۱۹ سرطان ۱۳۰۳). در فرانسه نیز در چندین مکتب درس خواند. دو سال در مکتب "اینه ژانسون ده سالی" شاگرد بود. پس از آن که محمد نادر خان از عهده داری سفارت افغانستان در فرانسه/ پاریس، کناره گرفت و به جنوب فرانسه رفت، مدت یک سال و شش ماه همراه با او بود. متعاقب آن به پاریس برگشت، در مکتبی به نام "باستور" به فراگیری درس ادامه داد. مدتی هم در مکتب "کولیز دومون پی نی" شامل شد. در آن هنگام که محمد نادرخان و برادرانش هنوز در جنوب فرانسه بودند، محمد ظاهر با یک خانواده فرانسوی، موسوم به "دانیه لو" زندگی می نمود.

محمد ظاهر چندی پس از تصاحب قدرت به وسیله نادرخان، در حالی که ۱۶ ساله بود، به تاریخ ۲۰ میزان سال ۱۳۰۹ خورشیدی به افغانستان برگشت. در تعلیمگاه پیاده عسکری که تازه تأسیس شده بود، یک سال آموزش نظامی دید. با فراغت از آن تعلیمگاه در هفده سالگی کفالت وزارت حربیه به او سپرده شد. وزیر حربیه عمش شاه محمود خان بود. افزون بر آن وکالت وزارت معارف افغانستان را نیز عهده دار بود.

شهبزاده محمد ظاهر ۱۷ ساله بود که با حمیرا، دختر وزیر دربار وقت سردار احمدشاه خان ازدواج نمود. یک برادر و دو خواهر داشت. برادرش محمد ظاهر در زمان امارت امیر حبیب الله کلکانی در کابل فوت نمود. دو خواهرش با سردار محمد داوود خان و سردار محمد نعیم خان فرزندان سردار محمد عزیز خان، ازدواج نموده بودند.

شایان یادآوری است که محمد ظاهر بیشتر زبان فرانسوی را می دانست تا زبان دری. با زبان پشتو آشنایی نداشت. هنوز شهبزاده جوان مشق لازم را برای حکومت کردن فرا نگرفته بود که

او را بر تخت نشاندند. اين بود كه بار ديگر آن سنت ديرينه اعلان پادشاهي خورده سالان و جوانان كه قدرت اصلي در دست شخص ديگري مي بود، به نمايش رسيد.

نمايندگي سياسي سازمان ملل متحد در افغانستان، دوره ۴۰ ساله سلطنت محمد ظاهر را "دوره صلح و آرامش افغانستان" ناميده است. ادرين ادوارزد، سخنگوي نمايندگي سياسي سازمان ملل متحد در افغانستان مي گويد: «محمد ظاهر هدايت يكي از دوره هاي باثبات و امن در تاريخ معاصر افغانستان را داشته است. او در سال هاي اخير اين نقش مثبتش را ادامه داد. نمايندگي سياسي سازمان ملل در افغانستان از نقشي كه ظاهر شاه در پروسه بن باري كرده، ستايش مي كند».

دوره فرمانروايي ظاهر شاه بر افغانستان، دوره آرامش بود و در اين مدت، برخلاف دوره هاي قبل و بعد از ظاهر شاه، افغانستان درگير هيچ جنگي نشد و همچنين در جنگ جهاني دوم (1939-1945) اعلام بي طرفي كرد.

ظاهر شاه در سال 1963م قانون اساسي جديد کشور را انتشار داد. اين قانون، بعدها در سال 2001م با سقوط طالبان به عنوان قانون اساسي موقت (با حذف مواد مربوط به سلطنت) پذيرفته شد. كلمه "افغان" براي نخستين بار در سال 1964م و در قانون اساسي تصويبي محمد ظاهر شاه با تعريفی جديد و به معنی همه اتباع کشور افغانستان به کار رفت.

وي به قصد مدرنيزه كردن افغانستان، به اصلاحات سياسي و اقتصادي، احداث زيربناهای مواصلاتي و بندهای برق تأسيس سيستم قانون گذاري دموكراتيك، ترويج نظام آموزش و پرورش مدرن، تأسيس پوهنتونها و آموزش برای زنان اقدام كرد.

محمد ظاهر تا سال ۱۹۷۳ پادشاه افغانستان بود. او در جريان ۴۰ سال سلطنت خود قانون اساسي دموكراتيك کشور را تسويد نمود، يك پارلمان مستقل را تأسيس كرد و رهبري مساعي ترويج حقوق زن را بعهدہ داشت. در سال 1973 زماني كه محمد ظاهر شاه در ايتاليا به سر مي برد، سردار محمد داود خان كه يكي از صدراعظمان سابق و پسر كاكاي شاه با انجام يك کودتای نظامي، شاه را خلع كرد و با پايان دادم به نظام شاهی، در افغانستان نظام جمهوري اعلام كرد. پادشاه سابق افغانستان پس از کودتا در ايتاليا در تبعيد زندگي مي كرد و اين دوره زندگي او ۲۹ سال را در بر مي گيرد.

ظاهر شاه پس از سقوط طالبان "پدر ملت" لقب گرفت.

محمد ظاهر شاه آخرين پادشاه افغانستان، ساعت 5:45 تاريخ 23 جولای سال 2007م (۱۳۸۶ هـ ش) در كابل پس از يك بيماري طولاني وفات نمود.

مشخصات حكومتداری محمد ظاهر شاه

هنگام شروع پادشاهي محمد ظاهر، مرد قدرتمند صدراعظم کشور سردار محمد هاشم خان بود. اجرائی امور به گونه مطلق العناني در دست او بود. در سيزده سال اول سلطنت ظاهر شاه، محمد هاشم خان، صدراعظم و كاكايش، قدرت واقعي را در دست داشت. پيروي از قانون به يك نگرانی بزرگ تبديل و حقوق تضمين شده اشخاص در قانون اساسي پايمال شد. بسياري از ديگرانديشان سياسي زندانی شدند كه بيشتريشان بيش از يك دهه در كنج زندان بدون محاكمه رنج كشيدند. در عين زمان، طرح های نوسازی و گسترش تدريجي نظام آموزشي روی دست گرفته شد (دوپري، ۱۹۸۰، صص ۴۹۸-۴۶۴؛ گريگوريان، صص ۳۷۴-۳۴۲).

مشروطيت اول: صدارت شاه محمود خان (1946-1953) و دومين تجربه مطبوعات آزاد در افغانستان

در ۱۳۲۵ خ/۱۹۴۶، محمدهاشم خان جایش را به برادرش شاه محمود خان به عنوان صدراعظم داد که در دوران تصدی او دموکراسی نیم‌بندی به میان آمد. در ۱۳۲۶ خ/۱۹۴۷ انتخاباتی برای شاروالیها برگزار شد. دو سال بعد، انتخابات مشابهی برای شورای ملی تدویر یافت. مجلس زیر نفوذ اکثریت دموکرات‌های لیبرال قرار داشت که برای سلطنت مشروطه ایستادگی کردند. احتمالاً در ۱۳۲۹ خ/۱۹۵۰، قانون رسانه‌های آزاد تصویب شد و دوره‌ای از جوشش سیاسی به وجود آمد که تعدادی از هفته‌نامه‌های خصوصی کوشیدند رویاهای روشنفکران لیبرال را به تصویر بکشند. با این حال، این نشریه‌ها، به میزان چشمگیری به عنوان انجمن‌های تازه شکل‌گرفته، احزاب سیاسی کموبیش سازمان‌یافته بودند تا ابزارهای تبلیغات در میان جمعیت بیشتر بی‌سواد. اعضای اصلاح‌طلب شورا از طریق رسانه‌ها به مبلغان آزاد واقعیتهای جامعه تبدیل شدند که شاه و صدراعظم احساس کردند که با این وضعیت به ادامه پیشبرد حکومت، آزادتر نیستند. (دوپری، ۱۹۸۰، صص ۴۹۸-۴۹۴).

دومین قانون مطبوعات به سال 1950 در شرایطی در افغانستان نافذ گردید که کشور بار دیگر آستان تحولات سیاسی- اجتماعی شده بود. انفاذ این قانون نه تنها زمینه فعالی محدود نشریه‌های غیر دولتی را به وجود آورد؛ بلکه درجهت دیگر روشنفکران و رده‌های آموزش دیده کشور عملاً آماده شده بودند تا هسته‌های سازمانهای سیاسی خود را پایه‌گذاری کنند.

نشریه‌های انگار، ندای خلق، وطن، نیلاب، ولس، و آینه، مطبوعات آزاد و غیر دولتی این دوره به شمار می‌آیند که در شهر کابل به نشر می‌رسیدند. به همین‌گونه نشریه غیر دولتی اتوم در شهر میمنه مرکز ولایت فاریاب به چاپ می‌رسید. نشریه‌های دولتی پامیر، صدای ملت، پیام افغان، الفبا، و ژوندون نیز در این دوره در مرکز ولایات کشور به نشرات آغاز کردند که بیانگر دیدگاه‌ها و سلیقه‌های سیاسی- اجتماعی دولت بودند. در این دوره در افغانستان تلاش‌هایی نیز در جهت ایجاد احزاب و سازمانهای سیاسی به وجود آمده بود. چنان که «ویش زلمیان» یا جوانان بیدار نخستین حلقه سیاسی بود که در کابل پایه‌گذاری گردید. نشریه انگار به مدیریت مسوول فیض محمد انگار و ولس به مدیریت مسوول گل پاچا الفت ارگان‌های نشراتی ویش زلمیان بودند.

حزب یا حلقه سیاسی وطن نشریه وطن را به مدیریت مسوول میر غلام محمد غبار انتشار می‌داد و به همین گونه نشریه ندای خلق ارگان نشراتی حزب خلق بود که به صاحب امتیازی دکتر محمودی به نشرات آغاز کرد.

خصوصیات مطبوعات دوره شاه محمود خان :

دردوران شاه محمود خان نخستین بار نشریه‌های حزبی در کشور به وجود آمد. میر محمد صدیق فرهنگ در کتاب افغانستان در پنج قرن اخیر می‌نویسد: هرچند این هر سه جمعیت [ویش زلمیان، حزب وطن و حزب خلق] اصولاً از دموکراسی به شکل دولت شاهی مشروطه طرفداری می‌کردند؛ اما از نگاه اسلوب و نحوه تبلیغات تفاوت‌های بارزی در بین ایشان به نظر می‌رسید. به این معنی که مضامین "وطن" و "ولس" معتدل و استدالی و طرز بیان "ندای خلق" تند جذباتی و بود، درحالی که "انگار" اسلوب خاصی نداشت.

این نشریه‌ها چنان کانونهای پرورش افکار سیاسی توانستند یک نسل سیاسی در کشور را پرورش دهند. نسل سیاسی پرورش یافته به وسیله این نشریه‌ها بعداً در رویداد‌های سیاسی -

اجتماعي دهه دموکراسي (1963-1973) نیز نقش برجسته يي داشتند. حتي مي توان گفت که مبارزات سياسي و مطبوعات سياسي دهه دموکراسي ادامه همان تجربه هايي سياسي دوران شاه محمود خان است.

آگاهي و اطلاعات مردم و نسل جوان افغانستان در ارتباط به مفاهم حزب سياسي و مبارزه سياسي سازمان يافته به وسيله همين نشريه ها دست کم در ميان افشار آموزش ديده کشور گسترش پيدا کرد.

دريغا که تجربه د مطبوعات آزاد در اين دوره عمر درازي نداشت و در سال 1951 نه تنها دروازه هاي تمام اين نشريه ها بدون هيچگونه دلايل قانوني به وسيله دولت بسته شد؛ بلکه احزاب و سازمانهاي سياسي نیز منحل گرديدند. دولت براي هم بسنده نکرد و شماري از اعضاي رهبري سازمانها و احزاب سياسي وطن، خلق و ویش زلميان را دستگير و به زندان افکند. بدينگونه تا ده سال ديگر در دوره صدارت داودخان، افغانستان از مطبوعات آزاد، احزاب و سازمانهاي سياسي بي بهره باقي ماند.

شاه در سال ۱۳۳۲ خ/۱۹۵۳ سردار محمداوود، پسر کاکايش را به عنوان صدراعظم معرفي کرد. داوود خان طرفدار نوسازي بود، ولي او به قيمت دموکراسي و آزادي هاي فردي، اقتدار و نظم داخلي را اوليت داد. وقتي او به قدرت رسيد، انتشار هفته نامه هاي جديد متوقف شد و احزاب سياسي فعاليت هاي عمومي شان را متوقف کردند؛ هرچند انتخابات شوراي ملي هنوز با دستکاري در نتايج آن برگزار مي شد. در سال ۱۳۳۶ خ/۱۹۵۷ پوليس با اتهام هاي بي اساس و واهي، اول عبدالملک عبدالرحيمي و سپس تعدادي از ديگرانديشان ديگر را بازداشت کرد. در نتيجه احساس امنيت آن ها که در جريان دوره کوتاه دموکراسي به ميان آمده بود، نابود شد.

با اين حال در دوران صدارت داود خان نیز نه تنها نشريه هاي دولتي گذشته به کار خود ادامه داند؛ بلکه نشريه هاي دولتي ديگري چون کابل تايمز، هيواد، ستوري، سره مياشت، افغانستان، پيام حق، تعليم و تربيه، الفلاح، آريانا، کانو او صنايعو و مهري در کابل و بعضي از ولايات کشور پايه گذاري شدند. بايد ياد آوري کرد که داود خان نیز به مانند هاشم خان به آزادي مطبوعات و آزادي بيان اعتقاد و باوري نداشت. از همين جهت مطبوعات در دوره او متکي برنظام استبدادي بود و ديدگاه هاي روشنفکران و نياز هاي مردم در آن مجال بازتاب نداشت.

در حکومت محمد داوود که با تبليغ و ترويج افکار دموکراتيک مخالف بود، دموکرات ها سرکوب شده بودند و عظيم ترين بخش هايي از مردم جامعه در نا آشنائي با آن به سر مي بردند. آن بي علاقي و ناآشنائي با انتخابات و در واقع با يکي از ارکان مهم دموکراسي، محصول چنان سياست آسيب زاي پيشينه يا يکي از عوامل مهم آن بود.

با اين وجود، پيشرفت هاي اقتصادي از طريق يکرشته پلانهاي پنج ساله انکشاف اقتصادي و اجتماعي در داخل نظام اقتصاد دولتي به ميان آمد. در عين زمان، گسترش نظام آموزش جديد و کشف تدريجي حجاب به افزايش صفوف روشنفکران نااميد کمک کرد.

دهه دموکراسي در افغانستان (۱۳۴۳ تا ۱۳۵۲ هـ.ش)

بعد از سالها حکومتهاي ديکتاتوري هاشم خان، شاه محمود خان و محمد داوود خان، مردم افغانستان براي اولين بار با تدوين و انفاذ قانون اساسي سال ۱۹۶۴م (۱۳۴۳ هجري شمسي) به يک سيستم دولتي شاهی مشروطه دست يافتند که به موجب آن آزادي هاي سياسي، حق بيان فکر و آزادي مطبوعات تضمين گرديده. شاه با کسب موقف غيرمسوول و واجب الاحترام در رأس دولت و

قدرت اجرائيه، مقننه و قضائيه را به مردم واگذار نمود و اعضاي خانواده سلطنتي را مطابق تعامل کشورهاي شاهي دموکراتيک اروپايي از احراز کرسدي هاي صدارت و وزارت ممنوع نمود. در طول ده سال متعاقب آن که به دهه دموکراسي شهرت دارد، همانند هر کشور داراي سيستم دموکراسي تازه پايه سالهاي اوجگيري فعاليت هاي سياسي در کشور به حساب مي آيد. دهها حزب سياسي و دهها روزنامه و جريده آزاد غيردولتي سياسي و اجتماعي عرض وجود کرده زمينه هاي تشکيل و قوام افکار و جريانات سياسي را در کشور اعم از چپ افراطي (منجمله خلق، پرچم، شعله جاويد)، راست افراطي (منجمله سازمان جوانان مسلمان يا اخوان المسلمين که بعداً به حزب اسلامي و جمعيت اسلامي مبدل شدند) و جريان هاي ميانهرو (مانند افغان ملت، مساوات) را فراهم آورد. در اين مدت صدراعظماني متعددي آمدند و رفتند (دکتور يوسف، محمد هاشم ميوندوال، دکتور عبدالظاهر، نور احمد اعتمادی و محمد موسی شفيق). اين دوران با همزمان بود با آزادي بيان افکار سياسي و اجتماعي در مطبوعات و تظاهرات و اعتصابات مسلسل و پيهم محصلان، استادان و معلمين و معلمين و کارکنان مؤسسات صنعتي.

متأسفانه کودتاي بدفراجام ۲۶ سرطان سال ۱۳۵۲ سردار محمد داوود به سقوط دولت شاهي مشروطه محمد ظاهرشاه، انحلال قانون اساسي دموکراتيک و ختم دهه دموکراسي انجاميد. اين کودتا سر آغاز دوران بي ثباتي سياسي در کشور است که تا امروز ادامه دارد. اين کودتا، بدون توجه به شرايط تغيير يافته در کشور، جلو تکامل دموکراسي پارلماني، آزادي هاي سياسي و اجتماعي و مطبوعات آزاد را گرفت و منجر به استقرار يک دولت ديکتاتوري يکفره گرديد. در اخير داوود با وعده هاي شاه ايران، رئيس جمهور مصر و عربستان سعودي کوشيد افسران و عناصر چپي را که عامل به قدرت رسيدن او بودند از دولت خارج کرده و حساب خود را با حزب دموکراتيک خلق تصفيه نمايد. اين عمل موجب سقوط او و به قدرت رسيدن ح.د.خ.ا در کودتاي هفت ثور ۱۳۵۷ گرديد.

مطبوعات در دهه ديموکراسي

مطبوعات غير دولتي

آزادي؛

اتحاد ملي - محل نشر کابل، هفتگي، تاريخ نشر ۱۳۴۸ - ۱۳۵۱ هـ.ش، صاحب امتياز عبدالحکيم مزده، زبان: دري و پشتو

افغان - محل نشر کابل، هفتگي، از سال ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۲ نشر يافت و صاحب امتياز آن محمد حسن اولس مل بود، زبان دري و پشتو

افغان ملت - محل نشر کابل، هفتگي، تاريخ نشر ۱۳۴۵ تا ۱۳۵۲، صاحب امتياز: انجنير غلامحمد فرهاد، زبان: دري و پشتو

افغان ولس - محل نشر: کابل، هفتگي، تاريخ نشر: ۱۳۴۸ - ۱۳۴۸ صاحب امتياز: قيام الدين خادم، زبان: پشتو.

افکارنو؛ محل نشر کابل، هفتگي، تاريخ نشر ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۲، صاحب امتياز: نورالله، زبان دري و پشتو.

بريد -

پرچم - محل نشر: کابل، هفتگی، تاريخ نشر ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۲ صاحب امتياز و مدير مسوول: سليمان لايق، اما از تاريخ دوشنبه ۶ اسد ۱۳۴۸ شماره ۷۱ صاحب امتياز کمافی السابق سليمان لايق و مدير مسوول آن ميراکبرخيبر گرديد. زبان: دری و پشتو

پروانه، محل نشر: کابل، هفتگی، تاريخ نشر: ۱۳۴۷ هـ.ش، صاحب امتياز که امان الله پروانه، زبان: دری و پشتو

پکتیکا - محل نشر: کابل، هفتگی، تاريخ نشر ۱۳۴۸ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: شاه زمان وريح ستانيزی، زبان: دری و پشتو

پيام امروز - محل نشر کابل، هفتگی، تاريخ نشر ۱۳۴۴ - ۱۳۴۷، صاحب امتياز: غلام نبی خاطر، زبان: دری و پشتو

پيام وجدان - محل نشر: کابل، هفتگی، ۱۳۴۵ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: عبدالروف ترکمنی، زبان: دری و پشتو

پیکار - کابل، هفته‌گی، ۱۳۵۰ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: غلام محمد الماسک، زبان: دری و پشتو.

ترجمان - کابل هفتگی، ۱۳۴۷ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: دکتور عبدالرحيم نوین، مدير مسوول: علی اصغر بشير هروی

جبهه ملی؛ کابل، هفتگی، ۱۳۴۷ - ۱۳۵۲ صاحب امتياز: عبدالرب اخلاق، زبان: دری و پشتو، اشتراک سالانه: در داخل ۱۶۰ افغانی در خارج ۸ دالر.

خلق - کابل، هفتگی تاريخ انتشار ۱۳۴۵ هـ.ش، صاحب امتياز نور محمد ترهکی مدير مسوول: باریق شفيعی، زبان: دری و پشتو

خيبر - کابل، هفتگی، ۱۳۴۷ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: محب الرحمن هوسا، زبان: پشتو

روزگار - کابل، هفتگی، ۱۳۵۰ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: محمد يوسف فرند، زبان: دری و پشتو.

سپیده دم - کابل، هفتگی، ۱۳۴۸، صاحب امتياز: سيد محمد بامداد، زبان: دری و پشتو.

شعله جاوید - کابل هفتگی، ۱۳۴۷ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: رحيم محمودی، زبان: دری و پشتو

شوخی - کابل، هفتگی، ۱۳۵۰ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: عبدالعزيز مختار، زبان: دری و پشتو

صدای عوام - کابل، هفتگی، ۱۳۴۷، صاحب امتياز: عبدالکريم فرزاد.

کمک - کابل، هفتگی، ۱۳۴۷ - ۱۳۴۷، صاحب امتياز: يعقوب کمک، زبان: دری و پشتو

گهيز - کابل، هفتگی، ۱۳۴۷ - ۱۳۵۱، صاحب امتياز: منهاج الدين گهيز و عبدالسليم فرقانی

مردم - کابل، هفتگی، ۱۳۵۴، صاحب امتياز: سيد مقدس نگاه، زبان: دری و پشتو

معرفت - کابل، هفتگی، ۱۳۵۲، صاحب امتياز: غلام معصوم اخلاص، زبان: دری و پشتو

ملت - کابل، هفتگی، ۱۳۵۰ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: فدا محمد فدایی، زبان پشتو و دری

ندای حق - کابل، هفتگی، ۱۳۵۰ - ۱۳۵۲، صاحب امتياز: عبدالستار صديقي، زبان: دری و پشتو

وحدت - کابل، هفتگی، ۱۳۴۴ - ۱۳۵۲، صاحب امتیاز: خال محمد خسته، زبان: دری و پشتو
 هدف - کابل، هفتگی، ۱۳۴۷ - ۱۳۵۲، صاحب امتیاز: غلام محمد اورمر، زبان: دری و پشتو
 سبا - کابل، روزنامه، ۱۳۴۷ - ۱۳۴۷، صاحب امتیاز: غلام نبی خاطر، زبان: دری و پشتو
 کاروان؛ کابل، روزنامه، ۱۳۴۷ - ۱۳۵۲، صاحب امتیاز: صباح الدین کشکی، مدیر مسوول:
 عبدالحق واله، زبان: دری و پشتو
 مساوات - کابل، روزنامه، ۱۳۴۵ - ۱۳۵۲، صاحب امتیاز: محمد شریف ایوبی، مدیر مسوول:
 پوهاند محمد رحیم الهام، زبان: دری و پشتو

جرايد دولتي

انیس و اصلاح و ادغام روزنامه‌های دولتی اصلاح - انیس
 روزنامه هیواد

کابل تایمز (به زبان انگلیسی)

مجله مصور خانواده‌گی "ژوندون" که در این دوره تیراژ آن از ۲۰۰۰ به ۶۰۰۰ شماره بالا رفت.

ضمناً پیام حق، پشتون ژغ، انیس اطفال، ننگرهار، کندهار، آریانا و افغانستان، هرات و کمکیانو
 انیس در کابل، یک مجله در هرات و هجده جریده دولتی در ولایات افغانستان منتشر شد.

مخالفتان دهه دموکراسی

اخیراً داکتر سید عبدالله کاظم مقاله‌یی را در مورد رشد زمینه‌های دموکراسی در وبسایت افغان-جرمن آنلین خاستاً به پاسخ یک مقاله اینجانب تحت عنوان "توضیحات در مورد عواقب کودتای ۲۶ سرطان ۱۳۵۲" نشر کردند. محترم داکتر کاظم در مقاله خود آرزومندی داوود خان را برای تکامل زمینه‌های قبلی مورد لزوم برای استقرار یک دموکراسی سالم توضیح می‌کنند که برای خوانندگان برای درک پروسه فکری داوودخان بسیار مفید است. ایشان از آرزومندی و کوشش‌های داوود خان در ایجاد یک حزب واحد ملی گرا در بهبوهه لویه جرگه ۱۳۵۵، قبل و بعد از آن، یادآوری می‌کنند.

قبلاً طی یک مقاله تحت عنوان "دو برداشت از دموکراسی" کوشیدم بطور خلاصه در مورد تبصره نموده برداشت‌های خود را از دموکراسی توضیح نمایم. چون فکر می‌کنم این موضوع برای بسیاری دوستان فیسبوک جالب باشد این تبادل نظر را در اینجا تقدیم میدارم.

ایکاش قدرت آن موجود می‌بود که تحولات سیاسی و اجتماعی جوامع بر اساس یک ماستر پلان از قبل حساب شده صورت بگیرند. به گفته محترم کاظم تحقق دموکراسی واقعی نیازمند مؤلفه‌ها و شرایطی است که باید قبلاً و یا به تدریج به سمت سالم به پیش برده شوند... آوردن این تحولات که لازمه تحقق دموکراسی در کشور می‌باشد، کار ساده نیست و یک شبه در میان صورت گرفته نمی‌تواند. محترم کاظم می‌نویسند که "شهید محمد داوود طی یک بیانییه خود تذکار داده اند که ترقی اقتصادی و اجتماعی و تحول فرهنگی، اجرای ریفورم‌های بنیادی و تأمین دیموکراسی واقعی، باهم ارتباط نزدیک دارد".

بر اساس نوشته محترم کاظم برداشت من این است که بطور ساده داوود خان آرزو داشته تا دوره صدارت موصوف برای حد اقل بیست سال بعدی تمدید می‌گردید تا بعد از تعمیم سواد همگانی، رشد اقتصادی و آمادگی فرهنگی، دموکراسی آنهم بطور تدریجی معرفی می‌گردید. مشکل این استراتژی آن است که زمان این اجازه را برای معرفی تدریجی دموکراسی دلخواه داوود خانی نمی‌دهد. بیایید تجربه ایران را در نظر بگیریم. محمد رضا شاه در عمل مدل پیشنهادی داوود خان را می‌خواست تطبیق کند: اول پیشرفت اقتصادی و اجتماعی بعد دموکراسی. نتیجه آن شد که با سرمایه گذاری‌های هنگفت عواید نفتی در واقع سطح زندگی، رفاه، سواد، صحت به سطوح عالی رسیدند در عین زمان نظام اختناق سیاسی ساواک بیداد می‌کرد. مردم منتظر نشدند تا شاه دموکراسی موعود را معرفی کند و انقلاب اسلامی به عوض دموکراسی بدترین نوع دیکتاتوری و ارتجاع را برقرار کرد. اگر خمینی اختناق مذهبی را برقرار نمی‌کرد الترناتف دومی استقرار یک نظام کمونیستی از بطن انقلاب مردمی بود.

اگر مدل معرفی تدریجی دموکراسی یا مدل داوودخانی منجر به استقرار اختناق مذهبی در ایران شد امکانات تکرار این تجربه در افغانستان و یا استقرار یک نظام کمونیستی تا چه حدودی بود؟ آیا می‌توان نقش تعمیم معارف را در تشدید خواسته های آزادی خواهی و دموکراسی طلبی در ایران دست کم گرفت؟ همین اصل در افغانستان نیز صادق است.

اصول اساسی داشتن عقیده به دموکراسی، معرفی دموکراسی و تعهد قبول عواقب و نتایج آن است. دستگاه سلطنت دموکراسی را بر اساس قانون اساسی سال ۱۳۴۳ (۱۹۶۴) معرفی کرد اما از عواقب آن در هراس بود و تعهدی در قبال پذیرفتن نتایج آن نداشت. در نوشته محترم کاظم تشویش داوود خان از به قدرت رسیدن چپی‌ها و یا راستی‌های افراطی از مجرای انتخابات پارلمانی در غیاب یک حزب میانه‌رو ملی‌گرا توضیح شده است. این همان هراسی است که مانع انفاذ قانون احزاب سیاسی توسط ظاهرشاه نیز شد. نتیجه را همه دیدیم که بلا تکلیفی بود. مشاهده کردیم، نه دموکراسی تمام عیار و نه مطلق العنانی داوودخانی که در نهایت به کودتای داوود خان انجامید.

بیایید ببینیم اگر به تجربه دموکراسی ظاهرشاه اجازه تکامل می‌دادند چه واقع می‌شد؟ من یقین کامل دارم هرگاه دولت از یکجانب نهادهای دولتی، سیستم اداره دولت (Public Service)، اردو، پولیس، قوه مقننه، را از طریق مسلکی ساختن این نهادها (غیر سیاسی ساختن) آنها، تعلیمات بهتر، تجهیزات بهتر و دادن آگاهی بهتر با معرفی قوانین لازمه تقویت مینمود و از جانب دیگر قانون احزاب را نافذ می‌کرد و نهادهای دموکراتیک را حمایت و تقویت می‌کرد و ترسی از نتایج دموکراسی نداشت به یقین دموکراسی با گام‌های استوار به مرور زمان در جامعه به پختگی لازم می‌رسید و به یک نهاد اساسی اخلاق سیاسی جامعه مبدل می‌گردید. با اجازه دادن به دموکراسی به احتمال زیاد در یک انتخابات پارلمانی دوره بعدی، بطور مثال سال ۱۳۵۶ یک حزب متحده اسلامی افراطی و یا حزب دموکراتیک خلق پیروز می‌شدند. آیا این پیروزی نشانه بروز قیامت بود؟ خیر! پیروزی این احزاب در چوکات قانون احزاب و در چوکات قانون اساسی به معتدل شدن روش‌های این احزاب و اتکای شان به راه‌های دموکراتیک گرفتن قدرت به بلوغ و پختگی سیاسی جامعه کمک می‌کرد. تجربه عینی مردم از دستاوردها حکومت‌داری این احزاب خود بخود و بطور طبیعی به گسترش نفوذ احزاب میانه‌رو مساوات، افغان ملت، صدای عوام، غورزندگی ملی و غیره کمک می‌کرد و روزی شاید این احزاب قدرت حکومتی را از طریق انتخابات پارلمانی به دست می‌گرفتند. هندوستان، تا حدودی هم پاکستان، این راه را انتخاب کردند و منتظر نشدند مردمشان همه مرفه و با سواد شوند تا دموکراسی را معرفی کنند و امروز ثمر آن را در نهادینه شدن دموکراسی در تار و پود این کشورها به چشم سر مشاهده می‌کنم. این راهی بود که اکثریت کشورهای دموکراتیک مانند بریتانیا، فرانسه و امریکا آن را تجربه کردند. آن‌ها منتظر

نشندند مردمشان همه مرفه و باسواد شوند تا دموکراسی را معرفی کنند در عوض نهادهای دولت و نهادهای دموکراتیک را تقویت کردند و به نتایج و دست‌آوردهای دموکراسی احترام گذاشتند.

از اینجاست که برای من یک دموکراسی غرق در گل ولای که ضامن آزادی بیان و آزادی سهمگیری مردم در پروسه‌های دموکراتیک گرفتن قدرت دولتیست هزار بار از یک دیکتاتوری که برای مردم پل و تونل بسازد ارزش دارد.

دو برداشت متفاوت از پروسه گسترش دموکراسی در افغانستان

بعضی‌ها عقیده دارند که داوود خان آرزو داشته تا دوره صدارت موصوف برای حد اقل بیست سال بعدی تمدید می‌گردید تا بعد از گسترش سواد همگانی، تأمین رشد اقتصادی و آمادگی مردم از نظر فرهنگی، دموکراسی آنهم بطور تدریجی معرفی می‌گردید. مشکل این استراتژی آن است که زمان این اجازه را برای معرفی تدریجی دموکراسی دلخواه داوودخانی نمی‌دهد. بیا باید تجربه ایران را در نظر بگیریم. محمد رضا شاه در عمل مدل پیشنهادی داوود خان را می‌خواست تطبیق کند: اول پیشرفت اقتصادی و اجتماعی بعد دموکراسی. نتیجه آن شد که با سرمایه‌گذاری‌های هنگفت عواید نفتی در واقع سطح زندگی، رفاه، سواد، صحت به سطوح عالی رسیدند در عین زمان نظام اختناق سیاسی ساواک بیداد می‌کرد. مردم منتظر نشدند تا شاه دموکراسی موعود را معرفی کند و انقلاب اسلامی به عوض دموکراسی بدترین نوع دیکتاتوری و ارتجاع را برقرار کرد. اگر خمینی اختناق مذهبی را برقرار نمی‌کرد، الترناتیف دومی استقرار یک نظام کمونیستی از بطن انقلاب مردمی بود.

اگر مدل معرفی تدریجی دموکراسی یا مدل داوودخانی منجر به استقرار اختناق مذهبی در ایران شد امکانات تکرار این تجربه در افغانستان و یا استقرار یک نظام کمونیستی تا چه حدودی بود؟ آیا می‌توان نقش تعمیم معارف را در تشدید خواسته‌های آزادی خواهی و دموکراسی طلبی در ایران دست کم گرفت؟ همین اصل در افغانستان نیز صادق است.

دموکراسی فرصتیست برای تکامل ذهنی و سیاسی جامعه. تمام سیاست‌مداران پنجاه سال اخیر افغانستان در دهه دموکراسی ۱۳۴۳ تا ۱۳۵۲ پرورده شدند. اگر به تجربه دموکراسی ظاهرشاه اجازه تکامل داده می‌شد، هرگاه از یکجانب نهادهای دولتی، سیستم اداره دولت (Public Service)، اردو، پولیس، قوه مقننه از طریق مسلکی ساختن این نهادها (غیر سیاسی ساختن) آنها، تعلیمات بهتر، تجهیزات بهتر و دادن آگاهی بهتر و با معرفی قوانین لازمه تقویت می‌گردید و از جانب دیگر قانون احزاب نافذ می‌شد و نهادهای دموکراتیک حمایت و تقویت می‌گردید و ترسی از نتایج دموکراسی وجود نمی‌داشت به یقین دموکراسی با گام‌های استوار به مرور زمان در جامعه به پختگی لازم می‌رسید و به یک نهاد اساسی اخلاق سیاسی جامعه مبدل می‌گردید. هندوستان، تا حدودی هم پاکستان، این راه را انتخاب کردند و منتظر نشدند مردمشان همه مرفه و باسواد شوند تا دموکراسی را معرفی کنند و امروز ثمر آن را در نهادینه شدن دموکراسی در تار و پود این کشورها به چشم سر مشاهده می‌کنیم. این راهی بود که اکثریت کشورهای دموکراتیک مانند بریتانیا، فرانسه و آمریکا آن را تجربه کردند. آنها منتظر نشدند مردم شان همه مرفه و باسواد شوند تا دموکراسی را معرفی کنند در عوض نهادهای دولت و نهادهای دموکراتیک را تقویت کردند و به نتایج و دست‌آوردهای دموکراسی احترام گذاشتند.

از اینجاست که برای من یک دموکراسی غرق در گل ولای که ضامن آزادی بیان و آزادی سهمگیری مردم در پروسه‌های دموکراتیک گرفتن قدرت دولتیست، هزار بار از یک دیکتاتوری

که برای مردم پل و تونل بسازد ارزش دارد. فراموش نکنیم که یک دموکراسی لنگ لنگان هم قادر است امنیت مردم را تأمین کند طوری که از همچو امنیت و مصونیت در دهه دموکراسی ظاهرخان مستفید بودیم!

فراموش نکنیم که یک دموکراسی لنگ لنگان هم قادر است امنیت مردم را تأمین کند طوری که از همچو امنیت و مصونیت در دهه دموکراسی ظاهرخان مستفید بودیم!

منابع و مأخذ این بخش:

1. محمد صدیق فرهنگ "افغانستان در پنج قرن اخیر"، عرفان، تهران بهار ۱۳۵۸
2. لودویک ادامک، دایرة المعارف ایرانیکا،
3. اولیور روی، اسلام و مقاومت در افغانستان، 1990
4. رفیعه ذکریا، روزنامه انترنتی "اوون"، 19 جولای 2016،
5. آرشیف ملی هندوستان، متن معاهده کابل 1921،
6. لودویک ادامک، افغانستان 1900-1923، تاریخ دیپلماسی،
7. بریل اورمانی، و ف لدویک، 2006، تاریخ سیاسی و دیپلماتیک افغانستان، 1863-1901، لندن
8. شاه ولی خان، یادداشتهای من
9. میر عبدالواحد سادات، ذهنیت تکفیری و تداوم کشتار، سلاخی ارزشهای مننی و ...، سایت انترنتی هود)
10. صاحبنظر مرادی، از احمدشاه ابدالی تا عبدالرحمان خان، وبسایت خراسان زمین، ۲۸ قوس ۱۳۹۰.
11. محمود محمود، تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس، تهران.

بخش چهارم: افغانستان زیر آماج ناسیونالیسم ایرانی

مبنای ناسیونالیسم ایرانی کدام‌ها اند؟

ناسیونالیسم ایرانی فارس بر مبنای مذهب شیعه اثنی عشری از زمان صفوی‌ها در اوایل قرن شانزده میلادی شکل گرفت و با اعتقاد غلط به موجودیت نژاد برتر آریایی و بخصوص ایرانی در سال‌های 1930م به پیروی از آلمان هتلری در زمان رضاخان، که اولین شاه فارس تبار در سرزمین ایران امروزی بعد از بیش از هزار سال از زمان یزد گرد دوم شاه ساسانی به بعد بود، تکامل یافت. بر همین اساس در سال 1935م اسم ایران به عوض فارس به عنوان اسم رسمی دولت تعیین شده از تمام کشورهای جهان خواسته می‌شود که بعد از آن کشور فارس را ایران خطاب کنند.

اصطلاح آریایی و ایران بزرگ برای اولین بار در آنزمان در مطبوعات و نوشته‌های ایرانی‌ها ظاهر شد و کوشش گسترده برای فراهم نمودن زمینه‌های تاریخی و تیوریک این ناسیونالیسم آغاز گردید که توسط بعضی حلقه‌ها هنوز هم ادامه دارد. به سلسله این کوشش‌ها به ایجاد کتیبه‌های جعلی هخامنشی اقدام می‌شود و به پیدایش قبر جعلی کوروش، منشور کوروش که در حقیقت یک استوانه با نوشته معمولی برای گذاشتن در تهداب ساختمان‌ها است پرداخته می‌شود.

در ناسیونالیسم ایرانی از شاهنامه فردوسی و اشعار حماسی آن که هیچ ارتباطی به فارس ندارد به مثابه زمینه حماسی تاریخی برای این جعل بزرگ استفاده می‌گردد در حالی‌که ایران شاهنامه و قصه‌ها و افسانه‌های حماسی آن همه و همه مربوط به سرزمین و مردم افغانستان امروزی می‌باشد. مبنای اعتقاد به برتری فرهنگی ملت ایران در مقابل اعراب، ترک‌ها و افغان‌ها از عناصر ناسیونالیسم ایرانی بوده و خصومت بیدریغ ایرانی‌ها را با اعراب، افغان‌ها و ترک‌تبارها را از همین زاویه باید نگریست. در این ارتباط نسبت دادن تمام چهره‌های ادبی، علمی، فرهنگی، هنری، سیاسی و نظامی گذشته منطقه به کشور ایران از دست‌آوردهای این ناسیونالیسم محسوب می‌گردد. بی‌جهت نیست که برای استفاده از زبان فارسی آنهم با لهجه و استندرد و واژه‌های متداول در ایران به مثابه زبان برتر و یگانه زبان ملی منطقه کوشش صورت گرفته به خالص سازی زبان فارسی با زدودن کلمات و اصطلاحات عربی، ترکی، پشتو، غیره از آن و تعویض آن‌ها با استفاده از کلمات و اصطلاحات زبان عتیقه پهلوی اقدام بعمل می‌آید.

در زمره عناصر این ناسیونالیسم اعتقاد به ایران بزرگ، از ترکیه و دجله و فرات در غرب تا دریای سند در شرق و از بحیره آرال در شمال تا بحیره عرب و خلیج فارس و اعتقاد به اینکه این ایران بزرگ توسط استعمار از هم فروپاشیده و کشورهای تازه ظهور کرده اند نه نظر به قیام‌های مردمان این کشورها. فساد این اعتقاد و میان خالی بودن آن زمانی به وضوح به نمایش گذاشته می‌شود که در تاریخ ایران معاصر حاکمیت افغان‌ها در زمان شاه محمود هوتکی و شاه اشرف هوتکی در زمره افرادی مانند چنگیز خان مغول، به مثابه اشغالگران غیر ایرانی معرفی شده نادر افشار که قادر شد به این حاکمیت خاتمه دهد به مثابه قهرمان ملی ایران محسوب می‌گردد.

بر همین اساس با کاربرد اسم آریانا در اشداده به اسم باستانی سرزمین‌های افغانستان امروزی مخالفت صورت گرفته و در عوض استفاده از اسم ایران بزرگ تبلیغ گردیده، تشریح و تفسیر تاریخ گذشته منطقه از دیدگاه ایران بزرگ و ناسیونالیسم ایرانی و قبولی خط فکری و هژمونیزم ایران در مسایل منطقوی تبلیغ می‌گردد.

در این زمینه پول‌های هنگفتی از طریق پروژه یورش فرهنگی ایران بخصوص در کشورهای

تاجیکستان و افغانستان با ایجاد دستگاه‌های تبلیغاتی تلویزیون‌ها، رادیوها، مطبوعات چاپی و رسانه‌های اینترنتی به مصرف می‌رسد. در کشور تاجیکستان در مقابل این یورش فرهنگی بصورت رسمی مقاومت صورت گرفته اما این یورش همچنان با تمام قوت خود در افغانستان ادامه دارد.

اهداف هجوم فرهنگی ایران

اهداف هجوم فرهنگی ایران شامل نابودی فرهنگ مستقل متداول در افغانستان و جایگزینی آن با فرهنگ متداول در ایران و بازنویسی تاریخ افغانستان بر اساس بخشی از شووینیزم فارسی-ایرانی در منطقه میباشد.

ایجاد و دوام کشور و دولت افغانستان با هویت مستقل افغانی آن که عمده‌تأمتکی بر اسلام حنفی و فرهنگ افغانی متشکل از عناصر پشتونولی و فرهنگ دری خراسانی است، نه تنها با آرمان‌های ناسیونالیزم ایران بزرگ در تضاد قرار دارد بلکه مانعی در راه بسر رسیدن آرمان‌ها و اهداف سیاسی آن نیز می‌باشد.

اگر تغییر موجودیت دولت افغانستان در شرایط جهان معاصر برای ایرانیها مقدور نیست، آنها به کمک مستقیم عمال خود و کمک غیر مستقیم ستمیها، شورای نظاریها، و تنظیمهای جهادی هزاره شیعی که از ایران کمک پولی، نظامی، تعلیمی و تبلیغاتی میشوند در صدد تغییر هویت دولت افغانستان به نفع منافع ستراتیژیک خود هستند. این کار را از طریق یک هجوم گسترده فرهنگی انجام میدهند.

این هجوم با سرمایه گذاری در مطبوعات کشور، با ایجاد رسانه‌های جمعی تلویزیون‌ها، رادیوها، روزنامه‌ها و مجلات، سایت‌های اینترنتی، ایجاد حساب‌های جعلی فیسبوکی، با سرازیر کردن کتب و مطبوعات ۱۸ سال قبل آغاز شده است. بازگشت هزاران هموطن مهاجر ما، بخصوص جوانان هزاره، بعد از زنده‌گی طولانی در ایران و شست و شوی مغزی، زبانی و فرهنگی تعدادی از آنها در مؤسسات تعلیمی آن کشور به این پروسه امکانات بیشتری را فراهم کرده است. می‌گویند تلویزیون طلوع در اعلانات استخدام خود دنبال فارغان مؤسسات تعلیمی ایران میباشد.

تقلاها برای تغییر این هویت مشخص اخیراً با طرح شعارهای 'من افغان نیستم' تشدید یافته و با کمپاین تغییر اسم افغانستان به خراسان توسط لطیف پدرام نماینده اسبق مردم بدخشان در پارلمان علناً و رسماً به راه انداخته شد.

چند سال قبل در جریان یک تبادل نظر با من یکی از این ایران‌پرستان راه مقابله با تروریزم طالبانی را ایجاد یک سد شکست ناپذیر فارسی تعریف کرد! فکر می‌کنم که این بهترین تعریفی است از مقاصد و اهداف ایران‌پرستان افغان!

فرد دیگری از این گروه دو سال قبل باز هم در جریان یک تبادل نظر با من اظهار داشت که او نمی‌تواند ریشه‌های ملیت ایرانی خود را نادیده بگیرد!

ما نادرستی این برداشت را وقتی دیدیم که مازیار یک دانشمند علم ژنیتیک ایرانی در پوهنتون پورت سموث انگلستان ثابت نمود که تاجیک‌های افغانستان از لحاظ خونی و دی ان ای به مراتب مشابهت نزدیکتر با اقوام پشتون افغانستان و شمال هند دارند تا با مردم ایران امروزی (مجله پلوس وان سال 2012).

بیابید ببینیم که این سد شکست ناپذیر فارسی چگونه می‌تواند ایجاد شود؟

طبيعاً اين سد فارسي تنها با قبولي تمام اساسات، زيربناهاي تيوريك، فكري و موازين ناسيوناليزم ايراني مي‌تواند ايجاد شود!

اين زيربناهاي ناسيوناليزم ايراني کدام‌ها اند؟

- اعتقاد به ايران بزرگ، که از ترکيه و دجله و فرات در غرب تا دريای سند در شرق، از بحيرة آرال در شمال تا بحيرة عرب و خليج فارس امتداد داشت؛
- اعتقاد به اين که اين ايران بزرگ توسط استعمار از هم فروپاشيده و کشورهاي تازه ظهور کرده اند نه نظر به قيام‌هاي مردمان اين کشورها؛
- اعتقاد به احياي مجدد اين ايران بزرگ با اشتراک کشورهاي تاجيکستان، افغانستان و ايران؛
- مخالفت با کاربرد اسم آريانا در اشاره به تاريخ باستان کشور و استفاده از اسم ايران بزرگ در عوض؛
- اعتقاد به برترتي فرهنگي ملت ايراني در مقابل اعراب، ترک‌ها و افغان‌ها؛
- اعتقاد به قبولي و رسميت شناختن و استفاده از زبان فارسي آنهم با لهجه و استندرد واژه‌هاي متداول در ايران به مثابه يگانه زبان ملي؛
- نسبت دادن تمام چهره‌هاي ادبي، علمي، فرهنگي، هنري، سياسي و نظامي گذشته منطقه به کشور ايران؛
- خالص سازي زبان فارسي با زدودن کلمات و اصطلاحات عربي، ترکي، پشتو، غيره از آن و تعويض آن‌ها با استفاده از کلمات و اصطلاحات زبان عتيقة پهلوي؛
- تشريح و تفسير تاريخ گذشته منطقه از ديدگاه ايران بزرگ و ناسيوناليزم ايراني؛ و
- قبولي خط فكري و هژمونيزم ايران در مسائيل منظقي.

وقتي چنين يک چوکات فكري-سياسي را در نظر بگيريم ايجاد و دوام کشور و دولت افغانستان مستقل با ايدئولوژي ناسيوناليستي افغاني آن نه تنها با آرمان‌هاي ناسيوناليزم ايران بزرگ در تضاد قرار دارد بلکه مانعي در راه بسر رسيدن آرمان‌ها و اهداف سياسي آن نيز مي‌باشد.

با توجه به چوکات فكري-سياسي ناسيوناليزم ايران بزرگ واضح مي‌گردد که چرا ايران‌پرستان افغانستان:

- ايجاد کشور افغانستان را ساخته و پرداخته استعمار انگلستان مي‌دانند؛
- امپراطوري ابدالي تا قبل از امير عبدالرحمن خان را بدون ارتباط با دولت معاصر افغانستان مي‌دانند؛
- تاريخ افغانستان را مسخ مي‌کنند؛
- به تحقير و توهين چهره‌هاي تاريخي سياسي اين کشور منجمله ميرويس نيکه، احمد شاه بابا، امير عبدالرحمن خان، امير امان‌الله خان و غيره مي‌پردازند؛
- اسم افغانستان را نشانه تحمیل اسم يک قوم توسط استعمار مي‌دانند؛
- با ملیت "افغان" مخالفت دارند؛
- از موجوديت ملت افغانستان انکار مي‌کنند؛
- با توهين به قوم پشتون وحدت و برادري اقوام اين کشور را نشانه گرفته اند؛
- قوم پشتون را يک قوم بی فرهنگ، بدوی و قبيلوی خطاب مي‌کنند؛

- طالبان و قوم پشتون را مترادف هم دانسته هر پشتون را طالب و يا طالب پرست تصور می‌کند؛
- بی‌اعتبار ساختن چهره‌های تاریخی، سیاسی و فرهنگی پشتون را در پیش گرفته اند؛
- ترکیب قومی شناخته شده نفوس این کشور را مورد سوال قرار می‌دهند؛
- تمامیت ارضی این کشور را نشانه گرفته اند؛
- رهبران اقوام غیر پشتون را ترغیب می‌کنند تا با استفاده از امکاناتی که موجودیت نیروهای بین‌المللی فراهم کرده اند در مناطق خود خودمختاری اعلام کنند؛
- از تغییر سمبول‌های ملی سخن می‌زنند؛
- از کاربرد اسم دری نفرت دارند و ترجیح می‌دهند فارسی گفته شود؛
- به ترویج اصطلاحات مروج در ایران به عوض مصطلحات مروج ملی و اداری در افغانستان می‌کوشند؛
- قانون اساسی کشور را نشانه گرفته اند تا آن را بی اعتبار کنند و بالاخره
- این خاک را بخش شرقی ایران زمین و خود را ایرانی می‌دانند.

ایران پرستان وطنی در افغانستان به سلسله کوشش برای تخریب تاریخ این کشور تاریخ معاصر ما را به دو دوره احمد شاه ابدالی تا شروع امارت امیر عبدالرحمن خان و بعد از آن تقسیم می‌کنند. چرا؟ برای اینکه اگر تاریخ افغانستان را از زمان احمد شاه ابدالی قبول کنند در آنصورت نمی‌توانند بگویند دولت و کشور افغانستان را استعمار انگلستان از پیکر ایران جدا ساخته است! برای آن که در سال 1747م زمانی که احمد شاه ابدالی کشور و دولت مستقل را در این سرزمین اعلان کرد هنوز استعمار انگلیس در هندوستان شکل نگرفته بود.

اخیرا سوال‌های بسیار غرض آلودی در مورد کشور افغانستان، دولت افغانستان و ملت افغانستان بخصوص از جانب دشمنان و مخالفین دولت افغانستان مطرح می‌گردد. در این بخش کوشش می‌شود تا به این سوال‌ها پاسخ‌های مستدل ارائه گردد.

- آیا این ادعا که هویت سیاسی افغانستان توسط استعمار شکل گرفت و رقابت امپراطوری انگلستان و روسیه سبب ایجاد دولت افغانستان شد درست است؟
- آیا موقعیت جغرافیایی افغانستان موجب حایل شدن طبیعی این کشور میان امپراطوری تزاری و هند برتانوی بود و یا سیاست‌های این دو قدرت؟
- آیا اسم افغانستان گذاشتن اسم جزء به کل است که توسط استعمارگران انگلستان بالای این سرزمین و بالای دولت افغانستان گذاشته شده است؟

از چند سال به اینطرف یک دکتورین (طرز دید و تفکر سیاسی) سیاسی تازه، بخصوص در میان رهبران و فعالین سیاسی اقوام تاجیک و هزاره، شکل گرفته است. این طرز دید و تفکر سیاسی در بحبوحه انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۱۴م افغانستان و بخصوص بعد از آن به شکل جدی از طریق رسانه‌های راجستر شده کشور و رسانه‌های انترنیتی یا سوشیل میدیا وابسته و یا طرفدار به گروه‌های سیاسی که در اطراف شورای نظار حلقه زده اند، بطور گسترده شایع می‌گردد. این گروه‌ها شامل حزب جمعیت اسلامی، دسته‌هایی از جناح پرچم حزب دموکراتیک خلق، افراد، اعضا و حامیان گروه سیاسی سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان (سازا) است که در جامعه به اسم "گروه ستم ملی" معروف بوده خودمختاری ولایات غیرپشتون‌نشین را تبلیغ می‌کنند و گروه‌هایی از فعالین سیاسی هزاره می‌باشد. هدف از این تبلیغات در حقیقت دادن پایه‌های تاریخی و اجتماعی و سیاسی به ادعاهایی است که لبه تیز آن متوجه تزلزل آنچه آن‌ها هویت سیاسی نشدنیزم پشتون در وجود سمبول‌های دولت افغانستان می‌دانند، می‌باشد.

بعد از واقعه سقوط شهر قندز بدست طالبان لطيف پدram در يك مصاحبه تلويزيوني اظهار داشت كه افغانستان را بايد بصورت راديكال عوض كديم و با استفاده از فرصتهاي كه نيروهاي بين‌المللي براي ما فراهم کرده سمبول‌هاي ملي را بشكنيم، ساختمان دولت افغانستان را بشكنيم، نيروهاي محلي ايجاد كنيم و در ولايات غير پشتون اعلان خودمختاري كنيم. پدram مي افزايد كه در اين کشور "ستم ملي" وجود داشته، انحصار طلبي ملي وجود داشته و جنوسايد يا نسل‌كشي ملي وجود داشته و با آوردن نفوس يك قوم معين مي‌خواهد ساختمان نفوس ولايات غير پشتون را تغيير دهند و نسل‌كشي كنند. احمد شاه مسعود نيز گفته بود در افغانستان قدرت در دو سه صدسال گذشته قبيلوي، فاميلي و ظالمانه بوده و حالا مردم مسلح هستند و ما هرگز نمي‌خواهيم مانند گذشته آن را قبول كنيم. مجيب رحيمي نيز اظهار داشته بود كه هويت سياسي افغانستان توسط استعمار شكل گرفته است. او مي‌گويد رقابت امپراطوري انگلستان و روسيه سبب ايجاد دولت حايلي شد كه اسمش را گذاشتند افغانستان.

مطابق به نظر مبلغين اين طرز تفكر سياسي؛ جنگ موجوده در افغانستان جنگ ميان قومي بين پشتون‌ها از يكطرف و تاجيك‌ها و هزاره‌ها در جانب ديگر مي‌باشد. اين همان نظري است كه پرويز مشرف رئيس جمهور اسبق پاكستان تبليغ مي‌كند و مطابق به آن امريكا و انگلستان را قانع ساخت طالبان را دشمن ندانند. براي مبلغين اين تفكر سياسي تمام پشتون‌ها طرفدار طالب هستند، تمام رهبران پشتون در دولت طالب‌پرست هستند. حمايت از پشتون‌ها مساوي به حمايت از طالب است. مبلغين اين طرز ديد و تفكر سياسي به تعريف مليت "افغان" در قانون اساسي کشور كه در برگيرنده افراد تمام اقوام برادر کشور است عقیده نداشته موجوديت ملت افغانستان را انكار کرده خود را "افغان" نمي‌دانند.

چيزي را كه اين مبلغين فراموش مي‌كنند آن است كه قوم پشتون از دست طالبان بيشترين صدمه را ديده اند. هرگاه اقوام پشتون از طالبان حمايت مي‌کرد جنگ افغانستان بيشتر از يك ماه هم دوام نمي‌کرد مانند سال ۱۹۹۶م اما خوشبختانه قوم پشتون به مثابه يك كتله از طالبان حمايت نمي‌كند. يك نظر به نقشه امنيتي افغانستان نشان مي‌دهد كه نفوذ طالبان در ولايات پشتون‌نشين شرقي و جنوب شرقي، بجز هلمند كه در آن موضوع توليد تريك و تمويل عمليات نظامي يك فكتور عمده محسوب مي‌گردد، اختلاف چشمگيري با ساير نقاط کشور ندارد.

سعي درمغشوش ساختن هويت ملي اتباع افغانستان

ادعا مي‌گردد كه هويت هاي مستقل اقوام افغانستان در هويت پشتونها استحاله مي‌گردد. ادعاي استحاله هويت ساير اقوام کشور در هويت قوم پشتون يك دروغ محض است. در تذکره تابعيت افغانستان در تمام دوره ها هويت قومي هر فرد بطور واضح و مشخص درج مي‌گردد. فرد پشتون، پشتون بود هزاره هزاره و تاجيك تاجيك. اينكه در قوانين اساسي هويت ملي يا شهروندي (ستيز نشپ) تمام مردم افغانستان "افغان" مشخص شده يك امر كاملاً طبيعي و مطابق عرف تمام کشور هاي جهان كه اسم قومي دارند مي‌باشد. به يك تبعه تركيه "ترك يا توركش" خطاب ميشود، به يك فرد روسيه، "روسي". تبعه تاجيكستان "تاجيك" است و يك تبعه جرمني "جرمن" گفته ميشود. اگر كسي از اسم "افغان" خوشش نمي آيد از بخت بد خود اوست كه در کشور افغانستان تولد شده است. اين هيچ چاره ندارد و هيچ كلمه ديگري نميتواند جانشين آن گردد. اصطلاح نامانوس، ناماسب و غلط "افغانستاني" كه تعدادي هزاره هاي افغانستان از آن استفاده مي‌كنند به مثابه يكي از حربه هاي هجوم فرهنگي هويت زدودني براي اولين بار توسط يك ايراني بنام چنگيز پهلوان در كتاب "شعراي معاصر افغانستان" بكاربرده شد.

اخيراً تعدادي بخصوص هزاره‌هايي كه از ايران برگشته اند از اصطلاح تركيبي نادرست

"افغانستانی" به عوض افغان استفاده می‌کنند. در این مورد سدید فاضل مقاله در رسانه‌های اجتماعی دارد که استفاده از آن در اینجا مفید است. موصوف می‌نویسد: "اطلاق و استفاده از (ی نسبتی) با کلمه "افغان" دارای معنی و تابع دستور زبان است مانند "افغانی" یعنی آن شی یا چیزی که به "افغان" نسبتی داشته باشد. اما نسبت دادن "اشخاص" به کلمه افغان، نادرست است چون لغت افغان قبلاً اسم خاص و صفت فاعلی دارد. از پیوند (ی نسبتی) با کلمه "افغانستان" لغت "افغانستانی" به دست می‌آید که آنهم به معنای "چیزی" است که به افغانستان نسبت دارد. از آنجایی که (افغان + استان) به معنای سرزمین افغان است نسبت دادن شخص سوم به کشور افغانان، "مهاجر" معنا می‌پذیرد یا می‌دهد. به عبارت ساده‌تر: افغانستانی کسی است که از "بیرون" نسبتی با سرزمین افغانان "درونی" داشته باشد یعنی، این سرزمین اصلاً از افغان است، اما من "افغانستانی"، ام چون افغان نیستم، ناچار به نسبت داشتن به این مردم و کشورشان اعتراف و اکتفا می‌کنم."

موصوف ادامه داده می‌نویسد: "در مورد هویت... بطور مثال: 1- هویت فردی یا شخصی: حمید، 2- هویت فامیلی و یا خانوادگی: عیار، 3 هویت منطقه‌ای: مثلاً شهرنو، 4- هویت شهری: مثلاً کابلی، 5 - هویت سمتی: مثلاً شمالی - هویت قومی: تاجیک، 7 - هویت ملی: افغان (جغرافیه محور است؛ که متشکل از اقوام و ادیان و مذاهب مختلف می‌باشد که در یک ساحه جغرافیایی مشترکاً زندگی می‌کنند) 10 - هویت نژادی: "سفید پوست"، 11 هویت طبیعی: انسان."

درین رابطه آقای جلال بایانی محقق در رساله منتشره. Larawbar.com 2015-08-25 می‌نگارد: "نام افغان نام بسیار قدیمی چند هزار ساله است که در منابع مهم و معتبر تاریخی جهان مثل الکامل ابن اثیر؛ تاریخ بیهقی؛ تاریخ یمینی و حدودالعالم و نوشته‌های بطلمیوس آمده و بخصوص در سفرنامه ابن بطوطه به کرات ذکر شده، این در حالی است که در همین منابع هیچ اسمی از کشوری به نام ایران برده نشده."

بنابر آن طوری که می‌بینیم این یک امر کاملاً طبیعی است که بعد از ایجاد امپراطوری ابدالی، در سرزمین‌های خراسان، سیستان، کابلستان، ترکستان، غرjestان و غیره، که اکثراً آن را امپراطوری افغان در اشاره به باشندگان آن هم می‌گفتند، به تدریج استفاده از اسم افغانستان به عنوان سرزمین افغان‌ها بسیار عام شده به اسم رسمی آن مبدل گردد با آن که هیچ زمامدار این خطه رسماً چنین اسمی را بالای قلمرو خود انتخاب نکرده باشد.

وحدت ملی افغانستان در مقایسه با دیگران

بیا بید افغانستان را با کشور ایران در سه صد سال گذشته مقایسه کنیم:

در سه صد سال گذشته در ایران صفوی‌ها، افشاری‌ها، زندی‌ها، قاجاری‌ها، بختیاری‌ها سلطنت کرده و با روی کار آمدن هر کدام تمام خاندان سلطنتی قبلی را از تیغ کشیده اند.

در حالی که برعکس در افغانستان تا امروز، به استثنای سال‌های معدودی، قدرت در دست بازماندگان دولت‌های میرویس‌خان هوتک و احمد شاه ابدالی قرار داشته است و به جز از موارد انگشت شمار رهبران بعدی خاندان قبلی را از تیغ نکشیده اند!

در ایران در سه صد سال گذشته هویت‌های غیر "فارسی" از نظر فرهنگی به شدت سرکوب شده اند. امروز در ایران هویت‌های قومی ترکی، عرب، کرد و غیره هیچ تبارز رسمی فرهنگی ندارند.

در حالی که در افغانستان در سه صد سال گذشته با وجود حاکمیت رسمی اقوام پشتون، زبان دری به عنوان زبان پیوند دهنده اقوام کشور رسماً حاکم بوده است و زبان پشتو بالای سایر اقوام تحمیل

نشده است.

بعضی‌ها می‌گویند در افغانستان هویت انتیکی به مفهوم اروپایی آن وجود ندارد. یعنی چه؟ در هر کشور اروپایی انتیک‌ها یا اقوام متنوعی زنده‌گی می‌کنند. در انگلستان انگلیس‌ها، اسکاتلندی‌ها، ویلش و ایریش زنده‌گی می‌کنند که هرکدام از لحاظ فرهنگی گذشته خود را دارند و هیچ تفاوتی با پشتون، تاجیک، هزاره و اوزبیک در افغانستان از لحاظ تنوع فرهنگی خویش ندارند. همانگونه بلجیم، سوئیس، اسپانیه و غیره ... .

جالب است که در طول سه صد سال در افغانستان کدام جنبش جدی جدایی طلبی وجود نداشته در حالی‌که همین سال گذشته در انگلستان اسکاتلندی‌ها برای جدایی ریفراندوم کردند و در اسپانیه باسک و کاتالونیا استقلال می‌خواهند.

حالا بعضی‌ها می‌گویند در افغانستان ملت ساخته نشده در حالی‌که ساخته شده و از آزمون زمان هم پیروز بدر شده متأسفانه این افراد خبر ندارند و یا نمی‌توانند قبول کنند.

منافع اقوام این کشور با وجود تمام اختلافات در اتحاد ملی شان بوده و سه صد سال بعد هم افغانستان خواهد بود و همین اقوام.

تاریخ گواه است که با تجاوز بیگانگان بر این سرزمین، تمام ملیت‌های آن اعم از پشتون و غیرپشتون یک دل و یک جان باهم از یکپارچگی و استقلال خانه مشترک شان افغانستان دفاع کرده اند. متأسفانه سیاست‌های نفاق افکنانه بخصوص در زمان جهادی‌ها و طالبان از قوام همبستگی ملی کشور جلوگیری کرد و نگذاشت کشور در عرصه‌های متعدد منجمله تکامل اقوام آن به ملت واحد با منافع مشترک به جلو رود.

یکی از دوستان فیسبوکی، آقای فرید بهمن، می‌نویسد: "مبارزین و زبده مردان/ زنان زیاد از زمان شکل‌گیری دولت- ملت افغانستان- و ساختار سیاسی مدرن تا امروز در این مرز و بوم که نامش شناخته شده اش در سطح بین‌المللی شناخته شده است - خوب یا بد - گذشته است اما هیچ‌کدام نگفته اند "من افغان نیستم": مشروطه خواهان اول و دوم، مبارزین دوران تجدد خواهی اماني، مبارزین ضد استبداد ناري، مبارزین ضد استبداد هاشم خاني، فرهنگیان، هنرمندان، نخبه‌گان، بیروکرات‌ها، رهبران احزاب و تنظیم‌های کودتاجی، جهادی و مبارز: ببرک، سلطان علي کشتند، فرید مزدک، دستگیر پنجشیری، ربانی، مسعود، دوستم، بدخشی، باعث، مزاری، اکبري، خلیلي، محقق، عبدالله، فهیم و غیره هیچ‌کدام نگفته بودند "من افغان نیستم".

تنها لطیف پدرام و عناصر مانند او و جمهوری سکوتی‌ها تبار نفرت هزارمگی لقمه گندیده "من افغان نیستم" را نوشخوار می‌کنند. باقی جوان‌های احساساتی و کم مطالعه و بی‌خبر از دینامیزم تاریخی فقط به خاطر نشان "حضور" شان در رسانه‌های مجازی "من افغان نیستم" را بلغوز می‌کنند. در این میان این تیشه‌های فاجعه‌آفرین فاشیست‌های پشتون و هزاره و تاجیک که در خدمت مافیای قدرت و طالبانیزم استند دسته پیدا می‌کند."

کوشش برای بازنگری تاریخ افغانستان

ایرانی‌ها تا امروز به حسرت از جدایی افغانستان از ایران یاد می‌کنند و هیچ ایرانی را به یاد ندارم که افغانستان را بخش جدا شده از پیکر ایران نداند. خصومت و عناد ایران‌پرستان وطنی ما با میرویس نیکه و احمد شاه ابدالی بانیان دولت افغانستان نیز در همین حسرت نهفته است. ایران‌پرستان وطنی ما به توهین و تحقیر این شخصیت‌های ملی که برخی از سمبول‌های ملی ما را می‌سازند، پرداخته اند. اخیراً جعلیاتی را در این که میرویس‌خان پشتون نبوده منتشر ساخته و پیهم

از دولت‌های هوتکی و ابدالی بخاطر جهانگشایی‌های آن‌ها در فارس و هندوستان انتقاد می‌کنند.

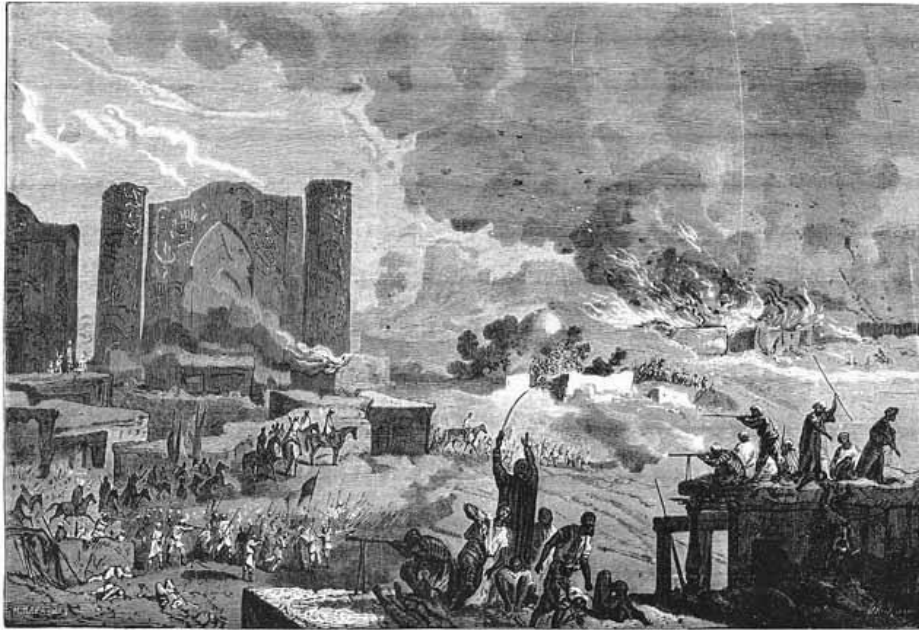
مؤرخین ناسیونالیست ایرانی سرزمین افغانستان امروزی را شامل قلمروهای شرقی ایران بزرگ دانسته و موجودیت کشور و دولت مستقل افغانستان را ناشی از بازی‌های استعمار انگلستان در قرن نهم دانسته و معتقد اند که افغانستان در سال 1857م بعد از عقد معاهده پاریس میان انگلستان و دولت قاجاری فارس از پیکر ایران جدا گردید چون انگلیس‌ها با امضای این معاهده از دولت فارس تعهد گرفتند که از هرگونه ادعای ارضی بالای افغانستان صرف‌نظر نموده استقلال آن را به رسمیت بشناسند.

حقیقت آن است که دولت فارس 110 سال قبل از سال 1857 تسلط خود را بالای سرزمین‌های افغانستان از دست داده بود و این کشور بصورت مستقل توسط دولت‌های بومی خودش اداره می‌گردید و دولت استعماری انگلستان هیچ نفوذی بالای این کشور نداشت و در حقیقت اولین اقدام انگلیس‌ها برای تحت تسلط آوردن این کشور در سال‌های 1838-1842 م که به عنوان اولین جنگ افغان و انگلیس معروف است با شکست فاحشی روبرو گردید و صرف یک افسر انگلیسی داکنر برآیدن از این کشور جان سالم به در برد.

این که انگلیس‌ها 20 سال بعد از آن می‌کوشند دست ایرانی‌ها را از افغانستان دور نگه‌دارند ناشی از نگرانی آن‌ها از پلان‌های جهانگشایی روسیه تزاری بود که با تپانی با دولت فارس کوشیدند شهر هرات را اشغال کنند و خود را به نزدیکی سرحدات هند برطانوی برسانند. فارس‌ها بعد از یکسال محاصره هرات نتوانستند این شهر را فتح کنند و مجبور به عقب نشینی شده حمله سه کشتی انگلیسی را به بندر بوشهر بهانه شکست خود آوردند. انگلیس‌ها در آن زمان هیچ نفوذی بالای دولت افغانستان نداشتند.

عناصر ایران‌پرست در افغانستان مذبوحانه می‌کوشند تاریخ افغانستان را با برداشت ایرانی‌ها تطابق دهند. از این جهت دولت افغانستان را ساخته و پرداخته استعمار انگلیس دانسته ایجاد آن را در قرن نهم با تثبیت سرحدات آن که با حکمیت انگلیس‌ها در زمان دولت امیر عبدالرحمن خان صورت گرفت، مربوط سازند. بدین ترتیب ایران‌پرستان افغان دولت‌های هوتکی و امپراطوری ابدالی را یکسره نادیده می‌گیرند چون اگر مبدأ تاریخ افغانستان سال‌های 1709 یا 1747 باشد در آنصورت تیوری استعمار و نقش استعمار در ایجاد دولت مستقل افغانستان باطل می‌گردد، زیرا در آن سال‌ها هنوز استعمار بریطانیه بالای هندوستان شکل نگرفته بود.

یکی از اشخاصیکه در بررسی تاریخ افغانستان از پس منظر ناسیونالیزم ایرانی عمل می‌کند شخصی بنام مجیب الرحمان رحیمی است که از سال 2013 به اینطرف به حیث سخنگوی عبدالله عبداللہ ایفای وظیفه مینماید. مجیب رحیمی ادعا می‌کند که رقابت امپراطوری انگلستان و روسیه منجر به ایجاد دولت حایلی می‌شود که اسمش را گذاشتند افغانستان؛ آیا این برداشت درست است؟
نخیر به هیچوجه درست نیست به این عکس توجه کنید:

Защита Самаркандской цитадели. Рисунок Н. Карамзина, грав. Н. Житковича.

در اين عكس بالاحصار شهر سمرقند ديده ميشود كه در سال ۱۸۶۸م مورد هجوم سربازان روسيه تزاری قرار گرفته و شهر به دست روس‌ها مي‌افتد. سال ۱۸۶۸م يعني درست ۵۹ سال بعد از سفر مونت ستوارت الفنستون به افغانستان. در وقت سفر الفونستن به افغانستان هنوز روس‌ها به آساي ميانه حمله نكرده بودند. هنوز حكومت بخارا بر سر قدرت بود و با دولت‌هاي افغان روابط دوستانه داشت. بايد يادآوري كرد كه در آن زمان اين روسيه نبود كه خطري براي نفوذ انگليس‌ها در هند ايجاد كرده بود بلكه فرانسه رقيب اصلي انگلستان بود.

آقاي رحيمي به راحتي فراموش مي‌كند كه سفر سال ۱۸۰۹م مونتستورات الفنستون به كابل در حقيقت سفر به دربار يك پادشاه مقتدري بود كه توابع آن شامل قلمروهاي تركستان در شمال، فارس در غرب و هندوستان نيز بود. به اسم كتاب الفنستون در اين مورد توجه كنيد (گزارش حكومت كابل و توابع آن در فارس، تارتاري و هندوستان، چاپ لندن، 1842م). اين پادشاهي، به هر اسم و رسمي كه ياد مي‌شد، دولت مقتدري بود كه انگليس‌ها مي‌خواستند تا حمايت آن را در مقابل خطر احتمالي تجاوز فرانسه از طريق ايران و افغانستان به هند جلب نمايند. چنين پيماني را طوري كه قبلاً ديديم هشت سال قبل از آن انگليس‌ها با شاه قاجاري ايران هم امضا كرده بودند. يكي از اهداف ديگر سفر الفنستون نقشه كردن دقيق حدود قلمرو تحت قيموميت اين پادشاهي بود.

بايد بخاطر داشت كه در آن زمان هنوز بقايي امپراطوري مغول در شمال هند پابرجا بود، هنوز دولت انگلستان رسماً زمام امور هذ را در اختيار نداشت صرف كمپاني هند شرقي در بنگال، مدراس و بمبئي منافع انگلستان را توسعه مي‌داد. درست پنجاه سال بعد از سفر الفنستون به كابل است كه دهلي (مرکز امپراطوري مغول) به دست انگليس‌ها مي‌افتد.

الفنستون بنابر تعامل اروپايي‌ها كه از دولت‌ها با نام پايخت شان ياد مي‌كنند؛ مانند لندن چنين گفت و واشنگتن چنان اقدام كرد، اسم كتاب خود را "گزارش حكومت كابل و توابع آن در فارس، تارتاري و هندوستان" مي‌گذارد در حالي كه در هر صفحه كتاب اسم افغانستان بارها تكرار شده

مانند درياهاى افغانستان، كوه‌هاى افغانستان، نفوس و اقوام افغانستان، حدود اربعة افغانستان و غيره
....

اما آقاى رحيمى صرف عنوان كتاب را براى اثبات ادعاى خود كافى مي‌پندارند. حكومت انگلستان
الفنستون را به دربار پادشاه افغان؛ كه از کشمير و پنجاب تا نيشاپور و از درياى آمو يا جيحون تا
بحيرة عمان قلمرو و توابع تحت نفوذ داشت با سه صد عسكر تشريفاتي و گارد احترام و ده‌ها
دانشمند مؤرخ، جغرافيدان، نقشه‌کش، محققين نباتات، محققين زراعت، مردم شناسان و غيره
فرستاده بود.

اين دولت وجود داشت و به هر اسمي كه در آن زمان ياد مي‌شد هيچ اهميت عملي ندارد. انگليس‌ها
اين دولت را در مقابل توسعه نفوذ خود در هندوستان خطرناك مي‌دانستند و آرزو داشتند تا از
قدرت اين دولت براى جلوگیری از حمله احتمالي فرانسوي‌ها بالاى هندوستان به نفع خود استفاده
كنند. از اين لحاظ مي‌خواستند با نشان دادن احترام لازم به شاه شجاع با دولت او روابط دوستانه
برقرار نمايند.

آقاى رحيمى كتاب الفنستون را به عنوان معاهده با شاه شجاع مي‌خواند. اين كاملاً اشتباه است.
كتاب الفنستون ۳۶ سال بعد از سفر او به كابل به چاپ مي‌رسد (1842م) و يك كتاب علمي
تحقيقي بر اساسات علم انترپولوژی يا مردم شناسي است كه در آن مردم، اقوام، دولت، آب و هوا،
پيداوار زراعتي، نفوس، جغرافيه، كوه‌ها، راه‌ها و غيره مشخصات كشور را احتوا مي‌كند و
معلومات مورد نیاز به واسطه اعضاي هيأت تحقيقي مفصل او در ظرف يكسال در تمام كشور
جمع‌آوری شده و از ريفرنس‌هاى متعدد دست اول هم استفاده شده است. معاهده الفنستون با شاه
شجاع سند جداگانه است كه در مورد جلوگیری از خطر احتمالي فرانسوي‌ها بود، اما اين معاهده
قبل از اجرا شدن، با خلع شاه شجاع به دست برادر خود از دربار كابل، ملغي مي‌گردد.

وقتي كتاب "گزارش حكومت كابل و توابع آن در فارس، تارتاري و هندوستان، چاپ لندن،
1842م" را مي‌خوانيد تعجب مي‌كنيد كه آيا آقاى مجيب رحيمى كتاب را خوانده است و يا صرف
از عنوان پشتي آن براى دليل كردن امپراطوري افغان خوشش آمده و آن را كافى دانسته است؟

آقاى مجيب رحيمى ادعا مي‌كند كه الفنستون در اين سفر خود تنها و تنها علاقمند مطالعه افغان‌ها
يعني به برداشت شخص او پشتون‌ها است و آن‌ها را طرف مطالعه قرار مي‌دهد. اين يك ادعاى
كاملاً نادرست است. الفنستون در فصل دوازدهم كتاب پيش از ۱۳ صفحه را به مطالعه مفصل
تاجيك‌هاى افغانستان اختصاص مي‌دهد كه در آن تاجيك‌هاى كوهستان، برمكي و فرمولي‌ها به
تفصيل معرفي شده اند. همچنان در اين كتاب هزاره‌هاى افغانستان و اوزبیک‌هاى افغانستان معرفي
شده اند.

مجيب رحيمى مي‌گويد "الفنستون ديد كه افغان‌ها براى كشور خود اسم مشخصي نداشتند و بعضي‌ها
آن را خراسان مي‌نامند. اين مردم از جنوب كابل تا درياى سند زندهگي مي‌كنند و من اسم كشور
شان را افغانستان مي‌نامم". اين يك نقل قول غلط از الفنستون است. الفنستون در كتاب خود
مي‌نويسد كه "افغان‌ها براى كشور خود اسم مشخصي ندارند بعضي‌ها آن را خراسان مي‌گويند
بعضي‌ها افغانستان و برخي هم پختون‌خوا. خراسان درست نيست چون بخش كم آن در اين قلمرو
است. پختون‌خوا را هم من شخصاً نشنيده ام." الفنستون هيچ اسمي را پيشنهاده نمي‌كند، اما در
سراسر كتاب خود به قلمروهاى تحت حاكميت شاه كابل را از قول جورج فورستر كه ۲۶ سال قبل
از او در سال‌هاى 1782 – 1783م به اين سرزمين‌ها سفر کرده بود "افغانستان" مي‌گويد.
الفنستون در هر فصل كتاب خود اسم افغانستان را به كار مي‌برد.

مجيب رحيمي مي‌گويد: "اسم افغانستان از منطقه گرفته شده که فعلاً خارج از محدوده هويت سياسي افغانستان امروزي است. او مي‌گويد اين عمل گذاشتن اسم جز بر کل است." آيا اين ادعاها درست اند؟ خير! جورج فورستر انگليسي که در زمان تيمورشاه به کابل، قندهار و هرات سفر کرد در کتاب خود قلمرو دولت افغانستان را شامل مناطقي مي‌کند که در آنها در وقت نماز جمعه خطبه به نام تيمورشاه خوانده مي‌شود.

جورج فورستر انگليسي در سال‌هاي ۱۷۸۳ - ۱۷۸۲ م يعني درست ۲۶ سال قبل از الفستون در زماني پادشاهي تيمورشاه از طريق کشمير - کابل - قندهار - هرات، مشهد به روسيه و لندن سفر کرده بود. عنوان کتاب اوست: "سفر از بنگال به انگلستان از طريق شمال هند، کشمير، افغانستان، فارس و روسيه".

نه تنها اسم افغانستان در عنوان کتاب سفرنامه جورج فورستر مشخص است بلکه در داخل کتاب بارها اسم افغانستان نوشته شده است. جورج فورستر مي‌نويسد "افغان‌ها مردمان دومي کشوري هستند که از کوه‌هاي تارتاري تا خليج کامبای (نزدیک گجرات در هند)، رود سند و فارس امتداد مي‌يابد (جورج فورستر، ص ۷۴ جلد دوم)." توجه کنيد که فورستر در اينجا تمام اقوام اين سرزمين را "افغان‌ها" خطاب مي‌کند. در جای ديگر فورستر مي‌نويسد که: "نادر افشار بعد از ختم زمامداري افغان‌ها بر فارس شاه طهماسب صفوي را خلع مي‌کند و با قواي بزرگي وارد افغانستان مي‌گردد (جورج فورستر، ص ۹۲ جلد دوم)." اين نقل قول بخاطري مهم است که فورستر قلمرو زير نام "افغانستان" را از خراسان افغاني به حساب مي‌آورد.

محمود محمود مؤرخ ايراني در کتاب، تاريخ روابط سياسي ايران و انگليس اعلاميه شاه قاجاري ايران را نشر مي‌کند که شاه قاجار بعد از عدم پيروي در محاصره هرات و گرفتن آن از دست ابدالي‌هاي هرات براي مردم خود منتشر مي‌کند و در آن واضحاً از کشور افغانستان اسم مي‌برد (به کتاب محمود محمود، تاريخ روابط سياسي ايران و انگليس توجه کنيد). حالا مي‌توان ادعا کرد که شاه ايران را انگليس‌ها گفته بودند به قلمرو افغان‌ها "افغانستان بگويد؟" واضح است که خير.

در کتاب بابرنامه توزک نوشته ظهيرالدين محمد بابر اولين پادشاه مغولي هند ساحة را که پشتون‌ها در آن زندگي مي‌کنند افغانستان مي‌نامد و حدود آن منطقه را از جنوب کابل تا دريای سند ياد مي‌کند. اين کتاب در سال ۱۵۳۰ م نوشته شده و هنوز انگليس‌ها بالاي هند حاکم نشده بودند.

مطلب مهم اين است که نام‌گذاري کشورها به شکل فعلي آن تعامل اروپايي‌ها است. کسی مي‌تواند بگويد کشور سلطان محمود غزنوي به چه نامي ياد مي‌شد؟ کسی مي‌تواند بگويد کشور غوري‌ها به چه نامي ياد مي‌شد؟ تيموري‌ها مناطق تحت حاکميت خود را چه مي‌گفتند؟ ما تا امروز از مملکت بخارا ياد مي‌کنيم در حالي که بخارا شامل فرغانه و سمرقند يعني شامل کشورهای قرغيزستان، تاجيکستان، اوزبکستان و ترکمنستان فعلي بود.

وقتي بابر در کابل حکومت مي‌کرد قلمرو او از هرات تا دره سند و از دريای آمو تا بلوچستان بود. بابر اين کشور را به چه نامي ياد مي‌کرد؟ بنا بر آن از ميرويس‌خان هوتک و به تعقيب آن احمد شاه ابدالي توقع گذاشتن یک اسم رسمي بالاي قلمرو تحت حاکميت شان یک اشتباه محض است. دولت به مفهوم اروپايي آن که شامل یک قلمرو معين، محدوده جغرافيايي با اسم معين و ملت معين باشد یک پديده ناشناخته در مشرق زمين بود.

قلمروهاي احمد شاه ابدالي از نيشاپور در غرب تا پنجاب در شرق و از دريای آمو تا بحيرة عمان وسعت داشت. درين قلمرو بخش‌هاي جنوب شرقي خراسان شامل بود. بخش شمال آن جز قلمرو اوزبیک‌ها بود و بخش غربي آن مربوط ايران افشاري و متعاقباً ايران قاجاري بود. شمال افغانستان

که از فاریاب تا بدخشان امتداد داشت به نام ترکستان معروف بود که در سال‌های بعد از استحكام دولت افغانستان به نام ترکستان افغانی در نقشه‌های دنیا موجودیت داشت.

کابلستان را بابر در خاطرات خود از پنجشیر تا لغمان، ننگرهار، پشاور و سوات یاد می‌کند. افغانستان بابر هم قبلاً گفتیم که از جنوب هندوکش تا دریای سند شامل تمام مناطق کوهستانی شرقی افغانستان فعلی و مناطق قبایلی پاکستان فعلی بود. البته کشمیری‌ها، پنجابی‌ها و سندی‌ها هم در قلمرو احمد شاه ابدالی زنده‌گی می‌کردند، اما این مناطق حوزه‌های زیر نفوذ بود.

پشتون‌ها که آن‌ها را فارس‌ها و اعراب افغان می‌نامیدند و به تقلید از آن‌ها، ترک‌ها، اوزبیک‌ها و مغول‌ها آن‌ها را افغان خطاب کردند و قلمرو شان را "افغانستان" نامیدند برای سرزمین خود اسم مشخصی نداشتند. بر اساس تحقیقات الفنستون در اول در کوهستان‌های غور جاگزین بودند که به تدریج به سایر نقاط کوچیدند و در زمان ایجاد دولت افغانستان توسط میرویس‌خان هوتک و احمد شاه ابدالی نفوس قابل ملاحظه پشتون‌ها بر علاقه سرزمین‌های اصلی جنوب شرق هندوکش در خراسان، سیستان (ولایت فراه فعلی) و شمال کشور نیز مسکونی شده بودند. ابدالی‌های هرات و قدرت حکومت شان در خراسان در زمان صفوی‌ها به همه معلوم است. تعداد کثیر ابدالی‌ها در ملتان که در پاکستان فعلی موقعیت دارد نیز مسکونی بود از این گسترش پشتون‌ها یا بقولی افغان‌ها را بر اکناف کشور مجیب رحیمی هم طوری که شنیدیم تأیید می‌کند. الفنستون در کتاب خود اقوام تحت قلمرو پادشاهی شاه شجاع را در سال ۱۸۰۸م بر اساس تخمین تعداد متوسط نفوس در یک کیلومتر مربع تخمین می‌کند که در جدول الفنستون مشاهده می‌کنیم (الفنستون، گزارش پادشاهی کابل...، چاپ لندن ۱۹۴۲م ص ۱۱۴). حالا اگر ما کشمیری‌ها، هندوها و سندی‌ها که قلمرو تحت نفوذ خارج از حوزه طبیعی افغان‌ها بودند در نظر نگیریم می‌بینیم که نفوس افغان‌ها پشتون‌ها به مراتب بیشتر از سایر اقوام است.

طبیعی است که دولت‌ها به اسم قومی که بیشترین جمعیت را دارد و قوم حاکم است نامیده می‌شود. درست است که قلمرو سلاطین ابدالی در اول افغانستان نامیده می‌شد، اما این اسم بصورت طبیعی به تدریج بالای سرزمین‌های تحت قیومیت شان به رسمیت شناخته شد و در اسناد رسمی منعکس گردید.

در کتاب "تاریخ روابط ایران و انگلیس" محمود محمود می‌نویسد که بزرگترین خطر برای هند برتانوی بعد از گرفتن دهلی؛ افغانستان بود. برای این که مهاراجه‌های هندوستان بارها از پادشاه افغانستان تقاضا کرده بودند تا برای راندن انگلیس‌ها بالای آن‌ها حمله کند. مهاراجه‌های هندوستان حاضر بودند تمام مخارج اردوی افغان را در مقابله با انگلیس‌ها بپردازند. بنابراین دعوت هندی‌ها بود که زمانشاه افغان بالای هند لشکرکشی کرد و تا دروازه‌های دهلی پیشروی نمود، اما انگلیس‌ها با فرستادن یک نماینده به دربار شاه قاجار او را وادار کردند تا از غرب بالای افغانستان حمله کند. زمان شاه مجبور به بازگشت به قندهار شد.

این که افغانستان بعدها در قرن نهم بعد از اشغال بخارا توسط روسیه تزاری و پیشروی هند برتانوی تا دریای سند و سرحدات فعلی افغانستان بعد از معاهده دیورند، عملاً از لحاظ جغرافیایی به یک کشور حایل میان امپراطوری انگلیس آنوقت و روسیه تزاری مبدل گردید موضوع جداگانه است. این زمانی که دولت افغانستان به تدریج تضعیف شده و حدود جغرافیایی آن کوچک و کوچکتر شده است. پنجه آخرین ساحه بود که از افغانستان جدا ساخته شد و توسط روسیه تزاری در سال ۱۸۸۵م اشغال گردید.

موضوع مهم این است که دولت مقتدر افغانستان، به هر اسم و نامی که یاد می‌شد، قبل از آغاز "The Great Game" بازی بزرگ میان انگلستان و روسیه تزاری وجود داشت و دولت

انگلستان آن را خطري براي هند برتانوي مي‌دانست. افغانستان در جريان اين بازي بزرگ و تا امروز عملاً به عنوان يك کشور حایل باقیمانده است. امروز افغانستان يك کشور حایل میان گروه‌های بین‌المللی افراطي مذهبی (جيش محمدی/لشکر طيبه/طالبان/گروه حقاني/القاعده) مستقر در پاکستان از يکطرف و آسیای میانه از طرف ديگر هستيم. کوشش‌های روسیه را در جهت توافق با طالبان باید در همین راستای حفظ موقف حائل افغانستان ملاحظه کرد.

اختراع يك هويت جعلی

اخيراً مقامات ایرانی قصد کرده اند تاريخ سلاطین و شاهان را از کتب آموزشی خود حذف نمایند. بنظر می‌رسد که این یک اقدامی سنجیده است. به نوشته سيد محمد رضا علوی (سایت انترنیتی سادات افغانستان):

"طراحان این تیوری خیلی درست متوجه شده اند که سلسله سلاطینی که در تاريخ ایران به ثبت رسیده همان ساسانی، صفاری، سامانی، غزنوی، غوری، سلجوقی، تیموری، خوارزمشاهی، مغولی ... هستند که خاستگاه‌های هیچ یک از آن‌ها در چوکات جغرافیای کنونی ایران نیست و تاريخ ایران نمی‌تواند ادعا کند که فلان سلطان و فلان شاه و امیر، بجهی تهران، یا یزد و اصفهان و کرمان بوده‌اند. بنابراین توصیف از آن‌ها نه تنها نمی‌تواند افتخاری برای این کشور باشد؛ که احساس عکس نیز به‌دست می‌دهد. در تاريخ چارچوب ایران کنونی دو سلسله خودنمایی می‌کنند: یک، ارباب شوش و تخت جمشید (که هر دو یکی هستند) دو، سلسله‌ی صفویه؛ که همان‌ها نیز از ماورای قفقاز آمده اند و در ناحیت ایران کنونی حکومت به پا کردند در وسط این دو سلسله، بریدگی بسیار طولانی (2000 ساله) وجود دارد که افسانه "شاهنشاهی دوهزار و پانصد ساله" را بی اعتبار می‌سازد.

باز هم بعد از صفویه، نادر شاه افشار نیز از قلمرو ایران کنونی نیست، نادر شاه متولد ایبورد است که اکنون بخشی از قلمرو اوزبیکستان است. اوضاع در ابعاد فرهنگی نیز عین چیز است. اکثریت قریب به اتفاق شخصیت‌های تاریخی که ایرانیان از خود می‌شمارند، خارج از قلمرو ایران کنونی بوده‌اند... مثلاً مولوی بلخی، فارابی جوزجانی، ناصر خسرو بلخی قبادیانی، ابو علی سینا بلخی، رودکی سمرقندی، جامی هروی، ابو مسلم انباری خراسانی مروزی ...

هكذا شاهنامه فردوسی، سند هويت ایرانی که در غزنه سرایش شد! از این منظر، ایرانیان نوادگان افغانان اند. این هیچ تعارف و پرده پوشی نمی‌خواهد، از قدیم و جدید از زردشت بلخی حساب کن تا علامه طباطبایی و مرتضی مطهری... اگر این‌ها را از ایران کنونی بگیریم چه می‌ماند؟ بفرمایید، فقط حافظ و سعدی می‌مانند!"

به ارتباط سوال محترم خلیل ولی در مطبوعات ایرانی می‌خوانیم که: "سرزمینی که بعدها افغانستان نامیده شد بخشی از ایالت بزرگ خراسان بود که اقوام افغانی در آن ساکن و جزیی از قلمرو تاریخی و فرهنگی ایران بودند. با عقد معاهده 4 مارس 1857م پاریس، ایران استقلال افغانستان را به رسمیت شناخت و بدین شکل خاطر انگلیس‌ها برای دفاع از هندوستان راحت شد (نویسنده: محمود رضا جعفریان، معاهده پاریس، جدایی کامل افغانستان از ایران، 4 مارس 1857م، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، 12 اسفند 1391)". "افغانستان بخشی از سرزمین‌هایی است که به لحاظ تاریخی و فرهنگی در گستره سرزمین‌های ایرانی قرار می‌گرفته و در قرون 18 و 19 میلادی، به تدریج در پی سیاست‌های حایل‌سازی انگلستان میان هند و سرزمین‌های مجاورش، از ایران تجزیه گردید (یکشنبه ۱۸ مهر ۱۳۹۵. خبرگزاری فارس)".

متأسفانه برداشت‌های کاملاً دور از واقعیت فوق ناسیونالیست‌های فارس توسط آن‌عده افغان‌هایی که

در ايران امروزي درس خوانده اند، يا به دلايل قومي، زباني، فرهنگي، سياسي يا مذهبي خود را با موقف تاريخي فارس ها نزديکتر مي دانند، نيز تکرار مي گردند. اين اشخاص نادانسته تمام افتخارات تاريخي، فرهنگي و زباني مردم خود را دو دسته به بيگانگان تقديم مي کنند. در اين مقاله اين موضوع با استفاده از منابع معتبر تاريخي به بررسي گرفته شده است. در تاريخ مي خوانيم که:

محمود محمود در کتاب تاريخ روابط سياسي ايران و انگليس مي نويسد: "زمانشاه پسر تيمورشاه پسر و جانشين احمدخان دراني که يک شهريار جنگجوي و جهانگير به شمار مي رفت در اين هنگام ۱۷۹۹-۱۷۹۸ جدأ در صدد بود سرحدات پادشاهي خود را تا رود گنگ امتداد دهد، به سبب عدم رضايت راجه هاي هند از تجاوزات انگليس ها در هندوستان زمانشاه را به داخل هندوستان دعوت مي نمودند و حاضر بودند از روزي که زمانشاه وارد هندوستان شود روزانه يک لک روپيه مخارج جنگي او را بدهند. زمانشاه نيز مرد ميدان اين مبارزه بود و با قشون هاي نيرومند به هندوستان حمله مي نمود تا لاهور پيش رفته بود. پادشاه افغانستان در اين تاريخ بزرگترين خطر براي دوستان انگليس به شمار مي رفت و نزديکي او به هندوستان ابگليس ها را فوق العاده به وحشت انداخت. چاره که به نظر آن ها رسيد فرستادن يک نماينده فوق العاده بود که با اعتبارات مالي زياد به دربار شاهنشاه ايران روانه شد... که زمامدار ايران را به جلوگيري از زمانشاه بر انگيزد و... اظهار دوستي و مودت کرد و ضمناً تمني نمود که دولت عليه ايران را با دولت بهيه بهيه انگليس موافقتي باشد که افاغنه قصد تسخير هندوستان نمايند و سپاه ايران شاه آن طايفه را فارغ و آسوده نگذارند که به فکر عزيمت هندوستان در افتد. خود مهد علي خان مي نويسد: "اگر پادشاه ايران از تجاوزات پادشاه افغان جلوگيري کند به خداوند لايزال و عالم انسانيت خدمت کرده است". زمانشاه به پشت دروازه هاي هندوستان رسيده بود که خبر حمله فتح عليشاه قاجار به طرف افغانستان به او مي رسد (محمود محمود در کتاب تاريخ روابط سياسي ايران و انگليس در قرن نهم، چاپ انتشارات اقبال، تهران اول جلد چهارم صفحات ۱۱-۱۴).

محمود محمود در جاي ديگر کتاب تاريخ روابط سياسي ايران مي نگارد: "بايد که اين حقيقت مسلم را در خاطر داشت که به عقیده انگليس ها ايران و افغانستان هردو براي هندوستان خطرناک بودند. چشم سکنه هند به طرف ايران و افغانستان بود تا شايد روزي افغان ها يا ايراني ها براي استخلاص آن ها قدم بردارند به همين دليل محو و زوال قدرت ايران و افغان هردو لازم بود (ص ۳۷۵)". تنها با توجه به دو يادداشت بالا از خود منابع ايراني مي توانيم به وضاحت ببينيم که صرف يک مغز مريض مي تواند بگويد کشور افغانستان در پي سياست هاي حاييل سازي انگلستان ميان هند و سرزمين هاي مجاورش، از ايران جدا گرديد.

چرا فارس ها به چنين جعلياتي دست مي زنند؟ يافتن پاسخ به اين سوال ايجاب مي کند تا پژوهشگر به تاريخ ايران از منابع مستقل توجه دقيق کند. اين توجه دقيق نتايج شگفت باري را در پي دارد که مشتي از مثال هاي آن را براي نمونه در اينجا مي آوريم:

- گذاشتن اسم "ايران" بر سرزميني که امروز "ايران" گفته مي شود جعلي است؛ ايران ماقبل تاريخ، اسطوري و افسانوي، هرگاه هرگز هم وجود داشته بوده باشد، به شهادت اشعار شاهنامه (دانشمند معاصر ايراني علي ميرفطروس) عمدتاً سرزمين افغانستان امروزي است؛
- اسم سرزمين امروزي ايران در زمان تسلط دوصد ساله اعراب و تا زمان به قدرت رسيدن صفوي ها "عراق عجم" بود و اين سرزمين توسط سلاطيني که مقر سلطنت آن ها عمدتاً در خارج از سرحدات ايران فعلي در بغداد، مرو، سمرقند، بخارا، هرات، بلخ، زرنج، غزني و خوارزم بود اداره مي گرديد؛
- به کشور امروزي ايران تا سال 1932م در جهان "فارس" مي گفتند، در آنسال دولت رضاشاه

از کشور های جهان تقاضا کرد اسم "ایران" را بکار گیرند؛

- فارس ها "آریایی" نیستند؛ به شهادت دانشمندان تاریخ و ژنیتیک ایرانی (رضا ابراهیمی، مازیار، دکتور مرادی غیاث آبادی) هیچگونه مهاجرت "آریایی ها" از خارج محدوده ایران امروزی به آن سرزمین صورت نگرفته است؛

- کوروش آخرین شهنشاه هخامنشی و سایر هخامنشی ها "آریایی" نبوند؛

- مقبره ای که امروز در فارس به نام مقبره کوروش مسمی شده از او نمی باشد؛ کوروش در بلخ به وسیله پادشاه بلخ کشته شد؛

- جملاتی را که به کوروش نسبت می دهند کاپی و تصرف شده از دانشمندان متأخر اند: "دستانی که کمک می کنند پاک ترند از دستانی که رو به آسمان دعا می کنند" (از راپرت گرین اینزسول (1833-1899) وکیل و خطیب آمریکایی)، "فرمان دادم بدنم را بدون تابوت و مومیایی به خاک بسپارند تا اجزاء بدنم ذرات خاک ایران را تشکیل دهد." (از وصیت برتراند راسل، فیلسوف معروف)؛

- "منشور حقوق بشر کوروش" که به خط میخی بروی یک استوانه سفالین حک شده به نظر باستان شناسان نه منشور است، نه قانون، نه فرمان؛ یکی از بسیار متونی است حاوی جملاتی رایج که در شالوده بناها می گذاشتند؛

- وصیتنامه کوروش جعلی است؛ وصیتنامه با این جمله ختم می شود: «اینک بروید و مرا تنها بگذارید زیرا احساس می کنم مرگم نزدیک شده است.» (انسان را بیاد شعر معروف مولانای بلخ می اندازد که نوشته بود: «رو سر بنه به بالین، تنها مرا رها کن...»)؛

- وصیتنامه داریوش هم جعلی است؛ برای داریوش کبیر هم مثل کوروش وصیتنامه هایی ساخته شده که متن هیچ کدامش در بین کتیبه های خود او یا منابع کهن نیست؛

- هیچکدام از امرا و پادشاهانی که بعد از شکست ساسانی ها در نزدیک به ۱۳۰۰ سال اخیر در فارس "ایران امروزی" تا زمان رضا خان حکومت کردند از فارس یا فارسی نبودند؛

- زمامداران ایران بعد از به قدرت رسیدن همه اعضای خاندان سلطنتی قبلی را از تیغ کشیده اند تا داوطلبی باقی نماند؛

- زمانشاه پادشاه افغانستان به دعوت مهارجه های هند برای ختم استیلای انگلیس ها در هندوستان لشکرکشی می کند (1779م). قشون های زمانشاه به پشت دروازه های لاهور رسیده بود که خبر حمله فتح علی شاه قاجار به کمک و تحریک مستقیم انگلیس ها به طرف افغانستان به او می رسد و ناچار به قندهار بر می گردد؛

- اصطلاحات "فارسی قدیم"، "فارسی میانه" و "فارسی جدید" همه ساخته و پرداخته و جعلی بوده همچو دوره هایی وجود نداشته است؛

- زبان مردم فارس در عصر کوروش و هخامنشی ها (330 - 550 ق.م) عیلامی بود نه "فارسی"؛ و زبان ساسانی ها (224 - 651م) هم "پهلوی" بود نه فارسی؛

- بعد از حمله اعراب به ایران مردم ایران خود را زبان خود را زبان پهلوی را از دست دادند. اعراب با زبان پهلوی که زبان اوستا و زبان گبری بود خصومت خاصی داشتند. کتاب سوزی های زیادی توسط اعراب رخ داد و استفاده از پهلوی جبراً محدود شد. زبان اصلی سعدی و حافظ پهلوی بود. در عوض مردم ایران زبان دری یا زبان مردم بلخ و خراسان را پذیرفتند آن را "فارسی" نامیده از

خود ساختند. فارسي ناميدن دري هم از نظر محيط پيدايش و هم از نظر محيط تكامل آن نادرست مي‌باشد. زبان دري در اصل از زبان‌هاي كهن تخاري (كتيبيه‌هاي سرخ كوتل بغلان و رباطك)، سغدي و پارتی اشكاني تكامل يافته است و در زمان طاهريان هرات (873-821م) خط و كتابت عربي را پذيرفته و در زمان صفاريان زرنج ولايت نيمروز (861 - 1002م) به آن زبان براي بار اول شعر سروده شده است؛

سوال اينجاست كه معمولاً كشورها و اقوامي كه تاريخ كم و هويت تازه‌اي دارند، براي خودشان تاريخ و پيشينه فرهنگي مي‌سازند و دست به جعل سند يا مصادره مفاخر ديگران به نفع خودشان مي‌زنند، اما چرا فارس‌ها، يا بهتر بگويم ناسيوناليست‌هاي فارسي، با داشتن يك تمدن 2500 ساله كشورشان، باز هم به اين كار مبادرت مي‌ورزند؟ در پاسخ بايد گفت كه ناسيوناليست‌هاي فارسي از عقده‌هاي عميق حقارت هويتي رنج برده و براي ارضاي عطش خود بزرگبيني، به گذشته‌هاي بسيار دور تاريخي و افسانه‌هاي اساطيري شاهنامه پناه برده اند. دلايل اين عقده‌هاي عميق حقارت هويتي را در گذشته‌ي بيش از يك‌هزار و سه صد سال زنده‌گي در زير يوغ مستقيم اعراب، خراساني‌ها، سيستاني‌ها، ترك‌هاي سمرقند، ساماني‌هاي ماورالنهر، غزنوي‌ها، غوري‌ها، تركان سلجوقي‌ها، تركان خوارزمي، هلاكو خان و ايلخانان مغول، تيموري‌هاي سمرقند و هرات، تركان صفوي، افغان‌ها، افشاري‌هاي تركمن، تركان قاجاري، تركان زندی و غيره جستجو كرد. در زمان حاكميت مستقيم اعراب دختران و پسران ايراني براي دوصد سال در بازارهاي بغداد، بصره و دمشق به كنيزي و غلامي فروخته مي‌شدند.

با به قدرت رسيدن رضاخان پهلوي (1925-1941م) براي اولين بار بعد از يزدگرد ساساني يك نفر فارسي به پادشاهي فارس مي‌رسد. اخيراً اين مطلب را رييس دفتر شهبانو فرح پهلوي شخصاً حين ملاقات تصادفي بالاي مقبره محمد رضا شاه در قاهره به نگارنده تاكيد كرد (موصوف براي تهيه مقدمات سفر شهبانو فرح ديبا به آرامگاه شوهرش به قاهره آمده بود و زمينه صحبت تلفوني مختصر نگارنده را با شهبانو فرح در پاريس هم همانجا ميسر ساخت). بعد از اشغال فارس در سال 1941م توسط قواي روسي و انگليسي، رضا خان معزول و پسرش محمد رضاشاه (1941-1980م) به پادشاهي مي‌رسد. اين سال‌هاست كه با حمايت دربار، ناسيوناليست‌هاي ايراني با تظميع يكتعداد مؤرخين و باستان‌شناسان خود فروخته غربی در جستجوي ايجاد يك هويت جعلی، به جعل‌كاري‌هاي تاريخي دست مي‌زنند. در اين زمان است كه براي اولين بار اصطلاحات "ايرن" و "آريايي" در ايران اختراع شده تا با جنبش فاشيستي آريايي هيتلري‌ها همگام گردند. در آن زمان در اروپا نژادپرستان فاشيست بعد از كشف مشابهت زبان‌هاي هند و اروپايي، يك نژاد برتر هم از لابلای متون ويدی و اوستا ايجاد كردند و اسمش را گذاشتند "نژاد آريايي" و ملت آلمان را بدان منصوب كردند. زماني محمد رضاشاه پهلوي گفته بود: "ما از همان نژاد اروپايي آلمان هستيم منتهی جبر جغرافيا ما را در منطقيي از جهان قرار داده است". براي اين نژاد برتر آريايي يك كشور برتر هم نياز بود و آن همان "ايران" افسانوي شاهنامه بود با قهرمانان افسانوي رستم، سهراب، فريدون، جمشيد. براي اين كار دولت ايران در سال 1932م از جهان مي‌خواهد آن كشور را بعد از آن فارس نه بلكه "ايران" بنامند.

ناسيوناليست‌هاي فارسي با اين كار تيشه به ريشه خود زدند، زيرا جهان غرب، از طريق آن، تمام جهان متمدن، ايران را نمي‌شناخت، اما با پرشين امپاير و تمدن فارسي از زمان يوناني‌ها و رومي‌هاي باستان آشنائي داشت. امروزه در اخبار راديوها و تلويزيون‌هاي جهان از اسم‌هاي مسخ شده ايران در اشاره به ايران مي‌شنويم.

ناسيوناليست‌هاي فارسي، حالا ايراني، در جستجوي اختراع يك هويت جعلی ناگهان به كشف مقبره كوروش كبير نايل مي‌گردند، وصيتنامه كوروش را از بابل پيدا مي‌كنند و بالاخره كتيبه

"منشور حقوق بشر!" کوروش کشف می‌شود، سنگ نبشته‌هایی کشف می‌شوند که در آن کوروش اعلام می‌کند که او "آریایی" است و در این سنگ نبشته‌ها عکس "اهورامزدا" یا خدای زردشتی‌های آتش پرست، بر بالای سر کوروش قرار دارد! حالا این همه جعل‌کاری کافی نبود که یک قصر ناتمام با فیل‌پایه‌ها و تاق‌های سنگی به سبک روم و یونان قدیم در پاسارگاد به نام تخت جمشید کشف می‌شود (ساخته می‌شود)! برای این که این نمایشنامه به اوج منطقی خود برسد جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی ایران با نام رسمی "۲۵۰۰مین سال بنیان‌گذاری شاهنشاهی ایران به دست کوروش بزرگ" در زمان سلطنت محمدرضا شاه پهلوی از تاریخ ۱۲ تا ۱۶ اکتبر ۱۹۷۱ برابر با ۲۰ تا ۲۴ مهر ۱۳۵۰ در تخت جمشید برگزار شد. در این جشن‌ها، سران حکومتی و پادشاهان ۶۹ کشور جهان دعوت شدند. به یاد دارم که اعلیحضرت محمد ظاهر پادشاه افغانستان از اشتراک در این جشن‌ها امتناع کرد و در عوض دختر خود شاهدخت بلقیس را فرستاد. این همان زمانی بود که ورود مجله تهران مصور به افغانستان به خاطر چاپ یک نقشه جعلی امپراطوری ایران که افغانستان را جز قلمرو ایران نشان می‌داد، ممنوع گردید.

ایران و شاهنامه فردوسی

فردوسی بزرگترین افسانه‌نویس و اسطوره‌نویس خراسان زمین است. بزرگی او در همین افسانه‌ها و حماسی‌نویسی است، اما افسانه‌های او شرح تاریخ خراسان زمین نیستند، او مؤرخ نبوده و افسانه‌های او، که اتفاقاً از دیگران گرفته، ارزش تاریخی ندارند، عطار، فرخی و معزی این افسانه‌ها را در همان زمان قبول نکردند. فردوسی مانند سادوها در بازارهای افغانستان قصه‌پرداز حماسی بود. به برداشت‌های عطار، فرخی و معزی که او را بدعت‌گرا، دروغگو و افسانه‌نویس نامیدند دقت کنید. "ایران" شاهنامه ایران افسانوی است، واقعیت عینی ندارد. بی‌دلیل نیست که بعد از مرگ او برای بیش از دو صد سال اسمی از او برده نمی‌شود. اگر حرف فردوسی را قبول کنیم سرحد غربی ایران دریای نیل در مصر و سرحد شمالی آن رود جیحون است (علی میر فطروس)!

در عصر فردوسی یا عصر سلطان محمود، ایران امروزی عراق نام داشت، کتاب‌های نظامی را بخوانید که همیشه با حسرت از عراق یاد می‌کند و نامی از ایران نمی‌گیرد. بعضی‌ها از کاه کوهی می‌سازند. در عصر ساسانی‌ها از اراکان نام گرفته می‌شود و در اوستا از آریاویجه و عصر کوشانی‌ها از اریوا. تمام آنچه از به اصطلاح "ایران باستان" می‌دانیم همین هاست و تازه معلوم نیست این اشارات به کدام قوم، منطقه، قشر اجتماعی بوده یا چیز دیگر. بعد از اختراع کلمه فارسی شده نژاد "آریایی" در قرن بیستم توسط آقای رضا شفق در ایران و متعاقباً تبدیل اسم کشور فارس به ایران در زمان هتلر است که جعلیات آریایی بودن فارس‌ها، مقبره کوروش، کتیبه‌های جعلی تخت جمشید رواج می‌یابد و افسانه‌های فردوسی بستر مناسب حماسی تاریخی جعلی را برای ناسیونالیسم ایرانی می‌سازد.

ایرانیها برای ما معادل فارسی برای لغات خارجی می‌سازند!

هجوم فرهنگی ایران خاموشانه و غیر مستقیم نیست بلکه بسیار هم مستقیم، حکمانه دستور داده و عمل می‌شود. یکی از مثالهای آن در سال گذشته هدایات رییس فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی دولت ایران برای تأثیر مستقیم بالای نوجوانان و جوانان متعلم و محصل ما بود. بلی ایرانیها در عجله هستند تا شیرازه این کشور را در دوران بلوغ دستکاری کنند.

به گزارش بی بی سی فارسی اخیراً غلامعلی حداد عادل، رئیس فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی دولت ایران گفته است که این فرهنگستان حاضر است به دولت افغانستان در زمینه تقویت ذخیره واژه‌های فارسی در این کشور کمک کند. به قول بی بی سی آقای حداد عادل که در نخستین همایش گفت‌وگوی فرهنگی ایران و افغانستان در تهران صحبت می‌کرد، گفت: "فرهنگستان زبان و ادبیات

فارسي در ايران در طول فعاليت خود توانسته است بيش از ۵۵ هزار معادل فارسي را براي لغات خارجي پيدا كند و ما آماده‌ايم اين كلمات را در اختيار دولت افغانستان قرار دهيم تا آموزش زبان فارسي در مدارس اين كشور راحت‌تر شود."

سوال اساسي اين است كه آيا پيدا كردن معادل دري براي لغات خارجي ضروري است؟ آيا اين كار به نفع تعليم و تربيه جوانان ما در دنياي امروز است كه روز بروز از نظر ارتباطات و تبادلۀ معلومات كوچك و كوچكتر شده مي‌رود؟ آيا بهتر نيست پديده‌هاي صنعتي را كه در ساير كشورها اختراع شده و رواج يافته اند به همان نام‌هاي اصلي بين‌المللي آن‌ها ياد كنيم؟ آيا به نفع جوانان ما است كه با استفاده از كلمات ساخته شده فرهنگستان زبان و ادبيات فارسي در ايران به عوض كمپيوتر "رايانه" بگويند، به عوض انترنت "تارنما" و به عوض فيسبوک "رخنما" بگويند؟ صدها مثال اين قبيل. آيا به عوض نزديكتر شدن با جهان با استفاده از كلمات ساخته شده مانند فوق جوانان ما از همقطاران خود در دنياي خارج دورتر نمي شوند؟ بر علاوه ايراني‌ها درصدد حذف كلمات عربي از زبان فارسي هم هستند. چرا؟

زبان يك پديده زنده و در حال رشد بوده كه با توسعه ارتباطات در سطح منطقه و جهان و نزديكي فرهنگها روز بروز غني تر شده مي‌رود. يكي از عوامل پيشرفت علم و صنعت در كشورهايي مانند بنگله ديش، سريلانكا، هندوستان و پاكستان و حضور گسترده دانشمندان، سياستمداران، اداره چيان و مشاورين آن‌ها در سطح بين‌المللي، به مقايسه افغانستان و ايران دسترسي آن‌ها به زبان انگليسي و استفاده از انگليسي در موسسات تعليمي آن‌ها مي‌باشد. با افزايش ارتباطات با جهان خارج زبان دري با استفاده از ساير زبان‌هاي زنده دنيا غني تر شده است. كلمات محصل، معلم، تحصيل، متعلم، مكتب، كتاب، كتابچه، حساب، هندسه، الجبر، والي، ولايت، نجوم، منجم و هزاران كلمه مشابه به يقين ريشه در زبان عربي دارند اما در طول يك هزار و سيصد سال شامل زبان دري شده و اجزاي لايتهزاي زبان دري را مي‌سازند. همچنانكه هزاران كلمه لاتين، فرانسوي، عربي، هندي، سانسكريت، آلماني و غيره شامل زبان انگليسي شده و امروز بدون هيچگونه تبديلي توسط انگليسي زبان‌ها طرف استفاده قرار دارند و هيچ كوششي براي بيرون كردن آن‌ها از زبان انگليسي صورت نگرفته و نمي‌گيرد. تنها متعصبين و ملي گرايان شونويست كور ذهن و كور مغز درصدد حذف كلمات متداول خارجي از زبان خود بوده تيشه به ريشه زبان خود مي‌زنند و نادانسته مردم خود را و بخصوص جوانان تشنه علم و معرفت را از دنياي خارج دور مي‌سازند.

زبان شپوا و شيرين دري مروج در افغانستان جز لايتهزاي هويت ملي افغانستان است. دري زدائي با تبديل كردن اصطلاحات مروج در افغانستان با اصطلاحات من درآوردي و خود ساخته فرهنگستان ايران و آن اصطلاحات فارسي مروج در ايران كه در افغانستان بين مردم مروج نيست در حقيقت خيانت ملي است. به گفته يك دوست در فيسبوک "جاسوس و چاپلوس ايران را از روي حساسيت با كلمه افغان و استعمال كلمات مروج در ايران به عوض كلمات زيباي زبان دري مروج در افغانستان بشناسيد".

زبان مروج دري در افغانستان زير خطر است!

فارسبيستها زبان دري مروج در افغانستان را هدف قرار داده اند. شخصي به نام عبدالحئ خراساني بمناسبت روز "زبان مادري" يونسكو در فيسبوک مي‌نويسد: "زبان پارسي از عصر سامانيان تا ابداليان همواره به عنوان تنها زبان رسمي، ملي و فرهنگي تمام امپراطوري هاي خانداني كل بلاد خراسان ... بوده است و اين رسميت و عظمت تا پايان سلطنت امان‌الله خان به رغم تمام فراز و فرود ها همچنان باقي ماند و از هيچ باد و باران و طوفان، گزندى به او نرسيد.... متأسفانه در يك

قرن اخير دشمنان سوگند خورده ای زبان فارسی از هيچ ظلمی مضایقه نکردند تا شاخه های این درخت کهن را از بیخ و بن برکنند و هویت اش را مسخ نمایند."

آقای خراسانی از کدام ظلم در حق زبان فارسی (دری) صحبت می‌کند و این دشمنان قسم خورده زبان فارسی (دری) چه کسانی بوده اند؟ آیا نامگذاری چند جاده و چند موسسه اداری و علمی به زبان پشتو و دایر کردن کورس‌های تدریس زبان پشتو برای کارمندان دولت در بدل حقوق امتیازی مضایقه نکردن از هيچ ظلمی است تا شاخه های زبان درخت کهن "فارسی" را از بیخ و بن برکنند؟ مگر کوشش در راه آموزش، تقویت و افزایش ظرفیت زبان پشتو حق مسلم پشتوزبان‌های افغانستان نیست؟ آیا این کوشش موازی و در سایه شکوفانی و گسترش زبان دری صورت گرفته است و یا در ضدیت و مخالفت با آن؟ آیا محمود طرزی، عبدالحی حبیبی، داکتر احمد جاوید، نادرخان، محمد ظاهر شاه، محمد داوود خان و اعضای خانواده های آن‌ها دشمنان قسم خورده زبان فارسی (دری) بوده اند؟ مگر زبان مادری اکثریت این اشخاص زبان دری نبوده است؟ مگر خط و کتابت رسمی اداری دولت افغانستان تا امروز زبان دری نیست؟ مگر نام "دری" نام اولی و تاریخی زبانی نیست که در تاجیکستان به نام "تاجیکی" و در ایران به نام "فارسی" معروف است؟ آیا موجودیت این سه نام بصورت مترادف تیشه به ریشه درخت کهن زبان "فارسی" می‌زند؟

حتی یکتعداد دانشمندان ایرانی از دری یا فارسی بصورت مترادف یاد می‌کنند. ابراهیم پورداود، استاد دانشگاه تهران می‌نویسد که کتاب‌های شاهنامه ابو منصورى (۳۴۶ هجرى)، ترجمه تفسیر طبرى (۳۶۵ هجرى)، اشعار رودكى سمرقندى (۳۲۹ هجرى)، شهید بلخى (۳۲۵ هجرى)، دقیقى طوسى (۳۷۰ هجرى)، شهنامه فردوسى (۴۰۰ هجرى) "همه به زبان فصیح و استوار و پخته دری یا پارسی نوشته و گفته شده است"⁷. زبان دری در ادوار پیش از اسلام نیز همزمان با پهلوی وجود داشته است. قرآینی که این عقیده را حمایت می‌کنند موجودیت آثار کتبی (منثور و منظوم) از زمان نوح سامانی (۳۴۵-۳۵۰ ه ق) و غیره است و دلالت به آن می‌کند که در ظرف دو سه قرن بعید است زبانی باین فصاحت و بلاغت رسیده باشد. ابراهیم پورداود می‌نویسد که "باید پایه و شالوده این زبان قرن‌ها پیش از اسلام ریخته شده و زبان مزبور با زبان پهلوی متوازیاً پیش می‌رفته است"⁸. همین نویسنده در پاورقی همان صفحه می‌افزاید که "منتهی چون زبان پهلوی زبان رسمی بوده کتبییه ها و رسایل بدان زبان باقیمانده و از زبان دری پیش از اسلام - اگر هم آثار مکتوب وجود داشته- چیزی بما نرسیده است". بر همین اساس استاد ملایری می‌گوید بکاربردن اصطلاحات فارسی قدیم، فارسی میانه و فارسی جدید کار متاخرین است که هيچ ریشه تاریخی ندارد.

ابن الندیم از قول عبدالله بن المقنع می‌گوید دری لغت مردم شهرهای مداین، دربار پادشاه، لغت مردم مشرق اهل بلخ است (الفهرست جاب قاهره ص ۱۹). **بنابر آن وقتی در سال 1964م دولت افغانستان کاربرد زبان "دری" را به عوض "فارسی" بصورت رسمی مروج ساخت عملی در مسخ هویت اش نبوده بلکه برعکس استفاده از نام درست تاریخی و اولی این زبان است.**

کار خستگی ناپذیر محققین افغان در معرفی درست ریشه ها و تکامل زبان دری به فهم بهتر مردم منطقه اعم از افغانستان، ایران و تاجیکستان از این زبان انجامیده است. دانشمندان افغانستان می‌گویند زبان اصلی مردم خراسان و ماورالنهر زبان "دری" بود که در این سرزمین‌ها در کنار زبان پارتی (پهلوی اشکانی) موجود بوده و گسترش یافت و دوصد سال بعدتر به فارس که زبان

7 محمد معین، "برهان قاطع"، دیباچه صفحه بیست و هفت جلد اول-۱۳۳۰ تهران

مادري آن‌ها "پهلوي ساساني" بود معرفي شد. ناگفته نماند كه زبان هخامنشي‌ها هم عيلامي بود. اين برداشت مسخ هويت زبان "فارسي" نيست بلكه برعكس معرفي درست ريشه‌هاي زباني است كه امروز در ايران به آن فارسي در تاجيكستان، تاجيكي و در افغانستان به آن دري مي‌گويند.

بيشتر ايراني‌ها معتقد اند كه دري مروج در افغانستان و لهجه رسمي مروج در افغانستان به مقايسة آنچه در ايران رواج دارد اصالت بيشتر داشته و زبان معياري محسوب مي‌گردد. كوشش دري زبانيان افغانستان در محافظت شيوه‌هاي گفتاري و نوشتاري زبان مروج در كشور نه ايران ستيزي و نه پارسي ستيزي بلكه حق آن‌ها در حفظ و گسترش زبان مادري آنهاست.

به نوشته محمد حيدري خبرنگار بي بي سي "ما زبان كه مي‌آموزيم، تنها اصواتي كه جايگزين مفاهيم شوند را ياد نمي‌گيريم. "فرهنگ" نيز با زبان، در جان ما سرازير مي‌شود. با زبان است كه تفكر مي‌كنيم و هر زباني با تاريخ كهن گذشته‌اش و با سرمايه‌هاي معنوي فرهنگ‌اش، زمين‌هاي براي فكر مي‌شود. زبان تنها براي ارتباط با ديگران نيست، زبان راهي براي پيمودن گذشته نيز هست. گويي تاريخ در آن جاري است. زبان چيزي فراتر از كلمات است. زبان سرچشمه فرهنگ ما است."

اين درست است كه ما مشتركات فرهنگي زيادي با ايرانيان داريم. اما در طول تاريخ صدها سال در شرايط متفاوت حاكميت‌ها تكامل كرده حيات بسر برده ايم و حالا نزديك به سه صد سال است كه راه‌هاي جداگانه حيات سياسي، فرهنگي و اجتماعي را پيموده دست‌آوردهاي متفاوت و مشخص و منحصر به خود داريم. بنابر آن حفاظت از شيوه‌هاي گفتاري و نوشتاري زبان مروج دري در افغانستان حق مردم افغانستان در حفظ و گسترش زبان مادري آن‌ها و فرهنگ مشخص و متمايز شان است.

زبان دري مروج در افغانستان مادر زبان فارسي ايران است؟

زبان دري يكي از زبان‌هاي بومي مردم افغانستان امروزي و زبان پيوند دهنده اقوام اين سرزمين است. به گفته اليور روي و ساير دانشمندان بلخ، خراسان و آسياي ميانه مهد پيدايش زبان دري امروزي به شمول فارسي ايران مي‌باشد. اين زبان از تركيب زبان‌هاي كهن پهلوي اشكاني، تخاري، سغدي و غيره به وجود آمده است. زبان دري دنباله زبان پهلوي يا پارتي نبوده، همزمان و موازي با آن وجود داشت و از آن متاثر بود و در طول قرن‌ها با استفاده از زبان‌هاي سانسكرت، هندي، پشتو، تركي و عربي غني تر شده است. بعد از معرفي اسلام در باختر، خراسان و ماورالنهر، زبان دري رسم الخط عربي را در عصر طاهريان هرات پذيرفت.

وقتي لشكريان مسلمان عرب به عراق عجم (ايران امروزي) حمله كردند مردم آن سرزمين به زبان پهلوي ساساني حرف ميزدند در حالي كه مردم خراسان، تخارستان، كابليستان، سيستان، ماورالنهر و غرjestان به زبان دري تكلم مي‌كردند. زبان مادري سعدي و حافظ پهلوي ساساني بود. با آمدن اعراب مردم سرزمين‌هاي ايران امروزي زبان خود را يا زبان پهلوي را به تدريج از دست دادند. به قول استاد ملايري عرب‌ها با زبان پهلوي خصومت خاص داشتند چون زبان پهلوي زبان امپراطوري ساساني بود و زبان مذهبي گيري‌ها يا آتشپرستان بود. عرب‌ها كتابسوزي‌هاي زيادي كردند و موفق شدند زبان پهلوي را در طي 200 سال از استفاده بر اندازند. بي جهت نيست كه امروزه ايراني‌ها خصومت خاصي با عرب‌ها داشته و درصدد زدودن آثار زبان عربي از زبان فارسي دري امروزي هستند و مي‌كوشند كه افغان‌ها نيز در اين مبارزه نامقدس و بيلزوم با آن‌ها شريك شوند.

در بالا گفتيم که وقتی لشکريان مسلمان عرب به عراق عجم (ايران امروزي) حمله کردند مردم آن سرزمين به زبان پهلوی حرف میزدند در حالی که مردم خراسان، تخارستان، کابلستان، سیستان، ماورالنهر و غرستان به زبان دری تکلم می کردند. به مرور زمان زبان دری با به قدرت رسیدن خراسانی ها و غیر عربها به جای اعراب و بخصوص از زمان صفاریهای نهمروز به بعد، جای عربی را به عنوان زبان رسمی مکاتبات در دربار سلاطین این سرزمین ها گرفت. به تدریج با جهان گشایی سلجوقی ها و خوارزمشاهیان از ماورالنهر به سرزمین هایی که امروز ایران نامیده می شود زبان دری به این سرزمین ها گسترش یافت و مردم ایران زبان دری یا زبان مردم بلخ، ماورالنهر و خراسان را به عوض زبان پهلوی پذیرفته و آن را "پارسی" نام دادند زیرا بانام زبان پارتی/پارثی زمان حکومت اشکانیان آشنا بودند و اعراب چون حرف (پ) ندارند آنرا "فارسی" خواندند.

چرا در سرزمین های غیر فارس به نام فارسی معروف شده است؟ استاد ملایری دلیل اسم فارسی را سابقه تاریخی حکومت های هخامنشی و ساسانی فارس ها را بر سرزمین های شرق یا مردم بلخ، ماورالنهر و خراسان و اثرات فرهنگی آن بیان میدارد. اثرات فرهنگی سلطه سیاسی و نظامی صفوی ها و افشاری ها را بالای سرزمین های افغانستان امروزی و بخصوص بالای رهبران افغانستان مستقل نیز نباید نادیده گرفت. علاوه بر آن در زمان صفوی ها، قاجاری ها و متعاقبین توجه به دانشمندان و ادبا در فارس کم بود و بسیاری از آن ها به دیار هند و به آغوش سلاطین بابری هندوستان پناه بردند و این در بکارگرفتن اصطلاح فارسی در هند بی اثر نبوده است در حالی که خود پارسیان هند که بعد از حمله اعراب صدها سال قبل از این ادبا و دانشمندان به هندوستان مهاجرت کرده بودند در بمبی و سایر نقاط هند زبان خود را همین امروز دری می گویند. یک استاد من در انستیتوت بین المللی نفوس در بمبی، خانم شیرین جی جی بوی که اولاده پارسیان هند بود، این مطلب را در سال ۱۹۸۰م به من واضح ساخت. هر دلیلی که باشد، این یگانه زبانی است که به گفته یک دوست فیسبوقی اسم فرزند، "فارسی"، اسم پدر، "دری"، را تحت شعاع قرار داده است.

باید بخاطر داشت که به گفته استاد ملایری زبان دری (یا آنچه در ایران فارسی می گویند) همزمان با زبان پهلوی موجود بود و اصطلاحات "فارسی قدیم"، "فارسی میانه" و "فارسی جدید" به قول ایشان ساخته و پرداخته سالیان اخیر بوده کدام اساس علمی تاریخی ندارند. با توجه به اینکه زبان مردم فارس در زمان هخامنشی ها "زبان ایلامی یا عیلامی" بود نه پهلوی اشکانی در حقیقت بکار بردن این اصطلاحات دروغین برای آن است تا با تزویر به نحوی بالای زبان دری/فارسی امروزی مالکیت موروثی خود را قایل سازند.

زبان دری در سرزمین های افغانستان امروزی و تاجیکستان امروزی و سایر مناطق ماورالنهر مانند بخارا، سمرقند، ترمذ و خراسان (مرو، نیشاپور، بادغیس و هرات) و غیره به بلوغ رسید. ادبا و شعرای اولیه از جمله حنظله بادغیسی، رودکی سمرقندی در خراسان، بلخ و باختر زندهگی می کردند. اولین آثار نظم و نثر زبان دری در ناحیه خراسان پیدا شد بیجهت نیست که سبک این آثار خراسانی نامیده می شود. پس سبک خراسانی یعنی سبک آثار نخستین و کهن زبان دری که در مشرق یا افغانستان امروزی و ماورالنهر یا آسپای میانه شکل گرفته است. از نظر تاریخی این سبک سلسله های طاهری، صفاری، سامانی و غزنوی را شامل می شود که سده های سوم تا ششم هجری را احتوا می کند.

با گسترش سلطه سلجوقیها و خوارزمشاهیان به غرب و جنوب غرب، ترکیه و آذربایجان امروزی و عراق عجم (ايران امروزی) به مرور زمان ادبیات دری در آن سرزمین ها گسترش یافت و سه صد سال بعد از آغاز سبک خراسانی، سبک شعری عراقی به میان آمد. سبک عراقی محدوده

زمانی قرون ۷، ۸ و ۹ را در بر می‌گیرد و اوایل قرن ۷ زمانی است که مغول‌ها به آسیای میانه (ماورالنهر)، باختر و خراسان حمله کرده دانشمندان و ادیبانی که جان به سلامت بردزد ناگزیر به قونیه، تبریز، اصفهان، شیراز، بغداد و دیگر مناطقی که رفاه مادی و ذخایر معنوی آن‌ها از نهب و غارت مغولان در امان مانده بود گریختند.

فارسی زبان اصلی مردم فارس نیست!

به گواهی معتبر ترین فرهنگ‌های زبان چاپ ایران مانند فرهنگ دهخدا، فرهنگ معین، غیره فرهنگ‌ها زبان دری زبانیست که در آغاز معرفی اسلام در خراسان و ماورالنهر مروج بود و با اندک تغییری فارسی مروج امروزی از آن تکامل کرد.

آنچه امروز به نام زبان دری یا فارسی دری و یا به تنهایی به نام فارسی می‌شناسیم زبان اصلی مردم فارس نبوده بلکه زبان اصلی مردم ماست که قبل از اسلام موجود بوده، بعد از اسلام رسم الخط عربی را پذیرفته، رشد کرده و از این جا صدها سال بعد به فارس انتشار یافته و زبان مردم ایران منجمله سعدی و حافظ شده است. پس چرا به نام فارسی معروف شده است؟

در یک ویدیو کلمه که در یوتوب موجود است یک استاد معروف زبانشناس ایرانی، محمد حیدری ملایری، در مورد زبان‌های ایلامی، پارتی، پهلوی و دری صحبت می‌نماید. از توضیحات استاد ملایری و سایر منابع می‌توانیم چنین خلاصه کنیم که:

- زبان رسمی امپراطوری هخامنشیان (۵۵۰ تا ۳۳۰ قبل از میلاد) دیلمی یا ایلامی بود؛
- زبان رسمی اشکانیان (۲۴۷ ق م تا ۲۲۴ بعد از میلاد) پارتی یا (پهلوی اشکانی) بود، آن‌ها از پارت (یا خراسان بعد از اسلام) در شرق بحیره کسپین برخاسته بودند؛
- زبان رسمی ساسانیان که متعاقب اشکانیان (۲۲۴ الی اواخر ۶۵۱ بعد از میلاد) برفارس حکومت کردند پهلوی بود،
- پارتی زبان مردم پارت در شرق ایران امروزی و شمال غرب افغانستان امروزی و پهلوی زبان مردم در غرب یا سایر نقاط ایران امروزی (فارس، آذربایجان) بود؛
- ساسانی‌ها به تدریج پهلوی را جایگزین زبان پارتی کردند؛
- زبان‌های پارتی و پهلوی از هم متفاوت اند؛
- وقتی لشکریان مسلمان عرب به عراق عجم (ایران امروزی به استثنای خراسان) حمله کردند مردم آن سرزمین به زبان پهلوی حرف می‌زدند؛
- زبان دری دنباله زبان پهلوی نیست و همزمان با آن وجود داشت و از آن متأثر بود؛
- در زمان حمله اعراب زبان مردم تخارستان، مردم بلخ، ماورالنهر و خراسان زبان دری بود؛
- با آمدن اعراب مردم سرزمین‌های ایران امروزی زبان خود را یا زبان پهلوی را به تدریج از دست دادند و به تدریج زبان دری یا زبان مردم بلخ، ماورالنهر و خراسان را پذیرفتند؛
- به گفته الیور روی بلخ، خراسان و آسیای میانه مهد پیدایش زبان فارسی دری امروزی می‌باشد؛
- زبان دری زبان بومی برخی از مردم افغانستان امروزی و زبان پیوند دهنده اقوام این سرزمین

است که از ترکيب زبان‌های کهن پهلوی اشکانی، تخاری، سغدی و غيره به وجود آمده و در طول قرن‌ها از زبان‌های سانسکرت، ترکی و عربی غنی شده است؛

- بعد از معرفی اسلام در باختر، خراسان و ماورالنهر، زبان دری رسم الخط عربی را پذیرفت و به مرور زمان، بخصوص از زمان طاهریان به بعد، جای عربی را به عنوان زبان رسمی مکاتبات در دربار سلاطین گرفت؛

- زبان دری در سرزمین‌های ما به بلوغ رسید، ادبا و شعرای اولیه از جمله حنظله بادغیسی، رودکی سمرقندی در خراسان، بلخ و باختر زنده‌گی می‌کردند. سبک شعری خراسانی در سده‌های سیصد تا ششصد هجری در این سرزمین‌ها شگوفاً شد. اولین آثار نظم و نثر زبان دری پس از ورود اسلام در ناحیه خراسان پیدا شد، به سبک این آثار خراسانی گفته می‌شود. پس سبک خراسانی یعنی سبک آثار نخستین و کهن زبان دری که در مشرق یا افغانستان امروزی و ماورالنهر یا آسیای میانه شکل گرفته است. از نظر تاریخی این سبک سلسله‌های طاهری، صفاری، سامانی و غزنوی را شامل می‌شود که سده‌های سوم تا ششم هجری را احتوا می‌کند.

- با جهان‌گشایی سلجوقی‌ها و خوارزمشاهیان به غرب و جنوب غرب، ترکیه و آذربایجان امروزی و عراق عجم (ایران امروزی) به مرور زمان ادبیات دری در آن سرزمین‌ها گسترش یافت و سه صد سال بعد از آغاز سبک خراسانی، سبک شعری عراقی به میان آمد. سبک عراقی محدوده زمانی قرون ۷، ۸ و ۹ را در بر می‌گیرد و اوایل قرن ۷ زمانی است که مغول‌ها به آسیای میانه (ماورالنهر)، باختر و خراسان حمله کرده دانشمندان و ادیبانی که جان به سلامت بردند ناگزیر به اصفهان، شیراز، بغداد و دیگر مناطقی که رفاه مادی و ذخایر معنوی آن‌ها از نهب و غارت مغولان در امان مانده بود گریختند.

- آنچه امروز به نام زبان دری یا فارسی دری و یا به تنهایی به نام فارسی می‌شناسیم زبان اصلی مردم فارس نبوده بلکه زبان اصلی مردم ماست. پس چرا به نام فارسی معروف شده است؟

- استاد ملایری دلیل اسم فارسی را سابقه حکومت‌های هخامنشی و ساسانی فارس بر سرزمین‌های شرق یا مردم بلخ، ماورالنهر و خراسان و اثرات فرهنگی آن بیان می‌دارد؛

- بر علاوه ناشی از اثرات سلطه حکومت‌های صفوی و افشاری نیز باید دانست.

مهد پیدایش زبان دری (فارسی)

وقتی لشکریان مسلمان عرب به عراق عجم (ایران امروزی به استثنای خراسان) حمله کردند مردم آن سرزمین به زبان پهلوی حرف می‌زدند. مؤرخین عرب در سده‌های اول اسلامی از زبان دری به عنوان زبان مردم بلخ و خراسان و از زبان پهلوی به عنوان زبان مردم عراق عجم یادآوری می‌کنند. به گفته الیور روی بلخ، ابوسعید عبدالحی بن محمود گردیزی، در تاریخ زین الاخبار که بیش از یک هزار سال قبل تألیف کرده، چنین می‌نویسد: "بهرام گور به هر زبان سخن گفتی، به وقت چوگان زدن، پهلوی گفتی و اندر حربگاه، ترکی گفتی و اندر مجلس، با عامه دری گفتی..."

بنابر آن طوری که می‌بینیم کدام مردم دیگری زبان دری را برای ما نیلورده اند بلکه زبان بومی مردم ماست که از ترکيب زبان‌های کهن پهلوی اشکانی، تخاری، سغدی و غيره به وجود آمده و در طول قرن‌ها از زبان‌های سانسکرت، ترکی و عربی غنی شده است. این غنی شدن زبان همچنان ادامه دارد. بعد از معرفی اسلام در باختر، خراسان و ماورالنهر، زبان دری رسم الخط

عربی را پذیرفت و به مرور زمان جای عربی را به عنوان زبان رسمی مکاتبات دربار سلاطین گرفت و این مقام را تا امروز در افغانستان دارد. زبان دری در سرزمین‌های ما به بلوغ رسید، ادبا و شعرای اولیه از جمله حنظله بادغیسی، رودکی سمرقندی در خراسان، بلخ و باختر زندگی می‌کردند. سبک شعری خراسانی در سده‌های سیصد تا ششصد هجری در این سرزمین‌ها شگوفا شد.

اولین آثار نظم و نثر زبان دری پس از ورود اسلام در ناحیه خراسان بزرگ پیدا شد، به سبک این آثار خراسانی گفته می‌شود. پس سبک خراسانی یعنی سبک آثار نخستین و کهن زبان دری که در مشرق یا افغانستان امروزی و ماورالنهر یا آسیای میانه شکل گرفته است. از نظر تاریخی این سبک سلسله‌های طاهری، صفاری، سامانی و غزنوی را شامل می‌شود که سده‌های سوم تا ششم هجری را احتوا می‌کند. با جهان‌گشایی سلجوقی‌ها و خوارزم‌شاهیان به غرب و جنوب غرب، ترکیه و آذربایجان امروزی و عراق عجم (ایران امروزی) به مرور زمان ادبیات دری در آن سرزمین‌ها گسترش یافت و سه صد سال بعد از آغاز سبک خراسانی، سبک شعری عراقی به میان آمد. سبک عراقی محدوده زمانی قرون ۷، ۸ و ۹ را در بر می‌گیرد و اوایل قرن ۷ زمانی است که مغول‌ها به آسیای میانه (ماورالنهر)، باختر و خراسان حمله کرده و آسیب‌های بسیاری به نظام اقتصادی، زراعتی و فرهنگی این سرزمین‌ها رسانیدند. زمانی که مغولان خراسان را به خاک و خون کشیدند دانشمندان و ادیبانی که جان به سلامت بردند ناگزیر به اصفهان، شیراز، بغداد و دیگر مناطقی که رفاه مادی و ذخایر معنوی آن‌ها از نهب و غارت مغولان در امان مانده بود گریختند.

هیچ دلیلی وجود ندارد تا افغان‌ها میان دری و فارسی تقسیم شوند. فارسی دری و یا دری اقتدار همه است. اینکه دری، فارسی و تاجیکی همه یک زبان اند یا سه یا دو زبان، یا لهجه‌های متفاوت، یک مباحثه آکادمیک بوده اهمیت عملی در زندگی روزمره ما ندارد. زبان رسمی دری مروج در افغانستان، که در عوام به آن فارسی هم می‌گویند، یکی از زبان‌های ملی ماست، زبان کهن مردم بلخ و خراسان است، در باختر زمین تولد یافته بزرگ و شگوفان شده است. افتخارات زبان دری از رودکی سمرقندی، مولانا و فردوسی و تا امروز افتخارات همه مردم ماست. اینکه در عوام زبان فارسی می‌گوییم آنهم ناشی از حکومت صفوی‌ها بر این سرزمین در قرن ۱۷ و اوایل قرن ۱۸م و اثرات فرهنگی آن است. اسم درست منشأ آن پارتی است و نه فارسی و زبان اصلی مردم بلخ و خراسان بود نه زبان مردم فارس که زبان آن‌ها آرامی بود. تنها کم سوادها و ایرانی پرستان زبان خود را و افتخارات آن را دو دسته به ایرانی‌ها تقدیم می‌کنند.

موضوع اساسی این است که هرگاه افغانستان را به عنوان یک کشور مستقل قبول داریم بنابر آن این کشور هویت مشخص ملی خود را هم ناگزیر دارد که ما را از همسایگان ما مجزا و مشخص می‌سازد. زبان دری مروج در کشور، شیوه گفتاری و نوشتاری آن، اصطلاحات دری مروج در کشور همه و همه اجزای لایتجزای هویت ملی ما را می‌سازند. حفظ و تقویت این زبان و لهجه‌های محلی آن در افغانستان در مقابل هجوم فرهنگی شوونیست‌های ناسیونالیست ایرانی که در فکر نابودی آن هستند وظیفه هر یک ماست. ما با آنکه هیچ مشکلی با ایرانی‌ها در مورد زبان‌شان نداریم، اما در کوشش بی‌مورد عرب زدایی، ترکی زدایی، اردو زدایی، انگلیسی زدایی و غیره از زبان دری با آن‌ها شریک نبوده و نباید شریک شویم. مشکلات ایرانی‌ها با اعراب و ترک‌ها بالاتر از محدوده زبان است که به مردم افغانستان هیچ ارتباطی ندارد. زبان فارسی دری مروج افغانستان در طول قرن‌ها با استفاده از زبان‌های هندی، اردو، ترکی، عربی، پشتو و زبان‌های اروپایی غنی تر شده و مانند سایر زبان‌های زنده دنیا روز بروز با ورود اصطلاحات علمی، ترانسپورتی، اداری، نظامی، فرهنگی و غیره که در زبان ما معادل آن‌ها وجود ندارند غنی تر شده می‌رود. اصطلاحاتی مانند کمپیوتر، انترنت، فیسبوک، گوگل، لپ تاب، نوت بوک، تابلت، راکت، لاری،

موتر، راديو، كست، تلويزيون، اس يو وي، جيب، از اين قبيل به اصطلاحات جهاني تبديل شده و در زبان ما معادل ندارند. ساختن كلمات تازه براي اينگونه اصطلاحات از يكطرف عمل اضافي است و از طرف ديگر ما را از جامعه جهاني دور مي‌كند. ما مي‌خواهيم مشخصات زبان دري خود را، شيوه گفتاري و نوشتاري زيبا، فصيح و روان آن را حفظ و تقويه كنيم.

سنائي غزنوي مي‌فرمايد: شكر الله كه ترا يافتم اي بحر سخا از تو صفت زمين اشعار به الفاظ دري عنصرى بلخي مي‌گويد: آيا به فضل تو نيكو شده معاني خير ويا به لفظ تو شيرين شده زبان دري سعدى بزرگ شيراز مي‌فرمايد: هزار بلبل دستان سراي عاشق را ببايد از تو سخن گفتن دري آموخت حافظ شيرين سخن مي‌گويد: ز شعر دلکش حافظ كسي شود آگاه كه لطف طبع و سخن گفتن دري داند از اقبال لاهوري مي‌شنويم كه: گرچه اردو در عذوبت شكر است طرز گفتار دري شيرين تر است.

سرنوشت زبان دري (فارسي) در دو قرن حاكميت صفوي‌ها

آيا سوال بر انگيز نيست كه در زمان حاكميت غزنويان تركمن (از قوم اوغوز تركمن) ما صدها شاعر، اديب و دانشمند دري زبان داشتيم اما در 200 سال حاكميت فارس‌ها قبل از قيام ميرويس‌خان هوتكي هيچ خراساني دري/فارسي زبان را كه سرش به تنش به ارزد نمي‌شناسيم تا نام ببريم. بر عكس در آن دوران نهضت‌هاي روشاني و خوشحال خان ظهور كرد كه متوجه استعمار زدائي مغولان هند بر مناطق پشتون‌نشين بودند و در عين زمان ميرويس‌خان، شاه محمود هوتكي و ابداليان هرات به حاكميت صفوي‌ها خاتمه دادند.

صادقانه در جستجوي علل اين عصر تاريخي در فرهنگ غني و درخشان خراساني هستم كه در عصر حاكميت تيموريان تركتبار آثار جاودان آفريد اما در عصر حاكميت پارسي زبانان فارس در عمق تاريخي‌هاي تاريخ فرورفت! درمورد دو قرن تاريخ سرزمين خود طالب معلومات هستم!

محترم فريد بهمن در مورد علل اين دوران سپاه فرهنگي مي‌نويسد: "دوره صفوي‌ها دوره تاريخي ادبي بود. اين همان دوره است كه "دهلوي" بودن مروج مي‌شود و شعراي فارسي زبان رو به هند مغلي مي‌كنند و صاحب عزت ميشوند به شمول صايب تبريزي، بعضي افغان و افغانستان ستيزان بسيار هم "آگاه" چنان از "قبل از سلطه قبيله، ۳۰۰ سال پيش" سخن مي‌گويند تو گويي سرزمين فارس و خراسان آن عصر در اوج شكوه ادبي، علمي و سياسي بوده است و با سلطه دودمان "افاغنه" آن شكوه به خاك يكسان شده كه تا امروز ادامه دارد. انتباه كه جوانان گوشه گير تنبل فكر مي‌گيرند اين است كه گويا در قبل از ۳۰۰ سال پيش، دودمان هاي باشكوه و با فرهنگ "پيشرفته!!!!؟" تاجيك و هزاره قدرت داشتند و شكوه مي‌افريدند."

از شگفتي‌هاي روزگار آن است كه امروز خراسان طلبان دواشته دفاع از زبان اصيل دري را كه در خراسان، بلخ و بدخشان تولد شده پرورش يافته و صدها سال بعد به ايران گسترش يافته و فارسي يراني را به ميان آورده به دري زبانان قوم پشتون افغانستان وا گذاشته اند. خراسان طلبان ناجوانمردانه با يراني‌ها در هجوم كلمات و واژه‌هاي ناموس تهراي و واژه‌هاي ساخته شده در فرهنگستان ايران برضد زبان دري مردم بدخشان، بلخ، كابل و هرات پا استفاده از مشتي پول همكاري مي‌كنند. لطيف پدram وكيل بدخشان در ولسي جرگه فرياد ميزند كه سرزمين من خراسان و زبان من فارسي است. در حالي‌كه بدخشان مهد تولد زبان اصيل دري است كه تا چند صد بعد از آن در ايران كسي به فارسي تكلم نمي‌كرد. اين خيانت ننگين در تاريخ ثبت خواهد شد.

بخش پنجم: آغازی ثباتی سیاسی در افغانستان

حوادث سیاسی امروز انعکاس تاریخ نزدیک و تاریخ دور ماست. از این رهگذر قرار دادن و تفسیر حوادث امروزی بر مبنای حوادث تاریخی کشور در دانستن بهتر حوادث و یافتن راه‌های گذر از پرتگاه فعلی کمک می‌کنند. جوانان ما حق دارند تاریخ کشور خود را بدون تعصب و بدون مداحی از حکمرانان وقت بدانند.

کودتای ۲۶ سرطان ۱۳۵۲

در نتیجه این کودتا نظام شاهی مشروطه بزور تفنگ توسط افسران وابسته به حزب دموکراتیک خلق و هواخواهان آنها به همکاری افراد بسیار نزدیک به داوود خان با پلانگذاری و قوماندۀ شخص داوود خان ساقط شد و بدینصورت عمل ناپسند کودتای نظامی در کشور رواج یافت.

جمهوری محمد داوود خان

سردار محمد داوود خان بنیانگذار نظام جمهوری و نخستین رئیس جمهور (رییس دولت) افغانستان بود. او همچنین یکی از قدرتمندترین زمامداران افغانستان در چند دهه اخیر شمرده می‌شود. داوود خان با یک کودتای نظامی در ۲۶ سرطان ۱۳۵۲ شمسی مطابق به ۱۹۷۳ م به قدرت رسید و کودتای پیروزمند خود را "انقلاب" نامید. داوود خان با سرنگون کردن محمد ظاهر شاه، پسر کاکا/عموی خود نظام سلطنتی را در افغانستان پایان داد و در نخستین پیام رادیویی خود، پس از پیروزی در کودتا، روی کار آمدن نظام جمهوری را اعلام کرد.

سردار محمد داوودخان پسر سردار محمد عزیزخان فرزند محمد یوسف خان پسر سرداریحیی خان فرزند سلطان محمد خان طلائی واولاد سردارپاینده محمد خان محمد زایی می باشد. داوود خان در سال ۱۲۸۸ هجری شمسی مطابق 18 جولای 1909 میلادی در شهر کابل پایه عرصه وجود گذاشت تحصیلات ابتدایی خود را در لیسه حبیبیه ، تحصیلات عالی خود را در فرانسه تکمیل و تحصیلات نظامی را در لیسه حربیه بپایان رسانید.

داوود خان پیش از آن که به مقام صدارت عظمی منصوب شود، در سمت های گوناگون نظامی و امنیتی، منجمله لایت قندهار و وزیر حربیه کار کرد. او برای مدتی در پست وزارت داخله هم کار کرد. اما او به اینها قناعت نکرد و در سال 1953 به مقام صدراعظم منصوب شد و ده سال در این مقام بود. داوود خان آزادی نسبی را که در زمان صدارت شاه محمود خان، به میان آمده بود محدود کرد و یک "حکومت پولیسی" را در کشور برقرار کرد.

اما داوود خان در زمينهٔ احداث زيربناهاي اقتصادي در کشور کوشيد، پلانه‌اي پنجسالهٔ اقتصادي و اجتماعي را اول و دوم را طرح و تطبيق کرد که به بهبود شاهراههاي عمده کشور و احداث بندهاي برق و آبياري انجاميد. همچنان بعد از سرنگوني نظام سلطني به طرح و تطبيق پلان هفتساله در سال ۱۳۵۵ هجري شمسي اقدام کرد اما بعد از دوسال در هفتم ثور ۱۳۵۷ (27 اپريل 1978م) رژيم او سرنگون شد.

دولت سردار محمد داود خان بعد از احراز قدرت سياسي در اولين بيانيه راديويي خويش در رابطه به شکل نظام سياسي گفت "من براي سعادت اينده وطن خود جز قايم ساختن يک دموکراسي واقعي و معقول که اساس ان بر خدمت به اکثريت مردم افغانستان برقرار باشد راه ديگري سراغ نداشتم و ندارم به نظر بنده تهديد چنين يک وضع اجتماعي تامين کامل حقوق مردم و اعتراف کامل به اصل حاکميت ملي است که بايد به دو اصل فوق ظاهر و يا پوشيده خلل وارد نشود".

اظهارات فوق که انعکاس نيت پاک و احساس ميهن پرستانه محمد داود بود نبايد مورد سوال قرار داد، اما نسبت عوامل معين که شايد عدم تکوين و رشد سياسي و بيسوادي گسترده در جامعه و يا هم مصلحت زمان باشد سردارمحمد داود خان انچه در مورد دموکراسي و حاکميت ملي در اول تعهدکرده بود حين تدوين قانون اساسي طفره رفت ارزيايي مواد مبني بر وظائف و صلاحيت هاي ريس جمهور در قانون اساسي حوت 1355 جمهوري افغانستان نشان ميدهد که بيشترين صلاحيت در مقام رياست جمهوري که خود در ان قرار داشت متمرکز شده بود. مسلم است که ملت و مردم از طريق نماينده گان يعني اعضاي پارلمان يا ولسي جرگه در حاکميت کشور سهم ميگيرند اما در قانون اساسي حوت 1355 جمهوري محمد داود حکومت مکلف به اخذ راي اعتماد از پارلمان يا ولسي جرگه نبود، ولسي جرگه يا شوراي ملي نمیتوانست از حکومت يا اعضاي کابينه سلب اعتماد نمايد، با اين اساس مردم نمیتوانست از طريق نماينده خود در اداره کشور سهم بگيرد و اراده خود را در حاکميت دولتي تمثيل نمايد. تعيين، برطرف ساختن و قبول استعفاي مامورين ريس جمهور و اعضاي کابينه طبق ماده (87) و قسمت يازدهم ماده قانون اساسي از وظائف و صلاحيت هاي ريس جمهور به شمار ميرفت. از همين جهت ماده 21 قانون اساسي جمهوري افغانستان که حکم ميکرد "حاکميت ملي در افغانستان به مردم تعلق دارد" عملاً تحت سوال قرار ميگرفت.

در قانون اساسي محمد داود خان جز حزب انقلاب ملي که مربوط به سردار محمد داود بود ساير احزاب اجازه فعاليت نداشت. اين موضوع در ماده چهل قانون اساس چنين توضيح گرديده است.

"به خاطر روشني خواست هاي اجتماعي و تربيت سياسي مردم افغانستان تا زمانیکه اين ارزو برآورده ميشود و به شد طبيعي خود ميرسد تحت رهبري حزب انقلاب ملي که بناد گذار و پيش اهنک انقلاب ملي و مترقي 26 سرطان مردم افغانستان است در کشور صرف سيستم يک حزبي مستقر ميشود." بدین ترتيب از نظر سردار محمد داود خان تا زمانیکه جامعه افغانستان به رشد و پخته گی معين سياسي ميرسد براي دولت افغانستان شکل حکومتي يک حزبي را برگزيده بود.

صرف نظر از شخصيت قابل احترام و تقواي تحسين آفرين سردار محمد داود خان و آرزوهای ايشان براي پيشرفت اقتصادي کشور، نتايج اين کودتا از لحاظ سياسي و امنيتي و پيشرفت اقتصادي و اجتماعي کشور فاجعه بار بوده اند. عواقب فاجعه بار کودتاي داوود خان، که نقطهٔ چرخش سياسي در تاريخ افغانستان است.

بياييد نتايج و عوقب اين کودتا را بطور خلاصه جمعبندي کنيم :

- 1 - در نتیجه این کودتا نظام شاهی بزور تفنگ توسط افسران وابسته به حزب دموکراتیک خلق و هواخواهان آنها به همکاری افراد بسیار نزدیک به داوود خان با پلانگذاری و قومانده شخص داوود خان ساقط شد و بدینصورت عمل ناپسند کودتای نظامی در کشور رواج یافت؛
۲. نظام شاهی مشروطه پارلمانی متکی به قانون اساسی و دموکراسی ساقط شد و بجای آن یک رژیم دیکتاتوری یکفره متکی بر فرمان رییس دولت کودتا در کشور حاکم شد و نام آنرا جمهوری گذاشتند؛
- ۳ - نه تنها هیچ تحول مثبت در حیات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مردم و کشور بوجود نه آورد بلکه برعکس مردم افغانستان را از تمام دست آوردهای سالها مبارزات اجتماعی و سیاسی محروم ساخت
- ۴ - مقام صدراعظم که در برابر پارلمان مسول بود لغو شد؛
- ۵ - پارلمان لغو شد؛
- ۶ - استقلالیت قوه قضاییه لغو شد،
- ۷ - آزادی مطبوعات لغو شد،
۸. با لغو مقام صدراعظم، پارلمان، لغواستقلالیت قوه قضاییه و لغو آزادی مطبوعات تمام ارگانهای دولت در دست یک نفر تمرکز نمود؛
- ۹ - استقلالیت پوهنتونها در انتخاب رییس پوهنتون و روسای پوهنحی ها بر اساس انتخابات آزادانه کدرها علمی پوهنتونها و پوهنحی ها لغو شد،
- ۱۰ - اتحادیه استادان لغو شد، اتحادیه محصلان لغو شد، حق و آزادی بیان لغو شد، آزادی اجتماعات لغو شد.
- ۱۱ - کودتای ۲۶ سرطان شیرازه تاریخی نظام دولت افغانستان را برهم ریخت و به تمام عناصر مخالف این نظام از یک طرف فرصت سرنگونی آنرا میسر ساخت و از جانب دیگر راههای پیروزی و امید پیروزی را فراهم ساخت؛
- ۱۲ - رژیم کودتا به سرکوب خونین مخالفین بالقوه و بالفعل دست زد که تعداد زیاد افراد قربانی این سرکوب شدند؛
- ۱۳ - در این سرکوب گروههای راستگرای مذهبی و روشنفکران دموکرات میانه رو هدف قرار گرفتند. از جمله محمد هاشم میوندوال صدراعظم روشنفکر و دموکرات در زیر شکنجه جلادان رژیم جان داد و تعداد دیگری اعدام شدند؛
- ۱۴ - در نتیجه این کودتا رهبران گروههای افراطی راست مذهبی مانند ربانی، گلبدین و مسعود از کشور فرار نموده به آغوش سازمان استخبارات نظامی پاکستان پناه بردند که نتایج فاجعه بار آن تا امروز ادامه دارد؛
- ۱۵ - با استفاده از فرصت گروههای کمونیستی پرچم و خلق خود را جانشین منطقی رژیم کودتا دانسته مجددا متحد شدند و برای بدست گرفتن قدرت آمادگی گرفتند و در نتیجه با اولین فرصت رژیم را ساقط کردند؛
- ۱۶ - اگر تمام دستاورد دوران صدارت داوود خان تطبیق پلانهای پنجساله اول و دوم بود در دوره دموکراسی بعد از او نیز پلانهای پنجساله سوم و چهارم طرح و تطبیق شدند.
- ۱۷ - رژیم کودتا ناگزیر بدست همان کودتاچیان اولی و رفقای آنها ساقط شد.
- ۱۸ - کسانیکه حقوق و آزادیهای دوره دموکراسی، آزادی مطبوعات، استقلالیت قوهء اجراییه، قوهء مقننه و قویه قضاییه و سیستم مشروطه پارلمانی قدرت دولتی را محکوم کرده شرایط بحران امروزی را ناشی از آن آزادیها میدانند باید بدانند که به حکم روند طبیعی تکامل سیاسی و اجتماعی و اقتصادی جوامع بشری ملتها دیر یا زود این آزادیها را میخوانند و بدست می آورند و کسانیکه این آزادیها را از مردم

سلب ميکنند در هر فرهنگ و قاموس سياسي به عنوان ديکتاتور شناخته ميشوند! ۱۹- کودتای ۲۶ سرطان ۱۳۵۲ در عمل نظام شاهي مشروطه متکی به دموکراسي پارلماني را ساقط کرد و بجای آن یک نظام حاکميت مطلقه سياسي را نصب کرد و اسم آنرا جمهوريت گذاشت تا حديکه دورنمای سياسي آن نیز یک ديکتاتوري یک حزبي (حزب غورزنگ ملی) بدون آزادي مطبوعات و دموکراسي را نوید ميديد.

با آن که بسياريها معتقدند که داوود خان با حمايت شوروي پيشين و حزب دموکراتيک خلق افغانستان به قدرت رسيد، اما نيرومند شدن روز افزون رهبران حزب دموکراتيک خلق در سالهای آخر حکومت داوود خان برای او خوشايند نبود. داوود خان در اوائل سال ۱۳۵۷ شماری از رهبران عمده اين حزب را زندانی کرد. ولی هواداران حزب دموکراتيک خلق با نفوذ زيادی که در بدنه دولت، به خصوص در اردو و پوليس داشتند، دست به کودتا زدند. کودتا عليه داوود خان بامداد هفتم ثور به رهبري حزب دموکراتيک خلق آغاز شد و تا پايان روز همه چيز تغيير کرد. داوود خان با ۱۸ تن از اعضای خانواده خود در داخل کاخ رياست جمهوري کشته شدند و قدرت به دست حزب دموکراتيک خلق افتاد.

سلسله بارکزايبی-خانواده آل يحيی

شماره	نام شاه/رييس دولت	نسبت با امير قبلی	پايتخت	دوره حکومت (ميلادی)
۱	محمد نادرشاه	محمد نادر خان پسر محمد يوسف خان، نواسه سردار يحيی خان و کواسه سردار سلطان محمد خان طلايی حکمران پشاور اولاد سردار پاينده محمد خان محمد زايی برادر امير دوست محمد خان بود.	کابل	1929-1933
۲	محمد ظاهر شاه	پسر محمد نادر خان	کابل	1933-1973
۳	محمد داوود خان (رييس دولت)	برادر زاده نادر خان پسر سردار محمد عزيز خان فرزند محمد يوسف خان	کابل	1973-1978

فهرست منابع مأخذ اين بخش

1. مير محمد صديق فرهنگ، افغانستان در پنج قرن اخير، ۱۳۸۵ هجری شمسی، عرفان، تهران.
2. جواهر لعل نهرو، نگاهی بتاريخ جهان.
3. تاريخ وقايع و سوانح افغانستان، به تصحيح ميرهاشم محدث، تهران، انتشارات اميرکبير. —
4. فکرت هروی، محمدآصف (به کوشش)، 1369، عين الوقايع، تاريخ افغانستان در سالهای 1207-1324 ه ق، محمدیوسف رياضي هروی، تهران، مجموعه انتشارات ادبی و تاريخی موقوفات دکتر محمود افشار يزدی.

5. محمدحسن خان اعتمادالسلطنه، تاريخ منتظم ناصري، تهران: دنياي كتاب، 1367، ج3، ص1454.

6. افغانستان در مسير تاريخ، مير غلم محمد غبار، جلد اول چاپ كابل.

7. سيدال يوسفزي، نادر چگونه به پادشاهي رسيد، مركز نشراتي ميوند، سبا كتابخانه، پشاور، ۱۳۷۸

8. شهرت ننگيال، شاه سابق محمد ظاهر شاه، ترجمهء نصير احمد نشاط، مركز نشراتي ميوند، سبا كتابخانه، پشاور، ۱۳۷۹

9. محمد نجيم آريا، محمد هاشم ميوندوال، مركز نشراتي ميوند، سبا كتابخانه، پشاور، ۱۳۷۸

كودتاي هفت ثور: دولت جمهوري دموكراتيک (1978-1992م)

خلاصه

دولت جمهوري دموكراتيک افغانستان براي چهارده سال، از هفتم ثور ۱۳۵۷ هجري شمسي معادل 27 اپريل 1978 تا هشتم ثور ۱۳۷۱ يا 28 اپريل سال 1992م در قدرت بود. در اين مدت چهار رهبر حزب دموكراتيک خلق در مقام رييس دولت و منشي عمومي حزب دموكراتيک خلق دولت را رهبري نمودند كه عبارت بودند از: نورمحمد تره كي، حفيظ الله امين، ببرك كارمل و داكتر نجيب الله.

گروههاي كمونيستي پرچم و خلق، كه صاحبمنصبان وابسته به آنها در پيروزي كودتاي سردار محمد داوود خان نقش اساسي داشتند خود را جانشين منطقي رژيم كودتاي داوود خان ميدانستند. بعد از اتحاد مجدد پرچم و خلق، كه به تحكيم حزب دموكراتيک خلق افغانستان و صفوف آنها منجر شد، براي بدست گرفتن قدرت آمادگي گرفتند. در نتيجه با اولين فرصت كه داوود خان با زنداني نمودن رهبران اين حزب بتايخ ششم ثور فراهم كرد، افسران وابسته به حزب دولت جمهوري داوود خان رابتاريخ هفتم ثور سال ۱۳۵۷ ه ش مطابق 27 April 1978 ساقط كردند.

در مدت كوتاهي بعد از بدست گرفتن قدرت خلقیها و پرچمیها با تطبيق الكوى انقلاب اكتوبر و ايجاد ساختمان سياسي حزب-دولت مطابق آن مؤفق شدند تمام اقتدار جامعه را برضد خود قرار دهند و بالاخره با دعوت از مداخله اتحاد شوروي، يك مبارزه ايديولوژيك را به جنگ آزاديبخش ملي مبدل سازند. اخيراً فرید مزدك معاون داکتر نجیب در مصاحبه با بی بی سی اظهار داشت، ای کاش حزب دموكراتيک خلق افغانستان به قدرت نمی رسید. به نظر من آرزوی منطقي نیست باید می گفت كه رهبري حزب با از دست دادن يك فرصت تاريخي براي ايجاد يك جامعه واقعي دموكراتيک كه در نشرات حزب هميشه منعكس می گردید، از جمله ايجاد پلوراليزم سياسي، تحقق آزادي های دموكراتيک به مردم منجمله آزادي بيان و ايجاد سازمان های اجتماعي، به صفوف خود و به مردم افغانستان خیانت كرد و الكوى ديكتاتوري اتحاد شوروي را در عوض تطبيق كرد و با شوروي يکجا به زباله دان تاريخ فرو رفت!

بعد از خروج قواي اتحاد شوروي از افغانستان در سال ۱۹۸۹م و قطع کمک های اقتصادي آنها دولت داکتر نجیب الله سه سال دوام آورد و در اين سه سال توانست موفقاته از سقوط دولت به

دست مجاهدين جلوگيري کند و بالاخره با ختم منابع مالي، عدم تحقق يک توافق سياسي با گروه‌هاي مجاهدين براي ختم جنگ و ايجاد يک دولت ملي، دوام دولت امکان نداشته جبراً آماده به تسليمي قدرت به مجاهدين گرديد. داکتر نجيب الله در آخرين اجلاس کابينه از ختم منابع مالي به وزراي خود اطلاع داد و با شکست کوشش‌هاي او براي رسيدن به يک توافق سياسي در ژنيوا با گروه‌هاي مجاهدين به آخر کار دولت خود رسيده بود از اين جهت به رفقا و وزراي خود اجازه داد تا در مورد سرنوشت آينده خود تصميم بگيرند و خود نيز خواست تا به دهلي نزد فاميل خود برود، اما مليشه‌هاي دوستم که امنيت ميدان هوايي کابل را به دست داشتند از پرواز او جلوگيري کرده موصوف ناگذاير به دفتر ملل متحد در کابل پناهنده شد.

با اعلان خاتمه کار حکومت به مجلس وزرا و متعاقباً ناکامي داکتر نجيب الله براي خروج از کشور، بي‌جهت نيست که رفقا و وزراي دولت نجيب الله در مورد آينده خود، خود تصميم گرفتند و هر که به راهي رفت. در اين بحبوحه جانبداري فرصت‌طلبانه جنرال عبدالرشيد دوستم از احمد شاه مسعود و تسليمي دولت و نيروهاي نظامي داکتر نجيب الله توسط تعدادي عناصر پرچمي دولت او مانند وکيل، فريد مزدک، جنرال نبي عظيمي، جنرال علومي و غيره در سال ۱۹۹۲م، به احمد شاه مسعود و حزب جمعيت فرصت داد تا با ناپيده گرفتن توافقات ميان گروه‌هاي مجاهدين تمام قدرت را به دست گرفته حاکم مطلق گرند.

کودتاي هفتم ثور ۱۳۵۷ هجري شمسي

به تاريخ 7 ثور 1357 هجري شمسي (27 اپريل 1978 ميلادي)، حزب دموکراتيک خلق افغانستان (ح د خ ا) با کودتاي خونيني به جمهوري محمد داوود خان پايان داد و شوراي انقلابي کودتا چيان دولت جمهوري دموکراتيک افغانستان را اعلام کرده نور محمد تره کي را به رياست شوراي انقلابي و حکومت برگزيد و ببرک کارمل به حيث معاون او و حفيظ الله امين به حيث وزير خارجه موظف گريرند.

دولت جمهوري دموکراتيک افغانستان براي چهارده سال، از هفتم ثور ۱۳۵۷ هجري شمسي معادل 27 اپريل 1978 تا هشتم ثور ۱۳۷۱ يا 28 اپريل سال 1992م در قدرت بود. در اين مدت چهار رهبر حزب دموکراتيک خلق در مقام رييس دولت و منشي عمومي حزب دموکراتيک خلق دولت را رهبري نمودند که عبارت بودند از: نورمحمد تره کي، حفيظ الله امين، ببرک کارمل و داکتر نجيب الله.

مبنای فکري حزب دموکراتيک خلق افغانستان را ايئولوژي مارکسيزم-لنينيزم تشکيل داده و از الگوي حکومتداری و سياستهای حزب کمونيست اتحاد شوروي و پيروي و حمايت ميکرد.

خلقيا و پرچميا با تطبيق الگوي انقلاب اکتر و ايجاد ساختمان سياسي حزب-دولت مطابق آن موفق شدند در مدت کوتاهی تمام اقشار جامعه را برضد خود قرار دهند وبا دعوت از مداخله اتحاد شوروي، يک مبارزه ايديولوژيک را به جنگ آزاديبخش ملي مبدل سازند. اخيراً فريد مزدک معاون داکتر نجيب در مصاحبه با بي بي سي اظهارداشت اي کاش حزب دموکراتيک خلق افغانستان به قدرت نمی رسيد و دولت و حزب را باهم مدغم نميکرد. به نظر من آرزوي منطقي نيست بايد ميگفت که رهبري حزب با از دست دادن يک فرصت تاريخي براي ايجاد يک جامعه واقعي دموکراتيک که در نشرات حزب هميشه منعکس ميگرديد، از جمله ايجاد پلوراليزم سياسي، تحقق آزاديهاي دموکراتيک به مردم منجمله آزادي بيان و ايجاد سازمانهای اجتماعي، به صفوف خود و به مردم افغانستان خيانت کرد و الگوي ديکتاتوري يک حزبي و

مدل ادغام دولت در حزب اتحاد شوروی را در عوض تطبيق کرد و با شوروی یکجا به زباله دان تاريخ فرو رفت!

عوامل کودتای هفت ثور

علل و عوامل کودتا، کارروایی ها، نتایج و پیامدهایی که حکومت 14 ساله حزب دموکراتیک خلق افغانستان بر جای نهاد، وسیعترین برگ های تاريخ معاصر افغانستان را احتوا می نمایند. قتل رمزآمیز میراکبر خیبر، یک تن از رهبران حزب (25 حمل 1357 هجری شمسی)، تظاهر قدرت نمایانه حزب هنگام تشییع جنازه و خاکسپاری او، و اقدام داوود خان که چند تن از رهبران حزب را دو روز پیش از کودتا توقیف نمود همه عوامل ظاهری کودتا را نمایش میدهند.

داوود خان طی چرخشی به امید کمکهای ملیارد دالری شاه ایران و عربستان سعودی همکاران پرچمی خویش را از کابینه اخراج کرد و مورد بی لطفی قرار داد. همزمان با آن، اتخاذ سیاست تشنج زدایی با پاکستان، گسست از میزان سیاست اتکا پیشین به شوروی، روابط نزدیک با ایران و عربستان سعودی، کوششها در جهت ایجاد یک حزب واحد "غورزنگ ملی" همه نشانه های اقدام قریب الوقوع مستقیم بر ضد عناصر سیاسی دست چپی میداد.

این بود که حزب آمادگیهای لازم را بخصوص در اردو اتخاذ کرده بود. از آنجمله بود اقدام در اتحاد مجدد دو جناح "خلق" به رهبری نورمحمد تره کی و جناح "پرچم" به رهبری ببرک کارمل و ایجاد مجدد "حزب دموکراتیک خلق افغانستان" (ح. د. خ. ا) در سال 1977م. باری نور محمد تره کی گفته بود: آمادگی ها برای سرنگونی جمهوری داوود خان پیشتر از کودتای ثور (تره کی همواره آن را انقلاب ثور می نامید) در دستور کار قرار داشت. در واقع "چپی ها" - خلقی ها و پرچمی ها- بدون بروز حادثه مرگ خیبر نیز آماده بودند که جلو حرکت داوود خان را بگیرند. کودتای ثور به قوماندۀ حفیظ الله امین، پاسخ به آن نیاز اساسی، افزون بر ضرورت نجات رهبران حزبی بود. به نظر نصیر مهرین "عوامل پیروزی کودتا را در موجودیت تشکیلات منظم نظامیان در اردو، توسل به اعمال خشونت بار و ضعف و ناکارایی نظام جمهوری، و نظاره گری مردم می توان نشانی نمود". (دوبچه ویلی زبان دری).

زمانی حفیظ الله امین گفته بود که "انقلاب ثور به همان اندازه که واشنگتن را غافلگیر کرد به همان پیمانۀ ماسکو را هم متعجب ساخت". به قول جانان سیتیل خبرنگار سابقهء گاردین (کتاب ارواح میدانهای جنگ افغانستان، چاپ لندن سال 2012م بزبان انگلیسی) مسئولان شوروی، مشخصا اعضاء «KGB» مأمور خدمت در کابل، از وقوع کودتای هفتم ثور غافلگیر شدند. به باور آنها نه افغانستان برای نیل به سوسیالیسم به پختگی رسیده و نه بیش از آن حزب دموکراتیک خلق مهيای زمامداری بود. در واقع حزب را شکافی میان دو جناح، از هم می درید. «خلق»، جریان تندرو برخوردار از اکثریت، دسیسه کودتا را چیده بود. این شاخه از پشتیبانی گروهی از مردم «پشتو» زبانی برخوردار بود که به جستجوی کار یا دسترسی به نظام آموزشی در شهرها سکنی گزیده بودند. «پرچم» جناح اقلیت و میانه رو، هم، به طبقات متوسط شهرنشین «دری» زبان دلگرمی داشت.

حزب دموکراتیک خلق افغانستان

میرغلام محمد غبار، نورمحمد تره کی، ببرک کارمل، میراکبر خیبر، صدیق الله روهی و علی محمد زهما، از نخستین کسانی بودند که در کمیته تدارکات برای تشکیل حزب دموکراتیک خلق تلاش می کردند. بعد از مدت کوتاهی طاهر بدخشی نیز به این کمیته پیوست و لی غلام محمد

غبار از اين كميته كنار رفت و علي محمد زهما و صديق الله روهي نيز به خارج از افغانستان رفتند.

اين افراد كه بعضي از آنها از طرف اعضاي خاندان شاهي نيز حمايت مي شدند، توانستند در سال ۱۳۴۲ خورشیدی اولین هسته تشکيلاتی را كه به "كميته اول" معروف شد، به وجود آورند. با استفاده از فضاي نسبتاً آزادی كه در دهه چهل شمسی (دهه دموكراسی افغانستان) بوجود آمده بود، اعضاي اين كميته در تاريخ ۱۱ جدی ۱۳۴۳ اولین گنگره حزب دموكراتيك خلق را به صورت غير علنی در منزل نور محمد تره کی، در كارته چهار شهر كابل دایر كردند. در اين گنگره كه بیش از ۲۷ نفر از اعضاي حزب شركت داشتند، طاهر بدخشی نخست زندگینامه نورمحمد تره کی و ببرك كارمل را كه از اعضاي ارشد حزب بودند قرائت كرد و بعد يکی از كهنسال ترين افراد جلسه، آدم خان جاجی بعنوان رئيس موقت جلسه انتخاب شد. در اين جلسه پس از سخنرانی هر يك از اعضا، اساسنامه حزب دموكراتيك خلق، به تصویب رسیده و گروه ۱۸ نفره به عنوان "پلنيوم" حزب انتخاب شد. اين پلنيوم، كميته مرکزی حزب را كه مركب از ۷ عضو اصلی و چهار عضو علی البدل بود انتخاب كرد. نورمحمد تره کی، ببرك كارمل، صالح محمد زیری، طاهر بدخشی، سلطانعلی كشتمند، شهرالله شهر و دستگیر پنجشیری از اعضاي اصلی و دكتور شاه ولی، ظاهر افق، دكتور ظاهر و نوراحمد نور، به عنوان اعضاي علی البدل انتخاب شدند.

همچنين كميته مرکزی حزب، نورمحمد تره کی را به سمت منشی عمومی و ببرك كارمل را بعنوان معاون منشی انتخاب كرد.

اين حزب، در اولین حرکت جدی خود، توانست چند نفر از اعضاي حزب را به عنوان نماینده در دور دوازدهم شورای ملی، وارد پارلمان افغانستان كند. در آن انتخابات، ببرك كارمل، آناهیتا راتبزاد، نوراحمد نور و فیضان الحق فیضان توانستند به شورا راه پیدا كنند ولی نورمحمد تره کی و حفیظ الله امین از راهیابی به شورا باز ماندند.

هیچ يك از اين نامزدها، در تبلیغات انتخاباتی، خود را طرفدار اندیشه های ماركسیستی معرفی نکردند. كارمل و راتبزاد، كه از كابل به مجلس رفتند خود را طرفدار دموكراسی و نوراحمد نور كه از پنجوایی قندهار رفته بود از نفوذ پدرش كه ملاك بزرگی در آن منطقه بود استفاده كرد.

پس از آغاز كار شورای ملی، ظاهر شاه، برای بار دوم محمد يوسف را به مقام صدارت پیشنهاد كرد. دكتور يوسف پس از رای اکثریت اعضاي شورا، توانست اين مقام را بدست آورد. اعضاي حزب دموكراتيك خلق كه می خواستند جلسات شورا، برای رای به اولین صدراعظم قانون اساسی علنی بر گزار شود در سوم عقرب سال ۱۳۴۳ خورشیدی، دست به تظاهرات زدند. در نتیجه اين تظاهرات، درگیری خونینی بوجود آمد و فضاي سیاسی افغانستان متشنج شد و دكتور يوسف مجبور شد چهار روز پس از رای اعتماد استعفاء دهد.

در ۲۲ حمل سال ۱۳۴۵ خورشیدی، اولین نشریه حزب دموكراتيك به نام "خلق" به صاحب امتیازی نور محمد تره کی و مدیریت بارق شفيعی، در كابل آغاز به انتشار كرد. نشریه خلق بیشتر به دنبال تبیین اهداف سیاسی و ایدئولوژی حزب بود و به صورت غیرمستقیم اندیشه های ماركسیستی را نشر و تبلیغ می كرد.

اين نشریه در جواز همان سال، به دلیل وجود مطالب یاد شده خشم مردم و پارلمان را برانگیخت و پس از تصویب پارلمان، در حالی كه تنها شش شماره آن منتشر شده بود، از سوی دولت توقیف شد. ولی پس از توقیف به صورت غیر قانونی و پنهانی منتشر می شد.

صديق وفا يکي از عضاي سابقه حزب دموکراتيک خلق در يک مباحثه فېسبوکي با تعدادي از رفقای سابقه خود مي نويسد: "حزب دموکراتيک خلق افغانستان بمثابه پېشاهنگ طبقه کارگر (زحمتکشان) بادر نظر داشت اوضاع عيني و تحليل مشخص از وضعيت سياسي و اجتماعي همان زمان (۱۱ جدي ۱۳۴۳) بنياد گذاشته شد. اين حزب براي بار نخست مسايل بنيادي جامعه افغاني را ازديدگاه جامعه شناسي علمي (ماترياليسم تاريخي) مطرح کرد انقلابيون آن زمان با تکیه بر بينش ايديالوژي مترقي تضادهای اساسي زنده گي اجتماعي را نشان دادند و دگرگوني انقلابي رابحيث وظيفه تاريخي مطرح و درکليت اهداف و برنامه حزب منطبق به رهنمودهای پذيرفته شده جهاني انترناسيونال کارگري و کنفرانسهای بين المللي) براي بسر رسانيدن انقلاب ملي دموکراتيک از طريق جبهه گسترده نيروهای ملي و انقلابي و گزينش راه رشد غير سرمايه داري فورمول بندي و پيشکش نمود که در همان وقت نجاب بخش و انقلابي خوانده شد و اکثريت ماوشما (کساني که در اين صفحه شامل اند و ديگران که عضو حزب بودند اما در اين جا حضور ندارند) باشور و شوق انقلابي و وطنپرستانه آن مرام را پذيرفتيم و در راه تحقق آن رزميديم، بدون اينکه کدام نگاه انتقادي ويا بحث بر انگيز داشته باشيم، يا اينکه معلومات من تکميل نيست ممکن شماری از دوستان از اين حلقه از جمله مخالفان مخفي ويا علني آن مرام و آن خط مشي بودند که من آگاهی ندارم بهرحال؛ اينکه چنين جبهه يي در افغانستان شکل نگرفت، شيوه توليد ماقبل فئودالي و فئودالي و مناسبات اجتماعي مبتني بر اين شيوه ها و همچنان شتابزده گي و چنددسته گي رهبران مانع تحقق تحول ملي دموکراتيک گرديد و در عوض کودتا جاگزين انقلاب شد، و طبقه کارگر نسبت ميزان پايئن رشد صنايع به وجود نيامد، رهبران حزب از پخته گي لازم سياسي و ايديالوژيک برخوردار نبودند و تفکر حاکم در حزب مجموعه اي از ذهني گري ها و توجيهات نادرست از تنووري ها بود که در خورد صفوف داده ميشد، و در نهايت حقايق رامسوخ مينمودند و بالاخره اينکه بعد از احرار قدرت سياسي حزب بحيث يک ساختار ناشناخته در تاريخ افغانستان عرض اندام و حزب دولت شد، ديگر نقد از اين نکته بايد آغاز شود نه از انجايي که نياز به ايجاد حزب نبود ويا اينکه چرا حزب ايجاد شد؟"

انشعاب حزب

هنوز از تشکيل حزب زمان زيادي نگذشته بود که در ماه ثور ۱۳۴۶ خورشيدی، اين حزب دستخوش جدایی گرديد و به دو گروه تقسيم شد. پس از انشعاب، هر يک از دو گروه خود را حزب واقعي دموکراتيک خلق می شمردند. در حوت سال ۱۳۴۶ خورشيدی، نوراحمد اعتمادی صدراعظم وقت، اجازه انتشار نشریه "پرچم" را به ببرک کارمل داد و اين نشریه به صورت هفتگی، با صاحب امتيازي ميراکبر خيبر و مدير مسئولی سلیمان لایق منتشر می شد. بعد از انتشار نشریه پرچم، گروه تره کی به نام خلق و گروه کارمل به نام پرچم مشهور شد.

اختلاف بين خلق و پرچم ، بیشتر به خاطر تضادهای قومي و محلی بود از اين رو بیشتر اعضای پشتو زبان که دارای پایگاه قبیله ای و روستایی بودند در گروه خلق و بیشتر فارسی زبانان که دارای پایگاه شهری بودند در گروه پرچم جمع شدند. اختلافات در حزب دموکراتيک خلق فقط به جناح خلق و پرچم خلاصه نشد و عده ای نیز به رهبری طاهر بدخشی از شاخه پرچم جدا شده و حزب تازه ای را به نام "سازمان زحمتکشان افغانستان" که به "ستم ملي" معروف شد بوجود آوردند.

طاهر بدخشی که از قوم تاجیک بود اعتقاد داشت که تضاد عمده و اساسی فعلا تضاد قومي و ملیتی است و بر سر مسايل قومي و زبانی با سران حزب دموکراتيک خلق اختلاف پيدا کرد. از اين جهت جناح او بنام گروه "ستم ملي" معروف شد که امروز داکتر لطيف پدram از پیروان آن میباشد. بعدها ستم ملي نیز به دو جناح انشعاب پيدا کرد، گروه سازا (سازمان زحمت کشان

افغانستان) به رهبري طاهر بدخشي و گروه و "سفزا" (سازمان فدائي زحمت كشان افغانستان) به رهبري "باعث بدخشي" اعلام موجوديت كرد.

در اواسط سال 1977م، طي جلسه مشترك مقامات رهبري كننده پرچم و خلق ارگان هاي رهبري حزب دموكراتيک خلق افغانستان تشكيل شدند. نورمحمد تره کی به صفت منشی عمومی کمیته مرکزی حزب واحد دموكراتيک خلق افغانستان انتخاب گردید. ببرک کارمل و دو نفر دیگر (یکی از گروه پرچم و دیگری از گروه خلق) به حیث منشی های کمیته مرکزی برگزیده شدند. بدین گونه اتحاد مجدد دو جناح حزب تأمین گردید.

نور محمد تره کی

نور محمد تره کی فرزند نظر محمد تره کی به تاریخ ۲۳ سرطان سال ۱۲۹۶ هجری شمسی در قریه سور کلی ولسوالی ناوه ولایت غزنی در یک خانواده فقیر کوچی بزگر تولد یافت. خانواده تره کی از راه مالداري دهقانی و گاهی هم بصورت کوچی زنده گی نموده و برای امرار معاش و دوام زنده گی کار و زحمت شاقه را متحمل میشدند.

تره کی در سن پنج سالگی به کار و مزدوری نزد بیوه زنی پرداخت تا از این راه به خانواده خویش کمک مالی برساند. پدر نور محمد تره کی از جمله اشخاص محدود دوران خویش بود که علاقه وافر به درس و آموزش اطفال خویش ابراز مینمود. در اثر توجه پدر وی به مکتب ابتدایی ولسوالی ناوه غزنی شامل شد. بعد از فراغت از مکتب تره کی معه برادرانش بواسطه پدر خویش به کندهار و بعداً به کویت جهت تحصیل و کار هجرت نمودند. به اساس گفته های برادر بزرگ تره کی مرحوم سلطان محمد تره کی آنها در شهر کویت که در آن زمان یک کشور جداگانه تحت الحمایه بریتانیا بود به کار های شاقه برای امرار حیات و ادامه تحصیل پرداختند. زمانی هم برادر بزرگ شان برای مدت معین بحیث کارگر خرید و فروش شده اند. مشکلات خانوادگی و فشار روزگار تره کی را مجبور نمود تا از منتهی ذکاوت و پشت کار استفاده نموده و در کار های اداری خویش تلاش موثر را در کار گیرد. بعد از مدت چندی وی مورد توجه مسولان اداره شرکت پشتون قرار گرفته و بحیث نماینده این شرکت به شهر بمبئی هند رهسپار گشت. در همین ایام نور محمد تره کی پدر خویش را در زلزله مشهور شهر کویت که بتاريخ 31 مه می 1935 بوقوع پیوست از دست داد. در زمان مرگ پدرش تره کی در شرکت تجارتی پشتون مصروف کار بود. زنده گی در هند تغییر کلی در روان تره کی ایجاد نمود. درین سالها هند دستخوش تغییرات ضد استعماری قرار گرفت. وی اولین بار با افکار ضد استعماری از راه عدم تشدد آشنا شد. تجربه هند تره کی را واداشت تا شیوه زنده گی خویش را تغییر دهد. وی درین راه از رابطه فکری خویش با حزب کانگرس هند که در آن زمان یک حزب ضد استعمار و چپ گرا بود استفاده جست. این زمان آغاز فعالیت های ادبی و ژورنالیستیک وی میباشد.

نور محمد تره کی در سال 1316 (1937) بوطن باز گشت. این بازگشت از لحاظ ماهیت و شکل به مهاجرت های قبلی فرق داشت. این بار او مصمم بود تا افکار آموخته در هند را در وطن خود بگوش هموطنان خویش برساند. تره کی بزودی در حلقات ژورنالیستیکی نام و جای یافت و در اداره مطبوعات کشور به کار آغاز نمود. بزودی مقالات عدالت خواهی و مترقی تره

کي او رامظنون آزار و اذيت بوروکراتان گردانيد. تا اينکه بخاطر آرامش از درد سراز مقالات تره کي او را به منطقه بروغل ولايت بدخشان تبديل نمودند.

در سال 1324 (1945) با استفاده از دوره نسبتاً نرم تر صدارت شاه محمود خان تره کي در ايجاد هسته ویش زلميان (جوانان بيدار) کمک کرد. تره کي که درين هنگام مبارزه سياسی را پيشه خویش قرار داده بود با روشنفکران زمان خویش ديد و بازديد های مکرری انجام داد. اين ديد و بازديد هادر سال 1327 (1948) منجر به تاسيس حزب ویش زلميان (جوانان بيدار) شد. نخستين مجلس موسس اين جريان مترقی در منزل تره کي واقع چاردهی کابل با شرکت عده کثیری از روشنفکران افغانی اعم از شاعر نويسنده ژورنالیست تاجر و مامور دولت برگزارگردید. تره کي در اخبار نشراتی حزب یعنی جريده انگار (شعله) تاثیر فکری عمیق داشت و مقالات متعددی در آن بچاپ رسانيد. بين سالهای 1327 (1948) و 1332 (1953) تره کي نخستين آثار ادبی سوسیالیستی را بزبان پشتو تحرير نمود. این آثار عبارت اند از "د غوايي لاندی" "دادی خدمت" "خرنگه آزادی" و "ماکسیم گورکی". درين جريان نورمحمد تره کي از طرف حکومت شاه محمود خان بحيث نماینده کلتوری و مطبوعاتی افغانستان به ایالات متحده امریکا فرستاده شد.

نورمحمد تره کي از اين زمان به نفع خویش استفاده نموده و تماس های خویش را با رفقای خویش سریع تر ساخت. با استفاده از شرایط نسبتاً دموکراتیک دهه دموکراسی وی توانست زمینه تدویر نخستين مجمع حزب جديد را همراه با همفکران خویش بوجود بیاورد. در یازدهم جدی 1343 مطابق اول جنوری 1965 تره کي یکبار دیگر ميزبان حزب سياسی جدیدی شد. این حزب که حزب دموکراتیک خلق نام نهاده شد از لحاظ کمی و کیفی با حزب ویش زلميان فرق داشت. این حزب دارای یک اساس محکم انضباط درون حزبی و یک نهاد با پایه وسیع بود. افراد وابسته به اقوام مختلف به رهبری حزب راه یافتند. اینبار جوانان روشنفکر و با انرژی فراوان به رهبری حزب برگزیده شدند.

نورمحمد تره کي در سال 1344 وقتی خویش را در ناوه غزنی برای عضویت در شورای ملی کاندید نمود اما به شکست مواجه گشت. به انتشار هفته نامه "خلق" دست زد ولی بزودی از طرف وزارت کلتورمسدود گردید.

در جريان ده سال بعدی وی در صدد جلب و جذب در اردو بر آمد. به نظر وی ديموکراسی سالهای چهل تنها پوششی بود بروی حکومت دربار. وی به این نتیجه رسید که دربار در نظر ندارد تا قدرت سياسی را با احزاب سياسی تقسیم نماید. این یکی از دلایل عمده نفوذ در قوای مسلح بشمار میآید. تا سال 1352 که سردار محمد داود طی کودتاهی به قدرت رسید حزب خلق افراد کافی را در اردو به نفع خویش جذب نموده بود. اسناد و شواهد نشان میدهد که یک تعداد افسران اردوی عضو احزاب خلق و پرچم در کودتای سردار محمد داود رول عمده بازی کرده اند.

در جريان حکومت پنج ساله محمد داود حزب خلق رشد وسیعی نمود. خلقی ها و پرچمی ها توانستند در قصابات دور دست کمیته های حزبی بر پا کنند. خلقی ها بطور موثر در اردو راه یافتند. در آن دوران به مشکل میتوان حزبی را در افغانستان به بزرگی و قدرت تشکیلاتی حزب خلق سراغ داشت.

بعد از پیروزی کودتای 7 ثور 1357 هجری شمسی (27 اپریل 1978 میلادی) که به جمهوری محمد داوود خان پایان داد شورای انقلابی کودتا چيان دولت جمهوری دموکراتیک افغانستان را اعلام کرده نور محمد تره کي را به ریاست شورای انقلابی و حکومت برگزید.

فرامين رژيم جديد

سه روز بعد از کودتا طی فرمان شماره اول شورای انقلابی اعلام شد که ریاست شورای انقلابی و صدارت به نور محمد تره کی رهبر حزب (1917 / 1979) سپرده شد. پیرامون شکل نظام چنین ابلاغ گردید: "بعد از این تاریخ (10 ثور 1357 مطابق 30 اپریل 1978) افغانستان از لحاظ سازمان سیاسی دولت جمهوری دموکراتیک افغانستان می باشد."

در ضمن همین فرمان مقررات نظامی اعلام شد و شورای انقلابی که متشکل از اعضای رهبری حزب و قوماندانهای کودتایی بود، به صدور قطعنامه ها پرداخت. جمهوری دموکراتیک افغانستان فیصله های حزبی را طی فرمان های آتی اعلام کرد:

در فرمان شماره 2 معاونین شورای انقلابی و اعضای حکومت اعلام شد. نکته مهم در آن، دست بالا داشتن جناح خلقی ها بود.

در شماره 3 ابلاغ شد که شورای انقلابی "به مقصد تنظیم وظایف ارگان های دولتی ... به استثنای قانون اساسی مورخ 5 حوت 1355 که قبلاً ملغی اعلام شده، سایر قوانین، مقررات و فرامین نافذ به شرطی مرعی الاجرا شمرده می شود که با اهداف جمهوری دموکراتیک افغانستان موافق" باشد.

طی همین فرمان از "محکمه نظامی انقلابی شورای انقلابی" نیز خبر داده شد.

در فرمان شماره 4 نشان دولتی و تغییر بیرق به رنگ سرخ و در وسط آن کلمه خلق اعلام گردید.

فرمان شماره 5 سلب تابعیت 23 نفر اعضای خاندان سلطنتی را خبر داد.

در فرمان شماره 6 منظور خویش را از " ... رهایی میلیون ها دهقان زحمتکش از یوغ استثمارگران ستمگر ... " بیان داشتند.

فرمان شماره 7 "در جهت تأمین تساوی حقوق زن با مرد" و مواردی چون ازدواج های اجباری، تعیین مهریه و ... (ماه عقرب 1357) صادر گردید.

و فرمان شماره 8 (ماه قوس 1357) از جمله چنین اهدافی را ابراز داشت: 1- "امحای مناسبات فیودالی و ماقبل فیودالی از نظام اجتماعی، اقتصادی کشور. 2- تعمیم، تحکیم و تعمیق اتحاد طبقه کارگر و طبقه دهقان به منظور نیرومندی هرچه بیشتر وحدت خلق افغانستان در جهت اعمار جامعه بدون طبقات متخاصم و فارغ از هر نوع استثمار فرد از فرد، و 3- بلند بردن حجم تولیدات زراعتی به منظور تهیه غذای کافی و متنوع به خلق، تهیه مواد خام برای صادرات زراعتی و صنایع ..."

پیش از ابلاغ برخی از فرمان ها، نورمحمد تره کی "خطوط اساسی وظایف انقلابی جمهوری دموکراتیک افغانستان" را به حیث خط مشی و با ادعای ایجاد تحولات اجتماعی به نفع اکثریت مردم اعلام داشت .

در خلال ابلاغ چنان فرمان ها، اعمال روزانه حزب یا آنچه که برای مردم ملموس بود، ستمگران و آزار دهنده بود. یادآوری این موضوع از آن روی حایز اهمیت است که سرکوب ها محور اصلی حیات جمهوری دموکراتیک افغانستان را تشکیل داد. بسیاری از مخالفت ها و هراس ها از ناحیه همان سرکوب های مهار نشدنی تبارز یافت. در حالی که 9000 زندانی جنایی از زندان ها از طرف تره کی عفو و رها شدند.

اما صدور فرمان ها، به بخصوص فرمان های 7 و 8 تنها از منظر چگونگی پياده نمودن آنها، مطرح بحث نيست. فرمان 8 حاکی از فقدان معرفت و اطلاع حزب از ساختارهای اقتصادی و اجتماعی و تحمیل اراده چند تن از خوش باوران، سطحی نگر بود.

افرادی که پنداشته بودند، جامعه فيودالی است، برای محو آن به دهقانان زمین داده شود و استثمار از بین می رود، (در این جا بگذریم از این که نابودی چنان مناسبات در کشورهای زمینداری فيودالی را با چنان شعارها شکسته اند، پایان دهی بی عدالتی نبوده بلکه دولت ها نیز شیرۀ جان دهاقین را مکیده اند.) از فقدان تجانس ساخت اقتصادی در سراسر افغانستان نیز بی بهره بودند. زیرا در بسا از نقاط افغانستان زمینداری خرده مالکی حضور داشته و در برخی مناطق فيودالی وجود نداشت. پس اتخاذ چنان تصامیم فقط می توانست به درد اغواگری و اقتناع اذهان قرار داشته باشد. این منظور هم حصول نشد..

از سوی دیگر رهبران صادر کننده فرمان ها ندانستند که تحولات اجتماعی و اقتصادی افغانستان با صدور چنان فرمان ها و اعمال متحقق نمی گردند. اگر حزبی زیر نام خدمت به مردم فرمان صادر کند، ولی عملاً در حیات روزمره مردم را به اعدام گاه ها و شکنجه گاه ها بفرستد، مردم را بر علیه خویش بر می انگیزد. دقیقاً همان نتایجی که سرنوشت جمهوری دموکراتیک افغانستان را به عنوان سرکوبگر مردم تعیین نمود. زیرا چنان سرکوب ها نتیجه منطقی ساختار سیاسی آن جمهوری بود. حزبی که با تصرف قدرت از راه کودتا در پی تحکیم مواضع بود، حد اقل مظاهر موقع دهی به بقیه اجزای سیاسی جامعه را به رسمیت نمی شناخت و دیگران را ملزم به اطاعت از خویش می نمود، مسلم بود که خشونت و خونریزی را اعمال می کرد.

رهبران جمهوری دموکراتیک افغانستان با وضاحت گفته بودند که "تبعۀ افغانستان مؤلف است که از دستاوردهای بزرگ و شکوهمند ثور دفاع و پشتیبانی کند" (از اجزای فرمان 5).

پس لزوماً (یا آنچه را که آنها اصولاً می نامیدند)، بحث چنان فرمان ها و نتایج آن مطرح نبود زیرا تحمیل اراده حزبی، به عنوان شکل و الگوی استبداد حزبی شوروی آن را مطالبه می نمود و دهقانان تا آن که حتا در چارچوب همان طرح های دور از واقعیت صاحب زمین شوند، حیات خویش را در معرض از دست دادن می دیدند. بقیۀ مردم تا آن که از زندگی بهتر بهره مند شوند، برای نجات از شر سرکوب ها به مخالفت و مهاجرت روی آوردند. دولت به تبلیغات روی آورد که گویا فيودال ها و ضدانقلابی ها اشرار شده اند. در حالی که شهرها فيودال نداشت و تعداد فيودال ها هم اندک بود.

ساختار دیکتاتورانۀ حزبی، با همجوشی و همسویی که با اتحاد شوروی داشت، به سرکوب ها عامل و بُعد خارجی هم بخشید. از آن رو اتحاد شوروی وقت در همه فعالیت ها و منجمله سرکوب های مردم سهیم گردید.

دیکتاتوری حزبی جمهوری دموکراتیک افغانستان فرهنگ مورد نیاز چنان ساختار را اشاعه می داد. افکار و اندیشه های اختناق آمیز و کسالت آور، کیش شخصیت نور محمد تره کی و حفیظ الله امین در همه ادارات، موسسات تعلیمی و حتا موسسات سواد آموزی حاکم بود. تنها روزنامۀ انقلاب ثور نبود که چنان وظیفه را عهده دار بود. در تاریخ افغانستان برای نخستین بار تیراژ بیشتر از صدها هزار به سود فرهنگ اختناق آمیز به خدمت گرفته شد. افتتاح تلویزیون که کار آن در زمان جمهوری داوود خان آغاز شده بود، وسیله دیگری در اختیار پخش چنان فرهنگ نهاد. وادار سازی متعلمین و محصلین به تظاهرات بیهوده، شعاربازانه و بی محتوی هر چه بیشتر به تنزل سطح معارف می انجامید. افزون بر آن تعدادی از استادان و معلمین پوهنتون و

مکاتب اعدام و يا زندانی شدند. گزينش هایي که با معيارهای حزبی عملی می شد، به تنزل بیشتر آموزش و آموزگاری انجامید.

با استیلاي چنان فضا از سياست های ديکتاتوران و سرکوبگرانه، مخالفت ها نیز وسعت یافت و به گونه فزاینده يی تشديد گرديد. اما انگیزه های مخالفين یکسان نبود و مخالفت ها خاستگاه مشترک نداشتند. مخالفت ها از انگیزه های عقیده يی تا ضدیت با استبداد و وابستگی، از تبارز نارضایتي کتله هایي که خود و يا نزدیکان شان خویش را در معرض ستم می دیدند،... گسترش پیدا نمود. نظامیان مخالف بارها به قیام ها و تشبثات سرنگون کننده جمهوری د.ا دست زدند.

روابط با پاکستان به تنش های بی سابقه يی رسید و آن کشور را برای مقابله و استفاده هایي برانگیخت که برای مردمان افغانستان و پاکستان مصیبت آمیز و اندوهبار شد. قتل دابس، سفیر امریکا در کابل (14 فبروری 1979)، به تیره گی بیشتر روابط افغانستان و امریکا انجامید.

مجموع اوضاع که از نخستین روزهای حیات جمهوری د.ا بحران آمیز بود، افزون بر پرورش تحولات تکان دهنده و گذاشتن افغانستان در مسیر ستیزه های مختلف، بر روابط حزبی افراد و جناح های حزبی نیز تأثیر پرتنش می نهاد. تنش های داخلی پرچمی ها و خلقی ها بار دیگر به نقطه حادی رسید. ببرک کارمل و چند تن دیگر نخست به حیث سفیر و متعاقب آن به عنوان جاسوس و توطیه گر از حزب اخراج شدند. اوضاع در سال 1358 شمسی، چنان بود که هر دم تصور احتمال از میان رفتن دولت می رفت. برای مقابله با آن وضع و اتخاذ راه های جبران کننده، مقام های شوروی در غیاب حفیظ الله امین، سعی نمودند توافقی را میان نور محمد تره کی و ببرک کارمل در ماسکو به وجود آورده و امین را به زودی بکشند. اما حفیظ الله امین که در دستگاه حزبی نفوذ بیشتر داشت، از طرح آگاهی یافت. (امین از اول فبروری 1979 به حیث صدراعظم تعیین شده بود) طرح کشتن او ناموفق بماند و تره کی خود از طرف امین خلع و بعد وسیله بالشتی که روی دهنش گذاشته بودند، خفک گردید (25 سنبله 1358).

حفیظ الله امین

حفیظ الله امین از قوم خروتی پشتون در سال 1929م (1308 شمسی) در پغمان تولد شد. درس های مقدماتی را در مکاتب پغمان و کابل فرا گرفت. به منظور تحصیل بیشتر به ایالات متحده امریکا فرستاده شد و بعداً مدیر لیسه دارلمعلمین کابل مقرر شد. در سال 1344 عضویت حزب دموکراتیک خلق افغانستان را حاصل کرد. پس از انشعاب ببرک کارمل و رفقاییش، جانب نور محمد تره کی را گرفت. در دور سیزدهم شورای ملی از پغمان به عنوان نماینده تعیین شد و تبارز بیشتر سیاسی پیدا نمود. مسوول امور سازمان نظامیان "خلق" دراردو بود. هنگام وحدت مجدد گروههای خلق و پرچم عضویت بیروی سیاسی را گرفت. پس از توقیف برخی رهبران حزب از طرف محمد داوود خان، با استفاده از فرصت ها و امکانات، رهنمودهایی را به افسران حزبی در اردو داد که پیروزی کودتای ثور را در قبال داشت. با اعلام اعضای کابینه نور محمد تره کی، امین سمت معاونت دوم شورای انقلابی،

معاونت دوم صدارت و وزير خارجه را به عهده گرفت. در ثور سال 1358 مقام صدارت را نيز به دست آورد.

ساحه قدرت حزبي، بيشتر در حيطه شخصي و فراكسيوني او محدودتر شد. به دنبال راندن برخي اعضاي رهبري جناح پرچم و سرکوب آنها، وقتي نور محمد تره كي را زنداني كرد، چند تن از طرفداران او كه در حكومت و اردو نفوذ داشتند، براي حفظ جان به سفارت اتحاد شوروي پناه بردند. امين، برادر، برادرزاده و افراد مطمئن خويش رادر پست هاي مهم گماشت. در واقع افزون به برانگيخته شدن دشمني مردمان وسيع در برابر اعمال حزب و دولت، دامنه مخالفت هاي جدي درون حزبي هم به سوي دشمني با امين سمت يافت.

مناسبات با اتحاد شوروي با بي اطميناني و بي اعتمادي آميخت. زيرا شوروي طرفدار مرگ تره كي نبود. وحدت و تفاهم پرچم و خلق را مي خواست. اما امين به اين نتيجه رسيده بود كه در پشت طرح توطيه قتل او دست اتحاد شوروي و سفير وقت (پوزانف) نهفته است. همچنان آگاه بود كه چند تن از مخالفين او به سفارت شوروي پناه برده اند. اين بود كه به زودي پوزانف را روانه شوروي نمود. عملي كه براي مقامات ماسكو و بخصوص شخص برژنف بسيار ناخوشايند و اهانت آميز تلقى شد.

هنگامي كه حفيظ الله امين قدرت را رسماً به چنگ آورد، اوضاع افغانستان از حالت نخستين ماه هاي بعد از كودتاي ثور، تفاوت هاي بسيار كرده بود. زيرا مظالم و ناهنجاري ها و مخالفت هاي گوناگون دامن گسترده بود. هزاران تن به قتل رسيده بودند، هزاران تن ديگر در زندان ها بودند. عده يي كه تعداد شان به شدت رو به افزايش بود، مهاجرت كرده بودند. پس مسلم بود كه نه تنها از تحقق برنامه ها و فرمان هاي ابلاغ شده حتا با همان شيوه هاي قبلي خبري نبود؛ بلكه جنگ و خونريزي و ابقاي قدرت در دستور كار بود.

در چنان اوضاع كه شيرازه هاي پيشين نيز فرو مي پاشيد، وضعيت معيشتي-اقتصادي، آموزشي و رواني جامعه شاهد يكي از دردآميزترين لحظات بود.

حفيظ الله امين يك رژيم به تمام معني ديكتاتوري استاليني را ايجاد كرد. نه تنها تعداد زيادي از اعضاي حزب خود را كه وابسته به جناح پرچم بودند يا زنداني كرد يا اعدام نمود بلكه هر مخالف بالقوه را از سر راه خود بر ميداشت.

اما قيامهاي مردم بر ضد دولت ديكتاتوري در تمام كشور افزايش يافتند. از جمله در بادغيس و در لوگر به قتل تمام كارمندان دولت توسط شورشيان انجاميد و در هرات با شورش سربازان فرقه و قيام مردم انجاميد كه بشدت سرکوب شدند.

حوادث ششم جدي سال ۱۳۵۸ هجري شمسي

حفيظ الله امين در رابطه با اتحاد شوروي به رغم بي اطميناني، سعي كرد كه بر نيازهايي كه شوروي در افغانستان داشت اتكا كند. اين بود كه تا آخرين لحظه حيات نيز از درخواست كمك ابا نورزيد. او در واقع بدون توجه به آن بخش از مصالح شوروي كه حزب و دولت يك پارچه را براي تحقق اهداف خود در افغانستان مي خواست، شوروي را مي ستود و پشتيباني اش را براي خويش مطالبه مي نمود. گره اصلي جنجال امين و شوروي در اين نكته نهفته بود. بر همين اساس حفيظ الله امين نا گذير براي مقابله با آنچه او عناصر ضد انقلابي ميخواند از اتحاد شوروي تقاضاي كمك نظامي كرد و قواي كوماندوي اردوي سرخ در طول يك هفته تا ششم جدي سال ۱۳۵۸ هجري شمسي با ايجاد يك پل هواني به ميدان هواني كابل فرود آمدند.

اين قوا در شام شش جدی شهر کابل را اشغال کردند بخصوص جنگهای شدیدی در اطراف دستگاه رادیو و تلویزیون و هم چنان محل رهایش حفیظ الله امین در قصر تپه تاج بیگ در عقب قصر دار الامان به وقوع پیوست که در نتیجه آن امین کشته شد و ببرک کارمل توسط قوای شوروی بکابل آورده شد و به عنوان رییس شورای انقلابی و رییس دولت قدرت را بدست گرفت. به تعقیب آن قوای اتحادشوروی در ابعاد بزرگی از بنادر مختلف وارد افغانستان گردید و در اطراف و اکناف شهرهای بزرگ کشور مستقر شدند.

حکومت ببرک کارمل

ببرک کارمل در اوایل جدی سال ۱۳۵۸ (دسمبر ۱۹۷۹م) توسط قوای شوروی از ماسکو بکابل آورده شد و بعد از کشته شدن حفیظ الله امین و سقوط حکومت او به عنوان رییس شورای انقلابی و رییس دولت قدرت را بدست گرفت.

ببرک کارمل فرزند حسین به تاریخ ۶ جون ۱۹۲۹ مطابق ۱۳۰۸ هجری شمسی در قریه کمری واقع جنوب شرق کابل زاده شده است اجداد کارمل از حاشیه سرینگر کشمیر هندوستان به افغانستان مهاجرت کرده اند. عده ای از مورخین این روایت را نیز مطرح نموده اند که او مربوط به قوم کاکر که شاخه ای از اقوام پشتون است میباشد، در

حالی که هوا خواهانش او را تاجک معرفی میکنند، ولی اسمای مروج در این خانواده بجز نام پسرش وستوک که يك نام روسی است اکثراً اسما پشتو اند که روایت دوم را قرین واقعیت میسازد. عده ای هم عقیده دارند که جنرال حسین بخاطر تقرب به سردار داوود و کسب حمایت او که به عنوان يك پشتون متعصب شهرت داشت به نامگذاری پشتو به اعضا خانواده اش مبادرت ورزیده است. متأسفانه مدارك و مستندات قاطع برای اثبات این روایات وجود ندارد ولی آنچه که کاملاً مسلم است و روایت اولی را بیشتر نزدیک به یقین میسازد اینست که در سیستم ثبت احوال نفوس کشور بجز از نام ببرک و پدرش حسین کس دیگری قید نشده است یعنی اینکه از پدر بالا تر ریشه ای در این سرزمین ندارد

پدرش محمد حسین در اردوی ظاهر شاه به درجه جنرالی رسیده است. ببرک در لیسه نجات شهر کابل درس خوانده و در سال ۱۹۵۱ مطابق ۱۳۳۸ شامل پوهنزی حقوق پوهنتون کابل شد. او در زمان تحصیل تحت تاثیر اوجگیری مبارزات ضد استعماری جهانی به مفکوره های کمونیستی و فعالیت های چپی رو آورد و در مظاهرات و فعالیت های ضد دولتی اشتراک داشت. ببرک از سالهای ۱۳۳۱ تا ۱۳۳۶ به خاطر فعالیت های چپی اش تحت تعقیب دولت وقت قرار داشت اما بخاطر رابطه نزدیک پدرش با داود از مجازات در امان ماند هر چند بعد ها در همین راستا زندانی گردید کارمل در سال ۱۳۴۳ با نورمحمد تره کی و ۲۹ تن از یاران همفکرش در ایجاد حزب دیموکراتیک خلق شرکت فعال داشت که بعد از مصادره جریده خلق او برای اولین انشعاب اقدام نموده با جدا کردن نیم اعضا انشعاب را به آن حزب تحمیل و خود را به عنوان رهبر پرچم معرفی کرد. کارمل در سال ۱۹۶۵م از ناحیه شیر شاه مینه کابل کاندید و به حمایت حزب به حیث وکیل در پارلمان راه یافت. در جمهوری داود او با دولت روابط نزدیک داشت.

در سال ۱۳۵۶ گروه های جدا شده خلق و پرچم مجدداً وحدت نمودند، تره کی بحیث منشی عمومی حزب و کارمل به حیث معاون او مورد توافق قرار گرفتند. بعد از پیروزی کودتای ۷

ثور 1357 هجري شمسي (27 اپريل 1978 ميلادي) که به جمهوری محمد داوود خان پايان داد شورای انقلابی کودتا چيان ببرک کارمل را به عنوان معاون شورای انقلابی و معاون رييس دولت اعلام کرد.

ببرک در 2 دسمبر 1996 وفات نموده و در حيرتان دفن شد که جسدش بعداً توسط طالبان به دريا آمو انداخته شد.

تشديد جهاد

اين اشتباه خواهد بود که قيام مردم افغانستان برضد حاکميت جمهوری د خ را به نتيجه تجاوز اتحادشوروی خلاصه کنيم. حقيقت آن است که شش ماه قبل از شش جدی ۱۳۵۸ و ورود قوای شوروی به افغانستان، دولت کنترول بيش از 35 فيصد کشور را در مناطق کوهستانی و دور افتاده از دست داده بود. مطابق احصاييه های رسمی اداره مرکزی احصاييه در جريان سرشماری سال ۱۳۵۸ اين مناطق که ۳۵ فيصد نفوس در آنها زندگی میکردند از لحاظ امنيتی امن نبودند تا عمليات سرشماری در آنها تکميل گردد. اما ورود قوای اتحاد شوروی به وسعت و کيفيت اين قيام افزود و آنرا به یک جنبش آزادی بخش ملی مبدل کرد. قيامهای خونين لوگر، بادغيس و هرات (1979 اسماعيل خان) اتفاق افتاد.

سيد محمداقبر مصباحزاده مينويسد (پيام آفتاب، ۱۳۹۶) "در بهار سال ۱۳۵۸ جهاد مقدس اسلامی به صورت گسترده، مردمی و خود جوش بدون کوچکترين اثری آشکار از گروه‌ها و احزاب سياسی و نشانه‌ای از دخالت خارجی در هزارستان آغاز شد. جهاد در تاريخ ۱۸ حمل ۱۳۵۸ به فرماندهی شيخ محمدحسين صادقی نیلی با شرکت حدود دو هزار مجاهد از مرکز ولسوالی خدير در ولايت دايکندي (سابق بخشی از ولايت بزرگ ارزگان بود) و همزمان به فرماندهی سيد محمدعلی لمل در بلخاب آغاز شد و به مناطق لعل و سرچنگل در ولايت غور، ورس و پنجاب در ولايت باميان، شهر باميان و نیز بهسود در ولايت ميدان وردک گسترش يافت. ولسوالی مرکز بهسود در تاريخ ۱۳۵۸/۳/۸ توسط مجاهدين پنجاب، شهرستان و دايکندي و با همکاری مجاهدين و مردم بهسود فتح شد، و ولسوالی حصه اول بهسود در تاريخ ۱۳۵۸/۳/۲۰ توسط مجاهدين پنجاب به فرماندهی استاد محمد اکبری و مجاهدين بهسود به فرماندهی ارباب غريباد از سلطه کمونيست‌ها خارج ساخته شد. پس از آزادسازی بهسود، ارباب غريباد و نيروهایش از طريق کوه زنبورک وارد دره حصار در سنگلاخ شدند. مردم سنگلاخ با شور و شوق از مجاهدين بهسود استقبال کردند و مرحوم حجت الاسلام سيد ميرآقا موحدی از علمای سنگلاخ، مجاهدين سنگلاخ را سازماندهی نموده و قرارگاه مشترک تحت رياست ارباب غريباد در منطقه آهنگران در خانه مرحوم رئيس ميراحمدشاه تأسيس نمود. مجاهدين سنگلاخ به فرماندهی مرحوم موحدی همراه با مجاهدين بهسود در تاريخ ۱۳۵۸/۴/۱۷ ولسوالی جليز را فتح کردند و به سوی ميدان شهر در دره ميدان پيشروی نمودند. مجاهدين سنگلاخ و بهسود در جنگ کوه مارشال در تاريخ ۱۳۵۸/۶/۲۳ نيروهای دولت کمونيست‌ها را شکست دادند و پس از فتح کوه عشرو، مرکز سابق ولايت ميدان وردک، بسوی ارغندی و پغمان حرکت کردند و برخی مناطق پغمان را تا آخر ماه سنبله (شهریور) از لوٹ وجود نيروهای تحت امر دولت کمونيست‌ها پاکسازی نمودند."

هفت گروه جهادی سنی مذهب مجاهدين در خاک پاکستان تنظيم شدند و هشت گروه شيعه بخصوص گروه‌های هزاره در ايران تنظيم شده بر ضد دولت جمهوری دموکراتيک در افغانستان به اجرای عمليات جهادی پرداخته اين فعاليتها را به کمک کشورهای پاکستان و ايران

از يکطرف، عربستان سعودی، امريکا انگلستان و غيره تشديد نمودند. مداخله مستقيم اتحادشوروی منجر به توسعه کمکهای اين کشورها به مجاهدين افغان گرديد و جنگ داخلي افغانستان را ابعاد بين المللی بخشيده به نيروهای افراطي جهادی کشورهای عربی بخصوص عربستان سعودی فرصت مناسب بدست داد تا در جهاد در کنار مجاهدين افغان سهم بگيرند. در اين باره برژينسکی مشاور امنيت ملی جیمی کرتر رييس جمهور وقت امريکا در مصاحبه‌ای می‌گويد: «روزی که روس‌ها بطور رسمی از مرز [افغانستان] گذشتند، من به رئيس جمهور کارتر نوشتم که ما هم اکنون اين فرصت را داريم که به روس‌ها جنگ ویتنامشان را عرضه کنيم. واقعاً اين طور بود، برای مدت ده سال، مسکو مجبور بود در جنگی وارد شود که حکومتش توانایی پيش برد آنرا نداشت» (ياسين رسولی، بی بی سی فارسی). زيبگینو برژينسکی، ديپلمات و استراتژیست آمريکايی پولندی الاصل، دانش‌آموخته هاروارد، شوروی شناس برجسته و مشاور امنيت ملی جیمی کرتر و مشاور دولت ريگن بود. او استفاده از نيروهای جهادی عليه کمونيسم را وارد سياست خارجی آمريکا کرد.

بدون شک برژينسکی را بايد معمار ظهور و رشد جهاديسی‌های اسلامی در سياست بين‌المللی دانست. برژينسکی نظريه‌های ژئوپلیتیک‌های قبلی را به‌روز نمود و قابلیت کاربردی در سياست خارجی آمريکا در برابر شوروی داد. او در کتاب «برنامه بازی، چارچوب رویارویی آمريکا و شوروی» نشان داد که برخورد ابرقدرت‌ها امر «ناگزير» است و «انتخاب» آنها نيست اما ماهيت منازعه بين دو ابرقدرت تحول يافته است. سه منطقه اوراسيا، ژاپن و کره در شرق دور، افغانستان در مرکز اوراسيا و لهستان در شرق اروپا محل‌های منازعه و رویارویی آمريکا و شوروی است. از آنجا که افغانستان به عنوان یک «کشور ارتباط دهنده» بين مناطق در قلب اوراسيا است، آشفتگی در افغانستان تمام منطقه را ناآرام و بی‌ثبات می‌سازد.

از نظر او، شوروی همواره یک کشور «محاط به خشکی» بوده است و در طول تاريخ روسيه و پسان شوروی در پی دستیابی به دریای آزاد تلاش کرده است. تئوری محاصره شوروی بعد از جنگ دوم جهانی در سياست خارجی آمريکا تطبيق می‌شد و برژينسکی نوآوری‌های بیشتر وارد اين سياست نمود و از طرح کمربند سبز دور شوروی دفاع می‌کرد؛ بنابرین، برژينسکی تئوری اتحاد آمريکا با کشورهای رقيب نزديک شوروی مانند چين و ژاپن و کشورهای اطراف شوروی در جنوب و غرب آسيا و اورپای شرقی را تکميل و به روز نمود و با توجه به ماهيت ضد دينی کمونيسم و دشمنی عقیدتی مسلمانان با کمونيسم بهره‌برداري نموده و توصیه کرد که یک «کمربند سبز» از نيروهای جهادی مسلمان در برابر شوروی ايجاد شود.

برژينسکی در اواخر دهه ۱۹۸۰، در تقويت و تنظيم گروه‌های جهادی افغانستان نقش تاريخی بازی کرده است. برژينسکی به عنوان مشاور امنيت ملی آمريکا نقش محوری در هماهنگی گسترده استخباراتی با کشورهای مسلمان مانند پاکستان، مصر، عربستان و کشورهای غربی و اسرائيل و رقبای شوروی مانند چين و ژاپن برای تمويل تسليحاتی و بشردوستانه مجاهدين افغانستان را بازی کرد. عمليات سایکلون سیا در افغانستان با مصرف حدود ۵ ميليارد دلار، بزرگترین و گسترده‌ترین عمليات تحت پوشش استخباراتی سیا تا آن زمان بود که به گفته برژينسکی از ۳ جولای یعنی شش ماه پيش از اشغال افغانستان توسط شوروی در ۲۴ دسامبر ۱۹۷۹ آغاز شده بود. گرچه آمريکا دخالت مستقيم در توزيع کمک‌ها به مجاهدين نداشت و تنها تعداد انگشت شمار مأموران سیا از ساحات هم سرحد بين افغانستان مرتباً بازدید می‌نمودند. برژينسکی انتقادهایی که طرح و نظر وی سبب رشد گروه‌های جهادی شده است را نپذيرفته و می‌گفت: «چه چیزی در تاريخ مهمتر است؟ وجود طالبان يا فروپاشی شوروی؟ وجود یک تعداد مسلمان‌های به هيجان آمده يا آزادی اروپای مرکزی و پايان جنگ سرد؟

با گسترش قيام ضد دولت و مصارف هنگفتي كه براي مقابله با آن اتحادشوروي متحمل ميشد دولت شوروي در صدد تغييرات در اداره دولت افغانستان گرديد و داکتر نجيبالله به عوض ببرک کارمل به قدرت رسيد.

داکتر نجيب الله

در چهارم می 1986 برابر با 13 ثور 1365 داکتر نجيب الله به عوض ببرک کارمل به مقام منشی عمومي کمیته مرکزی و رييس دولت برگزيده شد.

نجيب الله در سال ۱۳۲۶ خورشیدی 1947م در کابل به دنيا آمد، ولی پدر او، اختر محمد، اصلاً از قوم احمدزی پشتون های غلجایی پکتیا بود. قریه ایكه نیاكان او متعلق به آن بودند در بین شهرهای گردیز در ولایت پکتیا و «سید گرم» قرار داشت. او در لیسه حبیبیه تحصیل کرد و از پوهنتون کابل با درجه دکترا در طبابت در سال 1975م فارغالتحصیل شد. پدر نجيب الله در سالهای دهه ۱۳۴۰ خورشیدی وابسته تجاری کنسولگری افغانستان در پشاور پاکستان بود.

نجيب الله در سال ۱۳۴۴ به حزب دموکراتیک خلق پیوست، به خواندن آثار مارکسیستی آغاز کرد و در سخنرانی در همایش های دانشجویی و حزبی مهارت یافت. او بزودی در میان اعضای حزب درپوهنتون کابل به فرد شناخته شده ای مبدل شد و با پیشرفت سریع در تشکیلات سازمانی بزودی در حلقه افراد بسیار نزدیک به ببرک کارمل، رهبر بخش جناح پرچم حزب درآمد. نجيب الله سخنران ماهری بود و زمانی كه هنوز محصل پوهنتون کابل بود، دولت ظاهر شاهی او را دو بار زندانی کرد و نشریه پرچم، تنها نشریه حزب دموکراتیک خلق در آن زمان خبرهای زندانی شدن او و دیگر اعضای حزب را منتشر می کرد.

بعد از طرد رهبران پرچمی از مقامات عالیرتبه دولتی، او را در ماه سرطان ۱۳۵۷ به سفارت افغانستان در تهران فرستادند، ولی دیری در مقام سفارت نماند و به کشور فراخوانده شد. نجيب الله برای مدتی به ماسکو رفت و در جدی سال ۱۳۵۸ با اشغال افغانستان توسط اردوی سرخ شوروی سابق، به کشور بازگشت.

او این بار به ریاست سازمان نیرومند اطلاعاتی دولت تحت حمایت شوروی موسوم به خدمات امنیت دولتی (خاد) رسید و بسیاری از افغانها از سازمان خاد در این دوره خاطرات بدی به یاد دارند.

تعیین داکتر نجيب الله به رهبری حزب و دولت

انتخاب نجيب الله در رهبری حزب دموکراتیک خلق به عنوان منشی عمومي کمیته مرکزی حزب ظاهراً از طریق پلنوم هجدهم کمیته مرکزی حزب تحقق یافت. پلنوم متذکره كه در چهارم می 1986 برابر با 13 ثور 1365 تدویر گرديد استعفای ببرک کارمل را از مقام منشی عمومي کمیته مرکزی پذیرفت و بجای اونجيب الله را در این مقام برگزيد.

گورباچف بلافاصله بروز پنجم می 1986 انتخاب نجيب الله را به حیث منشی عمومي حزب دموکراتیک خلق تبریک گفت و در نامه ای به اونوشت: «سهم شما در تحکیم دوستی شوروی-

افغان، رشد و توسعه همکاري همه جانبه و ثمر بخش ميان اتحاد شوروي سوسياليستي و جمهوري دموکراتيک افغانستان به خوبي آشکار است. به شما رفيق نجيب و تمام اعضاي حزب دموکراتيک خلق افغانستان موفقيت هاي جديد را در امر تحقق اهداف و وظائف انقلاب ثور آرزو مي نمايم".

نجيب الله نه تنها از زاويه قابليت هاي او در رهبري و رياست سازمان استخباراتي دولت (خاد) و کسب اعتماد بازيگران مهم و مقتدر در مراکز اصلي قدرت در شوروي مورد توجه بود، بلکه از لحاظ هويت قومي او نيز اهميت داشت. سفير شوروي به "ديه گوکوردوز" نماينده خاص سرمنشي ملل متحد در امور افغانستان گفته بود که به رهبري یک عنصر پشتون به جای ببرک کارمل در حزب و دولت نياز است. پاکستان نيز به چنين تعويضي تمايل داشت. سليک هريسن متخصص امريکايي امور شوروي نيز به اين نکته انگشت ميگذازد:

"اين واقعييت که نجيب الله یک پشتون بود، او را در نظر ديپلماتهاي شوروي جالب توجه داد. چرا که کارمل یک پشتون "واقعي" نبود و سياست هاي قومي رژيم او نارضايتي وسيعي در ميان پشتونها ايجاد کرده بود. کارمل اگر چه خود را منسوب به پشتون ميدانست، اغلب پشتونها با اشاره به منشأ فرهنگي او در ميان نخبگان کابل او را جزئي از خود نميدانستند". افزون بر اين ها، شوروي تمايل جناح خلق را در انتخاب رهبري جديد حزب و دولت مد نظر داشت. روس ها فکر مي کردند که نجيب الله بيشتر از هر کس ديگر درميان جناح پرچم براي جناح خلق با توجه به هويت اتنيکي او قابل پذيرش و اعتماد است. نجيب الله نيز در دوران رياست خاد اين اعتماد خلقي ها را جلب کرده بود. مؤلفين افغانستان در منگنه ژئوپوليتيک به اين نکته اشاره کرده مي نويسند: «فراکسيون بازان حزبي هم از شاخه پرچم و هم از شاخه خلق ميديدند که نجيب تمايلات فراکسيوني ندارد (چون او مستقيماً در کشمکش بر سر رهبري در حزب ميان تره کي و کارمل در سالهاي 60-70 دست نداشت). در دستگاه دولت روشن بود که نجيب در کرسی رهبر خاد جلو تمايلات موجود ضد خلقي کارمندان ارگانهاي امنيت دولتي را ميگرفت، با آنکه خود در نهانخانه دل به پيمانه يي با آنان همنو بود. به ياري اين گونه رفتار او توانست مناسبات شخصي خوبي با شماری از خلقيهاي برجسته چون نظر محمد، تني، وطنجار و گلابزوي داشته باشد.

پلنوم هژدهم کميته مرکزي حزب در واقع انجام کودتاي بدون خون ريزي نجيب الله عليه ببرک کارمل در درون حاکميت حزب دموکراتيک خلق بود که در نتيجه حضور نظامي شوروي تحقق يافت. زيرا سناريوي اين کودتا در مسکو نگاشته شده بود؛ برغم آنکه پلنوم هژدهم به آن نمايي از یک دگرگوني عادي در تغير تشکيلاتي حزب ارائه کرد.

نجيب الله در آغاز رهبري حزب از رهبري جمعي سخن مي گفت و تلاش ميکرد تا در گام نخست از تشديد و گسترش اختلافات درون حزبي بکاهد و اعتماد دو جناح اصلي خلق و پرچم و فراکسيونهاي مختلف اين جناح ها را بسوي خود بکشانند. او حتا به هواداران ببرک کارمل مراجعه ميکرد و با سياست ترعيب و ترغيب در صدد آن مي شد تا از مخالفت آنها در برابر خود بکاهد. نکته درخور توجه آن بود که نجيب الله در جهت متقاعد کردن هواداران ببرک کارمل به پذيرش تغير در رهبري حزب، اين تغير را خاست رهبري شوروي و زاده تحولات در شوروي تلقی مي کرد.

بعد از خروج قواي اتحاد شوروي از افغانستان در سال ۱۹۸۹م و قطع کمکهاي اقتصادي آنها دولت داکتر نجيب الله سه سال دوام آورد و در اين سه سال توانست موفقانه از سقوط دولت بدست مجاهدين جلوگیری کند و بالاخره با ختم منابع مالي، عدم تحقق یک توافق سياسي با گروههاي مجاهدين براي ختم جنگ و ايجاد یک دولت ملی، دوام دولت امکان نداشته جبراً آماده

به تسليمی قدرت به مجاهدين گرديد. داکتر نجيب الله در آخرين اجلاس کابينه از ختم منابع مالی به وزرای خود اطلاع داد و با شکست کوششهای او برای رسيدن به یک توافق سياسی در ژنوا با گروههای مجاهدين به آخر کار دولت خود رسیده بود از اين جهت به رفقا و وزرای خود اجازه داد تا در مورد سرنوشت آینده خود تصميم بگيرند و خود نیز خواست تا به دهلی نزد فاميل خود برود اما ملیشه های دوستم که امنيت میدان هوایی کابل را بدست داشتند از پرواز او جلوگیری کرده موصوف ناگذير به دفتر ملل متحد در کابل پناهنده شد.

اصلاحات

نجيب الله در دوره رياست جمهوری خود دست به اصلاحات گسترده ای در نظام و سياست های حزبی وارد کرد، حتی نام حزب را تغيير داد و حزب دموکراتیک خلق را به حزب "وطن" تغيير نام داد.

او لويه جرگه را در سال ۱۳۶۶ برگزار کرد و اين جرگه قانون اساسی جدیدی را به تصويب رساند. در اين قانون اساسی آزادی های زیادی برای شهروندان کشور، از جمله آزادی رسانه ها و تشکيل احزاب سياسی تضمين شد. احترام به "دين مقدس اسلام" و پیروی از آن برای دولت الزامی شد و نجيب الله حتی خود در برخی از گردهمای های مذهبی در کابل شرکت می کرد.

خروج اردوی شوروی سابق از افغانستان، ۲۶ دلو ۱۳۶۷ و کودتای نافرجام شهنواز تنی، وزیر دفاع دولت نجيب الله در ۱۶ دلو ۱۳۶۸، از مهمترین رویدادهای نظامی دوره رياست جمهوری او شمرده می شود.

نجيب الله با خروج نیروهای شوروی از افغانستان با سخنرانی های مردم پسند خود از طریق رادیو و تلویزیون دولتی با لحن صمیمانه و خودمانی تلاش کرد سياست آشتی جویانه خود را توسعه دهد. اما گروههای مجاهدين مستقر در پاکستان و ایران اين سياست او را ناشی از ضعف دولت کابل و نوعی نیرنگ تلقی کردند و در سال ۱۳۶۸ خورشیدی عملیات بزرگی را با هدف سقوط دولت نجيب الله در جلال آباد در شرق افغانستان آغاز کردند. ولی اين عملیات با شکست سختی مواجه شد و اين شکست نظامی به نحوی اين پیام را به مجاهدين رساند که دولت او علی رغم خروج اردوی شوروی سابق از افغانستان، همچنان به قوت خود باقی است.

سقوط

با اين همه، نجيب الله به ادامه سياست آشتی ملی خود تشکيل اداره موقت و حتی برگزاری انتخابات را پذيرفت، اما اختلافات درونی در سالهای آخر حکومتش، او را در آستانه سقوط قرار داد. دولت نجيب الله با مخالفت ژنرال عبدالرشيد دوستم، از فرماندهان عمده شبه نظامیان طرفدار دولت نجيب در شمال افغانستان، با فروپاشی حتمی مواجه شد. در نخستين ماه سال ۱۳۷۱ خورشیدی نجيب الله تصميم به کناره گیری از قدرت و خروج پنهانی از کشور گرفت، اما سربازان تحت امر ژنرال دوستم در فرودگاه کابل مانع خروج او از کشور شدند. زمانی که راه خروج از کشور هم بروی نجيب الله بسته شد، او به دفتر نمایندگی سازمان ملل در کابل پناه برد و حدود پنج سال در آنجا بود.

گروههای مجاهدين در هشتم ثور ۱۳۷۱ خورشیدی وارد کابل شدند؛ پس از آن بزودی درگیری های مسلحانه در شهر کابل آغاز شد و اين جنگ ها تا پنج سال در کابل و تا ده سال ديگر در مناطق مختلف افغانستان ادامه يافت. ویرانی، خونریزی و آوارگی که اين جنگ ها برای مردم در پی آورد، شماری از مردم به ياد سخنان نجيب الله افتادند که گفته بود اگر قدرت به یک اداره مورد توافق همه افغانها منتقل نشود، در کشور "حمام خون" جاری می شود.

طالبان به محض ورود به شهر کابل نجیب الله و برادرش، ژنرال احمدزی را از دفتر سازمان ملل در کابل بیرون کردند و در چهار راه آریانا به برج مراقبت ترافیک آویختند. طالبان جسد های آنها را در همانجا گذاشتند تا همه کسانی که از آن جا می گذشتند، ببینند. در باره انگیزه و عاملان قتل نجیب الله مطالب زیادی منتشر شده است. از جمله، برخی گفته اند که او را عوامل با نفوذ پاکستانی در درون گروه طالبان به دلیل مخالفت نجیب با موافقتنامه دیورند کشتند، اما برخی نوشته اند که او را مخالفان حزبی او، که در آن زمان با طالبان همنا بودند، به دار آویختند. قابل یادآوری است که در آستانه ورود طالبان به شهر کابل نجیب الله به خانم خود در دهلی پیام کرده بود که نگران نباشد طالبان از خود هستند! این میرساند که کسانی در مقامات بلند همراه با طالبان پیام نادرستی را به او داده بودند.

پس از سقوط طالبان در خزان سال ۱۳۸۰ خورشیدی، که بازار عکس های رهبران مجاهدین، به خصوص حامد کرزی، رئیس جمهوری دولت پس از طالبان و احمد شاه مسعود، فرمانده مشهور مجاهدین گرم شد، عکس های نجیب الله هم در کنار عکس های آنها قرار گرفت. در سالهای اخیر مجموعه سخنرانی ها و تصاویر ویدئویی او بر روی سایت های اینترنتی و کتابفروشی های کابل و تقریباً همه شهر های افغانستان پیدا می شود. حتی عکس های او با عنوان "قهرمان شهید" در سالنامه ها به چاپ می رسد.

با این همه، سایه سنگینی که ریاست او در سازمان خاد بر شخصیت نجیب الله افکند، از ذهن بسیاری از افغانها زدوده نشده و آنها هنوز هم او را با همین تصویر و از همین زاویه می شناسند.

یکتعداد عوامل سقوط دولت داکتر نجیب الله

در سال ۱۹۸۵، هنگامی که آقای «میخائیل گورباچف» به دبیر اولی حزب کمونیست اتحاد شوروی گمارده شد، زمامداران، دیگر آنوقت به لزوم عقب نشینی از افغانستان پی برده بودند. کارزار گسترده ای علیه جنگ، که خانواده سربازان، جنگجویان پیشین و حتی افسران زیر پرچم براه انداخته بودند مسکو را بدان سمت راند. دور نبود که نسیم «perestroika» پربرسرایکا و گلازنوست «glasnost» بوزد. در افغانستان، «نجیب الله» که تازه به مقام ریاست جمهوری برگمارده شده بود، به سودای ناسیونالیسمی عمل گرا، بیش از پیش از مارکسیسم - لنینیسم فاصله می گرفت. در سال ۱۹۸۸ او نام حزب دموکراتیک خلق افغانستان را به «وطن» تغییر داد. در فرجام دوران مأموریت خود، حتی در نظر داشت که مقام وزارت دفاع را به «احمد شاه مسعود» بسپارد.

این نرمش پذیری ها، که از هنگام عزیمت «ببرک کارمل» و صعود «نجیب الله» احساس می شد، سهمی در اتخاذ سیاستی رسمی موسوم به «آشتی ملی» داشت. Artemy Kalinovsky تاریخدان در اثر خویش با عنوان «بدرودی طولانی» چشم انداز اجمالی خوبی از این جنبه های دیپلماتیک به دست می دهد. او می نویسد: "از سال ۱۹۸۵ تا سال ۱۹۸۷ سیاست مسکو در باره افغانستان را عزم پایان بخشیدن به جنگ بدون تن دادن به شکست پیش می برد. "گورباچف" کمابیش به همان اندازه پیشینیش از گزندهای عقب نشینی شتابزده ای که ممکن بود حیثیت شوروی را خصوصاً نزد شرکای جهان سومی اش خدشه دار سازد بیمناک بود. با اینهمه او به تعهد پایان بخشیدن به جنگ نیز کمر بسته بود، و هیئت سیاسی حزیش نیز در این سمت و سو پشتیبان وی بود. این جهت گیری متضمن جستجوی رویکردهای تازه ای بود تا رژیم ماندگاری را در کابل بر جای بگذارد که پس از خروج سپاهیان شوروی بتواند دوام آورد".

برای توفيق در سياست «آشتی ملی» به همکاری ایالات متحده، نخستین پشتیبان مجاهدین نیاز بود. از بخت بد افغانستان و شوروی، دولت «ریگان» آنوقت میان «Bleeders» («خونریزان») و «dealers» («آشتی جویان») به دو دستگی افتاده بود. «جرج شولتز» (George Shultz) وزیر امور خارجه در میان مصالحه جویان اصلی هوادار کنار آمدن با اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی جای داشت. موضع گیری آنها ساده بود: معتقد بودند که چنانچه ارتش سرخ از افغانستان عقب نشیند، ایالات متحده باید از کمک به مجاهدین دست بردارد. اما «خونریزان» که در صحن «CIA» و «لابی افغان» در گنگره آمریکا حضوری پر رنگ داشتند، گوششان به این حرف ها بدهکار نبود: آنها پایان کمک به مجاهدین را به توقف صاف و ساده هر گونه پشتیبانی شوروی از دولت «نجیب الله» مشروط می ساختند. آنها بودند که سرانجام به مقصود رسیدند.

در ماه فبروری ۱۹۸۹ آخرین تانک شوروی پل دوستی در شمال رود آمو دریا را پشت سر نهاد. با اینحال، مسکو از یاری دادن به «نجیب الله» دست نکشید. در ماه مارچ ۱۹۸۹ وقتی سپاهیان دولت افغانستان، که آنگاه دیگر به تنهایی می جنگیدند، محاصره مجاهدین را در جلال آباد در نزدیکی مرز پاکستان شکستند، همه را به شگفتی انداختند. چنانچه شورشیان موفق می شدند این شهر را بگیرند، دور نبود که کابل مقصد بعدی آنان باشد. پس از آن، هفت حزب مجاهدین، به رغم فن آوری نظامی عالی شان، همچنان از هم دریده و گرفتار ناساگاری های راهبردی ماندند.

به عقیده «بریت ویت»، «ادوارد شواردنادزه (Edouard Chevardnadze)» که نمی خواست نخستین وزیر امور خارجه شوروی باشد که به شکست تن در می دهد، پرشور و حرارت ترین پشتیبان «نجیب الله» بود. او مجاب شده بود که افغان ها قادر خواهند بود به لطف جریان نفت و تسلیحاتی که از اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی می رسید تا ابد بجنگند. در حقیقت، «نجیب الله» توانست سه سال بیش دوام آورد. در پایان سال ۱۹۹۱ وقتی «بوریس یلتسین» (Boris Eltsine) «»، «گورباچف» را برکنار کرد و اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی فرو پاشید، جریان حیاتی کمک ها نیز قطع شد.

با بودن «یلتسین» در مسند قدرت در روسیه، رژیم «نجیب الله» از پای در افتاد. اگر گفته «بریت ویت» را ملاک گیریم، گویا «یلتسین»، در مقام رئیس جمهور فدراسیون روسیه، حتی پیش از سقوط آقای «گورباچف» رشته های پیوندی را با مجاهدین افغان به هم بافته بود. از دیگر سو به محض آنکه عرضه لوازم و ضروریات روسی قطع شد، آقای «عبدالرشید دوستم» یکی از حامیان نظامی اصلی «نجیب الله»، به اردوگاه شورشیان پیوست.

با اعلان خاتمه کار حکومت به مجلس وزرا و متعاقباً ناکامی داکتر نجیب الله برای خروج از کشور، بیجهت نیست که رفقا و وزرای دولت نجیب الله در مورد آینده خود خود تصمیم گرفتند و هرکه به راهی رفت. در این بحبوحه جانبداری فرصت طلبانه جنرال عبدالرشید دوستم از احمدشاه مسعود و تسلیمی دولت و نیروهای نظامی داکتر نجیب الله توسط تعدادی عناصر پرچمی دولت او مانند وکیل، فرید مزدک، جنرال نبی عظیمی، جنرال علمی و غیره در سال ۱۹۹۲ع، به احمدشاه مسعود و حزب جمعیت به مسعود و حزب جمعیت فرصت داد تا با نادیده گرفتن توافتات میان گروههای مجاهدین تمام قدرت را بدست گرفته حاکم مطلق گردند.

دستآورد جمهوري دموکراتيک افغانستان

اثرات سياسي و اجتماعي

آغاز زمامداري جناح «خلق» حزب، خونبار بود. چهل تن ژنرال و همپيمانان سياسي «داوود»، که دو صدراعظم پيشين نيز در ميان آنان بودند بدون محاکمه اعدام شدند. جزو ديگراني که به زندان افتادند يا به قتل رسيدند، اسلامگرايان، مائويست ها و حتی اعضای جناح «پرچم» نيز ديده می شدند.

خشونتى که «خلق» بدان دست زد، زمامداران شوروى را نگران کرد. باهمه اصلاحات ترقیخواهانه گوناگون - ممنوعيت ازدواج کودکان، کاهش ميزان جهيزيه، حذف قروض رهنی روستائی، پیکار با بیسوادی مردان و زنان (با آموزش جداگانه برای هر گروه)، اصلاحات ارضی، و جز اینها-، خطاهای مدیریت آنان، واکنش های خشن بخشی از مردم را برانگیخت.

آقای «صالح محمد زیری»، یکی از مسئولان کهنسال کمونیست که «ستیل» توانسته بود رد پای وی را در ساختمانی ساده و معمولی در لندن پیدا کند، مقاومت مردم را به این عبارات شرح می داد: «در آغاز، روستائیان خشنود بودند، اما وقتی فهمیدند که ما کمونیست هستیم، رفتار و سلوکتان را [نسبت به ما] عوض کردند. سرتاسر جهان علیه ما بود. مردم می گفتند که ما به اسلام ایمان نداریم، و [البته] پر بیراه هم نمی گفتند. آنها به خوبی می دیدند که نماز نمی خوانیم. زنان را از سنگینی بار جهیزیه رهانیده بودیم و همین مردم می گفتند که ما هوادار بی بند و باری هستیم». عضو پيشين ديگر حزب دموکراتيک خلق افغانستان که او نيز در پایتخت بریتانیا رحل اقامت افکنده است، بیاد می آورد که رهبران حزبی که به قدرت رسیده بود «می خواستند بیسوادی را در ظرف پنج سال ریشه کن سازند؛ خواب و خیالی مسخره. مردم به طرح اصلاحات ارضی دل نمی دادند. حاکمان فرمانهای با ظاهر انقلابی صادر می کردند که می خواستند به زور به کار بندند. جامعه آماده نبود. با مردم مشوره نکرده بودند.

اصلاحات حزب دموکراتيک خلق افغانستان که در اضطرار بدان پرداختند از گزند شکاف و گسل کهن ميان شهرها و روستاها در جامعه افغانی برکنار نماند. جوانان شهرنشین آرمان گرا و درس خوانده چیزی از سپهر روستائی سر در نمی آوردند و می خواستند ترکیب دیگری بدان بخشند، در حالی که ساکنان دهکده ها با دیوارهایی از خشت خام، هیچگونه همدلی با دیوانسالاری شهری نشان نمی دادند. از اینرو جای شگفتی نبود که ابعاد اجتماعی و فرهنگی اصلاحات کسانی را خوش نیاید، زیرا امتیازات ملایان و مالکان و صاحبان ارضی گسترده را تهدید می کرد؛ اما آزار دهنده تر آن بود که دهقانان مؤمن، جنبه های اقتصادی ترقیخواهانه برنامه را نیز یکسره بر نمی تافتند.

افغانستان سال های دهه ۱۹۷۰ هرچند فقیر و بی بهره از مساوات بود، اما از آنگونه تمرکز کشاورزی، به طور مثال، همچون عصر پیش از انقلاب های چین و مکزیکو رنج نمی برد. همانگونه که «جاناتان ستیل» تشریح می کند، رعایا غالباً «حلقه ها و پیوندهای مذهبی، عشیره ای و خانوادگی با مالکان خویش داشتند و حاضر نبودند که از اقتدار آنان سرپیچی کنند». جامعه روستائی که هموار نسبت به کابل به گونه ای خودمختار بود، احساس می کرد که دستخوش تهدید است. ناگزیر رفته رفته به مقاومت مسلحانه روی آورد و به احزاب اسلامی پیوست که در دوران سرکوبی که «داوود» پیش می برد به پاکستان گریخته بودند.

برخی خطاهای فنی باز هم بیشتر به وخامت وضعیت حزب دموکراتيک خلق افغانستان دامن زد. کمونیست های کابل در شتابزدگی خویش زمین ها را تقسیم کردند، ولی مالکیت آب را به حال

خود وانهاند: اشتباهی که از بی خبری آنها از کشاورزی بومی پرده بر می داشت. نظام سودخوری ناعادلانه بازارها را ملغی کردند، ولی برنامه رهنی قرضه های زراعتی جایگزینی را به منظور کمک به روستائیان تنگدست برپا نساختند. از آنسو دولتمردان شوروی هم از دعوت کابل به رها کردن یا به تعویق انداختن تندرو ترین اصلاحات باز نمی ایستادند.

کمونیست ها نخستین تجددخواهان افغان نبودند که طعم ناکامی ها را چشیدند. امان الله خان نیز با شورشی عشیره ای در مخالفت با سیاست تجددگرایی وی به الهام از اصلاحات «مصطفی کمال اتاتورک»، از سلطنت برافتاد. او اصلاحات کشاورزی حداقلی را روا داشته، به زنان حق رأی داده و آموزش دختران را آغاز کرده بود. نخبگان روستائی جاده های زیبا را ارج می نهادند، اما دریافت مالیات برای تأمین هزینه آنها را نمی پسندیدند؛ روستائشینان بهبود کشاورزی و آموزش را می پذیرفتند، اما تعدی به نظامی مردسالار را بر نمی تافتند.

حزب دموکراتیک خلق افغانستان در حالیکه از آغازین روزهای حیات خویش، مظالم حکومت های پیشینه را نکوهش می گرفت، استبداد و گونه های دیده شده آن را محکوم می کرد، اما همین حزب همزمان با تبلیغاتی که در این زمینه داشت، با اعمال ظالمانه دل های مردم افغانستان را به سختی آزد و در ژرفای جامعه تخم دشمنی کاشت. رهبران حزب هرگز سر در گریبان فرو نبردند که ببینند، کجای تاریخ افغانستان حکایتگر چنان جفایی در حق مردم افغانستان است. آنها تا این که سیاست های غلط و اعمال جفاآمیز خود را منشأ بروز ناهنجاری ها ارزیابی کنند، مخالفین شوروی را محکوم کردند. گویی مخالفین شوروی هم از خدا بروز چنان روزی را مطالبه می کردند تا اسباب مشغولیت نظامی برای شوروی و حکومت جمهوری د. ا با بهره برداری های مختلف سیاسی و "ایدیولوژیک" مساعد شود. حکومت 17 ماهه نورمحمد تره کی مقدمات چنان بازی درآمیز برای مردم افغانستان را ایجاد کرد. دیکتاتوری و مظالم اعمال شده از طرف دولت آن حزب یک بار دیگر به این تجربه گرانبها و نتیجه گیری برای کشور ما افزوده است که نظام یک حزبی و متکی به بیگانگان، ظلم مضاعف را در حق مردم یک جامعه اعمال می کند. با بسا نتایج دیگری که در فرجام بررسی 14 ساله حیات آن، باید گفته شود.

شایان یادآوری است که آن تعداد از رهبران حزب د. خ ا که زنده هستند، و چند تنی که تا حال کتاب ها و نوشته هایی راپیرامون زمانه مورد بررسی انتشار داده اند، برداشت دیگری ارایه می دهند. آنها منشأ اصلی آن همه تبهکاری در افغانستان را، در ساختار استبداد آمیز حزب و عقاید حاکم بر آن نمی بینند. همچنان اتحاد شوروی را به عنوان دوست خلق های جهان و منجمله خلق افغانستان معرفی می کنند. برخی به بخصوص جناح پرچم در ارزیابی از ستم های زمانه تره کی، حفیظ الله امین را مقصر می دانند. البته به عنوان گماشته "سی. ای. ای.". همه همنظر اند، که نیت خوبی برای مردم افغانستان داشتند. بر این مبنا از دید آنها این "ارتجاع داخلی و جهانی" بود که مانع تحقق نیت و برنامه های خوب گردید. اما هستند تعدادی از اعضای حزب که از بیان حقایق حاکمیت ح. د. خ. ا اباً ندارند.

عبدالله نابیی یکی از تیوریسین های پرچمی اخیراً در وبسایت "حزب نوین مردم افغانستان" زیر عنوان مقاله "انحطاط جامعه افغانی" در مورد عوامل ناکامی حزب دموکراتیک خلق افغانستان بخصوص عوامل داخلی حزب مینویسد: "... این جا روی کاستیهای سرشتی حزب مکث میکنم که چگونه در امتداد چهارده سال حاکمیتش نقش بارزی را (خواسته یا ناخواسته) در استقرار انحطاط در جامعه بازی کرد.

اصل «زرین» مرکزیت دموکراتیک که جوهر آرمانی زنده گی درون - حزبی پنداشته میشد، هیچ گاهی از «اصل مرکزیت» فراتر نرفت. اگر از یک سو شرایط عینی اختناق و ناعلنی بودن

حزب عامل بودند، از سوی دیگر رهبري حزب، آگاهانه يا ناآگاهانه، برای ایجاد و تقويت دموکراسی در درون حزب برنامه يی را اجرا نکرد. انسجام و یک پارچه گی ظاهري حزب و تعمیل جانپازانه اوامر مقامهای بالایی از سوی رزمندگان صف، این پندار واهی را در رهبري و در صفوف حزب به وجود آورده بود که گویا روح و ایمان انقلابی یگانه غنای زنده گی درون حزبی را میسازند و آن را از خطرهای هجوم هیئت حاکمه از یک سو و چند پارچه گی درونی از سوی دیگر، در امان میدارند. این از نخستین و بزرگترین اشتباههای رهبري ح. د. خ. ا بود. اولین پیامد نبود دموکراسی در درون حزب، برعکس انتظار، انشعاب حزب بود. اما آنچه مهمتر از انشعاب تبارز کرد دیکتاتوري آغاز احراز قدرت سیاسی بود. حزبی که زنده گی درونی غیردموکراتیک داشت، نمیتوانست (با حاکمیت بر دولت) دولت دموکراتیک را بنیاد گذارد.

بعد دموکراسی در اصل مرکزیت دموکراتیک به معنای ابراز عقیده و اندیشه يا به سخن دیگر کاربرد "آزادی" است. "مانیفست" جامعه فارغ از بهره کشی را «فرمانروایی آزادی» تعریف کرد و سارتر بر آن بود که "آزادی" (اختیار) بنیادی ترین و نخستین ارزش بشری است زیرا تنها با کاربست اختیار است که میتوان دیگر ارزشها را برگزید. اگر آزادی یا اختیار نباشد هرگز نمیتوان یاری رساندن به یک "ناتوان" را به حیث یک ارزش هومانستی برگزید. آنچه در حزب دموکراتیک خلق افغانستان از اعضای آن سلب شده بود آزادی بود بخصوص آزادی داوری! اعضای حزب ناگزیر چون رهبري داوری می کردند و این داوری همه امور زنده گی به شمول داوری در مورد ارزشها را در بر می گرفت. حزبی ها در ژرفای وجدان شان زنده گی خود را وقف دفاع از انسان مظلوم کرده بودند و حزب را شرف هستی خود و معنای زیستن خود تلقی میکردند. نخستین حادثه يی که روحیه "فداکاری" اعضای حزب را به حیث یک "ارزش بزرگ اجتماعی" ضربه زد، استقرار دیکتاتوري یک گروه کوچک بر تمام حزب و از طریق آن بر حزب - دولت و سپس بر جامعه بود. رفاقت حزبی که برترین رابطه اجتماعی و غنی ترین ارزش سیاسی تلقی می شد در پای سلطه و قدرت یک گروه کوچک قربانی شد و جای آن را کدورت، دشمنی، تفتین و توطئه گرفت. حزب دموکراتیک خلق افغانستان با آمیزش در دولت از پی رویداد 7 ثور از "ماهیت انقلابی" خود بیگانه گردید و از معنویت انقلابی خود تهی شد. دیگر از "رفاقت" که بنیاد هستی حزب به حیث یک سازمان رهایی بخش وابسته به دنیای کار پنداشته می شد، خبری نبود

رویداد 6 جدی که به دیکتاتوري خونین یک گروه در حزب - دولت پایان بخشید، همراه بود با تعمیق "از خود بیگانه گی" حزب - دولت که دیگر کاملاً در اختیار حزب - دولت شوروی قرار داشت. در 7 ثور حزب به حیث یک "اراده دسته جمعی" در دولت مستحیل گردید و در 6 جدی حزب - دولت به حیث یک اراده اجتماعی افغانی در اراده حزب - دولت شوروی مستحیل گردید. آن بخشهایی از جامعه افغانی که زیر اداره ، نفوذ و عملکرد حزب - دولت قرار داشتند توان تعیین سرنوشت خود را از دست دادند. از این قرار سلب اراده بخشی از جامعه افغانی - یعنی سلب آزادي انتخاب - رکود ارزشها را شتابان تر ساخت. این بخش جامعه افغانی هویت "جمعیت گیر افتاده يی" را به خود گرفت که آزادی را چونان رویایی دست نیافتنی در پروازگاه تخیل خود تصویر می کرد! "زد و بند" های درون حاکمیت بر اساس منافع گروهی (خانواده گی، فراکسیوني، جناحي، قومي، زبانی، سمتی و ...) آن بخش از اعضای حزب را که هنوز پابند ارزشهای هومانستی بودند و با دشواری توانسته بودند دستان خود را در زیر شادروان شفاف آرمانهای والای بشری پاکیزه نگه دارند، کاملاً به حاشیه بُرد

گسترش دامنه جنگ و افزایش سرسام آور تلفات انسانی در دو سوی خط کارزار بارآور روحیه کین توزی و انتقام جویی و بی ارزش ساختن "زنده گی انسانی" گردید. در سالهای پسین حاکمیت

حزب دولت برخی از اعضا، سپهبدان و گروه های حزبی نی تنها روی اصول حزبی شان پا گذاشتند، بل، با در غلتیدن در لجن خیانت با دشمنان پیشین شان همدست شدند و بر رفقای شان تاختند!

آن بخش از جامعه که با حزب دولت پیوند داشت باور و اعتقاد خود را نسبت به ارزشهایی که حزب در آیین نامه رسمی خود درج کرده بود و خود را ممثلی آنها در پهنه زنده گی اجتماعی جلوه می داد، کاملاً از دست داد. "سیاست بازی" گره یافته با فریب و نیرنگ جای کنش سیاسی را به حیث پراتیک ارزشمند اجتماعی گرفت. تسلیم دهی "قوای مسلح جمهوری دموکراتیک افغانستان" یگانه عامل فروپاشی نظام نبود، بل، این فروپاشی نظام ارزشی و استقرار انحطاط بود که عوامل تسلیم دهی قوای مسلح و افول حزب-دولت را ساختند. ارزش ها دیگر از ذهن ها کوچ کرده بودند و "معنویت" چیزی جز یک مفهوم میان تهی نبود. اعضای حزب دموکراتیک خلق افغانستان که دیگر در چرخهای دولت گیر مانده بودند محراب های مقدس گذشته شان را هیکل های مقوایی آلوده به پلشتیها یافتند! چنین است که امروز (پس از ربع قرن از فروپاشی حزب - دولت) به جز شمار اندکی از حزبی های وفادار به آن ارزشهای والای انسانی، دیگران در بستر پیامد های انحطاط به سر می برند!

باید بر ابعاد منطقه ای و جهانی جهاد افغانستان نیز تاکید کرد. در نتیجه جنگ 14 ساله در افغانستان و مداخله اتحاد شوروی در آن به فروپاشی نظام فرسوده اتحاد شوروی کمک کرد و در نتیجه جنگ سرد پایان یافت. این جنگ بساط کمونیزم را جمع کرد و ضربه جبران ناپذیر به تیوری حقانیت و موثریت سیستم سوسیالیستی و کمونیستی در سطح ملی و بین المللی وارد نمود و جنبشهای چپگرا را در تمام منطقه و جهان دستخوش بحرانی بزرگ ساخت. اعتماد و اعتقاد به کمونیزم و سوسیالیزم به مثابه دورنمای نجات کشورهای عقب مانده از فقر و بی عدالتی و نابرابریهای سیاسی برای همیشه خدشه دار شد.

اثرات و مصارف انسانی

اتحادشوروی سابق سالانه پنج میلیارد دالر و در مجموع در مدت 9 سال 45 میلیارد دالر در افغانستان مصرف کرد در حالیکه امریکا، عربستان سعودی، کشورهای اسلامی و اروپایی جمعاً به ارزش ده میلیارد دالر کمک و سلاح از سال 1980م تا 1992م در اختیار مجاهدین گذاشتند (احمد رشید، طالبان، 2000). مصارف حکومت افغانستان را در راه ادامه جنگ باید به این مبالغ افزود.

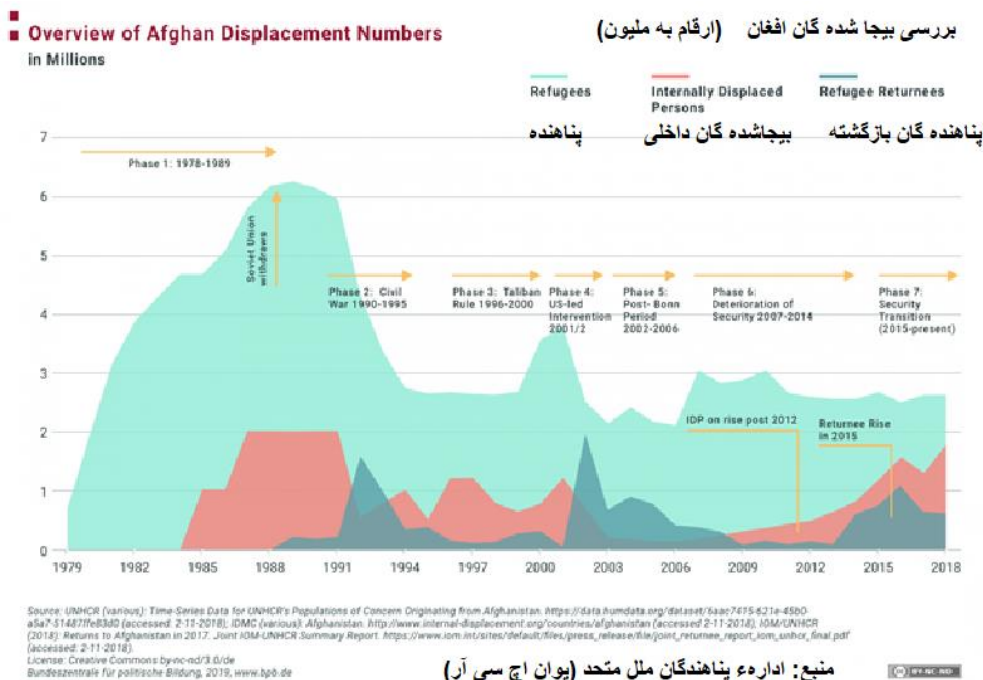
نتایج و اثرات انسانی ایجاد جمهوری دموکراتیک افغانستان میلیون ها شهید و معلول و مهاجر میباشد. در طول ده سال اول 1978-1987 حاکمیت جمهوری دموکراتیک افغانستان جمعاً 876,825 نفر افغان منجمه 650,056 مرد و 227,769 زن در افغانستان حیات خود را در نتیجه جنگها از دست دادند (نوراحمد خالدي، 1991م، ص 106). به این حساب در این مدت بطور متوسط سالانه نزدیک به 88 هزار نفر جان خود را از دست داده اند. اگر این رقم را بالای 14 سال حاکمیت حزب دموکراتیک خلق توسعه دهیم تعداد مجموعی کشته شدگان افغان در جنگهای زمان زعامت جمهوری دموکراتیک افغانستان به 1.32 میلیون نفر بالغ خواهد شد.

مزید بر تعداد کشته شده گان، میلیون ها نفر افغان نظر به سیاستهای دولت، نظر به حملات مجاهدین به دهات و شهر ها و نظر به جنگهای میان قوای دولتی و مجاهدین مجبور به ترک خانه ها، دهات و شهرهای خود شده به مناطق امن تر در داخل شهرها پناه بردند و یا به خارج از کشور مهاجرت نمودند. تعداد پناهنده گان به کشورهای پاکستان و ایران سر به میلیون ها نفر

زد. احصائيه هاى شامل گراف زيرين كه از منابع ادارهء پناهندگان ملل متحد ترتيب شده نشان ميدهد كه در سال 1988م تعداد پناهندگان (رفيوجي ها) و بيجا شده گان داخلي به بيش شش مليون نفر بالغ ميگرديد:

در مدت كوتاهي

در حاليكه پناهنده گان مستعد شهري به اميد متوطن شدن به كشورهاي امريكا، استراليا و اروپا رو به پاكستان و هندوستان نهادند، پناهندگان دهاتي سني مذهب در كمپهائي مهاجرين در پاكستان و شيعه مذهباني بخصوص هزاره ها به ايران مهاجر گرديدند. بازگشت تعداد زياد اين پناهنده گان دهاتي به افغانستان از سالهاي 2002م به بعد اثرات قابل ملاحظه ذهني و فرهنگي در كشور بوجود آورد كه به مشكلات كشور افزود.

علاوه بر آن ساختمان دموگرافيكي نفوس افغانستان در نتيجهء اين جنگها بطور قابل ملاحظه دستخوش تغيير گرديد و بخصوص اكثريت نفوس اوليهء شهرها مجبور به مهاجرت شدند و نفوس دهاتي جاي آنها را اشغال نمود. بدین ترتيب در تركيب و كيفيت نفوس شهرها تغييرات قابل ملاحظه به وجود آمد و موازي به آن فرهنگ شهري نیز دستخوش تغيير شد.

فهرست منابع مأخذ این بخش

1. جاناتان ستیل، کتاب ارواح میدانهای جنگ افغانستان، چاپ لندن سال 2012م: (بزبان انگلیسی)
2. نوراحمد خالدی، عواقب دموگرافیکی جنگ در افغانستان، مجله سروی آسیای مرکزی، انجمن مطالعات آسیای مرکزی، جلد 10، شماره 3 سال 1991، آکسفورد. (بزبان انگلیسی)
3. بصیراحمد حسین زاده وبسایت بی بی سی فارسی
4. سلطان علی کشتمند، یادداشتهای سیاسی و رویدادهای تاریخی، ناشر نجیب کبیر، سال 2002.
5. صدیق وفا، مباحثات فیسبوکی.
6. لوموند دیپلماتیک، بازنگری تجربه کمونیستی در افغانستان، 2012م
7. فرید مزدک، مصاحبه با بی بی سی فارسی.
8. خاطرات سیاسی جنرال عبدالقادر، چاپ دوم، زمستان ۱۳۹۲، هامبورگ.
9. صباح الدین کشکی، دههء قانون اساسی، ناشر مرکز نشراتی میوند، چاپ سوم، ۱۳۷۷، پشاور
10. عبدالله نابی وبسایت "حزب نوین مردم افغانستان" عنوان مقاله "انحطاط جامعهء افغانی"
11. نصیر مهرین - صدای آلمان
12. Artemy Kalinovsky, A Long Goodbye: The Soviet Withdrawal from Afghanistan, Harvard University Press, Cambridge, 2011
13. یاسین رسولی دیپلمات پیشین افغانستان در لندن / بی بی سی، / برژینسکی؛ چه چیزی در تاریخ مهمتر است؟ وجود طالبان یا فروپاشی شوروی؟، سه شنبه ۲۳ جوزا ۱۳۹۶.
14. سید محمدباقر مصباحزاده (پیام آفتاب، ۱۳۹۶)
15. اداره پناهنده گان ملل متحد UNHCR
16. جریده انترنتی پیام آفتاب، ۸ ثور ۱۳۹۵
17. احمد رشید، طالبان، اسلام نظامیگر، نفت و بنیاد گرائی در آسیای مرکزی، چاپ مطبعهء پوهنتون یل، ایالات متحدهء امریکا، 2000 (بزبان انگلیسی).

حکومت مجاهدين (1992-1996م)

مقاومت عليه رژيم جمهوري دموکراتيک

در جامعه عميقاً عنعنوی افغانستان رهبري مقاومت در مقابل رژيمهای، تره کی، امين، کارمل و نجيب الله متأسفانه بدست نيروهای سياسي اسلامگرای جامعه افتاد. اين نيروها به دو گروه بودند: گروه اسلامگرايان مکتبی (مکتب اخوان المسلمین محمد قطب) مانند گلبدین حکمتيار و برهان الدين رباني و گروه اسلامگرايان سنتی افراطي مانند مولوی یونس خالص، محمدی، حقانی، سيد احمد گیلانی و مجددي. در میان گروه دومی همچنان ميتوان گروه وهابی عبدالرب سیاف و همچنان گروههای شيعی حزب حرکت و وحدت هزاره ها امثالهم را شامل نمود. در پاکستان و ايران روحانيون مردم را به ادامه قيام عليه حکومت "کمونيستی" تشويق می کردند. با آنکه هسته اصلی اين احزاب مانند حزب اسلامی گلبدین حکمتيار و جمعيت اسلامی برهان الدين رباني از زمان جمهوري داوود خان در پاکستان مستقر بودند اما بر علاوه رفته رفته سائر احزاب جهادی از بطن روحانی ها و روشنفکران و مهاجرین بوجود آمد. در پاکستان ۷ گروه که بعدها به ائتلاف هفتگانه مشهور شد محور فعاليت های مهاجرین و مجاهدين شدند و در ايران شورای احزاب هشتگانه که مهمترين شان حزب حرکت اسلامی افغانستان بود و سازمان نصر که شديداً به ايران وابسته بودند.

تمام اين احزاب و گروهها ریشه های سربازگيري آنها به وابستگی های قومی و زبانی و مذهبی آنها مربوط میگردد و از اينجاست که سياست در افغانستان از جنبش روشنفکری سالهای 1960-1980م به وابستگیهای مذهبی و قومی نزول میکند. البته سياسیهای فعال و انتخابی قومپرستانه و مذهبی دولت های پاکستان و ايران و جريان دادن انتخابی کمکهای پولی، نظامی و سياسی به گروههای معين مورد نظر در تشکل و رشد اين جهت گيریها نقش براننده دارند.

ائتلاف هفتگانه پشاور

مهمترين ائتلاف مجاهدين شامل هفت گروه می شد که در سال (1985م) ۱۳۶۴ در شهر پشاور پاکستان با یکدیگر متحد شدند. همه اين گروهها از مسلمانان سنی مذهب تشکيل شده و به جز جمعيت اسلامی بقیه آن ها عمدتاً شامل مجاهدين پشتون میباشند:

- حزب اسلامی - شاخه حکمتيار به رهبری گلبدین حکمتيار - عمدتاً پشتون
- حزب اسلامی - شاخه خالص به رهبری یونس خالص - عمدتاً پشتون
- جمعيت اسلامی افغانستان به رهبری برهان الدين رباني و احمدشاه مسعود - عمدتاً تاجیک
- اتحاد اسلامی افغانستان به رهبری رسول سیاف - عمدتاً پشتون با گرایش وهابی
- محاذ ملی اسلامی افغانستان به رهبری پير سيداحمد گیلانی - عمدتاً پشتون با گرایش صوفی
- جبهه ملی نجات افغانستان به رهبری صبغت الله مجددي - عمدتاً پشتون
- حرکت انقلاب اسلامی افغانستان به رهبری محمدنبی محمدی - عمدتاً پشتون
- گروه حقانی

از نظر اعتقادات سياسي چهار گروه اول به اسلام سياسي مکتبی و برقراری حکومت مبتنی بر شریعت معتقد بودند و سه گروه آخر بیشتر به اسلام عنعنوی متداول در افغانستان تعلق داشته و

رابطه خوبی با ظاهرشاه پادشاه سابق افغانستان داشتند. جالب این است که هیچکدام این تنظیمهای هفتگانه از سوی یک پشتون درانی رهبری نمیشد. بخصوص بعد از تعیین حامد کرزئی به حیث رییس جمهور افغانستان در سال 2001م ناگزیر این بیت پشتو که نمایانم کی سروده است مصداق واقعی پیدا میکند:

توره به غلجی کوی پاچاهی به دورانی کوی

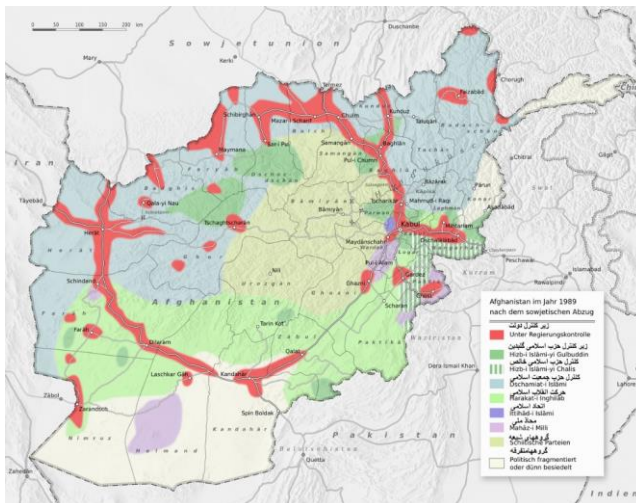
ائتلاف هشتگانه

ائتلاف هشتگانه مستقر در ایران شامل مجاهدین شیعه می شد که بیشتر متعلق به قوم هزاره بودند:

- حزب الله افغان
- سازمان نصر به رهبری سید حسین حسینی دره صوفی و عبدالعلی مزاری
- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی افغانستان به رهبری محمد اکبری
- شورای انقلابی اتفاق اسلامی به رهبری سید علی بهشتی
- جنبش انقلاب اسلامی به رهبری نصرالله منصور
- حرکت اسلامی افغانستان به رهبری آصف محسنی و شیخ صادق هاشمی
- اتحاد مبارزان اسلامی به رهبری مصباح زاده
- حزب رعد افغانستان عبدالجعفر نادری و اسماعیل بلخی

اغلب احزاب شیعه با تشکیل حزب وحدت اسلامی به رهبری عبدالعلی مزاری در سال 1989م جذب آن شدند و پس از آن حزب وحدت به عنوان نماینده اصلی هزاره های افغانستان عرض وجود کرد.

مناطق تحت نفوذ تنظیمهای جهادی در افغانستان

منابع بین المللی تمویل کننده پولی این جنگ دولت عربستان سعودی، دولت امریکا (سی.آی.ای) (شیخ های عرب و... و غیره بوده) و اسلحه و مهمات، توسط (سی.آی.ای)، از کشور های مصر، ترکیه، انگلستان، چین و دولت اسرائیل و شبکه های بین المللی قاچاق اسلحه تهیه گردیده است. مجموع کمکهای مراجع فوق را به بیش از ده میلیارد دالر تخمین کرده اند.

نقش کليدي سازمان استخبارات نظامي پاکستان (آي اس آي) را در رهبري نظامي و سياسي مجاهدين افغانستان ميتوان از نوشته هاي نويسندگان کتاب "تلک خرس" بهتر دانست. در کتاب مذکور ميخوانيم که: "جنرال اختر (جنرال عبدالرحمن اختر) طی هشت سال کار به حيث رئيس عمومي (آي.اس.آي) در واقعيت طراح وسازمانده جهاد افغانستان بود. وی توانست با رهبري همه جانبه جهاد، زمینه را برای پيروزي نهايي مجاهدين آماده سازد. جنرال اختر با ارائه اولين پيشنهادات وتوصيه ها برای رئيس جمهور در حقيقت امر در عقب پشت پرده جهاد و جنگ چريکي (در افغانستان) قرار گرفت. او در عرصه سياسي توانست اتحاد نسبي بين تنظيم هاي مجاهدين به ميان آورد. وی با درک دقيق از روحيات افغانها، ميدانست که قبل از بلند کردن سرو صداهاي سياسي، بايد پيروزي هاي نظامي را به دست آورد. او عقیده داشت که رهبران و قوماندانان مجاهدين بايد جهاد را نسبت به سياست ترجيح دهند. از نظر وی پيروزي هاي زودرس وناتوان سياسي، جهاد را به شکست حتمي مواجه ميسازد." (تلک خرس) يا حقايق پشت پرده جهاد در افغانستان، تاليف دگروال يوسف افسر متقاعد آي. اس. آي. اردوي پاکستان و آقای مارک ادکين امريکايي، ترجمه محمد قاسم آسمايي، نشر الکترونيکي: 2015م) به قول نويسنده کتاب "وظيفه من در (آي.اس.آي) سوق واداره امور "دفترافغانستان" بود. اين اداره مسؤليت پيشبرد جنگ عليه افغانستان را به عهده داشت" (همانجا).

مترجم کتاب بالا مينويسد: "نقش پاکستان وبه صورت مشخص (آي.اس.آي) در اين جنگ عبارت بود از سازماندهي وتعيين خط مشي برای تنظيم هاي جهادي، تلاش برای وحدت آن، ايجاد کمپ هاي تربيو و آموزش مجاهدين، تمويل پولي آنان، نقل و انتقال سلاح، مهمات وتجهيزات، دپو ساختن وتوزيع آن به تنظيم هاي جهادي، تهيه وتامين وسايل ارتباطي ومخابروي، تهيه اطلاعات از طريق کانالهاي استخباراتي واطلاعاتي پاکستان وسي.آي.اي، تهيه وتدوين پالانهاي عملياتي برای تخريب وانفجار اهداف سترايتژيک مانند پل وپلچک، بندهاي برق، ذخاير آب، تونل سالنگ، پايپ لين تيل وصدها وهزاران موسسه عامل المنفعه ديگر مانند مکتب ومدرسه، شفاخانه ومركز صحتي و اشتراک وهمکاری شانه به شانه با مجاهدين در اجراي پالانهاي تخريبي در داخل افغانستان". (محمد قاسم آسمايي. دوم اکتوبر 2012م، همانجا).

بنا به نوشته کتاب تلک خرس، شهر کابل هدف اولي واساسي در استرايتژي جنرال اختر بود؛ اما او نميخواست که آن را با يک حمله تصرف نمايد؛ بلکه خواست وهدف نهايي وی آن بود تا تمام هست و نيست کابل اعم از تأسيسات سياسي، اقتصادي، نظامي و خدمات اجتماعي آن نابود گردد. شعار او چنين بود «کابل بايد بسوزد»، بايد تمام خطوط ارتباطي واکمالاتي آن قطع ودائماً تحت فشار باشد. او ميدانست که در اينصورت شهر را ميتوان به سهولت وبدون مقاومت تصرف کرد. بزرگترين آرزوي وی اين بود تا بعد از سقوط وويراني کابل از آن بازديد بعمل آورده و"نماز شکرانه" را در آنجا ادا نمايد که اين آرزوي او برآورده نشد .. در کتاب تلک خرس ميخوانيم که "جهت دوم استقامت کار او در عرصه ديپلوماتيک وسياسي بود. البته نه ديپلماسي وسياست بين المللي، بل کاربرد ديپلوماسي درامورداخلي مجاهدين.. از نظر من جنرال اختر يگانه کسی بود که ميتوانست تا اندازه يی وحدت را در بين گروپ هاي متعدد مجاهدين که دشمن سرسخت يکديگر بودند، تأمين نمايد. او ميتوانست ولو برای مدت کوتاهی هم که شده، رهبران جهادي را باهم نزديک سازد. از نظر او بدون اين اتحاد، امکان وصول پيروزي در جبهه جنگ موجود نبود. او ميتوانست برای منافع جهاد، افراي را که حوصله ديدن چهره يکديگر را نداشتند؛ با يکديگر متحد سازد. علت عمده موفقيت او در اين بود که ميتوانست بطور دوامدار اضعاف متحده امريکا را تحت فشار قرار دهد تا ماشين جنگي جهاد را طبق دلخواه او تقويه نمايد. امريکا از طريق (سي.آي.اي) هميشه تالش ميورزيد تا کانالهاي اکمالتي، تجهيزات، آموزش

وتوزيع صالح به مجاهدين را در كنترول خويش داشته باشد واين از بركت مهارت جنرال اختر بود كه آنها نتوانستند آنها طبق دلخواه خود عملي نمايند. بنابر همين ملحوظ، جنرال اختر زماني از رهبري (آي.اس.آي) سبكدوش گرديد كه مجاهدين در آستانه پيروزي قرار داشتند." (همانجا)

موافقتنامه جنیوا

بنن سوان ديپلمات قبرسي و مشاور ارشد و نماينده خاص سرمنشي سازمان ملل متحد در امور افغانستان از طراهان . موافقتنامه جنوا (ژنو) بود. در زمان ماموريت آقاي سوان، موافقتنامه‌هایی ميان افغانستان و پاكستان با نظارت شوروي و امريكا، براي پايان جنگ در افغانستان بتاريخ 14 اپريل 1988م در جنوا امضاء شد . بر اساس اين توافق قواي اتحادشوروي به خارج كردن قواي خود از تاريخ 15 مئ 1988 آغاز كرد و خروج كامل بتاريخ 15 فيبروري 1989 تكميل گرديد.

شوروي ها در واقع نخستين گام را در رويگرداني از نجيب الله و دولت حزب دموكراتيک خلق با امضای توافقنامه ژنو و سپس خروج قواي خود برداشتند. ادوارد شوارد نادره وزير خارجه شوروي كه در پای اين توافقنامه با همتای امريكايي خود به عنوان تضمين كنندگان امضاء گذاشت، بعداً از خيانت با نجيب الله سخن گفت: "من در وقت امضای اين قطع نامه احساس بدی داشتم و اين كار براي من به شدت مشكل می نمود. و در راه برگشت در طياره فهميدم كه ما با نجيب الله خيانت كرديم." (گروگانهای تاريخ، بخش دوم، مزوروف، فارسي رو www.farsi.ru).

اما ايالات متحدهء امريكا برخلاف تعهدات جنیوا همچنان به ارسال اسلحه و مهمات به مجاهدين از طريق پاكستان ادامه داد. با توجه به ادامهء كمكهای نظامي و سياسي امريكا و پاكستان، گروههای مجاهدين كه در مذاكرات و عقد توافقات جنیوا استراك نداشتند از قبولی اين توافقات اجتناب كردند.

عواقب سبوتاز پروسهء مصالحهء ملی

جنگهای داخلی معمولاً به دو طريق خاتمه ميبابند: پيروزي كامل نظامي يکی از جانبين، ويا از طريق رسيدن به يک مصالحهء ملی. ختم جنگهای سريلانكا (18 مئ 2009) و توافق اخير (5 اگست 2016م) صلح در كولمبيا مثالهای زنده اين دو طريق ميباشند. قرار بود جنگهای جهادی كه از سال 1979م در افغانستان جريان داشت در ماه اپريل سال 1992م با يک مصالحهء ملی و انتقال قدرت به يک حكومت موقت مجاهدين خاتمه يابند. اما در آخرين لحظات، به گفتهء احمد شاه مسعود، او تصميم گرفت كه از تطبيق اين پروسه جلوگیری نموده قدرت را بصورت يکجانبه توسط نيروهايي كه از طرف مردم شمالی ايجاد شده بود بدست گیرد و به گفتهء او "از تطبيق يک توطئهء بين المللی جلوگیری بعمل آمد". ناگفته نماند كه پيوستن فرصت طلبانهء تعدادی از عوامل پرچمی دولت داکتر نجيب الله و هم چنان جنرال دوستم با مليشه های احمدشاه مسعود اين امکان را برای مسعود فراهم نمود و در نتيجه فرصت صلح در کشور از دست رفته کشور غرق در جنگهای تنظيمی گرديد.

توافقنامهء پشاور

احزاب هفتگانهء جهادی مستقر در پيشاور پاکستان در 24 اپريل 1992 مطابق به ششم ثور 1371 توافق کردند که یک شورای رهبری متشکل از رهبران جهادی به ریاست جمهوری موقت صبغت الله مجددي برای دو ماه از تاريخ 8 ثور 1371 تا 7 سرطان 1371 همان سال تشکیل شود. پس از اتمام دوره دو ماهه صبغت الله مجددي، برهان الدین ربانی رهبر حزب جمعیت اسلامی تا 8 ثور 1371 به عنوان رئیس جمهور موقت انتخاب می شد، و همچنین توافق شده بود در سال 1992م یک شورای ملی برای تصویب قانون اساسی موقت تشکیل شود و پس از آن یک دولت موقت برای 18 ماه فعالیت می کرد و سپس انتخابات برگزار می شد. در این توافقنامه، گلبدین حکمتیار به عنوان صدراعظم، احمد شاه مسعود به عنوان وزیر دفاع دولت صبغت الله مجددي تعیین شده بود. متن توافقنامه پشاور چنین است:

"ساختار و روند برای دوره موقت "دولت اسلامی افغانستان" به صورت زیر تنظیم گردید:

تصمیم گرفته شد که هیئت 51 عضوی به رهبری صبغت الله مجددي وارد افغانستان شوند و قدرت را از حاکمان فعلی کابل بدون قید و شرط برای مدت دو ماه در اختیار بگیرند. رئیس این تشکیلات مثل «رئیس جمهور» در این دو ماه خواهد بود. پس از این دوره این نهاد به عنوان یک هیأت موقت مشورتی باقی خواهد ماند. ریاست این دوره انتقالی را مجددي در اختیار خواهد داشت و دوره این شورا برای چهار ماه می باشد.

تصمیم گرفته شد که برهان الدین ربانی برای چهار ماه به عنوان رئیس دولت موقت اسلامی افغانستان و رئیس شورای رهبری تعیین و کار خود را پس از اتمام دوره دو ماهه انتقال قدرت آغاز کند.

دوره مذکور حتی یک روز تمدید نخواهد شد.

سمت صدارت و اعضای کابینه از افراد درجه دوم تنظیمات توسط رهبران تنظیمها انتخاب گردد.

سمت صدارت به حزب اسلامی اختصاص داده شده است.

سمت معاون صدارت و وزیر داخله به حزب اتحاد اسلامی اختصاص می یابد.

سمت معاون صدارت و وزیر معارف به حزب اسلامی مولوی خالص تعلق می یابد.

سمت معاون صدارت و وزارت خارجه به حزب محاذ ملی اسلامی افغانستان (پیر احمد گیلانی) تعلق می گیرد.

سمت وزارت دفاع به حزب جمعیت اسلامی تعلق می یابد.

ستره محکمه کشور به حزب حرکت اسلامی (محمد آصف محسنی تعلق می گیرد).

همچنین تصمیم گرفته شد که شورای رهبری علاوه بر تقسیمات و تعیینات در وزارتخانه ها برای حزب وحدت و شورای ایتلاف مولوی منصور و سایر برادران نیز وزارتخانه ها را تعیین نماید.

مدت این دوره شش ماه خواهد بود و در این مدت درباره حکومت انتقالی آینده که دوره آن 2 ساله خواهد بود شورا به اتفاق آرا تصمیم می گیرد.

افرادی که این توافقنامه را امضا کردند.

- مولوی محمد نبی محمدی
- صبغت الله مجددی
- عبدالرب رسول سیاف
- قطب الدین هلال از حزب اسلامی گلبدین حکمتیار
- برهان الدین ربانی
- مولوی محمد یونس خالص
- پیر سید احمد گیلانی

جدول زمانی به قدرت رسیدن دولت اسلامی مجاهدین:

- ۱۹۹۲/۱/۱ افسران و سربازان اردوی حکومت افغانستان در شهرک مرزی حیرتان به رهبری جنرال عبدالمومن علیه حکومت داکتر نجیب الله قیام کردند.
- ۱۹۹۲/۳/۱۵ ولایت سمنگان بدست مجاهدین سقوط کرد.
- ۱۹۹۲/۳/۱۸ شهر مزار شریف با همکاری جنرال دوستم و مجاهدین از تصرف حکومت مرکزی افغانستان بیرون شد.
- ۱۹۹۲/۳/۲۰ گروه‌های مخالف داکتر نجیب در شهر مزار شریف تجمع و سازمان جنبش اسلامی افغانستان را به رهبری جنرال دوستم بنهاد نهادند.
- ۱۹۹۲/۴/۱۴ مجاهدین تحت فرمان قهرمان احمدشاه مسعود کنترل میدان نظامی بگرام را بدست گرفتند.
- ۱۹۹۲/۴/۱۶ عبدالوکیل وزیر خارجه حکومت کابل به پروان رفت تا با احمدشاه مسعود درباره انتقال قدرت به مجاهدین مذاکره نماید.
- ۱۹۹۲/۴/۱۶ داکتر نجیب الله به دفتر سازمان ملل متحد در کابل پناه برد.
- ۱۹۹۲/۴/۱۸ ولایت هرات بدست مجاهدین به رهبری امیر اسماعیل خان فتح شد.
- ۱۹۹۲/۴/۲۰ مجاهدین از گروه‌های مختلف شهر قندهار را تسلیم شدند.
- ۱۹۹۲/۴/۲۳ شهرهای جلال‌آباد، گردیز، مهترلام و قلعه نو تسلیم مجاهدین شد.
- ۱۹۹۲/۴/۲۴ رهبران مجاهدین افغانستان بالای طرحی موافقت کردند که به اساس آن صبغت الله مجددی برای دو ماه به حیث رئیس حکومت انتقالی افغانستان تعیین شد.
- ۱۹۹۲/۴/۲۵ گروه‌های مختلف مجاهدین اداره شهر کابل را بدست گرفتند و همزمان به آن دور جدیدی از جنگ‌های داخلی بر سر قدرت شروع شد.
- ۱۹۹۲/۴/۲۵ اولین اعلامیه دولت موقت اسلامی افغانستان مبنی بر امنیت شهر کابل صادر شد. همزمان با صادر شدن اعلامیه جنگ میان نیروهای حزب اسلامی و متحدین جمعیت در اکثر نقاط جنوبی شهر کابل شروع شد و حزب اسلامی مجبور به

- عقب‌نشینی با اطراف کابل گردی و نیروهای احمدشاه مسعود، جنرال دوستم و حزب وحدت کنترول کامل شهر هابل را در اختیار گرفتند.
- ۱۹۹۲/۴/۲۸ صیغت الله مجددي رئيس دولت موقت اسلامی افغانستان با کاروان مجاهدين وارد شهر کابل شد.
  - ۱۹۹۲/۴/۲۸ مراسم انتقال قدرت به مجاهدين در تالار و زرات خارجه گشايش يافت و فضل حق خالقيار صدراعظم دوران حکومت داکتر نجيب الله رسماً حکومت را به آقای مجددي تسليم کرد.
  - ۱۹۹۲/۵/۲ کابينه جديد حکومت مجاهدين اعلان شد.
  - ۱۹۹۲/۵/۲۲ صیغت الله مجددي رئيس حکومت موقت افغانستان به ولایت مزار شريف رفته و در آنجا رتبه سترجنرالی را به عبدالرشيد دوستم اهدا کرد.
  - ۱۹۹۲/۶/۲۸ صیغت الله مجددي زمام امور را به شواری قیادی تسليم کرد و شواری قیادی برهان الدین ربانی را به حیث رئيس حکومت موقت مجاهدين برگزید.
  - ۱۹۹۲/۱۲/۱۱ روز ماتم ملی بخاطر کشته شدگان جنگ‌های اخیر ايکه بين مجاهدين در شهر کابل اتفاق افتاد تجلیل شد.
  - ۱۹۹۲/۱۰/۳۱ مدت ریاست جمهوری استاد ربانی خاتمه يافت ولی انتقال قدرت تا برگزاری شواری اهل حل و عقد به تأخیر افتاد.
  - ۱۹۹۲/۱۲/۲۹ شواری اهل حل و عقد در شهر کابل دایر گردید.
  - ۱۹۹۲/۱۲/۳۰ شواری اهل حل و عقد استاد برهان الدین ربانی را به حیث رئيس‌جمهور حکومت مجاهدين انتخاب نمود.
  - ۱۹۹۳/۳/۸ رهبران مجاهدين افغانستان بعد از امضا موافقتنامه اسلام‌آباد عازم مکه مکرمه شدند.
  - ۱۹۹۴/۲/۲۱ سه تبعه افغان بس حامل شاگردان یک مکتب در پيشاور را به گروگان گرفتند.
  - ۱۹۹۴/۲/۲۲ ربایندگان بس حامل هفتاد و چهار شاگرد مکتب که به اسلام‌آباد رسیده بودند خواستار ارسال مواد غذائی به شهر جنگ زده کابل شدند.
  - ۱۹۹۴/۷/۲۰ به ابتکار امیر اسماعیل خان والی هرات شواری با اشتراک شخصیت‌های سیاسی علمی فرهنگی و نظامی خارج و داخل کشور در شهر هرات دایر شد تا راه‌های بیرون رفت از بحران افغانستان را بررسی کنند.

چهارده روز حساس در تاريخ معاصر افغانستان

یک خبرنگار سعودی بنام جمال احمد خاشقجي (همان کسیکه در سال 2018م در قنصلگری سعودی در استانبول توسط عمال دولت سعودی سلاخی شد) در اپریل 1992م به همراهی قوای جهادی گلبدین حکمتیار در ولسوالی سرخاب ولایت کابل در انتظار تصرف کابل از طرف قوای حکمتیار بود. موصوف در روزنامه "الوطن" چاپ ریاض، ۲۰۰۶/۵/۹م مینویسد: "روزهای سرخاب با همه محدودیت و گمنامی آن، در واقع یک نقطه تحول مهم و قابل توجه در مسیر تاریخ معاصر افغانستان به حساب می‌رود. به دلیل این‌که اگر آن‌چه ما در خلال این روزها شاهد بودیم

به وقوع نمی پیوست، مجاهدین افغانستان هرگز دستاوردهای جهاد یکونیم دهه و پیامدهای قربانی دومیلیونی یک ملت در راه آزادی دین و وطن را از دست نمی دادند. همین روزهای سیاه بود که امیدواری ها را به خاک زد، اهداف و برنامه های مجاهدین در قبال ایجاد یک دولت عدالتمند اسلامی را برباد داد" (ترجمه عبدالاحد هادف، جیو هزاره Geo Hazara, October 17, 2018).

خاشقجی ادامه می دهد: "گلبدین حکمتیار که اخیراً منحصراً قهرمان جدید افراطگرایان امروزی تبارز کرد، در آن زمان نیز قهرمان نسل ما جوانان پُر حماسه بود که همه شیفته و کشته شخصیت به اصطلاح قوی و متحرک او بودیم. ولی واقعیت او زمانی برای ما آشکار گردید که موشک ها و خمپاره های او کابل و مردم بی پناه آن را به کام آتش فرو برد و خودش علیه برادران خود تیغ کشید و با لجابت زایدالوصفی به جان مسلمانان افتاد و در عین حال، ما از نزدیک خود شاهد چندانگی ها، خلاف ورزی ها و کارشکنی های مداوم او بودیم تا بالاخره کارش به پناهنده گی در ایران کشید.

من او را در سرخاب در حالی همراهی می کردم که در اوج غرور و نخوت خود قرار داشت و به توان و قدرت خود سخت می بالید و به پند و اندرز نزدیکان خویش هرگز گوش نمی داد، حتا به نصایح بزرگان نهضت اسلامی که در آن زمان در شهر پشاور به خاطر جلوگیری از بروز تشنج و جنگ میان مجاهدین حین تجمع نیروهای شان در اطراف کابل پس از آغاز فروپاشی رژیم کمونیستی گردهم آمده بودند، با بی اعتنایی پشت پا می زد.

بنده در کنار حکمتیار به گوش خود صدای شهید احمدشاه مسعود را می شنیدم که از طریق مخابره با کمال تواضع از حکمتیار خواهش می کرد تا به پشاور برگشته و در تفاهم با سایر رهبران احزاب جهادی، یک حکومت مشترک و وسیع البنیاد را تشکیل داده و یکجا باهم و بدون کدام جنگ و درگیری وارد شهر کابل شوند... اما حکمتیار لجوجانه به او جواب رد می داد و مکرراً تاکید می ورزید که می خواهد با غرور سلاح و بیرق های سبز وارد کابل شود.

البته در آن زمان، دلایل او برای ما خیلی موجه به نظر می رسید، چون ما از اول به آن تسلیم بودیم و هیچ یک از ما جرأت نمی کرد تا برای او حرفی را که مسعود می گفت، تکرار کرده و یا لااقل از بابت نصیحت اسلامی یادآور شود که سنت نبوی برای ما سفارش می کند که تا زمانی که می توان از راه های مسالمت آمیز به هدف نایل آمد، نباید با دشمن وارد جنگ شد. لذا همیشه مهر سکوت بر لب داشتیم و یکجا با حکمتیار صاحب خواب و خیال ورود فاتحانه به شهر کابل طی یکی - دو روز آینده را در سر می پروراندیم. در روز بعدی جریان گفت و گوی مخابروی شیخ محمدقطب (برادر سیدقطب) با حکمتیار را دنبال می کردم که به او توصیه می کرد تا از اقدام یکجانبه در قبال فتح کابل دست بردارد و در تفاهم با سایر مجاهدین، روی تشکیل یک حکومت عبوری جهت تسلیم گیری صلح آمیز قدرت در کابل موافقه کند. استاد محمدقطب که در صحبتش با حکمتیار اندکی تند و جدی بود، به او می گفت که نباید تنها خود را برحق و دیگران را یکسر باطل تصور کرد. چون انسان هر اندازه که صادق، دوراندیش و پاک نفس باشد، باز هم ممکن است اشتباه کند و به خطا رود. ولی حکمتیار که دارای هیچ یک از این خصلت ها نبود، به او اطمینان می داد که گویا مجاهدین هرگز باهم نخواهند جنگید. این در حالی بود که افراد مسلح او برای حمله در برابر کابل آماده گی می گرفتند و خودش هم می دانست که در آنجا حتماً با مجاهدین تحت فرمان احمدشاه مسعود درگیر خواهند شد.

حالا من اعتراف می‌کنم که خودم نیز همان روز با حکمتیار در جرم دروغ و فریب‌کاری شریک شدم و از او خواستم تا به استاد محمدقطب پیشنهاد کند تا مجدداً با سایر خیرخواهان در پشاور گردهم آمده و طرح تازمیی را تصویب و بعداً با حکمتیار در تماس شوند. حکمتیار بلافاصله این نظر را به شیخ محمدقطب منعکس ساخت تا بتواند آن‌ها را برای مدتی دیگر مصروف نگه داشته و خودش با کسب وقت طبق برنامه قبلی، در روز مابعد نیروهایش را وارد کابل ساخته و بدین ترتیب، همه را در مقابل یک عمل انجام شده قرار دهد.

پیش از پایان تماس مخابراتی فوق‌الذکر، اسامه بن‌لادن نیز که در آن زمان یکجا با سایر میانجی‌گران عرب در پشاور بسر می‌برد، روی خط آمده و مراتب نگرانی خود را از بابت حتمیت بروز جنگ داخلی میان مجاهدین در صورت ورود جداگانه و بدون توافق قبلی به شهر کابل به حکمتیار ابراز داشت. حکمتیار به او اطمینان داد که گویا احتمال بروز جنگ میان مجاهدین وجود ندارد و همان‌دم صحبت خود را با بن‌لادن قطع کرد. در انتایی که حکمتیار از دستگاه مخابره دور می‌شد، هنوز صدای بن‌لادن به گوش می‌رسید که به تکرار می‌گفت: «انجنیر صاحب! می‌شنوید». اما حکمتیار به او اعتنایی نکرد و راه خود را پیش گرفت. این‌جا یکی از همکاران حکمتیار گوشی را برداشت و به بن‌لادن گفت که انجنیر صاحب رفت. درست در روز مابعد بود که دروازه‌های جهنم به روی شهر کابل گشوده شد. شاید این آخرین صحبت میان حکمتیار و بن‌لادن بوده باشد. (جمال احمد خاشقجی، روزنامه «الوطن» چاپ ریاض، ۲۰۰۶/۵/۹م، ترجمه عبدالاحد هادف، جیو هزاره)

فرصت طلبی دوستم و برخی از رفقا و یاران پرچمی و تسلیمی آنها به احمدشاه مسعود امکانات ایجاد یک دولت ملی مابعد داکتر نجیب الله را مطابق به توافقات ژنیوا از میان برداشت و سر آغاز جنگهای تنظیمی، تخریب شهر کابل و ایجاد یک سیستم ملوک الطوائفی قوماندانهای جهادی بر مبنای خطوط قومی در سراسر افغانستان گردید.

تسلیمی دولت و نیروهای نظامی داکتر نجیب الله به احمد شاه مسعود و حزب جمعیت فرصت داد تا از یک نیروی محدود محلی به یک قدرت حاکم در کشور مبدل گردند. در نتیجه برای دومین بار در تاریخی کشور، بعد از حکومت نه ماهه حبیب اله کلکانی در سال ۱۹۲۹م، رهبری سیاسی کشور کاملاً بدست تاجیکها قرار گرفت. این نفوذ غیر متوازن در قدرت سبب بروز جنگ های خانگی خانمانسوز میان گروههای مجاهدین گردیده ملیشه های حزب اسلامی حکمتیار در مقابل جمعیت و دوستم و بعداً ملیشه های مسعود و سیاف در مقابل ملیشه های نظامی هزاره به رهبری مزاری، و متعاقباً جنگ ها میان گروهها مختلف هزاره در شهر کابل هرکدام برای توسعه نفوذ خود در دولت و افزایش ساحه مناطق تحت کنترول شان کشور را به ویرانه مبدل گردیده، نفوذ دولت مرکزی و حاکمیت قانون از میان رفته کشور عملاً میان جنگسالاران جهادی منقسم گردید.

احساسات قوم پرستانه و پشتون ستیزی در کشور با به قدرت رسیدن اولین حکومت مجاهدین در سال ۱۹۹۲ع با کودتای جنرال دوستم و تسلیم دهی دولت داکتر نجیب الله و اردوی افغانستان توسط عوامل پرچمی دولت وقت به احمدشاه مسعود، اوج گرفته و منجر به حاشیه راندن انزوای سیاسی قوم پشتون، بزرگترین قوم از میان اقوام برادر کشور گردید.

در عین زمان در طول ۲۴ سال گذشته هیچگونه سازمان متشکل سیاسی ملی که از آرمانهای سیاسی و اجتماعی ملیت پشتون بدون دخالت دگم مذهبی نمایندگی کند وجود نداشته است. باید اظهار نمود که بدلائل اوضاع نا مساعد سیاسی سالهای جهاد، حزب افغان ملت نتوانست این خلا

را پرکند. متأسفانه این خلای سیاسی را افراطیون مذهبی از جمله حزب اسلامی گلبدین حکمتیار در سالهای ۱۹۹۲-۱۹۹۶ع و بعد از آن جنبش طالبان پر کرده اند.

در تمام این قوم تاجیک ولایت هزاره از داشتن احزاب متشکل و نیرومند مانند جمعیت و وحدت که ممثل خواسته های قومی، سیاسی، سمتی، اجتماعی و تاریخی آنها میباشند برخوردار بوده اند. در حالیکه تنظیمهای جهادی، مانند سیاف، محمدی، خالص، حقانی، گیلانی و حکمتیار در مناطق پشتون نشین بیشتر بر ایدئولوژی مذهبی متکی بر خطر کمونیزم و مقابله با آن تکیه داشتند، در مقابل حزب جمعیت اسلامی، رهبر و تشکیلات آن برای احمدشاه مسعود و همفکران معتقد به مفکوره ستم ملی او یک پوشش مناسب و یک فرصت مطلوب برای خاتمه دادن به حاکمیت سیاسی پشتونها، بخصوص در مناطق تاجیک نشین، محسوب میگردید. بيمورد نیست که سایر تنظیمها احمدشاه مسعود را به عقد توافقهایی سری با قوای اتحاد شوروی و دنبال کردن مقاصد قومی، زبانی و سمتی متهم میکنند.

صبغت الله مجددي

صبغت الله مجددي فرزند ملا میا محمد معصوم در سال 1926م معادل ۱۳۰۵ شمسی در یک خانواده روحانی در شهر کابل به دنیا آمد. صبغت الله مجددي اهل هرات و از خانواده مشایخ طریقت نقشبندیه و منتسب به شیخ احمد سرهندی، مشهور به مجدد الف ثانی بود. حضرات مجددي از اولاده ی امام ربانی حضرت مجدد الف ثانی الشیخ احمد سرهندی (رحمة الله علیه) می باشند که سلسله ی نسب وی به خلیفه ی دوم اسلام عمر بن الخطاب (رض) می رسد. امام ربانی (که عموماً به لقب حضرت مجدد صاحب یاد می شود)، در جمله ی مشهورترین علما و شخصیت های مذهبی قرون دهم و یازدهم هجری به شمار می رود. ایشان لقب مجدد (مجدد اسلام در هزاره ی دوم) را از جانب علما و مجتهدین اهل سنت در آن زمان به دست آورد.

حضرت شمس المشایخ فضل محمد مجددي، جد حضرت صبغت الله مجددي و حضرت محمد صادق مجددي، دو شخصیت مشهور خاندان پروفیسور مجددي خدمات مهمی را در جهاد برای آزادی افغانستان و همچنین سر و سامان بخشیدن به وضع سیاسی، اجتماعی و اداری افغانستان انجام دادند.

حضرت صبغت الله مجددي بعد از اكمال دوره ثانوی در مکتب حبیبیه و کسب مبادی علوم اسلامی به صورت تعلیمات خصوصی، وارد پوهنتون الازهر مصر در قاهره شد (1948م) و تحصیلات عالی خود را در رشته حقوق و فقه اسلامی تا سطح فوق لسانس با کسب درجه «شرف» به پایان رساند. مجددي بعد از برگشت به افغانستان در سال ۱۳۳۳ هجری شمسی (مطابق ۱۳۵۲ میلادی) در پوهنتون کابل و در مؤسسات عالی تربیه ی معلم و دارالعلوم عربی کابل و نیز در لیسه های عالی در پایتخت کشور مشغول تدریس شد.

مجددی در دوران سلطنت حفيظ الله امين در اواخر سال 70 به شدت مورد سرکوب قرار گرفت و در سال 1979 افغانستان را ترک و جبهه ملی را برای نجات افغانستان (NFSA) در پاکستان تاسيس کرد.

پس از کودتای ثور ۱۳۵۷ که حزب دموکراتیک خلق افغانستان طرفدار شوروی سابق در نتیجه آن به قدرت رسید، مجددی به پاکستان رفت و با ایجاد حزب جبهه نجات ملی افغانستان به مبارزات سیاسی و مسلحانه علیه دولت کابل آغاز کرد. اعضای حزب او را عمدتاً افراد حامیان و طرفداران سنتی، نحل‌های طریقتی که به آن منتسب است، تشکیل می‌دهند. آقای مجددی در میان رهبران جهادی افغان به میانه‌روی و رک‌گویی شهرت داشت.

در سال‌های ۱۳۶۸ و ۱۳۶۹ شمسی که حکومت در تبعید مجاهدین در پاکستان ساخته شد، صبغت‌الله مجددی به عنوان رئیس دولت اسلامی افغانستان تعیین شد. پس از پیروزی مجاهدین، صبغت‌الله مجددی در تاریخ 28 اپریل سال 1992 به عنوان رئیس جمهور جمهوری اسلامی افغانستان معرفی شد. برای دو ماه به عنوان رئیس دولت موقت مجاهدین انتخاب شد و دولت را رسماً از فضل الحق خالقیار، نخست‌وزیر دولت نجیب الله تحویل گرفت. صبغت‌الله مجددی پس از دو ماه، زمام‌داری سکان دولت اسلامی را براساس توافقات اسلام‌آباد به برهان‌الدین ربانی رهبر جمعیت اسلامی سپرد.

در دوران حکومت آقای مجددی و پس از آن، کابل به دلیل ورود جناح‌های مختلف مجاهدین به بخش‌های مختلفی که در اختیار یکی از تنظیم‌های مجاهدین قرار گرفته بود، تقسیم شد. جنگ‌های میان‌گروهی بین احزاب مختلف مجاهدین از مهمترین رویدادهای این دوران است.

پس از سقوط دولت مجاهدین به‌وسیله طالبان آقای مجددی دوباره به پاکستان بازگشت با آن که از طالبان انتقاد می‌کرد، اما عملاً به جبهه شمال به عنوان مهمترین گروه مخالف طالبان در درون افغانستان که توسط احمد شاه مسعود رهبری می‌شد، پیوست. در دوران حکومت دو ماهه آقای مجددی، تنش‌هایی میان او و گلبدین حکمتیار و سپس میان او و برهان‌الدین ربانی به وجود آمد.

آقای مجددی پس از برکناری از مقامش گفته بود که اختیار چندان در دولت نداشته است. پس از سقوط رژیم طالبان آقای مجددی به روند بن پیوست و در تعاملات مختلف سیاسی این کشور نقش فعال داشت. او ریاست لویه جرگه قانون اساسی را پس از فروپاشی طالبان به عهده داشت که منجر به تصویب قانون اساسی کنونی این کشور شد.

حامد کرزی رئیس‌جمهوری پیشین افغانستان به آقای مجددی به دلیل این که یکی از اعضای حزب او در دوران جهاد بود، ارادت خاص نشان می‌داد. حامد کرزی در سال‌های جهاد رئیس دفتر صبغت‌الله مجددی در پاکستان بود.

صبغت‌الله مجددی به عنوان رئیس مجلس سنای افغانستان نیز کار کرده و همچنین ریاست کمیسیون تحکیم صلح را به عهده داشت. صبغت‌الله مجددی به دلیل مواضع معتدلانه خود، به اسلام میانه‌رو گرایش داشت و به دلیل انتقادهای تند از برخی از سران مجاهدین و دولت پاکستان به صراحت لهجه معروف بود.

او برخلاف برخی از رهبران تندرو مجاهدین، مخالف حضور زنان در حیات سیاسی کشور نبود و دست دادن با زنان را حرام نمی‌دانست. آقای مجددی در انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۸۸، حمایت خود را از نامزدی حامد کرزی اعلام کرد و گفت که در این مورد "استخاره" کرده است. او در دور قبلی انتخابات نیز از محمد اشرف‌غنی، رئیس جمهوری برحال افغانستان

حمایت کرد. همچنین وی در سال 2004 به عنوان رئیس لویه جرگه افغانستان نیز کار کرد و در سال 2005 ریاست کمیسیون تحکیم صلح را نیز به عهده داشت.

صبغت الله مجددی به سن 93 سالگی بعد از یک مریضی طولانی به تاریخ 11 فبروری 2019 م در شهر کابل دار فانی را وداع گفت.

برهان الدین ربانی

ربانی سیاستمدار تاجیک تبار افغانستان، یکی از رهبران مجاهدین و رهبر حزب جمعیت اسلامی افغانستان بود. آقای ربانی در سال 1940 م در فیض آباد ولایت بدخشان، در شرق افغانستان بدنیا آمده است. او مکتب را در زادگاه خود، ولایت بدخشان و یک مدرسه دینی را در کابل تکمیل کرد و پس از آن وارد پوهنځی شرعیات پوهنتون کابل شد. آقای ربانی در سال 1968 م از پوهنتون معتبر الازهر مصر، در رشته فلسفه اسلامی درجه مافوق

لیسانس گرفت و به کابل بازگشت. وی در مصر تحت تأثیر اندیشه‌های اخوان المسلمین قرار گرفت. در سال ۱۳۳۶ در پوهنځی شرعیات پوهنتون کابل همراه دیگر استادان نظیر استاد غلام محمد نیازی، سید محمد موسی توانا، وفی الله سمیعی (آخرین وزیر عدلیه حکومت ظاهرشاه) استاد محمد فاضل، عبدالعزیز فروغ، سید احمد ترجمان و هدایت نهضت جوانان مسلمان را تأسیس کردند که با استعفای غلام محمد نیازی از رهبری آن در سال ۱۳۵۱، ربانی رهبری آن را با نام جمعیت اسلامی افغانستان به دوش گرفت. حزبی که فراز و فرودهای زیادی را در سالهای جنگ داخلی افغانستان تجربه کرد. پس از کودتای محمد داوود خان علیه ظاهر شاه و ایجاد دولت جمهوری در افغانستان، آقای ربانی به پاکستان رفت و سازماندهی حملات مسلحانه علیه دولت داوود خان را شروع کرد. اما او مشخصاً پس از ورود قوای شوروی سابق به افغانستان به شهرت رسید و در همین زمان بود که توانست حزب جمعیت اسلامی را از طریق پاکستان، با مقدار زیادی از سلاح و پول مجهز کند.

بدنبال سالها جنگ علیه دولت وقت، گروه های مجاهدین در سال 1992 م وارد کابل شدند و نخستین دولت مجاهدین را به ریاست صبغت الله مجددی برای دوماه ایجاد کردند که به تعقیب او برهان الدین ربانی به عنوان رییس جمهور به قدرت رسید.

اما توافق هفت حزب جهادی بر اینکه دولت مجاهدین به شکل دوره ای از سوی این احزاب رهبری شود، رضایت خاطر آقای ربانی را جلب نکرد. زمانی که آقای ربانی رئیس جمهور دولت مجاهدین شد، به نظر می رسید که تمایلی به کناره گیری از قدرت پس از تکمیل دوره ریاست جمهوری خود ندارد. او قادر شد که زمان انتقال قدرت را در پایان دوره ریاست جمهوری خود برای چندین ماه با ارایه این دلیل که مشکلات امنیتی وجود دارد، به تاخیر بیندازد و پس از آن به توافقی رسید که خود همچنان به عنوان رییس جمهور باقی بماند و رقیب عمده ای او، گلبدین حکمتیار، صدراعظم افغانستان شود.

افغانستان از سال 1992، وارد جنگ خونين داخلي شد كه تلفات سنگيني را بر غيرنظاميان وارد كرد و از كابل، پايخت افغانستان، يك ويرانه ساخت. سازمانهاي بين المللي حقوق بشري، از جمله سازمان عفو بين الملل مي گويند كه احزاب و گروه هاي درگير در جنگهاي داخلي افغانستان، مسئول كشته شدن بيست و پنج هزار غيرنظامي هستند. براساس نهادهاي حقوق بشري، در اين سالها موارد زيادي از قتل، ناپديد شدن افراد، شكجه و تجاوز جنسي نيز صورت گرفته است.

وي در ۲۹ سنبله ۱۳۹۰ هجري شمسي يك حمله انتحاري در خانه‌اش در محله وزير اكبرخان كابل كشته شد. رباني در زمان مرگ رئيس شوراي عالي صلح در افغانستان و مذاكره‌كننده ارشد دولت با گروه طالبان بود.

جنگهاي تنظيمي 1992-1996

بسياري افغانها ييكه در سالهاي 1992-1993م در كابل نبودند، يك تصوير روشن از وقايع جنگهاي تنظيمي در افغانستان ندارند و به درستي علل، عاملين و نتايج و عواقب اين جنگهاي خانمانسوز را كه در آنها خونهاي هزاران هموطن ما ريخته شد و هزاران خانواده بيگناه كشور را آواره و دربردار ساخت نميدانند. اكثر رسانه‌هاي جهان در جريان چهار سال (۱۳۷۵-۱۳۷۱) افغانستان را به باد فراموشي سپرده بودند و به‌جز چند رسانه محدود بين‌المللي، رسانه‌هاي طراز اول جهان نه دفتری در افغانستان داشتند و نه خبرنگاري. اما باوجود آن، شمه‌اي از جنايات به وقوع پيوسته در اين چهار سال به آژانس‌هاي خبري و رسانه‌ها درز نموده كه از آن ميان چند مطلب از اين قرار اند: (جنگ و وحشت تنظيمي كابل بر اساس گزارش رسانه‌هاي جهان، حزب همبستگي افغانستان سه شنبه، 08 ثور 1394)

گزارش «اسوشيتيد پرس» منتشره روزنامه «دي نيوز» (۱۴ مارچ ۱۹۹۴ - ۲۳ حوت ۱۳۷۲): بيش از ۱۰۰۰ تن در كابل كشته شدند و براساس اظهارات سازمان‌هاي خبريه، جنگ در حدود پنجده‌هزار تن را مجبور به ترك كاشانه شان نموده‌است.

• گزارش «آژانس خبري فرانسه» منتشر روزنامه «دي نيوز» (۲ فبروري ۱۹۹۴ - ۱۳ دلو ۱۳۷۲): روز سه‌شنبه، سازمان «صليب سرخ» اظهار نمود كه در جريان جنگ تنظيمي بر له و عليه رييس‌جمهور رباني، آمار تلفات به ۱۲۰۰۰ مي‌رسد كه ۸۰۰ تا ۹۰۰ تن آن كشته شده‌اند. اين سازمان علاوه مي‌كند كه در ۲۸ روز نخست جنگ، ۱۲۲۰۰ تن در جمع تلفات ثبت شده و در حدود ۳۰۰۰ كه در گذشته نيز زخمي شده بودند، براي مداواي زخم‌هاي جديد مراجعه نموده‌اند.

• گزارش «اسوشيتيد پرس» منتشره روزنامه «دي پريسكوت كورير» (۱۵ جون ۱۹۹۳): در شديدترين جنگهاي امسال، بين ۱۲ الي ۲۳ مي، روزانه تا صد راکت باريدن گرفت كه صدای مهيب آن انفجار وحشتناك و ويرانی و كشتار را به تعقيب داشت. از قدرت رسيدن جنگجويان اسلامي بعد از سقوط كمونيست‌ها در اپريل ۱۹۹۲ بيش از ۱۱۵۰۰ تن در كابل كشته شده‌اند. در مناطق جنوبي و جنوب غربي هيچ تعميري وجود ندارد كه سالم مانده باشد.

• روزنامه «نيويارك تايمز» (۱۸ مي ۱۹۹۳): جنگ شش روزه در كابل ۷۰۰ تن را كشت... بر اساس گفته كميته بين‌المللي صليب سرخ در كابل، از آغاز مجدد جنگ، حداقل ۷۰۰ تن از مردم كشته و بيش از ۳۰۰۰ تن زخمي گرديده‌اند.

• بي.بي.سي از كابل گزارش داد كه در طول روز، نيروهاي وفادار به وزير دفاع احمد شاه مسعود، در بخش جنوبي شهر در جنگ كوچه به كوچه مصروف بودند. نيروها تلاش داشتند كه

مناطق تحت كنترول گلبدین حكمتیار را كه صدراعظم نامیده شد اما هیچگاه نتوانست این پست را اشغال كند، پس بگیرند.

• گزارش خبرگزاری «رویترز» منتشره روزنامه «دی فرنٹیر پست» (۲۹ جون ۱۹۹۲ - ۸ سرطان ۱۳۷۱): مجددی در آخرین لحظات مقام خود، امضاكنندگان معاهده پشاور را متهم به نقب حكومتش كرد. او كار كرد وزیر دفاعش، احمدشاه مسعود كه متحد ربانی است، را تقبیح نموده گفت كه وی اجازه داد تا نظم و قانون كابل وخیم تر گردد.

• گزارش خبرگزاری‌ها منتشره روزنامه «دی نیوز» (۱۰ جون ۱۹۹۲ - ۲۰ جوزا ۱۳۷۱): او (گلبدین) اخطار داد كه شهر یك‌ونیم میلیونی را ویران خواهد كرد و در ماه گذشته سلسله حملات راکتی را انجام داد كه صدها تن كشته و زخمی كه اكثريت شان را افراد غیرملکی می‌سازد، بر جا گذاشت.

• گزارش «آژانس خبری فرانسه» منتشره روزنامه «دان» (۱۹ جون ۱۹۹۲ - ۲۹ جوزا ۱۳۷۱): در تازمترین سلسله حملات بر هندوها، براساس گفته‌های منابع، روز پنجشنبه جنگجویان گروه نامعلوم مجاهدین یك خانواده سه نفری اهل هند را با كیبل برق بسته و آنان را در شهر كابل بی‌پولیس به برق دادند.

• روزنامه «دی نیوز» (۱۷ جون ۱۹۹۲ - ۲۷ جوزا ۱۳۷۱): در حال حاضر، آلات موسیقی غارت‌شده توسط مجاهدین افغان از شهر كابل، جلال‌آباد و شهرهای دیگر در شهر پشاور به فروش می‌رسند. بعضی از این آلات موسیقی به نرخ پایین در بازار دبگری شهر پشاور فروخته می‌شوند.

• گزارش «آژانس خبری فرانسه» منتشره روزنامه «دی نیشن» (۳ جون ۱۹۹۲ - ۱۳ جوزا ۱۳۷۱): شاهدان عینی می‌گویند كه در جریان جنگ بین حزب وحدت طرفدار ایران و اتحاد اسلامی، راکت‌ها بر نواحی كوت سنگی در نزدیکی پوهنتون كابل اصابت نمودند. شلیك تانك و توپخانه نیز بر آن علاوه گردید كه زنان و كودكان وحشت‌زده را مجبور به فرار از این ساحه نمود. چینی كه صفیر رگبار مسلسل‌ها فضا را در خط اول جنگ پاره می‌كرد، زنی كه چهار كودكش را با خود حمل می‌نمود، فریاد می‌كشید: «لطفاً، مرا كمك كنید».

• گزارش «آژانس خبری فرانسه» منتشره «دی نیوز» (۲۷ اپریل ۱۹۹۴ - ۷ ثور ۱۳۷۳): ۹۰۰ تن در جنگ اخیر كابل زخمی شدند. روز سه‌شنبه منابع شفاخانه گفتند كه بیشتر از ۹۰۰ شهروندان ملکی افغان و مجاهدین در جریان جنگ شدید تنظیمی در شمال كابل زخمی شدند ولی از تعداد كشته‌شدگان آمار دقیق در دست نیست.

واقعۀ افشار و جنگهای داخلی حزب وحدت

در اینجا سعی شده خلاصه واقعات فوق از دیدگاه کسانیكه در متن حوادث بوده اند و بخصوص از زبان، یا به قلم، نویسنده گان هزاره و یا سادات شیعه، دو قومیکه كه بزرگترین مصیبت‌ها نصیب آنها شده است بیان گردد.

یك مرور اجمالی جنگهای تنظیمی بعد از به قدرت رسیدن مجاهدین در كابل در سال ۱۳۷۱ هجری شمسی مطابق به 1992 میلادی كه در همه آنها حزب وحدت به رهبری عبدالعلی مزاری یك جناح متخاصم را تشكيل میداده وقایع آتی از همه برجسته تر نمایان میگردند:

- به توپ بستن چن‌داول از سوی نظامیان شورای نظار در خزان ۱۳۷۱
- وقایع ۲۳ سنبله ۱۳۷۳: یك خانه جنگی به تمام معنی در خانه شیعیان یا كودتای حزب وحدت

- فاجعه افشار که به تاريخ ۲۱ دلو ۱۳۷۱ شمسی (فبروری سال 1993م) بر مردم منطقه افشار کابل تحمیل شد، در واقع یکی از وحشتناک ترین و خونین ترین فاجعه ها در تاريخ معاصر افغانستان می باشد. استاد (صبح) در مقاله تحت عنوان «مستندات ی برسه و نیم دهه جنایت و آدم کشی در کشور» در مجله انترنتی "اصالت" تاریخی 14 اکتوبر 2013 مینویسد: "این تراژدی غمناک که توسط اشخاصی چون، احمد شاه مسعود رهبر شورای نظار، عبدالرب رسول سیاف رهبر گروه اتحاد اسلامی، محمد قسیم فهم رییس استخبارات حکومت ربانی، داکتر عبدالله رییس دفتر وزارت دفاع ملی و فرمانده لوای راکت، یونس قانونی قوماندان عمومی گارنیزون کابل و رییس عمومی سیاسی وزارت دفاع ملی، بسم الله محمدی مسوول و فرمانده میدان هوایی بگرام، سید حسین انوری، رییس شورای مرکزی حرکت اسلامی به رهبری شیخ آصف محسنی، اکبری و سید مصفی کاظمی از تنظیم وحدت، برای نابودی بخشی از مردم افغانستان که هزاره بودند، طراحی و اجرا شد و اکنون به عنوان جنایتی مسلم و انکار ناپذیر در حافظه تاریخ افغانستان درج شده است." (استاد صبح، "اصالت" تاریخی 14 اکتوبر 2013 www.esalat.org). حزب وحدت عبدالعلی مزاری،

- او مینویسد: "ساعت یک بامداد ۱۱ فبروی و زمانی که ساکنان افشار در بستر خواب بودند، مؤسسه علوم اجتماعی از سه طرف مورد حمله قرار گرفت؛ از غرب توسط نیروهای اتحاد اسلامی سیاف، از شمال و جنوب توسط نیروهای "دولتی" (به کمک خیانت کارانی در حزب که قبلاً خریداری شده بودند) منطقه را مورد هجوم قرار دادند. آنان تا ۲۴ ساعت بعد به قتل و کشتار، تجاوز و آتش زدن خانه ها پرداخته و دختران و پسران جوان را اسیر کردند. خبر این اعمال در همان زمان در کابل و در روزهای بعد در سطح دنیا پخش شد. در این جریان بر اساس برآورد ها حدود ۷۰۰ نفر به قتل رسیده و یا ناپدید شدند. يك سال بعد که حزب وحدت این ناحیه را بازپس گرفت، چندین گور دسته جمعی کشف کرد که در آنها ۵۸ جسد یافت شد. این قتل عام توسط کشورهای همسایه و سازمانهای بین المللی حقوق بشر محکوم گردید؛ اما عاملان آن هیچ وقت محاکمه و یا دست گیر نشدند. اگرچه شخصا ربانی قتل عام را به عنوان یکی از اشتباهات حکومتش محکوم کرد، حادثه به گردن سربازانش انداخته شد؛ که چنین سربازانی در هیچ کجا مسئول چنین جنایات جنگی شناخته نمی شوند. آنروز، افشار به یک منطقه ارواح شباحت داشت و تمام ساکنان آن پس از قتل عام از آنجا گریختند. اما خاطرات تلخ آن در مغزها و قلبهای مردم به یادگار باقی مانده و به تشدید اختلافات قومی - مذهبی دامن زده است." او ادامه میدهد: "در افشار بر علاوه کشتار دسته جمعی، به زنان و کودکان نیز تجاوز شد. جنایتکاران در افشار، با خون اطفال شش ماه روی دیوار یادگاری نوشتند و گهواره های آنان را تیر باران کردند، بر زنان و دختران تجاوز نموده، بخاطر بدست آوردن یک حقله انگشتر، ناخن و برای گوشواره، گوش های زنان را بریدند. اما متأسفانه امروز همین جنایت کاران جنگی در پست های بلند دولتی ایفای وظیفه می کنند." (استاد صبح، "اصالت" تاریخی 14 اکتوبر 2013).

- سید محمد علی جاوید یکی از متهمین فاجعه افشار در جریده انترنتی "جمهوری خراسان" تاریخی ۲ دلو ۱۳۹۴ مینویسد در چنداوول در خزان ۱۳۷۱ احتمالاً به تعداد مردم افشار به خاک و خون غلطیدند و در فاجعه ی ۲۳ سنبله، چند هزار تن کشته شدند. در مزار شریف در ماه اسد ۱۳۷۷ هـ ش هزاران نفر هزاره توسط طالبان به قتل رسیدند و. در فاجعه ی یکاوانگ در زمستان ۱۳۷۹ چند صد نفر غیر نظامی و بی گناه به دست

طالبان به رگبار بسته شده، به خون خویش غلطیدند و در جنگ های غرب کابل و غیره ده ها هزار نفر کشته شدند.

- سید محمد علی جاوید مینوید که "در اوایل خزان سال ۱۳۷۱ که سید منصور نادری به کابل آمد، تعدادی از نظامیان فرقه ی هشتاد که در کابل مستقر بودند، به استقبال سید منصور، مسلح به فرودگاه کابل رفتند. هرچند میدان هوایی در کنترل نیروهای جنرال دوستم بود اما در اطراف میدان قوای مسعود استقرار داشتند. آنان نیرو های سید منصور را نگذاشتند مسلحانه وارد میدان شوند و در نتیجه ی جدال لفظی، میان آنها بر خورد نظامی پیش آمد و به زودی این جنگ تا حوالی تایمینی و کارته ی پروان گسترش یافت. متأسفانه هر دو طرف غیر نظامیان را دستگیر می کردند. افراد مسعود هر کسی که قیافه ی هزاره گی داشت به ظن اینکه از هزاره های اسماعیلی و طرفدار فرقه ی ۸۰ است باز داشت و زندانی می نمودند و نیرو های فرقه ی ۸۰ هم هر کس شباهتی با تاجیک داشت به حبس می انداخت. در نتیجه تعدادی از هزاره های حزب وحدت و حرکت اسلامی توسط نیرو های مسعود به حبس رفتند." (محمد علی جاوید، جمهوری خراسان، ۲ دلو ۱۳۹۴)

طوریکه دیده میشود لشکرکشی در سال ۱۹۹۳م (۱۳۷۱ ه. ش.) بالای هزاره ها و سائر شیعیان مستقر در افشار کابل، و متعاقب آن بالای چنداول در شهر کابل هیچ اختلافی با اقدام امیر عبدالرحمن خان در هزاره جات ندارد. اختلاف در آنجاست که استاد ربانی و احمدشاه مسعود صرف یکسال بعد از به قدرت رسیدن به این عمل دست زدند در حالیکه بیش از یکصد سال بعد از ایجاد دولت ابدالیها امیر عبدالرحمن خان به این کار دست زد.

جریده انترنیتی کابل پرس در مقاله زیر عنوان " غارت دارایی های مردم در جنگهای تنظیمی افغانستان" بتاريخ ششم اپریل 2006م مینویسد: "جنایاتی ضد بشری که در جریان جنگهای تنظیمی احزاب جهادی افغانستان صورت گرفته، در تاریخ جوامع انسانی کمتر نظیر آن دیده شده است. احزاب و گروه های مسلح که با اشغال کشور توسط اتحاد شوروی سابق مخالفت میکردند و بنام جهاد (جنگ مقدس) به کمک ممالک غربی و متحدین منطقه ی شان مبارزه مسلحانه را علیه اتحاد شوروی و دولت دست نشانده آن آغاز نموده بودند، بعد از سقوط دولت داکتر نجیب الله این آخرین مهره شوروی ها به جان هم افتادند و جنایات هولناکی را انجام دادند که در قاموس انسانیت بی مانند خوانده شده است. یکی از این جنگها در شهر مزار شریف بین حزب جمعیت اسلامی به رهبری برهان الدین ربانی و جنبش ملی اسلامی به رهبری جنرال دوستم در زمستان سال 1372 صورت گرفت. یک تن از اشتراک کننده گان این درگیری می گوید که این جنگ توسط رسول پهلوان معاون اول نظامی دوستم آغاز شد. محمد شریف در باره آغاز و غارت اموال مردم درین جنگ چنین گفت: "جنگ جمعیت و جنبش آغازش از مرکز شد، بلاخره جنگ در مزار شریف شروع شد؛ جنگ تقریباً سه روز دوام کرد؛ حزب وحدت با آنها همکار شد؛ مناطق چون کوچه مارمول کوچه دروازه شادیان، کوچه چغدک از طرف قوماندانهای اطراف درگیر در جنگ چپاول شد." آقای شریف از اموال مانند چاپینک نکل، قالین، گلیم و غیره درین غارت نام برد. او مدعی شد که اموال فوق الذکر بصورت تقریباً کامل از خانه های مردم به یغما برده شده است. غارت در جنگهای بین التنظيمی افغانستان بسیار معمول بوده و اکثر تنظیم ها بعد از تسخیر مناطق گروه متخاصم دست به چور و چپاول اموال مردم زده اند و ازین غارت ها قصر های افسانوی ساخته اند قصر های که در شیر پور کابل توسط قوماندان ها و سر

کرده گان گروه های مسلح آن وقت بعد از برقراری صلح در زمان حاکمیت آقای کرزی ساخته شده است. به باور بعضی از کارشناسان سرمایه های آن از غارت مردم در جریان جنگهای تنظیمی بدست آمده است. میرزا محمد شاهدعینی این جنگ که کار مند یک شرکت تجارتي میباشد چشم دید خود را چنین بیان میدارد: "اموال مارا جنبش چور کرد، یعقوب کچوک قوماندان جنبش 120 تن روغن، چار موتر چای سیاه چینایی که 1500 کارتن بود چور کرد". آقای میرزا ادعا کرد که درین جنگ رهبران در گیر به سربازان شان امر کرده بودند که "سر مردم از ما و مال شان از شما".

کنوانسیون 1949 ژینو غارت اموال مردم را در سه کلمه خلاصه کرده است "غارت ممنوع است" این کنوانسیون هاهم چنان متقاضی اند که قیمت عادلانه برای اموال مورد ضرورت نظامی ها که از مردم تقاضا میکنند باید پرداخته شود.

شرکت کننده دیگر این جنگ قوماندان فرقه 01 جهادی علم خان آزادی یکی از مهره های مهم جنگی جمعیت اسلامی در شمال، که سمت ریس ارکان قطعه ثقیله را به عهده داشت، خاطرات خود را چنین حکایت کرد: "شورای هماهنگی در کابل ساخته شده بود، دوستم با شورای هماهنگی خود جنگ با جمعیت اسلامی را شروع کرد. نیرو های جنبش، حزب اسلامی و حزب وحدت مشرکاشورای هماهنگی ساخته بودند که با نیرو های جمعیت جنگیدند".

آقای ریس حسن میزان وحشت و قساوت علیه مردم بی دفاع این جنگ را چنین تعریف کرد: "مردم بی غرض و بی دفاع را اسیر گرفتند اطفال زنان در حال فرار به نهر های آب غرق شد، مال و حال به مردم نماند حتی سگها را به مرمی زدند و به حیوانات دیگر هم رحم نکردند".

تنظیم های جهادی وقتی افراد یکدیگر را اسیر می گرفتند خلاف تمام موازین انسانی با اسرای جنگی برخورد میکردند نه تنها با اسرای جنگ حتی با مردم ملکی که در ساحه حزب رقیب زنده گی میکردند مخالف قوانین جنگ و کنوانسیون های بین المللی عمل صورت میگرفت. که از جمله دهها نقض حقوق بشری ادرار خوراندن، میخ کوبیدن در سر، سینه بریدن، رقص بسمل، تجاوزجنسی، قتل های دستجمعی، سنگ بستن به آله تناسلی و غیره در رسانه ها بازتاب داده شده است.

برعکس اظهارات آقای حسن که شورای هماهنگی را مسول جنگ سال 1372 میداند آقای سردار سعیدی مسول شمال حزب وحدت اسلامی مردم افغانستان نمی پذیرد که نیرو های شان در جنگ مذکور سهیم بوده

تنظیمهای به اصطلاح جهادی به کرات علیه یک دیگر مصاف داده اند بعد از هشتم ثور سال 1371 که زمام امور بدست احزاب جهادی رسید و برهان الدین ربانی بر اریکه قدرت تکیه زد جمعیت اسلامی او در یک ایتلاف با اتحاد اسلامی رسول سیاف، جنبش ملی اسلامی دوستم و حزب وحدت اسلامی عبدالعلی مزاری علیه حزب اسلامی گلبدین حکمتیار جنگ های خونین را در کابل براه انداختند و بعد از یکسال جنگ و خونریزی جنبش اسلامی و وحدت اسلامی با حزب اسلامی گلبدین شورای هماهنگی بنانموده بر ضد متحد دیروزی زور آزمایی کردند که دامنه این جنگ بزودی از کابل به ولایات شمال کشور کشانده شد.

وابسته گان جنبش و تعدادی از قوماندانهای جنگی نیرو های مربوط به جنرال دوستم از صحبت با گزارشگران درمورد جنگ با جمعیت اسلامی که امروز حاکمیت مزار را در اختیار دارند خود داری میکنند و فقط با گفتن این نکته زمان صحبت نیست بسنده می کنند.

گل محمد پهلوان برادر رسول پهلوان که بعد از مرگ برادر ارشد خود وظیفه نظامی او را عهده دار شد در یک تماس تلفونی به گزارشگر گفت: "که من در آنوقت کدام وظیفه نظامی نداشتم." و از جنگ سال 1372 اظهار بی اطلاعی کرد.

نه تنها افراد وابسته به جنبش جنرال دوستم بل تعدادی از شهروندان عادی و حتی بعضی صاحب نظران با قضایایی مربوط به عدالت انتقالی محافظه کارانه برخورد می نمایند تا خطری توسط جنگ سالاران متوجه شان نگردد.

فعال جامعه مدنی در مزار شریف که نخواست نامش افشا شود در پاسخ به پرسشی گفت: "من شاهد عینی جنگ جمعیت و جنبش بودم نیروهای که بعد از جنگ از کوچه مارمول برمیگشتند اموال مردم و حتی کم ارزش ترین چیز ها چون قفس کبک را هم می بردند".

بنابر شرکت جنگسالاران در دولت آقای کرزی به بسیاری از جنایت آنها پرداخته نشده است و تصویب سند بنام منشور مصالحه ملی از طرف پارلمان فرهنگ معافیت را در کشور ما ترویج نموده سبب ادامه جنایات و فساد در جامعه ما گردیده است.

منشور مصالحه ملی در یازدهم دلو 1385 از طرف پارلمان افغانستان تصویب شد و پیگیری پروسه عدالت انتقالی را به چالش بزرگ مواجه نمود. در این منشور جنایات 28 ساله حاکمان برسر قدرت و اپوزیسیون قدرت بخشیده شده است.

شرایط افغانستان و سقوط دولت مجاهدین

در واقعیت تبارز جنبش طالبان در اواسط سالهای 90م که به تسلط مجاهدین در افغانستان در جریان سالهای 1994-1996م پایان داد، نتیجه ی سوء استفاده دولت پاکستان از استیلاي انارشی حکومت مجاهدین در افغانستان و سوء استفاده از احساسات نشنالیستی پشتونها در کشور میباشد. از این رو بی جهت نیست که ظهور طالبان در سال 1995م و پیروزی چشمگیر آنها در سقوط حکومت مجاهدین و گرفتن کابل و ولایات در سال 1996م، اکثراً بدون جنگ، در حقیقت عکس العمل نشنلیزم پشتونها از یک طرف و نا رضایتی مردم از انارشی لجام گسیخته و بی امنیتی مستولی در کشور بود.

پیش از ظهور طالبان در سال 1994م افغانستان بالقوه در حالت تجزیه قرار داشت و میان جنگسالاران تقسیم شده بود:

- حکومت ربانی-مسعود کابل و اطراف آنرا تحت کنترل داشتند؛
- سه ولایت غربی در دست اسماعیل خان قرار داشت؛
- سه ولایت شرقی پشتون نشین همسرحد با پاکستان، ننگرهار، لغمان و کنرها، از طرف شورای مشرقی ادارم میشد؛
- یک منطقه در شرق و جنوب کابل در دست گلبدین حکمتیار بود؛
- جنرال رشید دوستم شش ولایت شمال را در دست داشت؛
- گروههای هزاره ولایت بامیان را در افغانستان مرکزی در اختیار داشتند؛
- افغانستان جنوبی و قندهار در بین جنگسالاران خورد و گروههای سارقین تقسیم شده بودند.

اين جنگسالاران هر آن وفاداری خود را به يکديگر تغيير ميدادند. دوستم در جنوری 1994 اتحاد خود را با حکومت ربانی-مسعود شکست و با حکمتيار پيوست و کابل را مشترکاً مورد حمله قرار دادند. پشتونها نتوانستند يک رهبری واحد داشته باشند. به گفته احمد رشيد "پاکستان نيمخواست کمکهای نظامی خود را در اختيار پشتونهای درانی بگذارد. باین کار فقط حکمتيار را تعيين کرده بود. پشتونهای جنوب باهم در جنگ وستيز بودند" (احمد رشيد، طالبان، 1990).

به گفته احمد رشيد در قندهار شهر میان جنگسالاران تقسيم شده بود، تمام دارايها به تاجران پاکستانی فرخته شده بود بشمول سيمهای تلفون، پايه های برق، فابريکه ها و مشينها، حتی رولرهای سرکسازی به پاکستان منتقل شده بود، خانه ها، باغها، و زمينهای مردم به حاميان و جنگسالاران توزيع شده بد. قومندانها مردم را مورد ظلم و ستم قرار داده دختران و پسران جوان را اختطاف میکردند. تاجر در بازار آرامنبودهموردس دستبرد قرار میگرفتند و دوام اينگونه شرايط موج جديدي از مهاجرين را به کويته جاری گردانيد. با استيلای اينگونه حالات راههای ترانسپورتی امنيت نداشتند، مافیای ترانسپورت و انتقالات را که در کويته و قندهار مستقر بودند به ستوه آورد. احمد رشيد ميگويد "در سال 1993م من فاصله 130 مایل کويته و قندهار را با موتر طی میکردم حد اقل از طرف بيست گروه در طول راه توقف داده شدم و از ما پول حق العبور خواسته شد." (احمد رشيد، طالبان، 2002، ص 36).

حکومت مجاهدين و عروج جمعيت اسلامي

در جامعه عميقاً عنعنوی افغانستان عنان مقاومت در مقابل رژيمهای، ترمکی، امين، کارمل و نجيب الله متأسفانه به دست ارتجاعي‌ترين نيروهای سياسی جامعه افتاد. اين نيروهای ارتجاعي به دو گروه بودند: گروه اسلام‌گرايان مکتبی (مکتب اخوان المسلمین محمد قطب) مانند گلبدین حکمتيار و برهان الدین ربانی و گروه اسلام‌گرايان سنتی افراطي مانند يونس خالص، محمدی، حقانی، سيد احمد گيلانی. در میان گروه دومی همچنان می‌توان گروه وهابی عبدالرب سیاف و همچنان گروه‌های شيعی حزب وحدت هزاره‌ها امثالهم را شامل نمود.

تمام اين احزاب و گروه‌ها ریشه‌های سربازگیری آن‌ها به وابستگی‌های قومی و زبانی و مذهبی آن‌ها مربوط می‌گردد و از اينجاست که سياست در افغانستان از جنبش روشنفکری به وابستگی‌های مذهبی و قومی نزول می‌کند. البته سياست‌های فعال و انتخابی قوم‌گرا نه و مذهبی دولت‌های پاکستان و ايران در تشکل و رشد اين جهت‌گیری‌ها نقش براننده دارند.

فرصت طلبی دوستم و برخی از رفقا و ياران پرچمی و تسليمی آن‌ها به احمد شاه مسعود امکانات ايجاد يک دولت ملی مابعد داکتر نجيب الله را مطابق به توافق‌های ژنیوا از میان برداشت و سر آغاز جنگ‌های تنظیمی، تخریب شهر کابل و ايجاد يک سيستم ملوک‌الطوایفی قوماندان‌های جهادی بر مبنای خطوط قومی در سراسر افغانستان گرديد.

تسليمی دولت و نيروهای نظامی داکتر نجيب الله به احمد شاه مسعود و حزب جمعيت فرصت داد تا از يک نيروی محدود محلی به يک قدرت حاکم در کشور مبدل گردند. در نتیجه برای دومين بار در تاريخی کشور، بعد از حکومت نه ماه حبيب‌الله کلکانی در سال ۱۹۲۹م، رهبری سياسی کشور کاملاً به دست تاجیک‌ها قرار گرفت. اين نفوذ غير متوازن در قدرت سبب بروز جنگ‌های خانه‌گی خانمانسوز میان گروه‌های مجاهدين گرديده، ملیشه‌های حزب اسلامي حکمتيار در مقابل جمعيت و دوستم و بعداً ملیشه‌های مسعود و سیاف در مقابل ملیشه‌های نظامی هزاره به رهبری مزاری و متعاقباً جنگ‌ها میان گروه‌های مختلف هزاره در شهر کابل هرکدام برای توسعه نفوذ خود در دولت و افزايش ساحه تحت کنترول شان، کشور را به ويرانه مبدل ساخته، نفوذ دولت مرکزی و حاکميت قانون از میان رفته و کشور عملاً میان جنگسالاران جهادی منقسم گرديد.

احساسات قوم پرستانه و پشتون ستیزی در کشور با به قدرت رسیدن اولدین حکومت مجاهدین در سال ۱۹۹۲م با کودتای جنرال دوستم و تسلیم دهی دولت داکتر نجیب الله و اردوی افغانستان توسط عوامل پرچمی دولت وقت به احمد شاه مسعود، اوج گرفته و منجر به حاشیه راندن اندزوی سیاسی قوم پشتون، (بزرگترین قوم از میان اقوام برادر کشور) گردید.

در عین زمان در طول ۲۴ سال گذشته هیچگونه سازمان متشکل سیاسی ملی که از آرمانهای سیاسی و اجتماعی ملیت پشتون بدون دخالت لگم مذهبی نمایندگی کند، وجود نداشته است. باید اظهار نمود که به دلایل اوضاع نامساعد سیاسی سالهای جهاد، حزب افغان ملت نتوانست این خلا را پرکند. متأسفانه این خلای سیاسی را افراطیون مذهبی از جمله حزب اسلامی گلبدین حکمتیار در سالهای ۱۹۹۲-۱۹۹۶م و بعد از آن جنبش طالبان پر کرده اند.

در میان اینها قوم تاجیک و ملیت هزاره از داشتن احزاب متشکل و نیرومند مانند جمعیت و وحدت که ممثل خواسته‌های قومی، سیاسی، سمتی، اجتماعی و تاریخی آنها می‌باشند برخوردار بوده اند، در حالی که تنظیم‌های جهادی، مانند سیاف، محمدی، خالص، حقانی، گیلانی و حکمتیار در مناطق پشتون‌نشین بیشتر بر ایدئولوژی مذهبی متکی بر خطر کمونیزم و مقابله با آن تکیه داشتند، در مقابل حزب جمعیت اسلامی، رهبر و تشکیلات آن برای احمد شاه مسعود و همفکران معتقد به مفکوره ستم ملی او یک پوشش مناسب و یک فرصت مطلوب برای خاتمه دادن به حاکمیت سیاسی پشتونها، بخصوص در مناطق تاجیک‌نشین، محسوب می‌گردید. بی‌مورد نیست که سایر تنظیم‌ها احمد شاه مسعود را به عقد توافق‌های سری با قوای اتحاد شوروی و دنبال کردن مقاصد قومی، زبانی و سمتی متهم می‌کنند.

فهرست منابع و مآخذ این فصل

1. جمال احمد خاشقچی، روزنامه "الوطن" چاپ ریاض 9 می 2006م، ترجمه عبدالاحد هادف، جیو هزاره Geo Hazara October 2018م.
2. "تلک خرس" یا حقایق پشت پرده جهاد در افغانستان، تألیف دگروال یوسف افسر متقاعد آی. اس. آی. اردوی پاکستان و آقای مارک ادکین امریکایی، ترجمه محمد قاسم آسمایی، نشر الکترونیکی: 2015م The Bear Trap: Afghanistan's Untold Story
3. گروگانهای تاریخ، بخش دوم، مزوروف، فارسی رو www.farsi.ru.
4. استاد صباح، «مستنداتی بر سه و نیم دهه جنایت و آدم کشی در کشور»، مجله اینترنتی "اصالت" تاریخی 14 اکتبر 2013
5. وب سایت خبری آریانا نیوز،
6. احزاب سیاسی افغانستان، جلد دوم، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۴، کابل، وزارت عدلیه جمهوری اسلامی افغانستان،
7. پایگاه اطلاع رسانی پیام آفتاب، اینترنت
8. سید محمد علی جاوید، جریده اینترنتی "جمهوری خراسان" تاریخی ۲ دلو ۱۳۹۴
9. جنگ و وحشت تنظیمی کابل بر اساس گزارش رسانه‌های جهان، حزب همبستگی افغانستان سه شنبه، 08 ثور 1394
10. جریده اینترنتی کابل پرس " غارت دارایی های مردم در جنگهای تنظیمی افغانستان" ششم اپریل 2006م
11. محمدحسین جعفریان، جریده اینترنتی "مشرق"؛
12. دویچه ویلی دری؛
13. احمد رشید، طالبان، ترجمه عبدالودود ظفری، المیدا کلیفورنیا، 2002.

14. احمد رشيد، طالبان، اسلام نظاميگر، نفت و بنياد گرائي در آسيای مرکزي، چاپ مطبوعه پوهنتون يل، ايالات متحده امريکا، 2000 (بزبان انگليسي).

حکومت طالبان (1996-2001م)

طالبان بتاريخ 26 سپتامبر 1996 کابل پایتخت افغانستان را تصرف کردند. سپس نام حکومت خود را امارت اسلامی افغانستان گذاشته و تشکيلات خود را از طريق راديو افغانستان اعلان نمودند. کشورهاي پاکستان، امارات متحده عربي و عربستان سعودي تنها سه کشوري بودند که طالبان را به رسميت شناختند.

برای یک ربع قرن اخير، از سال 1994م که برای اولین بار نام تحریک طالبان در مطبوعات سر زبانها افتاد تا امروز که 25 سال از آن میگذرد تحریک طالبان نقش بارزی در شکل گیری حوادث افغانستان و سرنوشت آن بازی کرده اند. از این جهت مطالعه چگونگی تشکیل، تبارز، به قدرت رسیدن طالبان سياستها اهداف آنها و حوادث مابعد آن، که همچنان امروز نیز فعالانه در حیات سیاسی کشور مطرح اند، از یک دید گاه تاریخی بیطرفانه برای نسل جوان افغانستان بسیار ضروری پنداشته میشود.

در دوران حکومت طالبان، کریکت تنها ورزش مجاز در افغانستان به شمار می‌رفت. اما طالبان با دیدگاهی بسته و افکاری متفاوت با محیط و جهان برخورد کردند و به نوعی با بازگشت به نگرش‌های مذهبی و با زیر فشار قرار دادن مردم موجبات نارضایتی قشر کثیری از مردم افغانستان را فراهم ساختند. آنها نام حکومت افغانستان از جمهوری اسلامی به "امارت اسلامی افغانستان" تبدیل نموده و رهبر خود ملا محمد عمر را به عنوان "امیرالمؤمنین" معرفی نمودند. قطعنامه‌های پیاپی شورای امنیت را نادیده گرفتند و تعدادی از خارجیان را از کشور اخراج نمودند. حکومت طالبان با راديو، تلویزیون، موسیقی، نقاشی، مجسمه‌سازی و آثار هنری مخالف بودند و مجسمه‌های بودا در بامیان را که از جمله غنائم فرهنگی و باستانی افغانستان بود منهدم ساختند.

آنها به زنان اجازه نمی‌دادند تا به تنهایی از خانه‌هایشان بیرون روند. مجازات لواطکاران و زناکاران مرگ بود و دست کسانی که دزدی می‌کردند باید قطع می‌شد. مردم را برای ادای نماز، بزور از مغازه‌هایشان به مساجد می‌فرستادند. ریش مردان در نظام طالبانی باید دراز می‌بود و موهای سرشان را می‌باید کوتاه می‌کردند.

تأمین امنیت شاهراه ترانسپورتي میان پاکستان و آسیای مرکزي از طریق کویت، قندهار و هرات و همچنان تمدید پایپلاینهای نفت و گاز از ترکمنستان به پاکستان از اهداف بزرگی بود که بر اساس آنها حکومت بینظیر بوتو در پاکستان و حکومت امریکا به حمایت مستقیم و غیر مستقیم از طالبان دست زدند. در زمان حکومت طالبان کمپنی بزرگ امریکائی یونیکال و بریداس ارجنٹاین کوششهای وسیعی برای جلب حمایت طالبان و کشورهای ذیدخل برای احداث این پایپلاینها انجام دادند و در آنزمان بود که نامهای زلمی خلیلزاد و حامد کرزی به عنوان مشاورین و کارمندان این شرکتها روی زبانها افتاد. بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال 1991 میلادی و استقلال کشورهای آسیای میانه ترکمنستان درصدد صدور منابع سرشار گازش به جنوب آسیا شد. دو شرکت بریداس آرژانتینی و یونوکال امریکایی برای اجرا این طرح به رقابت افتادند. طرح عبور خط لوله گاز از ترکمنستان به پاکستان و هند در سالهای 1994 میلادی بیشتر سر زبانها افتاد. گفته می‌شود که ظهور گروه طالبان با حمایت سازمان اطلاعات

اردوی پاکستان در این راستا بوده است. مشکل اصلی ترکمنستان این بود که حضور شرکت آرژانتینی را آمریکا نمی‌خواست و حضور شرکت یونوکال آمریکایی در منطقه باعث می‌شد که آمریکا مسایل حقوق بشری را مطرح کند.

براساس گزارشها در دسامبر 1997م نمایندگان طالبان به دعوت یونوکال به شهر هوستون آمریکا رفتند تا با آنان درباره کشیدن خط لوله گاز مذاکره شود. قرار معلوم زلمی خلیل زاد، میزبان هیات طالبان بود. آقای خلیل زاد نیز تایید می‌کند که در نشست طالبان و مسئولین یونوکال حضور داشته و صحبت‌های تندی نیز با امیرخان متقی، از رهبران طالبان درباره برخورد آنان با زنان داشته است. خلیل زاد در کتابش (نماینده) نوشته که در اواسط دهه 1990م نهاد انرژی کمبریج از او خواسته بود که در یک تحقیق امکان سنجی شرکت نفتی یونوکال شرکت کند.

نزدیکی گروه طالبان با اسامه بن لادن، رهبر شبکه القاعده باعث شد که آمریکا به گروه طالبان به دیده شک نگرد و بعدا طالبان را به دلیل نقض حقوق بشر و ممانعت از کار زنان و آموزش آنان تحریم کند. یونوکال که به امید بدست آوردن این پروژه دفتر خود را به ریاست عبدالسلام عظیمی، رئیس پیشین قوه قضایه افغانستان در کابل باز کرده بود، بعد از فشار فزاینده آمریکا به دلیل رفتار طالبان با زنان و نقض حقوق بشر دوباره بست و افغانستان را ترک کرد.

شرایط افغانستان و ظهور طالبان

در واقعیت تبارز جنبش طالبان در اواسط سالهای 90م نتیجه ی سوء استفاده دولت پاکستان از استیلای انارشی حکومت مجاهدین در افغانستان، سوء استفاده از طلاب افغان شامل مدارس دینی در پاکستان و سوء استفاده از احساسات نشانیستی پشتونها در کشور می‌باشد. از این رو بی جهت نیست که ظهور طالبان در سال 1995م و پیروزی چشمگیر آنها در سقوط حکومت مجاهدین و گرفتن کابل و ولایات در سال 1996م، اکثراً بدون جنگ، در حقیقت عکس العمل نشنلیم پشتونها از یک طرف و نا رضایتی مردم از انارشی لجام گسیخته و بی امنیتی مستولی در کشور بود.

در آستانه ظهور طالبان در سال 1994م افغانستان بالقوه در حالت تجزیه قرار داشت و میان جنگسالاران تقسیم شده بود:

- حکومت ربانی-مسعود کابل و اطراف آنرا تحت کنترل داشتند؛
- سه ولایت غربی در دست اسماعیل خان قرار داشت؛
- سه ولایت شرقی پشتون نشین همسرحد با پاکستان، ننگرهار، لغمان و کنړها، از طرف شورای مشرقی اداره می‌شد؛
- یک منطقه در شرق و جنوب کابل در دست گلبدین حکمتیار بود؛
- جنرال رشید دوستم شش ولایت شمال را در دست داشت؛
- گروههای هزاره ولایت بامیان را در افغانستان مرکزی در اختیار داشتند؛
- افغانستان جنوبی و قندهار در بین جنگسالاران خورد و گروههای سارقین تقسیم شده بودند.

این جنگسالاران هر آن وفاداری خود را به یکدیگر تغییر میدادند. دوستم در جنوری 1994 اتحاد خود را با حکومت ربانی-مسعود شکست و با حکمتیار پیوست و کابل را مشترکاً مورد حمله قرار دادند. پشتونها نتوانستند یک رهبری واحد داشته باشند. به گفته احمد رشید "پاکستان نمی‌خواست کمکهای نظامی خود را در اختیار پشتونهای درانی بگذارد. باین کار فقط حکمتیار را تعیین کرده بود. پشتونهای جنوب باهم در جنگ وستیز بودند" (احمد رشید، طالبان، 1990).

هنوز سه ماه از صدارت بينظير بوتو در پاکستان سپري نشده بود كه كابل در آغاز زمستان 1994 در يك جنگ خونين و ويرانگر ديگر فرو رفت؛ جنگي كه دستان دولت پاکستان با صدارت بينظير بوتو در پشت سر آن قرار داشت. احمد رشيد نويسنده و ژورناليست پاكستاني در مورد دخالت و نقش پاكستان در اين جنگ مي نويسد: "در جنوري 1994 همه گروه هاي اپوزيسيون دست به دست هم داده و حمله ي مشتركي را عليه رباني تداركديدند. حكمتيار، ژنرال عبدالرشيد دوستم فرمانده ازبك شمال و هزاره هاي مركز افغانستان كه بخشي از كابل را نيز در اختيار داشتند، با هم متحد شدند. پاكستان به اتحاد جديد كمك كرد؛ زيرا حكمتيار هنوز دوست پاكستان به شمار مي رفت. در آغاز همان سال حكمتيار مقدار زيادي راکت بر اي گلوله باران شهر كابل از پاكستان دريافت نمود".

جنگ حكمتيار در ائتلاف شوراي هماهنگي كه براي تصرف كابل براه انداخته شده بود، منجر به تصرف پايتهخت و تصاحب قدرت از سوي او نشد. در حاليكه اين جنگ ويراني و كشتار زيادي بار آورد و هنوز شعله هاي آتش آن زبانه مي كشيد كه اسلام آباد به آزمایش راهكار جديدي در دخالت به افغانستان و در جنگ افغانستان پرداخت. زيرا به قول احمد رشيد تحليلگر پاكستاني: "پاكستان رغبتي به حمايت از يك شكست خورده (گلبدین حکمتیار) نداشت و در جستجوی نیروی بالقوه جایگزین پشتون بود. هنگامیکه بينظير بوتو در سال 1993 به صدارت رسيد، همچنين مشتاق بود مسيري به آسيای مركزي باز كند".

اشتياق بينظير بوتو در كرسي صدرات پاكستان براي گشودن مسيري بسوي آسيای ميانه او را به حمايت از شكل گيري و ظهور گروه طالبان در افغانستان برد. هرچند كه در اين اشتها و اشتياق موصوف را حلقه ها و گروه هاي زيادي در داخل پاكستان و بيرون از پاكستان به خصوص گردانندگان سياست در واشنگتن، لندن و رياض همراهي ميكردند. آنگونه كه وي در مصاحبه با نشریه لوموند در سال 2002 گفت: "فكر روي كار آوردن طالبان از انگليس هابود، مدیریت آنرا امريكانيها كردند، هزینه آنرا سعودي ها پرداختند و من اسباب آنرا فراهم آوردم و طرح را اجرا كردم".

اسلام آباد ادامه ي جنگي پيچيده در افغانستان و نبردهاي تمام نشدني ميان جناح حكمتيار و جبهه ي رباني را به لحاظ استراتژيك و اقتصادي به سود خود نمي ديد. آن ها علاقه مند بودند تا افغانستان به نوعي ثبات دست يابد تا پاكستان بتواند از اين کشور راهي به سمت بازارهاي آسيای ميانه پيدا كند. راهي كه با ادامه جنگ داخلي در افغانستان كاملا مسدود به نظر مي رسيد. پاكستان ثبات در افغانستان را مي جست و دريافت كه بنيادگريان طالبان احتمالا همان حلقه ي مفقوده اي است كه قادر است سقوط كابل را رقم زند و به اهداف اسلام آباد جامه ي عمل بپوشاند.

به گفته احمد رشيد در قندهار شهر ميان جنگسالاران تقسيم شده بود، تمام داراييها به تاجران پاكستاني فرخته شده بود بشمول سيمه اي تلفون، پايه هاي برق، فابريكه ها و مشينه ها، حتي رولر هاي سر كسازي به پاكستان منتقل شده بود، خانه ها، باغها، و زمينه اي مردم به حاميان و جنگسالاران توزيع شده بد. قومندانها مردم را مورد ظلم و ستم قرار داده دختران و پسران جوان را اختطاف ميكردند. تجار در بازار آرامنبودهموردس دستبرد قرار ميگرفتند و دوام اينگونه شرايط موج جديدي از مهاجرين را به كويته جاري گردانيد. با اسيلاي اينگونه حالات راههاي ترانسپرتي امنيت نداشتند، مافياي ترانسپورت و انتقالات را كه در كويته و قندهار مستقر بودند به ستوه آورد. احمد رشيد ميگويد "در سال 1993م من فاصله 130 مایل كويته و قندهار را با موتر طي ميكردم حد اقل از طرف بيست گروه در طول راه توقف داده شدم و از ما پول حق لعبور خواسته شد." (احمد رشيد، طالبان، 2002، ص 36).

حوادث آتی در بقدرت رسیدن طالبان نقش اساسی دارند:

- بروز 12 اکتوبر 1994 در حدود 200 طالب از مدارس قندهار و پاکستان وارد سپین بولدک شهرک سرحدی میان افغانستان و پاکستان شدند. این شهرک در آنزمان در اختیار افراد گلبدین حکمتیار بود. قوای طالبان به سه دسته تقسیم شده بالای قوای حکمتیار حمله کردند هفت نفرشانرا در بدل یکنفر کشتند و قوای حکمتیار فرار کردند در نتیجه سپین بولدک و دیپوی بزرگ مهمات حکمتیار که در نزدیک آنجا قرار داشت بدست طالبان افتاد که در آن بر علاوه 18000 کلاشنکوف مقدار زیادی مهمات و تعدادی عراده جات بود نیز بود؛
- روز 20 اکتوبر 1994م نصیرالله بابر وزیر داخله پاکستان با شش سفیر کشورهای غربی مقیم اسلام آباد بدون اطلاع حکومت ربانی-مسعود به قندهار و هرات سفر نمود. او گفته بود که 300 ملیون دالر از موسسات بین المللی جمع آوری کرده شاهراه کویت-هرات را باز سازی نماید؛
- بتاريخ 28 اکتوبر 1994م بینظیر بوتو صدراعظم پاکستان با اسمعیل خان و جنرال دوستم در عشق آباد مرکز ترکمنستان دیدار کرده تاکید کردند که راههای ترانسپورتی بروی کاروانهای تجارتی پاکستانی از کویت به از طریق قندهار و هرات بصوب ترکمنستان در بدل حق العبور باز نگهداشته شود؛
- بتاريخ 29 اکتوبر 1994 کاروان موترهاییکه متعلق به یونت لوژستیک ملی اردوی پاکستان، که در دهه هشتاد توسط آی اس آی ایجاد شده بود تا سلاح و مهمات امدادی را به مجاهدین برساند، بود و توسط 80 درپور سابقه سردوی پاکستان از کویت بسوی هرات براه افتاد. کرنیل امام افسر عالیرتبه آی اس آی و جنرال قونسل پاکستان در هرات با دو قوماندان جوان طالبان بنام ملا بورجان و ملا ترابی کاروان را رهبری میکردند. کاروان در نزدیکی میدان هوایی قندهار توسط قوماندان لالی و منصور اچکزئی و قومندان استاد حلیم توقف داده شد و آنها تقاضای پول و سهم از اموال حامل کاروان کردند.
- روز دول نوامبر طالبان به حمله دست زدند قوماندانهای قندهار به فکر اینکه اردوی پاکستان حمله کرده از صحنه فرار کردند. منصور تعقیب شد دستگیر و با ده نفر محافظین او بقتل رسید. جسد قوماندان منصور اچکزئی از میله یک تانک آویزان شد؛
- شام همانروز طالبان به قندهار وارد شدند و بعد از دو روز جنگهای پراکنده قوماندانها را شکست دادند. ملا نقیب الله عمده ترین قوماندان شهر قندهار که 2500 مجاهد داشت با دریافت پول از آی اس آی با افراد خود به صفوف طالبان پیوستند؛
- حکومت و جماعت الملاحی اسلام پاکستان سقوط قندهار را بدست طالبان با شادمانی جشن گفتند، نصیرالله بابر وزیر داخله پاکستان کریدت پیروزی طالبان را از آن خود ساخته به خبرنگاران گفت: "طالبان از خود ما هستند" (احمد رشید، طالبان، 2002، ص 47).

متعاقب این پیروزی طالبان:

- ۱۹۹۴/۱۱/۵ اکثر مناطق ولایت قندهار را تصرف نمودند.
- ۱۹۹۴/۱۱/۱۲ کنترل کامل ولایت قندهار را بدست گرفته و مجاهدین قندهار به طرف هرات فرار نمودند.
- ۱۹۹۵/۲/۱۰ ولایت میدان بعد از درگیری مختصری به دست طالبان سقوط کرد.

- ۱۹۹۵/۲/۱۱ کنترول کامل ولايت لوگر را به دست گرفتند.
- ۱۹۹۵/۲/۱۹ کنترول شهر خوست را بدست گرفتند.
- ۱۹۹۵/۳/۱۱ عبدالعلی مزاری رهبر حزب وحدت اسلامی که به اسارت طالبان درآمده بود در ولايت میدان به قتل رسید.
- ۱۹۹۵/۴/۱۷ حمله وسیع را بخاطر تصرف ولايت فراه آغاز کردند.
- ۱۹۹۵/۹/۵ شهر هرات بدست طالبان سقوط کرد.
- ۱۹۹۶/۶/۲۶ گلبدین حکمتیار که به حیث صدراعظم افغانستان تعیین شده بود به شهر کابل رسید.
- ۱۹۹۶/۹/۱۱ شهر جلال‌آباد بدست طالبان افتاد.
- ۱۹۹۶/۹/۲۷ شهر کابل توسط طالبان فتح شد. داکتر نجیب الله رئیس‌جمهور پیشین افغانستان توسط چند مرد مسلح از دفتر سازمان ملل متحد در کابل بیرون کشیده داکتر نجیب الله و برادرش احمدزی و یاورانش به قتل رسیده و اجسادشان در چهارراهی آریانا بدار آویخته شد.
- ۱۹۹۶/۱۲/۱ بیرک کارمل رئیس سابق جمهور افغانستان در شهر مسکو وفات یافت.
- ۱۹۹۷/۵/۱۸ جنرال عبدالملک رئیس سیاسی جنبش اسلامی افغانستان علیه جنرال دوستم رهبر آن گروه قیام نمود و اداره مزار شریف را بدست گرفت.
- ۱۹۹۷/۵/۲۴ شهر مزار شریف بدست طالبان افتاد.
- در سال ۲۰۰۱م طالبان صرف یک گوشه کوچک ساحه کشور در اطراف خواجه بهاولدین ولايت تخار و بدخشان در کنار دریای آمو خارج از حوزه نفوذ طالبان در دست طرفداران احمدشاه مسعود و برهان الدین ربانی باقیمانده بود بقیه تمام کشور در دست طالبان بود.

با سقوط شهر مزارشريف و بعداً قنذر طالبان حکومت خود را بالای بیش از ۹۰ فیصد خاک افغانستان ایجاد کردند. دولت طالبان به انارشی تنظیمهای جهادی و ملوک الطوائفی زمان حکومت مجاهدین در افغانستان خاتمه داد و امنیت جان و مال مردم را تأمین نمود. اما متأسفانه طالبان یک رژیم اختناق مذهبی قرون وسطائی را در کشور برقرار ساخته هیچ اقدامی در راه عرضه خدمات صحی، تعلیماتی، تجارتی، صنعتی، ترانسپورتی، مخابراتی، اجتماعی، فرهنگی برای استفاده مردم کشور انجام ندادند و هر آنچه هم از دوران قبل از مجاهدین بجا مانده بود تعطیل یا با بی توجهی فرسایش یافتند. طالبان به تخریب آثار گرانبهای تاریخی پرداخته از جمله مجسمه های بودائی دو هزارساله بامیان را تخریب کردند.

افراد بسيار کمی ملا محمد مجاهد را از نزديک ديده اند. در جمله اين اشخاص ميتوان از نصيرالله بابر وزير داخله سابقه پاکستان، رحيم الله يوسفزی خبرنگار پاکستانی، و دو نفر خبرنگار ايرانی نام برد. به نقل از جريده انترنتی "مشرق" محمدحسين جعفریان يکی از اين خبرنگاران جنگی ايرانی است که بخشي از خاطرات جنگی اش را در روزنامه خراسان منتشر کرد، او مینويسد "دو خبرنگار از روزنامه الپاييس کشور اسپانيا به

تهران آمده بودند، اتفاقاً به اين دليل که شنیده بودند که دو خبرنگار ايرانی مدعی اند که ملا محمد عمر را دیدند آن ها اين عکس را با خودشان آورده بودند و به ما نشان دادند و اين تصوير دقيقاً همان آدمی بود که من و آقای برجی در مسیر بازگشت از قندهار او را دیدیم."

عمر در حوالی سال 1959م در قریه نوده نزديک قندهار در یک خانواده بی بضاعت دهاتی مربوط قوم هوتک غلجائی با به عرصه وجود گذاشت. در دهه هشتاد دوران جهاد خانواده عمر به به ترنک ولایت ارزگان نقل مکان نمود. پدق زمانی وفات کرد که عمر هنوز نیمچه جوان بود و مسولیت مادرو فامیل بدوش او افتاد. بنمطور پیدا کردن کار عازم قریه سنگ حسار در ولسوالی میوند ولایت قندهار شد ووظیفه امامت مسجد را حاصل نمود و یک مدرسه کوچک را نیز تاسیس کرد. عمر به حزب اسلامی مولوی خالص پیوست و در تحت قوماندانی نیک محمد علیه رژیم داکتر نجیب الله از سال 1989 تا سال 1992 جنگید.

اطلاعات ضد و نقیضی در مورد زمان و مکان تولد ملا عمر وجود دارد، اما براساس زندگی نامه او که توسط طالبان نشر شده، او در سال 1960 در ولسوالی خاکریز ولایت قندهار به دنیا آمد و در جریان جنگ علیه قشون سرخ شوروی یک چشمش را از دست داد. براساس این زندگی نامه، ملا عمر در سن پنج سالگی پدرش را از دست داد و به ولایت ارزگان نقل مکان کرد تا زیر سرپرستی کاکاهای خود زندگی کند. او تحصیلات دینی اش را در مدارس دینی ارزگان سپری کرد و پیش از ختم تحصیلات به جنگ علیه نیروهای اتحاد جماهیر شوروی سابق پیوست که در سال 1979 وارد افغانستان شده بودند.

خبرنگار ايرانی محمدحسين جعفریان مینويسد " در اسفند سال 73 ما به مناطق تحت کنترل طالبان رفتیم. آن زمان شش ماه از تشکیل حکومت طالبان می گذشت و ما در حال توليد مستندي با عنوان سفر به جمهوري طالبان بودیم. به همین مناسبت با چند نفر از مسئولان سرشناس افغانی که بعدها در بین طالبان صاحب مقامات مهمی شدند گفت وگو کردیم. در قندهار دیدیم لقب امیرالمؤمنین را برای ملا محمد عمر به کار می بردند و می گفتند نمی شود وي را دید. ضمن اینکه اجازه تصویربرداری در شهر هم به ما داده نشد. گفتند از حیث مذهبی درست نیست. به سختی گاهی تصویربرداری می کردیم. وقتی کارمان تمام شد و از قندهار به سمت هرات بر می گشتیم در جاده ماشینی از روبه رو می آمد که راهنما گفت: ماشین ملا محمد عمر است. ماشین آن طرف جاده نگه داشت و کسی از آن پیاده شد، ما هم پیاده شدیم. راهنمای طالبانی مان به او توضیح داد که این دو نفر، خبرنگار ايرانی هستند و مهمان ما بوده اند. او هم به فارسی خیلی بدی سولاتی کرد. حدود پانزده دقیقه صحبت کرد و ما فقط صدای او را ضبط کردیم."

او مینویسد " ملا محمد عمر ابتدا از راهنما سؤال کرد آیا به این دوستان ایرانی ما رسیده‌اید؟ آنها جاي خوب و غذای خوب داشته‌اند؟ بعد از ما سؤال کرد که به شما بد نگذشته است؟ شما را آزار نداده‌اند؟ و سؤالاتی از این دست.. پای چپ و یک چشمش آسیب دیده بود. " این خبرنگار ایرانی ادامه می‌دهد " اصلاً فرصت سؤال و جواب به ما داده نشد. چیزی که در آن لحظه برای ما جالب بود خود او بود به تعبیر ما فیلم بردارها دقایقی طول کشید که ما فوکوس کنیم که آیا این آدم واقعا ملا محمد عمر است یا نه؟ نکته عجیبش هم این بود که او خودش راننده بود یعنی وقتی ماشین ایستاد یک ماشین دو کابین خالی که هیچ محافظی در آن نبود و این آدم خودش پشت فرمان نشسته بود. راهنمای ما توضیح داد که این عادی است و او با خودش محافظ نمی‌برد. قبلاً هم وقتی ما دنبال ملا محمد حسن والي قندهار (استاندار قندهار) می‌گشتیم که معاون ملا عمر و نفر دوم طالبان بود، در خیابان کسی را دیدیم که پاچه‌های شلوار افغانی اش را بالا کشیده بود پیاز و سیب زمینی خریده بود که ما با او حرف زدیم. از این جهت هم خیلی عجیب نبود ولی در وهله اول وقتی ما این آدم را دیدیم، حیرت کردیم که آیا واقعا این آدم ملا محمد عمر است که تنها پشت فرمان نشسته و از این مسیر خلوت دارد می‌رود. " او مینویسد: " از حیث ظاهری آدم چهارشانه و چاقی بود. پای چپش و یک چشمش آسیب دیده بود که اتفاقاً چشم چپش هم بود گویی که ترکش خورده بود. ریش بسیار انبوه و عمامه‌ای هم به سر داشت شبیه اغلب چهره‌هایی که از طالبان دیده ایم. "

اطلاعات زیادی در مورد ملا عمر، رهبر سابق طالبان وجود ندارد. ابتدا علیه تهاجم نیروهای اتحاد جماهیر شوروی سابق در تنظیم جهادی "حزب اسلامی" مولوی یونس خالص جنگید و بعد یک جنگ طولانی را علیه نیروهای امریکایی، ناتو و حکومت افغانستان به پیش برد. ملا عمر که در سال‌های آخر دهه 1990 حدود 90 درصد خاک افغانستان را زیر کنترل خود داشت، بخش اعظم زندگی خود را در اختفا به سر برد. در زمان جهاد در قندهار تنظیم‌های قومی بیشتر نفوذ داشتند مانند حزب اسلامی مولوی خالص، حرکت انقلاب اسلامی محمد نبی محمدی و تنظیم محاذ اسلامی به رهبری پیر سید احمد گیلانی.

زمانی که نیروهای شوروی سابق در سال 1989 از افغانستان خارج شدند، ملا عمر مانند دیگر مجاهدین که از حمایت ایالات متحده امریکا و کشورهای عربی برخوردار بودند، علیه حکومت داکتر نجیب الله جنگید. او مستقر در پاکستان بود.

براساس گزارش‌ها، ملا عمر به زبان عربی نیز صحبت می‌کرد که در جریان آموزش‌های دینی فرا گرفته بود. افراد محدودی که با ملا عمر دیدار کرده بودند، او را یک مرد ساده تعریف کرده اند که امور را از طریق دیگر ملاهای نزدیک با طالبان مدیریت می‌کرد.

اقدامات دولت امارت اسلامی طالبان

نیروی طالبان به محض ورود به کابل، در نخستین اقدام خود گستاخانه وارد حریم سازمان ملل متحد شده و دکتور نجیب الله رئیس جمهور پناه گرفته در دفتر سازمان ملل متحد در کابل را به همراه برادرش احمد زی به اسارت گرفتند، آنها درست به شیوه‌های قرون وسطایی و بربریت عمل کردند و دکتور نجیب الله و برادرش را طناب پیچ کرده و در طول چند جاده شهر به مقصد میدان آریانا، با ریسمان بر روی زمین کشیدند و در پی شکنجه‌های وحشتناک در برابر انظار مردم این دو را تیر باران و جسدشان را در برابر مقر ریاست جمهوری آویزان کردند.

با استقرار نیروی طالبان در کابل، اوج فاجعه‌ای بود که سالها سایه ننگ آن بر پیشانی افغانستان سایه افکنده بود و مصیبت افغانستان بلا زده هر گز چنین ابعادی به خود نگرفته بود و آسمان تیره افغانستان هیچگاه چنین ظلمانی نشده بود. چنانچه اقدام بعدی طالبان اعلام موازین شرع در

شهر کابل بود، طبق مقررات اعلام شده طالبان که نظارت بر اجرای آنها بر عهده یک هیئت شش نفری بود، از این پس زنان حق اشتغال در ادارات را ندارند و هر زنی که بدون رعایت حجاب کامل شرعی از منزل بیرون بیاید طبق دستورات شرع به سختی مجازات خواهد شد. بدین ترتیب حقوق ابتدایی زنان و دختران به شمول کار در بیرون از خانه و رفتن به مکتب از آن‌ها گرفته شد.

رژیم ملا عمر به نقض حقوق بشر و قتل عام در شمال افغانستان متهم است. در زمان ملا عمر بود که افغانستان تبدیل به پناهگاه امن القاعده شد. ظاهراً اسامه بن لادن، رهبر مقتول شبکه القاعده در قندهار زندگی می‌کرد و رابطه نزدیک با ملا عمر داشت.

به قول خانم بینظیر بوتو صدراعظم سابق پاکستان، که به خبر نگار بی بی سی اظهار داشته بود "گروه طالبان به کمک دولت های ایالات متحده امریکا، انگلستان و عربستان سعودی چند سال قبل در پاکستان ایجاد گردیده که چهره های اساسی را طالبان مدارس دینی از جمله مهاجران افغان تشکیل میدهد که بعداً گروپ فوق به نیروی طالبان مسلح مبدل گردید و رهبری آنها را رهبران سازمان بنیادگرای پاکستان (جمعیت العلماء) بدوش داشته و.. سلاح طالبان از امریکا و انگلستان و پول از جانب سعودی اکمال میگردد". (بی بی سی).

مبانی فکری تحریک طالبان

جنبش طالبان، جنبشی است تشکیل یافته از ملاها و طلاب افغان که در مدارس دینی عمدتاً در پاکستان تحصیل کرده‌اند. تعداد این محصلین علوم دینی که در سالهای 1980-2000م داخل شهرهای پاکستان و اردوگاههای متعلق به مهاجرین در دویالت «بلوچستان» و «سرحد» مشغول فراگیری علوم قرآنی و حدیثی بوده‌اند، به هزاران نفر می‌رسد. پس از کودتای سال ۱۳۵۷ صدها هزار اتباع افغانستان از شهرها و روستاهایشان به جانب پاکستان مهاجرت کردند. این مهاجرین، اکثراً در داخل اردوگاههایی که از طرف دولت پاکستان و سازمان ملل متحد با حمایت‌های وسیع مالی کشورهای غربی و عربی تأسیس شده بود، اسکان داده شدند. نسل جدید این مهاجرین که در اردوگاهها و یا شهرهای پاکستان نشو و نما یافته بودند، به راحتی جذب مدارس دینی موجود در این کشور گردیده و در آنجا مشغول فراگیری علوم دینی گردیدند.

طالبان به معنای طلبه‌ها (جمع: طلاب) دارای عقاید دگماتیسم مذهبی و دارای ریشه‌هایی در مکتب حنفی دیوبندی و دیدگاه‌های جهادگرایی در دین اسلام است. البته نمی‌توان ادعا کرد که طالبان متأثر از یک مکتب ایدئولوژیک خاصی بودند؛ بلکه ذهنیت و رفتار آنان آمیزه‌ای از چند مکتب افراط‌گرای دینی است. علاوه بر تأثیرپذیری از دو مکتب سلفی‌گری و دیوبندی طالبان تحت تأثیر وهابیت نیز قرار داشت. طالبان بیشتر از اینکه دیوبندی عمل کنند قشری و قبیله‌ای برخورد می‌کنند. آن‌ها حتی با اخوانی‌ها و جماعتی‌ها و مودودی‌ها سر سازش ندارند و عرف عشیره و قبیله بر دین برتری دارد.

بیشتر افراد گروه طالبان پشتون‌هایی هستند که در مناطق شمال غربی پاکستان و دو سوی خط دیورند، زندگی می‌کنند. علاوه بر آن تعدادی از پشتون‌هایی که از تمرکز یکجانبه قدرت بدست حزب تاجیک تبار جمعیت اسلامی ربانی-مسعود و بخصوص انحصار دولت در دست پنجشیریها ناراضی بودند و همچنان خلقیهای سابق نیز از طالبان حمایت کردند. رهبر کنونی طالبان پس از کشته شدن ملا اختر منصور، مولوی هبیب‌الله آخوندزاده است.

هجوم گسترده مهاجرین به پاکستان، محدودیتهای فراوانی را در زمینه مدارس جدید داخل اردوگاهها ایجاد نمود، به طوری که امکانات محدود این مدارس جدید، توان پوشش دادن کامل

نوجوانان و جوانان مهاجر را دارا نبود. اين در حالي بود كه مدارس ديني با كمترين امكانات خویش، مي‌توانست بيش از ظرفيت واقعي خود، طلبه و دانش‌آموز ديني جذب نمايد. احزاب تندرو اسلامي پاكستان مانند جمعيت العلمای اسلام. جماعت اسلامي و جمعيت اهل حديث، تحت تاثير انگيزه‌های ديني و قومي (پشتون‌گرایی) به كمك مهاجرين افغان شتافته و مدارس و مراكز آموزشي متعددي براي فرزندان آنها تاسيس نمودند و يا اينكه آنها را در مدارس وابسته به خود، در شهرهای مختلف پاكستان جذب كردند. دهها مدرسه كه به وسيله جمعيت العلمای بنيادگاري شده بود، جوانان افغان را به خود جذب كردند. افغانها نيز از اينكه مدارس فوق الذكر، مجاني بوده و در آن قرآن كريم و مسایل ديني تدریس می‌شد، به اين مدارس پيوستند. بنابر اين، اولين آموزه‌های فكري طالبان در اين مدارس انجام گرفت و طالبان نيز شديداً تحت تاثير مواد آموزشي آنها واقع شدند.

احمد رشيد در مورد طالبان مینويسد: "بسياری از طالبان در كمپهای مهاجرين در پاكستان بدنيا آمده و در مدارس آنجا آنجا درس خوانده اند، و مهارت جنگي را در دوران جهاد كسب کرده اند. طالبان جوان بسيار اندك از كشور خود و تاريخ آن اطلاع دارند ولي درباره جامعه مطلوب و دلخواه اسلامي كه در زمان حضرت محمد عليه و سلم ۱۴۰۰ سال پيش ايجاد شده بود از مدارس خود معلومات كافي حاصل کرده و تطبيق آنرا اکنون خواهانند." (همانجا، ص 37).

بي‌نظير بوتو دلایل خود را براي امتناع از مبارزه با مدارس طلبگي كه بسياری از طالبان، دانش‌آموخته و تربيت شده‌ی آنجا بودند چنين توجيه می‌كرد: "ما نمی‌توانيم به يكباره مدارس را تعطيل كنيم و به اين مردمان - طلبگان - اجازه دهيم كه در سطح كشور گسترش يابند. ما ترجيح می‌دهيم آنان را محدود نگاه داريم." (سخنان بوتو در مانیلا پایتخت فلیپین).

نقش جریان های فكري اسلامي پاكستان بر طالبان

مذاهب چهارگانه اهل سنت

با توجه به اختلافات فقهی فراواني كه در بين مذاهب متعدد اهل سنت وجود داشت، نوعی مقبوليت عمومي براي محدود كردن اين مذاهب در بين مردم ايجاد شده بود. البته نبايد نقش حكومت را در تعيين مصاديق مذاهب چهار گانه نادیده گرفت. اين مردم نبودند كه می توانستند مذاهب را در تعداد معینی محدود كنند، بلكه حكومت و دولت بود كه مصاديق اين انحصار را مشخص می كرد و در برخی از اوقات یکی از مذاهب را بر دیگری ترجيح می داد و گاهی اگر پيروان يك مذهب به مقام فتوا و قضاوت می رسيدند، مذهب مورد نظرشان را گسترش داده و در صدد عمومي كردن آن بر می آمدند. به طور مثال مذهب حنفي به علت قدرت و امكانات پيروانش، بيشترين گسترش را در بين اهل سنت پيدا كرد، ابو يوسف، قاضي القضاة دولت عباسی كه مورد احترام آنان بود، اين مذهب را ترويج می كرد و عملاً کسانی كه منسوب به مذهب حنفي بودند، منصب قضاوت را احراز می كردند. امامان مذاهب اهل سنت به ترتيب از اين قرار است:

۱. ابوحنيفه، نعمان بن ثابت (م 150ق)

۲. مالك بن انس (م 179ق)

۳. شافعی، محمد بن ادريس (م 204ق)

۴. احمد بن حنبل (م 240ق)

شاگردان هر مذهب به آثار و آرای رئيس مذهب بسيار تعصب ورزيده و هر گونه مخالفت با آن را جايز نمی دانستند. اين عامل بعد از عصر رؤسای مذاهب چهارگانه فقهی اهل سنت: احمد بن حنبل، محمد بن ادریس شافعی، ابوحنيفه و مالک بن انس، اثر خود را به طور ملموس در جامعه اهل سنت و حوزه های علمی آنان گذاشت. گاهی در احکامی که محاکم مختلف صادر می کردند، اختلافات شدیدی پيش می آمد، به طوری که اگر قاضی یک محکمه مجتهد بود، با توجه به اجتهاد خودش فتوا می داد. اين امر موجب انتقاد های زیادی از طرف مردم شد؛ زیرا ديده می شد که در هر محکمه برای یک موضوع خاص احکام گوناگونی صادر می شود، لذا حکومت بر آن شد که جهت مقبوليت احکام نزد مردم و جلوگیری از برخی نزاع ها و درگیری ها، قضات را موظف کند که به یکی از مذاهب چهار گانه فتوا دهند (اسلام کوست نت، ۱۳۹۱ ه ش).

تفکر طالبانی و وهابيت

برای شناخت اندیشه سیاسی طالبان شناخت اندیشه سیاسی افرادی چون احمد ابن حنبل، ابن تیمیه، محمد ابن عبدالوهاب و مکتب دیوبندی همراه با دو عنصر سلفی گری ضروری به نظر می رسد. بطور خلاصه تفکر دینی طالبان در حقیقت همان تفکر دیوبندی است که نسخه بدل «وهابی گری» در شبه قاره هند به شمار می رود. اندیشه سیاسی طالبان بازتاب دقیق اندیشه های سلفی گری است. ابن حنبل، ابن تیمیه و محمد ابن عبدالوهاب از بنیانگذاران حدیث نگری و جنبش سلفیه هستند. طالبان همان طلبه های پشتون افغان هستند که توسط گروه های دیوبندی تعلیم دیده اند. ریشه های فکری آنها را باید ابتدا در وهابيت عربستان و سپس در دیوبندی پاکستان جستجو کرد. دسته های دیگر جریان تشکیل دهنده طالبان، پشتونهای ناسیونالیست و یک دسته هم پشتونهای خلقی بودند که پس از شکست دولت نجیب الله و بخصوص با تبارز افکار پشتون ستیزانه و انحصاری افشاری در حاکمیت ربانی-مسعود، شورای نظار، ستمیها و اتحاد شمال، به جرگه طالبان پیوستند.

تفکر طالبانی و وهابيت، به عنوان یکی از تاثیرگذارترین باورها در سه دهه اخیر، تفسیر جدیدی از اسلام سنی است که محمد پسر عبدالوهاب سرمدمدار آن بود. وی طرفدار و بسط دهنده اندیشه های ابن تیمیه بود و بر اساس بنیانهای فکری او مکتب وهابيت بنا شد. در حال حاضر طرفداران القاعده و سلفی های جهادی یا تکفیری خود را پیروان راستین ابن تیمیه می شمارند.

افکار ابن تیمیه روشن و صریح است، او با اندیشه و عقل به کلی مخالف است! و خواستار الغای عملکرد عقل از تمام شئون زندگی روزانه است و با فکر کردن و اندیشیدن دشمن است، مگر اینکه آن فکر و اندیشه در راستای تایید نقل باشد. در واقع او همه نمادها و مظاهر زندگی این عصر را نفی می کند. به نظر او مهمترین مصلحت در این است که با کفار دشمن باشیم. برای او مهم نیست که در این راه غیرمسلمانان اذیت و آزار شوند و مسلمان نیز ضرر اقتصادی ببینند. او با این کار، افکار تندروانه و نژادپرستانه و کراهیت را مورد تایید قرار می دهد و می گوید: اینکه برخی از پیامبر نقل کرده اند که هرکس کفری را آزار دهد، من را آزار داده، این یک دروغ بزرگ است. شاگرد او ابن القيم الجوزی روایت کرده است: در اینکه یهودیان می توانند بر دین خود باقی بمانند می توان به این آیه استناد کرد "قل یا ایها الکافرون لا اعبد ما تعبدون و لا انتم عابدون ما اعبد و..و" این آیه از محکمت است و منسوخ نیست، ولی باهمه احوال او با آنها در مورد تفسیر این آیه به جدل برخاست و گفت: آنها کافر هستند و جایگاه ابدی آنها جهنم است. ابن تیمیه می گوید: کسانی که به دین اسلام پایبند نیستند، دو دسته اند: یا کافرند یا منافق و مردم پس از هجرت پیامبر(ص) تاکنون سه طبقه هستند: مومن، منافق و کافر. سپس او خون غیرمومن (منافق و کافر) را حلال شمرده و حتی در این راه دسته دیگری از مسلمانان مانند شیعیان دوازده امامی را که از شیوه و روش فهم او از اسلام پیروی نمی کنند نیز در زمره

منافقان و کافران قرار می دهد. ابن تیمیه از نظر شرعی، قتل و سلب و اغتصاب و مصادره اموال و آزار زنان و کودکان و... را حلال اعلام می کند. اما در مورد مسلمانان مانند شیعه بر حسب ابن تیمیه، کفر آنها بزرگتر و گناه آنها عظیم تر از کفار اصلی است و بنابراین مجازات آنها هم شدیدتر از مجازات کفار اصلی است. به هر حال این برداشت فکری، برای فکر و فرهنگ و تمدن احترامی قائل نیست.

فرقه "اهل سنت" که نسبی را به ذالئدیه رئیس فرقه خوارج رسانده اند، تندرو ترین و خشنترین نظریه پرداز سیاسی اهل سنت است. وی از عمده ترین پیروان اهل حدیث است. او از عقل و رای بیزاری جست و در استناد به حدیث هر چند ضعیف و غیرمستند بسیار مبالغه کرد به طوری که بزرگان او را از ائمه حدیث شمرده اند و نه از فقها. (سیداحمد موقی- جنبشهای اسلامی معاصر).

مذهب ابن حنبل با گرایش شدید به ظواهر و قشری گری و اجتناب از هر گونه تاویل و حتی تفسیر و نوآوری، شکل جمود و تحجر به خود گرفت. علاوه بر تشیع، این مکتب با دیگر جریانهای فکری دارای گرایشهای عقلی، استدلالی و روشنفکری آزاداندیش نظیر معتزله نیز مخالفت می ورزد.

محمد بن عبدالوهاب بن سلیمان بن علی بن محمد بن احمد تمیمی (1111-1207ق) بنیانگذار جنبش وهابیت در عربستان از فقهای حنبلی مذهب بود که آثار ابن تیمیه بیشترین تاثیر را در وی گذاشت. وی با اعتقاد به سلفی گری و بازگشت به اصول اولیه و سنتی اسلام، مذهب وهابیه را پایه گذاری کرد. پس از آشنایی و تحت تاثیر قرار دادن ابن سعود حاکم منطقه نجد عربستان، این دو حکومتی تشکیل دادند که امور فکری و سیاستگزاری برعهده محمد ابن عبدالوهاب و امور سلطنتی و حکومتی بر عهده ابن سعود قرار گرفت. جنبش وهابیه و خاندان آل سعود با کشتار و قتل عام مردم مسلمان و بی گناه به جرم نپیوستن به وهابیت و تسخیر سرزمینهای یکی پس از دیگری پس از مدتی بر کل عربستان چیره شدند.

ضعف امپراتوری عثمانی به دلیل بی کفایتی خلیفه و جنگهای پی در پی، حمایت انگلستان از وهابیت به خاطر تضعیف تنها دولت مقتدر اسلامی (عثمانی) و همچنین ایجاد تفرقه در دنیای اسلام و در نهایت نفت عربستان و حیل های استعمارگران و ضعف دنیای اسلام و ناتوانی در برابر جنبش وهابیت را از هر لحاظ می توان از عمده ترین دلایل موفقیت وهابیت دانست. وهابیت که توانسته بود با پول و قدرت و همراهی استعمارگران اندیشه خود را به سراسر جهان گسیل دارد هند را نیز از این امر مستثنی نکرد.

از آثار وهابیت در هند تشکیل نهضت اصول گرایی- سنت گرایی شاه ولی الله دهلوی (1703-1763م) و پسرش شاه عبد العزیز (1746-1824م) و نوه اش شاه اسماعیل (1781-1831م) و تاسیس مدرسه معروف دیوبند توسط قاسم نانوتوی در سال 1867م بود که بنیانگذاران آن حنفیانی سختگیر و دقیق بودند که در مبانی تعلیم دکماتیسیم و جزم اندیشی پیشرو و دانشهای جدید را از مواد درسی خود حذف کردند.

جریانهای عمده فکری اسلامی در پاکستان

از مهمترین مسائلی که در چند دهه ی اخیر امنیت داخلی پاکستان را به تهدید کرده و سیاست خارجی این کشور را به شدت تحت تاثیر قرار داده، رشد و گسترش احزاب و گروه های تندرو اسلامی است. این حالت از یکطرف ناشی از خصلت بوجود آمدن پاکستان زیر شعار اسلام و از جانب دیگر ناشی از استفاده ابزاری دولت پاکستان بخصوص از زمان ضیاالحق به بعد از

جنبشهای افراط گرای مذهبی زیر پوشش جهاد برای رسیدن به مقاصد سیاست خارجی پاکستان میباشد.

به نقل از سایت انترنتی "الوهابیت" محمد اکرم عارفی در مقاله "مبانی مذهبی و قومی طالبان" بحث مفصلی در مورد جریاهای عمده فکری اسلامگرای پاکستانی و اثرات آنها روی شکل گیری "تفکر طالبانی" دارد که مرور آن در اینجا بطور فشرده برای شاگردان تاریخ معاصر افغانستان مفید میباشد. عارفی مینویسد که بصورت عمومی می توان سه جریان فکری اسلامی عمده را در پاکستان ملاحظه نمود که منشا اولیه تمامی آنها، در تفکر اسلامی مستولی در هندوستان (قبل از تجزیه به هند، پاکستان و بنگلادش) برمی گردد که خود ناشی از تکامل تفکر وهابیت در عربستان سعودی بحساب می آید. در اینجا ذکر مختصر برخی وقایع و تاریخ اندیشه سیاسی اسلام ضروری به نظر می رسد. مذهب سلفیه، سنیان حنبلی مذهب پیرو ابن تیمیه هستند که از جمله آنها می توان به وهابیت عربستان، دیوبندی هند و پاکستان، طالبان و القاعده و داعش اشاره کرد.

جریان اول، جریان بنیادگرای افراطی است که ریشه در افکار و اندیشه های شاه ولی الله دهلوی (1703 - 1762) دارد. یکی از علمای برجسته پیرو نهضت شاه ولی الله، به نام محمد قاسم نانوتوی در سال 1284 هـ (1867م) مدرسه معروف «دیوبند» را در قصبه ای به همین نام، در ایالت اتارپردیش هند بنیانگذاری کرد. مدرسه «دیوبندی» به تدریج تبدیل به يك مکتب فکری به همین نام گشت که تا امروز، به افراد تحصیل کرده در آنجا و یا وابسته به طرز تفکر آن عنوان «دیوبندی» اطلاق می شود. «بنیان گذاران این مدرسه، حنفیانی سخت گیر و دقیق بودند و در مبادی تعلیم و جزم اندیشی، بر عقاید و مذاهب کلامی اشعریه و ماتریدیه مشی می کردند.... مدرسه آنها دانشهای جدید را از مواد درسی خود حذف کرد.

مکتب دیوبندی پس از اینکه رنگ سیاسی نیز پیدا نمود، ملاهای وابسته به آن با همکاری تعدادی از ملاهای وابسته به جناحهای دیگر، گروه «جمعیه العلمای هند» را در سال 1919 به وجود آوردند. پس از تجزیه هند و به وجود آمدن پاکستان، شاخه انشعابی آن، تحت عنوان "جمعیه العلمای اسلام"، فعالیتهای خود را در پاکستان فعلی ادامه داد. «جمعیه العلمای اسلام» به رهبری مؤسس جدید خود، مولانا بشیر احمد عثمانی به حزب سیاسی مذهبی دیوبندی ها تبدیل شد. این حزب، امروز به دو گروه اکثریت و اقلیت تقسیم گردیده است. رهبری جناح اکثریت را مولانا فضل الرحمان و رهبری جناح اقلیت را مولانا سمیع الحق به عهده دارد. این دو رهبر، هر دو متعلق به گروه قومی پشتون هستند و از لحاظ فکری، طرفداران سرسخت قرآن و سنت و سیره خلفا و صحابه و معتقد به نظریات ملاهای سلف و مخالف با اجتهاد و تجدد به شمار می روند. روابط این دو رهبر «پشتون تبار دیوبندی» با گروه طالبان بسیار عمیق و ریشه دار است.

دومین جریان فکری در پاکستان، جریان مولانا ابو الاعلی مودودی (1903 - 1979) است که با اندک تسامح می توان آن را جریان «اخوانی» در این کشور نامید. مولانا مودودی علی رغم اینکه شخصیتی بنیادگرا و تا حدودی متأثر از افکار اصلاحی شاه ولی الله دهلوی در قرن هیجدهم میلادی است، اما با وجود این، میان اندیشه و روش سیاسی او با جمعیه العلمای اسلام تفاوت زیادی مشاهده می شود. مودودی معتقد به برخورد نقادانه با تاریخ صدر اسلام بوده و در باره نوع حکومت اسلامی، از «جمهوری الهی» (تئوکراسی جمهوری) نام برده است. مودودی در کنار تفکر سلفی گری، از نوعی پذیرش روشهای معاصر در نظام سیاسی غافل نمی باشد. او به نظام چند حزبی و انتخابات آزاد اعتقاد کامل داشته و استفاده از شیوه های دولتداری مدرن را در حکومت دینی تجویز می نمود و می گفت: "تشخیص دادن افراد مورد اطمینان در محیط ما، با آن راهی که مسلمانان اولیه اسلام می پیمودند، امکان ندارد... بنابراین، باید طبق مقتضیات زمان خود،

راهپای را به کار بریم..." مودودی در سال 1941 میلادی گروه «جماعت اسلامی پاکستان» را بنیانگذاری نمود. این حزب امروز بزرگترین حزب اسلامی در پاکستان به شمار می‌آید. رهبری کنونی «جماعت اسلامی» را قاضی حسین احمد به عهده دارد. قاضی حسین احمد طرفدار وحدت اسلامی و مبارزه با نفوذ فرهنگ غربی است اما روش مبارزاتی او کاملاً مسالمت‌آمیز و غیرنظامی بوده و تحول فکری فرهنگی را قبل از هر نوع تحولی در نظام سیاسی، لازم و ضروری می‌شمارد. "جماعت اسلامی" در دوران جهاد افغانستان از جمعیت اسلامی برهان الدین ربانی و حزب اسلامی حکمتیار قویا حمایت می‌نمود.

سومین جریان اسلامی در پاکستان جریان سید احمدخان (1817 - 1898) است. سید احمدخان الگوی مسلمان لیبرال در محافل روشنفکری پاکستان شناخته شده است. او معتقد به مراجعه مستقیم و بدون واسطه به قرآن به عنوان بهترین راه شناخت دین بوده و نقش «سنت» و «اجماع» را در منبع‌شناسی دین مورد تردید قرار می‌داد. سید احمدخان تحت‌تأثیر مکتب عقل‌گرایی و فلسفه طبیعی قرن نوزدهم اروپا قرار داشت و قرآن را تفسیر علمی می‌نمود. مهمترین خصوصیت در تفکر احمدخان، گرایش او به نوگرایی غرب بود. گرایش غربی گرایانه سید احمدخان، انگیزه خصوصیت مسلمانان سنت‌گرا با او گردید و سرانجام او را متهم به ارتداد و انحراف از دین نمودند. مسلمانان روشنفکر و تا حدودی «مسلم لیگ» (اگر آن را يك حزب صرفاً ملی ندانیم) از هواداران جریان سوم به شمار می‌روند.

این سه جریان فکری همان طوری که اشاره گردید، هر يك به نحوی ریشه در افکار علمای مسلمان هند در دوران تحت‌سلطه بریتانیا داشت که منشا پیدایش گرایشهای متعدد و مختلف در شبه قاره شد. اما آنچه پایه واقعی اندیشه دینی شاهولی‌الله را تشکیل می‌داد، سلفی‌گری یا بنیادگرایی از نوع مشابه وهابیت بود تا آنجا که دولت استعماری بریتانیا او را متهم به وهابیت کرد. این سه جریان فکری اسلامی به طور کل، اکثریت عمده مسلمانان پاکستان را در برمی‌گیرند و از لحاظ صنفی، دربرگیرنده اصناف حوزوی، پوهنتونها و بازاری هر سه می‌باشد. اما با وجود این تقسیم بندی سه‌گانه از جریانهای فکری اسلامی در این کشور که جنبه عمومی داشت، تقسیم‌بندی دیگری نیز وجود دارد که مربوط به مدارس دینی و ملاها و روحانیون مذهبی می‌شود. شهرت و رسمیت تقسیم بندی دوم در خصوص محافل حوزوی و مذهبی، بسیار قابل توجه می‌باشد.

در این تقسیم بندی اخیر، اکثر مدارس و ملاهای دینی سنتی، از لحاظ گرایشهای کلامی و فقهی به دو گروه عمده و مهم تقسیم می‌شوند، گروه «دیوبندی» و گروه «بریلوی». این دو گروه، نماینده دو نوع تفکر کلامی و فقهی (در چارچوب فقه حنفی) است که هر يك به تدریج دارای حزب سیاسی مستقلی نیز گردیدند. دیوبندیها از نظر اعتقادی، شباهت کلی به وهابیت پیدا کرده‌اند. آنها مانند وهابیت، در برابر سایر فرقه‌های اسلامی، حساسیت زیادی نشان داده و از «توحید و شرک» تفسیر مخصوصی ارائه می‌دهند. اما بریلویها حالت انعطاف پذیری بیشتری داشته و از «توحید و شرک» هیچ‌گاه تفسیر سخت‌گیرانه و مغایر با مشهور ارائه نمی‌دهند. بریلویها تا حدودی، گرایشهای صوفیانه دارند.

مؤسس مکتب بریلوی، شخصی به نام احمد رضاخان بریلوی (1856 - 1921) بود. "مکتب بریلوی در واکنش نسبت به جنبش محمد بن عبدالوهاب و در مخالفت با عقاید دینی شاه ولی‌الله، شاه اسماعیل و ملاهای دیوبندی پدیدار شد." نماینده سیاسی این مکتب در پاکستان، گروه «جمعیه العلمای پاکستان» به رهبری مولانا شاه احمد نورانی و عبدالستار نیازی می‌باشد. مکتب «دیوبندی» در پاکستان کنونی، نماینده «دین رسمی» به‌شمار می‌آید و دارای اکثریت در میان مسلمانان اهل سنت است. طرفداران دیوبندی در این کشور، همواره در حال افزایش بوده‌است. در دو دهه اخیر، رشد دیوبندیها به دلیل رشد بنیادگرایی اسلامی در منطقه و سرمایه گذاری‌های

وسيع عربستان و همچنين حمايت‌های دولت ضياء الحق و جناح او از آنها، سرعت‌بيشتری يافت. عمده‌ترين گروه‌های وابسته به مکتب ديوبندی در پاکستان عبارتند از: «جمعية العلماء اسلام»، «سپاه صحابه» و جمعيت «اهل حديث». اين سه جناح، متعلق به مکتب ديوبندی و دارای عقايد مشابه و شعارهای يکسان و حاميان خارجي واحدی هستند. تنها تفاوت اين سه جناح در اين است که «جمعية العلماء اسلام» به رهبری فضل الرحمان و سميع الحق، به‌صورت يك حزب سياسی وارد صحنه سياسی کشور گرديده‌است در صورتی‌که «سپاه صحابه» و «اهل حديث» به ترتيب به فعاليت‌های نظامی و فرهنگی روآورده‌اند.

جنبش طالبان با هر سه گروه نامبرده ارتباط نزديک دارد و از حمايت‌های معنوی و مادی و حتی انسانی همه آنها در اين سالها برخوردار بوده است. در عين حال، اين ارتباط با «جمعية العلماء اسلام» به دليل عوامل فرهنگی، زبانی و نژادی و نيز تجربه سياسی در عمل بيش از دو گروه ديگر بوده و هست. مولانا فضل‌الرحمان و سميع‌الحق، هر دو پشتون‌تبار بوده و در ايالت‌های بلوچستان و پشتونخوا که موطن اصلی پشتون‌های پاکستان به شمار می‌آيد، دارای نفوذ فوق العاده‌ای هستند. طلاب علوم دينی افغانستان، رابطه تاريخی ديرينه‌ای با مدارس ديوبندی در شبه‌قاره هند داشته‌اند. قبل از تجزیه هند و به وجود آمدن کشوری بنام پاکستان در سال 1947، اکثر طلاب اهل سنت افغانستان برای ادامه تحصیل به مدارس ديوبنديه در هند می‌رفتند.

عزيز الرحمان سيفی از مترجمين معروف آثار سليمان ندوی و شبلی نعمانی، نقش مهمی در اين امر داشته و ترجمه‌های او در دهه 1340 و 1350 به وسيله «پشتو تولنه» در کابل انتشار يافت. رگه‌های تفکر ديوبندی از اين زمان به تدريج وارد افغانستان گرديد، اما بيگانگی آن با دين رسمی افغانستان، مانع از مقبوليت آن در سطح وسيع می‌گرديد. آليور روی محقق و کارشناس غربی مسائل افغانستان درباره نفوذ تفکر ديوبندی در اين کشور در قبل از انقلاب چنين می‌نويسد: «بعد از تجزیه هند در سال 1947، بسياری از طلاب افغانی به مدارس که در نزديک آنها در ايالت سرحد شمال غربی ايجاد شده بود، رفتند. آنها عمدتاً پشتون و بعضاً نورستانی و بدخشانی بودند. برخی از آنان به ايدیولوژی اهل حديث گرويدند و هنگام بازگشت به افغانستان، در مقابل تصوف و مذهب حنفی مبارزه کردند. مثلاً زيارت‌های محلی را تخریب می‌نمودند. حنفی هان معمولاً آنها را «وهابی» می‌ناميدند ليکن آنها، خود را سلفی می‌خواندند.» ارتباط فکری بين طلاب و ملاهای افغانستان از يك طرف و مدارس تحت نفوذ مکتب ديوبندی در پاکستان از طرف ديگر، در طول دهه‌های گذشته کم و بيش برقرار بوده است. اين ارتباط، تا قبل از دوران جهاد افغانستان، حالت طبيعی و آرامی داشت اما پس از آغاز جهاد، ناگهان دگرگون شده و روند شتاب‌آلودی به خود گرفت.

شتاب اين روند زمانی بيشتر محسوس گرديد که پاکستان و عربستان تصميم گرفتند به جای حمايت از احزاب میانه رو اسلامی در قضيه افغانستان، از احزاب تندرو اسلامی حمايت به عمل آورند. پس از همين مساله بود که جمعية العلماء اسلام و اهل حديث با پشتوانه مالی و سياسی قوی، طرح‌های بنيادی و درازمدتی را برای مهاجرين و مجاهدين افغانی روی دست گرفته و با حوصله‌مندی تمام، برای اجرای کامل آن وارد عمل شدند. «اهل حديث» با حمايت‌های مالی و فکری مؤسسات خيريه عربستان، علاوه بر توسعه برنامه‌های فرهنگی و آموزشی خود در داخل پاکستان، و در ولايت‌های شرقی افغانستان نيز وارد فعاليت گرديد.

رفتار خشونت‌آمیز و سخت‌گیرانه طالبان و حرکت انقلاب اسلامی در برخی مناطق افغانستان در زمان جهاد زبازد همگان بود. اما آنچه سرانجام از طالبان و حامی پاکستانی آنان، «جمعية العلماء» چهره‌ای قهرمان و ناجی به تصوير کشيد، تحولاتی بود که پس از سال 1992 م صحنه نظامی سياسی افغانستان نمايان گشت. در اين تحولات «جمعية العلماء» از لحاظ فکری و

ايدیولوژیکی و حتی عملی نقش‌کلیدی در بسیج طالبان به عهده داشته و دارد زیرا «جمعیه العلمای اسلام» نقش مؤثری را در زمینه تعلیم و تربیت اطفال و نوجوانان، تحت نام عقیده و مذهب، ایفا کرد.»

مشترکات فرهنگی، قومی، زبانی و قبیله‌ای سبب جذب جوانان افغان در مدارس جمعیه العلمای اسلام شد، که در نتیجه، عامل گرایش ناخودآگاه آنان به آموزه‌های دیوبندی جمعیه العلمای اسلام نیز گردید. طالبان که پیش و وسیع نداشته، از قراء و قصبات، راسابه مدارس جمعیه العلمای اسلام پیوسته اند یکباره، به مریدان بلاقید دیوبندیها مبدل گشتند. لذا تعبیر سخت‌گیرانه طالبان از اسلام و تعصب دیوانه وار آنها در برابر زنان از آنجا ناشی شده است. به طور کلی، مدارس که متعلق به جناح دیوبندی در پاکستان بوده و طلابدینی را در آنها بر اساس آموزه‌های دیوبندی آموزش می‌دهند، بعضاً قرار ذیل هستند: دارالعلوم حقانیه اکوره ختک در ایالت صوبه سرحد، مدرسه اشرفیه در لاهور، جامعه بنوری تاون و دارالعلوم کده در کراچی، دارالعلوم تندو الله یارخان در سند، جامعه مدینه در لاهور، مدرسه خیر المدارس ملتان و چندین مدرسه مهم دیگر در کوئته بلوچستان. با توجه به مطالبی که پیرامون منابع تاثیرگذار بر اندیشه‌طالبان و زمینه و بستر آموزش و پرورش آنان بیان گردید سیر تفکر دینی طالبان نیز تا حدودی روشن خواهد شد.

جهت روشن شدن بهتر مبانی فکری طالبان و دیوبندی، چند محور را در اندیشه آنان مورد ارزیابی قرار می‌دهیم. مهمترین اصل در اندیشه سیاسی دیوبندی و سایر گروه‌های بنیادگرای افراطی از جمله طالبان، احیای اصل خلافت در نظام سیاسی اسلام است. شاه ولی الله هندی سر سلسله نهضت‌بیداری اسلامی در شبه قاره که مکتب بنیادگرای دیوبندی نیز متأثر از افکار اوست، احیای خلافت اسلامی را رکن اساسی در اسلامی شدن جامعه دانسته است. شاه ولی الله مانند اکثر دانشمندان اهل سنت، شیوه ایجاد خلافت اسلامی را در چهارمورد خلاصه می‌کند: بیعت اهل حل و عقد، شورا، نصب و غلبه جالب اینجاست که شاه ولی الله یکی از ویژگی‌های خلیفه را «شرافت نسبی و قومی» دانسته که این امر با تفکر امروزی طالبان که خود را منتسب به یک گروه قومی برتر (پشتون) می‌داند، کاملاً سازگاری دارد.

طالبان با اعتقاد به اصل خلافت، قبل از دستیابی به هر نوع پیروزی قاطع در افغانستان، عجلانه خلیفه دولت احتمالی آینده خود را در قندهار تعیین نموده و باالگوپذیری از ابوالکلام آزاد تئوریسین جمعیه العلمای هند تئوری «امارت اسلامی» را در افغانستان به اجرا گذاشت. تئوری «امارت اسلامی» اولین بار در تاریخ معاصر شبه قاره هند به وسیله ابوالکلام آزاد و جمعیه العلمای هند پیشنهاد گردیده و در دوره جهاد، گروه‌های وهابی گرای پیرو دیوبند، آن را در برخی ولایات شرقی و جنوب شرقی کشور تجربه نمودند و هم اینک، طالبان نیز که از اعقاب فکری جمعیه العلمای هند به شمار می‌رود، این طرح را در افغانستان پیاده نمودند.

در تئوری «خلافت» و «امارت» آن طوری که طالبان آن را می‌خواهد، مردم و احزاب جایگاهی ندارند. تعدادی از سران قبایل و نخبگان دینی تحت عنوان اهل حل و عقد گرد هم آمده و فردی را برای این پست نامزد می‌نمایند و آنگاه تمام اختیارات کشور به شخص خلیفه یا امیر المؤمنین منتقل خواهد شد. طالبان به وضوح اعلام کرده است که «در افغانستان انتخابات برگزار نخواهد شد، چون انتخابات یک تقلید غیر اسلامی است.» مخالفت با مفاسد فرهنگ و تمدن غربی در کل، یکی از شعارهای اساسی تمامی گروه‌های اسلامی است، اما آنچه بنیادگرایی افراطی از نوع طالبان را از بقیه گروه‌های اسلامی جدا می‌سازد، نفی مطلق مدنیت غربی به وسیله آنهاست. گروه‌های دیگر اسلامی مانند اخوانیها با دید نقادانه به تمدن غربی نگریسته و ضمن رد جنبه‌های منفی آن، از پذیرش جنبه‌های مثبت آن استقبال می‌نمایند در صورتی که طالبان و مکتب دیوبندی و وهابی در اوایل کار با هر نوع دستاورد تمدن غربی به مخالفت برخاسته و

سپس به تدريج به سوي محافظه كاري تمايل پيدامي كنند. برخورد غير نقادانه، چه در امر پذيرش و يا نفي فرهنگ غربي، مشكلات بيشماري را به همراه دارد. مخالفت تعصب آميز طالبان با تلويزيون، وسايل تصويربرداري، لباس فرنگي، سينما و امثال آن، نشانه آشكاري بر روحيه ستيزم جويي آنان با مظاهر تمدن غربي است.

چه اينكه تلويزيون و سينما در نزد طالبان از «ابزار شيطاني» به حساب آمده و در ردیف آلات لهو و لعب كه مشروعيتي در دين ندارد، قرار مي گيرد. وزير امر به معروف و نهی از منکر طالبان در باره اقداماتش در خصوص جمع آوري دستگاههاي تلويزيون از شهر كابل گفته بود: «ظرف دوروز گذشته، از فروشگاههاي نقاط مختلف شهر بيش از يكصد دستگاه تلويزيون مصادره شده است» او گفت «دستگاههاي مصادره شده سوزانده و يا منهدم مي شود». مخالفت طالبان با ابزار تصويري تا آنجا شدت و جديت يافته است كه اميرخان متقي، وزير اطلاعات و فرهنگ طالبان مي گويد: «پس از اين، مردم عكسها و آلبومها را درخانه هاي خود نگه داري نكنند، زيرا اين مساله با اسلام در تضاد است». به نظر مي رسد كه طالبان در امر مبارزه با مظاهر تمدن غربي، دچار نوعي تناقض گرديده اند. چرا كه آنها از يك طرف مخالفت آشكار خود را با مظاهر فرهنگ و تمدن غربي ابراز مي دارند و از طرف ديگر، به طور وسيع در فعاليتهاي روزانه خود عملا از آنها سود مي جويند. يكي از پيچيدگيهاي اساسي در بينش طالبان به طور اخص و بنيادگرابي افراطي به طور اعم، روح تعبد گرایی به دستاوردهای کلامی و فقهی پيشينيان مي باشد.

بنيادگرابي افراطي، دوران صدر اسلام و ميانه را دوره طلایي و مصون از هر نوع خطا تلقی نموده و راجع به تفاسير و تاويلهاي ديني اين دوره، اعتقاد جزم گرايانه دارد. اجتهاد و استنباط تازه، در اين مكتب جايگاهي ندارد و مردم عموما موظف به پيروي نقادانه از كلمات و گفتار ملاهاي سلف مي باشند. برداشت صرفا تقليد گرايانه اينها از دين، سبب بدبيني و حتي دشمني آنان با الگوهاي زندگي رايج در دنياي معاصر جهان اسلام گرديده است.

تنها الگوي مطلوب در نزد بنيادگريان افراطي، الگوي زندگي جوامع روستايي قرون اوليه اسلامي مي باشد و رفتار خشك و متحجرانه آنان با زنان و نوع نگرش شان نسبت به نقش اجتماعي و تربيتي زن در جامعه، ريشه در همين روح سلفي گري آنها دارد كه با ضروريات زندگي كنوني كاملا بيگانه است. همچنين تفسير آنان از مفاهيمي مانند «توحيد و شرك» كه بنياد اندیشه کلامی بنيادگرایی افراطي را تشكيل مي دهد، در مغايرت آشكار با تفاسير رايج آن مفاهيم در نزد ساير مكاتب اسلامي است. شاه ولي الله هندی، رهبر فكري بنيادگرابي افراطي در شبه قاره، دايره «توحيد» را تا آنجا تنگ مي نمايد كه حتي هر نوع استمساك ظاهري به وسايل ديگر را كه در راستاي قدرت الهي در نظر گرفته شده باشد، شرك به شمار مي آورد.

از ديده گاه شاه ولي الله دهلوي، نذر كردن براي ائمه و سوگند ياد نمودن به اسامي آنان و نيز نامگذاري فرزندان به اسامي اي مانند «عبد الشمس» و غيره، از مصاديق شرك به شمار مي آيد. جلوه هاي همين نوع طرز تفكر، در سران طالبان نيز مشهود است. طالبان با تفسير سخت گيرانه از اسلام، زندگي خصوصي و حریم شخصی افراد را تحت نظارت دقيق مامورين خود گرفته و از «درازي موي سر» تا «كوتاهي موي صورت» و از حمام عمومي تا تردد زن در محيط بيرون از منزل، عموما تحت ضوابط و مقررات حكومتي آنها درآمده است. و همچنين در مساله اعتقاد به توحيد و مبارزه با مظاهر شرك، تا آنجا شدت عمل به خرج داده كه حتي نگه داري عكس و اسباب بازي کودکان در منزل را مغاير با عقايد توحيدی اسلام اعلام کرده است.

بنیادگرایی افراطی از نوع وهابی، با توسل به حربه «تکفیر»، به مبارزه با تمامی مذاهب و فرق اسلامی غیر از خود رفته و به جز خویشتن، سایر گروهها رایکسره بر باطل و حتی کافر می‌پندارد. مکتب دیوبندی در پاکستان، جناح فکری رقیب خود «بریلوی» را که حلقه دیگری از سنیان حنفی مسلک است، کافر قلمداد نموده و مخالفت با آن را از وظایف شرعی خود می‌پنداشت چنانکه «سپاه صحابه» در اوان ظهورش، مبارزه با بریلویها و شیعیان را در کنار هم، از اهداف اصلی خود قرار داده بود اما پس از سیاسی شدن گروه مذکور، شیعیان به عنوان تنها دشمن اصلی برای آنها مطرح گردید. دشمنی با شیعه در تاریخ مکتب دیوبندی سابقه دیرینه‌ای دارد.

جنبش طالبان در افغانستان نیز دارای چنین تفکر ضد شیعی می‌باشد. طالبان پس از تصرف شهر مزار شریف در سال 1377، دستور قتل عام وسیع شیعیان را صادر کرده و نظامیان آن، گروه گروه شیعیان را به عنوان «رافضی» و «کافر» به خاک و خون کشیدند. افراد طالبان که در جنگ اول مزار شریف (1376) به اسارت نیروهای حزب وحدت اسلامی درآمده بودند، آشکارا از «وجوب جهاد» علیه ازبکهای سخن بر زبان آورده و کشته شدن در مقابل «جبهه متحد» را «شهادت» در راه خدا می‌دانستند. دشمنی طالبان با ایران نیز ریشه در همین باور نادرست آنها دارد؛ چنانکه همفکران آنها (دیوبندیها) در پاکستان، خصومت آشکارشان را با ایران شیعی از کسی مخفی نمی‌دارند. وجود پندار خود حق‌مداری همراه با اعمال روشهای ستیزجویانه علیه افکار و جناحهای دیگر، تصویری کاملاً خشن و انعطاف‌ناپذیر از طالبان ارائه داده است. حاکمیت یافتن کامل این تفکر در عرصه سیاسی و اجتماعی، خطر بزرگی برای آزادی اندیشه، اعتقاد و بیان و در نتیجه، رشد علم و دانش و خلاقیت در پی خواهد داشت.

معمولاً در نظامهای تحت اداره بنیادگرایی افراطی، بدیهی‌ترین حقوق عمومی مردم در زمینه‌های سیاسی و فرهنگی نادیده گرفته می‌شود و تشکلهای مستقل در سایه آن می‌خشکد؛ چنانکه امروز در شهرهای تحت اداره جنبش طالبان، نمونه‌های آن به وضوح به مشاهده می‌رسد. احزاب و گروههای نامدار جهادی و شخصیت‌های علمی و سیاسی مستقل، کمترین جایگاهی در نظام سیاسی اداری طالبان ندارند. رسانه‌ها و نشریه‌های مخالفین علی‌رغم حفظ هویت اسلامی و علمی به تعطیلی کشیده شده است و سرمایه‌های علمی و باستانی، قربانی تعصبات ناروا گردیده و اکثراً به نابودی کشیده شده و یا در معرض نابودی قرار گرفته است.

میزان تاثیرپذیری فرهنگ عمومی پشتونها از آداب و رسوم قبایلی، بسیار بیشتر از آن است که در فرهنگ سایر گروههای نژادی این کشور دیده می‌شود. پشتونهای افغانستان دارای آداب و رسوم متشکل و شناخته شده هستند که به نام «پشتون ولی» یاد می‌شود. «پشتون ولی» عرف پشتونها «هم مجموعه قوانین و هم ایدیولوژی است.» «قوانین و احکام پشتون ولی حوزه وسیعی از رفتار و روابط انسانی پشتونها را در بر می‌گیرد. مهمترین اصول این مجموعه، قوانین ناظر بر کرامت انسانی، و مهمان‌نوازی‌اند.» با توجه به پیوندهای پایدار قبیله‌ای و استحکام سنتهای ملی پشتونی در جامعه پشتونها، این گروه نژادی دارای احساس تعلق شدیدی نسبت به هم‌نژادان خود بوده و همدردی و همیاری یکدیگر را از وظایف رسمی قبیله‌ای خود می‌دانند. وجود این «احساس تعلق» شدید نسبت به همدیگر، باعث گردیده که این قوم علی‌رغم نزاعهای ممتد داخلی، این خصومتها را در شرایط حساس و بحرانی کنار گذاشته و موقتاً در موضوع مربوط به سرنوشت مشترک، به دور هم گرد آیند.

جریان تاریخی مساله «پشتونستان» در پاکستان، ریشه در پیوندهای خونی این مردم دارد که پشتونهای دو طرف «خط دیورند» علی‌رغم دوگانگی در تبعیت و شهروندی، هیچ‌گاه همدیگر را به فراموشی نسپردند. اگر امروز «جمعیت علمای اسلام» به رهبری مولانا فضل الرحمان و سمیع الحق و دیروز «جماعت اسلامی» به رهبری قاضی حسین احمد، با تمام امکانات و علی‌رغم

مصالح عمومي ملت و مردم پاکستان، به حمايت از گروه‌های اسلامي در افغانستان شتافتند، بي تاثير از تمايلات قومي، قبیله‌ای و پشتوني آنها نبوده است. چه اينکه، هر سه رهبرنامبرده و منحصرأ فعال در قضايای افغانستان، وابسته به قوم پشتون می‌باشند. بنابرین، می‌توان مدعی شد که «عرف و سنت» جایگاه بس مهمی در جامعه پشتونها داشته و دارد.

اکنون که جایگاه سنت و عرف را در فرهنگ و اندیشه پشتونها متوجه شدیم تاثير این سنت را بر افکار دینی و سیاسی سران جنبش طالبان به طور فشرده مورد ارزیابی قرار می‌دهیم. جنبش طالبان به عنوان يك جنبش برخاسته از جامعه پشتون افغانستان، آن هم از دل مردمان روستایی و غیرشهری که دارای تعلقات سنتی و قبیله‌ای شدیدتری هستند، نمی‌تواند از تاثيرپذیری به دور باشد.

اساس تاثيرپذیری طالبان از فرهنگ پشتونها، در نوع تفسیر آنها از مفاهیم و قوانین دینی، کاملاً محسوس است. اولین و مهمترین گام در تاثير فرهنگ پشتونها بر اندیشه دینی طالبان، در نوع گزینش الگوی نظام سیاسی و راههای مشروعیت‌دهی به آن به وسیله آنها مشاهده می‌شود، مثلاً مدل نظام «خلافت» در تفکرسیاسی طالبان اگر چه در اصل، خود يك مدل اسلامي است که هیچ مسلمانی در اسلامي بودن آن تردید به خود راه نمی‌دهد..

جایگاهی که «زن» در سایه حکومت دینی طالبان کسب نموده است، غیر از جایگاهی است که «زن» در نزد دیوبندیان پاکستان احراز کرده است. بدون شك، اصل مكتب دیوبندی طرفدار عدم حضور زن در محیط خارج از منزل است اما با وجود آن، محدودیتهایی که از سوی طالبان در حق زنان اعمال می‌شود، هرگز قابل مقایسه با سیاستهای جمعیه العلمای اسلام در پاکستان نیست. عبدالحکیم مجاهد، سفیر طالبان در پاکستان درباره نوع نگرش سنتی طالبان نسبت به آموزش دختران چنین می‌گوید: «تمام اردوی ملی و نیروی پلیس ما، داوطلبانی از مناطق پیر و سنتی هستند و معتقدند فرستادن دختران به مدرسه، کاری بی‌شرمانه است.» «خشونت و انعطاف‌ناپذیری» دو ویژگی دیگر در شیوه سیاستمداری طالبان است.

جنبش طالبان، جنبشی است که از لحاظ فکری، از خارج از مرزهای افغانستان تغذیه می‌شود. تفکر مذهبی-سیاسی کنونی طالبان، ریشه در اندیشه‌های اسلامي شناخته شده در داخل جامعه افغانستان ندارد. تفکر رایج در جامعه افغانستان، تفکر اخوانی، لیبرالی و اصلاحی از نوع خردگرایانه آن است و بنیادگرایی افراطی نوع طالبانی، صرفاً در مناطق روستایی در حدانجام نیافته، حضور داشته که به عنوان يك اندیشه جدی هیچ‌گاه قابل توجه نبوده است. اما تحولات سه دهه اخیر با توجه به زمینه‌های تاریخی، سبب شکل‌گیری و رشد نوع تفکر طالبانی در این کشور گردید.

تفکر طالبانی اگر چه در ظاهر به عنوان تفکر خالص اسلامي در افغانستان تبلیغ می‌گردد و حتی بعضی از کشورهای همجوار را نیز تحت تاثير ماهیت اسلامي خود قرار داده است، اما با يك ارزیابی عمیق از سنتهای قبیله‌ای افغانستان و نقش عرف و «عنعنات» در فرهنگ روستایی و قبایلی این کشور، درمی‌یابیم که تفکر جدید به همان اندازه که ماهیت مذهبی دارد، ماهیت قبایلی نیز دارد. درستی این ادعا با تحلیل مقایسه‌ای بین تفکر طالبان در داخل جامعه افغانستان و الگوی مادر در دو کشور پاکستان و عربستان، بیش از پیش روشن می‌گردد. در عین حال، اندیشه جنبش طالبان به دور از ویژگیهای محلی و تفسیرهای متأثر از فرهنگ داخلی، اندیشه‌ای است که در شبه قاره هند و برخی از کشورهای حاشیه خلیج فارس به صورت اندیشه رسمی مطرح بوده و در میان توده‌های مردم (نه نخبگان) ریشه عمیقی پیدا نموده است.

تضاد درونی جنبش طالبان با سیستم عنعنوی قومی پشتونها

اما نباید فراموش کرد آنانی که جنبش طالبان را جنبش خاص قوم پشتون میدانند از تضاد نهفته درونی میان ارزشهای کود مدنی "پشتونولی" و ماهیت عمیقاً مذهبی جنبش طالبان بی خبر اند. یک محقق هزاره بنام صاحب نظر مرادی در مورد مقررات وضع شده توسط احمدشاه ابدالی نوشته بود که: "احمد خان... برای رهنمود سران قبایل مربوط خویش همچو اساسنامه دینی، سیاسی، و نظامی به کارگرفت. از تدوین مقررات نامبرده به خوبی برمی آید که احمد خان به فقه و شریعت سرتاسری اسلام اکتفا نکرده برای تنظیم نظام قبیلوی خویش به وضع مقررات ویژه قبیلوی نیازمندی احساس نموده است." دلیل وضع مقررات توسط احمدشاه ابدالی آن بود که اصول "پشتونولی" به قول اولیور روی، که از یکطرف یک ایدیولوژی بوده و از جانب دیگر یک مجموعه حقوق مدنی را تشکیل میدهد، در ذات خود غیر مذهبی بوده و در سطح قانون با "شریعت" در تضاد قرار دارند. اولیور روی مینویسد در جوامع غیر پشتون چوکات اصلی اصول جزایی را "شریعت" تشکیل میدهد اما در شرایطی که پیروی از شریعت صرف در حد شعار باقیست، هیچ سیستم دیگری موجود نیست که جای آنرا بگیرد. نتیجه طبیعی چنین حالتی در روستاهای غیر پشتون نشین بوجود آمدن حاکمیت مطلقه خوانین و زورگويان محلی و رهبران دینی میباشد که اشکال افراطی آنرا در دهات هزاره نشین هزاره جات مشاهده میکنیم. موجودیت پشتونوالی خود از فرهنگ غنی مردم پشتون حکایت میکند.

در جوامع سنتی پشتونها، در دهات، مقام ملا در آن سطحی نیست که در قرا و قصبات غیر پشتون نشین افغانستان، بخصوص در میان اقوام هزاره وجود دارد. مظاهر آنرا همه روزه در بوسیدن دستهای محمد محقق توسط هواداران هزاره او در صفحات تلویزیونها مشاهده میکنیم. مقام ملا و روحانی در هزاره جات، در میان شیعیان، در سطح پیشوا، و مرجع تقلید است. ملا چنین مقامی در جامعه پشتون ندارد. اکثر این ملاها حتی در جرگه های قومی دعوت نمیشوند. نقش ملا در جوامع سنتی پشتونها نقش مشورتی است نه نقش تصمیم گیرنده. از این رهگذر یک تضاد درونی میان جنبش طالبان و سیستم عنعنوی قومی پشتونها موجود است.

فراموش نکنیم که طالبان دست آورد مدرسه های مذهبی در مناطق قبایلی و پشتون نشین در پاکستان میباشد. اکثر این افراد در کمپهای مهاجرین در خاک پاکستان تولد یافته بزرگ شده و با ایدیولوژی وهابی تطبیق بدون چون و چرای "شریعت محمدی" تدریس شده اند که با پول عربستان سعودی و با امانان سعودی و وهابی پاکستانی طرف اجرا قرار گرفته است. در وجود اکثر این افراد آن احساس تاریخی تعلق داشتن به افغانستان، ارزشهای ملی افغانستان، اصول پشتونولی و ناسیونالیزم افغانستان وجود ندارد. یک مثال آنرا در تخریب مجسمه های بودایی بامیان میتوانیم ببینیم. مجسمه های بامیان در طول حیات نزدیک به سه صد سال دولتهای عنعنوی پشتون در افغانستان، به حیث سمبولهای ملی و باستانی کشور دست نخورده باقی ماندند. در حالیکه طالبان بنا بر تعصب مذهبی خود و بخصوص با همدستی با متعصبین آی اس آی در ضدیت با هندوستان، از تخریب آنها لذت بردند. باآنهم، در زمان حاکمیت خود طالبان جرأت مداخله در اموری را که بر

اساس اصول پشتونولي در دهات و روستاهای پشتون نشين اداره و اجرا ميگرديد، نداشتند.

حملات تروريستي يازدهم سپتمبر در امريكا و حكومت طالبان

ارتباط ملا عمر با القاعده و رهبر سابق آن براي گروه طالبان حياتي بود، زيرا القاعده در بدل به دست آوردن پناهگاه به رژيم طالبان كمك مالي فراهم مي‌كرد. امريكا مسؤليت حمله بر برج‌های دوگانه مركز تجارت جهاني را در نيويارك به عهده اسامه بن لادن گذاشت. بر اساس آن ايالات متحده خواستار تسليم اسامه بن لادم از ملا عمر شد. ملا عمر به اين تقاضا پاسخ منفي داد و در نتيجه، ايالات متحده امريكا عليه رژيم طالبان حمله كرد كه سرآغاز يك جنگ طولاني ديگر براي ملا عمر و افرادش شد.

سقوط طالبان و ايجاد دولت جديد

سرنگوني دولت طالبان در سال 2001م توسط قواي هوايي امريكايي با استفاده از مليه‌های محلي در بدل هزارها مليون دالر نقد، كمكهای تسليحاتي و با همكاري نزديك قوت‌های خاص امريكايي يكبار ديگر افغانستان را به حوزه های نفوذ جنگ سالاران مبدل ساخت. در بلخ، سمنگان، جوزجان و فارياب مليه‌های دوستم، عطامحمد نور و محمد محقق به قدرت رسيدند، در هرات اسمعيل خان، در قندهار مليه‌های حامد كرزي و گل آغا شيرزي، در ننگرهار مليه‌های شوراي مشرقي (حاجي قدير، حضرت و غيره) و با خروج عجولانه طالبان از كابل، مليه‌های شوراي نظار شهر را بدون جنگ اشغال کرده زمام قدرت را بدست گرفتند.

دولت حاصله از كنفرانس بن در حقيقت انعكاس سياسي اين تقسيم بندي منطقي قدرت در کشور مي‌باشد و تا امروز بعد از ۱۴ سال دولت مركزي نتوانست حاكميت مركزي را در کشور تامين نمايد.

با اشغال كابل توسط شوراي نظار و همكاري دوامدار نيروهای بين المللي با آنها شرايطي را فراهم ساخت تا شوراي نظار و حاميان محلي آنها بصورت غير متوازن به قوي‌ترين نيروي سياسي و نظامي در کشور مبدل گردند. تمام قوماندان های جهادي شوراي نظار به جنرالهای اردوي ملي ارتقاء يافتند و پست های كليدي سياسي، اداري و نظامي را در طول ۱۴ سال گذشته در اختيار گرفتند و طوريكه انتخابات رياست جمهوري سال ۲۰۱۴م نشان داد به همچوجه حاضر به از دست دادن اين قدرت سياسي، اداري و نظامي و حتي شراكت متناسب ديگران در آن نيستند.

سقوط طالبان در سال 2001م توسط قواي امريكايي به كمك مليه‌های محلي و ايجاد يك دولت مبني بر اساسات دموكراسي و قانون اساسي بر مبنای توافقات بن با استقبال عظيم مردم کشور و بخصوص روشنفكران مواجه گرديد. استيلاي دولت مذهبي فاشيستي و قرون وسطاني طالبان در سالهای 1996-2001م به كمك مستقيم پاكستان، لکه ی ننگي بر دامن ملت افغان و بخصوص مليت پشتون محسوب ميگردد و بزرگترين قرباني تداوم تروريزم و جهل پرستي اين گروه تمام پشتونهای ساكن ولايات پشتون نشين كنار سرحد با پاكستان است.

وفات ملا عمر رهبر طالبان

رياست جمهوري افغانستان به صورت رسمي تايد کرده است که ملا محمد عمر، رهبر گروه طالبان، در پاکستان وفات کرده است. دفتر رياست جمهوري افغانستان در اعلاميه ای گفته است که ملا عمر در ماه حمل 1392 مطابق ماه اپريل سال 2013م در پاکستان مرده است.

بعد از مرگ ملا عمر ملا اختر منصور رهبري طالبان را بدوش گرفت که موصوف در ماه می 2016م با حمله یک طیاره بدون سر نشين امریکائی در نزدیکی کویته کشته شد و به تعقیب او مولوی هیبت الله به عنوان رهبر تحریک طالبان برگزیده شد. ملا هیبت الله آخندزاده از قوم نورزی از قندهار است. ملا منصور و ملا عمر، دو رهبر پیشین طالبان نیز از قندهار بودند. به گزارش گروه وبسایت باشگاه خبرنگاران جوان، رهبر جدید طالبان به فرماندهان و شورای عالی رهبری این گروه اعلام کرده است که "هیچ مذاکرات صلحی با دولت افغانستان در کار نخواهد بود." این مطلب را یک منبع در درون طالبان از طریق یک واسطه به شبکه سی ان ان خبر داد. این منبع گفته که "هیبت الله آخندزاده"، همان مشی نظامی را ادامه خواهد داد که توسط بنیانگذار طالبان، ملا عمر، در پیش گرفته شده بود. ملا هیبت الله یک عالم دینی از نسل بنیانگذاران طالبان و از نزدیکان ملا عمر میباشد. از این رو احتمالاً او میتواند نسل جوان تر و جنگنده تر طالبان را متحد کند. سید محمد اکبر آغا، از اعضای موسس طالبان که در کابل زندگی میکند، میگوید که رهبر جدید طالبان را به خوبی میشناسد. به ادعای او، ملا هیبت الله انسانی تحصیل کرده در علوم دینی و مورد احترام است که جایگاه مذهبی او بر جایگاه نظامی اش در گروه غلبه دارد. طبق گفته اکبر آغا، مذاکره برای صلح با هیبت الله سخت تر از ملا منصور کشته شده است.

الجزیره در گزارش خود از سوابق هیبت الله نوشت که در زمان حمله اتحاد شوروی به افغانستان در اواخر دهه 1970، او با خانواده خود به پاکستان مهاجرت کرد. خود او به عنوان مجاهد سالها با نیروهای شوروی جنگید. پس از جنگ در شهر کویته پاکستان تحصیلات دینی خود را تکمیل کرد و با تشکیل حکومت امارت اسلامی افغانستان توسط طالبان، او مسوول امور قضایی این امارت شد. در پی حمله نیروهای ائتلاف به افغانستان در سال 2001 و سرنگونی حکومت طالبان، او به همراه بیشتر رهبران طالبان دوباره به کویته بازگشت و از آن جا به عنوان عضو شورای کویته، در رهبری گروه نقش آفرینی می کرد. «تامس روتینگ»، عضو «شبکه تحلیل گران افغانستان»، آخندزاده را یک «انتخاب طبیعی» برای جانشینی منصور می داند: "ملا هیبت الله معاون ارشد ملا منصور بود. انتخاب هوشمندانه او به این دلیل است که او یک عالم دینی از نسل بنیان گذاران طالبان و از نزدیکان ملا عمر بوده است." منبع درون طالبان از دو جلسه سری درون شورای کویته، برای انتخاب رهبری جدید به CNN خبر داد. این دو جلسه در روزهای شنبه و سه شنبه برگزار شد. به ادعای او، در جلسه اول تمایل اعضاء به انتخاب «سراج الدین حقانی»، رهبر شبکه حقانی، به رهبری بود. در جلسه روز سه شنبه، حقانی به نفع ملا هیبت الله از پذیرش رهبری خودداری کرد. در نهایت در جلسه سه شنبه، ملا هیبت الله به عنوان رهبر و ملا محمد یعقوب و حقانی به عنوان معاونین او انتخاب شدند. این منبع معتقد است که انتخاب ملا یعقوب (پسر ملا عمر رهبر سابقه و موسس تحریک طالبان) برای کسب وجهه و مشروعیت در خاستگاه اصلی طالبان، یعنی

ولایت قندهار و انتخاب حقانی برای تحقق همین هدف در ولایات مرزی با پاکستان چون خوست، پکتیکا و پکتیا انجام گرفته است.

با وجود مطرح بودن نام ملایعقوب و سراج الدین حقانی، وجود برخی فاکتورها، عدم انتخاب آنها را برای برخی کارشناسان قابل پیش‌بینی می‌کرد. ملایعقوب، حدود 25 ساله، به شدت کم تجربه است. او تازه چند ماه است که به عضویت شورای رهبری درآمده است. شورا به او فرماندهی اسمی 15 ولایت افغانستان را سپرده است. حقانی، رهبر شبکه حقانی، هم که تجربه نظامی بالایی دارد و در یک سال گذشته بیشتر عملیات نظامی طالبان را فرماندهی کرده، به دلیل ارتباطات نزدیک و عمیقش با سازمان اطلاعات نظامی پاکستان، چندان مورد وثوق شماری از فرماندهان گروه نیست. در نهایت، بنا به اعلام ذبیح الله مجاهد، سخنگوی طالبان، 24 عضو دایم شورای رهبری، به همراه 12 نفر از شیوخ متنفذ گروه، روز سه شنبه هیبت‌الله را به رهبری برگزیدند.

جدول زمانی ظهور و سقوط طالبان:

- ۱۹۹۴/۱۰/۱ کاروان مواد تجارتي پاکستان از طرف قوماندانان مجاهدین قندهار توقف داده شد.
- ۱۹۹۴/۱۰/۱۰ گروهی که خود را طالبان می‌نامیدند به شهر سرحدی اسپین بولدک حمله کرده و آنرا تصرف نمودند.
- ۱۹۹۴/۱۱/۵ گروه نو بنهاد طالبان اکثر مناطق ولایت قندهار را تصرف نمودند.
- ۱۹۹۴/۱۱/۱۲ گروه طالبان کنترل کامل ولایت قندهار را بدست گرفته و مجاهدین قندهار به طرف هرات فرار نمودند.
- ۱۹۹۵/۲/۱۰ ولایت میدان بعد از درگیری مختصری به دست طالبان سقوط کرد.
- ۱۹۹۵/۲/۱۱ طالبان کنترل کامل ولایت لوگر را به دست گرفتند.
- ۱۹۹۵/۲/۱۹ طالبان کنترل شهر خوست را بدست گرفتند.
- ۱۹۹۵/۳/۱۱ عبدالعلی مزاری رهبر حزب وحدت اسلامی که به اسارت طالبان درآمده بود در ولایت میدان به قتل رسید.
- ۱۹۹۵/۴/۹ طیارات روسی بازار تالقان را به شدت بمباران کردند.
- ۱۹۹۵/۴/۱۷ طالبان حمله وسیع را بخاطر تصرف ولایت فراه آغاز کردند.
- ۱۹۹۵/۹/۵ شهر هرات بدست طالبان سقوط کرد.
- ۱۹۹۶/۶/۲۶ گلبدین حکمتیار که به حیث صدراعظم افغانستان تعیین شده بود به شهر کابل رسید.
- ۱۹۹۶/۷/۶ صدراعظم و وزرا جدید اهدا سوگند را به جا آوردند.
- ۱۹۹۶/۹/۱۱ شهر جلال‌آباد بدست طالبان افتاد.

- ۱۹۹۶/۹/۲۷ شهر کابل توسط طالبان فتح شد. داکتر نجيب الله رئيس جمهور پيشين افغانستان توسط چند مرد مسلح از دفتر سازمان ملل متحد در کابل بيرون کشيده و به محل نامعلوم برده شد.
- ۱۹۹۶/۹/۲۷ داکتر نجيب الله و برادرش احمدزی و ياوراش به قتل رسیده و اجسادشان در چهارراهی آريانا بدار آویخته شد.
- ۱۹۹۶/۱۲/۱ ببرک کارمل رئيس جمهور افغانستان در شهر مسکو وفات يافت.
- ۱۹۹۷/۵/۱۸ جنرال عبدالملک رئيس سياسی جنبش اسلامی افغانستان عليه جنرال دوستم رهبر آن گروه قيام نمود و اداره مزار شريف را بدست گرفت.
- ۱۹۹۷/۵/۲۴ شهر مزار شريف بدست طالبان افتاد.
- ۱۹۹۷/۵/۲۶ قيام عمومی عليه طالبان در شهر مزار شريف آغاز گرديد.
- ۱۹۹۷/۵/۲۷ طالبها بعد از تلفات سنگینی که بر نيروهای شان بوجود آمد از ولايات شمالی کشور عقب نشینی کردند.
- ۱۹۹۷/۱۰/۲۶ اداره طالبها نام رسمی کشور را به امارات اسلامی افغانستان تبديل کردند.
- ۱۹۹۸/۱/۱۳ یک فروند طیاره مسافربری مربوط آريانا در نزدیکی شهر کویتة پاکستان سقوط کرد.
- ۱۹۹۸/۱/۲۳ داکتر محمد يوسف صدراعظم سابق افغانستان در آلمان وفات يافت.
- ۱۹۹۸/۲/۴ در اثر زلزله شديد در ولايت تخار حداقل پنج هزار تن جان خود را از دست دادند.
- ۱۹۹۸/۳/۱۹ یک بال طیاره بوئینگ مربوط شرکت هوایی آريانا در جنوب ولايت کابل سقوط کرد.
- ۱۹۹۸/۴/۲۹ مذاکرات میان نمایندگان طالبان و ملاهای جبهه متحد در اسلام آباد آغاز شد.
- ۱۹۹۸/۸/۸ طالبان برای بار دوم کنترل شهر مزار شريف را بدست گرفتند.
- ۱۹۹۸/۸/۸ نه ديپلمات و یک خبرنگار ایرانی در کنسولگری آنها در شهر مزار شريف توسط طالبان به قتل رسیدند.
- ۱۹۹۸/۸/۱۱ شهر تالقان ولايت تخار بدست طالبان افتاد.
- ۱۹۹۸/۸/۸ طالبان دست به قتل عام اهالی و افراد مسلح مزار شريف زدند.
- ۱۹۹۸/۸/۲۰ دو اردوگاه نظامی در ولايت خوست و ننگرهار هدف حملات موشکی آمریکا قرار گرفت.
- ۱۹۹۸/۹/۱ دولت اسلامی ايران اعلان کرد که یک مانور بزرگ نظامی را در سرحدات افغانستان اجرا خواهد کرد.
- ۱۹۹۸/۹/۱۳ ولايت باميان بدست طالبان تصرف شد.

- فوریه ۱۹۹۹ طالبان دو مجسمه بامیان را منهدم ساختند.
- ۱۸/۷/۱۹۹۹ ملا محمد عمر رهبر طالبان طی اعلامیه‌ای تحریم آمریکا علیه طالبان را محکوم کرد
- ۲۷/۷/۱۹۹۹ طالبان حمله وسیع را بخاطر تصرف ولایات شمال کابل براه انداختند.
- ۱۵/۱۰/۱۹۹۹ به دنبال تحریم اقتصادی طالبان پرواز هواپیماهای آریانا به خارج کشور ممنوع اعلان گردید.
- ۲۵/۱۰/۱۹۹۹ سازمان ملل متحد اعتبار حکومت برهان الدین ربانی را به حیث دولت قانونی افغانستان برای یکسال دیگر تمدید کرد.
- ۱۸/۳/۲۰۰۰ رادیوی طالبان در کابل اعلان کرد که مراسم سال نو خلاف شریعت اسلامی است و نباید تجلیل گردد.
- ۲۶/۳/۲۰۰۰ امیر اسماعیل خان والی سابق هرات از زندان طالبان در قندهار فرار کرد.
- ۲۶/۲/۲۰۰۱ رادیو طالبان در کابل فتوایی را به نشر رسانید که بر اساس آن باید تمام مجسمه‌ها در افغانستان نابود گردد.
- ۹/۳/۲۰۰۱ طالبان مجسمه‌های بامیان را که یکی از جمله آثار باستانی نایاب در جهان بود تخریب کردند.
- ۳/۴/۲۰۰۱ احمد شاه مسعود به دعوت مقامات پارلمان اروپائی به آن قاره سفر کرد.
- ۹/۹/۲۰۰۱ احمد شاه مسعود در منطقه خواجه بهالالدین ولایت تخار توسط دو نفر عربی که خود را خبرنگار معرفی کرده بودند به قتل رسید.
- ۲۵/۹/۲۰۰۱ طالبان سفارت آمریکا را در کابل به آتش کشیدند.
- ۷/۱۰/۲۰۰۱ تهاجم آمریکا به افغانستان
- ۲۶/۱۰/۲۰۰۱ طالبان عبدالحق قوماندان سابق مجاهدین را اسیر و با همراهانش در ولایت لوگر اعدام کردند.
- ۹/۱۱/۲۰۰۱ شهر مزار شریف بدست نیروهای جبهه متحد ملی افغانستان فتح شد.
- ۱۲/۱۱/۲۰۰۱ آخرین پایگاه‌های نظامی طالبان در اطراف شهر کابل از دستشان درآمد.

در واقعیت تبارز جنبش طالبان در اواسط سال‌های ۱۹۹۰م نتیجه سوء استفاده دولت پاکستان از استیلاي انارشی حکومت مجاهدین در افغانستان و سوء استفاده از احساسات نشانیستی پشتون‌ها در کشور می‌باشد. از اینرو بی‌جهت نیست که ظهور طالبان در سال ۱۹۹۵م و پیروزی چشمگیر آنها در سقوط حکومت مجاهدین و گرفتن کابل و ولایات در سال ۱۹۹۶م، اکثراً بدون جنگ، در حقیقت عکس‌العمل نشانیزم پشتون‌ها از یک طرف و نارضایتی مردم از انارشی لجام گسیخته و بی‌امنیتی مستولی در کشور بود.

اما متأسفانه طالبان یک رژیم اختناق مذهبی قرون وسطایی را در کشور برقرار ساختند که سقوط آنها در سال ۲۰۰۱ توسط قوای امریکایی به کمک ملیشه‌های محلی و ایجاد یک دولت مبنی بر

اساسات دموکراسی و قانون اساسی بر مبنای توافقات بُن با استقبال عظیم مردم کشور و بخصوص روشنفکران مواجه گردید. استیلای دولت مذهبی فاشیستی و قرون وسطائی طالبان در سالهای ۱۹۹۶-۲۰۰۱ به کمک مستقیم پاکستان، لکه ننگی بر دامن ملت افغان و بخصوص ملیت پشتون محسوب می‌گردد و بزرگترین قربانی تداوم تروریزم و جهل پرستی این گروه تمام پشتون‌های ساکن ولایات پشتون‌نشین کنار سرحد با پاکستان است.

احمد رشید در مورد طالبان مینویسد: "بسیاری از طالبان در کمپهای مهاجرین در پاکستان بدنیا آمده و در مدارس آنجا درس خوانده اند، و مهارت جنگی را در دوران جهاد کسب کرده اند. طالبان جوان بسیار اندک از کشور خود و تاریخ آن اطلاع دارند ولی درباره جامعه مطلوب و دلخواه اسلامی که در زمان حضرت محمد علیه و سلم ۱۴۰۰ سال پیش ایجاد شده بود از مدارس خود معلومات کافی حاصل کرده و تطبیق آنرا اکنون خواهانند." (احمد رشید، طالبان، ص ۳۷).

حوادث آتی در بقدرت رسیدن طالبان نقش اساسی دارند:

- بروز ۱۲ اکتوبر ۱۹۹۴ در حدود ۲۰۰ طالب از مدارس قندهار و پاکستان وارد سپین بولدک شهرک سرحدی میان افغانستان و پاکستان شدند. این شهرک در آنزمان در اختیار افراد گلبدین حکمتیار بود. قوای طالبان به سه دسته تقسیم شده بالای قوای حکمتیار حمله کردند هفت نفرشانرا در بدل یک نفر کشتند و قوای حکمتیار فرار کردند در نتیجه سپین بولدک و دیپوی بزرگ مهمات حکمتیار که در نزدیک آنجا قرار داشت بدست طالبان افتاد که در آن بر علاوه ۱۸۰۰۰ کلاشنکوف مقدار زیادی مهمات و تعدادی عراده جات بود نیز بود؛

- روز ۲۰ اکتوبر ۱۹۹۴م نصیرالله بابر وزیر داخله پاکستان با شش سفیر کشورهای غربی مقیم اسلام آباد بدون اطلاع حکومت ربانی-مسعود به قندهار و هرات سفر نمود. او گفته بود که ۳۰۰ میلیون دالر از موسسات بین المللی جمع آوری کرده شاهراه کوئته-هرات را باز سازی نماید؛

- بتاريخ ۲۸ اکتوبر ۱۹۹۴م بینظیر بوتو صدراعظم پاکستان با اسمعیل خان و جنرال دوستم در عشق آباد مرکز ترکمنستان دیدار کرده تأکید کردند که راههای ترانسپورتی بروی کاروانهای تجارتی پاکستانی از کوئته از طریق قندهار و هرات بصوب ترکمنستان در بدل حق العبور باز نگهداشته شود؛

- بتاريخ ۲۹ اکتوبر ۱۹۹۴ کاروان موترهاییکه متعلق به یونت لوژستیکی ملی اردوی پاکستان، که در دهه هشتاد توسط آی اس آی ایجاد شده بود تا سلاح و مهمات امدادی را به مجاهدین برساند، بود و توسط ۸۰ درپور سابقه سردوی پاکستان از کوئته بسوی هرات براه افتاد. کرنیل امام افسر عالیرتبه آی اس آی و جنرال قونسل پاکستان در هرات با دو قوماندان جوان طالبان بنام ملا بورجان و ملا ترابی کاروان را رهبری میکردند. کاروان در نزدیکی میدان هوایی قندهار توسط قوماندان لالی و منصور اچکزئی و قومندان استاد حلیم توقف داده شد و آنها تقاضای پول و سهم از اموال حامل کاروان کردند.

- روز دول نوامبر طالبان به حمله دست زدند قوماندانهای قندهار به فکر اینکه اردوی پاکستان حمله کرده از صحنه فرار کردند. منصور تعقیب شد دستگیر و با ده نفر محافظین او بقتل رسید. جسد قوماندان منصور اچکزئی از میله یک تانک آویزان شد؛
- شام همانروز طالبان به قندهار وارد شدند و بعد از دو روز جنگهای پراکنده قوماندانها را شکست دادند. ملا نقیب الله عمده ترین قوماندان شهر قندهار که ۲۵۰۰ مجاهد داشت با دریافت پول از آی اس آی با افراد خود به صفوف طالبان پیوستند؛

- حکومت و جماعت العلمای اسلام پاکستان سقوط قندهار را بدست طالبان با شادمانی جشن گفتند، نصیرالله بابر وزیر داخله پاکستان کریدت پیروزی طالبان را از آن خود ساخته به خبرنگاران گفت: "طالبان از خود ما هستند" (احمد رشید، طالبان، 2002، ص 47).

بخش ششم: مداخله نظامی امریکا در افغانستان و دولت پسا طالبان

"دنیای غرب در تعقیب منافع خود از افراطی ترین جهادیون اسلامگرا در افغانستان، عراق، سوریه، یمن و لیبیا حمایت کرد و آنها را به قدرت رسانید! مجاهدین در سال 1992، طالبان در سال 1996 و ائتلاف شمال در سال 2001 مثالهای بارز آن در افغانستان اند. منافع غرب مطابق به زمان و مکان تغییر میابند و هماهنگ به آنها، دوستان و دشمنان غرب در تغییر اند. اگر کسی این الفبای سیاستهای جهان غرب را نداند، همیشه در تعجب، سردرگمی و گمراهی خواهد بود!"

(دوکتور نوراحمد خالدي)

کنفرانس بن، قانون اساسی و امیدواری ها

دوچه ویلی یا صدای آلمان در 2011 نوشت: "شهر بن در غرب آلمان با آن که با افغانستان هزاران کیلومتر فاصله دارد، ولی حوادث ده سال گذشته نام آن را با سیاست این کشور جنگ زده گره زده است. یک دهه پیش در سال 2001 سرنوشت افغانستان در یکی از هتل های این شهر رقم خورد."

سرنوشتی طالبان در سال 2001، تشکیل کنفرانس بن، ایجاد دولت مؤقت به اشتراک تمام نیروهای ضد طالبان و بالاخره تصویب قانون اساسی نوین "جمهوری اسلامی افغانستان" در سال 2003 توسط لویه جرگه با حمایت قاطع تمام نیروهای سیاسی و ملی شامل لویه جرگه، و وعده کمک های میلیاردی دالر انکشافی از طرف کشورهای ائتلاف ضد طالبان، برای مردم بلا کشیده و ستمدیده ما مانند نسیم فرحبخشی نوید یک دورنمای درخشان، یک دورنمای پر از صلح، صفا، آرامش و رونق می داد.

کنفرانس بن سال 2001 یک کنفرانس نهادساز برای افغانستان بود. در متن موافقتنامه کنفرانس بن به این توجه شده بود که با ایجاد ساختارهای اساسی برای افغانستان، زمینه برای ایجاد و شکل گیری دولت قوی و فراگیر ایجاد شود و از این طریق ثبات سیاسی در افغانستان به وجود بیاید. در کنفرانس بن اول در سال 2001 میلادی، تعدادی از سیاستمداران افغان، از آدرس های متعددی گرد هم آمده بودند تا در سایه همکاری بین المللی و با تکیه به سازمان ملل متحد، پلان جدیدی را برای گریز از بحران تهیه کنند.

شرکت کننده گان کانفرانس بن

در کنفرانس بن قانونی، فهیم، داکتر عبدالله، حاجی قدیر، عباس کریمی، حسین انوری، عارف نورزی، مصطفی کاظمی، آمنه افضلی، میرویس صادق از جبهه متحد؛ نماینده گان جریان روم به رهبری ظاهر شاه: عبدالستار سیرت، عزیز الله واصفی، هدایت الله امین ارسلا، محمد اسحاق نادری، رلمی رسول، محمد امین فرهنگ، مصطفی طاهری، سیما ولی، رنا منصوری؛ از جریان صلح قبرس: همایون جریر و اسحاق گیلانی بود و از جریان صلح پشاور انورالحق احدی بود. این کنفرانس تحت نظر دهها نفر مشاور به رهبری لخضر ابراهیمی نماینده خاص سازمان ملل در امور افغانستان و نماینده گان سایر کشور ها برگزار گردید.

تصاميم كنفرانس بن

در سيزدهم دسمبر سال ۲۰۰۱ ميلادی به دنبال ۹ روز بحث و مشاجره، شرکت کنندگان نشست بن در آلمان، يك توافقنامه دو مرحله ای را امضا کردند که سنگ بنای ایجاد نظام جديد را پس از بيست سال جنگ داخلی در افغانستان گذاشت.

براساس اين توافقنامه تاریخی، چهره ها و گروه های کلیدی درگیر در مسایل افغانستان روی ایجاد يك حکومت موقت شش ماهه توافق کردند و همچنین پذیرفتند که برای کمک به تامین امنیت در افغانستان، پس از سالها بی ثباتی، نیروهای بین المللی حافظ صلح در افغانستان مستقر شوند.

جناح های مختلف شرکت کننده در اين نشست، از جبهه متحد شمال گرفته تا سایر گروه های جهادی و نیز افراد طرفدار محمد ظاهرشاه اين توافقنامه را امضا کردند.

توافقنامه بن، توانست به یکی از جنجالی ترین معضل سیاسی افغانستان در سه دهه گذشته که تقسیم قدرت سیاسی بود پایان دهد و با انتخاب حامد کرزی، از چهره های جهادی پشتون تبار به عنوان رئیس اداره موقت، روند جدیدی را در افغانستان آغاز کند.

ترکیب قومی کابینه موقت

کابینه ای به رهبری حامد کرزی، ۳۰ کرسی داشت که با توجه به ترکیب قومی میان گروه های سیاسی افغان، تقسیم شد. از این جمع، یازده کرسی به پشتونها رسید، هشت کرسی را تاجکها اشغال کردند، پنج کرسی دیگر به هزاره ها داده شد، سه کرسی به افراد وابسته به قوم ازبک تعلق گرفت و بقیه کرسیها به سایر اقلیت های قومی رسید.

دو زن - سیما سمر و سهیلا صدیق - نیز به کابینه موقت راه یافتند و وزارت های امور زنان و صحت به آنها داده شد. علاوه بر این، خانم سمر، به عنوان یکی از پنج معاون آقای کرزی نیز تعیین شد.

آزادی های اجتماعی و حقوق بشر

از نکات مهم توافقنامه بن، تاکید بر آزادی های اجتماعی افغانها، از جمله آزادی بیان و همچنین حقوق زنان و حقوق بشر بود.

در این توافقنامه تصریح شده است که "حق مردم افغانستان به انتخاب آزادانه آینده سیاسی کشورشان براساس اصول اسلامی، دموکراسی، پلورالیسم و عدالت اجتماعی" تضمین شود.

به سازمان ملل متحد در این توافقنامه صلاحیت داده شد تا موارد نقض حقوق بشر را تحقیق کرده و پیشنهادات و توصیه های خود را در این رابطه ارائه کند.

این توافقنامه همچنین در سطح بین المللی، کرسی دائمی افغانستان در سازمان ملل متحد را احیا کرد و در بعد داخلی، خلع سلاح عمومی گروه های مسلح غیرمسلول را منظور کرده و تمامی کنترل بر اوضاع کشور را به حکومت "موقت" مرکزی واگذار کرد.

اداره انتقالی

براساس این توافقنامه، اداره موقت شامل کابینه ای با ۳۰ کرسی و رئیس، کمیسیون مستقل تدویر لویه جرگه اضطراری، بانک مرکزی و دادگاه عالی بود.

همچنین توافق صورت گرفت که یک کمیسیون عدلی، برای بازسازی و احیای سیستم عدلی و قضایی افغانستان "مطابق با احکام اسلامی و قواعد بین المللی" تشکیل شود.

برگزاری لویه جرگه اضطراری برای ایجاد اداره انتقالی و تعیین رئیس اداره انتقالی ششماه پس از تشکیل اداره موقت و برگزاری لویه جرگه دیگری برای تصویب قانون اساسی جدید افغانستان، هجده ماه پس از ایجاد اداره انتقالی، از دیگر نکات مهم توافقنامه بن بود.

توافقنامه بن اول همچنین تصریح شده است که همزمان با انتقال قدرت، تمامی گروه های جهادی، نیروهای مسلح افغانستان و سایر گروه های مسلح "تحت کنترل اداره موقت درآمده و مطابق با نیازمندی های امنیتی نیروی مسلح افغانستان شناخته شوند".

حضور سربازان بین المللی

در بخش دیگر توافقنامه بن، از سازمان ملل متحد خواسته شد تا با حضور نظامیان بین المللی در کابل و مناطق اطراف آن توافق کند.

این نیروها باید برای کمک به امنیت به افغانستان اعزام می شدند. و (ISAF) نیروهای یاری امنیتی، نام گرفتند.

گروه های حاضر در اجلاس بن اول، توافق کردند که تمامی واحدهای نظامی خود را از کابل و سایر مناطقی که نیروهای تحت حمایت سازمان ملل متحد در آن حضور می یابند، بیرون کنند.

برای حضور نیروهای بین المللی در افغانستان اما، تعداد دقیق این نیروها و زمانبندی برای حضور آنها مشخص نشد.

همچنین توافق شد که حضور این نیروها با توجه به ضرورت، به سایر مناطق افغانستان گسترش یابد.

عواقب کنفرانس بن

در متن موافقتنامه کنفرانس بن به این توجه شده بود که با ایجاد ساختارهای اساسی برای افغانستان، زمینه برای ایجاد و شکل گیری دولت قوی و فراگیر ایجاد شود و از این طریق ثبات سیاسی در افغانستان به وجود بیاید.

اما دریا که گردانندگان کنفرانس بن و لویه جرگه با نادیده گرفتن و حذف یکی از بازیگران مهم سیاسی آن زمان در وجود طالبان دانسته یا نادانسته تخم ناآرامی را در این سرزمین کاشته بودند. سوال های زیادی در این مورد می توان مطرح کرد:

- آیا این نادیده گرفتن تصادفی بود، غفلت بود و یا قصدی و حساب شده؟
- چه کسانی در این توطیه دخیل بودند؟
- آیا کسی نبود که فکر کند چطور ممکن است یک نیرویی که در بیش از 80 درصد این

خاک حکومت می‌کرد با فرود آمدن چند بمب از طیارات بی 52 عمدتاً بدون مقاومت به زمین فرو رفتند!

- این دایرکتران دورنمای حیات سیاسی کشور چگونه نتوانستند موجودیت قویترین قدرت منطقوی را که حامی این نیروی سیاسی است نیز در معادلات خود در نظر بگیرند؟
- آیا به فکر کسی خطور نکرد این دیوی که با سلاح خود و موتر سایکل‌های خود و جیپ‌های پیکپ خود آب شدند و به زمین فرو رفتند بالاخره از جایی سر بر آوردنی هستند؟!
- با وجود آن وقتی این نیروی سیاسی پیشنهاد می‌کند که حاضر است در دولت افغانستان سهم بگیرد این پیشنهاد نادیده گرفته می‌شود.

مهرالدین مشید در مجله انترننتی آریایی نوشت: "از همه مهمتر... بی باوری امریکا به سخت جانی نیرو های جنگی و کم بها دادن به ویژه گی های تاریخی افغانستان بود و فکر میکرد که مخالفان مسلح به زودی سرکوب و مهار می شوند. در این رابطه مداخلات کشور های همسایه افغانستان بویژه ایران و پاکستان را با توجه به استراتیژی های بلند پروازانه و سیطره طلبانه آنان در افغانستان نیز کم بها کم گرفت. در کنار این سطحی نگری ها می توان، از چشم پوشی از نقش نماینده گان طالبان در این نشست سخن گفت که دلایل شماری به بهانه بوجود آمدن این کنفرانس بخاطر سرنگونی طالبان نمی تواند، این خلای اشتباه آلود را پر کند. کشته شدن هشت هزار نیروی طالبان در شمال افغانستان بوسیله نیرو های دوستم در محضر امریکایی عمل اشتباه آلودی بود که هرچه بیشتر خشم طالبان را برانگیخت. در این میان فیصله های یک جانبه بن و واگذاری قدرت بیشتر برای گروه رقیب طالبان از جمله اشتباهات بزرگتری بود که هر نوع امید واری صلح و ثبات در افغانستان را به یاس مبدل کرد. غارت های مافیایی زمین و تاراج های سازمان یافته اقتصادی این ها با رفقای شریک قدرت آنان بعدتر تمامی خوش بینی های مردم برای آینده مرفه را به خاک یکسان کرد."

فرود آمدن ۲۵۰ سرباز امریکایی در شمال همزمان با سقوط زود هنگام طالبان ناشی از یک نوع دست پاچگی های نظامی آنان به گونه یی پنتاگون را اغفال کرد و از سویی هم گوش دادن امریکا به مشوره های شماری تازه به میدان سیاست آمده ها سبب شد که طالبان را دست کم گرفته و در سال ۲۰۰۳ متوجه عراق شد.

تشکیل حاکمیت موقت

ایجاد و تاسیس اداره موقت برای رهبری سیاسی افغانستان و سازماندهی این کشور برای گذار به سوی ثبات و دموکراسی، یکی از اولین و مهم ترین موضوعاتی بود که از سوی شرکت کنندگان در کنفرانس بن بدان توجه گردیده بود. در اولین بند از ماده اول مربوط به احکام عمومی موافقتنامه بن، تاسیس حاکمیت موقت مورد توجه قرار گرفت. شرکت کنندگان در این موافقت نامه تصریح کرده بودند که یک حاکمیت موقت با کسب قدرت رسمی به تاریخ 22 دسمبر 2001 تاسیس خواهد شد.

با تشکیل اداره موقت و قرار گرفتن حامد کرزی، در راس این اداره، جناح های سیاسی متعدد در افغانستان نیز که خستگی مردم از جنگ را درک می کردند، از آن استقبال کردند. برهان الدین ربانی، رئیس جمهور وقت دولت مجاهدین که نمایندگانش با اشتراک در کنفرانس، معاهده بن را امضا کرده بودند، به تاریخ اول ماه جدی سال 1380 برابر با 22 دسامبر سال 2001 میلادی، در یک مراسم رسمی، قدرت را به حاکمیت موقت ایجاد شده تسلیم داد. تسلیم قدرت از سوی برهان الدین ربانی به حامد کرزی، در نوع خود در افغانستان بی نظیر بود. این برای

اولين بار بود که در تاريخ افغانستان، قدرت - در بلندترين سطح- بدون خونريزي، بدون کودتا و بدون شورش و در آرامي از یک مرجع به مرجع ديگري سپرده مي شد.

در کنفرانس بن، دولت موقت به اشتراک تمام نيروهاي ضد طالبان که با امريکا در سقوط طالبان همکاري کردند تأسيس شد. گردانندگان کنفرانس بن، امريکا و بخصوص زلمي خليلزاد، بخوبي از ترکيب قومي نفوس افغانستان باخبر بودند. بر اساس تخمينهاي اداره مرکزي استخبارات امريکا (سي آي آي) و اداره مرکزي استخبارات جغرافيايي امريکا ترکيب قومي نفوس افغانستان از قرار آتي ميباشد: پشتون 42 فيصد، تاجيک 27 فيصد، هزاره 9 فيصد، ازبک 9 فيصد، ايماق 4 فيصد، ترکمن 3 فيصد، و ساير اقوام جمعاً 7 فيصد نفوس افغانستان را تشکيل ميدهند. بنابر آن تعيين حامد کرزي که یک پشتون متجدد، وابسته به یک خانواده صاحب رسوخ و همچنان يکي از چهره هاي حکومت مجاهدين که در سال 1992م قدرت را در کابل بدست گرفت ميباشد قابل توجه است چهره ايکه بتواند با رهبران تنظيمهاي جهادي متحد امريکا در سقوط دولت طالبان که حالا قدرت واقعي را در دولت در دست دارد یک حکومت موثر را ايجاد کند. قابل تذکر است که زلمي خليلزاد گرداننده کنفرانس بن بعدها تأييد نمود که اسم حامد کرزي براي زعامت حکومت موقت از جانب عبدالله عبدالله به او پيشنهاده گرديد.

رياست جمهور حامد کرزي

(زندگينامه حامد کرزي از جريده انترنتي حقيقت
اقتباس شده است)

[حامد کرزي فرزند عبد الاحد کرزي نواسه خير محمد خان به تاريخ ۳ جدی ۱۳۳۶هجري شمسي مطابق ۲۴ دسامبر ۱۹۵۷ ميلادي در قريه کرز در نزديکي شهر قندهار متولد گرديد. جد بزرگوار حامد کرزي در دوران جنگ استقلال افغانستان و مبارزات بعد از آن سهم فراوان گرفته و مدتي به حيث معين مجلس اعيان افغانستان مصدر خدمت شده است. عبدالاحد کرزي پدر حامد کرزي، از روساي قوم پوپلزايي و از جمله رهبران سياسي کشور بوده که در دهه شصت ميلادي به حيث معين شوراي افغانستان مصروف خدمت بود.

وقتي عبدالاحد کرزي عضو پارلمان گرديد با خانواده به کابل نقل مکان کرد. حامد کرزي در آن وقت در مکتب ابتدائي محمود هوتکي، سيد جمال الدين افغاني و بعداً به ليسه عالي حبيبيه شامل شد. موصوف بعد از فراغت از ليسه حبيبيه در سال 1355 مطابق ۱۹۷۶ جهت ادامه تحصيل به هندوستان رفت و در پوهنتون سمله آن کشور در رشته روابط بين المللي و علوم سياسي تحصيل را آغاز کرد.

حامد کرزي در رشته متذکره به اخذ درجه ماستري نايل آمد و در سال ۱۳۶۲هجري شمسي مطابق ۱۹۸۳ ميلادي از هند به پاکستان رفت و در صفوف مجاهدين بخاطر نجات وطن از تجاوز شوروي شامل گرديد و به جهاد و به مبارزه آغاز نمود.

حامد کرزی در سال ۱۳۶۴ هجری شمسی مطابق ۱۹۸۵ میلادی برای يك دوره آموزشی در رشته ژورنالیزم عازم فرانسه گردید و پس از تکمیل کورس سه ماهه در شهر لیل فرانسه به پشاور عودت نمود و بحیث آمر اداره رسانه ها و بعداً به صفت معاون دفتر سیاسی تنظیم جبهه ملی نجات افغانستان به رهبری پروفیسور صبغت الله مجددي ایفای وظیفه نمود.

حامد کرزی با تشکیل حکومت موقت مجاهدین در سال 1368 مطابق ۱۹۸۹ مسئولیت ریاست امور روابط خارجی دفتر رئیس حکومت موقت را در پشاور عهده دار شد.

حامد کرزی بعد از تاسیس حکومت مجاهدین در افغانستان در سال ۱۳۷۱ هجری شمسی مطابق ۱۹۹۲ میلادی به حیث معین سیاسی وزارت امور خارجه افغانستان مقرر گردید.

دو سال بعد، زمانی که جنگ های داخلی میان گروه های مجاهدین در کابل شدت گرفت حامد کرزی مقام دولتی را ترك نمود و برای تدویر نمودن لویه جرگه فعالیت های خویش را آغاز کرد.

قابل یاد آوری است، وقتی که حل منازعات در افغانستان به بن بست می رسید، حامد کرزی یگانه کلید حل منازعات را تدویر لویه جرگه می دانست و به همین خاطر موصوف از سال ۱۹۸۶ الی تشکیل اداره موقت پیوسته بر تدویر یافتن لویه جرگه های عنعنوی افغانستان تاکید نموده و آن را برای نجات افغانستان حیاتی پنداشته است.

در سال ۱۳۷۹ هجری شمسی مطابق آگست سال ۲۰۰۰ میلادی پدر حامد کرزی که در شهر کویته - پاکستان اقامت داشت ... ترور گردید.

کرزی به ادامه مبارزات خویش در اوایل اکتوبر سال ۲۰۰۱ میلادی که مطابق ماه میزان 1380 با سه تن از هم فکانش به ولایت ارزگان رفته و در بسیج مردم کوشید و تا سرنگونی رژیم طالبان در ولایات مرکزی افغانستان به مبارزه ادامه داد⁹.

حامد کرزی بتاريخ 14 قوس 1380 مطابق ۵ دسامبر سال ۲۰۰۱ میلادی، از طرف اشتراك كنده گان جلسه بن - آلمان به حیث رئیس اداره موقت انتخاب شد و بتاريخ ۲۲ دسامبر همان سال با اعضای کابینه حلف وفاداری را یاد کرد.]

دولت پسا طالبان

سرنگونی دولت طالبان در سال ۲۰۰۱ توسط قوای هوایی امریکایی با استفاده از ملیشه های محلی در بدل هزارها میلیون دالر نقد، کمک های تسلیحاتی و با همکاری نزدیک قوت های خاص امریکایی یکبار دیگر افغانستان را به حوزه های نفوذ جنگ سالاران مبدل ساخت. در بلخ، سمنگان، جوزجان و فاریاب ملیشه های دوستم، عطا محمد نور و محمد محقق به قدرت رسیدند، در هرات اسمعیل خان، در قندهار ملیشه های حامد کرزی و گل آغا شیرزی، در ننگرهار ملیشه های

---

⁹ حامد کرزی در ارزگان یک گروپ ملیشه ضد طالبان را ایجاد کرد که از جانب یک تیم قوای خاص امریکایی حمایت، تجهیز و تربیه شده و حمایت هوایی تامین گردید که در نتیجه ارزگان را از دست طالبان بیرون کرده و جانب قندهار سوق داده شدند. در نزدیکی قندهار طالبان با حامد کرزی برای خروج و تسلیمی شهر مذاکره و توافق کردند که بر اثر این توافق طالبان از جنگ دست کشیده حامد کرزی و گل آغا شیرزی که از یک جهت دیگر به کمک امریکاییها بسمت قندهار در حرکت بود شهر قندهار را تسلیم شدند. (نویسنده).

شورای مشرقی (حاجی قدیر، حضرت و غیره) و با خروج عجلانه طالبان از کابل، ملیشه‌های شورای نظار شهر را بدون جنگ اشغال کرده و زمام قدرت را به دست گرفتند.

دولت حاصله از کنفرانس بن در حقیقت انعکاس سیاسی این تقسیمبندی منطقوی قدرت در کشور می‌باشد و تا امروز بعد از ۱۴ سال دولت مرکزی نتوانست حاکمیت مرکزی را در کشور تأمین نماید.

با اشغال کابل توسط شورای نظار و همکاری دوامدار نیروهای بین‌المللی با آن‌ها شرایطی را فراهم ساخت تا شورای نظار و حامیان محلی آن‌ها بصورت غیرمتوازن به قوی‌ترین نیروی سیاسی و نظامی در کشور مبدل گردند. تمام قوماندان‌های جهادی شورای نظار به جنرال‌های اردوی ملی ارتقاء یافتند و پست‌های کلیدی سیاسی، اداری و نظامی را در طول ۱۴ سال گذشته در اختیار گرفتند و طوری‌که انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۱۴م نشان داد به هیچوجه حاضر به از دست دادن این قدرت سیاسی، اداری و نظامی و حتی شراکت متناسب آن نیستند.

با توجه به ترکیب قومی فوق با توجه به ماهیت تاریخی زعامت دولتهای افغانستان امریکاییها حامد کرزی را که یک سیاستمدار پشتون تبار است و امریکاییها با اعزام یک تیم قوای اختصاصی نظامی در پس گرفتن ارزگان و قندهار از طالبان با موصوف همکاری کرده بودند برای زعامت دولت جدید مابعد طالبان انتخاب کردند. باید متذکر شد که این انتخاب با توافق شورای نظار و اتحاد شمال که در کنفرانس بن به رهبری یونس قانونی حاضر بودند به شرطی پذیرفته شد که پستهای کلیدی دولت به آنها تفویض گردد. **تقسیم قدرت میان جناح‌های جهادی، و بخصوص نقش انحصاری شورای نظار و اتحاد شمال، یکی از انتقادهای اساسی بر کنفرانس بن سال 2001 میلادی است.**

لویه جرگه اضطراری

برگزاری لویه جرگه اضطراری برای تشکیل اداره انتقالی دومین دست آورد مهم کنفرانس بن 2001 می‌باشد. تشکیل کمیسیونی برای برگزاری لویه جرگه اضطراری و برگزاری این جرگه برای تشکیل دولت انتقالی، از جمله موضوعات مورد تعهد رهبران شرکت کننده در کنفرانس بن بود.

لویه جرگه اضطراری که از تاریخ (1381/3/20 – 1381/3/28) در تالار خیمه لویه جرگه در کابل برگزار شد، یکی از تاریخی ترین رخدادهاى افغانستان و از دست آوردهای مثبت افغانستان محسوب می‌گردد. زیرا این جرگه از این جهت ارزش داشت که در چند دهه اخیر تاریخ افغانستان، برای اولین بار بود که بیش از یک هزار و پنجاه تن از افغان ها با زبانی غیر از زبان تفنگ در رابطه به تعیین سرنوشت سیاسی کشور به بحث می پرداختند.

شمار اعضای لویه جرگه اضطراری یک هزار و شش صد و پنجاه و دو عضو اعلام شده است که از میان مردم در داخل افغانستان و مهاجران افغان در کشورهای خارجی شرکت کرده بودند. از این میان 50 عضو انتصابی بودند که از سوی رییس اداره موقت تعیین شده بودند. به عنوان نخستین جرگه ی انتخابی در افغانستان، لویه جرگه اضطراری توانست از اقشار مختلف ملت افغانستان، به شمول مهاجرین نمایندگی کند. در این جرگه که توجه کشورهای مختلف دنیا را نیز با خود داشت، حضور زن های افغان علی الخصوص بسیار چشمگیر بود.

اداره انتقال با تركيب نا متوازن

شرکت کنندگان در لويه جرگه اضطراری رييس دولت انتقالی افغانستان را انتخاب کردند. حامد کرزی رييس اداره موقت در رقابت با داکتر مسعوده جلال، توانست آرای بيشتري شرکت کنندگان در اين جرگه را به دست بياورد.

اداره انتقالی دومين گامی بود که در راستای گذار افغانستان به دموکراسی و ثبات سياسی در کنفرانس بن در نظر گرفته شده بود. در بند چهارم ماده اول از احکام عمومی معاهده بن، اداره موقت به عنوان مسوول گذار افغانستان به سمت و سوی ثبات و دموکراسی معرفی شده بود. در بخشی از اين بند آمده است: "اين اداره - اداره انتقالی - در مدت دو سال از تاريخ دایر شدن لويه جرگه زمینه را برای ایجاد یک حکومت کاملاً نماینده که در نتیجه انتخابات آزاد و مناسب منتخب خواهد گردید آماده می سازد".

در سال 2002 لويه جرگه اضطراری برگزار شد و حامد کرزی به عنوان رييس دولت انتقالی انتخاب شد.

حکومت موقتی که برای دوره شش ماهه در نظر گرفته شده بود، هدفش اين بود که حاکمیت ملی را در افغانستان متمرکز سازد. پيش از ایجاد حاکمیت موقت، افغانستان شاهد پراکندگی قدرت بود. رهبران متعدد در نقاط متعدد افغانستان بر اساس صلاح دید خویش می توانستند قدرت را اعمال کرده و مبادرت به جنگ و صلح کنند. حاکمیت موقت توانست به اين مشکل پایان دهد. اداره انتقالی در گستره وسیع تری قرار بود فعالیت کند. اين اداره مسوولیت داشت تا راه هایی را جستجو کند که بتواند به صلح و ثبات دایمی در افغانستان برسد. یکی از مهم ترین اين راه ها قانونمند سازی جامعه می توانست باشد. تیمور شاران در سال 2009 در بی بی سی مینویسد:

"توافقات بن در سال 2001 روی کاغذ بستری را برای یک حکومت دارای پایه های وسیع، چند قومی و متوازن سياسی به وجود آورد. با اين وصف، قدرت عملاً به صورت عمده در اختیار آنچه که "ائتلاف شمال" خوانده می شد و بویژه میان شاخه کوچک نظامی حزب جمعیت متشکل از چهره های موسوم به "پنجشیری" قرار داشت".

ائتلاف شمال، 17 پست مهم از میان جمعاً 30 پست را از آن خود کرد که وزارت های مهم دفاع، داخله، خارجه، پلان، تجارت و ریاست امنیت ملی جزو آنها می شد. در اين میان تنها دو پست ریاست دولت و وزارت مالیه در اختیار گروه به اصطلاح "روم" متشکل از طرفداران ظاهرشاه قرار گرفت.

بدین ترتیب، ائتلاف شمال، که به دنبال سقوط طالبان کابل را در کنترل خود گرفته بود، برنده تمام عیار بازی بود. اين کابینه متوازن نبود، چرا که در آن به برخی از گروه ها بیش از اندازه لازم سهم داده شده بود و برخی دیگر از سهم واقعی برخوردار نشده بودند. کوتاهی در عملی کردن توافقات بن در زمینه برقراری مناسبات مبتنی بر تسهیم متناسب قدرت، کشمکش داخلی شدیدی را میان چهره های مختلف داخل حکومت به دنبال داشت.

آقای کرزی که می توان گفت به نوعی در احاطه "جنگسالاران" نیرومند بود و حوزه نفوذش به کابل محدود می شد، از سال 2003 سياست کنارزدن حریفان از قدرت را در پيش گرفت و تلاش کرد تا سهم ائتلاف شمال را در کابینه خود محدود سازد.

به همين دليل دوره بين سالهاي 2002 تا 2005 شاهد کشمکشها و منازعه شديد داخلي بين نخبگان گوناگون دولتي بود که در جريان آن رييس جمهور و با متحدان نزديک خود در یک طرف و "جهاديهای" ائتلاف شمال در طرف ديگر قرار داشتند.

قانون اساسی جديد

برای نيل به حاکميت قانون، دولت انتقالی موظف شده بود تا لويه جرگه تصويب قانون اساسی را دابر کرده و قانون اساسی جديدی را برای افغانستان به تصويب برساند. در بند ششم ماده اول از بخش احکام عمومی موافقتنامه بن، دولت انتقالی موظف شده بود که لويه جرگه قانون اساسی را طی هجده ماه از تأسيس حاکميت انتقالی دابر کند تا قانون اساسی را برای افغانستان تصويب کند. البته برای گريز از مواجهه با خلای قانونی در افغانستان، قانون اساسی 1343 به عنوان قانون اساسی نافذ بر افغانستان معرفی شده بود.

تدوين و تصويب قانون اساسی یک گام مهم در پيش برد پروسه ملت سازی در افغانستان بود که به عنوان یکی از مهم ترين بخش های موافقت نامه بن محسوب می گردد. تهيه یک سند مشترک به عنوان مظهر خواسته مشترک تمام مردم افغانستان، می توانست به خستگي مردم خسته از جنگ افغانستان پايان دهد.

در موافقتنامه بن تصريح شده بود که قانون اساسی جديد توسط لويه جرگه قانون اساسی که در ظرف 18 ماه بعد از تأسيس اداره انتقالی دابر می گردد، تصويب گردد. همين موافقتنامه پيش بينی کرده بود که یک کميسيون قانون اساسی از سوی دولت انتقالی به همکاری ملل متحد تأسيس خواهد شد.

بر اساس اين تعهدات، حامد کرزی رييس دولت انتقالی به تاريخ 13 ميزان 1381 برابر با 5 اکتوبر سال 2002 میلادی، نه نفر را به عنوان اعضای کميسيون تسويد قانون اساسی تعيين کرد. اين کميسيون تحت رهبری نعمت الله شهرانی، معاون رييس دولت، مسوده ابتدایی قانون اساسی را تهيه و به کميسيون تدقيق قانون اساسی سپرد.

قانون اساسی جديد در لويه جرگه قانون اساسی که در ماه های قوس و جدی 1382 برگزار گردید به تصويب رسيد. تصويب قانون اساسی مهم ترين و نهايي ترين گامی بود که برای گذار افغانستان به ثبات و دموکراسی در توافقتنامه بن پيش بينی شده بود. تصويب قانون اساسی زمينه را برای برگزاری انتخابات رياست جمهوری و پارلمانی و حاکم شدن یک دولت مقتدر، مردمی و مشروع در افغانستان مساعد ساخت. در پرتو قانون اساسی 1382 انتخابات رياست جمهوری افغانستان در سال 1383 و انتخابات پارلمانی در سال 1384 برگزار شد و پروسه واگذاری قدرت به مردم و ملی سازی حاکميت که به عنوان زمينه رسيدن به ثبات در معاهده بن در نظر گرفته شده بود، به اجرا گذاشته شد.

محتویات قانون اساسی چیست ؟

اکثراً قوانین عصری و از جمله قانون اساسی افغانستان مسایل ذیل را در بردارد.

— ارزش ها و اصول اساسی که برای مردم یک کشور ضروری است (این مسایل اکثراً در مقدمه قانون اساسی تحرير می گردد)؛

— ساختار دولت؛

— حدود صلاحیت ها و اقتدار دولت؛

— حقوق و مکلفيت های اتباع (که اکثراً در فصل حقوق و آزادی های افراد توضیح داده میشود)؛ — شورا؛ — لویه جرگه؛ — حکومت؛ — قضاء؛ — اداره؛ — حالت اضطرار؛ — تعدیل قانون اساسی، — احکام انتقالی تصویب قانون اساسی نوین "جمهوری اسلامی افغانستان" در سال 2003 توسط لویه جرگه با حمایت قاطع تمام نیروهای سیاسی و ملی شامل لویه جرگه، که اکثریت آنها در حکومت وحدت ملی فعلی هم شامل هستند، و وعدهء کمکهای میلیاردی دالر انکشافی از طرف کشور های ائتلاف ضد طالبان، برای مردم بلا کشیده و ستمیدهء ما مانند نسیم فرحبخشی نوید یک دورنمای درخشان، یک دورنمای پر از صلح، صفا، آرامش و رونق میداد.

انتخابات ریاست جمهوری افغانستان ۱۳۸۳ (2004)

این انتخابات قرار بود در تاریخ ۱۵ سرطان ۱۳۸۳ برگزار شود اما برای دو بار به تعویق افتاد. یک بار در ماه سنبله و بار دیگر به ماه میزان. طبق ماده شصت قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان، به همراه رئیس جمهور دو فرد دیگر به عنوان معاون رئیس جمهور نامزد شدند. بعضی کاندیدها برای کسب آراء بیشتر معاونین خود را از اقوام مختلف انتخاب می کردند. اگر کاندیدی نمی توانست آراء بیش از ۵۰ درصد افغانستان را کسب کند،

انتخابات سال 2004 اولین انتخاباتی ریاست جمهوری در تاریخ افغانستان بود که مردم برای تعیین رئیس جمهور و دو معاون وی به پای صندوقهای انتخابات رفتند. این انتخابات در تاریخ ۱۸ میزان ۱۳۸۳ برگزار شد و **حامد کرزی** با کسب ۵۵،۴ درصد آراء به عنوان اولین رئیس جمهور منتخب افغانستان برگزیده شد.

این انتخابات با حضور گسترده ناظران داخلی و بین المللی برگزار شد. مسئولیت برگزاری این انتخابات را کمیسیون یازده نفری برعهده داشت که براساس فرمان رییس جمهور دوره انتقالی تشکیل شده و پنج نفر از اعضای آن را که کارشناسان بین المللی امور انتخاباتی بودند، نمایندگی سیاسی سازمان ملل متحد در کابل تعیین کرده بود.

حامد کرزی توانست در این انتخابات ۳ برابر بیشتر از بقیه نامزدها رأی مردم را کسب کند. دوازده نامزد دیگر در انتخابات کمتر از ۱ درصد آراء را به خود اختصاص داده بودند. تخمینها نشان می دهد بیش از سه چهارم از جمعیت تقریبی ۱۲ میلیونی واجد شرایط در این انتخابات حضور پیدا کردند. این انتخابات تحت نظارت سازمان مشترک انتخابات که به ریاست زکیم شاه و معاون ارشدی ری کندی که آمریکایی کارمند سازمان ملل هست بود.

نامزدها و مسائل

در این انتخابات ۲۳ نفر کاندید شدند. پنج تن از کاندیدها کنار گذاشته شدند.

- **حامد کرزی** رئیس جمهور موقت افغانستان بود. گرچه وی در این انتخابات به صورت مستقل حضور یافت اما حمایت چند حزب سیاسی از جمله حزب افغان ملت که حزب سوسیال دموکرات هست را داشت. احمد ضیاء مسعود و محمد کریم خلیلی معاونین وی در این انتخابات بودند.

- در ابتدا، جنرال **عبدالرشید دوستم**، رهبر جنبش ملی اسلامی افغانستان و عضو اردوی ملی افغانستان در دوره دولت موقت کرزی را رقیب اصلی کرزی پیش بینی می کردند اما در ادامه مبارزات انتخاباتی معلوم شد که محبوبیت وی محدود است. شفیقه حبیبی و مصطفی کمال مخدوم معاونین وی در این انتخابات بودند.

- **يونس قانوني**، که در چندین پست برجسته در دولت موقت فعالیت کرده بود، در این انتخابات خود را رقیب حامد کرزی و از مخالفین وی نشان داد. قانونی از اعضای برجسته ائتلاف شمال بود و با حمایت محمد قسیم فهیم، معاون اول رئیس‌جمهور موقت که از تیم کرزی کنار گذاشته بود حضور یافت. قانونی ادعای میراث داری احمد شاه مسعود را می‌کرد همانند برخی نامزدهای دیگر از جمله احمد ضیاء مسعود که در تیم حامد کرزی حضور داشت. معاونین یونس قانونی در این انتخابات تاج محمد وردک و سید حسین عالمی بلخی بودند.
- **محمد محقق** رهبر حزب وحدت اسلامی افغانستان، وزیر در دوران حکومت حامد کرزی و دولت برهان‌الدین ربانی و از متحدین عبدالرشید دوستم بود. وی در دوران مبارزات انتخاباتی کرزی را به عنوان یک رهبر ضعیف مورد انتقاد قرار می‌داد و تعهد کرده بود که با جناح‌های مختلف متحد شده و به تجارت مواد مخدر پایان دهد. معاونین وی نصیر احمد انصاف و عبدالفیاض مهرآیین بودند.
- **عبدالحفیظ منصور** با ۴۱ سال سن جوانترین کاندید انتخابات ریاست جمهوری بود. وی از اعضای ائتلاف شمال بود و ادعای میراث احمد شاه مسعود را داشت. وی سابقه فعالیت روزنامه‌نگاری و وزیر اطلاعات و فرهنگ را داشت. در طول مبارزات انتخاباتی وی حامد کرزی را برای تلاش دیکتاتوری انتخاباتی متهم کرد. معاونین وی محمد اقبال منیب و محمد ایوب قاسمی بودند.
- **احمدشاه احمد زی** نامزد اصلی جناح راست دینی بود. وی در دوران اشغال افغانستان توسط شوروی صدراعظم دولت در تبعید در پاکستان بود. احمدزی قبلاً رهبری یک گروه رادیکال اسلامی که با مجاهدین، طالبان و القاعده همکاری داشت را رهبری می‌کرد، اما از آن زمان هرگونه ارتباط با آن‌ها را رد کرد. معاونین وی عبیدالله عبید و عبدالمنان ارزگانی بودند.
- **همایون شاه آصفی** نمایندگی گروه های سلطنت طلب را داشت، هرچند پادشاه پیشین افغانستان، محمد ظاهر شاه، این ادعا را رد کرد. معاونین وی محمد هاشم عصمت الله و نیلاب مبارز بودند.
- **عبدالستار سیرتکه** در دهه ۱۹۷۰ در چندین پست وزارت فعالیت داشت بعدها نماینده پادشاه در تبعید افغانستان فعالیت کرد. وی در ابتدا به عنوان رئیس دولت موقت تعیین شد اما به نفع کرزی کنار رفت. معاونین وی محمد امین وقاد و عبدالقادر امامی بودند.
- **مسعوده جلال** داکتر طب و تنها زن در میان کاندیداها بود. گرچه دو معاون زن نیز در این انتخابات حضور داشتند (نیلاب مبارز و شفیقه حبیبی). معاونین خانم جلال در این انتخابات میر حبیب سهیلی و سید محمد عالم امینی بودند.
- **عبدالطیف پدرام** شاعر، روزنامه‌نگار و رهبر حزب کنگره ملی افغانستان در انتخابات از حقوق‌پناهندگان افغانستان حمایت می‌کرد. معاونین وی احمد نیرو و محمد قاسم معصومی بودند.
- **اسحاق گیلانی** وابسته به حزب همبستگی ملی افغانستان و نماینده اقلیت مسلمانان صوفی در این انتخابات بود. معاونین وی محمد اسماعیل قاسمیار و بریالی نصرتی بودند.

- **غلام فاروق نجرابي** داکتر کودکان، وابسته به حزب استقلال افغانستان بود. وی خواستار پایان دادن به تبعیض قومی، مذهبی و جنسی در افغانستان بود و ادعا می‌کرد که می‌تواند با طالبان پل ارتباطی بسازد. معاونین وی عبدالفتاح و عبدالحنان بودند.
  - **عبدالهادی دبیر** به صورت مستقل در این انتخابات حضور یافت. وی دولت را به انتصابات قبیله‌ای متهم کرد و خواستار تشکیل بخش علمای ملی در پارلمان افغانستان شد. معاونین وی عبدالرشید و داد محمد بودند.
  - **عبدالهادی خلیلی** نامزد مستقل بود. معاونین وی خدای نور مندو خیل و خداداد عرفانی بودند.
  - **میر محفوظ ندایی** نامزد مستقل وی سابقه وزیر معادن و صنایع را در دولت موقت در کارنامه داشت. او دیگر کاندیداها را به قوم‌گرایی و حزب‌گرایی متهم کرد که موفق به ارائه یک برنامه درست وحدت ملی نشدند. معاونین وی محمد عارف ابراهیم خیل و محمد حکیم کریمی بودند.
  - **محمد ابراهیم رشید** نامزد مستقل بود و از حامیان حقوق پناهندگان افغانستانی بود. معاونین وی سید محمد هادی و حمید طاهری بودند.
  - **وکیل منگل** نامزد مستقل وی در دوران مبارزات انتخاباتی از حقوق زنان دفاع می‌کرد. معاونین وی محمد یونس مغول و دینه گل بودند.
  - **عبدالحسیب آرین** نامزد مستقل. وی که با ۷۲ سال سن پیرترین کاندید در این دوره از انتخابات بود از حقوق زنان حمایت می‌کرد و ادعا داشت که حقوق زنان در قانون اساسی، اسلام و فرهنگ مردم افغانستان امری پذیرفته شده‌است. معاونین وی دل آقا شکیب و سید محمد زمان احمد یار بودند.
- با همکاری سازمان مهاجرت (IOM) بیش از دو میلیون مهاجر در کشور ایران و پاکستان در انتخابات حضور یافتند. در پاکستان تحت رهبری استوارت پوچر یک تیم کوچک از سازمان ملل در کمتر از دو ماه ۴۰۰ مأمور ارشد و ۶۰۰۰ مأمور رأی دهی را برای آموزش دادن به ۸۰۰ هزار مهاجر برای رأی دادن استخدام کرد. بیش از نیمی از این مهاجرین در انتخابات حضور یافتند.
- طالبان ادعا کردند که برگزاری این انتخابات جلوگیری می‌کنند. آن‌ها آمریکا را متهم به تسلط بر منطقه می‌کردند. در طی فرایند انتخابات، پنج سرباز اردوی ملی افغانستان به علت نا آرامی و توسط مین‌های زمینی جان خود را از دست دادند. ۱۵ تن از کارمندان اداره مشترک انتخابات کشته و ۴۶ تن دیگر نیز زخمی شدند. دو پیمانکار بین‌المللی که در نورستان مشغول فعالیت بودند نیز کشته شدند.

نتايج انتخابات 2004 رياست جمهوري

خلاصه نتايج انتخابات رياست جمهوري افغانستان تاريخ ۱۸ ميزان ۱۳۸۳

کاندیداها	نامزد حزب/حزب	قوميت	تعداد آرا	فیصدي از مجموع آرا
عبدالرشيد دوستم	مستقل/جنبش ملي اسلامي افغانستان	ازبکها	804,861	10.0%
عبدالستار سيرت	مستقل	ازبکها	30,201	0.4%
		مجموع رای ازبک	835,062	10.4%
حامد کرزي	مستقل	پشتون	4,443,029	55.4%
اسحاق گیلانی	همبستگی ملي	پشتون	80,081	1.0%
احمدشاه احمدزي	مستقل/حزب اتحاد اسلامي افغانستان	پشتون	60,199	0.8%
همایون شاه آصفی	مستقل/Unity Party National	پشتون	26,224	0.3%
عبدالهادي خليلزي	مستقل	پشتون	18,082	0.2%
مير محفوظ ندایی	مستقل	پشتون	16,054	0.2%
محمد ابراهيم رشيد	مستقل	پشتون	14,242	0.2%
وکیل منگل	مستقل	پشتون	11,770	0.1%
		مجموع رای پشتون	4,669,681	58.2%
یونس قانونی	حزب افغانستان نوین	تاجیک	1,306,503	16.3%
لطیف پدram	کنگره ملي	تاجیک	110,160	1.4%
مسعوده جلال	مستقل	تاجیک	91,415	1.1%
غلام فاروق نجرابی	حزب استقلال افغانستان	تاجیک	24,232	0.3%
سید عبدالهادی دبیر	مستقل	تاجیک	24,057	0.3%
عبدالحفیظ منصور	مستقل/جمعیت اسلامي افغانستان	تاجیک	19,728	0.2%
عبدالحسیب آرین	مستقل	تاجیک	8,373	0.1%
		مجموع رای تاجیک	1,584,468	19.7%
محمد محقق	حزب وحدت اسلامي مردم افغانستان	هزاره	935,326	11.7%
		مجموع رای هزار	935,327	11.7%
مجموع آرا صحیح (مشارکت ۷۰٪)			8,024,537	100.0%
آرا باطل			104,404	1.3%

کل آرا		8,128,940	%101.3

منبع: نتایج نهایی شمارش آراء انتخابات افغانستان، وبسایت بی بی سی فارسی، چهارشنبه 03 نوامبر 2004

یادداشت: ۱/۳٪ کل آراء باطل گردید. چندین نامزد به عنوان مستقل در این انتخابات شرکت کردند، به رغم شناخت وابستگی به احزاب یا گروه‌های سیاسی، مسعوده جلال به عنوان تنها کاندید زن در این انتخابات حضور داشت، تمامی رای‌ها به صورت دستی شمرده شدند، ۷۰٪ افرادی که ثبت‌نام کرده بودند، در انتخابات حضور یافتند.

تقلب

در این انتخابات نزدیک به پانزده تن از رقبیان حامد کرزی ادعای وجود تقلب در این انتخابات را مطرح کردند. معترضان، پاک شدن جوهر رنگی رای‌دهندگان و دخالت پولیس و نیروهای خارجی به نفع حامد کرزی را دلایل اعتراض به وجود تقلب در این انتخابات، بیان کردند و خواهان تحریم انتخابات و نتایج آن شدند. در حالیکه سازمان امنیت و همکاری اروپا و مقامات انتخاباتی بر صحت این انتخابات تأکید داشت.

اما برکناری چهره های مهم "جهادی" از پستهای فعال دولتی می تواند نقش آنها را به عنوان حریف آقای کرزی در انتخابات ریاست جمهوری سال 2004 توجیه کند. یونس قانونی، محمد محقق و ژنرال دوستم همگی با حامد کرزی از در رقابت وارد شده و تلاش کردند تا از گروه‌های مختلف قومی در این انتخابات نمایندگی کنند.

آقای کرزی از سال 2006 و با برکناری حریفان "جهادی" از دولت، درعین حال سیاست کنارزدن مخالفان را با سیاست مدارا و دلجویی عجین کرد و طی آن شبکه پیچیده ای از روابط با فرماندهان، رهبران قومی و دیگر بازیگران قدرت به وجود آورد. انتخابات سال 2009 بازتاب همین سیاست است که براساس آن وی با بازیگران عمده قدرت چون ژنرال دوستم، محمد محقق و دیگران به معامله روی آورد تا در ازای حمایتشان پستهای دولتی و دیگر امتیازات را در اختیار آنان قرار دهد. یعنی همان کسانی را که پیش از این تلاش کرده بود تا موقعیت شان را در جامعه و سیاست افغانستان تضعیف کند.

2006 و شروع دوباره ناآرامیها

متأسفانه درست در سال 2006م، اولین فیر مرمیها و انفجار بمبهای دشمنان ترقی، آزادی و سعادت مردم، سایه شومی بالای امیدواری مردم افگند، سایه سیاه و شوم جنگ باز در افق کشور از شرق ظاهر شدند. آن دیوی که به زمین فرو رفته بود باز سر بر افراشت!

دشمنان کمین کرده مردم ما باز هم از غفلت ما و از نفاق ما سو استفاده کردند و مارا بجان هم انداختند. بهانه یافتند و تیشه تیزی بدست این بازیگران فراموش شده دادند تا با آن دورنمای امیدواری مردم مارا با خون رنگین کنند. این خونریزی تا امروز با قوت هرچه بیشتر آن ادامه دارد.

انتخابات ریاست جمهوری سال 2009 افغانستان

برگزاری دومین انتخابات ریاست جمهوری افغانستان را کمیسیون مستقلی به عهده داشت که تمامی اعضای آن افغان بودند. کمیسیون مستقل انتخابات (IEC) که براساس فرمان رییس جمهوری افغانستان در نوزدهم جولای سال ۲۰۰۵ تشکیل شده، ۹ عضو، به شمول یک رییس و یک معاون دارد و دو عضو آن زنان هستند.

عزیز الله لودین که لیسانس در رشته حقوق و علوم سیاسی و دکترا در اقتصاد دارد، رییس این کمیسیون و جنرال ایوب اصیل که ماستری در رشته پولیس و عدالت دارد، معاون این کمیسیون بود. تعیین رییس کمیسیون انتخابات، براساس فرمان رییس جمهور صورت می گیرد.

انتخابات ریاست جمهوری افغانستان در ۲۹ اسد ۱۳۸۸ هجری شمسی برگزار شد. در ابتدا میزان آرای حامد کرزی حدود پنجاه و پنج درصد آرای واجدین شرایط اعلام شد ولی با بررسی تقلب در انتخابات آراء کرزی به زیر پنجاه درصد رسید و انتخابات به دور دوم کشید، عبدالله عبدالله رقیب کرزی اعلام کرد که در اعتراض به عملکرد نادرست حکومت و عملکرد نادرست کمیسیون انتخابات، در انتخابات شرکت نخواهد کرد **لا**و در نتیجه کرزی رئیس جمهور منتخب اعلام شد.

در پی این انتخاب و ابراز نگرانی ها در مورد سلامت این انتخابات کمیسیون رسیدگی به شکایات انتخابات بازشماری آرا را آغاز کرد. به گزارش بی بی سی مبتنی بر اینست که در پی بازشماری آرا رای های حامد کرزی به زیر ۵۰٪ سقوط کرده است. طبق قوانین انتخاباتی افغانستان در صورتی که هیچکدام از کاندیدها قادر به کسب ۵۱٪ آرا نشوند انتخابات به دور دوم کشیده میشود.

در جریان مبارزات انتخاباتی، یازده نامزد ریاست جمهوری به نفع نامزدهای دیگر کنار رفتند: مولوی محمد سعید هاشمی، باز محمد کوفی، نصرالله بریالی ارسلائی، عبدالمجید صمیم، حکیم تورسن، یاسین صافی، نصیر صافی، هدایت امین ارسلا شاه محمود پوپل، محمد نصیر انیس، سن علی سلطانی، عبدالقادر امامی غوری، محمد داود میرکی.

نتیجه انتخابات

در اول نومبر، داکتر عبدالله اعلان کرد، ازینکه شرایطش برای برگزاری دور دوم انتخابات برآورده نشده است، او در دور دوم انتخابات که قرار بود بتاریخ هفتم نومبر برگزار شود، شرکت نخواهد کرد. تقاضا ها و شرایط داکتر عبد الله عبارت بودند از: سبکدوشی عاجل رئیس کمیسیون مستقل انتخابات، و معطل قرار دادن کار بعضی از اراکین دولت به شمول وزیر داخله، وزیر معارف و وزیر سرحدات و اقوام و قبایل. او همچنان نظارت بر اعمال وزارت مالیه، اطلاعات و فرهنگ، حج و اوقاف و رادیو وتلوویزیون ملی را تقاضا کرده بود.

به این ترتیب عبدالله عبدالله روش ناپسند و غیر دموکراتیک نه پذیرفتن نتایج انتخابات را آغاز کرده و در دو انتخابات بعدی همچنان ادامه میدهد. او همچنان ادعای غیر معمول تغییر روسای کمیسیون انتخابات را در جریان سه انتخابات ریاست جمهوری بعمل می آورد. مانند این است که کپتان تیم حریف در جریان یک مسابقه فوتبال خواهان تغییر ریفری بازی گردد!

در هیچ یک از قانون اساسی افغانستان، قانون انتخابات و طرزالعملهای کمیسیون انتخابات در مورد انصراف یک کاندید قبل از انتخابات دور دوم چیزی ذکر نشده است، بر علاوه دور دوم با نگرانی های امنیتی مواجه بود که امکان بر کذاری آن را مورد سؤال قرار میداد و پیشبینی شده بود که در صورت برگزاری، تلفاتی را در قبال خواهد داشت.

در ۲ نومبر کمیسیون مستقل انتخابات رئیس جمهور کرزی را که در دور اول پیشتاز بود و یگانه کاندید دور دوم بعد از انصراف داکتر عبد الله بود، برنده اعلان نمود. این کمیسیون برای این اقدام خود به ماده ۶۱ قانون اساسی اتکا نموده گفت که: برگزاری انتخابات دور دوم در صورتی امکان دارد که حد اقل دو کاندید پیشتاز در آن به رقابت پردازند.

داکتر عبد الله به تاريخ 4 نومبر يک کنفرانس مطبوعاتي را فرا خواند که در آن او گفت که اين تصميم کميسيون انتخابات کدام اساس قانوني ندارد و غير قانوني ميباشد.

ستاد انتخاباتي حامد کرزي، بر استقلال کميسيون انتخابات افغانستان تاکيد نموده گفتند که اين کميسيون هيچ گونه جانبداري از آقاي کرزي در انتخابات بيستم آگوست نکرده است.

نتايج نهايي انتخابات در جدول آتي به تفکيک کانديدان ارائه شده است.

نتايج نهايي تصديق شده انتخابات رياست جمهوري

کمسيون مستقل انتخابات چهارشنبه ۲۹ ميزان ۱۳۸۸ ۲۰۰۹

اسم کاندید	قوميت	مجموع آرا	فيصدي %
ميرويس ياسيني	پشتون	47,511	1.00%
الحاج عبد الغفور (زوري)	پشتون	9,283	0.20%
حامد کرزي	پشتون	2,283,907	49.70%
اشرف غني احمدزي	پشتون	135,106	2.90%
شهناز تني	پشتون	29,648	0.60%
ملا عبد السلام (راکتي)	پشتون	19,997	0.40%
داکتر حبيب منگل	پشتون	18,747	0.40%
معتصم بالله مذهبي	پشتون	18,248	0.40%
محمد سرور احمدزي	پشتون	14,273	0.30%
الحاج رحيم جان شيرزاد (في سبيل الله)	پشتون	7,197	0.20%
عبدالجبار ثابت	پشتون	6,190	0.10%
محمد اکبر (اوريا)	پشتون	2,991	0.10%
هدايت امين ارسلا	پشتون	2,346	0.10%
	مجموع پشتون	2,595,444	56.40%
عبد الله عبدالله	تاجيک	1,406,242	30.60%
داکتر فروزان (فنا)	تاجيک	21,512	0.50%
عبداللطيف (پدram)	تاجيک	15,462	0.30%
محبوب الله (کوشاني)	تاجيک	10,255	0.20%
پروفيسور دوکتور غلام فاروق (نجرابي)	تاجيک	4,528	0.10%
عبدالحسيب (آرين)	تاجيک	4,472	0.10%
محمد هاشم توفيقی	تاجيک	5,043	0.10%
بشير احمد بيژن	تاجيک	2,457	0.10%
	مجموع تاجيک	1,469,971	32.00%

سيد جلال كريم	سادات	13,489	0.30%
شهلا (عطا)	ازبك	10,687	0.20%
ذبيح الله غازي نورستاني	نورستاني	6,284	0.10%
رمضان بشردوست	هزاره	481,072	10.50%
بسم الله شير		4,880	0.10%
انجنير معين الدين الفتى		3,518	0.10%
گل احمد (يما)	تاجيك	3,221	0.10%
ملا غلام محمد (ريگي)		3,180	0.10%
سنگين محمد (رحمانى)		2,434	0.10%
عبدالمجيد صميم		2,198	0.00%
ضيا الحق حافظى		1,679	0.00%
	مجموع سائر/نامعلوم	21,110	0.50%
مجموع آرا		4,598,057	100.00%

منبع: كمسيون مستقل انتخابات افغانستان.

اما آنگونه كه سپنتا در كتاب "روايتى از درون" مى نويسد، حامد كرزى در سال هاى آخر حكومتش، "از يك آدم صبور به آدمى بيشتر خودمحور، يكدنده و ناشكيبا" بدل مى شود. بخصوص پس از جنگالهاى انتخابات رياست جمهورى در سال ۲۰۰۹، كرزى چنان به آمريكا و غرب بدبين مى شود كه به گفته سپنتا "همواره منتظر توطئه اى از جانب آمريكا" است.

دولت پسا طالبان و گسترش فساد ادارى و مالى در افغانستان

نقل قول آتى از مهرالدين مشيد، برگرفته از جريده انترنتى آريابى، سرآغاز مناسبى براى دانستن ابعاد گسترده فساد در افغانستان ميتواند باشد. او نوشته است:

"دشواري هاى بزرگى مانند فساد بانكى ومالى، حق كشى ها، قانون ستيزى ها، تاراج دارايى هاى بزرگ مالى، غضب زمين هاى عامه و دولتى به مثابه انبانى بر گلوى مردم ما سنگينى دارند كه هر دولتمردان فاسد و زمامداران معامله گر با چنگ و دندان بيشتر آنها مى فشارند و حتا آرمان آه گفتن را هم از مردم ما ربوده اند. مافياى برخاسته از بستر سه دهه حواث خونين كشور اعم از مافياى قاچاق مواد مخدر، مافياى قدرت و سياست، مافياى فساد ادارى، مافياى مالى و اقتصادى، مافياى سازمان يافته تاراج زمين هاى عامه و دولتى، مافياى بيوروكراسى، مافياى تكنو كراسى و حتا مافياى پست مدرن، مافياى مدرن و مافياى هاى ديگر چنان دست بر دست مافياى بين المللى مواد مخدر، مافياى اقتصادى و مالى، مافياى فساد ادارى بالاخره با مافياى مدرن بين المللى و تمامى مافياى جنگ افروز جهانى دست به دست هم داده اند كه تمامى ارزش هاى بزرگ ملى و تاريخى افغانستان را به قربانى گرفته اند و حتا جهاد گران ديروزى را كه خبلى ها مومنانه هست و بود خويش را در پاى باور هاى دينى خويش براى ازادى ميهم در كاسه اخلاص گذاشته بودند، چنان در تور خويش افگندند كه بزرگترين ارزش هاى جهاد كه فراتر از "در درى" و به تعبيرى "فقد پارسى" است، نه در پاى خوكان؛ بلكه مانند خوكان در پاى خوكان ريختند. .. نسل كنونى اعم از وراثان جهاد و غير جهاد همه به نسل مافيا پيوسته با مافيايى زده شده اند. چنان سايه ثروت هاى ننگين بر ذهن و روان شان سنگينى دارد و خانه هاى مجلل سوار بر شاخه خرماى خليج روح عصيانى آنان را به گروگان گرفته است كه تا مرگ از آن رهايى ندارند." (مهرالدين مشيد، جريده انترنتى آريابى)

بر اساس گزارش‌های نهادهای بین‌المللی، افغانستان پس از حمله نظامی آمریکا در سال ۲۰۰۱ در فهرست فاسدترین کشورهای جهان از نظر مالی و اداری معرفی شده است. افغانستان طی ۱۸ سال گذشته با سرازیر شدن صدها میلیارد دالركمک‌های خارجی و حضور صدها موسسه بین‌المللی و توصیه‌های مدیریتی نهادهای خارجی باید به یک کشور مدرن و رو به توسعه مبدل می‌شد، برعکس با گسترش فساد ناشی از عدم طرح و برنامه‌های درست و عدم مدیریت مناسب کمکها و عدم موجودیت سیستم‌های موثر مراقبت و حسابداری مالی به یکی از فسادخیزترین کشورهای جهان مبدل شده است.

مهرالدین مشید در آریایی مینویسد: "بعد از کنفرانس توکیو، لندن، پاریس، کابل، استانبول و ... اضافه‌تر از ۶۷ میلیارد دالر برای افغانستان وعده داده شد که بیشتر از ۴۵ میلیارد دالر آن به آدرس افغانستان آمده است و اما معلوم نیست که در کجا و چه پروژه‌هایی بوسیله‌ی کی‌ها به مصرف رسیده‌اند... ۸۰ درصد پول‌های کمک‌شده برای مردم افغانستان حیف و میل مافیایی داخلی و بین‌المللی شده و در پشت این تاراج دلالات خارجی و غارتگران داخلی را به تماشا می‌گیری که با نوشیدن خون مردم فربه‌تر شده‌اند. به عکس مردم افغانستان گرسنه‌تر شدند".

سیگار، یا اداره تفتیش مالی مصارف دولت آمریکا در افغانستان در یکی از گزارش‌های خود از یک شرکت سوییسی و یک شرکت راجستر شده در امارات متحده عرب نام می‌برد که در سالهای ۲۰۱۴-۲۰۰۱م وزارت دفاع آمریکا را در قراردادهای تهیه مواد غذایی و آب برای سربازان آمریکائی مستقر در افغانستان دوصد ملیون دالر اضافه چارج کرده بودند. این شرکتها در محکمه به جرم خود اعتراف کرده و به پرداخت حد اکثر جریمه محکوم شدند¹⁰.

با تأیید موجودیت فساد گسترده مالی و اداری در افغانستان، حامد کرزی رییس جمهور وقت، که در زمان زمامداری سیزده ۲۰۰۱-۲۰۱۴ ساله او افغانستان به خندق فساد مبدل گردید، در یک گردهمایی به مناسبت روز جهانی مبارزه با فساد بتاريخ ۲۲ دسمبر سال ۲۰۱۲ در کابل با تأیید اظهار داشت که "فساد در افغانستان یک حقیقت است، یک حقیقت تلخ است. قسمتی از این فساد که در ادارات ما است، فساد کوچک است - رشوه است و از خود ما است. قسمت دیگر فساد که فساد بزرگ است و به صدها میلیون دالر می‌رسد، از ما نیست که با خروج خارجی‌ها ریشه‌های اصلی فساد خشک خواهد شد (بی بی سی فارسی).

به ارتباط فساد اداری و موجودیت و یا عدم موجودیت تفتیش و حسابداری مالی و اخلاق مسولیت در برابر بودجه دولت و دارائی‌های عامه، به روشنی موضوعی را بخاطر دارم که در دفتر علی احمد خرم وزیر پلان دولت جمهوری داوود خان واقع شد. سال ۱۹۷۷ بود و در مقام مدیر عمومی پروگرامهای انکشاف دورنمایی در دفتر وزیر پلان با ایشان ملاقات کاری داشتم. دت جریان این ملاقات مدیر عمومی اداری وزارت نیز داخل شد و به وزیر پلان از چگونگی ملاقات خود با عبدل الله وزیر مالیه به ارتباط بودجه سال مالی آینده وزارت پلان گزارش داد. موصوف در ضمن از وزیر پلان خواهش کرد تا تلفونی از وزیر مالیه بخواهد یکی از اقلام شامل بودجه را که وزیر مالیه حذف کرده بود دوباره منظور نماید. این قلم بودجوی خریداری یک عراده موتر

¹⁰ Supreme Foodservice GmbH, a privately held Swiss company, and Supreme Foodservice FZE, a privately-held United Arab Emirates (UAE) company, pled guilty to a major fraud against the United States and agreed to resolve civil violations of the False Claims Act, in connection with a contract to provide food and water to the U.S. troops serving in Afghanistan. (Corporate Crime Reporter, December 8th, 2014).

تيز رفتار مرسدس بنز برای استفاده مقام وزارت بود که جایگزین موتر موجوده بنز که بعد از شش سال استفاده کهنه شده بود و قرار بود لیلام شود میگردید. علی احمد خان خرم بعد از اینکه از مخالفت وزیر مالیه برای خریدای موتر نو مطلع شد به مدیر اداری گفت که موضوع را فراموش کند و از خریداری موتر نو صرف نظر کرده است. علی احمد خرم در مقام یک وزیر بانفوذ دولت که صلاحیت مصرف دالری تمام بودجه انکشافی افغانستان بدست او بود قادر نشد یک موتر کهنه وزارت را فروخته و یک موتر جدید بنز برای مقام وزارت خریدای کند. حالا این را با سالهای 2001 تا 2014 حکومتهای پسا طالبان با اختیارات و صلاحیتها و اضافه خرجیهای وزرای حکومتهای حامد کرزی و حتی کسانی که در دولت مقام رسمی نداشتند اما از امتیازات دولت سؤ استفاده میکردند، و حتی حالا هم استفاده میکنند مقایسه کنید.

برای مثال، در کتاب سپینا وزیر خارجه و مشاور امنیت ملی کرزی زیر عنوان "روایتی از درون" آمده است که جنرال دوستم میخواست برای شرکت در مراسم فارغ التحصیلی پسرش باتور از اکادمی نظامی به ترکیه سفر کند. چون عارش می آمد با طیارات شرکتی هوایی مسافرت کند میخواست یک طیاره خاص کرایه کند. در آن زمان دوستم هیچ کار و وظیفه رسمی در دولت نداشت. کسی برایش پیشنهاد کرد تا به رییس جمهور حامد کرزی زنگ بزند و از او کمک بخواهد. دوستم این کار را میکند و کرزی به او وعده میکند که کمک خواهد کرد. یکساعت بعد از دفتر کرزی به دوستم زنگ زده شد که یک طیاره کام ایر برای او اجاره شده است که او و همراهانش را به ترکیه برده و بعد از ختم مراسم و اقامت دوستم در ترکیه موصوف را دوباره به کابل بیاورد و در عین زمان بیشتر از هشتاد هزار دالر هم مصارف خرج سفر او منظور شده است!

دو مثال بالا نشانه دو طرز حکومتداری با دو موازین اخلاق مالی و اداری و احساس مسولیت در مقابل خزانه دولت را به وضاحت نشان میدهند.

مثال سومی از فساد در شورای ملی حکایت میکند که مبین گفته معروف زور بالای زور در شبکه فساد است. عبدالباری جهانی که برای یکی دوسال در کابینه اول اشرف غنی به حیث وزیر اطلاعات و کلتور وظیفه اجرا نمود پرده از رشوه ستانی وکلای ولسی جرگه ازکندید وزرا در مقابل تأیید کاندیداتوری آنها توسط پارلمان پرده بر میدارد. به قرار یک نوشته در روزنامه اطلاعات روز دوشنبه 12 سرطان 1396 (2017م) زیر عنوان "خاطره‌ی تلخ و فراموش‌ناشدنی عبدالباری جهانی" موصوف نوشته است که:

"اول صبح چهارم اپریل، غلامنبی فراهی، وزیر دولت در امور پارلمانی، از طریق تلفن به من گفت که شام با هیچکسی قرار نگذارم، چون جای مهمی می‌رویم. شام همان روز به من گفت که برای صرف نان شب، مهمان حاجی ظاهر قدیر، معاون اول مجلس نمایندگان هستیم. حوالی ساعت هفت شام همان روز، به خانه‌ی حاجی ظاهر در شیرپور رفتیم. در سرک‌ها و خانه آن‌قدر موتر ایستاد بود که پیاده‌روی هم امکان نداشت. در منزل آخر، قبل از ورود به اتاق جلسه، تلفن‌های تمام کاندیدوزیران گرفته شد، سپس به اتاق جلسه رهنمایی شدیم ... دو ساعت ما به‌شمول نان خوردن در این خانه سپری شد. تماشا را حاجی ظاهر سخن گفت. حقیقت این است که من چیزی از تقریباً یک ساعت سخنرانی حاجی ظاهر نفهمیدم تا این‌که او به ما گفت که اعضای کابینه برای به‌دست آوردن رای اعتماد از پارلمان، با مشکل بسیار بزرگی مواجه‌اند. پارلمان به گروه‌های جداگانه تقسیم شده؛ احتمال رد شدن اکثریت کاندیدوزیران وجود دارد و اگر چنین شود، هم به حیثیت رییس‌جمهور صدمه می‌رسد و هم بحرانی به‌میان خواهد آمد که هیچکسی نخواهد فهمید که چه ممکن است اتفاق بیفتد. او گفت که رییس‌جمهور سه‌چهار بار تقاضا کرده است. دست زیر الاشه گرفته و با زاری و عذر برایش گفته است که بچه‌ی ماما! هر قسمی که می‌شود حل‌اش کن! حاجی ظاهر بعد از صرف غذا، هنگام نوشیدن چای با اطمینان گفت که برادران و خواهران! در ولسی جرگه، بدون کار گرفتن از پول نقد، امکان اخذ رای اعتماد وجود ندارد. او گفت که من می‌دانم که تمام کاندیدوزیران آن‌قدر پول ندارند که به وکلا بدهند و رای بیاورند. در همین زمان، رویش را به طرف من چرخاند و با قیافه‌ی حق‌به‌جانب گفت که شما چه فکر می‌کنید؟ من همین‌طور مفت

معاون اول مجلس نمايندگان شده‌ام؟ من برای تصاحب این چوکی، سیصدو هفتاد هزار دالر مصرف کرده‌ام. حاجی ظاهر گفت که برای گرفتن رای هر وکیل، از پنج تا ده هزار دالر ضرور است، با این حساب هر کاندیدوزیر باید برای به‌دست آوردن رای اعتماد از پنجاه تا صد هزار دالر مصرف کند. او گفت که من می‌فهمم تمام کاندیدوزیران نمی‌توانند این پول را فراهم کنند؛ ما برای آن‌عه وزیرانی که پول ندارند، همین لحظه یک میلیون دالر در موتر خود آورده‌ایم (خدا کند که کسی نشنود و موترم را دزدی نکند، چون که پول بسیاری است. هر چند که موترم را جای درستی ایستاد کرده‌ام) هر وزیر، هر مبلغ پولی که ضرورت داشته باشد، من برایش می‌دهم. وزیرانی که خود پول دارند، چاره‌ی خود را بکنند."

داکتر طاووس وردگ طی مقاله در جریده انترنیتی مشعل مثالی از فساد توسط موسسات معتبر بین المللی در پرداخت کمکهای خارجی به افغانستان ارائه میکند. او نوشته است که:

"بطور مثال سرک حلقه وی کابل به سرمایه ۲ میلیارد دالر باید ساخته شود و (یو اس آی دی) شخص را برنده اعلان می کند که مبلغ ۵۰۰ میلیون دالر را فوراً به حساب بانکی مخصوص در دبی ویا در غرب تحویل نماید و متباقی پول به اقساط به شرکت قراردادی می دهد ودرین جا قراردادی برای اینکه لا اقل ۵ میلیون عاید خالص داشته باشد باید اول کارگران ارزان را باید استخدام نمایند وبعدا مواد بی کیفیت را در اعمار این پروژه به مصرف برسانند و به این شکل که قراردادنموده بود از ان نیز یک اندازه کمتر مواد و .مساله باب استعمال می نمایند که این پروژه بعد از یک سال ازبین می رود ، چرا این کار می شود وچرا جلو این نوع فساد را کسی گرفته نمی تواند اول به خاطر اینکه دردولت کسانی نیست که چنین جرات داشته باشد که علیه امریکا ویا غرب اقدام نمایند ویا با انها استدلال نمایند دوم انهایکه تمویل کننده است به کسی حق نمی دهند که در امورات وپلان گذاری شان مداخله نمایندسوم موسسه ویا اداره نورم وستندرد در کشور وجود نه دارد که از پروژه های که غرب خودشان می سازد واریسی و تفتیش نمایند." (جریده مشعل)

طوریکه قبلاً نوشتیم براساس گزارش سازمان شفافیت بین الملل، افغانستان در سال ۱۳۹۶ در فهرست فاسدترین کشورهای جهان شناخته شد بطوریکه در بین ۱۸۷ کشور جهان در رتبه ۱۸۴ قرار گرفت که به این ترتیب جایگاه سومین کشور فاسد جهان را به خود اختصاص داد.

آمریکا مدعی است که بیش از یک تریلیون دالر در این کشور مصرف کرده است اما فساد اداری و مالی باعث شده که از این کمک ها استفاده نادرست صورت گرفته و پيشرفت ها در این کشور قابل ملاحظه نباشد. اما حقیقت آن است که آمریکایی ها با نحوه مصرف و کمک های خود در ترویج فساد در افغانستان نقش داشته اند .

متأسفانه آنچه گزارشهای بین المللی نمی نویسند عبارت از موجودیت شبکه و سیستم اجرائی فاسد برای تطبیق کمکهای خارجی بخصوص کمکهای امریکا میباشد. بیش از 20 فیصد این کمکها از خود امریکا خارج نمیشوند و این پولهایی است که به حساب کمک به افغانستان از بودجه های پروژه های منظور شده به شرکتهای امریکایی به عنوان مصارف حقوقی، مصارف مشاورتی و مصارف نظارتی و اجرای پروژه ها پرداخته میشود. کشورهای کمک کننده بخش اعظم کمکهای خود را به افغانستان از طریق موسسات دولتی و خصوصی خود مستقیماً به شرکتهای قراردادی افغانی که خود انتخاب میکنند و موسسات ان جی او (NGO) که باز هم خود انتخاب میکنند میپردازد نه از طریق دولت افغانستان و مسولیت تفتیش و حساب دهی هم بدوش خود این موسسات خارجی است.

تا سال 1992م که مجاهدین به قدرت رسیدند کمکهای خارجی به افغانستان به حساب هر پروژه به د افغانستان بانک انتقال می یافت و یا از بانک کشور کمک دهنده به قراردادی خارجی با تصدیق وزارت پلان پرداخته میشد. در داخل مصارف از این پولها که برای خریداری ماشین آلات از خارج و یا پرداخت مصارف پرسونل خارجی و یا خدمات پروژه سازی و تطبیق پروژه ها به شرکتهای خارجی بود در مقابل اسناد حسابداری و اسناد گمرکی از بودجه انکشافی دالری دولت با تصدیق وزارت پلان صورت میگرفت طوریکه هر دالر مصرف شده قابل تفتیش و حسابداری بود و از این کمکها به هیچصورت سوء استفاده شخصی شده نمیتوانست. در معاهده بن

ماده گنجائیده شد که به موجب آن اقتصاد افغانستان را "اقتصاد بازار آزاد رقابتی" توصیف کردند و زیر این عنوان کوشیده شد تا نقش دولت افغانستان را در تطبیق کمکهای خارجی به حد اقل آن پایان بیاورند. مادر مشکلات حساب دهی مصارف کمکهای خارجی در افغانستان در همین موضوع نهفته است.

آقای کرزی عامل افزایش فساد در دولتش را قراردادهای میلیارد دلاری خارجیها خواند که به باور او، نهادهای بینالمللی بدون مشورت با حکومت افغانستان با شرکتهای مختلف عقد کردهاند.

آقای کرزی گفت که فساد توسط نیروهای خارجی با "تبلیغات گسترده" علیه حکومت او براه انداخته شده است. او افزود که اگر این کار از سر "اشتباه" باشد، افغانها آن را میبخشند، اما اگر به هدف تضعیف حاکمیت و استقلال حکومت افغانستان به راه انداخته شده باشد "در آن صورت مقابله می‌کنیم، مبارزه می‌کنیم و حق داریم که این کار را بکنیم و رسوا می‌کنیم".

به باور حامد کرزی، با خروج نیروهای بینالمللی از افغانستان ریشه‌های "فساد بزرگ" خشک خواهد شد و حکومتی که پس از ۲۰۱۴ در افغانستان روی کار خواهد آمد با فساد مبارزه خواهد کرد. رئیس جمهوری افغانستان گزارش اخیر سازمان بینالمللی شفافیت را که افغانستان را در شمار فاسدترین کشورهای جهان قرار داده، مورد شک و تردید قرار داد و آن را ناشی از اهداف سیاسی دانست. (بی بی سی فاسی).

با این حال، عزیزالله لودین رئیس اداره مبارزه با فساد اداری افغانستان گفت که به پرونده‌های فساد در نهادهای دولتی رسیدگی نمی‌شود و در یک سال گذشته هیچ یک از متهمان این پرونده‌ها در دادگاه محاکمه نشده است.

آقای لودین پرسید که چرا حتی به دوسیه‌های عادی فساد اداری هم رسیدگی نشده و نتایج آن به مردم گفته نشده است. به نظر او، پاسخ این پرسش در مسایلی نهفته است که به گفته او، از "چالش‌های اساسی" مبارزه با فساد شمرده می‌شود.

رئیس اداره مبارزه با فساد این چالش‌ها را چنین برشمرد: "اولاً سیستم مبارزه با فساد اداری کارآمد نیست. ثانیاً وجود ادارات موازی با دستگاه مبارزه با فساد اداری، عدم اجرای یکسان قانون در مورد همه، ضعف اراده سیاسی برای پیگرد و به محاکمه کشاندن عاملان جرایم بزرگ، عدم کفایت حقوق کارمندان دولت".

به قول مهرالدین مشید یکی از نویسندگان افغان:

"فساد اداری در کشور به هیولای قدرتمند و غیر قابل کنترل مبدل شده است که نگرانی‌های جدی و شدید برانگیخته است. وی افزوده است که فساد به صورت مافیایی در رگه‌های حکومت خانه کرده است و در پیوند با شبکه‌های اطلاعاتی و مافیای مواد مخدر، غصب و غارت زمین‌های شخصی و دولتی و تمامی تبهکاران به ازدهای هزار سر و هزار پای در کشور بدل شده است. فساد اداری در افغانستان علل آشکار سیاسی دارد که رفع آن نیز با شیوه‌های اداری ناممکن بوده و تنها با تحولات سیاسی میسر است. مبارزه با عوامل فساد اداری عزم و اراده جدی و برنامه عملی می‌خواهد که شواهدی از این عزم و اراده در دولت افغانستان کنونی دیده نمی‌شود. چون با گذشت دوازده سال از حکومت کنونی هنوز هم تشکیل و ساختار ادارات دولتی ترکیب‌های قومی و منطقوی رنگ و بوی تبعیض و تعصب را به خود دارد. تمرکزگرایی بیش از حد حکومت و ضعف‌ها و کاستی‌هایی که در سیستم اداری کشور وجود دارد زمینه را برای فساد اداری فراهم می‌کند." (آریایی)

در حکومت‌ها در بسا از موارد مقرری‌های پست‌های مهم و کلیدی از دوستان و اقارب و وابستگان نزدیک آمرین اعطا در ادارات دولتی میباید مخصوصاً پست‌های مدیریتی میشود و

پست های پر منفعت به ليلام گذاشته شده و مزايده کنندگان داوطلب، برنده میگردند. میزان فقر، فساد در ادارات و موجودیت قراردادی ها سیاسی، نظامی، بیکاری، معاش کم مأمورین دولتی، سیاست غلط کادری متکی به روابط جیبی، فامیلی و استخباراتی عوامل است که در فساد اداری جدا تأثیر گذارند. اما عدم موجودیت اراده سیاسی برای تطبیق قانون، خفه کردن هر صدای عدم تطبیق قانون، به قدرت رسیدن افراد و اشخاص که خود از قانون تخلف کردند عوامل است که مانع از بین بردن فساد اداری، ظلم و بی عدالتی و حیف و میل کمک های خارجی و دهها معضله دیگر در کشور گشته و وضع را روز به روز به بحران میکشانند. با این روش در داخل یک اداره روحیه مسئولیت و اجراءات سالم بر هم خورده، نفاق، شقاق و بدبینی ها را بین مردم کشور به وجود می آورد و از اینجاست که اعتماد مردم به موسسات و ادارات دولتی از بین میرود.

دفتر UNODC سازمان ملل متحد در افغانستان اعلام داشت، که فساد اداری به 3.9 میلیارد دالر امریکایی افزایش یافته و 40 درصد افزایش بین سالهای 2009 و 2012 رونما گردیده است در ضمن سازمان دیده بان شفافیت افغانستان، گفته است که اقتصاد افغانستان در تصرف تیم حاکم و شماری از وزیران کابینه، نمایندگان شورای ملی، والی ها، فرماندهان پولیس و معاونان وزیران، است که سیستم اقتصادی را در این کشور قبضه کرده اند و این افراد قراردادهای بزرگ ساختمانی، واردات مواد نفتی و مواد غذایی را در انحصار خود گرفته اند. فساد اداری ریشه در عمیق ترین لایه های قدرت دولتی در افغانستان دارد و عوامل اساسی و عمده آن کسانی اند که موفقیت و پیشرفت هرگونه مبارزه ای مشروط به همکاری آنان است. در ضمن مسئولان شبکه نظارت بر منابع طبیعی نیز مدعی شدند که بیش از ۱۶۰۰ شرکت که فهرست آنها از سوی وزارت معادن منتشر شده و بیشتر این شرکتها متعلق به زورمندان، فرماندهان محلی و اعضای پارلمان هستند و در برخی مناطق مخالفان حکومت هم از پول آن استفاده می کنند. زورمندان در قسمت تعیین قیمت امتعه، بخصوص قیمت مواد نفتی در بازار نقش اساسی را دارند با دخالت در قیمت اجناس سالانه میلیاردها دالر از این طریق به مردم ضرر می رساند. افراد زورمند برای دستیابی به ثروت به فعالیت های متنوع قانونی و غیر قانونی و به تجارتهای متنوع رو آورده اند. این افراد باعث محدودیت رقابت در بازار شده و زورمندان تعیین کنندگان قیمتهای امتعه عمده هستند.

محمد عوض نبی زاده در جریده انترنتی مشعل مینگارد:

"در صورت عزم، داشتن قاطعیت و جسارت لازم سیاسی و حاکمیت قانون بخاطر برطرف کردن فساد اداری با یک نیک نگری و نیک اندیشی راه های عملی برای نایل شدن به آن وجود دارد. برحاکمیت است تا سطح صلاحیت، اتوریت، ظرفیت ها و امکانات ارگانهای عدلی و قضایی کشور را بلند برده و حین تطبیق عدالت با قاطعیت تام برای تأمین عدالت عمل و کار عملی انجام دهد. مسلما منظور از به تندور انداختن، سربریدن و هر گونه افراط و تفریط در برابر عمل کردن متخلف نیست. بلکه تطبیق قانون به صورت پیگیر وبا حوصله مندی است. مبارزه با فساد، جرایم، مواد مخدر و دیگر پدیده های منفی اجتماعی با اجرای دو اسلوب عمده اقتصادی و اداری ممکن است. ریشه کن ساختن فساد اداری با کاربرد اقتصادی در صورتی برآورده می شود که کارمندان دارای بیمه های اجتماعی، انواع تضمین های اجتماعی، تقاعد، حق تشکیل اتحادیه های مسلکی و دفاع از حقوق آنها در مقابل دسایس عاملین جرایم سازمان یافته و تضمین های مادی و اجتماعی برای خانواده های کارمندان در حیات و بعد از مرگ قابل اجرا باشند. موثر ترین شیوه در مبارزه با فساد اداری شیوه های اقتصادی است. شیوه دیگر مبارزه با فساد اداری شکل اداری یا اجباری است که با بکاربرد جبر و قیودات قابل تطبیق است. استفاده از اجبار مانند تفتیش، تهدید، استخبارات و تبدیلی موثریت کمتر از اسالیب اقتصادی را دارد. استفاده از هردو شیوه با یک موازنه درست و معقول موثریت کار را دو چندان می سازد و بکاربرد شیوه اجباری بدون اقتصادی تأثیرات منفی خواهد داشت. در ضمن مبارزه با فساد و جرایم در افغانستان به اصلاحات سیاسی و اداری ضرورت دارد."

موصوف در ادامه مينگارد كه:

"مبارزه عليه فساد اداري به فرمان نميشود كه براي انجام اين امر و هر امر ديگر نيت و اراده نيك ضرورت است با ايجاد سيستم بهتر و تنظيم قوانين جديد مدرن و عامل انساني، سياست كادري، نيز در هر نظام مهم و كليدي است. معافيت، تروريست، آدم كشان، قاچاقبران، دزدان، انتحار كنندگان، مفسدين اداري، توليد كنندگان مواد مخدر، قانون گريزان عدم اراده نيرومند سياسي در امر مبارزه عليه فساد اداري در کشور و نهادينه شدن فرهنگ معافيت براي مجرمان كه داراي پشتيباني هاي سياسي اند و محاکمه نشدن آنها، از ديگر مشكلات جدی بر سر راه مبارزه عليه فساد اداري می باشند. بايد عوامل كليده بحران هاي داخلي و به خصوص عاملين فساد اداري با زير بنای آگاهی ديني، دانش، منطق و عقلانيت به طور اساسي شناخته شوند و بعد توسط يك حاکميت شايسته سالار، مديريت و با حمايت مردمی در برابر همه ناپساماني ها و بحران هاي موجود مبارزه منظم و طولاني مدت صورت گيرند؛ تا ريشه هاي آنها خشکانيده شوند."

گزارشها و مقالات زياد در مورد موجوديت فساد اداري و مالي در افغانستان موجود اند از جمله الي سال 2014 گزارشها و مقالات زيرين قابل يادآور ميباشند: **گزارش واشنگتن پُست - مامورين حكومت كرزي بكرات تحقيقات فساد اداري را منحرف ساخته اند.** گزارش سازمان ديده بان شفافيت افغانستان، **در باره نقش زورمندان در رشد فساد اداري.** صحبت محترم دوكتور عزيزالله لودين رئيس عمومي اداره عالي مبارزه عليه فساد اداري. **مقاله در مورد رشد فساد اداري نشر شده در روزنامه افغانستان نويسنده :داكتور حسين علي ياسا.** مقاله درباره ستراتيژی و طرز العمل اصلاح اداره و مبارزه عليه فساد اداري «نويسنده : غلام سخي ارزگاني». مقاله درباره مبارزه عليه فساد اداري نويسنده : پروفيسور دكتور حسين علي راموزي لعلی/ کابل 1388. **مقاله در مورد عوامل فساد اداري در افغانستان نويسنده : محمد رضا هويدا.**

انواع فساد اداري از نظر داکتر طاووس وردگ عبارت اند از:

"فساد تصادفي است - فساد تنظيم شده است - فساد کلان است - فساد خورد است - اختلاس است - سرقت است - از بين بردن اوراق و اسناد است - تجاوز از حدود صلاحيت هاي قانون است استفاده از موقف و مقام است - دوري ازوظيفه دولتي به خاطر انجام کارهای شخصی است - کتمان حقايق است - جعل اسناد است - اخذ تحايف به خاطر اجرای کارهای مردم - رشوت است - تعلل بي مورد در اجرای دوسيه هاي بنديها و مردم - رويه غير انساني و نادرست با مراجعين و عارضين - واسطه شدن به مقامهاي بلند پايه به خاطر کارهای مردم در بدل پول كه اين كار را اعضای پارلمان کشور زياد مروج ساخته است - دخیل ساختن ملاحظات قومی، زبانی، سمتی، جنسي مخصوصا واسطه شدن دختران و زنان مقبول به خاطر انجام کارها". (مشعل)

داکتر طاووس وردگ در جريده انترنتی مشعل نوشته است كه:

"در افغانستان فساد اداري از طرف (حامد كرزي و برادرانش در قدم اول و بعدا از طرف معاونين كرزي و ثالثا از طرف وزراي كابينه كرزي و مشاورين وي هم چنان والي ها و ولسوالها تا امروز به حيث يگانه منبع و سلاح بران عليه مردم عام افغانستان) استعمال و استفاده مي نمايند. ... اين فاسد شدن تمام بدنه کشور از شرق تا غرب از شمال تا جنوب را دربر گرفته موسسه (يو ايس اي دي) امريكا در مقام اول و بعدا انجيو ها و سفارت هاي مختلف غربي كه تمويل كننده پروژه هاي مختلف در افغانستان مي باشند براي خود شان سرمايه اندوزي مي نمايند و از هر قرارداد نصف پول سرمايه گذاري شده خود شان به حساب خودشان و يا حساب بانكي کشورهاي شان دو باره ري اكسپورت مي نمايند و بعدا قرارداديان افغاني از يك دست به دست دوم فروخته و مفاد هنگفت را به دست مي آورند و همين علت است كه هميشه كيفيت كار بسيار پايين مي باشد.... ادارات دولتي و وزرا نيز قبلا حق خود را اخذ نموده و دهان شان قلف و خاموش است به مختصر بايد اذعان كرد كه تمام ادارات دولتي و بعدا تمام موسسات خارجي و غربي ها در (كرپشن) يعني فساد اداري دست باز دارند و دخيل مي باشند و از داخلي كرده خارجي ها زياد متهم مي باشند و در قدم دوم و سوم موسسات و شركت هاي ساختماني و اكمال كننده در ان دست دارند."

به اين ارتباط مهراالدين مشيد در مقله خود در سايت "آريايي" زير عنوان "قصرهاي مافيبي از شيرپورتا جيرا نمادی از فساد واشنگتن در کابل" مينويسد:

"نظام ... افغانستان، سيستم مافيايي در حوزه هاي گوناگون اقتصادي، مالي، سياسي و اجتماعي را در اين کشور بوجود آورده است که اقتصاد مافيايي و مناسبات مالي مافيايي استوار بر ساختار قدرتمند سياسي در اين کشور نمونه هاي بارز آن است. اين مافيا چنان نیرومند شده، بي باکانه قد راست کرده است و درحال توسعه است ... که روز نامه واشنگتن پست امريکايي در اين اواخر اندکي از چون و چند آن پرده برداشته است. سر اين نظام مافيايي در امريکا، بدنه اش در بستر اوقيانوس هاي جهان، دست هاش در اروپا و تنها پاهاي آن نيم بند و لرزان در افغانستان شناور است." (آريايي)

او ادامه ميدهد که:

"شگفت آور اينکه هيکل اين مافيا از شهرک زيبا و جزيره نخل مانند "جميرا" 11 بالاخره بوسيله "اندري وگنز" روزنامه نگار واشنگتن پست آشکار گرديد و اين روزنامه نگار با کار تحقيقاتي و خستگي ناپذير پرده بي از صد ها پرده مافيايي که به گونه تار عنكبوت و بد تر از کابوس بر روان مردم افغانستان سایه افکنده است، بيرون بدر آورد. ... يا بنا بر دلایلي که شايد عدم دستيابي او به اسناد ديگر باشد، نتوانسته است تا از عهده وصل کردن اين مثلث با مافيايي اصلي مواد مخدر، مافيايي قدرت و ساير شرکاي مافيايي بيرون بدر شود. او ناگزير شده تا با اکتفا کردن به اين سه نمونه (سمبل)، اشاره بي به نمونه هاي فساد "مشت نمونه خروار" آنان در شهرک هاي نخلي جميرا نمايد... اينکه اين آقاياں با شرکاي مافيايي قدرت در کابل به شمول تکنوکرات ها اين مافيايي بوروکراسي اعم از وزراء، معينان، واليان، شماری نماينده گان ولسي جرگه و مشرانو جرگه و یک رتبه بالاتر ها و یک رتبه پايينتر هاي ديگر چه "آرگاه (آرامگاه) و بارگاه" هاي افسانه بي ديگري در ساير جزيره ها و ساير شهر هاي امارات، دوبي، لندن، دهلي و جاهای ديگر دارند تا باشد که اين تاراجگري ها نمونه آشکاري از يغماگري هاي ديگر در شاخه هاي زيباي نخلي خليج در سيمای ويلا هاي ننگين آنان باشد و شمار شان از حساب انگشتان بالا و بالا تر برود. باز هم روزنامه نگار امريکايي با وجود دشواري هايي که براي دستيابي اسناد موثق فراه راهش قرار داشت. کاربزرگي انجام داده و دست به افشاگري بي نظيري زده است. او که در اين گزارش از مناسبات کابل بانک با مقامات ارشد دولتي زير نام "علايم نظام کاپيتاليزم استوار بر روابط صميمانه" ياد آور شده که رابطه محکمي را ميان دولت و سکتور خصوصي برقرار گردانیده و مشکل گشايي ميکند سخن گفته است و در اين گزارش آمده است: محمود کرزي برادر رئيس جمهور و احمد ضيا مسعود در گذشته معاون اول رئيس جمهور خانه هايي به ارزش مليون ها دالر در دوبي دارند که به نام خود شان ثبت نه؛ بلکه به نام شيرخان فرنود موسس مالک کابل بانک ثبت شده اند که او قرضه هاي چندين مليون دالري را به خانواده هاي حامد کرزي، اعضاي حکومت و هودارانش داده است تا در دوبي براي خويش خانه هاي مجلل بخرند. او در پاسخ اين سوال که چرا پول هاي گزافي را در اختيار اين ها قرار داده است؟ اينها نمي خواهند به نام خود در دوبي خانه بخرند؛ اما محمود کرزي که هوتلي در شهر بلتيمور امريکا دارد، اين حرف ها را تکذيب کرده و با روزنامه نگار گفته بود که اين خانه 5 ميليوني و 500 هزار دالري را به کرايه گرفته است و با کابل بانک یک قرار داد رهنی غير رسمي دارد که ماهانه 7000 دالر بطور سود به اين بانک مي پردازد؛ ... او در پاسخ اين سوال که مليون دالر از کابل بانک قرضدار است، گفت: یک مليون دالر در کابل بانک سهمدار هستم و قسمت ديگرش قرض کابل بانک است.

اين روزنامه همچنين از خانه بي به قيمت 2 مليون دالر در پام جومير متعلق به احمد ضيا مسعود سخن گفته است که به نام شيرخان فرنود ثبت شده است. اين خانه در سال 2007 به ارزش 2 مليون 300 هزار دالر خريداري شده بود که ابتدا اين خانه مجلل به نام همسر او ثبت شده بود و بعد آنرا به نام شيرخان فرنود مالک کابل بانک ثبت کرده است. احمد ضيا مسعود در پاسخ به خبرنگار گفته است که فرنود دوست او است و با او فوتبال و شطرنج بازی ميکرده است.

در اين گزارش از حسين فهميد برادر مارشال فهميد نيز ذکر شده است که به واشنگتن پست گفته است: دو شرکتش از کابل بانک 70 مليون دالر قرض دريافت کرده اند؛ اما اينکه آيا دادن اين گونه قرضه ها به مقامات فعلي و قبلي به چه حدي مي توانند مايه نگراني باشند. اين ها در برخي کشور ها مي توانند مايه نگراني باشند. بويژه آن گونه پول هاييکه مخفي نگهداري مي شوند، به اين دلالت ميکند که با استفاده از نفوذ شان در بدل گرفتن قرضه به شکلي از اشکال به بانک کمک بکنند؛ اما در کشوري مانند افغانستان که در فساد در سطح جهان مقام دوم را کمابي کرده و شاه، دربان، حاجب و پرده دارش دزد و قاضي اش مرتشي است، شايد کمتر و حتا هيچ مايه نگراني باشد. بويژه زمانیکه دستان اين ها از پشت با دستان خارجي ها زنجير شده باشد... اما حسين فهميد گويد: گرفتن قرضه هاي داخلي اجتناب ناپذير و حتا مطلوب است. البته به باور او در عدم

موجوديت يک نظام حقوقی نبرومند و يک پارچه بيشتر داد و ستد ها روی اعتماد طرفين استوار است تا اسناد رسمی. او ميگويد: افغانستان امريکانيست، افغانستان از صفر شروع ميکند.

ياران و فرماندهان مسعود حتی در زمان حياتش ... به تاراج زمين های دولتي پرداخته و به پارک ها وساحات سبز دولتي يورش بردند و همه را بعد از اشغال بفروش رساندند و خانه های مجللی هم برای خود در آنها اعمار کردند و اين روند ناميمون بعد از سقوط طالبان به شيوه هنجاز شکنانه تر از گذشته سرعت يافت و زمين های دولتي در دامنه های کابل از سوی قوماندان های شورای نظار و جمعيت اسلامی اشغال و به فروش رسانده شدند.

محمود کرزی هم به گونه حسين فهم نگرانی پيرا در اين باره احساس نميکند و در گفت و گو با راديو آزادی نه تنها از خود برای دفاع ضعيف پرداخت، يک گام بيشتر نهاد و از برادر فهم شريک قدرت برادر خود نیز دفاع کرد.

اما فرنود که با راديو آزادی حاضر نشد، سخنی بگويد اما با روزنامه واشنگتن پست گفته بود: افغانستان نبايد به اساس معيار های خارجي مورد قضاوت قرار بگيرد، آنچه که من ميکنم نادرست است و درواقع نبايد بکنم اما اين جا افغانستان است. آری آقای فرنود راست گفته است که اينجا افغانستان است. آنهم افغانستان بيمار، جنگ زده و فاقد اداره نبرومند و مدير توانا که فساد در دم و دستگاه آن مانند شعله های آتش زبانه ميکشد و هر آن فرياد مظلومی در گلو اش شکسته می شود. پس در چنين کشوری که هر ناروایی در آن مجاز و هر ستمی در آن توجیه شرعی ميگردد. آقای فرنود حق بحانب است که با جرئت عام و تام می تواند مليون ها دالر غارت شده را بدون حساب و کتاب از افغانستان خارج کند؛ زیرا او هراسی از قانون و بازپرس ندارد، در يک کنارش برادر کرزی، درکنار ديگرش برادر مارشال و در عقب او هم احمدضيا مسعود، برادر شهيد مسعود قرار دارند. چنين آدمی که از حمايت همچو اشخاص برخوردار است، هر نوع قانون شکنی را برای خود نه تنها حق ميداند؛ بلکه می تواند که زبان بازپرس را از کامش در آورد.

در چنين کشوری پيدا کردن سر نخ پول های غارت شده کار ساده يی نيست. **گيريم** به قول رييس بانک، واشنگتن پست شايعه پيرا در مورد معاملات ملکيت ها انعکاس داده يا در حقيقت دليل موجهی را در مورد نگران بودن از "علايم نظام کاپيتاليزم بر پایه روابط صميمانه" برملا ساخته است؛ اما يک چيز را در گزارش تحقيقي خود به اثبات رسانده است که کابل بانک 150 مليون دالر رادر دوبي سرمايه گزاری نموده است. اينکه اين پول ها را در بستر داد و ستد های ننگين و شرمبار جانانه از پيش چشمان اين آقايان عبور داده و به آنجا برده يا آنها را فريب داده و موفقانه تير را به هدف زده است. درهر دو حالت اين آقايان نمی توانند با اين گفته های خويش رفع مسؤليت نمايند. چنانکه چندی پيش رسانه ها گزارش دادند که طی سه ماه 180 مليون دالر از افغانستان بيرون شده است و اين پول از پيش چشمان مسؤولان ميدان هوایی و وزارت ماليه به دوبي انتقال داده شده است.

از **اين پيشتر** هم سلطان بچه های جهادی، شاه طلبان، دموکرات ها، تکنوکرات و بيوروکراتها در زير ريش قدرت جناب کرزی به غضب زمين های دولتي پرداخته و بدون در نظر داشت مقررات شهرداری و شهرسازی به بهای آواری گردانيدن شماری محروم ترين مردم اين شهر، قلعه تاریخی شيرپور را تخریب و از پول حرام بدست آمده از معامله با اشغالگران، قاچاق هيروين، فروش سلاح و رشوت روی آن بنا های مجللی اعمار کردند. از همين رو روزنامه نيويارک تايمز در گزارش از زبان مردم نوشته است که مردم اين خانه ها را "خانه های مواد مخدر" ميگویند. بی سبب نبوده است که اشرف غنی احمدزی در سال 2004 گفت: ازحکومت کناررفت که دولت در دست تاجران موادمخدر افتاده بود.

اين مافيا ها به گونه آميب پا های کاذب دارند در زمان مناسب برای اخذ طعمه يی به هر سو دست و پا ميکشدند و از اين هم خطرناک تر چون عنکبوت به دور انسان مظلوم تار می تنند و تا زمانی که آخرين قطره های خون او را نه مکنند، رهائش نمی سازند... اين عنکبوت های موزی چنان خود را به بدنه قدرت می چسبانند که حتا برای نصب فاسد ترين افراد مهارت عجيبی از خود نشان داده و با تار های خويش مهره های مورد نظر خود را در بدنه قدرت می چسبانند. گاهی چنان شريک بلا منازعه قدرت می شوند و سکان قدرت را بدست ميگيرند که هر کاری دل شان بخواهد، انجام ميدهند. وزرای بی سوادى را به اريکه قدرت می نشانند و با عقد قرار داد های دولتي از آنها بهره اقتصادی ميگيرند يا شهر داری را به شکل فرمايشی تعيين و با استفاده سؤ از قدرت او حتا ابروی او را به بازی ميگيرند. ورنه چه کسی باور کرده می تواند که شهر دار شهر ویرانی زير ريش حاکميت کابل در هفته چند بار به دوبي ميرود و دوباره برسر کارش به کابل باز گردد. اين بيچاره که در اصل طعمه چربی برای مافیای قدرت و مواد مخدر بود، بزودی در دام افتاد و به جرم سؤ استفاده از قدرت دولتي به چهار سال زندان تنفیذی محکوم گردید؛ اما او بعد از مداخله کرزی در امور قضا و

به مسخره گرفتن فيصله محكمه ابتدائيه کشور، از حبس رها شد. معلوم می شود که از قبل معامله یی در کار بوده است چگونه می توان باور کرد که شهر داری با این همه وظیفه شناسی باز هم بر سکوی قدرت برای مدتی باقی بماند. آشکار است که زیر کاسه نیم کاسه یی وجود داشت و بعید نیست که نیم کاسه آن در جزایر نخلی خلیج در میان کاخ های افتاده بر شاخه خرما موجود بوده باشد. با افشای این رسوایی سر نخ شماری معما ها گشوده شده و از این به بعد هم گشوده خواهد شد (مهرالدین مشید، جریده انترنتی آریایی 12).

نقل قول های انتخابی و خلاصه شده بالا از مضمون مهرالدین مشیط افشاگر موجودیت روابط گسترده فساد مافیایی در دولت افغانستان بوده و در حقیقت دلایل اساسی نه پذیرفتن پیهم نتایج سه انتخابات و هیاهو و جار و جنجالهای بیشرمانه برای باقیماندن در قدرت دولتی توسط یک گروه مشخص ملیونرهای جهادی را بخوبی بیان میدارد. شگفت آور آن است که این همه فساد و تاراج در پیش چشمان امریکاییها و با تایید آنها صورت گرفته است ورنه چگونه امریکاییها بعد از سه انتخابات پیهم ریاست جمهوری از تجرید این ملیونرهای مافیایی از قدرت دولتی جلوگیری کرده و به ادامه شمولیت آنها در قدرت دولتی تاکید نمودند. بیجهت نیست که واشنگتن پوست در یک مقاله به قلم کریگ ویتلاک بتاريخ نهم دسمبر 2019م نوشت¹²: "دولت امریکا در مقابله با این واقعیت که مسولیت تشویق فساد را در افغانستان بدوش میکشد ناکام ماند".

نخستین محاکمه علنی یک وزیر به اتهام 'فساد'

بر اساس گزارشهای منابع خبری 2 جنوری 2018 عبدالرزاق وحیدی، وزیر مخابرات افغانستان در حکومت وحدت ملی بود که در زمستان سال ۱۳۹۵ به اتهام فساد وظیفه اش به تعلیق درآمد. شاه حسین مرتضوی، معاون سخنگوی ریاست جمهوری افغانستان اعلام کرد که در راستای مبارزه با فساد، برای اولین بار یک عضو قبلی کابینه در محاکمه خاص و علنی حضور خواهد یافت.

مهمترین اتهام های آقای وحیدی "حیف و میل ۱۶ میلیون افغانی عواید محصول مخابراتی و استخدام ۳۷ کارمند بالمقطع در اداره تنظیم مخابراتی افغانستان (اترا)" است.

محمدعلی فرهنگ، وکیل آقای وحیدی در جلسه علنی درباره استخدام ها گفت که باید در این مورد یک هیات بی طرف روند استخدام در تمام وزارتخانه ها را بررسی کند.

آقای وحیدی هزاره است و از تیم عبدالله عبدالله، رئیس اجرایی افغانستان به کابینه معرفی شده بود. از این جهت محمد محقق، معاون ریاست اجرایی بعد از اعلام آغاز محاکمه علنی آقای وحیدی، در اعلامیه ای شدیدالحن به آقای غنی حمله کرده و گفته "جمع آوری ده درصد مالیات مخابرات وظیفه آقای اکلیل حکیمی بود که انجام نداد، چون وزیر مالیه در حلقه خبیثه فساد سیاسی و مالی ارگ شامل بود، نه تنها محاکمه نشد که مدال امان الله خان غازی دریافت کرد". آقای محقق با انتقاد از محاکمه آقای وحیدی گفته که "جناب آقای غنی احساس می کند که هزاره ها در این کشور هیچ پناه گاه سیاسی، امنیتی، حقوقی و قضایی ندارد و نیز انگیزه اصلی این نمایش مسخره فقط می تواند، از حس عقده مندی و انتقام جویی شخص آقای غنی از رای یک پارچه مردم

¹² مهرالدین مشید گرفته شده از سایت "آریایی" زیر عنوان "قصرهای مافیایی از شیرپورتا جمیرا نمادی از فساد واشنگتن در کابل".

¹³ About halfway into the 18-year war, Afghans stopped hiding how corrupt their country had become. Dark money sloshed all around. Afghanistan's largest bank liquefied into a cesspool of fraud. Travelers lugged suitcases loaded with \$1 million, or more, on flights leaving Kabul. By Craig Whitlock Dec. 9, 2019.

هزاره در انتخابات رياست جمهوري ۲۰۱۴ باشد. اين حرکته‌ها سر آغاز رويارويي با هزاره‌ها است و ما هم تدابير لازم سياسي و مدني را خواهيم گرفت".

از خبر فوق سه مطلب عمده را ميتوان برجسته ساخت:

۱- در مبارزه با فساد اداري رييس جمهور غني يکي از وزراي سابقه کابينه خود را به محاکمه سوق داده است

۲- وکيل مدافع به عوض آنکه بکوشد با دلايل به محکمه اثبات نمايد که اقدامات وزير متهم همه در چوکات قوانين و مقررات دولت صورت گرفته و هيچگونه فساد و اختلاس صورت نگرفته، برعکس او به محکمه ميگويد تا بايد "روند استخدام در تمام وزارتخانه‌ها را بررس کند". اين در حقيقت اعتراف به جرم است که ديگران ميکنند ما هم کرديم! اين وکيل يک اصل بسيار ابتدائي قضايي را فراموش ميکند و آن اينکه در اين محکمه اتهام بالاي **عبدالرزاق وحيدى**، وزير سابق مخابرات طرف رسيدگي قرار دارد نه از ديگران!

۳. آقاي محقق معاون رييس اجراييه حکومت وحدت ملي به عوض آنکه قضاوت بالاي اتهامات **عبدالرزاق وحيدى** را به محکمه واگذارد فوراً مظلوم بودن وزير هزاره متهم را برخ کشيده رييس جمهور را تهديد ميکند که اين عمل "سر آغاز رويارويي با هزاره‌ها است و ما هم تدابير لازم سياسي و مدني را خواهيم گرفت". اين به اين معني است که دستگاه قضايي کشور حق ندارد اتهام بر يک سياستمدار هزاره را بررسي کند و اگر کرد دست به بلوا ميزنيم!

مبارزه جدی و عملی با فساد اداري بايد از جايي آغاز گردد. اينکه اشرف غني مبارزه با فساد اداري در سطح بالايي دولت را از يکي از وزراي حکومت وحدت ملي آغاز کرده است قابل درک است. زيرا به يقين که همه حکومت حامد کرزي غرق در فساد بود و به محاکمه کشاندين آنها شايد در رديف بعدي باشد. باشد که اين محاکمه درس عبرتي باشد به ساير اراکين بلن پايه دولت. متأسفانه برچسپ قومی زدن بر اين پروسه توسط محقق هيچ کمکی در جلوگیری از فساد نميکند.

عبدالرزاق وحيدى، وزير پيشين مخابرات و فناوري که حدود يک سال قبل از طرف محمد اشرف غني، رئيس جمهوري افغانستان کارش به تعليق درآمده بود، بعد از سه جلسه حضور در "محکمه اختصاصي وزيران" امروز (سه‌شنبه، چهارم 25 دسامبر 2018 - 04 جدی 1397) بي‌گناه شناخته شد و برائت گرفت. مهمترين اتهام‌ها عليه آقاي وحيدى "حيف و ميل ميليونها افغانی برای استخدام ۳۷ کارمند بالمقطع (موقت) در اداره تنظيم مخابراتي افغانستان (اترا)" است. در حکم امروز محکمه آمده که هيأت قضايي "محکمه خاص وزيران" با حضور طرفين دعوا بعد از بررسي به اين نتيجه رسيده که به دليل موجود نبودن "دلايل کافي الزام" در مورد ادعای دادستان به برائت **عبدالرزاق وحيدى** حکم مي‌کند.

اما مطابق اخبار رسانه‌ها در هشتم اپريل 2019 - 19 مطابق نهم ثور 1398 جمشيد رسولي، سخنگوي لوی ثارنوالی به رسانه‌ها خبر داد که آقاي وحيدى در دوم ماه دلو ۱۳۹۷ در محکمه ابتدائي در مرکز عدلی و قضايي مبارزه با جرايم سنگين فساد اداري غيايي محاکمه شده و به جرم "سوء استفاده از صلاحيت وظيفوي هنگام مأموريت در وزارت ماليه" به سه سال زندان محکوم شده است.

رياست جمهوري اشرف غني

زندگي نامه رئيس جمهور اشرف غني

(اشرف غني همصنفي صنف 12 ليسانس حبيبيه نويسنده در سال ۱۳۴۷ هجري شمسي معادل 1968م بوده و اين زندگينامه از صفحه انترنټي پږواک افغان نيوز اقتباس شده است).

[اشرف غني فرزند شاه جان احمدزي در ۲۹ ماه ثور، سال ۱۳۲۸ ه ش در کابل تولد شده است. دوره ابتدايه را در ليسانس عالي استقلال، متوسطه را در ليسانس عالي حبيبيه و صنف يازدهم را تحت پروگرام يک ساله در ايالات متحده امريکا (AFS) نيز فرا گرفته است.

موصوف دوره ليسانس را براي مدت شش ماه در پوهنتون کابل و بعدا دوره مکمل ليسانس را در پوهنتون امريکايي بيروت در رشته علوم سياسي پشت سرگذشتانده است. اشرف غني اسناد ماستري در رشته علوم سياسي از پوهنتون امريکايي بيروت، در رشته رابوط بين المللي و انسان شناسي از پوهنتون کولمبيا امريکا و در رشته رابوط بين المللي از پوهنتون کولمبيا امريکا بدست آورده است.

وي همچنان در رشته انسان شناسي (انټرپولوجي) از پوهنتون کولمبيا امريکا سند دوکتورا دارد. نامبرده همچنان دوکتوراي افتخاري از پوهنتون سکرانټن ايالات متحده امريکا در سال 2007، از پوهنتون گيلف کانادا در سال 2008 م کمابي کرده است. قابل تذکر است که دوکتور اشرف غني از طفوليت تا امروز در کسب تعليمات اسلامي سعی و کوشش ورزيده است که از ان جمله حصول معلومات در باره سيرت نبوي در مدارس کراچي ولاهور از سال 1985الي 1986 قابل يادوريست و به گفتي وي اين تعليمات براي ازش ويره داشت. همچنان از طرف پوهنتون تفت امريکاي براي اشرف غني يک جايزه ممتاز جهاني تحت عنوان وطندار جهاني اهدا گرديده.

وظايف

به صفت استاد در رتبه پوهيالي و پوهنيار در پوهنځي ادبيات دبيارتمنت علوم بشري ان زمان پوهنتون کابل ايفاي وظيفه نموده است.

به صفت پروفيسور مهمان در پوهنتون آروس دنمارک در سال 1977 م براي مدت کم تدريس در پوهنتون معروف بکلي ايالات متحده امريکا براي يک سال. تدريس در پوهنتون مشهور جانز هوپکنز امريکا به مدت 8 سال.

اشرف غني در بخش ساختن پاليسي و ستراتيژي بانک جهاني در يک سمت مهم براي مدت 10 سال ايفاي وظيفه نموده است که در پنج سال اول براي کشورهاي اسياي جنوبي و شرقي کارميکرد و در پنج سال اخر درساختار مسایل گوناگون اقتصادي جهان دخیل بوده که از ان جمله ريفورم اقتصادي روسيه شامل آن ميباشد.

اشرف غني مقالات زيادي را در زبان انگليسي در باره افغانستان نوشته که در رسانه هاي معتبر ان وقت به نشر رسیده است.

در زمره تحقيقات دوکتور اشرف غني يکي از کارهای بزرگ و مهم اين است که درباره تاريخ چهارصد ساله افغانستان تحقيق نموده است و اکثر موارد قرن پانزدهم ميلادی گرفته تا قرن نوزدهم ميلادی را تحت پوشش تحقيق قرار گرفته است که اين تحقيق مدت ده سال را دربر گرفته است.

درين اواخر يک کتاب دوکتور اشرف غني تحت عنوان (دول ناکام و ستراتیژی موفقیت آنها) از طرف پوهنتون اکسفورد انگلستان در اروپا و امريکا به نشر رسیده است که رسانه های جهانی بالای شان تبصرهای گرمی داشتن.

دوکتور اشرف غني بعد از يازده سپتمبر سال 2001 که بيم يک فاجعه بزرگ ديگر در افغانستان ميرفت، از بانک جهانی رخصتیهای بدون معاش گرفت و در يک تعداد مطبوعات ازاد جهانی مقالات خود رابه نشر رساند و مصاحبه ها را انجام داد. درين زمان جهانيان تشويشها و نگرانیهای زيادی در باره افغانستان داشت. سرمنشی ملل متحد ان وقت آقای کوفي عنان از دوکتور غني خواست تا در باره پيدا کردن حل بحران افغانستان همراه با مسول بلند پایه ملل متحد و نماينده با صلاحيت اين سازمان برای افغانستان لخصدر ابراهيمی به صفت مشاور همکاری نمايد. داکتر غني پيشنهاد آقای عنان را پذيرفت و در نتيجه سعی و تلاشهای پی يکي ديگر توانست تا در ترتيب نمودن موافقه بن سهيم شود و جهانيان را به اين وادار سازد که افغانها می تواند مشکلات و مسايل خود را در چوکات لوی جرگه عنعنوی حل و فصل نمايد و قدرت را از يک گروه منطقوی (سمتی) که نه ميتواند از تمام کشور نماينده گی کند از طريق همين جرگه به ملت منتقل سازد و در نتيجه همين فهماندن مراحل تعيين شد و بعدا اداره موقت به ميان آمد.

آقای اشرف غني يک ماه بعد از ختم دوره موقت به ده ولايت افغانستان عزيز سفرهای کاری انجام داد. و حالات جاری را تحت بررسی قرار داد که بعدا به پيشنهاد اداری موقت از سمت های خود در بانک جهانی و ملل متحد استعفی داد و بدون از هر نوع امتياز مالی مشاور خاص رئيس جمهور تعيين گرديد موصوف اين مسوليت را برای يک مدت به بسيار موفقیت انجام داد و بعدا رئيس اداره انسجام کمک ها در افغانستان گرديد. غني کارهای مهم را درين اداره انجام داد که از ان جمله اولتر از همه نهادينه ساختن بازسازی ملی سرتاسری وساختن اصول و مقررات ان بود و بعدا برای کنفرانس جذب کمک های جهانی برای افغانستان که در ماه حمل همان سال درکابل تدوير گرديد آماده گی گرفت، درين کنفرانس داکتر غني اوليت های مردم و حکومت افغانستان را به جهانيان تشریح نمود و يک طرح سالم زمانی رابه انان تقديم کرد. بعد از کنفرانس داکتر اشرف غني از طرف همين اداره به صفت وزير ماليه به لوی جرگه معرفی گرديد که اين پيشنهاد آنها از طرف اراکين جرگه قبول و نامبرده در اداره انتقالی به صفت وزير ماليه مقرر گرديد.

د رکنفرانس برلين دنيا می خواست که به افغانستان تنها يک ميليارد دالر کمک نمايد اما در نتيجه سعی و تلاش خسته نا پذير وزير ماليه وقت در همان کنفرانس دنيا حاضر شد که به حکومت افغانستان وعده 8.2 ميليارد دالر را بدهد و در همين زمان دنيا قبول کرد در افغانستان به 26.5 ميليارد دالر سرمايه گزاری ضرورت است در طول تاريخ افغانستان اين يک کنفرانس بی نظير بود که يک کشور غريب وجنگيده توانست که پروگرامهای بازسازی خود را به جهانيان پيش و انرا قانع سازد.

در نتيجه اين موفیقت های بزرگ دوکتور غني در سال 2003 ميلادی موفقترين وزيرماليه به سطح اسيا معرفی گرديد که جايز وزير سال را نيز از ان خود نمود.

وقتیکه در سال 2004 میلادی دوره انتقالی به پایان رسید دوکتور اشرف غنی نخواست که در کابینه دیگر اشتراک نماید و به هدف اصلاحات در نظام تحصیلات عالی کشور و بازسازی پوهنتون کابل رو آورد و به مدت یک سال با محصلین و استادان پوهنتون کابل دیدار و گفتگوهای کاری داشت.

داکتر اشرف غنی در سال 2006 میلادی از طرف رسانه های بین المللی به کاندیداتوری سمت سرمنشی ملل متحد مطرح گردید و بعدا این پیشنهاد رسماً از طرف حکومت افغانستان به ملل متحد فرستاده شد. و در سال 2007 میلادی رسانه های جهانی انرا به صفت رئیس بانک جهانی پیشنهاد کرد. همچنان در ماه نومبر سال 2010 از ایشان خواسته شد که رهبری برنامه انتقال مسولیت امنیتی از قوای بین المللی به قوای افغان را به عهده بگیرد که این کار را نیز به خوبی انجام داد.

اشرف غنی در انتخابات ریاست جمهوری سال 2009 اشتراک کرد اما موفقیت بدست آورده نتوانست، به تعقیب آن به موجب نتایج نهائی انتخابات ریاست جمهوری سال 2014م¹⁴ موصوف با کسب 55.27 فیصد آراء در مقابل 44.73 فیصد به پیروزی چشمگیر بر رقیب انتخاباتی خود عبدالله عبدالله که از محوریت تاجیکها و هزاره ها کاندید بود دست یافت. در جریان شمارش آراء بعد از آنکه عبدالله از شکست فاحش خود مطلع شد، همانند انتخابات سال 2009م، نتایج انتخابات را نه پذیرفته شکست خود را نتیجه تقلب گسترده حریف وانمود ساخت و به مبارزه گسترده برای کسب امتیازات به خود، جمعیت اسلامی و شورای نظاروشمولیت در اداره دولت پرداخت.

انتخابات ریاست جمهوری سال ۱۳۹۳ هجری شمسی (2014م)

داکتر اشرف غنی احمدزئ در انتخابات ریاست سال 2014م به حیث کاندید مقام ریاست جمهوری در یک تکت انتخاباتی با جنرال عبدالرشید دوستم (ازبک) در مقام معاونیت اول و سرور دانش (هزاره) در مقام معاونیت دوم اشتراک کرد. شمولیت دوستم با سایه تعقیب ممکنه قضائی به اتهامات جنایات جنگی سبب ابراز نارضایتیهای زیادی از جانب هواخواهان اشرف غنی که نامزدی او را از سنگر مخالفت با مافیای جنگسالار و مافیای فساد اداری و مالی میدیدند گردید. اما مبرهن بود که شهرت دوستم به عنوان بانک رأی بالای تصمیم اشرف غنی اثر مستقیم داشته است.

---

¹⁴ نتایج نهایی انتخابات سال 2014 بتاریخ 24 فبروری سال 2016 توسط کمیسیون مستقل انتخابات اعلام شد.

نتايج دور اول انتخابات رياست جمهوري سال 2014 افغانستان

کاندید	قوميت	تعداد آراء	فيصدي آراء
عبدالله عبدالله (1)	تاجیک	3,097,274	44.9%
اشرف غني (2)	پشتون	2,172,921	31.5%
زلمي رسول	پشتون	793,289	11.5%
عبدربالرسول سياف	پشتون	489,769	7.1%
قطب الدين هلال	پشتون	186,250	2.7%
محمدشفيق گل آقا شيرزي	پشتون	110,371	1.6%
داوود سلطان زوي	پشتون	34,491	0.5%
هدايت امين ارسلا	پشتون	13,796	0.2%
	مجموع آراء	6,898,161	100.0%
	مجموع تاجیک/هزاره	3,097,274	44.9%
	مجموع پشتون/ترکتابار	3,800,887	55.1%

(1) عبدالله عبدالله آراء هزاره ها را هم نظر به کاندیدی محمد محقق به حیث معاون دوم خود دارد.

(2) اشرف غني آراء ترکتابار های افغانستان را نظر به کاندیدی جنرال رشید دوستم به حیث معاون اول با خود دارد.

منبع: بی بی سی 26 اپریل 2014 - 06 ثور 1393

عبدالله عبدالله با گرفتن 44.9 فیصد و اشرف غني با اخذ 31.5 فیصد به عنوان کاندیدهای پیشتاز که نتوانستند معیار 1+50 را برای پیروزی در دور اول تکمیل کنند به دور دوم انتخابات رفتند.

انتخابات و برجستگی خطوط قومی

با آنکه عبدالله عبدالله، با درک ساختار قومی نفوس کشور، برخلاف انتخابات سال ۲۰۰۹، خود را به عنوان پشتون معرفی کرد¹⁵، اما ایشان در طول حیات سیاسی خود عملاً به مثابه محور تجمع خواسته‌های سیاسی و اجتماعی تاجیک‌ها تبارز نموده است. مزید بر آن، داکتر عبدالله نزد جامعه پشتون و غیر پشتون چه در داخل افغانستان و چه در خارج افغانستان یک فرد تاجیک بوده و تجمع چهره‌های شناخته شده ضد پشتون، مانند مجیب رحیمی، به حیث سخنگو، مشاور و همکار دست اول او به این برداشت مشروعیت می‌دهد. از جمله هشت کاندید که در دور اول انتخابات در مرحله رایگیری اشتراک کردند، عبدالله عبدالله یگانه کاندید تاجیک تبار بود و متباقی همه کاندیدان از قوم پشتون بودند.

15 هویت قومی عبدالله عبدالله موضوع مورد اختلاف می‌باشد. بر اساس معلومات منتشره در رسانه های اجتماعی والدین پنجشیری تاجیک موصوف در عنوان کودکی او از هم رسماً جدا شده و مادر موصوف بعداً با یک فرد صاحب رسوخ قندهاری ازدواج میکند و عبدالله عبدالله زیر قیمومیت پدر خوانده پشتون تبار خود بزرگ میشود.

نتايج دور اول انتخابات رياست جمهوري سال 2014 افغانستان از تقسيم آرا بر اساس خطوط قومي و نژادي حكايت كرد:

1. ولاياتيكه اكثريت باشنده گان آنها اقوام غير پشتون هستند به علاوه ولايت وردك (۲٪ آرا) به عبدالله عبدالله رای داده اند. طوريكه ديده ميشود آقای محمد محقق در جلب حمايت رای دهنده گان به داکتر عبدالله نقش تعيين کننده داشته است در حالیکه کاندید معاونیت دوم میباشد. در مقایسه کاندید معاونیت اول عبدالله نقش بسیار ناچیزی در گرفتن آرا به نفع او داشته است. طوريكه ديده ميشود محمد محقق حتی رای مردم سرپل را از جنرال دوستم گرفته به عبدالله تقديم کرده است. در حدود چهل و پنج فیصد مجموع آرا به عبدالله عبدالله داده شده است.

2. در ولاياتيكه اكثريت باشنده گان آنها اقوام پشتون هستند، به استثنای ولايت پشتون نشين قندهار، اكثريت رای دهنده گان به داکتر اشرف غني رای داده اند. به علاوه جنرال دوستم موفق شد ولايات جوزجان و فارياب را نيز به اشرف غني تقديم کند (پنج فیصد آرا). تنها ولايت پشتون نشين وردك از اين جريان مستثني است كه من دليلی برايش ندارم. قرار معلوم در حدود سی و دو فیصد مجموع آرا به اشرف غني داده شده است.

3. در ولايت پشتون نشين قندهار اكثريت رای دهنده گان به داکتر زلمي رسول رای داده اند كه موصوف قادر شد دوازده فیصد مجموع آرا را بدست آورد.

4. محمدشفيق گل آغا شيرزی ۱.۴ فیصد مجموع آرا را به خود جلب کرده است كه عمدتاً از ولايات پشتون نشين است.

5. به مقایسه سایر ولايات، فیصدی کمتر مردم ولايات پشتون نشين شرقی، جنوبی و جنوب غربی كه همسرحد با پاکستان هستند نظر به خطر تروريзм طالبان در انتخابات سهم گرفتند.

6. آرای رای دهنده گان پشتون (۴۵ فیصد مجموع آرا بدون پنج فیصد آرا ازبکها و ترکمنهای جوزجان و فارياب) میان اشرف غني، زلمي رسول، گل آقا شيرزی، رسول سيف و هدايت ارسلان تقسيم شده اند در حالیکه داکتر عبدالله تمام آرایي را كه انتظار داشت از ملیتهای غير پشتون شامل تاجک، هزاره، بدخشی، ایماق، نورستاني، ازبک و ترکمن (به استثنای پنج فیصد آرای جوزجان و فارياب) از آن خود ساخته است.

7. بر اساس حساب ساده ریاضی در دور دوم باید انتظار داشت كه اشرف غني حد اقل ۵۵ فیصد آرا را از آن خود سازد. و هرگاه قادر شود باشندگان ولايات پشتون نشين را تشويق به سهمگیری بیشتر در دور دوم انتخابات نماید، بدست آوردن بیش از ۶۰ فیصد آرا توسط داکتر اشرف غني دور از احتمال نیست.

با دانستن اين واقعيت حاميان دكتور عبدالله از رفتن انتخابات به دور دوم كاملاً ناراضی بودند. داکتر عبدالله در دور اول تمام آرای ممكنه حاميان خود را بدست آورد. با متمرکز شدن آرای هشت کاندید پشتون در دور دوم انتخابات برای داکتر اشرف غني، پیروزی او حتمی بود. باید توجه داشت كه حمايت گل آقا شيرزی و زلمي رسول کاندیدان پشتون تبار دور اول از داکتر عبدالله در دور دوم صرف جنبه سمبوليك داشته به معنی انتقال آرای پشتون ها به عبدالله نمی باشد. يك تحليل بی طرفانه و آگاهانه از نتايج دور اول انتخابات توسط يك مبصری كه به تركيب قومی نفوس كشور آگاه باشد به سادگی پیروزی اشرف غني را در دور دوم می توانست پیشبینی کند. اتفاقاً چنین پیشبینی را اين نویسنده بتاريخ ۲۷ اپریل ۲۰۱۴ در يك مقاله در فیسبوک انجام دادم.

نتايج نهايي تفتيش شده دور دوم انتخابات

در حالیکه اقوام پشتون و تاجیک از لحاظ سهم خود فیصدی های بزرگ اول و دوم نفوس کشور را تشکیل می دهند، در دور دوم انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۱۴ افغانستان دو کاندید، یکی از قوم پشتون و دیگری ممثل تمایلات سیاسی تاجیک ها، در مقابل همدیگر قرار گرفتند. علاوه بر آن، داکتر اشرف غنی تکنوکرات، متخصص اقتصاد و سیاست بین المللی بدون تعلق به کدام تنظیم جهادی با عبدالله عبدالله، سمبول قدرت و ثروت نامشروع جنگسالاران و سمبول تباهی جنگ های تنظیمی، مقابل هم قرار گرفتند. برای نسل جوان رایدهنده که خاطره خوشایندی از جنگ های تنظیمی و سیاست های مافیای تنظیمی نداشتند، انتخاب میان این دو کار ساده بود.

طوری که بعد از دور اول پیشینی کرده بودم، اشرف غنی در دور دوم انتخابات، در نتیجه تمرکز آرای پشتونها، با اخذ 56.40% فیصد آرا در مقابل 43.60 فیصد آرا بر عبدالله پیروز شد و به مقام ریاست جمهوری رسید.

نتایج نهایی تفتیش شده دور دوم انتخابات ریاست جمهوری افغانستان سال ۱۳۹۳ هجری شمسی، 2014م

عبدالله عبدالله	اشرف غنی	مجموع	
3,250,505	4,258,740	7,509,245	تعداد آرا
43.60%	56.40%	100.00%	فیصدی

منبع: کمیسیون مستقل انتخابات

صرف نظر از نتایج انتخابات در مناطق پشتون نشین، ولایت کابل آینه بسیار خوبی است که می توان در آن بدون هیاهوی تقلب کاری نتایج آرای مردم را مشاهده کرد. در دور دوم انتخابات در انتخاب میان داکتر اشرف غنی تکنوکرات، متخصص اقتصاد و سیاست بین المللی، داکتر عبدالله، سمبول قدرت و ثروت نامشروع جنگسالاران و سمبول تباهی جنگ های تنظیمی، اکثریت مردم کابل به اشرف غنی رای دادند.

اشرف غنی مشروعیت مقام ریاست جمهوری خود را مدیون رای ملت و پیروزی قاطع خود در دور دوم انتخابات سال 2014م می داند. طوری که می دانیم این پیروزی با حمایت یکپارچه قوم پشتون، روشنفکران ناراضی سائر ملیت ها از تداوم استیلای قدرت جنگسالاران و با حمایت ترکستان کشور در حمایت از جنرال دوستم که در تکت انتخاباتی غنی به حیث معاون اول معرفی شده بود صورت پذیرفت.

در حالیکه داکتر عبدالله، حزب جمعیت و جنگسالاران سابق در وجود عطا محمد نور، محقق، سیاف، اسمعیل خان و غیره با احساس خطر از دست دادن موقف برجسته سیاسی، اجتماعی و اقتصادی سیزده ساله خود، این مشروعیت سیاسی را در حقیقت مشروعیت دادن به برگشت دوران تفوق سیاسی پشتون ها در جامعه دانسته آن را به رسمیت نمی شناسند.

طوری که دیدیم در ماه های بعد از انتخابات در نتیجه هیاهوی این عوامل که در تمام زوایای دولت افغانستان و رسانه های خبری و جامعه مدنی کشور از برکت سیاست های سازشکارانه حامد کرزی نقش یکجانبه نا متعادل دارند با تهدید های آشکار به بغاوت و حمله بر ارگ، توهین و بد و بیراه گفتن به رییس جمهور حامد کرزی، تحقیر و تخریب ارکان دولت افغانستان از جمله کمیسیون مستقل انتخابات، حتی توهین و بد و بیراه گفتن به سازمان های بین المللی بعد از انجام تفتیش کامل توسط مفتشین بین المللی، سر انجام منجر به ایجاد دولت ائتلافی اشرف غنی و عبدالله عبدالله گردید.

افغانستان يک کشور کثیرالقومي بوده و از لحاظ ساختمان اجتماعي و سياسي عميقاً يک کشور عنعنوي متکي به وابستگي‌هاي قومي مي‌باشد. بر علاوه، سي و پنج سال جنگ داخلي، فرقيي، تنظيمي و مداخلات اجنبي اختلافات قومي، سمتي و زباني را در افغانستان عميقتر ساخته است. در يک کشور عنعنوي هرگاه به مردم بصورت دموکراتيک حق انتخاب داده شود آن‌ها بلا درنگ به کاندید قوم مربوطه شان رای مي‌دهند. نتايج انتخابات اخير رياست جمهوري اين حقيقت را برجسته‌تر ساخت. صرف نظر از مشتي روشن‌فکر، پشتون به پشتون رای داد، تاجيک به تاجيک، هزاره به هزاره و اوزبیک به اوزبیک. حتی تعداد کثيري از روشنفکران سرشناس از اين قاعده مستثني نشدند.

تفکيک آرای نتايج نهايي دور دوم انتخابات سال 2014م به ترکيب قوميت که بر اساس نفوس ولايات بطور تخميني توسط نويسنده صورت گرفته است.

ولايت	مجموع	اشراف غني	عبدالله عبدالله
مجموع آرا	7,509,245	4,258,740	3,250,505
مجموع پشتون	43.20%	61.20%	19.60%
مجموع تاجيک	28.40%	17.70%	42.30%
مجموع ترک‌تبار	13.60%	12.70%	14.90%
مجموع هزاره	9.40%	5.40%	14.70%
مجموع ساير اقوام	5.40%	3.10%	8.50%
مجموع فيصدي	100.00%	100.00%	100.00%

(ارقام به تفصيل ولايات در جدول بعدي درج است)

نتايج انتخابات عملاً نشان داد که مردم افغانستان، صرف نظر از هياهو ي تقلب انتخاباتي، عمدتاً بر مبنای خطوط قومي و نژادي رای دادند. مطابق تخمين‌هاي جدول بالا در حدود 61.2 فيصد آرای غني را آرای پشتونها، 17.7 فيصد از تاجيکها، 12.7 فيصد از ترک‌تبارها، 5.4 فيصد از هزاره ها و 3.1 فيصد از ساير اقوام تشکيل مي‌دهد. در مقابل 42.3 فيصد آرای عبدالله را آرای تاجيکها، 19.6 فيصد را آرای پشتونها، 14.9 فيصد را آرای ترک‌تبارها، 14.7 فيصد را آرای هزاره ها و 8.5 فيصد را آرای ساير اقوام تشکيل مي‌دهد. مطلب مهم ديگر اين است که در حمايت از غني کمی کمتر از 39 فيصد آرای غير پشتونها شامل است در حالیکه برای عبدالله آرای غير تاجيکها بيشتر از 57 فيصد مجموع آرای او را ميسازد. به بيان ديگر عبدالله بيشتر مدیون حمايت محقق هم تکت هزاره خود است تا اینکه غني مدیون دوستم باشد. اين حقيقت در رفتار غني در طول 5 سال رياست جمهوري دور اول او و در انتخاب همکاران تکت‌هاي انتخاباتي سال 2019 مشهود است.

پشتون‌ها و ترک‌تبارها به اشراف غني و جنرال دوستم رای دادند در حالی‌که تاجيک‌ها و هزاره‌ها به داکتر عبدالله و محقق رای دادند. حتی يک فرد غير مسلکي با يک شناخت عاميانه از مردم افغانستان می‌تواند حساب کند که در افغانستان تعداد پشتون‌ها و ترک‌تبارها به مراتب بيشتر از تعداد تاجيک‌ها و هزاره‌ها می‌باشند. حتی با ارزيابي نتايج دور اول انتخابات که در آن هشت کاندید پشتون اشتراک داشتند، نتايج دور دوم قابل پيشبيني بود. نويسنده اين مقاله در ۲۷ اپريل سال ۲۰۱۴ در فيسبوک پيشبيني کرد که با تمرکز آرای رای دهندهگان پشتون، اشراف غني در دور دوم انتخابات با بدست‌آوردن ۵۶ تا ۶۰ درصد آرا پيروز خواهد شد.

قابل توجه است که در رقابت‌های انتخاباتی سال ۲۰۱۴م هیچگونه مباحثه از طرف جناح داکتر عبدالله در جهت مخالفت با سیاست‌ها و پلان‌های اجتماعی، اقتصادی، امنیتی و سیاسی داکتر اشرف غنی مطرح نگردید. بر عکس، لبه تیز حملات از جانب حامیان دکتور عبدالله متوجه شخصیت کشی با تمثیل داکتر اشرف غنی به عنوان کوچی، قومپرست، پشتون متعصب، فاشیست، زبانپرست، حامی طالبان و اتهاماتی از این قبیل گردید که نشان می‌دهد حامیان دکتور عبدالله رقابت دور دوم را رقابت بین یک کاندید تاجیک در مقابل یک کاندید پشتون می‌دانستند.

حامیان دکتور عبدالله با شناخت از ساختار قومی نفوس کشور می‌دانستند هرگاه انتخابات دور دوم در فضای دموکراتیک انجام شود و به صندوق‌های آرای مردم دستبرد صورت نگیرد، نتیجه نهایی به نفع داکتر عبدالله خواهد بود. داکتر عبدالله این واقعیت تلخ را در همان شب ختم دور دوم انتخابات چند ساعت بعد از شروع شمارش آرا در تمام حوزه‌های انتخاباتی دانست. او هرگاه به دموکراسی معتقد می‌بود، با برداشتن گوشی تلفون موفقیت داکتر اشرف غنی را به او تبریک می‌گفت. اما این کار، با توجه به صلاحیت‌های وسیع رییس جمهور در قانون اساسی، از نظر رهبران حزب جمعیت و حزب وحدت به معنی شروع پروسه انتقال دوباره قدرت سیاسی به اکثریت پشتون بود، قدرت سیاسی که به گفته پروفیسور امین صیقل در سال ۲۰۰۱ توسط قوای امریکایی به اقلیت‌های غیر پشتون واگذار شده است. از این جاست که کمپاین بی اعتبار سازی انتخابات و کمسیون‌های انتخاباتی و سائر ارگان‌ها و مقامات دولت افغانستان توسط تیم انتخاباتی داکتر عبدالله و حامیان ایشان در رسانه‌ها آغاز می‌گردد.

افغانستان در نتیجه سی و پنج سال جنگ به حوزه‌های نفوذ جنگ‌سالاران مبدل شده است. برای کمسیون مستقل انتخابات نظارت لازم بالای پروسه اجرای انتخابات در این مناطق یک امر ناممکن است. اکثریت حوزه‌های انتخاباتی ولایت بلخ در اختیار مطلق جنگ‌سالاران محلی وابسته به معلم عطا محمد نور است. در بدخشان فامیل ربانی در حاکمیت کامل حکومت می‌کند و در هرات جنگ‌سالاران وابسته به اسمعیل خان. در پروان، پنجشیر و کاپیسا حاکمیت مطلق حامیان احمد شاه مسعود و حزب جمعیت استیلای بلا منازع بالای همه امور منجمله امنیتی، سیاسی، اجتماعی و انتخاباتی دارند. مناطق مرکزی کشور منجمله بامیان و دایکندی را حامیان محمد محقق هزارستان می‌نامند و حاکمیت دولت مرکزی را در این مناطق برسمیت نمی‌شناسند. هرگاه کسی نتایج انتخابات در خوست و پکتیا را لکه دار از ثقل می‌خواند چگونه می‌تواند از وجود ثقل مشابه انتخاباتی در پنجشیر، بلخ، بدخشان، هرات، بامیان و دایکندی انکار کند؟ در واقع مفتشین بین‌المللی میزان نسبی ثقل را در تمام مناطق دور افتاده کشور مشابه هم یافتند.

نتايج نهايي تفتيش شده دور دوم انتخابات رياست جمهوري افغانستان سال ۱۳۹۳ هجري شمسي

Afghanistan 2014 Presidential election final audited results

(تفكيك آراء به تركيب قوميت نفوس ولايات بطور تخميني توسط نويسنده صورت گرفته است)

ولايت	قوميت اکثر نفوس	مجموع	اشرف غني	عبدالله عبدالله
بادغيس 40 %	ايمان	60,908	21,016	39,893
غور 70 %	ايمان	230,156	63,344	166,812
نيمروز	بلوچ	31,638	20,668	10,970
بادغيس 20 %	پشتون	13,535	4,670	8,865
فراه	پشتون	75,385	35,252	40,133
هلمند	پشتون	59,026	40,943	18,083
کابل 45 %	پشتون	197,227	102,217	95,011
کندهار	پشتون	320,132	268,946	51,186
خوست	پشتون	400,160	388,532	11,628
کنړها	پشتون	212,218	186,697	25,521
کنډز	پشتون	192,117	110,742	81,375
لغمان	پشتون	119,542	102,556	16,986
لوگر	پشتون	95,289	86,567	8,722
ننګرهار	پشتون	410,086	318,348	91,738
پکتيا	پشتون	334,405	307,445	26,960
پکتیکا	پشتون	404,562	357,173	47,389
ارزگان	پشتون	20,631	13,922	6,709
وردگ	پشتون	235,663	186,382	49,281
زابل	پشتون	59,854	55,408	4,446
غزني 30 %	پشتون	93,281	38,744	54,537
بادغيس 40 %	تاجیک	60,908	21,016	39,893
بدخشان	تاجیک	312,215	64,578	247,637
بغلان	تاجیک	384,540	172,317	212,223

هرات	تاجیک	511,961	186,118	325,843
کابل 45%	تاجیک	197,227	102,217	95,011
کاپیسا	تاجیک	85,120	10,756	74,364
پنجشیر	تاجیک	64,299	4,085	60,214
پروان	تاجیک	144,331	20,044	124,287
تخار	تاجیک	306,866	146,648	160,218
غزنی 20%	تاجیک	62,187	25,829	36,358
بلخ	ترکتابار	355,765	131,259	224,506
فاریاب	ترکتابار	331,123	217,895	113,228
جوزجان	ترکتابار	130,136	104,957	25,179
سمنگان	ترکتابار	141,103	51,962	89,141
سرپل 50%	ترکتابار	66,474	35,415	31,059
نورستان	نورستانی	80,915	23,722	57,193
کابل 10%	هزاره	43,828	22,715	21,113
غور 30%	هزاره	98,638	27,147	71,491
سرپل 50%	هزاره	66,474	35,415	31,059
بامیان	هزاره	167,328	40,758	126,570
دایکندی	هزاره	176,522	39,743	136,779
غزنی 50%	هزاره	155,469	64,573	90,896
تمام ولایات		7,509,245	4,258,740	3,250,505
فیصدي		100.00%	56.40%	43.60%
مجموع ایماق		291,064	84,360	206,705
مجموع بلوچ		31,638	20,668	10,970
مجموع پشتون		3,243,113	2,604,544	638,570
مجموع تاجیک		2,129,655	753,608	1,376,047
مجموع ترکتابار		1,024,601	541,488	483,113
مجموع نورستانی		80,915	23,722	57,193
مجموع هزاره		708,258	230,351	477,907
مجموع قومیت		7,509,245	4,258,740	3,250,505
مجموع ایماق		3.9%	2.0%	6.4%

0.3%	0.5%	0.4%		مجموع بلوچ
19.6%	61.2%	43.2%		مجموع پښتون
42.3%	17.7%	28.4%		مجموع تاجیک
14.9%	12.7%	13.6%		مجموع ترکټبار
1.8%	0.6%	1.1%		مجموع نورستاني
14.7%	5.4%	9.4%		مجموع هزاره
100.0%	100.0%	100.0%		مجموع قومیت

منبع ارقام انتخابات: کمیسیون مستقل انتخابات افغانستان

منبع تفکیک تخمینی قومیت دوکتور نوراحمد خالدي

Source: IEC of Afghanistan Website: <http://www.iec.org.af/results/en/runoff>

حکومت وحدت ملی غنی-عبدالله

این حقیقت را باید دانست که برخلاف تبلیغات مغرضانه جمعیتی‌ها و شورای نظاری‌ها، مشروعیت حکومت وحدت ملی ناشی از نتایج انتخابات بود نه توافق سیاسی چون این توافق میان دو کاندید نهائی انتخابات ریاست جمهوری صورت گرفته نه میان افراد خارج از انتخابات.

بخاطر بیاوریم که جان کیری وزیر خارجه امریکا که موقف میانجی را در کابل بازی کرد در حضور اشرف غنی و عبدالله در واشنگتن تاکید نمود که رییس جمهور غنی به میل و رغبت خود در حالی که هیچ اجباری نداشت به ایجاد حکومت وحدت ملی توافق کرد. همچنان بخاطر بیاوریم که متعاقب تشکیل حکومت وحدت ملی کمیسیون انتخابات نتایج نهایی تفتیش شده بین‌المللی را نشر نمود که مطابق آن اشرف غنی با کسب ۵۶ درصد برنده انتخابات اعلان شد. اشرف غنی و عبدالله عبدالله دو کاندید دور دوم انتخابات ریاست جمهوری بودند. صرف نظر از اینکه داکتر عبدالله نتایج انتخابات را در آغاز قبول نکرد، به مجرد آنکه تقرر اشرف غنی را به حیث رییس جمهور پذیرفت و خود با فرمان رییس جمهور به عذوان رییس اجرائیه مقرر شد، در عمل به معنی پذیرفتن پیروزی اشرف غنی در انتخابات می‌باشد. بنابراین اگر بدون در نظر داشت نتایج انتخابات یک حکومت وحدت ملی، میان دو شخص ثالث که در دور دوم اشتراک نداشتند با میانجیگری جان کیری، می‌داشتیم، در آنصورت حکومت حاصله خارج از انتخابات و خارج از چوکات قانون اساسی ناشی از توافق سیاسی می‌بود!

تبلیغات نادرست که گویا با ایجاد حکومت وحدت ملی صلاحیت‌های رییس جمهور مندرج قانون اساسی محدود شده و یا اینکه باخروج احتمالی عبدالله عبدالله از حکومت ائتلافی وحدت ملی در نتیجه اختلاف در تطبیق تذکره‌های برقی جدید بالای ملیت افغان، مقام ریاست جمهوری مشروعیت خود را از دست می‌دهد؛ کاملاً برداشت‌های مغرضانه، فتنه انگیز و نادرست می‌باشند.

بزرگترین اشتباه سیاسی اشرف غنی قبل از امضای توافق حکومت وحدت ملی عدم تاکید او بر پذیرش نتایج انتخابات از جانب عبدالله بعد از ختم پروسه تفتیش بین‌المللی بود. در آنزمان مشوره من به اشرف غنی چنین بود: "شرط تشکیل حکومت اتحاد ملی قبولی بلادرنگ و بی قید و شرط نتیجه انتخابات از جانب کاندید بازنده است. هرچه غیر از این، خرید کرسی‌های دولتی به قیمت پذیرش نتیجه انتخابات تلقی خواهد شد و زیربنای یک حکومت متزلزل را پیریزی خواهد کرد."

انتخابات سال ۲۰۱۴ رياست جمهوري با سهمگيري قهرمانانه نزديک به هفت ميليون افغان با رای پاک و تفتيش شده بين المللی بعد از باطل کردن بيش از یک ميليون رای مشکوک، بهترين انتخابات در شرايط یک کشور جنگزده و عقب مانده بود. اگر در خوست و قندهار تقليب صورت گرفته باشد به همان ميزان در پنجشير و مزار شريف هم واقع می شود. بايد فراموش نکرد که حتی با باطل کردن تمام آرای پکتيا و خوست باز هم غنی برنده بود.

شرم آور است که مافیای شوراي نظار و جمعيت شکست کاندید خود را نه پذيرفت و به بدنامی انتخابات کوشيد و با تهديد شورش و حمله بر ارگ کشور را دچار بحران مصنوعی نمود.

ائتلاف های سياسی معمولاً ميان سازمان های سياسی بروز می کند و دوام آن به شناخت و احترام به موقف و قدرت سياسی جناح های ذيدخل در جامعه و اهداف مشترک اصلاحی و انکشافی بستگی دارد. شناخت دو قطب ائتلافی دولت وحدت ملی افغانستان از قدرت های همديگر و موقف اجتماعی-سياسی آنها و دورنمای اصلاحات در نظام دولتی مملو از نواقص ذاتی است.

در طول حیات دولت دو قطبی "وحدت ملی" بارها به وضاحت عدم موجوديت اتحاد سياسی ميان طرفين ائتلاف را تبارز داد. با وجود شراکت داکتر عبدالله، رييس اجرائيه دولت، در تمام تصاميم، حاميان او نه تنها از هيچ ابتکار دولت چه در ساحة سياست خارجی و چه در امور داخلی حمايت نمی کنند، بلکه آشکارا اين ابتکارات را تحقير نموده به باد انتقاد می گیرند. بدتر آن که با بروز کوچکترین مشکلی انگشت انتقاد را متوجه رييس جمهور اشرف غنی نموده خود را از مسووليت مبرا می سازند.

دو سال از عمر حکومت وحدت ملی نگذشته بود که عبدالله عبدالله و شرکا از ایفای نقش دوم در دولت خسته شدند، خواستند خودشان حکومت ایجاد کنند. بهانه آنها اجرا نشدن مواد توافقنامه حکومت وحدت ملی بود. اساسی ترین ماده اين توافقنامه اصلاح سيستم انتخاباتی در کشور است. پيشنهادهای اصلاحی آنها برای اصلاح سيستم انتخاباتی کدامها اند؟ تمام مرام از اصلاح سيستم انتخاباتی برای آنها انتصاب طرفداران شان در نقش رهبری کمیون مستقل انتخابات خلاصه می گردید. آنها با تمام کوشش ها برای معامله قانونی با مفسدين اداری، بطور مثال بسم الله محمدی، ضیا مسعود، عطا محمد نور، امثالهم مخالفت کردند و با تقرر هر شخصی که وابسته به جمعيت و شوراي نظار نباشد مخالف هستند. کسب تفاهم عبدالله برای تقرر یک مقام یا اجرای یک عمل اصلاحی، در بهترین حالت، ماه ها را در بر می گیرد. آنها از خلع سلاح گروه های شبه نظامی واهمه دارند و حکومت قانون را مخالف آرمان های خود می دانند.

جمعيت و شوراي نظار نماینده قوم بزرگ، روشن فکر و شريف تاجیک نیستند همانطوری که طالبان تروريست و قرون وسطایی نماینده گان قوم پشتون نبوده بلکه لکه ننگ بدامان پشتون ها می باشند. اين گروه اخيرا خودشان اصطلاح عام "سقوی" را بمثابة اشاره به یک جنبش سياسی نیمه اول قرن بیستم که خصلت ارتجاعی ضد ترقی، ضد تمدن و ضد حکومت قانون داشت و در جامعه به نام جنبش "سقوی" معروف است، با بزرگداشت از حبيب اله کلکانی سبب افتخار دانستند ورنه من چنین لقبی را بر هيچ شخصی روا نمی دانم. فراموش نکنیم که سقوی ها در گذشته با مرام مخالفت با آزادی زنان، مخالفت با تعليم و تربيه، مخالفت با تمدن و حکومت قانون به قدرت رسيدند.

دست آورد غم انگيز و فاجعه بار دولت ربانی-مسعود در هم شکستن ساختمان دولت افغانستان و خلع اردوی مسلح و مسلکی کشور، آغاز جنگ های تنظیمی و جنگ ضد قوم هزاره آنها بود که هنوز هم بپاد ملت افغانستان است. سقوی های امروزی به دموکراسی و حکومت قانون احترام و پا بندی ندارند. عبدالله در نقش شخص دوم مملکت رييس جمهور خود را بی کفایت خطاب کرد، یک

والی در وجود عطا محمد نور به رییس جمهور کشور گفت تو صلاحیت برطرفی مرا نداری و بعداً امان الله گذر اعلان کرد که کابل را به خاک و خون می کشد! از این بیشتر انارشیکری را هیچ دولتی نمی تواند و نباید قبول کند. سقوی ها زمزمه اغتشاش، کودتا و ایجاد حکومت موازی را چندبار سر دادند. جلوگیری از به قدرت رسیدن مجدد سقوی ها وظیفه هر روشن فکر افغانستان است.

ائتلاف های سیاسی معمولاً میان سازمان های سیاسی بروز می کند و دوام آن به شناخت و احترام به موقف و قدرت سیاسی جناح های ذیدخل در جامعه و اهداف مشترک اصلاحی و انکشافی بستگی دارد. شناخت دو قطب ائتلافی دولت وحدت ملی افغانستان از قدرت های همدیگر و موقف اجتماعی-سیاسی آن ها و دورنمای اصلاحات در نظام دولتی مملو از نواقص ذاتی است. در حالی که برنامه های اصلاحی و انکشافی پیشنهادی رییس جمهور غنی به جلوگیری از فساد اداری، بازپرسی و به قانون سپردن کسانی که به فسادهای بزرگ مالی با استفاده از موقف دولتی خود در گذشته دست زده اند، تأمین حاکمیت دولت مرکزی بالای قدرت های محلی، ختم قدرت های نیمه مستقل محلی وابسته به جنگ سالاران گذشته، جوابدهی اداری و مالی ارگان های محلی به دولت مرکزی و غیره ابتکارات مورد نیاز ضرورت دارد این ابتکارات در بسیاری موارد با منافع حامیان رییس اجراییه در تناقض واقع شده با مقاومت شدید رییس اجراییه در نطفه کشته می شوند. بطور مثال عطا محمد نور سرپرست فعلی ولایت بلخ که در طول یازده سال گذشته با خود مختاری کامل والی ولایت بلخ بوده است آشکارا از تقرر شخص دیگری به این مقام جلوگیری کرده و داکتر عبدالله از این موقف تمردی او حمایت می کند.

دو صف بندی مشخص نیروهای سیاسی شامل حکومت وحدت ملی

عبداله عبدالله:	اشرف غنی:
کسانیکه در محور رییس اجراییه داکتر عبدالله قرار دارند، فعالانه یا غیر فعالانه از او حمایت میکنند در قبال مسایل سیاسی، تاریخی و اجتماعی کشور بیش و کم دارای موقف آتی اند:	کسانیکه در محور رییس جمهور داکتر اشرف غنی قرار دارند، فعالانه یا غیر فعالانه از او حمایت میکنند در قبال مسایل سیاسی، تاریخی و اجتماعی کشور بیش و کم دارای موقف آتی اند:
1. شکست در انتخابات را ناشی از موجودیت تقلب گسترده دانسته نتایج انتخابات را قبول ندارند	1. نتایج انتخابات را قبول دارند
2. تقرر اشرف غنی را به مقام ریاست جمهوری ناشی از توافق سیاسی میدانند	2. تقرر اشرف غنی را به مقام ریاست جمهوری ناشی از پیروزی قاطع او در انتخابات میدانند.
3. اسم افغانستان را قبول نداشته خواهان تغییر آن به خراسان میباشند	3. اسم افغانستان را تغییر ناپذیر میدانند
4. دولت افغانستان را ساخته استعمار انگلستان میدانند	4. ایجاد دولت مستقل افغانستان را نتیجه طبیعی تکامل سیاسی و فداکاری ملت افغان و درایت بانیان اینکشور دانسته و تداوم آنرا تا امروز نتیجه مبارزه قهرمانانه ملت افغان در سه جنگ ضد استعمار انگلیس و همبستگی منافع ملی تمام اقوام ساکن این سرزمین میدانند
5. معتقد اند که اسم افغانستان را انگلیسها در قرن نهم بالای این کشور گذاشتند	5. معتقد اند که اسم افغانستان نظر به سابقه تاریخی آن بصورت طبیعی طرف استفاده عموم قرار گرفته و شامل قاموسهای سیاسی شده است و جهانگردان و مورخین از این کشور و دولت در قرن هژدهم میلادی بنام افغانستان یاد آوری کرده اند
6. به موجودیت ملت افغان معتقد نیستند، خود را افغان نمیدانند و ملت افغان را معادل قوم پشتون دانسته و از تعریف قانون اساسی در این مورد حمایت نمیکند	6. به موجودیت ملت افغان معتقد بوده و از تعریف
7. دولتهای گذشته افغانستان را به استثنای دولت حبیب اله کلکانی و دولتهای مجاهدین، دولتهای قبیله یی	

قانون اساسی در این مورد حمایت میکند 7. دولتهای گذشته افغانستان را دولتهای ملی دانسته کوششهای دولتها را در استفاده نظامی در ولایات سعی در جهت تحکیم پایه های دولت مرکزی، برانداختن نظام ملوک الطوائفی و ایجاد یک اداره دولتی موثر قلمداد میکنند 8. بنایان دولت افغانستان، میرویس خان هوتک و احمدشاه ابدالی قهرمانان ملی و واجب احترام میدانند 9. افتخارات تاریخی ملت افغان را متعلق به تمام اقوام و اقشار کشور میدانند 10. قوم پشتون را یکی از اقوام برادر کشور میبندد که وارث یک فرهنگ اجتماعی و سیاسی غنی بوده و استیلای سیاسی و نظامی بیش از پنجصد ساله آنها را در نیمقاره هند و سهم پیشتاز آنها را در ایجاد و تداوم سه صد ساله دولت افغانستان ممثل این غنای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی میدانند 11. پشتونها را از نظر نفوس بزرگترین قوم کشور قبول داشته موجودیت ولایات پشتون نشین کشور را از کنرها تا ارزگان و هلمند مبین این حقیقت میدانند 12. رهبران، سیاستمداران و کارمندان عالیرتبه پشتون به قانون اساسی وفادار بوده و مخالف افکار و سیاستهای افراطی طالبان میباشند 13. مطابق به قانون اساسی زبان دری را یکی از زبانهای ملی کشور دانسته جز لایتجزای هویت ملی کشور میدانند 14. افغانستان را شامل قلمرو فرهنگی آریانی باستان میدانند 15. حمایت از اسمها و اصطلاحات مروج دری در افغانستان در مقابل هجوم فرهنگی ایرانی را یک وظیفه ملی میدانند 16. دوام و تقویت ملیشه های تنظیمهای جهادی در کشور را مخالف مصالح مردم کشور میدانند 17. تضعیف نقش قوماندانهای ملیشه های سابق تنظیمی جهادی را در دولت یک وظیفه و هدف مهم در راستای ایجاد یک دولت مسلکی و نظام اداری سالم و حاکمیت قانون میدانند 18. خواهان طرح پالیسی و اقدام دولت در جهت محاسبه فساد مالی، غضب زمینهای دولتی، اختلاسهای بزرگ توسط مقامات سابقه دولتی، قوماندانهای ملیشه های تنظیمی جهادی بعد از احراز مقامات بزرگ دولتی میباشند 19. برکناری قوماندانهای سابق جهادی را از مقامهای ولایات و اداره محلی گامی ضروری برای تامین	فایشیستی میخوانند و معتقد اند که این دولتها ممثل ناسیونالیزم پشتون و اعمال ستم ملی پشتونها بالای سایر اقوام کشور اند 8. از بنایان دولت افغانستان، میرویس خان هوتک، احمدشاه ابدالی و سایر زمامداران افغان به حقارت و توهین یادآوری میکنند 9. افتخارات تاریخی ملت افغان را تبارز نشنلیزم پشتون دانسته خود را در آن شریک نمیدانند 10. قوم پشتون را از نظر فرهنگی عقب مانده میبندارند 11. پشتونها را از نظر نفوس بزرگترین قوم کشور قبول ندارند 12. رهبران، سیاستمداران و کارمندان عالیرتبه پشتون را بخاطر پشتون بودن شان حامی طالبان میدانند 13. زبان دری را با زبان فارسی یکی دانسته از بکار بردن اسم دری خودداری میکنند 14. افغانستان را شامل قلمرو فرهنگی ایران زمین میدانند 15. استفاده از اسم ها و اصطلاحات فارسی مروج در ایران را به عوض اسمها و اصطلاحات مروج دری در افغانستان ترجیح میدهند 16. از دوام و تقویت ملیشه های تنظیمهای جهادی در کشور حمایت میکنند 17. با هرگونه پالیسی و اقدام دولت که موجب تضعیف نقش قوماندانهای ملیشه هایسابق تنظیمی جهادی گردد مخالفت میورزند 18. با هرگونه پالیسی و اقدام دولت در جهت محاسبه فساد مالی، غضب زمینهای دولتی، اختلاسهای بزرگ توسط قوماندانهای ملیشه های تنظیمی جهادی بعد از احراز مقامات بزرگ دولتی میباشند 19. با تهدیدهای پنهان و آشکار از برکناری قوماندانهای سابق جهادی از مقامهای ولایت جلوگیری میکنند 20. از تامین حاکمیت دولت مرکزی بالای ولایات جلوگیری میکنند 21. طرفدار ایجاد یک دولت فدرالی و استقلال محلی ولایات از نفوذ دولت مرکزی هستند 22. خواهان ایجاد پست صدارت عظمی و تقلیل اختیارات مقام رییس جمهور میباشند 23. مصالحه با طالبان را قبول نداشته و مخالف سهمگیری طالبان در دولت میباشند 24. طرفدار برسمیت شناختن خط دیورند از جانب دولت

حکومت قانون و ایجاد عدالت اجتماعی میدانند 20. تامین حاکمیت دولت مرکزی را بالای ولایات و ادارات محلی نیازمندی حاکمیت قانون میدانند 21. طرفدار دوام سیستم اداره ریاستی مطابق به قانون اساسی میباشند 22. ایجاد پست صدارت عظمی را را قابل قبول میدانند مشروط بر اینکه صلاحیتهای و اختیارات اساسی مقام رییس جمهور بمثابه رییس دولت محفوظ باشند 23. مصالحه با طالبان را در چوکات احترام به قانون اساسی، آزادیهای دموکراتیک و حقوق زنان قبول داشته و طرفدار سهمگیری طالبان در دولت میباشند 24. مخالف برسمیت شناختن خط دیورند از جانب دولت افغانستان هستند.	افغانستان هستند

دو سال قبل یکی از دیپوهای بزرگ اسلحه که توسط یکی از قوماندانهای سابق حزب جمعیت در قریه بایان ولایت پروان در نزدیکی پایگاه بگرام نگهداری می شد توسط قوای امریکایی منهدم گردید. این عمل می باید در تمام کشور تکرار شده و تمام سلاح کوه های قوماندانهای سابق تنظیمی از میان بروند. در حالی که چنین برنامه کاملاً مطابق اهداف اصلاحی رییس جمهور غنی بوده و اقدام قوای امریکایی به احتمال زیاد با اشاره او صورت گرفته بود، اما تخریب این دیپو با عکس العمل بسیار شدید داکتر عبدالله و سایر رهبران و قوماندانهای جهادی شورای نظار واقع گردید. تفتیش های مالی از اختلاس های بسیار بزرگ در عقد قراردادهای سابق وزارت دفاع ملی در زمان وزارت جنرال بسم اله خان، یکی از جنگسالاران سابق حزب جمعیت، حکایت می کند اما قراین نشان می دهد که دولت زیر فشار داکتر عبدالله قدرت بازپرسی این اختلاس ها را ندارد.

تزلزل ائتلاف سیاسی میان اشرف غنی و عبدالله عبدالله ناشی از بی موازنگی ساختمان سیاسی دولت ائتلافی آنهاست. در یک قطب داکتر عبدالله رییس اجراییه از حمایت یک سازمان متشکل سیاسی نظامی در وجود حزب جمعیت و حزب وحدت و حامیان جهادی آنها در داخل ساختمان دولتی سیزده ساله، در رسانه های وابسته، جامعه مدنی وابسته، در وجود وکلای وابسته در پارلمان و تمام عناصریکه در سیزده سال اخیر با استفاده از قدرت دولتی به جاه و منال رسیده اند بر خوردار است. در قطب دیگر داکتر اشرف غنی بدون برخورداری از حمایت یک سازمان متشکل سیاسی حزبی به حمایت روشنفکران و سازمان های خورد و ریزه غیر جهادی و افراد عامه ملت که از استیلای جنگسالاران در ۲۴ سال اخیر به ستوه رسیده اند، دل بسته است.

مضاعف بر آن، امتیاز دهی های سخاوتمندانه اشرف غنی به داکتر عبدالله در توافقنامه سیاسی و دادن سهم پنجاه - پنجاه در دولت سبب نارضایتی عمومی پشتون ها شد و اشرف غنی را از حمایت مورد نیاز بسیار نزدیک بسیاری از سیاستمداران پشتون محروم ساخت. این امتیاز دهی ها عملاً امروز حکومت او را فلج نموده و در گروگان داکتر عبدالله قرار داده است. از بیانات اشرف غنی در زمان تشکل توافق سیاسی معلوم بود که در دادن امتیازات به داکتر عبدالله، موصوف به صراحت صلاحیت های وسیع رییس جمهور مندرج در قانون اساسی و حمایت نیروهای بین المللی

از پروسه قانونی در کشور تکیه می‌کرد. در کشوری که هنوز حاکمیت قانون در دوران طفولیت خود قرار دارد و حمایت نیروهای خارجی بسته به تضمین منافع مشخص آن‌ها توسط گروه‌های سیاسی-نظامی موجود در کشور است، حساب کردن بالای عوامل مذکور نتایج مطلوبی ندارد. اخطار نماینده ملل متحد در جلوگیری از نشر نتایج تفتیش شده انتخابات قبل از توافق سیاسی باید به اشرف غنی از متزلزل بودن موقف حامیان خارجی کشور و نقش سازش‌کارانه آن‌ها هیچ شکی باقی نمی‌گذاشت. در نهایت طوری که دیدیم با وجود پیروزی قاطع اشرف غنی که بزرگترین تفتیش انتخاباتی در جهان آن را تأیید نمود، موقف متزلزل و سازشکارانه امریکا سبب تحمیل ائتلاف ۵۰-۵۰ بالای اشرف غنی شد که نتایج نامیمون آن را امروز در کشور مشاهده می‌کنیم.

ایجاد یک دولت واقعا اتحاد ملی به اشتراک متوازن و نسبی نیروهای سیاسی شامل قدرت دولتی نیاز دارد. امروز اهم ایجاد توازن سیاسی در کشور بردوش روشنفکران و سیاستمداران ساکن ولایات پشتون‌نشین قرار دارد. از امروز تا انجام انتخابات پارلمانی آینده فرصتی است تاریخی برای سیاستمداران و روشنفکران ساکن ولایات پشتون‌نشین کشور تا با تعیین اهداف ترقی‌خواهانه برای رسیدن به آرمان‌های ملی که متضمن سعادت تمام اقوام کشور باشد تشکل و رهبری سیاسی اقوام ساکن ولایات خود را هدف قرار داده این تشکل ترقی‌خواهانه سیاسی را در یک جبهه متحد به پارلمان آینده کشور منتقل نمایند. تنها در چنین حالتی است که می‌توان در ائتلاف با نمایندگان سائر احزاب در پارلمان منجمله جمعیت، وحدت، جذبش ملی و سائر نیروهای وطنپرست، یک دولت واقعا موفق وحدت ملی ضامن منافع مشروع تمام ملیت‌ها و اقوام کشور را تشکیل داد.

اوضاع سیاسی کشور آنقدر وخیم بود که من هرگز حتی در خوفناکترین کابوس‌هایم فکر نمی‌کردم روزی شمولیت حزب اسلامی به قیادت گلبدین حکمتیار را در حیات سیاسی کشور و دولت افغانستان به مثابه یک وزنه لازم برای ایجاد توازن در دولت مفید بدانم و از آن استقبال کنم. امروز اهم ایجاد توازن سیاسی در کشور بردوش روشنفکران و سیاستمداران ساکن ولایات پشتون‌نشین قرار دارد. طرد و دوری کردن از هرگونه تفکر طالبانی وظیفه هر روشن‌فکر پشتون است. از امروز تا انجام انتخابات پارلمانی آینده فرصتی است تاریخی برای سیاستمداران و روشنفکران ساکن ولایات پشتون‌نشین کشور تا با تعیین اهداف ترقی‌خواهانه برای رسیدن به آرمان‌های ملی که متضمن سعادت تمام اقوام کشور باشد تشکل و رهبری سیاسی اقوام ساکن ولایات خود را هدف قرار داده این تشکل ترقی‌خواهانه سیاسی را در یک جبهه متحد به پارلمان آینده کشور منتقل نمایند. تنها در چنین حالتی است که می‌توان در صورت امکان با کسب اکثریت پارلمانی یک حکومت مشروع و هدفمند را ایجاد کرد که در پیشگاه مردم، پارلمان و رییس جمهور انتخابی کشور مسوول و متعهد باشد، یا در ائتلاف با نماینده‌گان سائر احزاب در پارلمان، منجمله جمعیت، وحدت، جنبش ملی، حزب اسلامی و سائر نیروها یک دولت واقعا مؤثر وحدت ملی ضامن منافع مشروع تمام ملیت‌ها و اقوام کشور را تشکیل داد.

انتخابات سال 2019 ریاست جمهوری و تشدید بحران

کمسیون مستقل انتخابات افغانستان (نوت: که به آرای کاندیدان مقام ریاست جمهوری تعیین شده بودند) به روز سه‌شنبه ۲۹ دلو ۱۳۹۸ مطابق 18 فبروری 2020، محمد اشرف غنی را برنده انتخابات ریاست جمهوری 2019 اعلام کرد و وثیقه قانونی مقام ریاست جمهوری را به او اعطا نمود. متأسفانه رقیب اصلی انتخاباتی او آقای عبدالله، کاندید دسته ثبات و همگرایی، به عوض پذیرش مردانه وار نتایج انتخابات و تبریک گفتن به رییس جمهور منتخب مطابق عرف پذیرفته شده در جهان دموکراسی، نتیجه انتخابات را همانند دو شکست قبلی خود "تقلبی" خواند و با شورش آشکار خودش اعلام پیروزی کرده گفت "حکومت همه‌شمول" تشکیل می‌دهد. حدود سه هفته پس از اعلام نتیجه انتخابات ریاست‌جمهوری افغانستان، محمد اشرف غنی رسماً به

عنوان رئيس جمهور در "ارگ" سوگند ادا کرد. در عين حال عبدالله عبدالله، رئيس اجرائي پيشين که خودش را پيروز انتخابات مي‌داند، نيز در يك شورش آشکار در برابر پروسه هاي قانوني به طور جداگانه در قصر سيبدار (محل کار آقاي عبدالله) مراسم تحليف برگزار کرد. شرکاي اصلي دسته انتخاباتي "ثبات و همگرایی" را احزاب جمعيت به رهبري صلاح الدين رباني، جنبش به رهبري جنرال عبدالرشيد دوستم و حزب وحدت به رهبري محمد محقق تشکيل مي‌دهند. در سال 2001 اين گروهها "اتحاد شمال" را ايجاد کرده بودند که براي بر انداختن طالبان از قدرت سياسي کمکهاي هنگفت مالي و نظامي از امريکا دريافت کرده و در نتيجه کنفرانس بن قدرت سياسي و نظامي در کشور عمدتاً به آنها تفويض گرديد.

حقيقت آن است که انتخابات تکميل شد و برنده مطابق احکام قانون اساسي توسط رئيس کميسيون انتخابات اعلام گرديد و مراسم تحليف اشرف غني رئيس جمهور منتخب انجام شد که رئيس ولسي جرگه، رئيس مشرانو جرگه، قاضي القضاة و اعضاي ستره محکمه، دپلماتهاي خارجي بشمول نماينده رئيس جمهور امريکا و قوماندان قواي ناتو در افغانستان در مراسم تحليف اشتراک داشتند. اين که انتقال قدرت مطابق به احکام قانون اساسي از مجرای دموکراسي صورت گرفت نه از طريق معاملات پشت پرده و تحميلي مانند دولت موقت و يا ادامه حکومت وحدت ملي مطابق منافع ملي کشور است. به اين صورت تماميت نظام محفوظ و احترام شد. عبدالله و گروهش با اجرائي مراسم ترمدي تحليف جعلي خلاف قانون خود را در معرض تعقيب عدلي به جرم خيانت ملي قرار دادند. با تکميل مراسم تحليف دولت افغانستان در موقف مستحکم براي مذاکرات صلح با طالبان قرار گرفته است. حالا طالبان چاره بجز مذاکره با دولت ندارند! هر تصميمي در مورد ترکيب حکومت بعد از تحليف توسط رئيس جمهور صورت بگيرد معامله گفته نميشود بلکه صوابديد رئيس جمهور بخاطر مصالح ملي مطابق صلاحيتهاي شامل قانون اساسي خواهد بود.

گفته ميشود رئيس جمهور غني براي تظميع شورش عبدالله و خواسته هاي دسته ثبات و همگرایی حتي پست رياست و رهبري پروسه صلح با امتيازات يك معاون رئيس جمهور را به عبدالله پيشنهاده نموده به شرطيكه عبدالله نتيجه اعلام شده رسمي انتخابات را قبول نمايد (هفتم اپريل 2020م). با وجوديكه حاميان رئيس جمهور غني معتقد اند نبايد به هيچ قيمتي سه بار پذيرفتن نتايج انتخابات به بهانه تقلب به يك سنت زورگويي براي باج گيري سياسي و بدنامي انتخابات مبدل شود، با آنهم اين اين پيشنهاده رئيس جمهور با آنکه به معني احياي شراکت در قدرت رهبري نيست، يك پيشنهاده بسيار سخاوتمندانه تلقی ميشود و تقاضاهای امريکاييها را براي ايجاد يك دولت همه شمول بايد مرفوع کرده باشد. اما شوراي رهبري ثبات و همگرایی بر لغو نتيجه انتخابات تأکيد دارد. در حالیکه به موجب احکام قانون اساسي هيچ مرجع بشمول رئيس جمهور صلاحيت ابطال نتايج انتخابات را ندارد. يگانه امکان استعفاي رئيس جمهور است!

نگرانی اصلي نهفته در اين موقف دسته انتخاباتي ثبات و همگرایی و قبول شکست انتخاباتي به معني به حاشيه رفتن از قدرت سياسي براي اتحاد شمال (جمعيت-جنبش-وحدت) و کوبيدن آخرين ميخ بر تابوت تنظيمه‌های سياسي نهفته است. نگرانی آنها در اين است که پذيرفتن اين شکست آغاز پروسه هاي قانوني بازپرسی و جواب دادن به اتهامات نقض حقوق بشر، غضب زمينهای دولتي، اختلاس در قراردادهاي دولتي، حيف و ميل کمکهاي خارجي و غيره ميباشد.

اصرار عبدالله و تيم او بر ابطال نتايج انتخابات نشان مي‌دهد که اينها در رسيدن به خواسته هاي خود هيچ احترام و اعتنايي به پروسه هاي قانوني ندارند! در حالیکه رئيس جمهور غني اقدامات فراقانوني و نادیده گرفتن قانون اساسي را رد کرده است. بايد بخاطر داشت که حتي رياست اجرائيه حکومت وحدت ملي سابقه نيز در چوکات قانون اساسي با اولين فرمان رئيس جمهور

غنی بعد از اجرای مراسم تحلیف به حیث رییس جمهور ایجاد شده بود. اما طوریکه مبرهن است، با پافشاری بالای ابطال نتیجه انتخابات، گروه عبدالله تمام راههای تفاهم سیاسی را مسدود کرده و در نتیجه دولت را به مقابله نهایی دعوت کرده است!

در هیاهوی این خیالپردازیهای سکنازیستی تجزیه طلبانه؛ نباید روشنفکران تاجیک، هزاره و ترکتابار فراموش کنند که آینده با عزت متمدنی و عادلانه مردم این کشور در همبستگی آنها با روشنفکران پشتون نهفته است نه در تقابل و مخاصمت با آنها.

حالا با شکست میانجیگری وزیر خارجه امریکا به وضاحت معلوم گردید که نظام سیاسی دولت افغانستان با دو خطر جدی مواجه است. خطر مافیای جهادی جنگسالاران که با جوهر نظام و حاکمیت قانون در تقابل قرار دارند و خطر سقوط به جهنم امارت اسلامی طالبان.

در این شرایط حساس تاریخی حمایت وطن دوستان که معتقد به حاکمیت قانون اساسی و دفاع از حقوق اساسی مردم در یک نظام جمهوری میباشند از دولت متکی به نتایج اعلام شده انتخابات اخیر یک امر ضروری است.

تحول ستراتیژیک در بیلاس حاکمیت سیاسی

نتیجه این انتخابات حایز اهمیت زیاد برای کشور بوده یک تحول ستراتیژیک در بیلاس حاکمیت سیاسی محسوب میگردد. در فرجام نسل جوان روشنفکر توانست با حمایت از یک رهبر هدفمند اکادمیک مافیای قومی جهادی تفنگسالاران را با آنهمه سرمایه های بی حساب و ملیشه های مسلح مزدور شان با پشتوانه مردم، قلم ودموکراسی از صحنه سیاسی عقب زند! مافیای قومی جهادی تفنگسالاران و کاسه لیسان شان از این تحول ستراتیژیک بسیار ناراضی هستند. بیجهت نیست که عبدالله در طرح پیشنهادی "مصالحة ملی" خود برگشت قدرت را به مافیای قومی جهادی تفنگسالاران پیشنهاد میکند "شورای عالی رهبری دولت همه شمول، متشکل از رهبران احزاب تاثیرگذار سیاسی و شخصیت های ملی می باشد". بنابر آن لازم است روشنفکران این پیروزی را ارج گذارند و اجازه ندهند این زراندوزان تاریک اندیش که با حاکمیت قانون و دموکراسی بیگانه اند دوباره قدرت سیاسی را قبضه کنند!

در کشور ما، به گفته فرید بهمن "بیشرف ترین نوع اشرافیت سیاسی میراثی" شکل گرفته است (از صفحه فیسبوک فرید بهمن، ششم اپریل 2020م). مهره های جنگسالار تنظیمی مسلح به عشق تبار، دین، مذهب و زبان از سال 2001م بدینسو قشر همیشه حاضر در قدرت سیاسی را تشکیل داده که بخاطر حفظ قدرت سیاسی و ثروتهای چپاول شده قارونی خود از هیچگونه زد و بندها و معامله و قرار و مدار دریغ نمی ورزند.

متأسفانه از آنجاییکه این اشرافیت سیاسی در محوریت عبدالله عبدالله رنگ قومی ضد پشتون دارد از حمایت کورکورانه و بیدریغ پشتون-نفرتان تاجک و هزاره در جامعه و در رسانه های متکی به سرمایگذاری ایرانیها، بشمول رسانه های اجتماعی، مستفید بوده به یک زبان همه پشتونها منجمله رهبران پشتون تبار ارگ را فاشیست، طالب و طالب پرست و طالب پرور میدانند. اتفاقاً همین خصلت پشتون-نفرتی اشرافیت-سیاسی-قومی عبدالله محور، سبب یکپارچگی نامرئی انتخاباتی پشتونها در حمایت از روشنفکران پشتون تبار ضد طالبان حاضر در قدرت سیاسی گردیده عامل اصلی شکستهای چشمگیر انتخاباتی اشرافیت-سیاسی-قومی عبدالله محور میباشد.

حیرت انگیز است که سایر بازیگران سیاسی داخلی و خارجی افغانستان از جمله امریکاییان، پاکستانیها، روسها و ایرانیها در مخالفت با این قشر روشنفکر پشتون تبار حاضر در قدرت سیاسی افغانستان و حامیان آنها با اشرافیت-سیاسی-تنظیمی-قومی عبدالله محور همدست میباشند.

يگانه دليل مشترک اين اتحاد نامقدس برداشت همگون آنها از خصلت جنگ جاري در افغانستان است که آنرا جنگ قومي ميان طالبان به نمايندگي از پشتونها و ائتلاف شمال (جمعيت-جنبش-وحدت) به نمايندگي از غير پشتونها براي احراز قدرت و برتري سياسي در افغانستان ميدانند. به اين حساب، در اين مبارزه قدرت، روشنفکران پشتون تبار حاضر در قدرت سياسي مخالف طالبان و حمايت روشنفکران پشتون تبار خارج از قدرت سياسي از آنها، همانند انگشت ششم به يک نيروي ارتعاش آور، بطور يکسان براي اتحاد شمال و طالبان و حاميان خارجي آنها منجمله امريکا و پاکستان مبدل شده اند. عدم پذيرش دولت حامد کرزي و متعاقب او دولت اشرف غني از طرف طالبان به عنوان يکطرف قضيه افغانستان را بايد از همين زاويه ارزيابي کرد.

به دلايل نامعلومي اين اشرافيت سياسي-تنظيمي-قومي با وجود شکستهاي چشمگير انتخاباتي، از کمک و حمايت و تشويق آشکار امريکاييها برخوردار است. شايد با توجه به پشتون محور بودن جنبش طالبان، هدف استراتژيک به باور امريکا ايجاد يک توازن قومي در زعامت آينده سياسي افغانستان با جبران اشتباهات کنفرانس بن بهتر حافظ منافع آنها باشد.

در حاليکه امريکاييها اين برتري و تفوق سياسي را بدون در نظر داشت ترکيب قومي افغانستان و سابقه تاريخي زعامت سياسي کشور در کنفرانس بن به اتحاد شمال ارزاني کردند، از سال 2009 به اينطرف آشکارا از زدودن پايه ها و اثرات تفوق سياسي اتحاد شمال در قدرت سياسي ناراضي اند. در نتيجه پايه گرفتن روند هاي دموکراسي در کشور واقعيتهای عيني ترکيب قومي نفوس در جامعه سنتي قوم محور افغانستان در نتايج انتخابات منعکس شده سبب شکست پيهم انتخاباتي عبدالله به عنوان کانديد دلخواه اتحاد شمال در سه انتخابات پيهم گرديد. امريکاييها آشکارا از اين روند ناراضي بوده ناگذير بر خلاف رويحه حمايت از خصلت دولت پسا طالبان در مخالفت با روند انکشاف دموکراسي در کشور قرار گرفته اند. امريکاييها آشکارا در انتخابات 2009 براي شکست حامد کرزي سرمايه گذاري و مداخله کردند که اين مخالفت آنها در کتب و نوشته هاي متعدد مقامات مسول و دخيل امريکايي تأييد شده است. امريکاييها اين مداخله را در سال 2014 تاسرحد ايجاد حکومت وحدت ملي و شموليت ۵۰/۵۰ عبدالله در دوره اول رياست جمهوري اشرف غني ادامه دادند. اخيراً با وجود پيروزي آشکار رييس جمهور غني در انتخابات سال 2019، با پافشاري و ايجاد فشار بالاي غني براي تشکيل دولت همه شمول به معني شراکت مجدد عبدالله و همراهان در قدرت سياسي پنجسال آينده بدون در نظر داشت نتايج انتخابات، حمايت آشکار خود را از اشرافيت-سياسي-قومي عبدالله محور-پشتون ستيز ابراز ميکنند.

بالاخره يکي از تئوري پردازان شوراي نظار بنام آصف منصوري در صفحه فيسبوک خود (24 مارچ 2020م) نقاب و فريب "تقلب انتخاباتي" تيم عبدالله را بدور انداخت و واضح و پوست کنده با تکیه به تعصب قومي اين گروه نوشت که "رهبران داخلي و جهادي بايد از دو دهه ... سير نزولي عبرت گرفته باشند که در اين کشور قدرت از ميله تفنگ ... حاصل ميشود نه از کار مدني يا مجرای پارلمان و انتخابات که ما فرسنگ ها از آن فاصله داريم. کسي بايد به اين آقا يادآوري کند که سير نزولي سهم اتحاد شمال در قدرت سياسي و اداري کشور ناشی از استفاده از تفنگ توسط مخالفين سياسي آنها نبوده بلکه اين سير نزولي ناشی از انتخابات و آگاهي مردم و نفرت روز افزون از استيلاي قدرت مافيايي جنگسالاران در جامعه بوده است.

اين برداشتي بود از طرز تفکر عبدالله و شوراي نظار که تحليلگران واقع بين براي توجيه موضع گيريهاي غير دموکراتيک آنها ها بالاي آن تاکيد ميکردند و حالا از زبان خودشان ميشنويم. مافياي جهادي و جنگسالار و بخصوص شوراي نظار که در بعد از ۲۰۰۱ قدرت سياسي، اقتصادي، نظامي و اداري را قبضه کرده بودند با وجود شکست فاحش در سه انتخابات

بيهم، هرگز راضی به آن نیستند که این قدرت را در پای صندوقهای رای و اراده مردم از دست بدهند با هزار حيله و توطئه همچنان به قدرت چسبیدند در حالیکه جوهر نظام متکی به قانون اساسی موجوده را اراده آزادانه مردم و انتخابات تشکیل میدهد.

پس منظر بغاوت و ستون فقرات دولت تخیلی همه شمول عبدالله را تنظیمهای جمعیت، وحدت و جنبش تشکیل میدهند. بخصوص با فروپاشی جمعیت این ملیشه های وحدت و جنبش اند که با خیالپردازی برگشت به دوران خودکامگی کامل در مناطق نفوذی خود به پشتوانه و تکیه گاه بغاوت عبدالله مبدل شده اند. دلیل اصلی این بغاوت را آصف آشنا یکی از فعالین هزاره چنین خلاصه میکند: "جان گپ این است که اگر در این مرحله ای حساس و تاریخی، ایستادگی نشود، دستکم دو تا سه نسل دیگر را باید در ذلت و حقارت زندگی کنیم. پس به هر طریقی و به هر قیمتی که می شود بسیج شوید."

در غیاب چهره های مطرح تاجیک مانند احمدشاه مسعود، قسیم فهیم، قانونی و امثالهم این عناصر ستمی سکتاریست اند که با طرح های ضد پشتون و ضد افغانی و مرکز گریز خود زمینه های فکری شورش و بغاوت عبدالله را شکل داده رهبری میکنند. این سه عنصر متشکله بغاوت هرکدام با اهداف مشخص خود که داغها و تجربه جنگهای خانمانسوز برتری طلبی فرقی میان خود را هنوز بخاطر دارند برای یک سازش تاریخی با طالبان به قیمت تمامیت دولت افغانستان، آزادیهای مردم، دموکراسی و ترقی آمادگی کامل دارند. بیجهت نیست که قریشی وزیر خارجه پاکستان از نقش مهم عبدالله در آینده افغانستان صحبت میکند.

توافقتنامه سیاسی میان رییس جمهور اشرف غنی و عبدالله عبدالله

از آنجاییکه نگرانیها در مورد توافقنامه سیاسی میان رییس جمهور اشرف غنی و عبدالله عبدالله مورخ هفدهم ماه می سال جاری 2020 میلادی بصورت عام در میان فشر عظیمی از روشنفکران کشور موجود بود لازم است این موافقتنامه را مورد ارزیابی قرار دهیم. طوریکه قبلاً گفته شد عبدالله حکومت موازی اعلام کرد، خواهان ابطال نتایج انتخابات و محاکمه اعضای کمیسیون مستقل انتخابات شد، سازش خود را با غنی موکول به گرفتن شصت فیصد قدرت دولتی و مقام صدراعظم اجرایی نمود. اما بالاخره به تقرر در پست رییس شورای مصالحه ملی و سهم 50 فیصد همکاران خود در حکومت و اعطای رتبه اعزازی مارشالی به دوستم و شمولیت او در کابینه و شورای امنیت ملی موافقه نمود.

اول - از اینکه با حصول توافق سیاسی میان رییس جمهور غنی و داکتر عبدالله عبدالله بحران ناشی از عدم پذیرش نتایج انتخابات ریاست جمهوری اخیر توسط داکتر عبدالله عبدالله در فضای مسالمت آمیز خاتمه یافت و در نتیجه بعد از این دولت قادر به عطف توجه کامل به وظایف اصلی خویش میگردد موجب تأیید شورای همبستگی افغانهای خارج از کشور میباشد.

دوم - امضای این توافقنامه، و پذیرش مقام اشرف غنی به عنوان رییس جمهور کشور، در حقیقت تأیید نتایج رسمی اعلان شده انتخابات ریاست جمهوری اخیر از جانب داکتر عبدالله عبدالله بوده که طرف تأیید شورای همبستگی افغانهای خارج از کشور میباشد و آنرا برای استحکام نظام جمهوری در افغانستان یک امر مثبت و طرف تأیید تلقی مینماید.

سوم - در عین زمان نگرانی شورای همبستگی افغانهای خارج از کشور آن است که اگر قرار باشد حکومتها بر اساس توافقیهای سیاسی ایجاد شوند، اصل انتخابات و مصارف هنگفت آن مورد سوال قرار میگیرند. بنابر آن شورای همبستگی انعقاد این توافقنامه را مخالف اساسات دموکراتیک شامل قانون اساسی که متکی به انتخابات زیر رهبری و مدیریت کمیسیون مستقل انتخابات است میداند.

چهارم - شورای همبستگی افغانهای خارج از کشور انعقاد این توافقنامه را دادن پاداش به شورش و بغاوت برای اشتراک در اداره دولت و حکومت زیر فشار ایجاد یک بحران مصنوعی دانسته و آنرا مخالف پروسه های دموکراسی در کشور و تحکیم حکومت قانون دانسته و ایجاد یک عنعنۀ نا پسند میبندارد.

پنجم - شورای همبستگی افغانهای خارج از کشور سه ماده کلیدی مربوط به ایجاد شورای عالی مصالحۀ ملی، تقرری داکتر عبدالله عبدالله به حیث رییس شورای مصالحۀ ملی و ماده مربوط به تصامیم و تصاویب شورای عالی مصالحۀ ملی شامل این توافقنامه را خارج از چوکات قانون اساسی کشور پنداشته و بدین وسیله نگرانی عمیق خود را از عواقب آنها ابراز میدارد.

ششم - در توافقنامه گفته شده که: "با امضاء این سند شورای عالی مصالحۀ ملی بر اساس توافق سیاسی میان طرفها ایجاد می‌گردد. محترم داکتر داکتر عبدالله عبدالله به عنوان رئیس شورای عالی مصالحۀ ملی پروسه صلح را رهبری می‌نماید." به موجب ماده فوق ایجاد "شورای مصالحۀ ملی" و تقرر عبدالله عبدالله به حیث "رییس شورای مصالحۀ ملی" بدون صدور فرامین مقام ریاست جمهوری صورت میگیرد. در عمل داکتر عبدالله خودش را خود مقرر کرده است. این دو عمل خارج چوکات قانون اساسی بوده اعمال غیر قانونی میباشند. خطر آن موجود است که مقام عالی ستره محکمه افغانستان در هرزمانی با صدور حکم لازم تشکیل این شورا و مقرری داکتر عبدالله را به حیث رییس آن یک عمل غیر قانونی پنداشته این شورا را فسخ نماید.

هفتم - در یک ماده توافقنامه سیاسی آمده است که "تصامیم و تصاویب شورای عالی مصالحۀ ملی نهایی بوده و در پرتو قانون اساسی کشور عملی نمودن آن الزامی می‌باشد". شورای همبستگی افغانهای خارج از کشور این ماده را نفس خود متضاد دانسته آنرا خارج از چوکات قانون اساسی و غیر قانونی میبندارد. نهایی بودن تصامیم و تصاویب شورای عالی مصالحۀ ملی در پرتو قانون اساسی کشور نبوده هیچ مقامی بشمول رییس جمهور خلاف قانون اساسی نمیتواند چنین صلاحیتی به یک ارگان دولت که در قانون اساسی موجودیت حکمی ندارد اعطاء نماید.

هشتم - تصامیم و تصاویب شورای عالی مصالحۀ ملی به امر خطیر ختم جنگ و پیشنهادات لازمۀ برای تعدیل نظام برای شمولیت طالبان در پروسه سیاسی و اجتماعی کشور سر و کار دارد. اینگونه تصامیم و تصاویب در درجۀ اول به منظوری رییس جمهور و متعاقب آن به تأیید مجلسین شورای ملی و تصویب آن از طرف لویه جرگه نیاز دارند. این ماده توافقنامۀ سیاسی نقض واضح صلاحیتهای مقام رییس جمهور بده تجرید و نادیده گرفتن شورای ملی کشور در مهمترین مسائل مربوط به ساختار نظام و آیندۀ کشور است.

نهم - با توجه به توضیحات فوق تشکیل شورای عالی مصالحۀ ملی در مغایرت با صلاحیتهای مقام ریاست جمهوری و مقام شورای ملی افغانستان بوده خارج از چوکات قانون اساسی و غیر قانونی میباشد.

بخش هفتم: شوراي نظار فرصت طلبيهای سياسي، تماميت خواهی

طوريكه قبلاً ديديم بر اساس توافق بن در سال 2001م جمعيت اسلامي و شوراي نظار كه ضلع عمده اتحاد شمال را در جنگ امريكا برضد طالبان تشكيل ميداد، به نقش كليدي در دولت پسا طالبان دست يافت كه دركابينه حامد كرزي فهميم وزير دفاع، قانوني وزير داخله و عبدالله پست وزارت خارجه را اشغال كردند.

اين گروه توانستند در همان سالهاي اول دولت پسا طالبان قدرت اقتصادي کشور را با ايجاد شرکتهای تجارتي، ترانسپورتي، بانكي، ساختماني، مخابراتي، خدماتي و غيره بنام اعضاي فاميل و اقارب، همفكران و حاميان خود "شرکتهای شوراي نظاري" بدست گيرند و با استفاده از كمكهای هنگفت دالري خارجي و سرازير كردن اين پولها از طريق اعانات، كمكهای بلاعوض، قراردادهاي بزرگ و كوچك به شرکتهای شوراي نظاري به سرمايه های قاروني نايل گردند.

اما اين تركيب نامتعادل قدرت دولتي نمیتوانست زياد ادامه يابد و ناگزير با گذشت زمان نقش شوراي نظار در پوستهای كليدي دولتي به تدريج رو به زوال گذاشت و همزمان با آن ترس شوراي نظار و جمعيت از رسيدن روز بازخواست و حساب دهی سبب آن شد تا چسپيدن به مقامهای دولتي به هر قيمت از اهداف درجه اول پاليسي جمعيت و شوراي نظار باشد. در شرايطيکه مردم با استفاده از دموكراسي و انتخابات بيش از پيش به سهمگيري همه شمول در قدرت دولتي تاكيد ميكردند، ايجاد بحرانهای، مصنوعي پيهم و مديريت اين بحرانها به هدف تضعيف دولت مركزي افغانستان استراتژي اعلان شده مافياي شوراي نظار و جمعيت است.

در هر کشور ديگري در شرايط جنگ تروريستي نيروهای سياسي و اجتماعي ضد جنگ اختلافات خود را كنار ميگذاستند و با هم دست بدست داده جبهه واحدی در مقابل دشمن ترقی و پيشرفت ميگشودند.

در عين زمان تمام كوشش خود را انجام ميدادند تا با درك نارسايبی پروسه صلح و دولت سازي در سالهای 2001-2003 به اصلاح نواقص بپردازند، كوشش كنند دولت جديد افغانستان همه پذير و همه شمول گردد. اما نه!

در افغانستان كسانيكه با بمبهای طيارات بي 52 امريكايي، دالرهایی سي آي اي، اسلحه بی حد و حصر اردوی امريكا به قدرت رسيدند، امروزه به فرعون های سياسي-اقتصادي در کشور مبدل شدند، راضي به همه پذيري نبودند، راضي به شراكت ديگران در قدرت نبودند و تمام قدرت را برای خود ميخواستند و ميخواهند.

دولت پسا طالبان و تنظيم جمعيت اسلامي

در سال 2018 جمعيت تلاش كرد با سو استفاده از حالت ايجاد شده حملات تروريستي و زير فشارهای گروههای معين امتيازات سياسي كسب نمايند و از رييس جمهور خواهان بركناري مشاور امنيتی رييس جمهور و مقامات رهبري ارگانهای امنيتی گرديد.

اما معادله طوري ديگر تغيير كرد. حرکات و اظهارات اخير جمعيت نه تنها كه قومي بودن نگرش سياسي اين حزب را بازتاب داد بلكه اين را نيز نشان داد كه جمعيت هنوز هم حزب ملی و قابل اعتماد برای مردم نشده است.

وقتي جمعيت با همان بزرگی خود می آید و استعفای يك مشاور غير اجرائی رييس جمهور را

می‌طلبد در حالی‌که کشور در وضعیت بحرانی قرار دارد و انتظار مردم از جمعیت جستجوی راه حل‌های منطقی برای بیرون رفت از بحران حاضر و همچنان حفظ اتحاد و اتفاق در بین مردم بود؛ نه تنها شکست سیاسی جمعیت بلکه یک تصویر ضعیفی و قومی را از جمعیت بازتاب می‌دهد.

صلاح الدین ربانی حزب جمعیت را یکطرف شریک حکومت وحدت ملی تعریف کرد در حالی‌که توافق حکومت وحدت ملی میان اشرف غنی و داکتر عبدالله امضاً شده و اسمی از حزب جمعیت در توافق موجود نیست و اخیراً خود حزب جمعیت اسلامی داکتر عبدالله را در هیأت رهبری خود شامل نکرده است.

انتقاد از نیروهای امنیتی از جانب صلاح الدین ربانی نیز برای ملتی که همه روزه قربانی می‌دهد خوشایند نبود و بوی حمایت مخالفین را می‌داد. در نهایت از شخصیکه عملاً در حکومت بعنوان یک وزیر ایفای وظیفه می‌کند، انتقاد کردن از وضعیت رقم خورده در حالی‌که نماینده جمعیت در حکومت هنوز هم موجود و از حکومت حمایت می‌کند، قطعاً انتظار نمی‌رفت.

به گزارش شبکه اطلاع رسانی افغانستان گفته می‌شود مقام‌های ارشد حزب جمعیت اسلامی برای گرفتن قدرت رهبری حزب دندان را تیز کرده اند. در راپوری شخصی به نام منجم زاده اخیراً می‌نویسد طوری‌که در رسانه‌های مجازی دیده و شنیده می‌شود مقام‌های جمعیت هر روز درخانه فردی جمع شده و به اصطلاح استراتژی می‌سازند و علیه همدیگر جبهه ساخته و همدیگر را به همکاری به اشرف غنی متهم می‌سازند.

جمعیت اسلامی که در دهه‌های اخیر بنا به زورگویی‌ها و وحشت و دهشت افگنی‌های گروه معینی از قلدران معلوم الحال (اکثراً) پنجشیری حیثیت و محبوبیت سیاسی اش را در میان مردم عوام به شدت از دست داده است، اینک باید بیشتر از پیش بترسد! تجرید عینی این حزب از طرف مردم عوام و موجودیت بحران درون حزبی این تنظیم، عوامل دیگری اند که رهبرانش را بیشتر از پیش بفکر فرو برده است تا بتوانند خود را جمع نمایند.

گفته می‌شود هریک از رهبران جمعیت اسلامی گروه‌های عملیاتی خود را دارند و در برخورد با معاملات دولتی نیز از همین گزینه‌ها کار گرفته اند. جابجایی اعضای خانواده، اقارب، خویشاوندان و در نهایت همفکران شان از طرف رهبران تنظیم جمعیت در نهادهای دولتی دلایل دیگری اند که فراگیر بودن و همهگیر بودن این تنظیم را زیر سوال برده و وسعت محبوبیتش را تا سطح یکی دو ولایت پایین آورده است. در وزارت داخله، بطور مثال، اکثریت کامل مقام‌ها و پست‌ها توسط باشندگان پنجشیر، تخار و پروان اشغال شده اند.

بحران در حزب جمعیت اسلامی

امضای توافقنامه صلح حکمتیار با دولت، بیرون شدن نام حکمتیار از لیست سپاه شورای امنیت سازمان ملل متحد و بیرون کشیدن اعضای حزب اسلامی از محابس افغانستان، انکشافات دیگری اند که جمعیت اسلامی را بیشتر به بحران کشیده اند، هرچند جمعیتی‌ها این موضوع را بخود نگرفته و تلاش دارند با تلاش‌های ناکام برای احیای موقف سیاسی حزب شان دست و پا نمایند اما از کجا معلوم که رهبران متفرق این حزب بتوانند حداقل پراگندگی خود را جمع و جور نمایند؟

جمعیت اسلامی که زمانی یک حزب تمام عیار راستگرای افراطی مذهبی بود، حالا مشاهده می‌شود که موضعگیری راستگرایانه افراطی مذهبی را کنار گذاشته و موضع گیری اش بیشتر قومی و سمتی است و تلاشش را به نفع گروه‌های سکتاریستی رقم می‌زند و این امر اگر در شمالي

و بدخشان و تخار علاقمندانی داشته باشد، به حیثیت سیاسیش در سایر ولایات کشور بیشتر ضربه زده است. گفته می‌شود تعدادی از اعضای حزب با تمایلات سیکولار کوشیدند پسوند اسلامی را از نام جمعیت بر اندازند.

این امر جمعیت اسلامی را در دو راهه قرار داده و انزوا تشکیلاتی اش را حتمی می‌سازد. سکتاریست‌ان بی‌مایه که تعدادشان انگشت شمار و اکثراً پرچمی‌های سابقه بوده و ساحه فعالیت شان از یکی دو ولایت شمال کشور فراتر نبوده است، این وضعیت جمعیت اسلامی را برای خود یک شانس طلایی پنداشته و تلاش دارند از تنور داغ بحران جمعیت اسلامی به نفع خود سود ببرند اما سکتاریست‌ان (چپ‌گرا دیروز) کجا و جمعیتی‌های (راست‌گرای افراطی) کجا؟ اخیراً لطیف پدرام اعلان کرد که افکارش با عقاید احمد شاه مسعود هم‌نوايي زیادی داشت.

آیا همانطوری که بعضی‌ها ادعا می‌کنند جمعیت اسلامی به مرحله آخر از هم‌پاشی اش رسیده است؟

مشکلات درون حزبی، چند دستگی رهبران و مهمتر از همه دوری جستن اعضا و هواداران از تشکیلات حزبی این‌ها همه از مسایل و عواملی فرعی اند که جمعیت را از هم پاشانده و جز حضور حباب گونه چیزی بیشتری در بدنه ندارد. اما عامل اصلی ریخت و شکست در این حزب و دیگر احزاب جهادی ریشه از بیرون دارد. اینان با افکار و ارداتی طرح ریزی شده در استخبارات غربی و نه بر اساس نیاز جامعه ما سمارق وار سر بلند کردند و اگر پشتیبانی طولانی غرب و بخصوص امریکا نمی‌بود جز نام چیزی از اینان در جامعه وجود نداشت.

جمعیت اسلامی افغانستان عملاً تنها راهی که برایش مانده بازی با احساسات قومی و زبانی و سمتی مردم است تا برای مدتی بتواند آنان را فریفته به دامش اندازند.

رزاق مامون از فرهنگیان مشهور جمعیت که با داشتن روابط نزدیک با تنظیم‌های جهادی، خوبتر از همه از مسایل درونی حزب جمعیت آگاه است در ویلاگ شخصی اش نوشت:

«جمعیت اسلامی در ظاهر امر به طور رسمی دستخوش انشعاب نشده؛ مگر از نظر عملی به پیکر پارچه پارچه شده‌ای شباهت دارد که هر پارچه اش در مسلخ چند "فرد" آویزان است؛ علامتی که در دیگر جریان های جهادی مشاهده نمی‌شود. ویژه گی فاجعه ای که جمعیت اسلامی را در برگرفته، آن است که پنج یا شش "نخبه" در عین حالی که تعلقیّت اسمی خود را از جمعیت می‌گیرند، خود، احزاب یا تشکیلات سیاسی جداگانه ای را رهبری می‌کنند و از جمعیت اسلامی در مواقع بحران یا شکست به مثابه انبار تبلیغاتی استفاده می‌کنند.»

این «نخبه» ها کی‌ها اند؟

- عبدالله عبدالله با تقلید از اوباما نام «تغییر و امید» را بر تشکل نوین‌پادش نهاد اما نتوانست کسی را بفریبد؛
- امرالله صالح که بیش از دیگران مورد توجه امریکا و سی.ای.ای است، جریانی را به نام «روند سبز» راه انداخته که با صرف دالر و فریب یک تعداد جوانان و کودکان ناآگاه و مظلوم اینجا آنجا کمپاین‌های لوکس راه می‌اندازد؛
- یونس قانونی چیزی به نام «افغانستان نوین» ساخت، حزبی که در آن جز همان افکار بنیادگرایی جمعیت هیچ چیز «نوین» عرضه نمی‌دارد؛
- ضیا مسعود با چند نفر دیگر «جبهه ملی» را ساخت و با باد کردن دالر فعالیتش به چند گردهمایی جهت نمایش نیرو در اینجا و آنجا خلاصه می‌شود.
- ولی مسعود سرگرم تجارت از «بنیاد احمد شاه مسعود» شد که پس از مرگ مسعود منبع و

مرجع اصلی ثروت این خانواده به حساب می‌آید.

- عطا محمد نور به فکر غضب کامل جمعیت، هرچند حزبی نداشت، اما با توسل به افراد مسلح خود امپراطوری اش را در بلخ بنا نهاد و سرگرم سرمایه اندوزی شد.
- اسماعیل در هرات «شورای مجاهدین» را ساخت و همراه با فهیم برای نصب افراد شان در پست‌های مهم و سودآور ولایت، ریاست، گمرک، قوماندانی امنیه و غیره در سراسر افغانستان شدند.
- تعدادی از جمعیتی‌ها نیز با استفاده از زور و تقلب کرسی‌های پارلمان را غصب کرده از آن طریق به ستمگری و معامله‌گری شان ادامه دادند.

«نخبه» های جمعیت خوب می‌دانند که با هویت فعلی و صدها دوسیه جنایت و آدم‌کشی و قتل و چپاول دیگر نمی‌توانند تحت نام «جمعیتی» نسل جوان را فریب داده مثل دوران جهاد بر شانه های آنان سوار شوند. به همین علت اینان پیایی نهادهای جدیدی می‌سازند و با علاوه نمودن کلمه «ملی» در نام آن‌ها می‌خواهند عوام‌فریبی نموده ضد ملی بودن و قومی بودن حرکت شان را پنهان کنند.

حامد کرزی در دوازده سال با پرورش و نوازش گروه‌ها و احزاب جهادی و روی قدرت آوردن رهبران این گروه‌ها تلاش زیاد به خرج داد تا پیشینه جنایات جهادی‌ها را مستور نماید و از آن‌ها به منظور حفظ قدرت شخصی در ارگ کار بگیرد. او ابتدا ضیاء مسعود را معاونش ساخت و بعد هم فهیم و متعاقب او قانونی را در کنارش نشاند و اردوی تازه ایجاد شده ملی را تحت امر فرماندهان جهادی جمعیت با اعطای رتبه‌های بلند نظامی در آورد. اما روزی رسید که با فحش و ناسزا گویی همین افراد روبرو شد، عکس‌هایش را پاره کردند و از پشت کمره‌های تلویزیون‌های سرتاسری توسط افرادی مانند مجیب رحیمی به او اهانت شد. در (27 سپتمبر 2016) شورای نخبگان جوان ولایت پنجشیر خواهان محاکمه حامد کرزی رییس جمهور پیشین افغانستان به اتهام «حامی» گروه تروریستی طالبان شد. مصلحت‌گرایی حامد کرزی بالاخره دامنش را گرفت.

اتفاقاً من هم موافق که محاکمه شود مگر نه به اتهام اینکه حامی گروه طالبان بود بلکه محاکمه شود به جرم مصلحت‌گرایی و اینکه رشد دهنده عناصر شر و فساد گروه نظاری بوده‌است.

حزب جمعیت اسلامی و سیاست‌های قومی و سمتی

به وضاحت مشاهده می‌گردد که حزب جمعیت اسلامی هنوز هم در بند سیاست‌های قومی و سمتی شورای نظار زمان مقاومت برضد رژیم اختناق قرون وسطایی طالبان است. متأسفانه با گذشت هر روز با تشدید فعالیت‌های تروریستی طالبان، حزب جمعیت اسلامی بیش از پیش در گرداب سیاست‌های قومی و سمتی در حال غرق شدن بوده و هرگاه این سیاست‌ها ادامه یابند کشور را بسوی فاجعه و مصیبت سوق خواهد داد. استفاده از سیاست‌های زمان مقاومت در برابر طالبان در برابر دولت موجوده، که خود شریک پنجاه درصد آن‌اند، از ریشه نادرست می‌باشد.

مشکل جمعیت این است که بخش عمده نفوس کشور پشتون است و جمعیت عملاً خلاف پشتون‌ها مبارزه می‌کند.

در حال حاضر استراتژی سیاسی حزب جمعیت اسلامی شامل عناصر تخریبی آتی می‌باشد:

- تحقیر آشکار قوم پشتون، زبان پشتو، فرهنگ پشتون‌ها؛

- مساوی قرار دادن قوم پشتون با طالبان؛
  - اتهام همکاری زعامت پشتون در رهبری دولت با طالبان و داعش؛
  - دامن زدن و توسعه دایم تنش با شرکای خود در دولت ائتلافی وحدت ملی؛
  - ادامه نقش اپوزیسیون در داخل دولت؛
  - عدم رضایت به سهم 50 درصد خود در دولت و مبارزه روزانه برای توسعه نفوذ خود؛
  - بهره برداری سیاسی از هرگونه عمل تروریستی دشمنان کشور و تحریک مردم به اغتشاش و قیام در برابر دولت و بالاخره
  - عدم موجودیت یک مرام سیاسی-نظامی روشن برای مقابله با تهدید تروریسم.
- در این حال بعید می‌دانم روزی برسد که جمعیت قدرت را توسط یک پروسه دموکراتیک بدست بیاورد.
- تعقیب این گونه سیاست‌ها به تحکیم موقف جمعیت اسلامی در جامعه، به استثنای مشتی افراد قومپرست، زبان پرست و اوباشان، کمک نمی‌کند. اگر این حزب علاقمند تبدیل شدن به یک حزب ملی مطابق به نیازمندی‌های تمام جامعه است، نیاز عاجل به تجدید نظر در اولویت‌های سیاسی خود دارد.
- اطلاعات ارسال شده به گزارشنامه افغانستان از سوی مراجع ناظر بر فعالیت‌های جمعیت اسلامی، تصویری از یک سردرگمی و بحران رهبری را به نمایش می‌گذارد.
- به نظر می‌رسد گره اصلی بحران، در قدم اول، حسابگیری، برخورد شفاف با سرمایه‌های «تنظیم» است و این مسأله تنش سخت اما اعلام نشده‌ی را دامن زده است.
- در گزارش آمده است که دایره رهبری جمعیت از چندین نقطه شکسته شده و صلاح الدین ربانی به علت گیرمانده گی در کشاکش‌های خانوادگی، نداشتن تجربه مبارزه و رهبری و هنر کنار آمدن با کادرهای برجسته این تشکیلات در داخل و خارج، بحران تصمیم‌گیری را حاد تر کرده است. مضاف برین، نخستین شکست سیاسی صلاح الدین در ولسی جرگه، او گیج و حواس پرت ساخته است.
- ناظر ارسال کننده موضوع مورد بحث، می‌گوید که انتصاب صلاح الدین به «ریاست مؤقت» زمینه ایجاد یک کشمکش خاموش و ظاهراً دوستانه بین افراد رده اول را سبب شده و شخصیت‌های پنجشیری از همان اول با نصب مصلحتی صلاح الدین به مقام رهبری جمعیت، دست به مخالفت زده بودند.
- درسوی دیگر ماجرا، درحالی یک سر طومار کشمکش در دست استاد عطا محمد «نور» و سر دیگرش در دست امیر اسماعیل خاناست، پروسه برگذاری کنگره جمعیت با سبوتاژ چند سویه مواجه شده است. درین جریان، چهره‌های بارز و بخشی از آرمان گرایان جمعیتی که در خارج از افغانستان زندگی به سر می‌برند؛ از هرگونه تحولات و تصمیم‌گیری‌های اتخاذ شده و اتخاذ نشده، به طور بایسته آگاه نشده اند و دقیقاً نمی‌دانند این کشتی سرانجام در چه مسیری لنگر می‌گیرد.
- صلاح الدین دردو راه قرار دارد که رهبری این تشکیلات سیاسی- نظامی نیم قرنه را تحت چه شرایطی و با چه تضمین‌هایی، به چه کسی تحویل دهد.

در خبر واصله اشاره شده است که امير اسماعيل خان محاسن سپيد جمعيت مایل است تا رفع بحران و احیای یک نظم جديد برای جمعيت از سوی جناح های جدا افتاده جمعيت بر سکوی رهبری بالا آورده شود. در جلسات داخلی جمعيت اسلامی عده ای از کادرهای میانه پایه، بحث تغییر در متن اساسنامه را پیش کشیده اند و حتی برخی به دلایلی که هنوز در افکار عمومی واضح نشده، از حذف «پسوند اسلامی» سازمان حمایت کرده اند. این طور پیداست که نوعی گرایش های سکولار يستی در جمعيت رخنه انداخته است. تجديد نظر طلبان، برآموزه های دشوار چنډ مرحله از جنگ و دفاع در بیست و پنج سال اخير استناد دارند. سکولارها ممکن است بهترین گزینه شان دوکتور عبدالله باشد.

اکنون خطری که جمعيت را هدف گرفته، آمدن حکمتیار در صحنه است. حکمتیار ممکن است شاخه های قبلاً بریده شده حزب اسلامی را پیوند داده و جمعيت را در بستر اصلی (شمال) نفس گیر کند. این درحالی است که جمعيت، بین سنت فکری و مدرنیته گرایی پس از قدرت، درجولان است؛ اما شاخه اسماعيل خان، برخی فرماندهان گستره کوه دامن و شماری از میانه پایه های پنجشیر با حزب اتحاد اسلامی (دعوت اسلامی) به رهبری استاد سیاف ملحق شوند.

در گزارش قید شده است که عطا محمد نور سرگرم ساختن یک حزب سیاسی تحت رهبری خودش است که بتواند با جناح های رقیب زانو به زانو در معامله بنشیند.

صلح با حکمتیار عملاً جمعيت را بیشتر تقسیم نمود که بالاخره بعد از گفتگوها و نشست های زیاد سران جمعيت، جمعيتی ها خواستند یک سلسله تغییرات را در حزب به وجود بیاورند تا بتوانند با حزب اسلامی رقابت سیاسی کنند.

هرچند به وجود آوردن وحدت نظر در بین سران جمعيت در شرایط کنونی دشوار بنظر می رسد اما آن ها ظاهراً سعی کردند یک توحید سیاسی را به وجود بیاورند. آن ها تجویز بزرگ کردن شورای رهبری جمعيت را کردند تا خود را بزرگتر نشان بدهند اما نا آگاه که یک اشتباه سیاسی بزرگ استراتژیک را مرتکب شدند:

بزرگ کردن شورای رهبری عمل نادرست است: احزاب سیاسی مقتدر و بزرگ هیچگاه خواهان بزرگ کردن شورای رهبری خود نیستند. به هر اندازه که شورای رهبری کوچک باشد احزاب بیشتر می توانند به توحید برسند و از پرستیژ برخوردار باشند. بزرگ کردن شورای رهبری نه تنها که توحید نظر و اجماع را به مشکل مواجه می سازد بلکه عملاً ریسک فروپاشی و توطیه را در بین حزب فراهم خواهد کرد.

آیا جمعيت یک حزب قومی است؟

اگر شما تشکیل شورای رهبری جمعيت را مطالعه کنید می یابید که جمعيت برعکس ادعاهای که می کردند یک حزب قومی است بنظر می رسد. مثلاً در شورای رهبری ۲ هزاره وجود دارد و ۱۷ پشتون در حالیکه پشتون های جمعيت نیز اشخاص خریداری شده و از تفکر آزاد برخوردار نیستند. به همین شکل اوزبیک، ترکمن و سایر اقوام افغانستان در جمعيت جای لازم را ندارند. نشر لیست شورای رهبری بزرگ جمعيت قومی بودن این حزب را عملاً ثابت کرد. این موضوع مشروعیت سیاسی و شهرت این حزب را صدمه میزند.

جالب آن بود که چهره هایی مانند دوکتور عبدالله و امراالله صالح شامل هیات رهبری نبودند.

دمیدن روح پدرام در کالبد جمعيت و شورای نظر

سوالی در فیسبوک مطرح شد که چرا جمعيت دنباله رو سکتاریزم ستم ملی پدرام شده و این ها چه

تفاوتی از هم دارند؟ چگونه خواست‌های شکستن و تعویض سمبول‌های کلان ملی پدram امروز به اهداف سیاسی جمعیت و شورای نظار مبدل شده اند؟ تاریخ افغانستان را قبول نداریم، بیرق ملی را قبول نداریم، افغانیت را قبول نداریم، نام افغانستان را قبول نداریم، سرود ملی را قبول نداریم، احکام رئیس جمهور را قبول نداریم، دولت مرکزی را قبول نداریم، در مکاتب تدریس پښتو را قبول نداریم، وحدت ملی را قبول نداریم، قانون اساسی کشور را قبول نداریم، با طالبان صلح را قبول نداریم، زبان دری را قبول نداریم؟ خلاصه هرچه به نام و مربوط افغانستان است قبول نداریم!

بخصوص اگر به سخنان و موضع گیری‌های مرحوم فهیم قسیم توجه کنیم موصوف ملی می‌اندیشید، افغانستان را قبول داشت و مخالف فدرالیزم و تجزیه طلبی هم بود. چه واقع شد که همقطاران قسیم فهیم دنباله رو پدram شدند؟

از پاسخ‌های رسیده تا حال می‌توان چنین جمع‌بندی کرد: فطرت افغان می‌نویسد پدram نخست پرچمی بود بعداً عضو جمعیت ربانی و عضو شورای نظار گردید فعلاً مسوول حزب کنگرس تاجیکان و وکیل در پارلمان می‌باشد.

به تأیید سپنتا پدram سر سپرده منافع رژیم اخوندی ایران است و مشاهده شده که قبل از مسایل مهم از سفارت ایران دستور می‌گیرد. موصوف در عین زمان چیز فهم و زیرک است. چونکه شورای نظار از خود کدام چیزی در راستای تیوری پردازی ندارند، بنا بر این هرچه که پدram برایشان می‌گوید قبول دارند. اما اکثر پاسخ دهنده‌گان يك تفاوت اساسی میان پدram و جمعیت را بر ملا کرده اند اینکه؛ جمعیت دنبال پول و پدram دنبال مقاصد خاص سیاسی خود است. طوری‌که تجربه نشان داده جمعیتی‌ها بخاطر قدرت و ثروت حاضر به هر کار هستند.

احمد شاه می‌نویسد جمعیت اسلامی و شورای نظار بخاطر رسیدن به قدرت و بقا در قدرت با چهار حزب مدغم شده است که عبارت اند از ستم ملی، پرچم، ماوویست‌ها و اخوانی‌های جمعیتی. اختلاف گروه جمعیتی نورالله عماد هم ناشی از این فرصت طلبی و زراندوزی جمعیت و شورای نظار می‌باشد.

مهجان دو می‌نویسد موضوع اساسی آن است که گروه‌های جهادی (هفت‌گانه + هشت‌گانه) در بازی‌های سیاسی همیشه از دو کارت استفاده کرده و می‌کنند؛ یکی "جهاد" و دیگری قوم‌گرایی است. در شرایط امروزی جهان و افغانستان شعارهای "جهاد" آنقدر موثر نیست بنابر آن این‌ها از کارت قوم‌گرایی برای بقای خود استفاده می‌کنند.

تعدادی از پاسخ‌ها به این نکته نیز اشاره می‌کنند که اصلاً خط مشی جمعیت به اساس تعصب قومی به میان آمده است، مسعود نخستین کسی بود که افکار قومپرستانه تاجیک و احساسات ضد پشتون را در صفوف مجاهدین به میان آورد.

نباید فراموش کرد که احمد شاه مسعود با کودتای هشت ثور به کمک پرچمی‌ها و دوستم از انتقال مسالمت آمیز قدرت از حکومت داکتر نجیب به حکومت منتخبه مجاهدین طبق معاهده جنیوا جلوگیری کرد و یک حکومت یک حزبی تاجیک تبار ایجاد کرد که باعث آغاز جنگ‌های تنظیمی در کابل گردید.

از قول فرید بهمن "برای حزب و دولت خلق-پرچم-وطن سقوط ساختار دولتی-حزبی شان بحران ایدئولوژیک خلق کرد و يك شبه عریان بودن اصلیت شان را عیان دیدند. برای خیل‌های مجاهدین پیروزی در تصرف قدرت بحران هویت را به وجود آورد و يك شبه به اسلام که تعریف می‌کردند محکم ترین لگد را زدند. این خلاها-هر دو طرف- را اسان ترین و بی درد سرتترین ایدئولوژی به سرعت پر کرد، تبار گرایی منتج شده به تبارنفرتی. به همین در صبح روز پیروزی، سگ جنگی

کابل به نمایندگی از "اقوام" شروع شد. حالا، در عصر دیموکراسی و ارداتی، توافق ها و قراردادهای بین "سران" اقوام محور سیاست را تشکیل می‌دهد که به ان "دیموکراسی توافقی" (از یعقوب ابراهیمی) قراردادی می‌توان گفت، علت همین است. تفاضی بازار سیاست تباری همین است."

غرضی لایق در دعوت میدیا می‌نویسد: "در پرخاش شرم آور تباری و برپایی نامیمون جنگ قوم‌ها، شماری تاجیک تباران به «آگاهی رسیده» و آموزش یافته برانده‌گی ویژه نمایش داده و در آزمون افغان ستیزی، مرکز گریزی و جدایی خواهی، از دیگران، به فرسخ‌ها پیشی گرفته اند. این گروه تاجیک تباران مکتبی، از «چپ» افراطی تا «راست» افراطی، از «پرچمی» و «خلق‌ی» و «شعله‌ی» و «جمعیتی» تا «اخوانی» و «ستمی» و «جهادی»، «افغانستانی» یا «خراسانی» و یا «آریایی»، دولتی و یا غیر دولتی، فرا ویا فرو افغانی، در یک سمفونی واحد و پناه بردن به سخیف ترین اسلوب ها و نازل ترین فرهنگ گفتمان و زبان چرکین، استناد های پایداری حاکمیت و یگانه‌گی افغانستان را مورد هجوم قرار داده، کتله های گسترده‌ی باشنده‌گان زیستگاه ما را آماج نکویش و سرزنش قرار می‌دهند."

غرضی ادامه داده می‌نویسد: "پشتون ستیزی متعرض و کینه جو جوهر اصلی پوینده‌گی های همین بدنه گمراه و فاسد شده مکتبی‌های تاجیک تبار را می‌سازد که با تولید و باز تولید پندارهای سقیم و جعلی و به راه اندازی ترفندهای عوام فریب، تاریخ، معنویت و سربلندی‌های باشنده‌گان سرزمین ما را مسخره می‌سازند.... در پیشینه نه چندان دور، از صبحدم هجوم نیرو های نظامی ناتو به سرکرده‌گی ایالات متحده در سال ۲۰۰۱ تا همین امروز، چهره‌های بدنام و شناخته شده‌ی تاجیک تبار، همگام با یورش دیوانه وار بر سنت‌ها، ارزش‌ها، تاریخ، ثقافت و سربلندی‌های پشتون‌ها و در همچشمی کینه توزانه با آنها، گهشماری، جبود فرهنگ و معنویت شریف و بلند پایه تاجیک‌ها را در پای رهنان «سقاوی» با سخاوت ریختند و از کیش ننگین حبیب الله کوهدامنی، آن خصم آدم و آدمانه زیستن، فقط به پاداش عقیم ساختن «حاکمیت سه صد ساله پشتون‌ها»، هیکل «خادم دین رسول الله» تراشیده و در «اعزاز» روی سیاه وی، سنت پرستش باغی‌ها و یاغی‌ها را رونق تازه بخشیدند. چنین چهره‌ها و باندها، در آگاهانه‌گی عمل و اندیشه، سرگذشت پر غرور و با فرهنگ تاجیک‌های افغانستان را با ابزار جانبداری لجوجانه از دزدان و آدمکشان شهره «جهادی» و قارون‌های مافیایی تبار خویش لکه دار ساخته و به تاجیک‌های سربلند افغانستان ذلت و شرمساری بار می‌آورند. اینها، ابهت و عظمت تاجیک تبارهای زادگاه ما را تا سطح حقیر و فرومایه چند چورگر و چند دزد حرفوی سقوط می‌دهند." لایق می‌نویسد: گمراه شده‌های تاجیک تبار، همین هایی‌که به ناجوری مدعش پشتون ستیزی سردچار اند، ... باور دارند که فرآیندهای طبیعی گذار به آدمانه زیستن را با تازیانه زبان و ادبیات آلوده و کثیف، در پناه فریب و خدعه، به بهای هویت همه گانی، به سود کوچه و بازار محل خویش سمت و سو می‌بخشند. در کنش جاری این گروه، جای درکی قانونمندی های زنده‌گی و گذار عقلایی به دولت مدنی و ضمانت سالاریت مردم را شیوه‌های نازل و بدوی سر به سنگ زدن، خشونت مابی و گریز از گفتمان سازنده و هدفمند تسخیر نموده و در لحظه‌های کوتاهی در فرودآوری، به فحش و دشنام و تحقیر دگر اندیشان چنگ می‌اندازند. قانون گریزی و لجابت در برابر راستینه‌گی‌های جامعه افغانی و زیاده خواهی و اضافه ستانی در وهله‌های ناچاری‌های حاکمیت‌ها، سرشت چنین آدم‌ها و خمیر ضمیر گنه‌کار شان را می‌سازد. ... یکی از برآیندهای سر راست جنبش‌های جاری افغان ستیز و مرکز گریز و سرکشی در برابر حاکمیت به بهانه ناروای پشتونیزه سازی ساختار قدرت، بیگمان، در بستر سازی برای دوام دست اندازی‌های خارجی و دنباله دار شدن و گسترش جنگ در ابعاد تازه تر، بازتاب ویژه دارد."

آیا مجموعه تفکر سیاسی به نام تاجیکیزم وجود دارد؟

بسیاری نویسندگان سیاسی تاجیک از اصطلاحات پشتونیزم و پشتونیزه بیدریغ استفاده می‌کنند. در

اين رابطه بک تيوريسن ضد پشتون تاجيک به نام عبدالحی خراسانی در فيسبوک نوشت: "رهبری افغانيسم، هم حامدکرزی و هم محمداشرف غني در اين سالها شبکه‌های ارتباطی با طالبان ايجاد کرده اند و حتی حکمتيار با بدنه طالبان در ارتباط منظم به سر می‌برد. در اين میان ما تاجيک‌ها... طالبان تاجيک را فراموش کردیم و در ايجاد هيچگونه رابطه سياسی با آن‌ها نبوده‌ایم حالا زمان آن رسيده است که اين ارتباط و شبکه هر چه زودتر ايجاد گردد و از آنان حمايت صورت گیرد... اکنون اولويت صلح مهمتر از انتخابات رياست جمهوری است، ضرورت استراتژيک ما اتحاد تمام نيروهای جهاد و مقاومت در بعد سياسی و نظامی می‌باشد... بهتر است یک اطاق فکر سياسی، نظامی و راهبردی تشکيل شود. لندکروزر سواران ارجمند ما بايد بدانند که اگر بخود نيايند، فردا زود است که قطار لندکروزرهای شان توسط خرسواران طالب به گورستان تاريخ هدايت گردد."

فريد بهمن در پاسخ نوشت "از دايره خبيثه جهاد و امارت و طالب و افغانيزه و تاجکيزم رها "نميشوند". خليل دهقانزاده منکر موجوديت عنصر "تاجيکيزم" شده نوشت "تاجيکيزم واژه تازه استفاده شده است که بار اول توسط خودتان استفاده شده ولی اصلاً چنين رفتاری وجود ندارد". فريد بهمن پاسخ داد "وجود دارد و شما نمی‌خواهيد ببينيد!" دهقانزاده بجواب نوشت "اگر باشد حتماً می‌خواهم ببينم!"

سؤال اين است که آیا رفتاری يا دکتورینی موجود است که "تاجيکيزم" ناميده شود؟ هرگاه چنين رفتاری يا طرز ديدی موجود باشد اصول، موازين و اهداف آن کدامها اند؟

عناصر شناخته شده تاجيکيزم:

عناصر اول: زمانی احمد شاه مسعود گفته بود "تاجيک‌ها اصيل ترين مردم اين سرزمين می‌باشند!" (به نقل از ويديو سخنان احمد شاه مسعود به شاگردانش). اين برداشت را می‌توان اولين عنصر تفکر "تاجيکيزم" حساب نمود.

عناصر دوم: بی فرهنگ خواندن قوم پشتون (به نقل از ويديو سخنان احمد شاه مسعود به شاگردانش)، حقير شمردن پيهم زبان، ادب و ادبای پشتو توسط ادیبان تاجيک؛

عناصر سوم: مخالفت با افغانستان، ملیت افغان و اساسات تاريخ افغانستان از دیدگاه ناسیوناليزم ایرانی؛

عناصر چهارم: منحصر شمردن زبان و ادب دری/فارسی به قوم تاجيک و کمک در هجوم فرهنگی ايران برای زدودن هویت مستقل ملی زبان دری در افغانستان و جایگزینی آن با فارسی مروج در ايران؛

عناصر پنجم: انحصار قدرت سياسی و در غير آن حضور در قدرت دولتی و حفظ آن که برای دستیابی، کسب و حفاظت از سرمايه های غير مشروع به هر قيمت؛

عناصر ششم: زر اندوزی بی‌باکانه با استفاده از فساد و قدرت و امکانات دولتی

عناصر هفتم: نا امیدی از راه‌های دموکراتيک انحصار قدرت؛ قبول نقش دومی در میان رهبران جهادی تاجيکو تبارز اين نا امیدی در نزد روشنفکران تاجيک در شعار غير عملی خراسان طلبی؛

عناصر هشتم: سياست بحران سازی پيهم و مدیریت بحران با استفاده از زورگویی، بالاتر از قانون شمردن خودی، تهديد حمله بر ارگ، اوباشی گری تنظیمی، هجوم‌های مسلح اوباشانه در شهر و بحران سازی پيهم!

عنصر نهم: مساوی قرار دادن و یکی شمردن روشنفکران پشتون با طالبان؛

عنصر دهم: چسبیدن به شعارهای "جهاد و مقاومت" برای توجیه استمرار رهبری شورای نظار و جمعیت و جلوگیری از تکامل مستقلانه جناح روشن فکر ملی اندیش از میان قوم تاجیک؛

عنصر یازدهم: استفاده از کارت‌های "جهاد" و قوم‌گرایی بخصوص اینکه در شرایط امروزی جهان و افغانستان شعارهای "جهاد" آنقدر موثر نیست بنابراین استفاده گسترده از کارت قوم‌گرایی برای بقای جمعیت و شورای نظار.

گسترده‌ی تبارز عناصر فوق در نوشته‌ها، اعمال و تفکر بسیاری نویسندگان، سیاستمداران و فعالین اجتماعی تاجیک مانع بزرگی در راه ایجاد و تقویت وحدت ملی مردم افغانستان در مقابله با تروریسم و بی امنیتی می‌باشد.

در حالی که تروریسم طالبان بیشترین صدمه ها را در قدم اول به قوم پشتون وارد کرده و مانع انکشاف اقتصادی و اجتماعی مناطق پشتون‌نشین گردیده، روشنفکران پشتون را مانع راه خود می‌دانند؛ انکار و نادیده گرفتن قصدی این حقیقت توسط نویسندگان و سیاستمداران تاجیک هیچ کمکی در هدف شکست و غلبه بر طاعون طالبانی و حتی در مذاکرات آینده صلح نمی‌کند.

پشتونیزم به مفهوم تفوق طلبی قومی و تاجیکیزم دو طرف یک سکه اند و از موجودیت یکدیگر تغذیه می‌کنند. یگانه راه در مقابل مردم افغانستان ملی اندیشی است بر مبنای قانون اساسی کشور.

جمعیت اسلامی، شورای نظار و سقوی چهارم

مفهوم نوین اصطلاح "سقوی"

دیده می‌شود که بسیاری‌ها معنی اصطلاح "سقوی" را نمی‌دانند و کامنت می‌نویسند. سقوی اشاره به جنبش سیاسی برهبری حبیب‌اله کلکانی برای سقوط دولت امان‌الله خان، ختم برنامه‌های اصلاحی او، تأمین سلطه ارتجاع مذهبی بود که در میان عامه مردم اعم از تاجیک، پشتون، هزاره و اوزبیک در نزدیک به صد سال گذشته به همین نام مشهور بوده است. به کتاب تاریخ فیض محمد کاتب هزاره، تاریخ غبار، هروی و غیره مراجعه کنید. این جنبش مرام‌های سیاسی و اجتماعی داشت مانند جنبش بلشویکی، پرچمی، مجاهدین، باسماچی، طالبی و غیره. هرگاه کسانی درصدد اعاده حیثیت و اعمار آبدیادگار و آرامگاه به حبیب‌اله کلکانی هستند بنابر آن با اهداف و نتایج جنبش او یا جنبش سقوی موافق هستند و اطلاق لقب سقوی برای آن‌ها کاملاً مجاز بوده جای گله و شرم نیست.

دو سال قبل با تجلیل رسمی شورای نظار و حزب جمعیت اسلامی از امیر حبیب‌اله کلکانی، اصطلاح "سقوی" بار دیگر سر زبان‌ها افتاد. این موضوع برای رهبران و تیوری پردازان شورای نظار واضح ساخت که نمیتوان این اصطلاح صد ساله را که در افغانستان نزد عامه مردم و روشنفکران تمام اقوام و قشر های جامعه با خصلت و سرشت ارتجاع سیاه مذهبی ضد ترقی و ضد هر نوع نهضت اجتماعی و ضد معارف گره خورده است از سر زبان‌ها برد انداخت. بنابراین قرار معلوم تصمیم بر آن شده تا بهتر است این "مشکل" تاریخی را به یک "فرصت" مبدل کرده سر و صورت و خصلت "ارتجاعی و ضد ترقی" اصطلاح "سقوی" را با آرایش و مکیاژ عوام‌فریبانه روشنفکری، قس‌میکه رزاق مامون می‌گوید، یک جنبش "... در استفاده از فرصت سیاسی در مبارزه با غدر و حذف در تاریخ" لقب داد. به این ارتباط رزاق مامون می‌نویسد: "از میرغلام محمد غبار تا فیض محمد کاتب در خواب هم نمی‌دیدند که روزی، نسل های پسین سقوی،

در عصر ارتباطات دييجيتالي، اين واژه را به يك اراده عظيم سياسي ترجمه خواهد كرد."

در حالي كه سكتاريست هاي چپگراي اوایل سال های 70 ميلادی ميکوشيدند شورش سقاوی را جنبه طبقاتی داده به عنوان جنبش دهقانی به جوانان انقلابی تبليغ کنند، تيوری پردازان امروز شورای نظار، بدون هرگونه معذرت خواهی و خجالت پذیری، از ماهيت قومی اين شورش به وجد آمده هيچ واهمه از خصلت عميقا ارتجاعی ضد ترقی آن ندارند.

رزاق مامون بتاريخ شنبه ۱۳ سنبله ۱۳۹۵ هجری شمسی در سايت انترنتی خود "گزارش نامه افغانستان" در مقاله تحت عنوان "تقديم به حبيب الله، نخستين خط شکن پس از هزار سال" اصطلاح "سقاوی" را به عنوان يك جنبش سياسي "در استفاده از فرصت سياسي در مبارزه با غدر و حذف در تاريخ" بيان می کند.

او می نویسد "در حال حاضر، نسل جديد "سقاوی" از مقاومت همه جانبه سياسي چهل ساله عليه بيدادگری نسل می گیرد و بدین سان، ترمینولوژی یک مجموعه فراگیر با همین واژه استفاده می شود. اختراع کلمه "سقاوی" برسیل کم زنی، دشمن شماری و نجس پنداری مخالفان در زمان نادرخان، سپس احیای آن در ادبیات قدرت در دوره طالبان، به جای آن که در برابر ذخیره بغض و سرکوفت خورده گی ده ها سال مردم، باز دارنده باشد، به نمادی از پیگیری و عزم در گفتمان قدرت، بازبینی تاریخ، به پا ایستادن تاریخ جعلی به فرق ایستاده، بازی در میدان «تاج و تخت» و پایان ابدی سنت تک اندیشی سياسي مبدل گشته است. این واژه در شرایط کنونی و اوج گیری مطالبات "عصری برای عدالت" از زهر طعن و ترس، تهی گشته است. "رزاق مامون" بدون ترس از "زهر طعن"، نسل خود را "نسل پسین سقاوی" می داند که رسالت دارند اصطلاح "سقاوی" را "به رمز عبور هویت سياسي و گفتمان تاریخی ریشه دار و ضد تک قطبی" مبدل کنند.

بدون شک اشاره رزاق مامون به "سقاوی" شهرت عامه حبيب الله کلکانی به ارتباط پیشه "سقاوی" پدر او بود که در میان عامه مردم افغانستان به عنوان "بچه سقاء" در زمان امان الله خان و نادر خان و متعاقب شناخته می شد و شورش او را به عنوان شورش "سقاوی ها" یاد می کردند. در مورد اشاره او به "پس از هزار سال" فاصله تقریبی زمان ایست که از ختم دوران حاکمیت سامانی ها در ماورالنهر تا حاکمیت نه ماهه حبيب الله کلکانی می گذرد. در "ویکی پدیا دانشنامه آزاد" از قلم یک ایرانی می خوانیم که "امیر حبيب الله کلکانی تاجیکان افغانستان را بعد از تقریباً یک هزار سال در محور قدرت سياسي قرار داد، از این نگاه دارای اهمیت فراوان تاریخی و هویتی می باشد، امیر حبيب الله کلکانی بعد از نادر افشار دومین کسی بود که حکومت تک قومی پشتون ها را در هم شکست و يك حکومت مردمی را ایجاد کرد". اشاره به نادرشاه افشار، اگر از موضوع درهم شکستن حاکمیت پشتون ها بگذریم، اشاره نادرستی است زیرا نادر افشار خودش ترکمن بود نه تاجیک و فارسیوان.

حبيب الله کلکانی در سال ۱۳۰۸ ه ش (1929م) دولت امیر امان الله خان را که نزد عامه مردم افغانستان تا امروز به عنوان شاه آزادی خواه، تجدد طلب و ترقی خواه شهرت دارد با شعارهای "کفر" و "لاتی" سرنگون کرد. در دوران حکومت 9 ماهه امیر حبيب الله کلکانی زیر القاب "خادم دین رسول اله" تمام پروگرام های اصلاحی و انکشافی امان الله خان متوقف شد، معارف و تعلیم و تربیه عصری و مکاتب ممنوع اعلان گردید. در طول تاریخ افغانستان چیزی شبیه این نوع ارتجاع سیاه را به عنوان سیاست رسمی دولت حاکم تنها در دوران حاکمیت استبدادی پنجساله طالبان در سال های 1996-2001م می توان مشاهده کرد با آنکه در دوران حاکمیت آن ها حد اقل حق معارف و تعلیم و تربیه برای پسران و مردان ممنوع اعلان نشده بود.

همان گونه که برای اکثریت قاطع مردم افغانستان اعم از هر قوم محبوبيت امیر امان الله خان ناشی

از استقلال طلبی، تجدد خواهی و ترقی پسندی او بود نه وابستگی قومی موصوف، که حتی قادر به تکلم به زبان پشتو نبود، به همان اندازه تنفر از طالبان برای اکثریت قاطع مردم افغانستان اعم از هر قوم، ناشی از خصلت ارتجاعی ضد تجدد و ضد ترقی آن‌ها بود تا وابستگی آن‌ها به عنوان عناصر سنتی قوم پشتون. همانطوری که امروز تعداد معدودی از شورش ارتجاعی "سقاوی" بخاطر وابستگی حبیب‌اله کلکانی و سایر رهبران آن به قوم تاجیک حمایت می‌کنند، هستند تعداد افرادی که از طالبان بخاطر پشتون بودن آن‌ها حمایت می‌کنند.

بدون تردید منظور رزاق مامون از "حذف در تاریخ" هزار ساله، که شورش "سقاوی" به آن پایان بخشید، ظهور مجدد قوم تاجیک به قدرت سیاسی بعد از حاکمیت سامانیان ماورالنهر، هرچند کوتاه نه ماهه می‌باشد. آیا این حذف تاریخی هزار ساله تاجیک‌ها از قدرت سیاسی توسط قوم پشتون عملی شده بود؟ واضح است که جواب این سوال منفی است زیرا از احراز زعامت سیاسی پشتون‌ها صرف سه صد سال می‌گذرد. در هفتصد سال قبل از آن‌ها چه کسانی قوم تاجیک را از حاکمیت سیاسی حذف کردند؟ حاکمیت سامانی‌ها را که اتفاقاً بالای تمام سرزمین‌های افغانستان امروزی نیز شامل نمیشد، غزنوی‌ها بخصوص سلطان محمود غزنوی خاتمه بخشید. غزنوی‌ها ترکمن اوغوز بودند از ماورای سرحدات افغانستان امروزی آمدند و برای بیش از دویست سال (977م تا 1186م) در این سرزمین‌ها حکومت کردند. متعاقب آن‌ها غوری‌ها به قدرت می‌رسند که در اتحاد سیاسی و نظامی با پشتون‌ها حاکمیت خود را برای 67 سال (1215م تا 1148م) نه تنها بالای تمام سرزمین‌های امروزی افغانستان بلکه بالای تمام شمال هندوستان نیز گسترش دادند. همزمان و به تعقیب غوری‌ها، سلجوقی‌های ترک‌تبار قدرت را بدست گرفته برای 157 سال (1037 تا 1194م) بالای مناطق غربی افغانستان امروزی و تمام آسیای میانه، آسیای صغیر و فارس حکومت کردند. به تعقیب آن‌ها خوارزم‌شاهیان به قدرت می‌رسند که از ماورالنهر بالای غرب سرزمین‌های افغانستان امروزی حکومت می‌کنند و حاکمیت آن‌ها در سال 1220م توسط چنگیز خان مغول بر انداخته می‌شود. مغول‌ها و به تعقیب آن‌ها تیموریان ترک‌تبار تا سال 1510م با کشته شدن شیبانی خان اوزبیک در مرو بدست شاه اسماعیل صفوی بالای تمام ماورالنهر و سرزمین‌های افغانستان امروزی حکومت می‌کنند. متعاقب آن‌ها سرزمین‌های افغانستان امروزی از غرب تا قندهار توسط صفویان ترک‌تبار فارس و از شرق و جنوب توسط دودمان‌های بابری دهلی اداره می‌شود.

پشتون‌ها برای بار اول در سال 1709م توسط میرویس‌خان هوتک به تسلط دویست ساله صفوی‌ها و بابری‌ها خاتمه داده یک دولت پشتون را در این سرزمین‌ها ایجاد می‌کنند که بعد از یک توقف دوره نادر شاه افشار، با ایجاد دولت احمد شاه ابدالی و به تعقیب او پسرش تیمورشاه به عنوان یک دولت ملی تا امروز ادامه دارد. تیمورشاه پایتخت را ز قندهار به کابل که شهر تاجیک نشین است انتقال می‌دهد تا دولت او از نفوذ فیودال‌های پشتون دور شود. با این عمل در طول چند نسل در نتیجه ازدواج‌های مختلط قشر جدیدی از پشتون‌ها دری زبان به وجود می‌آیند که از لحاظ فرهنگی آنقدر که به تاجیک‌ها نزدیک اند به همان میزان از پشتون‌ها سنتی بدور هستند. این قشر جدید بیروکرات است که در حقیقت زمام امور دولت‌های افغانستان را از امیر دوست محمد خان به بعد در همکاری با روشنفکران تاجیک و سایر اقوام در اختیار دارند. بنابر آن به دولت‌های افغانستان از زمان امیر دوست محمد خان به این طرف برچسپ قبیله‌ای زدن به نادانی و بی‌خبری نویسنده‌گان از ساختمان اجتماعی و سیاسی اقشار حاکم کشور نمایندگی می‌کنند.

سوال این جاست که این، به گفته رزاق مامون، "حذف در تاریخ" و یا بهتر تر بگوییم کمرنگی نقش تاجیک‌ها در تاریخ هزار ساله سیاسی این سرزمین ناشی از چه عواملی است؟ آیا ناشی از کمتر بودن نسبی تعداد نفوس آن‌هاست؟ مبرهن است که تعداد نفوس تاجیک‌ها کمتر از نفوس

پشتون‌ها است اما نفوس تاجیک‌ها به مراتب بیشتر از ترک‌تبارها می‌باشد در حالی‌که ترک‌تبارها نقش بسیار برانزده و چشمگیری در تاریخ این سرزمین بازی کرده اند. بنابر آن علل آن را در سایر زمینه‌ها باید جستجو کرد که این خود یک مباحثه جدی و مهمی را نیاز دارد و باید بر اساس یک تحقیق دقیق حوادث تاریخی و اجتماعی به آن پرداخته شده عوامل آن مشخص شوند. اما آنچه از بررسی تاریخ یک‌هزار ساله منطقه مبرهن است این کم‌رنگی ناشی از تخویف و اعمال سیستماتیک زور و تشدد توسط قوم پشتون نبوده است.

بر اساس نوشته رزاق مامون جنبش "سقاوی" را به چهار مرحله آتی می‌توان تقسیم کرد:

1. سقاوی اول (جدی ۱۳۰۷- میزان ۱۳۰۸ ه ش) یا زمان حاکمیت حبیب‌اله کلکانی؛
2. سقاوی دوم (۱۳۷۵-۱۳۷۱ ه ش) حکومت ربانی-مسعود؛
3. سقاوی سوم (۱۳۹۳-۱۳۸۰ ه ش) دوران مقاومت ضد طالبان شورای نظار؛ و
4. سقاوی چهارم (۱۳۸۱ ه ش -) بازگشت شورای نظار و شرکت در قدرت سیاسی.

سقاوی اول (جدی ۱۳۰۷- میزان ۱۳۰۸ ه ش) یا زمان حاکمیت حبیب‌اله کلکانی

به گفته رزاق مامون "پیدایش «سقاوی اول» در شرایط ویژه سیاسی و اجتماعی دهه اول 1300 خورشیدی، چیزی در مقیاس نخستین اقامه نیم بدد و توان سوز تاریخی (کمتر آگاهانه) در نبرد عدالت خواهانه برای اثبات حضور و سهم در قدرت بود. سقاوی اول، برای پاشیدن خشم و خروش، خط سرنوشت خویش، تئوری مدون نداشت؛ اکنون که قریب نود سال از آن می‌گذرد، نیز از داشتن تئوری مبتنی بر ارزیابی انتقادی و طبقه بندی شده محروم است. در آن ایام، ابزار نقد وضعیت و روش مقابله، با یک رشته قواعد مذهبی و عامیانه صورت می‌گرفت."

آیا این تئوری بافی درست است؟ آیا شورش "سقاوی اول" واقعا "نبرد عدالت خواهانه برای اثبات حضور و سهم در قدرت بود" یا یک شورش ضد ترقی و ضد تجدد ارتجاع سپاه مذهبی که برای برگرداندن چرخ زمان و چرخ معارف و تعلیم و تربیه عصری بدوران تاریک پندارهای قرون وسطایی؟ این شورش از شورش سلف خود شورش ملای لنگ در پکتیا در سال 1924م چه تفاوتی داشت؟

باید بخاطر آورد که در سال ۱۳۰۳ (1924م) شماری از ملاها و روحانیون افراطی به تحریک انگلیس‌ها علیه دولت امان‌الله خان دست به تبلیغ زده مردم را به شورش واداشتند. آنان تمامی اصلاحات دوره امانی را خلاف دین اسلام خوانده، این شاه مترقی و وطن‌دوست را کافر و جهاد علیه او را فرض اعلان کردند. مگر این ملا در دستی قرآن و در دست دیگر قانون جزاء امان‌الله خان را گرفته در میان قبایل که متأسفانه از سواد و دانش بی‌بهره بودند فریاد نمی‌زدند که: کدامیک را قبول دارید! قرآن یا قانون را؟ طبعاً مردم می‌گفتند: قرآن را. باید بخاطر آورد که انگلیس‌ها که خود را در این توطئه پیروز می‌دانستند دست به مداخله مستقیم زده و یک تن هندو به نام عبدالکریم را زیر نام پسر امیر محمد یعقوب خان داخل قوم خُدران پکتیا نموده که رهبری اغتشاش را به دست گرفت. در آغاز جنگ به نفع شورشیان پیش می‌رفت چون از یک سو بودجه دولت به اتمام رسید و از سوی دیگر ۸۰۰ عسکر دولت به یکبارگی کشته شدند که این ضربه سختی بر پیکر رژیم نوپای امانی بود. در همین دوره بود که عبدالکریم با حمایت انگلیس‌ها در پکتیا دعوای امارت نمود. از آنجایی که اکثریت مردم افغانستان از خدمات دولت امانی راضی بودند، جمع وسیع یک‌صدا علیه این اغتشاش جاهلان برخاستند که منجر به سرکوب آن شد. میر

غلام محمد غبار در «افغانستان در مسير تاريخ» (جلد اول، ص ۸۰۹) مي‌نويسد: «...همين‌که دانستند اغتشاش پاكيتا ماهيت مذهبي ني، بلكه ماهيت سياسي و آنهم به مداخله دولت انگليس دارد، همه به حمايت دولت برخاستند و بر ضد نفوذ خارجي متحد گرديدند." مهار اين شورش كه بيش از يكسال به طول انجاميد بار سنگيني بر دولت امانى بود. تقريباً ماليات يكساله در آن به هدر رفت و متعاقباً در لويه جرگه پغمان شاه امان‌الله مجبور شد كه با روحانيون مرتجع از راه مامشات پيش رفته بخشي از برنامه اصلاحاتش را كنار گذارد. در نتيجه اين زحمات و همكاري وسيع مردم، شورش سرکوب و سران باغي فرارى شدند. درين ميان ملاي لنگ و ملا عبدالرشيد كه به كوه‌ها پناه برده بودند توسط مردم دستگير و تسليم دولت داده شدند. به تاريخ ۴ جوزاي ۱۳۰۴ ملاي لنگ و ملا عبدالرشيد با ۵۱ تن از همدستان شان بعد از اينكه حكم اعدام بر آنان صادر شد، طي مراسمي در تپه مرنجان اعدام شدند و چندصد تن ديگر به ولايات شمالي تبعيد شدند. حالا اگر ما شورش "سقاوی اول" را "نبرد عدالت خواهانه" مي‌دانيم آيا شورش سلف او شورش ملاي لنگ هم نبرد عدالت خواهانه است يا خير؟ يا اينكه افتخار "نبرد عدالت خواهانه" را تنها يك تاجيك مي‌تواند داشته باشد و نه ساير اقوام؟

سقاوی دوم (۱۳۷۱-۱۳۷۵ ه ش) حکومت ربانی-مسعود

رزاق مامون مي‌نويسد كه "«سقاوی دوم» شصت و سه سال بعد از سرکوب دولت اضطرابي «سقاوی اول»، در يك نبرد سرنوشت ساز، قدرت سياسي را در اختيار خود گرفت. ظهور دوباره خود را با جنگ تعريف كرد و دوره چهار ساله حكومت گري را با جنگ پايان داد و به فاز پنج ساله «مقاومت تاريخي» گذر كرد؛ مقاومتی كه حبيب الله بالآخر اشتباه بزرگ، مخومه اعلام کرده بود."

اين "نبرد سرنوشت ساز" كه سقاوی دوم در نتيجه پيروزي در آن "قدرت سياسي را در اختيار خود گرفت" کدام نبرد است؟ آيا منظور در اين جا نبرد با دولت‌هاي حزب دمكراتيک خلق و حاميان اردوي سرخ آن است؟ به يقين كه چنين نيست. در هشت سال از حاكميت 14 ساله حزب دمكراتيک خلق ببرک کارمل و بيروي سياسي عمدتاً غير پشتون او قدرت سياسي را بدست داشتند و همچنان به گواهي اكثر مجاهدين آنزمان و اسناد محرم كه امروز از محرميت خارج شده اند احمد شاه مسعود سال‌هاي زياد اين دوران را در تباني با اردوي سرخ در حالت آتش بس سپري نمود.

به تعريف رزاق مامون «سقاوی دوم» "ظهور دوباره خود را با جنگ تعريف كرد". از احمد شاه مسعود ويديو كلبي در يوتيوب موجود است كه در آن به صراحت اعلام مي‌كند در بحبوحه انتقال قدرت از داکتر نجيب اله به دولت ائتلافي مجاهدين مطابق به توافق جنبوا، با اقدام يکجانبه خود در بدست گرفتن قدرت دولتي به كمك جنرال دوستم "از يك توطئه بين‌المللي جلوگیری كرد". به اين‌صورت احمد شاه مسعود از شراكت قدرت دولتي با سائر احزاب ائتلاف جهادي جلوگیری نموده تمام قدرت نظامي را در اختيار خود گرفته سبب مشتعل شدن يك جنگ خانمان‌سوز تنظيمي در كابل شد كه به قيمت هزاران باشنده شهر كابل، جنوسايد افشار و تخریب شهر انجام يافت. بنابر آن طوري كه مي‌بينيم منظور نويسنده از "نبرد سرنوشت ساز" نبرديست كه احمد شاه مسعود در مقابل ساير گروه‌هاي جهادي منجمله حزب اسلامي و حزب وحدت انجام داد. نا گفته پيدا است كه در اين تخریب شهر كابل و كشتار هزاران باشنده بيگناه شهر نقش گلبدین حکمتیار و راکت اندازی‌های بيدريغ او بالاي شهريان بيدفاع را نيز نمیتوان نادیده گرفت.

حاکمیت "سقاوی دوم" بجز درد، رنج و بی عدالتی چور و چپاول و بی امنیتی و استقرار مجدد حکومت‌های ملوک‌الطوایفی ارتجاعی، عقب گرا و ضد ترقی دست‌آورد دیگری برای مردم کشور

اعم از پشتون، تاجیک، هزاره، اوزبیک و سایر اقوام نداشت. به جهت نبود که سقوط ناگزیر این رژیم انارشی با تأیید اکثریت کافه مردم کشور روبرو شد.

نباید فراموش کرد که پیروزی سهل و ساده جنبش طالبان در برابر انارشی "سقاوی دوم" قبل از همه چیز ناشی از خصلت خرابکارانه، چپاول‌گرانه، هرج و مرج، انارشی، بی‌امنیتی، بی‌حرمتی، بی‌دولتی، بی‌قانونی و شرایط ملوک‌الطوایفی است که در دوران حاکمیت "سقاوی دوم" در افغانستان حکمفرما بود. مردم افغانستان از دولت قبل از همه چیز امنیت می‌خواستند و این امنیت را دولت طالبان برایشان به قیمت استیلاي یک رژیم دراکونی اسلام قرون وسطایی فراهم کرده به آرزوی آنانی که استقرار حاکمیت صدر اسلام را تمنا داشتند جامه عمل پوشانید.

سقاوی سوم (۱۳۸۰-۱۳۹۳ ه ش) دوران مقاومت ضد طالبان شورای نظر

رزاق مامون می‌نویسد: "در فاز سوم «سقاوی»، همزمان با سقوط جبهه قومی- نظامی طالبان، برآیندی با محتوای پخته تر، از شکم جنگی ریشه‌دار به مشاهده رسید. در اردوگاه کلاسیک قدرت «پشتون»، تغییری به وجود آمد. ملاهای ساخت پاکستان، بافتار رهبری قبیله‌ای در شرق و جنوب مملکت را که همواره بر سکوی جرگه و خودگردانی قومی استوار بود، به هم زد و به جای بزرگ قبیله، ملای افراطی نشست. یکی از دلایل پا برجا ماندن مقاومت «سقاوی سوم» تنها بیداری و تجربه جنگ نبود؛ این نکته نیز مطرح بود که ملاهای پشتون، فقاقت غنی شده مذهبی را جایگزین اصول مدارا و تدبیر قبیله‌ای کردند."

در این تفسیر رزاق مامون از خصلت اجتماعی و سیاسی حاکمیت طالبان و اختلاف فاحش آن با اردوگاه کلاسیک قدرت «پشتون»، به نکته جالبی، یا بهتر بگوییم به اعتراف مهمی بر می‌خوریم. موصوف در ضمن تئوری پردازی ناخواسته تأیید می‌کند در حالی که اردوگاه کلاسیک قدرت «پشتون»، همواره بر سکوی جرگه و خودگردانی قومی و اصول مدارا و تدبیر قبیله‌ای به زعامت بزرگ قبیله استوار بوده است. ناگزیر این اصول مدارا و تدبیر قبیله‌ای عامل مهمی در عدم موجودیت جنگ‌های قومی و مذهبی سنی و شیعه در طول سه صد سال گذشته بوده است. برعکس در رژیم طالبان این نظم اجتماعی برهم خورده به جای بزرگ قبیله، ملای افراطی پشتون تبار ساخت مدارس پاکستان با "فقاقت غنی شده مذهبی" نشست که در غیاب اصول مدارا و تدبیر سنتی قبیله‌ای پشتون‌ها یکی از عوامل بروز جنگ‌های قومی و مذهبی شیعه و سنی و در نتیجه تداوم مقاومت "سقاوی سوم" محسوب می‌گردد.

سقاوی چهارم (۱۳۸۱ ه ش -) بازگشت شورای نظر و شرکت در قدرت سیاسی

رزاق مامون می‌نویسد که: "عصر «سقاوی» چهارم، هم اکنون نیمی از قدرت سیاسی را در دست دارد و از نظر تئوری، بر کارشویه های مقاومت مستمر برای تقسیم عادلانه قدرت در آینده تکیه دارد." او می‌نویسد که: "استراتژی نسل تازه «سقاوی» تسجیل هویت سیاسی پایدار در منازعه قدرت، با تکیه بر آموزه‌های منفی و مثبت «سقاوی اول» است؛ ورنه، حاکمیت تک قومی از بهار سال 1371 به بعد دفن شده است." رزاق مامون بطور ناگهانی دوران پنجساله حاکمیت "تک قومی" طالبان را به فراموشی سپرده با بی مروتی از کمک بزرگی که طیارات بی 52 امریکایی، قطعات خاص قوای امریکایی، میلیون‌ها دالر سی‌ای و وسایط و تجهیزات نظامی امریکایی در باز گرداندن "سقاوی چهارم" به قدرت ایفا کرد اظهار امتنان نمی‌کند.

رزاق مامون اضافه می‌کند که "درایام حاضر، جامعه از حالت انجماد بیرون آمده و دوام حکومت گری تک قطبی زیرسوال رفته است." او می‌نویسد: "مانور اجتماعی- تباری امروز، «سقاوی ها» معطوف بر درس گیری از فرهنگ سیاسی عقب گرایانه پیشین و تلاش برای انجماد آن است تا دو

باره مکرر نشود. حبيب الله دانش سياسي بر مقتضای موقعيت خویش نداشت... شاهکار تاریخی او، شکستن بنیاد یک سو پنداری قدرت بود و او خیلی ساده اثبات کرد که «حق پادشاهی» از بارگاه عرش برای کسی و کسانی نازل نشده است. مهم ترین مؤلفه ماندگار کارنامه او، مقاومت سرسختانه در جنگ گرم، تا آخرین نفس بود؛ به همان میزانی که تسلیم شدن ناگهانی اش به سوگند نادرخان، سخت بیهوده و غیرقابل جبران بود. در این قضیه معلوم می شود که بر عکس حبيب اله کلکانی، سلف هم فکر و هم عقیده او ملای لنگ و همراهانش تسلیم نشدند بلکه دستگیر شده و همانند کلکانی و همراهان او اعدام شدند. بنابر آن اگر شاهکار تاریخی کلکانی، شکستن بنیاد یک سو پنداری قدرت بوده باشد در شکستن این قدرت ملای لنگ و همراهان او هم کوشیدند اما بدون پاداش پادشاهی و بدون پاداش احیای حیثیت و تدفین مجدد.

رزاق مامون می نویسد "ما شاهد بودیم که «سقاوی دوم» از نظر سیاسی و مذهبی به همان خط حبيب الله قدم گذاشت؛ مگر بخش آخر داستان تسلیمی وی به دشمن را از کارنامه خود حذف کرد. احمد شاه مسعود باری درباره امیر حبيب الله خان با سخنانی مملو از حس دریغ چنین گفت: «آدم به دشمن تسلیم می شود؟ هیچ جنگی اگر نمی کردی و فقط در دامنه های شمالی گذشت می زدی و هر یک ماه یا سه ماه بعد یک تک تفنگ می کردی، سرنوشت نظام و سیاست در افغانستان در بست در دست یک خاندان باقی نمی ماند.»

برنامه سیاسی عصر "سقاوی چهارم"

اما آنچه را رزاق مامون نمی گوید آن است که عصر «سقاوی» چهارم، اکنون به ظاهر نیمی از قدرت سیاسی را در دست دارد و از نظر تئوری و شیوة کار، برای باز گرفتن تمام قدرت که در دوران "سقاوی دوم" در اختیارش بود در یک مبارزه مداوم بر ضد حرکت زمان در تکیه است. بدنام کردن انتخابات سال 2009 و به تعقیب آن بدنام کردن انتخابات بعدی سال 2014 و سال 2019 به بهانه های تقلب، تهدید حمله بر ارگ، سرازیر کردن اوپاشان مسلح در سالگرد شهادت احمد شاه مسعود، تهدید قیام های سبز، نارنجی و گلایی. تهدید آوردن صد هزار نفر به کابل، ایجاد ائتلاف های سیاسی با بازیگران تاریخی شورای نظام، شعارهای تغییر نظام سیاسی، سیستم فدرالی و غیره همه در جهت تأمین هژمونی قدرت یکپاره سازی اعمال می شود.

نباید فراموش کرد که بعد از به قدرت رسیدن مجدد شورای نظام در سال 2001 با مداخله نظامی امریکا، سقاوی چهارم، اگر ترمینالوژی رزاق مامون را بکار گیریم، قدرت حقیقی مطلقه سیاسی، نظامی و فرهنگی را در افغانستان بدست گرفت و تا امروز در دست دارد. بطور نمونه در یک مرحله احمد ضیا مسعود معاون اول رییس جمهور بود، فهیم قسیم وزیر دفاع، یونس قانونی وزیر داخله، داکتر عبدالله وزیر خارجه و امراله صالح رییس عمومی امنیت ملی. سقاوی چهارم در عقب چین حامد کرزی، که از پشتیبانی کدام حزب سیاسی متشکل و تنظیم جهادی برخوردار نبود، به اعمال قدرت مطلقه خود می پرداخت. اقمار محلی قدرت در ولایات دوباره احیا شد، در نتیجه فساد گسترده مالی، اقتصادی، غضب زمین های دولتی، سوء استفاده از قراردادهای دولتی، چپاول عواید گمرکی، چپاول میلیاردها دالر کمک های خارجی از طریق ایجاد سازمان های غیر دولتی (ان جی او ها) که این کمک ها را تطبیق می کردند، رهبران شورای نظام یا سقاوی چهارم به فرعون های زمان مبدل شدند. خانواده های ربانی، مسعود، فهیم، عطا محمد نور، اسماعیل خان، قانونی، غیره با ایجاد صدها شرکت خصوصی، شهرک های راهپشی، بلند منزل ها، شرکت های ترانسپورتی، دستگاه های تلویزیونی و رسانه یی و غیره اقتصاد کشور را در بست در اختیار خود گرفتند.

تمام استراتژی نسل تازه «سقاوی» را تحکیم قدرت سیاسی یکپاره سازی قوم تاجیک تشکیل داده با هرگونه احیای مجدد و شراکت در قدرت توسط پشتون ها مخالفت می کنند. به این ارتباط فراموش

نکنیم اخطار های مکرر لطیف پدرام را که

"با استفاده از امکاناتی که موجودیت نیروهای بین‌المللی برای ما فراهم کرده باید کار را یکطرفه کرد و سمبول‌های بزرگ ملی را در افغانستان تغییر داد و افغانستان را از ریشه عوض کرد."

در این گیر و دار سقاوی چهارم در تلاش شکستن تمام سمبول‌های ملی افغانستان، از جمله اسم، ملیت، هویت و تاریخ، زبان، لهجه، مصطلحات ملی و تمامیت ارضی آن گام برداشته شعارها طوریست که اگر تمام قدرت سیاسی دوباره حاصل نشود، فدرالیسم قومی و تجزیه کشور راه حل ثانی خواهد بود.

امیدوارم هرگز استیلای فاشیسم و استبداد قومی را تجربه نکنیم

در یک مقاله کوتاهی در فیسبوک نوشته بودم که در اکثر مناطق پشتون‌نشین افغانستان، منجمه در خوگیا ننگرهار، در مساجد تمام قریه جات به کودکان اعم از پسر و دختر در کنار کتاب‌هایی مانند قرآن شریف، پنج کتاب، کتاب‌های بوستان و گلستان سعدی شیرازی و همچنان اشعار حافظ تدریس می‌گردید و ملاها به حافظ و سعدی با القاب حضرت خطاب می‌کردند.

هدف از آن نوشته من در مورد هم‌پذیری فرهنگی، کوششی صادقانه برای نزدیکی و تفاهم اقوام برادر کشور بود. برای دست یافتن به این هدف، اشاعه فرهنگ خوب و دانستن بهتر همدیگر از دوران کودکی لازم است. تعامل نیکوی مساجد در قریه‌های پشتون‌نشین مثال خوبی بود که مطابق آن از صدها سال به اینطرف شاگردان پشتو زبان در پهلوی قرآن شریف و پنج کتاب، با کتاب‌های گلستان و بوستان سعدی و اشعار حافظ آشنا می‌شوند. یکاش چذین عملی در قرا و قصابات غیر پشتون‌نشین هم رواج یابد و شاگردان با نوشته‌های پشتون‌هایی مانند رحمان بابا و خوشحال خان نیز آشنا شوند.

متأسفانه از میان صدها کامنت رسیده، حتی یک تاجیک شناخته شده روشن‌فکر پیدانشد که تجربه مدارس مناطق پشتون‌نشین را به دیده تحسین بنگرد. برای این متعصبین ضد قوم پشتون، پشتو و پشتون همسان با زبان دری و قوم تاجیک نیست و نمی‌خواهند پروسه هم‌پذیری موجود باشد. این متعصبین فکر می‌کنند از یک قوم برتر و نژاد بالاتر هستند و پشتون‌ها را بديده حقارت می‌نگرند. خدا را شکر که پشتون‌ها یک قوم بسیار شریف، با ادب و بردبار هستند و 15 سال می‌شود که هر روز توهین‌های این متعصبین را می‌شنوند اما باز هم تحمل می‌کنند.

زبان دری را پشتون‌ها فرا قومی ساختند، با خود به هندوستان بردند (اکثریت افراد اردوی غزنوی‌ها و غوری‌ها را پشتون‌ها تشکیل می‌دادند)، در افغانستان زبان دری را زبان رسمی اداری ساختند. اگر پشتون‌ها متعصب و فاشیست می‌بودند و زبان خود را بر مردمان غیر پشتون تحمیل می‌کردند امروز بعد از 300 سال حکومت کردن کسی در افغانستان دری را یاد نمی‌داشت همه مجبور بودند پشتو تکلم کنند. مانند عرب‌ها که در ظرف دوصد سال استیلای فاشیستی خود بالای فارس زبان آن‌ها را، زبان پهلوی را، از استفاده بر انداختند تا آنکه فارس‌ها ناگزیر زبان مردم خراسان، زبان دری را زبان خود ساختند. متأسفانه ایرانی‌ها امروز همان کار را با ترک‌ها، کردها و عرب‌ها می‌کنند در تمام ایران نشرات ترکی، کردی و عربی وجود ندارد میدانید چرا؟ برای اینکه فاشیسم فارس کردی، ترکی و عربی را اجازه نمی‌دهد. هزاره‌ها در ایران حق دخول به پارک‌ها و بعضی شهرها را ندارند، در گورستان ایرانی‌ها دفن شده نمی‌توانند، در شفاخانه‌ها با آن‌ها با تعصب برخورد می‌گردد.

خوشبختانه پشتون‌ها متعصب نبودند، به ارزش دری بیشتر از نظاری‌های امروزی پی برده بودند و آن را طرف استفاده قرار دادند. متأسفانه این به قیمت نادیده گرفتن انکشاف زبان خودشان، زبان

پشتو تمام شد و اين در حقيقت خيانت زمامداران پشتون به فرهنگ خودشان بود. اگر زمامداران پشتون در ۳۰۰ سال متعصب و فاشيست مي‌بودند اين همه هنرمند طراز اول، دانشمند، داکتر، انجينر، متخصص، کارمندان عالي‌رتبه دولتي، ديپلمات، سفير، وزير و صدراعظم غير پشتون در کشور موجود نمي‌بود. اينهمه وصلت‌های خانواده‌گي با غير پشتون‌ها انجام نميشد.

در طول 300 سال حکومت افغان به استثنای حادثه هزارمجات در زمان عبدالرحمن خان، هيچ واقعه قابل تذکر سرکوب قومي در کشور صورت نگرفته است. تمام اقوام کشور در کنار هم با برادري و صلح زندگي کرده اند. قريه‌ها و شهرهای پشتون‌نشين نادر بلکه خرابتر هم هستند. سطح تعليم و تربيه در مناطق پشتون‌نشين بهتر از ساير مناطق نيست، ثروت در دست پشتون‌ها نيست. بلند منزل‌ها، گنج‌های قاروني، مليشه‌های مسلح، ماشين دولتي در اختيار پشتون نيست. پس اين فاشيزم پشتون که مي‌گويند در 300 سال در افغانستان پا برجا بوده در چه مظاهري امروز خود را نشان مي‌دهد و در چه مظاهري به نفع قوم پشتون تمام شده است که روشنفکران تاجيک و هزاره دهل به گردن آويخته روز و شب در کوچه و بازار جار مي‌زنند؟ آنچه در افغانستان موجود بود استبداد و بي‌عدالتي بود، عدم موجوديت دموکراسي بود، فساد اداري بود، عقب ماندگي مزمن اقتصادي و فرهنگي بود، جهل و بيدانشي بود که عواقب آن را تمام اقوام برادر کشور تجربه مي‌کردند.

از 15 سال به اينطرف، بطور مثال، که در هزارمجات قدرت محلي عملاً بطور خود مختار بدست احزاب جهادي هزاره است و از بخش بزرگ کمک‌های بين‌المللي نيز برخوردار بوده اند چه دست‌آورد قابل ملاحظه به مقايسه زمامداران گذشته افغانستان دارند؟

تعدادي پيوسته از ناقلين پشتون در صفحات شمال به عنوان يك عمل فاشيستي ياد آوري مي‌کنند. اين اشخاص فراموش مي‌کنند که در عين زمان صدها هزار خانواده ناقل تاجيک، اوزبیک و ترکمن بعد از استيلای بخارا و سمرقند و خيوه و مرو در دو موج، اول بعد از استيلای روسيه تزاری بالای اين سرزمين‌ها و بار دوم بعد از انقلاب بالثويکي روسيه به صفحات شمال کشور سرازير شدند و زمامداران افغانستان با آغوش باز آن‌ها را پذيرفته خانه و زمين در اختيار آن‌ها قرار داده اند. من حتي يك روشن‌فکر تاجيک را نديدم که از اين ناقلين ياد آوري نمايند.

هرگاه بجای حامد کرزي مصلحت گرا يك سياستمدار ديگر پشتون، مثلاً اشرف غني، با ديد روشن سياسي استراتژيک در قدرت مي‌بود امروز اين شوراي نظاري‌ها به گنج‌های قاروني از راه‌های غير قانوني دست نمي‌يافتند، امروز اين متعصبين قدرت دولتي را به قيمت نادیده گرفتن پشتون‌ها، اوزبیک‌ها، ترکمن‌ها و بلوچ‌ها و غيره اقوام در اختيار نمي‌داشتند، امروز جنگسالاران جهادي سلاحکوت‌ها و اردوهای شخصي نمي‌داشتند، امروز تلويزيون‌ها، راديوها، روزنامه‌ها و مجلات شخصي با پول سپاه انقلاب ايران به تهاجم فرهنگي خود در کشور ما فعال نمي‌بودند.

به گفته آقای شفيع اعظم يك دوست فيسبوكي "در 15 سال متواتر توسط افغان و خارجي بمبارد شديد خانه زمين و اطفال ما اينده ما دور از تعليم شد و اين‌ها هنوز هم بر اين فکر است که ما بر ايشان حاکميت داريم و حکمراني. اي کاش زندگي پشتون را با ديگران مقايسه مي‌کرد در ميافت که ما مظلوم بوده ايم يا حاکم!" آقای روشن خادم مي‌نويسد: "تمام کامنت‌ها را خواندم به دو چيز تاسف کردم اول به نظر تنگ و فاشيستي و از اخلاق دور بعضي غير پشتون‌ها و دوم تاسف به خوش‌باوري پشتون‌ها که هنوز هم شما فاشيست‌های پوچ مغز غير پشتون را برادر مي‌دانند. يك روز اين پلنگ از خواب بيدار مي‌شود".

آن کسي را که ما روشن‌فکر غير پشتون تصور مي‌کرديم روز و شب در فکر نوشتن جعليات ايست تا چهره‌های فرهنگي پشتون‌ها را شخصيت کشي کند، تا از قوام فرهنگي قوم پشتون جلوگيري کند،

تا فرهنگ آن‌ها را به باد تمسخر بگيرد. تاكی اين فتنه‌گري ادامه خواهد يافت؟ آن يکی ديگری تاريخ کشور خود را به تمسخر می‌گيرد، به توهين بانيان اينکشور می‌پردازد زیرا اتفاقاً آن‌ها پشتون بوده اند.

هرگاه اين وضع ادامه يابد، در نتیجه دامن زدن به تعصبات ضد پشتون، به احتمال زياد در انتخابات بعدی یک پشتون‌خواه شناخته شده مقام رياست جمهوری را با بیش از دو ميليون رای اضافی از آن خود خواهد ساخت و اينبار بهانهٔ تقلب هم مانند قصهٔ چوپان و گرگ، گوش شنوایی نخواهد يافت. حتی اگر پشتون‌ها متفق شوند و یک کاندید در دور اول معرفی کنند انتخابات آینده در دور اول تمام خواهد بود. می‌گویند جواب بی پير را بی مذهب می‌دهد. آنوقت به ارزش پشتون‌های دموکرات معتدلی مانند ظاهرشاه، ميوندوال، اعتمادی، شفيق، داکتر نجيب، کرزی و اشرف غنی پی برده خواهد شد.

شاید هم اين رييس جمهور جديد اسماعيل يون يا حکمتيار باشد!

سپوتنيک دری در مقالهٔ بتاريخ اول جوزا می‌نويسد به گزارش رسانه‌های هندی و هورا مانپريد سفير هند در کابل دیداری با گلبدین حکمتيار داشته و اين دیدار را یک دیدار «به يادماندنی» و تاريخی خوانده و گفته است که حکمتيار اکنون سکوی اصلی رقابت بين هند و پاکستان است.

اين ناظر هندی با صراحت نوشته است که برای «بازگشت دوباره حکمتيار» ده‌ها سال سرمايه گزاری شده و او به بزرگ‌ترين قدرت در افغانستان مبدل خواهد شد. اما از منابعی که چنين سرمايه‌گزاری را انجام داده اند، نامی نبرده است.

نويسنده هندی گفته است که دیدار سفير هند با رهبر حزب اسلامی اسباب شگفتی آی اس آی نشده است زیرا آی اس آی همه روزه از تمامی فعاليت‌های حکمتيار به طور منظم مطلع است و آن را زیر نظر دارد.

وی زمان برگشت حکمتيار به کابل را به دليل ضعف سياسی حکومت «وحدت ملی»، تغيير وضع امنیتی به نفع طالبان، نتیجه‌گيري امريکا در مورد برنده نشدن در جنگ و نیاز به یک چهره‌ای قدرت مند در افغانستان، بسيار با اهميت خوانده است.

اين منبع در مورد جزئیات و موضوع اصلی دیدار سفير با حکمتيار معلومات نداده است؟ اما دیدار رهبر حزب اسلامی با سفير هند در کابل را یک دیدار تاريخی خوانده شده است.

متأسفانه با گفتار و اعمال متعصبين تاجیک و هزاره يکروز به گفتهٔ برادر هزاره ما احمد سعیدی: "اين ديو پشتون بيدار شدنی است" و آنروز شما معنی سلطهٔ استبدادی و فاشيزم را خواهيد دانست و تفاوت انسان فاشيست را از انسان دموکرات خواهيد شناخت. خدا کند هرگز استیلای استبداد و فاشيزم قومی را تجربه نکنيم.

چرا یک تعداد برای تغيير نظام در عجله هستند؟

فرصت طلبان سياسی از اين حالت بهره برداری سياسی نموده با براه اندازی حرکت "رستاخيز تغيير" علناً سقوط دولت را شعار روز ساخته، با اشاعهٔ دروغ، تفتين، فريب مردم را به اغتشاش، برهم زدن نظم و امنيت عامه تشويق کرده و دامنهٔ اين فعاليت‌ها را توسعه دادند.

طوری‌که دیده می‌شود، صلح با حکمتيار و ظهور مجدد او در کابل معادلات قدرت را در افغانستان تغيير داده است. جمعيت اسلامی، شورای نظار، سکتاریستان ستم ملی به همکاری جامعهٔ مدنی

وابسته و مطبوعات و مبصرين سياسی وابسته برای تغيير نظام در عجله هستند. به گفته لطيف پدram می‌خواهند "تا دير نشده کار را يکطرفه کنند!"

موصوف به تاريخ دوم ماه ثور سال جاری يک بيانيه مطبوعاتی به دفتر منطقه‌ای خبرگزاری ايرانی تسنيم، فرستاد و در آن نکات ضمن ساير مطالب ياد آور شد که:

- " در برابر انحصارگری‌های دولت می‌ایستد و ساختار سياسی افغانستان بايد تغيير کند؛
- حکومت افغانستان بگذارد که اقوام اين کشور مسووليت حفظ مناطق محل سکونت‌شان را خود به عهده بگيرند؛
- زمانی که از اهميت تغيير در ساختار سياسی افغانستان سخن به میان می‌آيد و راه حل‌ها برای رسيدن به صلح و ثبات شناسایی می‌شود، هم خودی‌ها و هم انحصار طلبان به برگزاری انتخابات وعده می‌دهند؛
- در کشوری که نهادهای دموکراتیک هنوز شکل نگرفته اند چگونه به انتخاباتی که تبليغ می‌کنند بايد اميدوار بود؛
- در انتخابات افغانستان از خاک پاکستان ده‌ها هزار نفر بيگانه شرکت می‌کنند و سرنوشت انتخابات اين کشور را رقم می‌زنند؛
- تلاش‌هایی وجود دارد تا در انتخابات آینده افغانستان زمینه تک قومی شدن پارلمان فراهم شود؛
- برای يک مقاومت سراسری آمادگی خواهيم گرفت؛"

پيشنهاده او در مورد اجازه دادن دولت افغانستان "به اقوام اين کشور برای مسووليت حفظ مناطق محل سکونت‌شان" ماهيت سيستم فدرالی او را بر ملاء می‌سازد. برای يک لحظه فرض کنيم دولت چنين اجازه را به زون قطغن که شامل ولايات قندز، تخار، بدخشان و بغلان است به عنوان يک واحد فدرالی داد و اقوام اين زون خود را مسلح ساختند؟ آیا می‌توان نتايج فاجعه بار تطبيق اين پيشنهاده را تصور کرد؟

اگرچه پدram تأييد می‌کند که در انتخابات شرکت خواهد کرد اما طوری که از بيانيه او ديده می‌شود از همین حالا زمینه‌های تکرار شعارهای "تقلب انتخاباتی" را فراهم می‌سازد تا در صورت شکست خود و همفکران او بهانه‌های مطلوب داشته باشد. او به انتخابات و پروسه دموکراسی عقیده ندارد. بنابر آن سوء استفاده از هر مصیبتی، هر فاجعه‌ای که او بتواند خشم مردم را به عوض تروريستان متوجه دولت کند و دولت را ضعیف سازد برای او غنيمت است.

اجندای نظام فیدرالی قابل پذیرش افغان‌ها نیست

یکی از علت‌های ديگر شکست و ناکامی جمعيت مبارزه برای اهداف غير قابل پذیرش در کشور است. خراسان خواهی جمعيتی‌ها یکی از اين مثال‌هاست که خلاف احکام قانون اساسی در ضدیت با قوم پشتون خواهان تغيير اسم افغانستان، باز نگری به تاريخ افغانستان، تغيير هويت ملی افغانستان بوده هويت "افغان" را که معرف تمام مردم اين سرزمين باشد قبول ندارند. همچنان جمعيت می‌خواهد افغانستان دارای نظام فیدرالی باشد در حالی که اکثریت مردم با اين اجندای جمعيت نه تنها که مشکل دارند بلکه آن را تلاش برای تجزیه کشورشان تلقی می‌کنند.

اتحاد های موقت تنظيم ها

بحرانهای سیاسی در افغانستان بطور مصنوعی ایجاد میشوند، ریشه در قدرت طلبی و ترس از دست دادن قدرت های انحصاری شانزده سال اخیر دارد.

بر اساس گزارش های مطبوعات عطا محمد نور از حزب جمعیت اسلامی و محمد محقق از حزب وحدت اسلامی مردم افغانستان در مراسم نامزدی باتور دوستم پسر جنرال عبدالرشید دوستم رهبر حزب جنبش اسلامی در شهر انقره ترکیه ائتلاف کرده و مجموعه از خواست ها و مواضع مشترک شان را اعلام داشته اند.

این سه تن که هم اکنون عضو دولت می باشند، از جمله جنرال عبدالرشید دوستم که فعلاً در ترکیه به سر می برد، معاون اول ریاست جمهوری، محمد محقق معاون دوم ریاست اجراییه افغانستان و عطا محمد نور نیز والی بلخ می باشد. گفته می شود که صلاح الدین ربانی وزیر خارجه افغانستان و احمد ضیا مسعود اعضای حزب جمعیت اسلامی نیز از این ائتلاف حمایت می کنند. از سخنان اخیر احمدولی مسعود هم بر می آید که او هم کلاه خود را در معرکه به نفع "اتحاد جدید شمال" انداخته است.

این ائتلاف جدید توسط کسانی که خودشان را در تشکیل حکومت "به حاشیه رانده شده و مزدوی" می دانند و محمد اشرف غنی رئیس جمهور افغانستان را به "انحصار قدرت" متهم می کنند ایجاد شده است.

تشکیل این ائتلاف جدید این را می رساند که آن ها از کاخ سپیدار نیز نا امید شده اند و خود برای آنچه حق شان در ساختار نظام می خوانند، آستین بر زده اند. رئیس اجراییه که مشکلات خودش را با ریاست جمهوری دارد، هنوز در مورد این ائتلاف اظهار نظر نکرده است.

به وضاحت معلوم است که تمام اختلافات بر سر تقسیم قدرت است. تمام این جناها از سهم خود در دولت ناراضی هستند. این آقایان مردانگی و شهامت آن را هم ندارند که از مقام های خود استعفا داده و یک اپوزیسیون سیاسی را در مقابل دولت تشکیل داده برای پیروزی در انتخابات بعدی دست بکار شوند.

آنچه را این آقایان فراموش می کنند این است که در یک نظام ریاستی مجریان اداره دولت مرکزی تنها و تنها به سلیقه و نظر رییس جمهور انتصاب می شوند تا رییس جمهور قادر باشد برنامه دولت خود را به میل خود عملی نماید. این سیاست ها و برنامه ها است که باید ملی بوده منافع تمام اقوام را در نظر بگیرند نه اینکه چند نفر از چند قوم که صلاحیت نمایندگی از قوم خود را ندارند، در رأس امور باشند.

مهمتر از همه آنکه برای ولینعمت دولت موجوده، یعنی حکومت امریکا، دانستن و تأیید موقف رییس جمهور غنی هیچ مشکلی ندارد زیرا این سیستم مطابق نورم های سیستم ریاست جمهوری امریکا طراحی شده است.

این مثلث ائتلافی جدید سال ها را در اتحاد و هم در مخاصمه با هم گذرانده اند. دوستم، محقق و عطا محمد نور در رأس سه قوای ملیشه ضد طالبان به پول و اسلحه سی آی ای و با کمک قوای اختصاصی امریکایی و بمب های طیارات اف 18 در ماه های اکتوبر تا دسمبر سال 2001 از استقامت های کیشنده، بامیان و سر پل بالای مزارشریف هجوم آوردند. این ها در حدود دهدادی رسیده بودند که طالبان شهر مزارشریف را تخلیه کرده عقب نشینی کرده و شهر را بدون جنگ به این سه نفر وا گذاشتند. متعاقباً عملکرد این سه جنگسالار در کشتار تسلیم شدگان و زندانیان در

مكتب سلطان رضيه، در قلعه جنگي مزار شريف و در دشت ليلي، هر سه را متهمين درجه اول نادیده گرفتن حقوق بشر و اجرای جنايات جنگي قابل کيفر در محاکم بين المللی میسازد.

اتحاد اين سه در مزار شريف تا سال 2003 دوام کرد و در آنسال در مزار شريف در یک بازی قدرت باهم درگیر شدند که عطا از آن پیروز سر بدر کرد. آخرين برخوردهای آتشداد دوستم و عطا محمد نور نزدیک به یکنیم سال قبل بود.

موقف سياسي ايتلافيون از چه قرار بود

• دوستم در معرض بررسی قضايی اتهامات تجاوز جنسی توسط او بالای ايشیجی والی سابق جوزجان قرار دارد. دوستم می خواهد طراح و مجری پالیسی های امنیتی دولت غنی باشد. در حالیکه اشرف غنی رییس جمهور است و حق دارد سیاست های استراتژیکی امنیتی خود را و تیم اجرایی خود را طوری که دلش می خواهد انتخاب کند. یک کودک هم می تواند بفهمد که حذف دوستم و تضعیف او که کمر رییس جمهور را در انتخابات بسته کرد، بیش از همه به ضرر خود اشرف غنی است. متأسفانه این عملکردهای غیر مسوولانه و تفنگسالارانه خود دوستم است که او را با افراد قوم خودش در گیر کرده و امروز تجرید شده از ترس پیگرد قضایی در تبعید داوطلبانه بسر می برد.

• محمد محقق رهبر حزب وحدت اسلامی مردم افغانستان چندی قبل شکایت کرد که مقام های پولدار را به دیگران می دهند. موقف موصوف به عنوان رهبر سیاسی قوم هزاره با بروز جنبش روشنایی شدیداً در معرض خطر قرار گرفته است!

• بعد از تشدید اختلافات عطا محمد نور با داکتر عبدالله و عدم شامل کردن عبدالله در هیأت رهبری حزب جمعیت اسلامی، عطا محمد نور تهدید کرد که با صدهزار نفر بکابل خواهد آمد تا خواسته های جمعیت را بر آورده سازد! این خواسته ها را عطا محمد نور مدتی قبل 30 سفیر و 30 معین، چندین رییس مستقل و 15 سناتور انتصابی برای جمعیت اسلامی خوانده بود. والی بلخ اخیراً هم از گسترش دولت (تعداد وزرا) سخن گفته است تا تعدادی را او نامزد کند.

بنابر آن این ایتلاف نه کسی را غافل گیر می کند و نه وزن زیادی را به همراه دارد.

راه حل بحران چگونه پیشبینی میشد؟

صرف دوسال از میعاد پنج ساله دوره ریاست جمهوری اشرف غنی باقیمانده بود و قرار بود در سال آینده انتخابات شورای ملی و شورا های ولسوالی ها برگزار گردند. وخامت بیشتر فضای سیاسی اگر رییس جمهور اشرف غنی را به اعلان حالت اضطرار وادار کند به نفع مخالفین سیاسی دولت نیست.

من فکر نمی کنم اعلان حالت اضطرار به نفع حزب جمعیت، شورای نظار، حزب وحدت، جنبش اسلامی دوستم و جنبش روشنایی و سائر مخالفین دولت باشد برای اینکه مردم عادی که از حالت موجود و مانور های سیاست بازان تبارگرا خسته شده و بازگشت به زندگی عادی روزمره را خواهند اند از اعلان حالت اضطراری استقبال خواهند کرد.

با اعلان حالت اضطرار، رییس جمهور اشرف غنی چیزی را از دست نخواهد داد. از روز اول ریاست جمهوری تا امروز او را فاشیست، تمامیت خواه، قومپرست، طالب و داعش می گویند و از این ها بدتر صفتی باقی نمانده تا به او نسبت دهند.

بنابر آن نبايد وخامت اوضاع سياسي را بطور مصنوعي تا آنجا بالا برد که ريبس جمهور مجبور به استفاده از آخرين حربه قانوني که در اختيارش است گردد.

پايين بودن سطح درک افراد از دموکراسي و عملکرد غير دموکراتيک مقامات مسوول که داد از دموکراسي می‌زنند نيز یکی از دلايل اساسي ناموفق بودن پروسه دموکراتيزه ساختن جامعه است. صلاح الدين رباني با حفظ مقام وزارت خارجه از اشتراک در یک جلسه بينالمللي که وزارتخانه خودش دعوت کرده بود خود داري می‌کند. عطا محمد نور مکرر به دولت مرکزی التيماتوم صادر کرده دست زدن به اغتشاش‌های رنگارنگ را تهديد می‌کند. دوستم معاون اول رياست جمهوری تقاضاهای مکرر مقام لوی ثارنوالی را برای انجام تحقيق در قضيه ايلچی نادیده گرفته خود را تبعيد کرد.

من شخصاً برای موجوديت ميکانيزم‌های مناسب قانوني برای تضمين سهمگيري متناسب اقليت‌های قومي، اجتماعي، مذهبي در امور اداره دولتي، چه در سطح ملی و چه در سطوح ولايتي و محلي مخالف نيستم. بطور مثال در سيستم رياستي فدرالي امريکا ريبس جمهور بر اساس مجموع آرای مستقيم مردم انتخاب نمی‌گردد بلکه ريبس جمهور بطور غير مستقيم توسط یک کالج انتخاباتي انتخاب می‌گردد. هر واحد فدرال (ايالت) دارای یک سهميه معيني از اعضاي کالج انتخاباتي است که متناسب با درصدي نفوس ايالت مربوطه نمی‌باشد. اين عدم تناسب که در ظاهر یک بيعدالتي آشکار است بخاطر جلوگیری از نفوذ بیش از حد ولايات پرنفوس مانند کاليفورنيا، نيويارک، ماساچوست و غيره بالای نتايج انتخابات رياست جمهوری وضع شده و امکان آن را فراهم کرده تا ايالات مرکزی کم نفوس نيز در انتخاب ريبس جمهور نقشي داشته باشند.

در قانون اساسي موجود افغانستان ميکانيزم لازم برای دادن صلاحيت‌های بیشتر به ولايات موجود است (میتوان زونهای اداره ملکی منطقوی مانند زون مرکز، مشرقی، جنوبی، شمالي، قطغن، ترکستان، هرات، هزارمجات ياهزارستان، سيستان، لوی کندهار ایجاد کرد). لويه جرگه آینده می‌تواند سيستم‌های انتخابي شوراهای ولايتي و محلي را تقويت نموده و مقام‌های وزير اعلاي هر ولايت را از میان اعضاي شورای ولايتي در نظر بگیرد تا امور اجرائي و انکشافی ولايات را مطابق به نیازهای محلي هدايت نمایند اما تعيين مقام والی ها بايد از صلاحيت‌های ريبس جمهور باقی بماند.

با موضوع تعديل قانون اساسي برای ایجاد مقام "صدراعظم اجرائي" و يا آنطوري که يونس قانوني تصريح کرد، ایجاد یک "نظام پارلمانی"، بايد بسيار مسوولانه برخورد کرد. لازم است هرذوع اقدام از مجرای ميکانيزمی که در خود قانون اساسي تصريح شده صورت بگیرد. اين وظيفه حکومت وحدت ملی است تا کمسيونی را از اهل خبره در مورد تعيين نمايد تا اين کمسيون تمام جوانب قضيه را، نظريات موافق و مخالف و عوقب آن‌ها را ارزيابی کند. کمسيون بايد:

اول: از تمام احزاب سياسي، سازمان‌های اجتماعي مدني، اهل خبره و شخصيت‌های ملی تقاضا نمايد تا پيشنهادهات خود را در مورد تا یک زمان مشخص به کمسيون ارايه نمايند؛

دوم: کمسيون پيشنهادهات رسیده را جمعبندي و ارزيابی نموده از مجموع آن‌ها چند امکان مشخص تغيير در مواد مربوطه قانون اساسي را تنظيم نموده به مباحثه همگانی برای مدت معين و محدودی از طريق مجالس مستقيم گفت و شنود در مرکز و ولايات و هم توسط رسانه‌ها قرار دهد؛ و

سوم: کمسيون نتايج نهايي مباحثات و عکس‌العمل عامه را که در رسانه‌ها انعکاس يافته اند جمعبندي و ارزيابی نموده از مجموع آن‌ها چند امکان مشخص تغيير در مواد مربوطه قانون اساسي را که جامعه بر آن‌ها تاکيد نموده اند تنظيم نموده به حکومت وحدت ملی تقديم نمايد.

چهارم: حکومت وحدت ملی بعد از ارزیابی نظریات کمیسیون تعدیل قانون اساسی، پیشنهادات لازم را (پیشنهادات مواضع متفاوت) را برای مباحثه در لویه جرگه تنظیم نموده لویه جرگه را برای مباحثه و تصمیم‌گیری در مورد آن‌ها دعوت نماید.

با پیروی از اینگونه یک پروسه تفاهم ملی می‌توان راه‌های حل به مسایل ملی پیدا کرد.

گسترش ابعاد مذهبی جنگ در افغانستان

قرار اطلاعات در حمله دو انتحار کننده بر مسجد الزهرا در غرب کابل، این دو انتحاری با شجاعت یک افسر پولیس نتوانستند داخل مسجد شوند، در نتیجه یکی از این حمله کنندگان کشته و حمله کننده دیگر خود را در داخل آشپزخانه این مسجد منفجر کرد که ۴ کشته و ۸ زخمی برجای گذاشته است. حمله کننده گان را بعضی‌ها دو و بعضی دیگر سه نفر نوشته اند که در شامگاه بیستمین روز ماه مبارک رمضان انتحاری‌ها بر نمازگزاران مسجد الزهرا در غرب کابل حمله کردند.

تروریست‌ها به کمک هوشیاری و بیداری نیروهای امنیتی، نتوانستند به هدف اصلی خود که هدف قرار دادن وحشیانه جماعت نماز گزار بود، دست پیدا کنند؛ اما با این وجود، شماری نظامی و غیر نظامی، از جمله حاجی رمضان حسین زاده یک منتقد قومی در جریان این رویداد به شهادت رسیدند.

داعش مسوولیت عملیات را بر عهده گرفت.

تروریست‌ها به کمک هوشیاری و بیداری نیروهای امنیتی، نتوانستند به هدف اصلی خود که آماج قرار دادن وحشیانه جماعت نمازگزار بود، دست پیدا کنند؛ اما با این وجود، شماری نظامی و غیر نظامی، از جمله یک منتقد قومی در جریان این رویداد به شهادت رسیدند و این حمله، بازتاب‌های وسیعی را در سراسر کشور برانگیخت.

باید به خاطر داشت که اینگونه حملات سال‌ها قبل از بروز داعش با اوج‌گیری جنبش تکفیری وهابی در پاکستان در سی سال گذشته به تکرار واقع شده بود. حالا با صدور جنبش تکفیری وهابی داعش به افغانستان، ما شاهد اینگونه حملات هستیم.

هدف از این حملات اشاعه نوعی رویارویی فرقه ای و جنگ مذاهب اسلامی در افغانستان است. این اصلی ترین هدفی است که دشمن تروریستی با حمله مکرر بر مساجد و مراکز مذهبی در افغانستان در پی دست یافتن به آن است.

حمله بر عزاداران حسینی در زیارتگاه سخی در کابل و بلخ، حمله بر عزاداران اربعین حسینی در مسجد باقرالعلوم کابل، حمله بر مسجد جامع هرات، حمله بر مسجد الزهرا کابل و چندین حمله دیگر از این نوع در غزنی، ننگرهار و... همه این‌ها تنها به این هدف صورت می‌گیرد که شیعه و سنی به عنوان دو فرقه بزرگ و مهم اسلامی در افغانستان، رویاروی همدیگر قرار بگیرند و تجربه تلخ جنگ فرقه‌ای در عراق و لبنان و پاکستان، این بار در افغانستان نیز عملیاتی شود.

وهابیون و تکفیری‌های سلفی، بارها به صورت آشکار، اذعان کرده اند که امام ابوحنیفه را قبول ندارند و با اهل سنت حنفی از اساس و در اصول، مشکل دارند.

با این حساب، وضعیت امروز جهان اسلام و در این مورد خاص، سرنوشت مشترک مردم افغانستان اعم از شیعه و سنی، تقابل تاریخی با وهابیت تکفیری است.

شخصی با تخلص قزلباش چه خوب در فیسبوک نوشت:

"مذهب حنفی بهترین مذهب اهل سنت و اهل سنت افغانستان بهترین اهل تسنن دنیا اند.

منحيث يك شيعه من تا ساليان زياد فرق شيعه و سنی را نمی‌دانستم و همه دوستانم از اهل تسنن بودند.

این خودش نمایانگر اتحاد و یکنلی ما بود.

امروز هم بهترین دوستانم سنی اند و به وجود هر يك شان افتخار می‌کنم.

نخیر ایران به هیچ صورت رهبر ما شیعیان افغان شده نمی‌توانند و نه وهابی های سعودی رهبریت سنی‌های افغان را دارند، چون این دو کشور مذهب را با سیاست یکی نموده تجارت مذهبی می‌کنند!"

واقعا همین طور است اگر اسلام گرایان سیاسی بگذارند مردم ما از هر مذهب هیچ مشکلی با همدیگر ندارند.

در قدم نخست باید این حقیقت را روشن کرد که وهابیت تکفیری و تروریسم برآمده از آن، نه به شیعیه ارتباطی دارد و نه به سنی. آن‌ها عمال و ایادی استکبار، صهیونیسم و مسیحیت صهیونیستی هستند که هدف شان، در نهایت نابودی اسلام و استیلای کفر بر سرنوشت جمعی مسلمین است.

خوشبختانه واکنش‌های خردمندانه ای که از سوی مراجع و مجامع مختلف سیاسی و مذهبی و مردمی در سراسر کشور نسبت به حمله اخیر تروریسم وهابی بر مسجد الزهراي غرب کابل نشان داده شد، این امیدواری را ایجاد کرد که شیعیه و سنی باهم برادر اند و می‌دانند که وهابیت تکفیری دشمن مشترک هر دو است و باید دست به دست هم با این تهدید فراگیر و در حال شیوع، مبارزه کرد و این مهم به کمک حرکت‌های جوانان آگاه و بیدار کشور مانند حرکت زیدایی که از سوی دانشجویان شیعیه و سنی دانشگاه پولی تخنیک کابل نشان داده شد، موضع گیری‌های صریح، بی پرده و شجاعانه علما و مراجع معتبر مسلمان و همراهی و حضور به هنگام و فراگیر مردم، به سرعت محقق خواهد شد و حامیان صهیونیست و استکباری ایدئولوژی منحنی و انحرافی تکفیر و ترور و رژیم‌های مزدور و دست نشانده منطقه را از رسیدن به اهداف شوم شان برای همیشه ناامید و سرخورده خواهد کرد. باید خاطر نشان کرد که:

- اینجا ایران نیست که سنی‌ها حتی یک مسجد نداشته باشند؛
- اینجا عربستان نیست که شیعیه‌ها حق عبادت نداشته باشند؛
- اینجا بحرین نیست که اکثریت شیعیه از تمام حقوق سیاسی و اجتماعی محروم باشند؛

اینجا افغانستان است که از سال‌های سال مسجد و تکیه خانه در یک کوچه اعمار و مردم اش برادرانه مصروف عبادت اند و در مقابل قانون حقوق، وجایب و مسوولیت های هر دو برابر است.

پس زنده باد افغانستان و زنده باد مردم نجیب و شریف ان به هر قوم و مذهبی که هستند نور چشم یک دیگر هستند.

عنصر حکمتیار

هر چند بسا از تحلیلگران و صاحب نظران، در مورد صلح با حکمتیار دیدگاه‌های مختلفی را ارایه می‌دارند و هریک از این دیدگاه‌ها نشان‌دهنده علایق این تحلیلگران نسبت به حکمتیار می‌باشد.

با آنکه حکمتیار اعلان داشت که در حال حاضر در فکر شمولیت در دولت نیست اما آنچه واضح است این است که آمدن حکمتیار به کابل در نهایت بر هم خوردن فرمول 50-50 شراکت قدرت دولتی حتمی است که در این میان جمعیت اسلامی از همین حالا نمیتواند بر هم خوردن این فرمول خود ساخته خاینانه را تحمل نماید.

در عین زمان بعضی اعضای بلند پایه دولت تمامیت داخلی دولت را بر هم زده علناً، با حفظ مقام خود در دولت، خلاف احکام قانون اساسی به فعالیت‌های حزبی، سمتی و قومی ضد دولت می‌پردازند و به دولت اولتیماتوم صادر می‌کنند. امراله صالح با حفظ مقام وزارت به انتقاد شدید از گلبدین حکمتیار پرداخت و صلاح الدین ربانی وزیر خارجه از تریبیون حزب جمعیت به دولت اولتیماتوم داد تا رییس جمهور حنیف اتمر مشاور امنیتی و سائر مقامات رهبری ارگان‌های امنیتی را برکنار کند و هم چنان بر اساس فیصله حزب جمعیت از اشتراک در اجلاس بین‌المللی صلح کابل خودداری کرد.

بخش هشتم: مسائل مبهم سياسي امروزي و ريشه هاي آن

مسائل مبهم سياسي کدامها اند؟

سوال‌هایی که به تکرار در مطبوعات، رسانه‌ها و بخصوص رسانه‌های انترنتی اجتماعی مطرح گردیده مورد مباحثه قرار میگیرند عبارت‌اند از اینکه:

- ریشه‌های بی‌ثباتی سياسي در کشور کدامها اند؟
  - آیا در شرایط جنگ تحمیلی طالبان، دفاع از جمهوریت و ارزشهای دموکراتیک آن ارجحیت دارد یا پرداختن به مسائل ملی و نابرابریهای سمتی، قومی و زبانی؟
  - آیا ما یک ملت واحد از مجموع اقوام کشور داریم یا خیر، مانند ملت ایران، ملت پاکستان، ملت هند؟
  - هرگاه قبول کنیم که ملت واحد از مجموع اقوام کشور داریم که در جهان به نام "ملت افغان" معروف است، آیا این ملت با وجود داشتن مشخصات قومی، زبانی، مذهبی و ستمی اقوام متشکله خود آیا دارای هویت مشترک ملی است یا خیر؟
  - هرگاه ملت مشترک داشته باشیم، هویت ملی ما در بر گیرنده کدام عناصر می‌باشند؟
  - آیا انکار کردن از موجودیت ملت واحد و هویت مشترک ملی راه و اقدام مناسب برای مرتفع کردن نابرابری‌های ملی گذشته است؟
  - ریشه‌های موضع‌گیری‌های ضد ملی در کجاها نهفته اند؟
  - واقعیت‌های تاریخی، آریانا، ایران، خراسان و افغانستان کدامها اند؟
  - آیا تأسیس این کشور ناگزیر بود؟
  - آیا بانیان دولت افغانستان برخلاف خواسته‌های اقوام کوچک‌تر کشور عمل کردند؟
  - آیا می‌شد اسم دیگری بالای این کشور در وقت تأسیس آن گذاشت؟
  - آیا شیوة حکومت‌داری سلاطین ما متفاوت از همسایگان بود؟
  - پشتون‌ها چه نقشی در دولت‌های افغانستان داشته‌اند و آیا نقش آنها در مقابل سایر اقوام کشور ظالمانه و خصمانه بود؟
  - چگونه میتوان جلو افراط‌گرایی مذهبی را گرفت؟
  - چگونه می‌توان این جنگ تباهکن را ختم کرد؟
  - چگونه می‌توان یک دولت مؤثر را که برابری اجتماعی، آزادی سياسي و حاکمیت قانون را تأمین کرده راه را برای پیشرفت اقتصادی و اجتماعی کشور هموار کند ایجاد کرد؟
- این‌ها از جمله سوال‌هایی هستند که جوانان ما درصدد پیدا کردن پاسخ‌های مستدل به آنها هستند. در این مجموعه کوشش می‌گردد تا جای امکان پاسخ‌های لازم به این سوالات و ده‌ها سوال دیگر پیدا گردد.

ریشه‌های بی‌ثباتی سياسي در کشور

کودتای نظامی ۲۶ سرطان سال ۱۳۵۲ نقطه عطفی در تاریخ معاصر کشور ما محسوب میگردد.

با اين کودتا دولت شاهي مشروطه متكي به قانون اساسي در افغانستان سرنگون شد و يك دولت جمهوري مطلقه به زعامت سردار محمد داوود خان صدر اعظم اسبق و پسر كاكاي شاه جانشين آن گرديد. دوران پنجساله بعدي باآنكه يك دوران سرکوب و خفگان آزاديهاي سياسي محسوب ميگردد اما از نظر امنيت، آرامش و رفاه اجتماعي و بنيان گذاري زمينه هاي انكشاف اقتصادي يك دوران استثنائي طلايي را در كشورتشكيل ميدهد. متاسفانه عمر اين دوران توأم با امنيت کوتاه بود. با توجه به تركيب نيروهاي دروني بنيان گذار نظام جمهوري داوودخان و نادیده گرفتن داوود خان به خطريکه كنار زدن اين نيروها ميتوانست براي رژيم او فراهم كنند ميتوان اين دوران را دوران آرامش قبل از توفان ناميد. بخصوص با توجه به آن سهلي كه عاملين کودتاي هفت ثور ۱۳۵۷ قادر به سرنگوني نظام جمهوري داوود خان شدند ميتوان باور داشت كه اين توفان اجتناب ناپذير بود.

اگر کودتاي داوود خان شيرازه نظام تاريخي-عنعنوي سياسي كشور را كه از زمان احمدشاه ابدالي ادامه داشت با يك ايدئولوژي ملي گرايانه برهم زد، کودتاي هفت ثور ۱۳۵۷ شيرازه نظام سياسي و اجتماعي كشور را با تكيه بر يك ايدئولوژي طبقاتي تهديد كرد و با اقدامات ناشيانه، ظاهري، و دنباله روي از الگوي نظام پوسيده سياسي يك حزبي اتحاد شوروي تمام عناصر سازنده جامعه افغانستان را به خطر انداخت. در نتيجه مقاومت در برابر آن همگاني شد تا جاييکه يك و نيم سال بعد از کودتا دولت بالاي 35 فيصد ساحه كشور حاكميت خود را از دست داده بود (در زمان سرشماري سال ۱۳۵۸ هجري شمسي در زمان حكومت حفيظ الله امين در 35 فيصد مناطق كشور امنيت موجود نبود). اقدامات داکتر نجيب الله براي برگشت به ارزشهاي ملي گرايانه در شرايط بي تفاوتی جامعه جهانی بشمول اتحاد شوروي سابق و خشكيدن منابع مالي دولت پسا اتحاد شوروي در افغانستان بسيار دير و بسيار كم بود.

بنابر آن در نتيجه دو کودتاي نظامي پيهم ثبات سياسي افغانستان برهم خورد و افغانستان دچار يك بحران سياسي شد كه امروز 42 سال است ادامه دارد.

دو طرز ديد متفاوت از دولت افغانستان

در فضاي پر دود سياسي و اجتماعي امروز كشور ما دو طرز ديد بسيار متفاوت از دولت افغانستان وجود دارد. طرز ديد اولي طرز ديديست كه در طول حيات دولت افغانستان تا امروز نزد مردم موجود بود و در قوانين اساسي گذشته و حال كشور منعكس شده است. در اين طرز ديد هيچ قوم كشور بالاي ديگران برتري ندارد.

در طرز ديد مقابل، يا طرز ديد شوراي نظار و حاميان آنها به شمول تعداد قابل ملاحظه پرچميهاي تاجيكتبار كه امروز به فارسيتهاي طراز اول مبدل شده اند، تاريخ سياسي و دولتي كشور و همساني اقوام برادر كشور مورد سوال قرار ميگيرد.

طوريكه قبلاً اشاره شد، امروز بعضيها برداشتهاي نادرستي را در مورد تاريخ كهن و تاريخ نوين افغانستان مطرح ميكنند. تعدادي افغانستان امروزي را قبول نداشته اين سرزمينها را "ايران زمين" دانسته (مجبب الرحمان رحيمي، عزيز آرينفر، عبدالحی خراسانی، عیدل لعلزاد، آصف منصوري، حفيظ منصور، فضل احمد معنوي، و امثالهم) خود را شهروندان خراسان بزرگ، حتي ايران بزرگ و فرزندان كوروش كبير معرفي نموده در فكر ايجاد كشور تازه به نام خراسان هستند.

عدهي هم تنها قوم تاجيك را آريايي دانسته و پشتونها را خارج از آن ميپندارند. تعدادي هم با آن كه ريشههاي قومي تاتاري-مغولي آنها مبرهن است تنها بر مبنای زبان محاوره امروزي خود را به

آريايي‌ها مربوط مي‌دانند. تعدادي با بد و بيراه گفتن به ظاهر شاه او را متهم مي‌کنند که اسم "ايران" را که وابسته به افغانستان بود به شاه ايران در سال ۹۳۲ تحفه داد. اين اشخاص افسانه‌هاي شاهنامه فردوسي را در مورد "ايران" به اشتباه متون تاريخي پنداشته در تخيل شاه فريدون هستند. تعدادي کوشيدند اصطلاح تاريخي "آرياني باستان" عصر يونانو باختري را از رواج انداخته در عوض اسم نامسمي شووينيستي "ايران بزرگ" و "پشته ايران"، "ايران شرقي" پان ايرانيست‌ها را به کار گيرند (داکتر احمد جاويد، داکتر روان فرهادي و امثالهم). بر همين اساس لطيف پدرام در يک مصاحبه با يکي از تلويزيونهاي ايراني پيهم از "ايران بزرگ" حرف مي‌زند.

احمد شاه مسعود زماني در يک خطابه به شاگردانش گفته بود: "تاجيک‌ها اصلي‌ترين و اولين باشندگان اين سرزمين بوده، تمدن کوچکي پيدا مي‌کنند و از همين جهت در شهرها هستند، بازار در هر جا در دست اينها است. در اورگون و گرديز بازارها در دست اينهاست. پشتون‌ها در جنوب اين کشور زنده‌گي مي‌کنند و يک قوم بي‌فرهنگ بوده و از تمدن عقب مانده اند و تا حال رفتار شان همانطور است. حکومت‌ها در دو سه صد سال گذشته قومي و فاميلي و ظالمانه بوده مردم ديگر آن را قبول ندارند، مردم امروز همه مسلح هستند."

بي‌جهت نيست که اخيرا يکي از شاگردان او، جاويد کوهستاني، به صراحت پشتون‌ها را بي فرهنگ مي‌داند و ادعا مي‌کند که قوم اکثريت در اين کشور وجود ندارد. اين آقا فراموش مي‌کند که تمام تيم‌هاي انتخاباتي در راس خود يک پشتون را برگزيده بودند و حتي عبدالله ناگهان به ياد نطفه پشتون خود افتاد!

آيا پشتون‌ها همانطور که احمد شاه مسعود بيان داشت يک قوم بي‌فرهنگ و عقب مانده بودند؟ اتفاقاً بررسي اين مساله آسان است. انعکاس فرهنگ بالاتر در چه چيزهائي است؟ آيا سيستم هاي زراعتي در مناطق تاجيک نشين پروان، کاپيسا، پنجشير، غوربند، سالنگ و بدخشان بهتر و پيشرفته تر از ننگرهار، کنر، لغمان، پکتيا، قندهار و هلمند مي‌باشد؟ جواب اين سوال منفي است. آيا مناسبات زراعتي در مناطق تاجيک نشين بهتر از مناسبات زراعتي در مناطق پشتون نشين است؟ باز هم جواب آن منفي است. آيا خلقيت هاي هنري در مناطق تاجيک نشين پروان و بدخشان بهتر از ننگرهار و کندهار است؟ باز هم جواب آن منفي است. بنابر آن اين برتري فرهنگي تاجيک‌ها در برابر پشتون‌ها در افغانستان در چه عناصری انعکاس يافته است؟ مثال احمد شاه مسعود موضوع شهر نشيني تاجيک‌ها در مناطق پشتون نشين اورگون و گرديز مي‌باشد. آيا اين درست است؟ بايد ياد آوري کرد که تاجيک‌ها در ارگون و گرديز جوامع اقليت قومي را تشکيل مي‌دهند و اين جوامع اقليت به زمين درسترسي نداشتند. مانند هر جامعه اقليت در جوامع فيودالي در سراسر دنيا ناگذير به مشاغل حرفوي، تجارت و صنعت دست ميز ندادند. به هندوها و سیک‌ها در ننگرهار، پروان و کندهار توجه کنيد. به يهودي‌هاي در سراسر دنيا توجه کنيد. همه اين اقليت‌ها شهر نشين و تاجر پيشه بوده اند چون به زمين دسترسي نداشتند. بنابر آن اين فرضيه درست نيست.

اوليور روی در کتاب اصلي و معروف خود را جع به افغانستان (اوليور روی، اسلام و مقاومت در افغانستان، کمبريج، چاپ دوم 1990) کود مدني پشتون‌ها يا "پشتونولي را "دموکراتيک" خوانده (ص 36) مي‌نويسد "در زون‌هاي قومي يک سيستم مثبت که شامل کود مدني پشتونولي و سيستم جرگه‌ها اند موجود مي‌باشد. پشتونولي از يکطرف يک ايدئولوژي بوده و از جاذب ديگر يک مجموعه حقوق مدني را تشکيل مي‌دهد. کود مدني قبايلي در ذات خود غير مذهبي بوده و، در سطح قانون، پشتونولي و شريعت حتي مخالف همدیگر اند". اوليور روی مي‌نويسد در جوامع غير پشتون چوکات اصلي اصول جزايي را "شريعت" تشکيل مي‌دهد اما در شرايطي که پيروي از شريعت صرف در حد شعار باقيست، هيچ سيستم ديگري موجود نيست که جای آن را بگيرد" (ص 35). نتیجه طبيعي چنين دالتي در روستاهای غير پشتون نشين به وجود آمدن حاکميت مطلقه

خوانين و زورگويان محلي و رهبران ديني مي‌باشد كه اشكال افراطي آن را در دهات هزاره‌نشين هزارمجات مشاهده مي‌كنيم. موجوديت پشتون‌والي خود از فرهنگ غني مردم پشتون حكايت مي‌كند.

مجيب رحيمي ادعا مي‌كند كه رقابت امپراطوري انگلستان و روسيه منجر به ايجاد دولت حايلي مي‌شود كه اسمش را گذاشتند افغانسان. پيروان اين طرز فكر هويت سياسي دولت افغانستان را از عصر امير عبدالرحمن خان به بعد محسوب مي‌كنند. ما در فصل قبلي نادرستي اين نوع تفكر را ثابت كرديم.

لطيف پدram در يك خطابه تلويزيوني در سال ۲۰۱۵ اظهار داشت: "افغانستان را بايد بصورت رايكال عوض كنيم و با استفاده از فرصت‌هايي كه نيروهاي بين‌المللي براي ما فراهم کرده سمبول‌هاي ملي را بشكنيم، ساختمان دولت افغانستان را بشكنيم، نيروهاي محلي ايجاد كنيم و در ولايات غيرپشتون اعلان خودمختاري كنيم."

لازم به يادآوري است كه تيوري شكستن و انحلال ساختمان ملكي و نظامي دولت افغانستان بعد از گرفتن قدرت توسط دولت مجاهدين براي بار اول، تاجاييكه من اطلاع دارم، در نوشته‌هاي داکتر امين صيفل تاجيك تبار واستاد پوهنتون ملي استراليا در شهر كانبرا در اواخر دهه هشتاد ميلادي پيشنهاد گرديد كه بعداً توسط حكومت رباني-مسعود عملي شد. بايد بخاطر داشت كه پروفيسور امين صيفل در طول سال‌هاي گذشته به مثابه يكي از هواخواهان و نظريه‌پردازان حزب جمعيت اسلامي شناخته شده و علاوه بر آن در شمار مشاورين و مبصرين سرشناس سياسي براي دولت‌هاي غربي به ارتباط افغانستان و شرق ميانه محسوب مي‌گردد و برادر كوچكتر او محمود صيفل يكي از حاميان دست اول داکتر عبدالله عبدالله در انتخابات گذشته در حكومت وحدت ملي براي چندين سال به حيث نماينده افغانستان در ملل متحد ايفاي وظيفه نمود.

حقيقت تلخ براي روشنفكران ما آن است كه ريشه‌ي اصلي اختلافات سياسي موجوده نه در تفاوت نظر بالاي پاليسي‌هاي سياسي، اجتماعي و اقتصادي ميان دو جناح دولت وحدت ملي و حاميان آنها، بلكه در شكل‌گيري تركيب قومي حكومت بر سر اقتدار نهفته است. جناح عبدالله عبدالله، حتي بدون شموليت افراطيون قومي تاجيك، مي‌كوشد به هر قيمتي از نفوذ مجدد پشتون‌ها در مقامات كليدي قدرت سياسي و نظامي جلوگیری نمايد. دلايل اين طرز ديد را در بحبوحه بحران انتخابات افغانستان به تاريخ ۵ ماه مي سال ۲۰۱۴ داکتر امين صيفل پروفيسور علوم سياسي در پوهنتون ملي استراليا در اي بي سي نيوز استراليا چنين خلاصه مي‌كند:

"اين واقعيت‌هاي تاريخي به يكتعداد رهبران و چهره‌هاي پشتون آن‌گونه تفكري را ايجاد نموده كه تصور مي‌كنند تفوق سياسي حق طبيعي پشتون‌ها مي‌باشد. براي آنها قبول اين امر دشوار است كه مداخله نظامي امريكا و متحدين آن سبب به قدرت رسيدن اقليت‌هاي غير پشتون در افغانستان شده و اين اقليت‌ها ديگر حاضر به قبول تفوق تاريخي سياسي پشتون‌ها نيستند"¹⁶.

حل مسئله ملي در افغانستان!

در فضاي سياسي و اجتماعي امروز کشور ما تعدادي يك طرز ديد مخربي را، يا طرز ديد شوراي نظار و حاميان آنها، را به شدت اشاعه مي‌كنند كه اساسا بر بنياد فكري "ستم‌ها" (طاهر بدخشي) استوار بوده با عقیده به موجوديت "ستم ملي" در کشور موضوع حل مسئله ملي را در صدر مصائب کشور قرار داد مي‌دهند. هدف از اين موضع‌گيري تخریب اساسات تاريخي، سياسي،

فرهنگي دولت افغانستان و ايجاد نفاق غير قابل آشتي ميان اقوام برادر کشور و ايجاد زمينه هاي تجزيه اين کشور است.

اين صفتبندی ها امروز تا جايي پيش رفته که گروهی با وضاحت آنچه را که هویت ملی کشور می دانیم؛ مورد سوال قرار می دهند. تعدادی به موجودیت ملت در این کشور باور نداشته هویت قومی خود را بالاتر دانسته خود را "افغان" نمی دانند اسم افغانستان را اسم جز بر کل می پندارند. اينها به زبان دری مروج در افغانستان که یکی از مباني هویت ملی مردم کشور افغانستان است با دیده تحقیر می نگرند و از استفاده از اصطلاحات مروج دری در کشور ابداً ورزیده، اصطلاحات مروج فارسی ایران را به کار می گیرند. در عین زمان جای تأسف در آن است که این اشخاص کوشش در جهت حفظ زبان دری و مصطلحات متداول در کشور را در مقابل این هجوم فرهنگی ایران "پارسی ستیزی" قلمداد می کنند. شگفت انگیز آن است که تعداد زیادی پرچمی های انترناسیونالیست دیروزی به یکباره در موضع "ستم ملی" ظاهر بدخشی سکتاریست تاجیک ضد پشتون قرار گرفته و از جمله با خطاب کردن لفظ عامیانه "اوغان" آشکارا به توهین قوم پشتون و پشتون ستیزی می پردازند.

مطابق به نظر مبلغین این طرز تفکر سیاسی؛ جنگ موجوده در افغانستان جنگ میان قومی بین پشتون ها از یک طرف و تاجیک ها و هزاره ها در جانب دیگر می باشد. این همان نظری است که پرویز مشرف رییس جمهور اسبق پاکستان تبلیغ می کرد و مطابق به آن امریکا و انگلستان را قانع ساخت طالبان را دشمن ندانند. برای مبلغین این تفکر سیاسی تمام پشتون ها طرفدار طالب هستند، تمام رهبران پشتون در دولت طالب پرست هستند. حمایت از پشتون ها مساوی به حمایت از طالب است. مبلغین این طرز دید و تفکر سیاسی به تعریف ملت "افغان" در قانون اساسی کشور که در برگیرنده افراد تمام اقوام برادر کشور است، عقیده نداشته موجودیت ملت افغانستان را انکار کرده خود را "افغان" نمی دانند.

سلیم آزاد در روزنامه هشت صبح چهارشنبه ۴ سنبله ۱۳۹۴ پیشنهاد می کند تا عبدالله عبدالله و جناح وی لویه جرگه قانون اساسی را دایر کند تا اسم افغانستان و ملت مردم افغانستان را تبدیل کند. مگر این آقایان همانهایی نبودند که همیشه "لویه جرگه" را یک مجمع، یک عنصر قبیله ای پشتون نامیده و دایر کردن آن را در شرایط امروزی بی لزوم می دانستند؟ حالا که منافع ایشان تقاضا می کند چگونه می خواهند از لویه جرگه سو استفاده کنند؟

نظافتان و خبرنگاران تلویزیون های طلوع و یک و غیره می کوشند با لهجه فارسی ایرانی صحبت کنند، از استفاده از اصطلاحات مروج دری در کشور ابداء کرده، اصطلاحات مروج فارسی ایران را بکار می گیرند. تعدادی کوشش در جهت حفظ زبان دری و مصطلحات متداول در کشور را در مقابل هجوم فرهنگی ایران "پارسی ستیزی" قلمداد می کنند. شگفت انگیز آن است که تعدادی از انترناسیونالیست های دیروزی ح.د.خ. ۱ نیز به یکباره در همگام با شورای نظار در موضع "ستم ملی" ظاهر بدخشی سکتاریست تاجیک ضد پشتون قرار گرفته آشکارا به توهین قوم پشتون و پشتون ستیزی می پردازند.

در تاریخ معاصر افغانستان سه دوران به مثابه مخرب ترین و تاریکترین، دوران درج شده است: حکومت کلکانی (۱۹۲۹م)، حکومت ربانی (۱۹۹۶-۱۹۹۲) و حکومت طالبان (۲۰۰۱-۱۹۹۶م). حبیباله کلکانی تمام اقدامات دولت امانی را برای ايجاد یک کشور متمدن آراسته به زیور علم و تکنالوژی معاصر متوقف ساخت و در نتیجه اثرات دولت نه ماهه او کشور ما ده ها سال از تمدن متعارف زمان به عقب ماند. نفوذ غیر متوازن شواری نظار در حکومت مجاهدین سبب بروز جنگ های خانمان سوز میان گروه های مجاهدین گردیده هر کدام برای توسعه نفوذ خود در دولت و

افزايش ساحه مناطق تحت كنترول شان كشور را به ويرانه مبدل گرديده، نفوذ دولت مركزي و حاكميت قانون از ميان رفته كشور عملاً ميان جنگ سالاران جهادي منقسم گرديد. بي جهت نيست كه ظهور طالبان در سال ۱۹۹۵ و پيروزي چشمگير آنها در سقوط حكومت مجاهدين و گرفتن كابل و ولايات در سال ۱۹۹۶م، اكثراً بدون جنگ، در حقيقت عكس العمل نشنليزم پشتون ها از يك طرف و نارضائيتي مردم از انارشي لجام گسيخته و بي امنيتي مستولي در كشور بود. اما متأسفانه طالبان يك رژيم اختناق مذهبي قرون وسطائي را در كشور برقرار ساختند كه سقوط آنها در سال ۲۰۰۱ توسط قواي امريكايي به كمك مليشه هاي محلي با استقبال عظيم مردم كشور و بخصوص روشنفكران مواجه گرديد. استيلاي دولت مذهبي فاشيستي و قرون وسطائي طالبان در سال هاي ۲۰۰۱-۱۹۹۶ به كمك مستقيم پاكستان، لكه ننگي بر دامن ملت افغان و بخصوص مليت پشتون محسوب مي گردد و بزرگترين قرباني تداوم تروريزم و جهل پرستي اين گروه در سيزده سال اخير تمام پشتون هاي ساكن ولايات پشتون نشين كنار سرحد با پاكستان است.

سرنگوني دولت طالبان در سال ۲۰۰۱ توسط قواي هوايي امريكايي با استفاده از مليشه هاي محلي در بدل هزارها ميليون دالر نقد، كمك هاي تسليحاتي و با همكاري نزديك قوت هاي خاص امريكايي يکبار ديگر افغانستان را به حوزه هاي نفوذ جنگ سالاران مبدل ساخت. در بلخ، سمنگان، جوزجان و فارياب مليشه هاي دوستم، عطامحمد نور و محمد محقق به قدرت رسيدند، در هرات اسمعيل خان، در قندهار مليشه هاي حامد كرزي و گل آغا شيرزي، در ننگرهار مليشه هاي شوراي مشرقي (حاجي قدير، حضرت و غيره) و با خروج عجلانه طالبان از كابل، مليشه هاي شوراي نظار شهر را بدون جنگ اشغال کرده زمام قدرت را بدست گرفتند. دولت حاصله از كنفرانس بن در حقيقت انعكاس سياسي اين تقسيم بندي منطقوي قدرت در كشور مي باشد و تا امروز بعد از ۱۴ سال دولت مركزي نتوانست حاكميت مركزي را در كشور تأمين نمايد. با اشغال كابل توسط شوراي نظار و همكاري دوامدار نيروهاي بين المللي با آنها شرايطي را فراهم ساخت تا شوراي نظار و حاميان محلي آنها يکبار ديگر بصورت غير متوازن به قوي ترين نيروي سياسي و نظامي در كشور مبدل گردند. تمام قوماندان هاي جهادي شوراي نظار به جنرال هاي اردوي ملي ارتقاء يافتند و پست هاي كليدي سياسي، اداري و نظامي را در طول ۱۴ سال گذشته در اختيار گرفتند و طوري كه انتخابات رياست جمهوري سال ۲۰۱۴م نشان داد به هيچوجه حاضر به از دست دادن اين قدرت سياسي، اداري و نظامي و حتي شراكت متناسب آن نيستند.

اخيرا شواهد نشان مي دهد كه شوراي نظار به سر کرده گي عبدالله عبدالله از ايفاي نقش دوم در دولت خسته شده اند، مي خواهند خودشان حكومت ايجاد كنند. اين گروه به دموكراسي و حكومت قانون احترام و پا بندي ندارند. عبدالله در نقش شخص دوم مملكت رييس جمهور خود را بيكفايت خطاب مي كند، يك والي در وجود عطا محمد نور به رييس جمهور كشور مي گويد تو صلاحيت برطرفي مرا نداري و امروز امان الله گذر اعلان مي كند كه كابل را به خاك و خون ميكشيم. از اين بيشتر انارشيوگري را هيچ دولتي نمي تواند و نبايد قبول كند. سقوي ها زمزمه اغتشاش، کودتا و ايجاد حكومت موازي را دوباره سر داده اند. جلوگیری از به قدرت رسیدن مجدد سقوي ها وظيفه هر روشنفكر افغانستان است!

مشكل افغانستان بي عدالتي، فساد، عقب مانده گي است نه قومي و زباني! فزيه افشاري اخيرا در فيسبوک نوشت: "جايي شنيدم كه حزب جمعيت اسلامي و شايد هم حبيب كلكاني، رهبريت هاي مردمان فارسي زبان افغانستان بوده اند. اگر قشر كم سواد و بيسواد فارسي زبان را در نظر بگيريم، اين شايد به واقعيت نزديك باشد اما براي قشر روشنفكر فارسي زبانان كه خيلي هم وسيع است داشتن رهبر و دنباله رو شدن شخصيت ها نه چندان رائج است و نه چندان قابل احترام". براي من نوشته بالا اميدواري داد كه هنوز وجدان هاي بيدار و روشنفكراني كه بيرون از محدوده

تنگ قومی فکر می‌کنند وجود دارند. خوانده بودم که صدها روشن‌فکر پشتون در فیس‌بوک عناصری مانند، امین، ملا عمر و حکمتیار را نماینده گان فکری خود قبول ندارند. امیدوارم روشن‌فکران زیادی از اقوام غیر پشتون با فوزیه افشاری همصدا شده و از عناصر ارتجاعی ضد دموکراتیک، جنگ‌سالار، زورگوی، دزد و چپاول فاصله گرفته برادری، خواهری و همکاری را میان اقوام ستمکشیده کشور تبلیغ کنند. مشکل این کشور قومی و زبانی نیست، بلکه بیعدالتی، فساد، دگم مذهبی، عقب مانده‌گی و ارتجاع است. همانقدر که مردم هزاره ما از بیعدالتی و عقب مانده‌گی در بامیان زجر میکشند به همان اندازه مردم پشتون و تاجیک در ننگرهار، پکتیا، پروان، بلخ و بدخشان زجر میکشند.

وابستگی های عنعنوی قومی

مطالعات بسیار دقیق ژنیتیکی نفوس افغانستان توسط دانشمندان پوهنتون پورت سموث انگلستان که بالای اقوام افغانستان در سال‌های اخیر انجام یافته و نتایج آن در یک مقاله تحلیلی در جریده پلوس وان بتاريخ هشتم مارچ سال ۲۰۱۲م، به نشر رسیده نشان می‌دهد که ساختمان ژنیتیکی اقوام پشتون و تاجیک افغانستان شباهت‌های بسیار زیاد باهم داشته و همچنان نشان می‌دهد که اقوام پشتون و تاجیک افغانستان از لحاظ ژنیتیکی با نفوس‌های اقوام شمال و غرب هند بسیار نزدیکتر اند تا اقوام شمال قفقاز، اروپا و ایران امروزی.. این نتیجه می‌رساند که تیوری قبلی مهاجرت آریای‌ها از شمال قفقاز به افغانستان امروزی و از آنجا به هندوستان نادرست می‌باشد. این مطالعات برعکس قضیه را ثابت می‌کند به این معنی که اقوام پشتون و تاجیک افغانستان شباهت‌های بیشتر با مردم شمال هند دارند تا همسایه‌های آن‌ها در غرب و شمال قفقاز.

مناسبات قبیله‌ی پشتون‌ها یکی از پشتوانه‌های دوام دولت افغانستان در سه صد سال اخیر است. در این شکی نیست که جرگه‌ها و لویه جرگه‌ها سنت‌های قبایلی اقوام پشتون هستند. هیچ‌کسی هم ادعا ندارد که این سازمان‌های اجتماعی بر اساس اصول دموکراسی جوامع غربی ایجاد و انکشاف یافته اند. اما در طول تاریخ این جرگه‌ها به اقوام شامل ملت افغانستان فرصت‌های لازم برای تصمیم‌گیری مشترک بالای موضوعات میرم ملی فراهم کرده اند. مثال‌های سال‌های نزدیک را در نظر بگیریم. تصامیم کنفرانس بن تنها بعد از تصویب آن از طرف یک لویه جرگه مشروعیت یافت و متعاقب آن لویه جرگه سال ۲۰۰۴م قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان را تصویب نمود. من حتی یکی از رهبران تاجیک و هزاره و اوزبیک را بخاطر ندارم که این دو لویه جرگه را به مثابه سنت‌های عقب افتاده محلی قبایلی تحریم کرده باشند. اما چنین تحریم از طرف داکتر عبدالله عبدالله در سال ۲۰۱۳ در مقابل لویه جرگه مشورتی که از طرف رییس جمهور حامد کرزی دعوت شده بود صورت گرفت و حامیان او با هیاهو به تحقیر و ذلیل کردن لویه جرگه پرداختند و تشکیل آن را در موجودیت شورای ملی غیر لازم و یک عنعنۀ مردود قبیله‌ی خواندند. عبدالله و حامیان آن‌ها فکر می‌کردند که حامد کرزی لویه جرگه را دعوت کرده تا به واسطه آن‌ها معاهده امنیتی با امریکا را رد کند. با وجود آنکه حامد کرزی چنین توقعی داشت اما خلاف آرزو و نیت او لویه جرگه معاهده امنیتی با امریکا را تأیید کرد و نشان داد که قادر است مستقلانه از نیت حکمران وقت تصمیم بگیرد. از شگفتی‌های روزگار یکی هم آن است که این روزها این داکتر عبدالله عبدالله و حامیان او اند که حالا بیصبرانه در انتظار تدویر لویه جرگه بعدی هستند چون تنها و تنها یک لویه جرگه می‌تواند قانون اساسی کشور را تعدیل نموده مقام جدید "صدراعظم" را در تشکیل دولت افغانستان اضافه کند و به نقس او در دولت افغانستان مشروعیت ببخشد.

آنانیکه جنبش طالبان را جنبش خاص قوم پشتون می‌دانند از تضاد نهفته درونی میان ارزش‌های کود مدنی "پشتونولی" و ماهیت عمیقاً مذهبی جنبش طالبان بی‌خبر اند. صاحب‌نظر مرادی نوشت بود که "احمد خان... برای رهنمود سران قبایل مربوط خویش همچو اساسنامه دینی، سیاسی و

نظامی به کار گرفت. از تدوین مقررات نامبرده به خوبی برمی آید که احمد خان به فقه و شریعت سرتاسری اسلام اکتفا نکرده برای تنظیم نظام قبیله‌ای خویش به وضع مقررات ویژه قبیله‌ای نیازمندی احساس نموده است. "دلیل وضع مقررات توسط احمد شاه ابدالی آن بود که اصول "پشتونولی" طوری که در بالا از قول اولیور روی دیدیم در سطح قانون با "شریعت" در تضاد قرار دارند. در جوامع سنتی پشتون‌ها، در دهات، مقام ملا در آن سطحی نیست که در قرا و قصبات غیر پشتون‌نشین افغانستان، بخصوص در میان اقوام هزاره وجود دارد. مظاهر آن را همه روزه در بوسیدن دست‌های محمد محقق توسط هواداران هزاره او در صفحات تلویزیون‌ها مشاهده می‌کنیم. مقام ملا و روحانی در هزارمجات، در میان شیعیان، در سطح پیشوا، مرجع تقلید است. ملا چنین مقامی در جامعه پشتون ندارد. اکثر این ملاها حتی در جرگه‌های قومی دعوت نمی‌شوند. نقش ملا در جوامع سنتی پشتون‌ها نقش مشورتی است نه نقش تصمیم‌گیرنده. از این رهگذر یک تضاد درونی میان جنبش طالبان و سیستم عنعنوی قومی پشتون‌ها موجود است. فراموش نکنیم که طالبان دست‌آورد مدرسه‌های مذهبی در مناطق قبایلی و پشتون‌نشین در پاکستان می‌باشند. اکثر این افراد در کمپ‌های مهاجرین در خاک پاکستان تولد یافته بزرگ شده و با ایدیولوژی و هابی تطبیق بدون چون و چرای "شریعت محمدی" تدریس شده اند که با پول عربستان سعودی و با امامان سعودی و وهابی پاکستانی طرف اجرا قرار گرفته است. در وجود اکثر این افراد آن احساس تاریخی تعلق داشتن به افغانستان، ارزش‌های ملی افغانستان، اصول پشتون‌ولی و ناسیونالیزم افغانستان وجود ندارد. یک مثال آن را در تخریب مجسمه‌های بودایی بامیان می‌توانیم ببینیم. مجسمه‌های بامیان در طول حیات نزدیک به سه صد سال دولت‌های عنعنوی پشتون در افغانستان، به حیث سمبول‌های ملی و باستانی کشور دست نخورده باقی ماندند. در حالی که طالبان بنا بر تعصب مذهبی خود و بخصوص با همدستی با متعصبین آی اس آی در ضدیت با هندوستان، از تخریب آن‌ها لذت بردند. با آنهم، در زمان حاکمیت خود طالبان جرأت مداخله در اموری را که بر اساس اصول پشتون‌ولی در دهات و روستاهای پشتون‌نشین اداره و اجرا می‌گردید، نداشتند.

باید در نظر داشت که دولت‌های متکی به نظام به اصطلاح قبیله‌ای در یک کشور کثیرالقومی افغانستان که شامل سرزمین‌های تاریخی خراسان، سیستان، بلوچستان، زابلستان، کابلستان، ترکستان، بدخشان، غرستان، افغانستان و غیره بود توانست برای بیش از سه صد سال بدون کدام جنبش جدی تجزیه طلبی، دوام کند. جالب این است که در برنامه سیاسی و اجتماعی بیش از ده نامزد ریاست جمهوری در آخرین انتخابات ریاست جمهوری (2014م) نه تنها تجزیه طلبی بلکه حتی موضوع فدرالیسم گنجانیده نشده بود. در مورد عوامل این استقرار سیاسی توماس بارفیلد در مقدمه کتاب خود تحت عنوان "تاریخ فرهنگی و سیاسی افغانستان"، می‌نویسد که "سلاطین درانی از سال 1747 تا 1778م با وجودیکه از نظام اجتماعی قبیله‌ای پشتون برخاسته بودند اما تسلسل زمامداری خود را بر اساس یک مدل حکومت متکی بر سلسله مراتب درونی خانوادگی خود تنظیم می‌کردند. این زمامداران از تطبیق مدل دموکراتیک قبیله‌ای که در سطح محلی قبایل پشتون موجود بود، خود داری کردند" (توماس بارفیلد، ص 4). با این شیوه زمامداران پشتون قادر شدند مدعیان سلطنت و زمامداری را از حیطره وسیع قوم و قبیله خارج کرده در یک محدوده خاص خانوادگی محدود بسازند و بالقوه سطح مخاصمات ممکنه را کاهش دهند.

تاریخ نزدیک به سه صد سال دولت‌های افغان از همزیستی مسالمت آمیز اقوام کشور حکایت می‌کند. در این هیچ جایی شکی نیست که سلاطین افغان از جمله امیر عبدالرحمن خان و سلاطین قبل و بعد خانواده او افراد مستبدی بودند. این استبداد بالای تمام مذالفین بالذات و بالقوه صرف نظر از قوم و نصب اجرا می‌گردید. بسیاری بزرگان قوم پشتون از خانه و مایه خود به سایر نقاط کشور تبعید شدند. حتی در زمان نادر خان و برادران او اشخاصی مانند ملک قیس از مردم

خوگيانی ننگرهار در تبعيد در ساير نقاط کشور بسر می‌پرند، ملک خان وزير ماليه بيشتر عمر خود را در زندان سپری کرد. دولت‌ها مستبد بوده اند اما اين استبداد بالای همه اقوام و مذاهب صورت گرفته است. مناطق پشتون‌نشین کشور در طول زمامداری به اصطلاح سلاطین پشتون از لحاظ اقتصادی و اجتماعی و زیربنای مواصلاتی و مخابراتی و انرژی به مقایسه مناطق غیر پشتون‌نشین کشور نه تنها در وضع بهتری قرار ندارند بلکه در وضع بدتری هم هستند.

هرگاه افغانستان یک کشور باسواد و پیشرفته صنعتی غیر عنعنوی می‌بود، انتقال حاکمیت سیاسی از پشتون‌ها به ساير اقوام می‌توانست بر مبنای اصول دموکراتیک از راه انتخابات آزاد صورت بگیرد. اما متأسفانه چنین نیست در افغانستان عمیقاً عنعنوی به گفته پروفیسور امین صیقل "مداخله نظامی امریکا و متحدین آن سبب به قدرت رسیدن اقلیت‌های غیر پشتون در افغانستان شده" و حالا این اقلیت‌های غیر پشتون حاضر نیستند، طوری‌که اخیراً ملاحظه کردیم، این "قدرت سیاسی" را از راه انتخابات دوباره با پشتون‌ها شریک بسازند. بی‌جهت نیست که لطیف پدرام می‌گوید با استفاده از فرصت‌هایی که نیروهای بیناملی فراهم کرده اند بهتر است کار را یکطرفه کنیم و در ولایات غیر پشتون اعلان خود مختاری کنیم. از محمد سعیدی در وبلاگ "هزاره پیوند" می‌خوانیم که: "تاکی باید خاموش باشیم تا مبدا دیو از خواب بیدار شود. دیو که بلاخره آخرش از خواب بیدار میشه". افغانستان از لحاظ ساختمان اجتماعی و سیاسی عمیقاً یک کشور عنعنوی متکی به وابستگی‌های قومی می‌باشد. بر علاوه، سی و پنج سال جنگ داخلی، فرقه‌پی، تنظیمی و مداخلات اجنبی اختلافات قومی، سمتی و زبانی را در افغانستان عمیقتر ساخته است. در یک کشور عنعنوی هرگاه به مردم بصورت دموکراتیک حق انتخاب داده شود آن‌ها بلا درنگ به کاندید قوم مربوطه شان رای می‌دهند. نتایج انتخابات 2014 ریاست جمهوری این حقیقت را برجسته تر ساخت. صرف نظر از هیاهوی تقلب انتخاباتی، صرف نظر از رای مشتی روشنفکر، عمدتاً پشتون به پشتون رای داد، تاجیک به تاجیک، هزاره به هزاره و اوزبیک به اوزبیک. حتی تعداد کثیری از روشنفکران سرشناس از این قاعده مستثنی نشدند. در چنین شرایطی هرگاه کاندید غیر پشتون در دور اول انتخابات نتواند به اکثریت عددی 1+ 50 دست یابد امکان پیروزی این کاندید در دور دوم در مقابل یک کاندید واحد پشتون تبار ناممکن است. با ارزیابی نتایج دور اول انتخابات توسط یک ناظر بیطرف، آگاه از ساختمان دموگرافیکی و قومی کشور، نتایج دور دوم قابل پیشبینی بود. اینجانب نتایج دور اول انتخابات را ارزیابی نموده در فیسبوک بتاريخ ۲۷ اپریل سال ۲۰۱۴م نوشتم: "...بر اساس حساب ساده ریاضی در دور دوم باید انتظار داشت که اشرف غنی حد اقل ۵۵ درصد آرا را از آن خود سازد. هرگاه قادر شود باشندگان ولایات پشتون‌نشین را تشویق به سهمگیری بیشتر در دور دوم انتخابات نماید، بدست‌آوردن بیش از ۶۰ درصد آرا توسط داکتر اشرف غنی دور از احتمال نیست."

طوری‌که ملاحظه شد ظاهراً تمام کاندیدهای مقام ریاست جمهوری در انتخابات 2014 از ترکیب ساختمان قومی و دموگرافیکی کشور و بخصوص تفوق عددی نفوس پشتون آگاه بوده و از عواقب آن در انتخابات مطلع بودند. همین آگاهی سبب آن شده بود که کاندید مقام ریاست جمهوری در تمام تیم‌ها پشتون تبار بود و این معاونین بودند که از اقوام مختلف برادر انتخاب شده بودند. داکتر عبدالله بر اساس ریشه تباری پدر خود خود را پشتون معرفی کرد درحالی‌که از نظر فرهنگی و سیاسی موصوف در انظار قوم پشتون و مجموع جامعه به تمام معنی یک تاجیک بوده و بخصوص که تمام فعالین سیاسی آشکار ضد پشتون و ضد افغانستان در اطراف او حلقه زده اند مانند مجیب رحیمی که سخنگو ورپیس دفتر او است. از این جاست که بسیاری از فعالین سیاسی و مدنی شونیزست تاجیک و هزاره از روی ناچاری به آشتباه فدرالیزم و تجزیه طلبی را مطرح می‌کنند و برای فراهم کردن زمینه‌های تاریخی، سیاسی و فرهنگی و فریب جوامع خود بخصوص

روشنفکران که خواهان مرتفع کردن یک شبه نابرابری‌های اجتماعی هستند به جعل تاریخ کشور می‌پردازند، از موجودیت ملت در افغانستان انکار می‌کنند. این اشخاص پشتون‌ها را به گواهی اعمال و افکار طالبان، قبایل عقب افتاده و غیر متمدن می‌نامند، اقوام غیر پشتون را در سطحی بالاتر می‌بینند که راهی ندارد جز جدایی! در هر فرصتی و به هر دلیلی پشتون‌ها را مورد سرزنش قرار داده توهین می‌کنند تا زمینه‌های لازم تجزیه کشور فراهم گردد.

قوم‌گیری پشتون نفرتی تا حد وطن ستیزی

کار ناسیونالیسم تنگ‌نظرانه قومی ضد پشتون تعداد زیادی از روشنفکران تاجیک به جایی رسیده است که امروز به وطن ستیزی تمام عیار مبدل شده و هدف آن تنها و تنها تخریب، ویران‌گری، ذلیل کردن و تحقیر کشور و دولت افغانستان و در نهایت تجزیه کشورچیز دیگری نیست. اگر ما آغاز این پروژه خرابکاری را با تخریب سازمان دولتی افغانستان و اردوی آن از زمان به قدرت رسیدن ربانی-مسعود به مشوره روشنفکران هم قوم و همفکر آن‌ها و مشاورین بین‌المللی شان (مراجعه کنید به نوشته‌های پروفیسور امین صیقل و بل میلی هر دو از پوهنتون ملی آسترالیا در سال‌های 1990م) در نظر بگیریم هدف امروزی این تخریبکاری به فروریختن هویت تاریخی، هویت جغرافیایی و هویت ملی و ارزش‌های ملی، ادبی و فرهنگی کشور افغانستان انجامیده است.

فساد اندیشه و آرمان سیاسی این افراد وقتی مانند آفتاب برای ملت افغانستان هویدا شد که در تلسکوپ‌های جستجوگر تاریخ سیاسی گذشته خود صرف حبیب‌اله کلکانی مشهور به بچه سقاو را تنها چهره درخشان تاریخی یافته و استخوان‌های او را بردوش کشیدند. عده هم کمی جلوتر رفته در صدد قهرمان سازی نادرشاه افشار به مثابه آخرین شاه خراسان بر آمدند در حالی که در جهان سیاست‌های منطقوی امروزی یگانه امید رسیدن به خراسان موعود هم پیوستن به صفوف داعش و ایجاد ولایت خراسان خواهد بود!

پروژه پشتون ستیزی و وطن ستیزی و تخریب وطن و هرچه در گذشته به نام افغانستان و افغان وجود داشته بخصوص بعد از شکست‌های انتخاباتی مدعش عبدالله کاندید مشترک شورای نظار تاجیک‌ها و حزب وحدت هزاره‌ها و هواخواهان چپی و راستی آن‌ها از تربییون سیاسی ضد پشتون با وجود حمایت یک دستگاه عظیم تبلیغاتی رسانه‌یی وابسته و منابع پولی بی حساب، به اوج جنون آمیزی رسید. این اوج‌گیری پشتون‌ستیزی و وطن ستیزی در میان ناسیونالیست‌های افراطی قوم‌گرای تاجیک ناشی از هضم نکردن این حقیقت تلخ است که قدرت سیاسی را در یک کشور عنعنوی مانند افغانستان، که عمده‌معیار تعلق داشتن قومی کاندیدها محک انتخاب مردم است، یا بداشتن اکثریت قومی در پای صندوق‌های رایدهی، یا با پشتیبانی طیارات بی 52 امریکایی می‌توان بدست‌آورد. شورای نظار قدرت سیاسی را در سال 2001م به کمک طیارات بی 52 امریکایی بدست‌آورد (لطیف پدرام، امین صیقل) و دکتر عبدالله قادر شد با مداخله مستقیم وزیر خارجه امریکا مقام ریاست جمهوری اشرف غنی را نصف کند و خود را شریک او ساخته بدینگونه یک حکومت ناتوان و منقسم شده را در بدترین شرایط سیاسی، امنیتی و اقتصادی بالای مردم افغانستان تحمیل نماید.

شخصی بنام فیسبوکی مولوی "عبدالصیر بهراوی" خطاب به قوم پشتون در یک کامنت چنین نوشت: "با چه بی شرف قومی گرفتار آمده ایم؟؛ شخص دیگری از زبان پشتو بنام "زبان دوزخی" یاد کرد. چون کامنت را حذف کردم اسمش را نمیدانم. به هیچ قوم و زبان مردم ما نباید توهین کرد. روزی خواهد رسید که در این مملکت کدام خلاص گیر موجود نخواهد بود!

محترم فرید بهمن در این مورد چنین مینویسند: "... فرقه‌های مشخص از میان گروه‌های سیاسی هزاره تبار و تاجیک تبار با داشتن قدرت عظیم دسترسی به نشرات مجازی و با اتکا بر

پشتياني مافيای قدرت تبار خودشان و سپاه پاسدار ايران و اي آس اي سيل توهين و دروغ و تهمت و دشنام و نفرت را به ادرس مردم پشتون افغانستان جاري ساخته اند. اينها فرقه هاي کم تعداد اما به شدت متعصب و کونه انديش استند. بين افراد اين گروه ها شدت تبارنفرتي درجات متفاوت دارند، بعضن به روشني و بدون اندک تأملی دست به نفرت پراگني عليه کتله فرهنگي پشتون ميکنند و تعدادي با مخفي گويي پنهان در روس ابراز مطالب نفرت پراگني ميکنند. اين را هم بايد متوجه باشيم که هزاره هاي فرقه گراي کويته پاکستان در قدم نخست و بعد هزاره هاي فرقه گرا استراليا و کانادا فعال تر در اين عرصه هستند. ناگفته نماند که اکثر اين هزاره هاي فرقه گرا مهاجر شده در استراليا و کانادا اصلاً شهروندان پاکستاني هستند که با استفاده از تذکره و پاسپورت افغاني خود را افغان جا زده اند. توجه کنيد که فقط تعداد هزاره هاي فرقه گرا تبار نفرت مقصدم است. (صفحه فیسبوک فرید بهمن 15 مارچ 2020م)

بدبختانه اين در حالی است که کشور در آتش تروريزم مذهبی طالبان میسوزد و اخيرا هیولای سپاه داعش به آن اضافه شده دشمنان منطقوی تیغهای خود را برای تجزیه این کشور نیز تیزتر کرده اند (اظهارات اخير ضمير کابلوف نماينده روسيه برای افغانستان پلان "ب" رابرت بلکویل سفير سابق امريکا در دهلی و نک کلگ عضو پارلمان انگستان در سال 2011 و پلان سال 2008م امريکا و اسراييل در مورد تغيير نقشه شرق ميانه).

اشاعه فدراليزم وتجزیه طلبی بر مبنای خطوط قومی!

قومپرستی از هر نوعی و زیر هر نامی منجمله «حل مسئله ملی» مخرب بوده و در نهایت هیاهوی تجزیه افغانستان را به میان می آورد بخصوص در شرایط جاری که تقسیم میهن ما را دشمنان ما آسانترین راه برای غلبه بر ما برای مقاصد توسعه طلبانه و استعماری خود تشخیص کرده اند. بنابر آن حل مسئله ملی در افغانستان نه از راه برخورد قومگرایانه، نه از راه تجزیه کشور، بلکه تنها از راه دموکراسی و مردم دوستی، واقعی، اعتماد و همکاری اقوام، تأمین حکومت قانون، ختم استیلای مافیایی جنگسالاران یا قوماندانهای جهادی سابق که در مناطق زیر کنترل خود به فرعونهای زمان مبدل شده اند میسر است.

سوال این است که جدایی شمال از جنوب چه نفعی برای باشندگان ولایات تاجیک نشین و هزاره نشین کشور که در جنوب کوههای هندوکش زندهگی می کنند ببار می آورد؟ از لحاظ جغرافیایی ولایات پنجشیر، پروان، کاپیسا، بامیان، دایکندی و غزنی عمدتاً در جنوب کوههای هندوکش قرار دارند. تنها موجودیت تونل سالنگ و چندین گردنه صعب العبوری این ولایات را به ولایات واقع در شمال هندوکش وصل می کنند. دسترسی به ولایت هرات و بادغیس از جنوب به مراتب آسانتر از شمال شرق کشور است. بنابر آن باشندگان همه این ولایات به اجبار موقعیت طبیعی و جغرافیایی خویش از قرن ها به اینسو در ازدواج با باشندگان ولایات پشتون نشین شرقی، جنوب شرقی و جنوب غرب کشور بوده و برای ابد شریک روزهای خوب و بد زندهگی همدیگر هستند. هرگاه آرمان ناسنجیده جدایی طلبان تاجیک و هزاره به حقیقت مبدل گردد، تاجیک ها و هزاره های ساکن ولایات جنوب هندوکش ناگزیر همچنان اتباع کشور افغانستان باقی خواهند ماند اما این بار با کم شدن درصدی نفوس شان به اقلیت کوچتری مبدل خواهند شد. در عین زمان با تقسیم افغانستان به شمال و جنوب، تاجیک های ساکن ولایات شمالی خود را دفعتاً شهروندان، به گفته خودشان، کشور جدیدالتأسیس "ترکستان" خواهند یافت. بلی ترکستان چون اسم تاریخی این ولایات در گذشته نه چندان دور "ترکستان افغانی" بود.

از جانب دیگر کسانی که به نادانی از تاریخ به ایجاد خراسان در شمال دل بسته اند باید بدانند که آنچه از خراسان باستانی در افغانستان باقی مانده صرف شامل ولایات بادغیس و هرات و بخش هایی

از غور می‌گردد در حالی که بلخ شامل تخارستان باستان است. در حقیقت از تقسیم افغانستان و ایجاد کشور "ترکستان" تنها کسانی که مستفید خواهند شد اقوام ترک‌تبار و مغولی اوزبیک، هزاره، ترکمن، یو غور، قرغیز ساکن شمال هندوکش خواهند بود. این اقوام به گواهی تاریخ مغول‌ها، سلجوقیان، خوارزمشاهیان، شیپانی‌ها، تیموری‌ها همه سرباز و با اسب و شمشیر زاده می‌شوند و ناگزیر حاکمیت تاریخی خود را بالای این سرزمین‌ها دوباره اعاده خواهند کرد. در عمل بازنده گان حقیقی در این سناریو تاجیک‌های بدخشان و هزاره‌های مغولی دری زبان بلخ خواهند بود که با جدایی از پیکره اصلی هم نژادان خود در جنوب هندوکش دفتاً به یک اقلیت بسیار محدود در کشور ترک‌تبار "ترکستان" به حاکمیت شیپانی خان‌های امروزی تن در خواهند داد.

اکرام اندیشمند می‌نویسد که: "اگر در یک احتمال فرضی نظام فدرالی در افغانستان محقق شود که بصورت طبیعی معیارهای قومی نقش اصلی را در شکل‌گیری واحدهای فدرال خواهد داشت، تاجیک‌ها و زبان فارسی دری بازندگان اصلی در این نظام هستند. تاجیک‌ها برخلاف سایر اقوام در بخش بزرگ جغرافیای افغانستان سکونت دارند. تاجیک‌ها به همان حدی که در شهرهای شمالی قندز و بغلان به سر می‌برند به همان حد در شهرهای جنوبی گردیز و غزنی زندگی می‌کنند. تاجیک‌ها به همان حدی که در ولایات شمال شرقی تخار و بدخشان هستند بیشتر از آن در ولایات غربی و شمال غربی بادغیس، فراه و هرات موقعیت دارند. تاجیک‌ها آنگونه که در ولایات شمالی فاریاب، جوزجان و سرپل زندگی می‌کنند در ولایات شرقی و جنوبی ننگرهار، لغمان و لوگر هم حضور دارند. حضور و سکونت تاجیک‌ها در مناطق مرکزی افغانستان و ولایات مرکزی نیز بسیار گسترده است. تشکیل نظام فدرالی و مرزبندی‌های ولایات در واحدهای فدرال شرایط بسیار دشواری را برای تاجیک‌ها تحمیل می‌کند. تاجیک‌ها در بسیاری از این واحدها به اقلیت‌های قومی تحت فشار تبدیل می‌شوند. در حالی که هنوز هیچ نشانی از ایجاد نظام فدرال در افغانستان دیده نمی‌شود مرزهای که هواداران قومی این نظام به واحدهای فدرالی می‌کشند ترسیمی از بی عدالتی و تصویری از آتیه تاریک سقوط در خصومت و منازعات قومی است. زیان و ضرر نظام فدرال برای زبان فارسی دری، زبان فراقومی و زبان تفاهم ملی در افغانستان جبران ناپذیر خواهد بود. کاربرد زبان فارسی دری که زبان اول و زبان مادری تاجیک‌ها و هزاره‌ها و زبان دوم تمام اقوام افغانستان است در نظام فدرالی محدود می‌شود. نه تنها زبان فارسی دری قلمرو حضور و نفوذ سرتاسری خود را در افغانستان از دست می‌دهد، بلکه مردم اقوام دیگر از بزرگترین زبان تاریخی و علمی سرزمین خود و از یگانه زبان تفاهم بین القومی محروم می‌شوند. این محرومیت برای جوامع اقوام دیگر که ظهور نخبگان آن‌ها در تاریخ کهن و معاصر این سرزمین پیوسته با زبان فارسی دری پیوند دارد غیر قابل جبران خواهد بود."

به گفته رزاق مامون (کابل پرس جون ۲۰۱۱) مشکل هزاره‌ها درین کشور و در کشورهای همسایه، "قومی" نیست؛ "بی عدالتی" است، حاصل اراده رهبران محلی، جامعه مسلط روحانیت شیعه است، فرماندهان و معامله‌گران هم تبارخودشان است، نبودن منابع طبیعی است، نبودن زیربناهای اقتصادی و مواصلاتی است، نبودن زیربناهای تعلیمی و فرهنگی است، در اخیر محصور بودن جغرافیایی آن‌هاست، مشکل متفاوت بودن فزیک آن‌هاست و بعضاً هم مسئله متفاوت بودن مذهبی آن‌هاست در میان محیط بزرگتری که زندگی می‌کنند. آیا این مشکل با قطع وفاداری به افغانستان حل می‌شود؟ معلوم است که جواب منفی است چون اگر حل می‌شد در طول ۱۴ سال اخیر که مناطق هزاره نشستن عملاً با خود مختاری توسط احزاب و رهبران خودشان اداره می‌گردید حل می‌شد چون به منابع بزرگ کمک‌های جامعه جهانی نیز دسترسی داشتند. آقای خلیلی برای ۱۲ سال معاون رییس جمهور کرزی بود اما هزارمجات صاحب برق نشد! در این زمینه تمام دست‌آورد خلیلی برای هزارمجات چند تا دستگاه برق آفتابی و دیزل جنریتر بود که قیمت فی

کلیوات برق آن ۴۵ افغانی است به مقایسه ۲ افغانی در کابل. حالا آقای خلیلی نباید دولت‌های افغانستان را مقصر بداند.

هویت ملی یک احساس تعلق داشتن به یک ملت و یک کشور و احساس غرور وطن پرستی و احساس مباحثات به افتخارات یک کشور بصورت طبیعی و داوطلبانه میان افراد به وجود می‌آید. هرگاه افرادی و قومی بعد از زنده‌گی سه صدساله نتوانند چنین احساس تعلق داشتن به ملت افغانستان و کشور افغانستان را در خود بیابند، مبارزات مردم آن در کسب خودمختاری و استقلال برایشان افتخار آفرین نبوده باشد، جنگ‌های میهنی و مقاومت در مقابل استعمارگران انگلیسی غرور وطن پرستی را در آن‌ها به شور نیاورده باشد و برعکس این کشور را ساخته و پرداخته استعمار قلمداد کنند و کوروش کبیر را خراسانی بخوانند و در تخیل افتخارات کوروش کبیر و ایران بزرگ و ایران‌زمین در موجودیت دولت موجوده ایران در همسایگی ما زنده‌گی کنند، با حسرت از نادر شاه افشار و امپراطوری صفوی یاد نمایند، کوشش مردم افغانستان را برای حفاظت از زبان فارسی دری متداول در این کشور در مقابل هجوم فرهنگی ایران "پارسی ستیزی" قلمداد کنند، پیوسته استبداد بیش از صدسال قبل امیر عبدالرحمن خان را برخ بکشند و در عوض جنگ افشار و میخ کوبیدن بر سرها و رقص مرده را فراموش کنند، مانند آن است که این افراد عملاً در یک سرزمین بیگانه زنده‌گی کرده و در راه خطرناکی قدم می‌زنند. این راه به بن بست برمیخورد و مقصد دلخواه ندارد.

جیوپولیتیک افغانستان

کشور موجوده افغانستان نظر به شرایط دشوار طبیعی و جغرافیایی آن و پراگندگی محل سکونت اقوام آن قابل تجزیه نیست. اگر چنین تجزیه هم صورت بگیرد باز هم به مفاد قوم تاجیک و هزاره که مدعیان اصلی تجزیه هستند هم نمی‌باشد و عملاً آن‌ها را به اقلیت‌های کوچکتری در کشورهای "افغانستان" در جنوب و "ترکستان" در شمال هندوکش مبدل خواهد ساخت. جبر زمان و موقعیت طبیعی و جغرافیایی اقوام پشتون، تاجیک، هزاره، اوزبیک و غیره را در این کشور در کنار هم قرار داده و باید راه‌های زنده‌گی باهمی را بیابند. آقای دستگیر روشنایی در صفحه فیسبوک خود بتاريخ ۱۴ می سال جاری می‌نویسد: "تا هنوز امکانات و ظرفیت‌های جلوگیری از حوادثی که هیچ کس وقوع آن را آرزو نمی‌کند و هیچ کس نمی‌خواهد آن را ببیند وجود دارد. قوم و قومیت را سیاست نکنید. این کار نفرت انگیز فاجعه آور است. اگر در افغانستان چنین فاجعه ای رخ دهد آنانی وارد عمل خواهند شد که تعصب‌ها و نفرت‌های کور قومی و مذهبی را تحریک کنند و آنانی به میدان خواهند آمد که در انسان کشی و ریختن خون به مرحله جنون رسیده اند و آماده هستند تا هزارها انسان از جمله کودکان، زنان و مردان را به نام قوم، مذهب، زبان و منطقه بکشند". نباید پل‌ها را در عقب خود تخریب کنیم.

حل مسئله ملی در افغانستان نه از راه برخورد قوم‌گرایانه، نه از راه تجزیه کشور، بلکه تنها از راه دموکراسی و مردم دوستی، واقعی، اعتماد و همکاری اقوام، تأمین حکومت قانون، ختم استیلای مافیایی جنگ‌سالاران یا قوماندان‌های جهادی سابق که در مناطق زیر کنترل خود به فرعونهای زمان مبدل شده اند میسر است. اصلاح سیستم اداره محلی، تجدید نظر بر حدود جغرافیه ادارات محلی بر اساس علایق مشترک قومی، فرهنگی و دادن اختیارات لازم به باشندگان ولایات در انتخاب رهبران خود و پیشبرد امور محلی با حفظ اقتدار و حاکمیت دولت مرکزی، در حل مسائل ملی کمک می‌کند. سیستم اداره محلی مندرجه قانون اساسی نافذه ششم دلو ۱۳۸۲ ه ش کشور زمینه‌های سهمگیری لازم مردم ولایات را در اداره امور محلی آن‌ها فراهم نمی‌کند. احترام به حق مردم ولایات در سهمگیری بیشتر در اداره امور محلی آن‌ها مردم و اقوام مختلف کشور را در اکتاف کشور مالک سرنوشت خویش ساخته پروسه انکشاف ملت واحد افغانستان را تحکیم می‌بخشد.

می‌توان با تفاهم ملی این نقیصه را از طریق لویه جرگه بعدی مرتفع کرد.

اقدامات یک اقلیت فاسد در جهت تضعیف و بی اعتبار کردن اداره دولت، بی اعتبار کردن نظام دموکراسی و بی اعتبار کردن ساختارهای دموکراسی مستقیماً به ادامه جنگ تروریستی در کشور توسط طالبان که به نیابت از استخبارات بیگانه جریان دارد کمک کرده و خروج نیروهای خارجی را از کشور به تعویق انداخته است. استخبارات پاکستانی دلایل این جنگ تروریستی را در افغانستان "جنگ بین القومی" تعریف نموده اند (پرویز مشرف، 2013) و این درست همان برداشتی است که اقلیتهای به قدرت رسیده توسط امریکاییها در افغانستان از این جنگ دارند و دینامیزم ادامه جنگ را نه تروریزم صادر شده توسط استخبارات اردوی پاکستان برای تبدیل افغانستان به یک دولت تحت الحمایه، بلکه "مسائل ملی" حل نشده در کشور بخصوص تلاش قوم پشتون برای اعاده زعامت سیاسی تاریخی خود میدانند.

حوادث صد سال قبل و ارتباط آن با شرایط امروزی افغانستان

در صد سال اخیر در افغانستان تسلسل مبارزه میان خوب، بد و زشت بطور واضح مشهود است. از روز استقلال در سال 1919م تا امروز مبارزه میان جنگسالاران و زورگویان محلی و حکومت مرکزی و همچنان مبارزه میان عناصر بنیادگرای عنعنوی به رهبری روحانیون و نیروهای ترقیخواه که آرزومند پیشرفت کشور در قطار کشورهای پیشرفته دنیا میباشند همچنان جریان دارد. شباهت مسائل و عوامل شکست نهضت امانی با مسائل و عوامل ارتجاعی امروزی که در مقابل توسعه دموکراسی، حقوق اساسی مدنی مردم، توسعه حقوق بشر منجمله حق تعلیم و تربیه و حقوق و آزادیهای ابتدایی فردی مانند مساوات در برابر قانون، پوشیدن لباس، کار و اشتغال هنوز هم به همان شدت صد سال خود باقیست. حتی نسلهای امروزی افراد در همان نقشهای متخاصم پدران و پدر کلانهای خود قرار دارند. بطور مثال اگر نزدیک به صد سال قبل خلیل الله خلیلی به حمایت از حبیب الله کلکانی در کنار او قرار گرفت، پسر او امروز در کنار شورای نظار قرار دارد! امروز هم اشخاصی هستند که برای ادامه سلطه مافیای جهادی فرد مجاهد را برتر از سائر افراد جامعه پنداشته امتیازات بیشتر برای آنها تقاضا دارند. این تنها طالبان نیستند که مخالف مظاهر فرهنگ متداول امروزی در جهان اند و جز از شریعت هیچ قانون دیگری را برسمیت نمیشناسند بلکه هستند باندهایی از مجاهدین سابق که در شهرها، اطراف و اکناف کشور در مخالفت با مظاهر تمدن و فرهنگ متداول امروزی محاکم صحرایی برپا کرده فرمان به سنگسار مردم میدهند. مانند آنست که زمان در افغانستان منجمد شده است!

در طول یکصد سال گذشته عناصر متعصب مذهبی که در مخالفت با ترقیخواهی یا مدرنیزم قرار گرفتند شامل بنیادگرایان، اسلامگرایان، و اخیراً گروههای وهابی و تکفیری میباشند. کسانی که با نهضت امانی مخالفت کردند در دهه دموکراسی 1964-1973 میلادی با آزادی های فردی و اجتماعی سر مخالفت گشودند. در این دوران تیزاب پاشیدنها بروی دختران مکاتب رواج یافت و عامل شهادت عبدالرحمن در لغمان، عبدالقادر در هرات و سیدال سخندان در پوهنتون کابل گردیدند.

اسلامگرایان متعاقباً بر مبنای فتوای به خطر افتیدن دین اسلام در مقابل جمهوری داوود خان بغاوت نموده در سال 1975 به اعزام گروههای مسلح خرابکار از پاکستان اقدام کردند که ترور علی احمد خرم وزیرپلان در کابل و شورش پنجشیر را میتوان نام برد

بر همین تسلسل کسانی که با نهضت امانی مخالفت کردند در دهه های 1980 و 1990 میلادی حیات دوباره یافته به عنوان تنظیمهای جهادی بنیاد گرا و اسلامگرا در صفوف قیامهای مردمی

رخنه کرده رهبری مقاومت مردم را در برابر حکومت‌های خود کامه کودتای هفتم ثور گرفته هزاران مکتب را ویران کردند و آتش زدند و هزاران معلم و متعلم بیگناه را به شهادت رسانیدند.

متأسفانه امروز بعد از گذشت 19 سال از سقوط حکومت قرون وسطایی طالبان و سپردن زمام امور افغانستان به گروه‌های جهادی بنیادگرایان و اسلامگرایان ذهنیت افراط گرایی مذهبی تکفیری مجاهد پرور در نصاب درسی مضامین دینی سیستم تعلیم و تربیه کشور داخل شده است و تراوشات چنین ذهنیت مخرب از پشت تربیونهای مهم از طریق رسانه های ملی در جامعه منتشر میگردد. به همین ارتباط میر عبدالواحد سادات مینویسد: "ذهنیت تکفیری ... مخالفان را «کافر» خوانده و برای مشروعیت «فتوای» خویش به آیات و احادیث استناد مینماید. این ذهنیت در طول تاریخ و از جمله درصد سال اخیر با الهام از مدرسه دیوبند و به اشکال مختلف تاکنون، در جدل تاریخی علم و جهل و بعد از شمس النهار که تجدد و تقابل آن با سنت مطرح است و طی جنبش های مشروطیت اول و دوم و نهضت امانی و «لا تی» خواندن شاه امان اله و ... تا کنون از جهل پاسداری و برای بغاوت زمینه سازی نموده است... اعلام... در نهم سپتامبر و در خیمه لویه جرگه این ذهنیت بگونه دیگر و توسط یکی از بلند گویان ارشد این تفکر بیان گردید، (تا جایگاه شکست خورده و تاریخ تیر شده ارستوکراسی «جهاد» و سیطره تسلط مافیایی آنان تحکیم یابد) و صاف و ساده شهروندان کشور به درجه یک و ثانوی تقسیم واعلام گردید که « مجاهد » برترو با دیگران مساوی نمی باشد و منکر آن « کافر بالله » است. (میر عبدالواحد سادات، ذهنیت تکفیری و تداوم کشتار، سلاخی ارزشهای مدنی و ...، سایت انترنتی هود).

طالبان و داعشیان نیز افراد خود را "مجاهد" و عملیات خود را "جهاد" مینامند. امروز مبارزه با طاعون طالب و داعش نباید منحصر به دفاع مسلحانه در برابر تجاوزات آنها و حملات مسلحانه برای نابودی آنها باشد. بنابراین مبارزه با ذهنیت جهادی-طالبانی و ذهنیت تکفیری-داعشی که بر مبنای آنها تروریست در مدارس پاکستان و افغانستان تولید میگردد، باید در صدر پلان کاری ترفیخواهان قرار داشته باشد.

همانطوریکه تا صد سال قبل استعمار کهن در تقابل با بنیادگرایی مذهبی از روش دوگانه مقابله و حمایت کار میگرفتند، امروز نیز استعمار نوین غربی با روش امپریالستی خود مطابق منافع روز و منافع دراز مدت استراتژیک خود به مقابله و یا حمایت از افراط گرایی میپردازند و در رشد و اشاعه تروریسم افراط گرای مذهبی نقش مهمی داشته و با سرنوشت ملتها، منجمله سرنوشت ملت ما، به یک بازی بزرگ استعماری نوین مشغول اند.

چه راهی در مقابل وجود دارد؟

قومپرستان تنگ نظر ضد پشتون باید تا حال دانسته باشند که آرایش قومی و جغرافیایی ملت افغانستان طوری است که بدون مداخله مستقیم نظامی و سیاسی خارجی توان گرفتن قدرت سیاسی را نه با لوله تفنگ دارند و نه از راه یک انتخابات آزاد و مستقل و نظارت شده. قومی سازی هرچه بیشتر مسایل ملی به انجماد هرچه بیشتر این حالت افزوده روشنفکرانی را که خواهان تقویت بنیاد های ملی و مدنی دموکراتیک کثیر القومی بر مبنای حقوق مساویانه افراد و اقوام اند از صحنه دور میسازد. باید پذیرفت که تجزیه این کشور هم امکان پذیر نبوده و این کشور با همین جغرافیه و اسم به مثابه وطن مشترک تمام اقوام برادر این سرزمین باقی خواهد ماند، همانطوری که در قانون اساسی کشور تصریح شده است. باید پذیرفت که مشکل افغانستان بی عدالتی و فساد است، مشکل این کشور قبضه قدرت دولتی و اقتصادی توسط مافیای جهادی و قومی، از هر تباریکه هستند، می باشد. بنابراین اینرا هم باید پذیرفت که تنها از روی تفاهم صادقانه ملی، تنها از راه دموکراتیزه کردن هرچه بیشتر حیات سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور و حمایت از حاکمیت قانون می توان

به حل مسايل ملي پرداخت از آن جمله است دادن قدرت و امکانات بيشتر براي مردم ولايات و ولسوالی‌ها براي سهمگيري مستقيم و موثر در امور اداري و اقتصادي شان.

قومي سازي هرچه بيشتر مسايل ملي به گسستن پیوند های مشترک ملي انجامیده آن نیروهاي افراطي شونويستي قومي را در صف مقدم سياست کشور خواهد آورد که عواقب آن براي همه مرگبار خواهد بود.

اخيرا به سلسله ملای لنگها، بچه سقاو ها و ملاعمرها یک ملای انصاري تازه در غرب کشور به تبليغ افکار افراطي مذهبي آغاز نموده و عناصر اخواني معروف از جمله اسماعيل خان و عبدالله عبدالله بيدرنک به حمايت از او پرداخته اند. آنچه اين مبلغ مطرح ميکند همان طرز تفکر منجمد ضد کوششهای مدرنيته در کشور است که طالبان و داعش ميخواهد به زور تفنگ تطبيق کنند. بااين طرز ديد بايد مبارزه کرد و هرگونه اغماض در اين خصوص عواقب ناگواري دارد.

اتحاد در محور منافع ملي

بر خلاف تبليغات زهرآگين مغرضين در صفوف جمعيت، جنبش، وحدت و شوراي نظار که ميگويند بجز از منافع قومي و سمتي، چيزي بنام منافع ملي وجود ندارد ؛ منافع ملي که براي پشتون، تاجک، ازبک و هزاره يکسان با ارزش باشد وجود دارند. دفاع از تماميت ارضي کشور، تأمين صلح، تحکيم حکومت قانون، بهبود امنيت جاني و مالي مردم، تحکيم دموکراسي، دفاع از حقوق و آزاديهای سياسي و اجتماعي، زدودن فقر، افزايش عوايد ملي و توليدات ملي، افزايش فعاليتهاي اقتصادي، زراعتي، تجارتي و صنعتي که به ارتقاي استخدام و تقليل بيکاري کمک کند، استفاده موثر از منابع معدني، نفتي و آبي و گازي کشور، افزايش صادرات، جلوگیری از فساد اداري، بهبود صحت عامه، اصلاح افزايش موثريت و مسلکی ساختن اداره دولت و خدمات دولتي، انکشاف زیربناهای اقتصادي، مواصلاتي، ترانسپورتي، مخابراتي، گسترش مطبوعات و رسانه ها بر مبنای منافع ملي، و صدها موضوع مشابه در جمله منافع ملي کشور اند که مفاد آنها براي هر فرد اين کشور يکسان است.

وقت آنست که هواداران جمعيت، جنبش، وحدت و شوراي نظار در فکر شخصيت سازي و تبارز چهره هايي با عقايد منافع ملي همه شمول مردم افغانستان از ميان همقطاران خود باشند. با توجه به تجربه 28 ساله اخير اين تنظيمها، تاکيد مزيد بر دیدگاههای پشتون ستيزانه و تحقيرزبان، تاريخ و فرهنگ قوم پشتون و نفرت پراگني بر ضد آنها به جز از تجريد مزيد خود شان از سياست و اداره کشور عاقبتي نخواهد داشت. اين واقعيت را از تجربه شکست پيهم عبدالله در سه انتخابات اخير بايد آموخت. نمیتوان براي هميشه در عقب نقاب دروغين تقلب انتخاباتي نارساييهای خود را ناتواني خود را در جلب حمايت مردم پنهان کرد. عبدالله نتوانست نه تنها منافع ملي بلکه منافع جمعيت، جنبش، وحدت و شوراي نظار را تأمين نمايد. همگامي با او ديگر هيچ سودي بجز بد نامي و نفرت براي هواداران خودشان بدست نمی آورد.

توجه کنيد که روشنفکران پشتون چهره های جنگسالار، فاسد، جهاد فروش و قاچاقير قوم خود را تجريد کرده اند و هرگز از آنها دفاع نميکنند. وقت آن است که روشنفکران غير پشتون نیز همين کار را انجام دهند و چهره هايي با داشتن عقايد ملي همه شمول مردم افغانستان را از ميان همقطاران خود تبارز دهند. منافع جمعيت، جنبش، وحدت و شوراي نظار و ساير گروههای قومي در همکاري و همفکري با روشنفکران پشتون است نه در مخالفت با آنها. همين اکنون اين روشنفکران پشتون اند که سد راه بازگست به جهنم امارت اسلامي طالباني ميباشند درحاليکه رهبران جهادي اين تنظيمها براي معامله با طالبان بر ضد منافع مردم افغانستان صف بسته اند.

بخش نهم: ديدگاه هاي قومي در برابر ملي گرایی

بحران سياسي

همه ما با نگرانی روز افزون از تداوم بحران و وخامت اوضاع سياسي موجود کشور و ابهام در دورنمای سياسي آینده آن رنج می‌بریم. متأسفانه انتخابات دو دوره اخير رياست جمهوری صدف بندی‌های سياسي و اجتماعی کشور را بر مبنای خطوط قومي، زبانی و سمتی برجسته تر ساخت. میلیون‌ها نفر از مردم کشور با شور و شوق در سایه تهدید تروریستان به پای صندوق‌های آراء رفتند و در انتخابات سهم گرفتند. آنچه بررسی آرای ریخته شده به وضاحت نشان داد این بود که مردم ما بطور عمده، و گذشته از بعضی استثنائات محدود، همه بر اساس خطوط قومي، زبانی و سمتی رأی داده اند. بصورت عموم پشتون به پشتون رأی داده، تاجیک به تاجیک و هزاره به هزاره، اوزبیک به اوزبیک. روشنفکران ما و حتی روشنفکران چپی ما از این امر مستثنی نبودند. از یک کشور عمیقاً عنعنوی نمی‌توان چیزی غیر از این توقع داشت، بخصوص که احزاب و تنظیم‌های جهادی در سال‌های مقاومت بر ضد اتحاد شوروی و دولت حزب دموکراتیک خلق و وارث آن حزب وطن، بر مبنای خطوط قومي، زبانی، مذهبی و سمتی شکل یافته فعالیت می‌کردند.

وخامت اوضاع سياسي موجود کشور و ابهام در دورنمای سياسي آینده آن ناشی از دو پروسه متفاوت است:

اول- تقلا و مقاومت مذبحانه تنظیم‌های جهادی و جنگسالار در محوریت عبدالله عبدالله که از زودن روز افزون نفوذ مافیایی خود در دولت بنابر گسترش روندهای دموکراسی و انتخابات در کشور شدیداً نگران هستند؛ و

دوم- روند صلح با طالبان و سرنوشت نظام جمهوری در کشور.

در بخش‌های زیرین این مسائل را به تحلیل می‌گیریم.

بحران افغانستان و منافع جهان غرب

دنیای غرب در تعقیب منافع خود از افراطی‌ترین جهادین اسلام‌گرا در افغانستان، عراق، سوریه، یمن و لیبیا حمایت کرد و آن‌ها را به قدرت رسانید! مجاهدین در سال 1992، طالبان در سال 1996 و ائتلاف شمال در سال 2001 مثال‌های بارز آن در افغانستان اند.

منافع غرب مطابق به زمان و مکان تغییر می‌یابند و هماهنگ به آنها، دوستان و دشمنان غرب در تغییر اند. اگر کسی این الفبای سیاست‌های جهان غرب را نداند، همیشه در تعجب، سردرگمی و گمراهی خواهد بود! تشویش از آینده کشور از دور نمای حیات سياسي، اجتماعی و اقتصادی کشور انگیزه نوشتن این پارچه شعر کوتاه در سال ۱۹۹۶م گردید. در آن زمان طالبان با حاکمیت استبداد مذهبی قرون وسطایی خود کشور را بالای ساکنین آن به جهنمی مبدل کرده بودند:

بخت ما

ابر سیه به حالت ما گریه می‌کند	رعد از شتاب حادثه ها ناله می‌کند
فریاد زدیم و شیون ما ناشنیده ماند	گون و مکان به نالش ما خنده می‌کند
این کوله‌بار قامت ما را شکست و ریخت	هر بند استخوان به خدا نوحه می‌کند
ای بخت نامراد چه سیه کردی روز ما	کز روزتار ما شب ما قصه می‌کند

ای "نور" ترا شکوه از این بخت ما چه سود
چون بخت ما از کوری ما شکوه می‌کند

نوراحمد خالدي، کانبرا، استرالیا، ۱۲ فبروری ۱۹۹۶

متأسفانه 24 سال بعد هنوز هم "ابر سیه به حالت ما گریه می‌کند و رعد از شتاب حادثه‌ها ناله می‌کند" هنوز هم تشویش از دورنمای کشور همانند سال 1996م در تار و پود مردم ما لانه کرده است. همه ساله مناطق سرخ رنگ و مناطق زرد رنگ که نقشه‌های امنیتی و ولسوالی‌های کشور را لکه‌دار کرده اند و نمایشگر مناطق تحت اداره و مناطق زیر حمله طالبان می‌باشند، گسترش می‌یابند.

با سقوط دولت طالبان و ایجاد قانون اساسی جدید و تشکیل حکومت جمهوری اسلامی افغانستان (۲۰۰۳م) امیدواری‌های زیادی برای آینده موجود بود. سوال این است که چرا و چگونه وضع اینگونه شد؟

2006 و شروع دوباره ناآرامی‌ها

در سال 2005م به کابل مسافرت کردم، در همه جا شوق و امیدواری موجود بود، سازندگی در شهر دیده می‌شد، جنگ نبود، آزادی بود و دورنمای کشور روشن و شگوفان معلوم می‌شد.

متأسفانه درست در سال بعدش، یعنی سال 2006م، اولین فیر مرمی‌ها و انفجار بمب‌های دشمنان ترقی، آزادی و سعادت مردم، سایه شومی بالای امیدواری مردم افکند، سایه سیاه و شوم جنگ باز در افق کشور از شرق ظاهر شدند. آن دیوی که به زمین فرو رفته بود باز سر بر افراشت!

دشمنان کمین کرده مردم ما باز هم از غفلت ما و از نفاق ما سوء استفاده کردند و ما را به جان هم انداختند. بهانه یافتند و تیشه تیزی به دست این بازیگران فراموش شده دادند تا با آن دورنمای امیدواری مردم ما را با خون رنگین کنند. این خونریزی تا امروز با قوت هرچه بیشتر آن ادامه دارد.

شکست‌های پیاپی در پروسه‌های دموکراتیک نه تنها چشمان این فرصت طلبان و تمامیت خواهان را باز نکرد بلکه تصمیم آن‌ها را در تخریب شالوده‌های تاریخی و ملی این کشور و این دولت جدی‌تر، راسخ‌تر و عاجل‌تر ساخت.

یا همه قدرت در دست این فرعون‌ها باشد یا این که این کشور را خراب می‌کنند! اینها فکر شان اینست که سیاست همان جدایی است؛ بزن و خراب کن! هر چیز که دم دستت آمد، خراب کن!

بعد از حادثه سقوط قذز لطيف پدرام به وضاحت از رهبران اقوام غيرپشتون دعوت كرد تا سمبول‌های ملی این کشور را بشکنند. به گفته او با استفاده از فرصت‌هایی که موجودیت نیروهای بین‌المللی برای آنها فراهم کرده است باید این کار را یکسره کنند چون بعداً به گفته آقای پدرام چنین فرصتی میسر نخواهد شد.

طوری‌که می‌بینیم هدف شکستن است، هدف تخریب و فروریختن هویت تاریخی، هویت جغرافیایی و هویت ملی و ارزش‌های ملی، ادبی و فرهنگی کشور افغانستان است.

یکی قبول ندارد که در این سرزمین از ده‌ها هزار سال به اینطرف انسان‌ها می‌زیسته اند، از پنج‌هزار سال به این‌سو تمدنی را ایجاد کرده اند که بعد از معرفی اسلام سلسله‌های معروف تاریخی از همین خطه بر منطقه حکومت کرده اند مانند غزنویها، غوریها، تیموریان هرات، بابرهای کابل، هوتکیها و از زمان احمد شاه ابدالی (سال 1747م) به اینطرف کشور و دولت مستقلی را بنیاد نهاده اند.

دیگری تاریخ سیاسی دولت افغانستان را از یکصد سال به اینطرف، از زمان امیر عبدالرحمن خان حساب می‌کند! گویا جنگ‌های اول و دوم انگلیس‌ها در این سرزمین با گله‌های مردم بدون رهبر و دولت بوده اند!

آن که چند کلمه در مورد پرونده تکامل دولت‌ها خوانده است با طمطراق استدلال می‌کند چون سرحدات کشور در زمان عبدالرحمن خان بصورت رسمی ترسیم و تسجیل شدند، پس آغاز دولت افغانستان هم از همین زمان است. اگر این منطق را قبول کنیم دولت‌های روسیه تزاری و ایران هم از زمان عبدالرحمن خان ایجاد شده اند!

دیگری کشور مستقل و دولت افغانستان را ساخته استعمار انگلستان می‌داند و با گستاخی امپراطوری ابدالی و سه جنگ قهرمانانه مردم افغانستان در مقابل تجاوزهای استعمار انگلیس را نادیده می‌گیرد.

هرات را جز "ایران زمین" می‌نامند و افغانستان را "ایران شرقی". حتی اگر فرض کنیم این بیان بر اساس افسانه‌های شاهنامه حتی درست هم باشد آیا در موجودیت ادعای تاریخی دولت ایران و ایرانی‌ها برای مالکیت این شهر آیا همچو بیان از جانب شخص مهمی در دولت افغانستان کار مناسبی است؟

روشنفکر نمای دیگری به وضاحت در صفحه فیسبوک خود می‌نویسد که او ایرانی است (عزیز آریانفر) و جالب این که این شخص مدتی هم به عنوان سفیر کبیر افغانستان در یک کشور ایفای وظیفه کرده است.

شخص دیگری تا آنجا پیش می‌رود که مدعی است شعرای معروف از فرخی تا عنصری بلخی سلطان محمود غزنوی و شاهان بعدی را در اشعار خود شاه ایران می‌خواندند (چه شد ادعای خراسان!). در حالی که در زمان سلطان محمود غزنوی به سرزمین ایران امروزی عراق عجم گفته می‌شد (به اشعار نظامی گنجوی مراجعه کنید).

شخصی بنام همایون حامی Homayon Hami در فیسبوک مینویسد که "در هیچ کتاب تاریخی نیامده است که پشتونها قبل از حملات احمدشاه درانی در هند جایگاهی داشته اند. و همچنان در هیچ کتاب تاریخی نیامده است که پشتون‌ها در گسترش زبان فارسی سعی کرده باشند."

شخص دیگری بنام عبید آراین Obaid Aryan مینویسد "یک سند هم ارائه کن که نشان بده

پشتون ها قبل از استعمار هند توسط انگليس و ظهور احمد شاه ابدالي وجود داشتن؟"

از دو حالت خارج نيست، يا اين آقاياں هيچ چيزي از تاريخ نميدانند و هيچ مطالعه ندارند يا اينكه ميدانند اما با تعصب ضد قوم پشتون جاهلانه مينويسند تا تعدادي مانند خود را گمراه كند. براي معلومات در مورد اثرات تاريخي پشتونها در منطقه از بغداد تا بنگال قبل از استعمار انگليس در هندوستان، تنها كتابهاي تاريخي ايرانيها در مورد سقوط امپراطوري صفوي بدست هوتكيها و كتابهاي تاريخ هندوستان بخصوص تاريخ سلطنتهاي دهلي مانند لوديها و سوريها و بابريها كفايت ميكند و براي دانستن نقش زبان فارسي/دري در دربارهاي لودي و سوري در هند تاريخ هندوستان را بايد مطالعه كرد (مانند تاريخ فرشته)، و همچنان براي دانستن نقش زبان دري به مثابه زبان دربار و خط و كتابت دولتي و زبان معارف كشور در عصر شاهان افغان از احمد شاه ابدالي تا محمد ظاهر شاه و جمهوري داوود خان تاريخ افغانستان معاصر (بطور مثال غلام محمد غبار، صديق فرهنگ) را بايد مرور نمود.

چهره ديگري موجوديت جنوسايد قومي يا قتل عام را در افغانستان (مانند آنچه در كشور رواندا در افريقا اتفاق افتاد) جعل مي كند و مي كوشد اقوام كشور به جان هم افتاده در مناطق خود اعلان خود مختاري كنند.

عده در تلاش شخصيت كشي چهره هاي ملي ادبي و آثار ادبي و تاريخي پشتونها اند.

يكي از همچو عناصر تعجب مي كند كه چرا تركمنهاي افغانستان در موجوديت كشور مستقل تركمنستان تا حال به آن كشور نپيوسته اند!

فردی هم به تلخی از لغزیدن تدریجی قدرت مطلق دولتی از پنجه های شورای نظار از سال 2001 به این سو شکایت می کند.

عده می گویند یا مرام ما بر آورده شود یا اینکه کشور را تجزیه می کنیم! بدون توجه به اینکه هر اقدامی در جهت تجزیه و فدرالیزم قومی، مصیبت بار خواهد بود زیرا به تصفیة حساب با اقلیت های ناراض خواهد انجامید.

اخیراً تعداد دیگری از افغان بودن خود انکار می کنند و چون می دانند با موجودیت اسم افغانستان، ملیت مردم آن ناگزیر "افغان" خواهد بود بنابر آن ایجاد اتوپیای خیالی خود را با تغییر نام افغانستان می خواهند آغاز کنند!

تخریب کردن سمبول های ملی کار ناسیونالیزم تتگنظرانه قومی ضد پشتون تعدادی افراد است.

این کار امروز به جایی رسیده که به وطن ستیزی تمام عیار مبدل شده و هدف آن تنها و تنها تخریب، ویرانگری، ذلیل کردن و تحقیر کشور و دولت افغانستان چیز دیگری نیست.

این پروژه خرابکاری با تخریب سازمان دولتی افغانستان و اردوی آن از زمان به قدرت رسیدن دولت مجاهدین به مشوره مشاورین خودی و بیگانه (مراجعه کنید به نوشته های پروفیسور امین صیقل و بل میلی هردو از پوهنتون ملی استرالیا در سال های 1990م). آغاز می گردد.

این پروژه پشتون ستیزی و وطن ستیزی و تخریب وطن و هرچه در گذشته به نام افغانستان و افغان وجود داشته بخصوص بعد از انتخابات سال 2014 به اوج جنون آمیزی رسید. یا ما یا هیچکس!

کسانی که در سال 2003 به قانون اساسی جدید رای دادند امروز در فکر تعدیل آن هستند.

در قانون اساسی مسجل شد که:

ملت افغانستان متشکل از اقوام پشتون، تاجیک، هزاره، اوزبیک، ترکمن، بلوچ، پشه‌يي، نورستاني، ایماق، عرب، قرغیز، قزلباش، گوجر، براهوي و ساير اقوام می‌باشد. بر هر فردی از افراد ملت افغانستان کلمه افغان اطلاق می‌شود. (ماده چهارم).

امروز تعدادی از همان افراد مدعی اند که آن‌ها "افغان نیستند".

پیشنهاد می‌کنند تا داکتر عبدالله و جناح وی لویه جرگه قانون اساسی را دایر کند تا اسم افغانستان و ملیت مردم افغانستان را تبدیل کند.

آیا تبدیل کردن نام افغانستان و تبدیل کردن ملیت افغانستان از مسایل مبرم و ترجیحی روز کشور است؟

از قضا این همه هیاهو در حالی است که کشور در آتش تروریزم مذهبی طالبان می‌سوزد و اخیراً هیولای سیاه داعش به آن اضافه شده دشمنان منطقوی تیغ‌های خود را برای تجزیه این کشور نیز تیزتر کرده اند.

آیا مدعیان تغییر نام کشور و تغییر ملیت کشور فکر کرده اند که این عمل شان چه تعدادی را به دامان طالبان می‌راند؟

ایکاش تغییر نام، حلال مشکلات ما می‌بود. برعکس هرگونه اقدام در این جهت، بدون توجه به اینکه قوم پشتون از لحاظ عددی قوم بسیار بزرگی است که در بیشترین ساحات جغرافیایی این کشور مسکون هستند؛ فاجعه آمیز خواهد بود.

به گفته آقای حنیف معروف در فیسبوک: "گیریم که نام را به آریانا، خراسان وووو تبدیل کردیم گیریم که دوباره آن جمشید را با نسیم و جشن ملایم نروزی از زیر آوار ام البلاد بیرون آوردیم و بر تخت نشاندیم؟ کی ضمانت آوردن گفتار نیک، پندار نیک و کردار نیک را می‌کند؟ ما خو بد رقم پر عقده هستیم."

جریانه‌های فکری موجوده حاکم بر جامعه ما

با به قدرت رسیدن مجدد جنگسالاران جهادی، بخصوص اتحاد شمال، در کشور در سال ۲۰۰۱، این بار به کمک طیارات بی ۵۲ و پول‌های بادآورده امریکایی احساسات قومپرستانه ضد پشتون چنان اوج گرفت که در دو انتخابات اخیر ریاست جمهوری (۲۰۱۴م، ۲۰۱۹م) تمام مظاهر ناشایست آن را در تمام زوایای حیات سیاسی و اجتماعی و نظامی کشور برجسته ساخت. از جمله در عمل دیدیم که حتی روشنفکران، منجمله روشنفکران وابسته به احزاب چپی در وجود ستمی‌ها، ماوئیست‌ها، پرچمی‌ها و خلقی‌ها موضع‌گیری‌های قومپرستانه کردند. بطور مثال در حالیکه خلقی‌های سابق عمده‌تاً به حمایت از اشرف غنی پرداختند، بسیاری از پرچمی‌ها به حمایت از عبدالله عبدالله پرداختند. افرادی هم در نقاب "جامعه مدنی" هیچ فرصتی را برای کوبیدن اشرف غنی از دست نمی‌دهند. تعدادی این موقف خود را تا سرحد موضع‌گیری ضد پشتون، ضد دری حتی تا سرحد تجزیه افغانستان گسترش داده اند.

متأسفانه این‌گونه موضع‌گیری‌های قومپرستانه آنچنان اوج گرفت که تعداد قابل ملاحظه روشنفکرانهای تاجیک و هزاره امروز اسم افغانستان را قبول ندارند، خود را افغان نمی‌دانند، اصلیت خود را ایرانی و کوروشی می‌دانند، تاریخ شناخته شده سیاسی کشور را قبول ندارند، دولت افغانستان را ساخته و پرداخته استعمار انگلستان می‌دانند، از به کار گرفتن اصطلاحات متداول دری و پشتو در کشور خودداری کرده از اصطلاحات مروج در ایران استفاده می‌کنند و حتی گویندگان تعدادی رسانه‌ها، از جمله طلوع، کاملاً با لهجه ایرانی بی بی سی فارسی صحبت نموده

و بدین‌گونه تغییر هویت مشخص فرهنگی کشور ما را هدف قرار داده اند. برای این افراد هر پشتون فاشیست، قبیله‌گرا، قوم‌پرست، طالب‌پرست و حتی طالب و ایجنت پاکستان است. این در حالیست که مناطق پشتون‌نشین و مردم آن بزرگ‌ترین قربانیان تروریسم طالبانی و مداخلات اجنبی بوده و در نتیجه نفوذ بلاانقطاع این نمایندگان جهل، مناطق پشتون‌نشین از مزایای پیشرفت‌های اجتماعی و اقتصادی به مقایسه سایر مناطق کشور به دور مانده اند.

در جوف سیاسی موجوده حاکم بر کشور جریانهای فکری آتی را میتوان تشخیص کرد:

۱. کشور اشغال شده است و بر ضد اشغال باید جنگید و دولت امارت اسلامی را دوباره تشکیل نمود؛ تحریک طالبان در این قطار اند.

۲. کشور اشغال شده است، آمریکا خالق کل است و هرچه خواسته باشد همان میشود، از ما چیزی ساخته نیست بنابر آن در چیزی هم سهم نمی‌گیریم و حمایت نمی‌کنیم؛ (جپی‌های افراطی و ملی‌فکران مایوس و خارج نظام را میتوان در این سلسله شمار کرد).

۳. از فرصتهای میسر شده توسط آمریکا برای انحصار قدرت سیاسی و حد اکثر سرمایه اندوزی از هر طریق و تجرید پشتون‌ها از قدرت سیاسی، با بازنگری تاریخ کشور و قبول اینکه دولت افغانستان توسط انگلیسها ایجاد شده است، استفاده اعظمی باید کرد؛

۴. از فرصتهای میسر شده توسط آمریکا برای تغییر رادیکال افغانستان به خراسان و درهم شکستن سمبولهای بزرگ ملی بشمول هویت ملی افغانستان متکی به اهداف ایران بزرگ و ایجاد یک کشور فدرالی باید استفاده کرد؛

۵. از فرصتهای موجود برای ایجاد یک جامعه دموکراتیک مترقی متنوع القومی متکی به قانون اساسی و با احترام به تاریخ سیاسی کشور و آموختن از آن، تجرید جنگسالاران و مفسدین، رشد جوانان و سهم ساختن شخصیت‌های بیطرف ملی و علمی در اداره دولت این مبارزه باید استفاده کرد؛

۶. از فرصتهای میسر شده توسط آمریکا برای ایجاد حکومت تنظیمهای جهادی و تحکیم نقش آنها در دولت باید استفاده کرد؛

۷. از فرصتهای موجود برای ایجاد لویه افغانستان از آمو تا ختک باید استفاده کرد؛

شاید جریانهای فکری دیگری هم موجود اند که شامل لست بالا نیست با مخلوطی از این جریانها میباشد.

تعلق داشتن به یکی از این جریانهای فکری تعیین‌کننده موضعگیری‌های ما در قبال حوادث و مسایل مبرم سیاسی موجود کشور میباشد.

بخش دهم: تحکیم یک نظام مستقر متکی به قانون

دموکراسی، انارشی، دیکتاتوری!

امروز تعدادی از انارشی ایجاد شده توسط بازماندگان جهادیون خسته شده اند اما با دموکراسی می‌جنگند و در آرزوی یک رژیم توتالیتر دیکتاتوری هستند تا حلال مشکلات ما باشد. اگر از انارشی خسته شده ایم باید با انارشی بجنگیم نه با دموکراسی! این افراد شاید از نام دموکراسی بدشان می‌آید.

هستند کسانی که تحمل آزادی‌های سیاسی و مطبواتی دهه دموکراسی ظاهرشاه را تحمل نتوانسته آن را دهه انارشی می‌دانند. در آلمان نیز با انارشی نه جنگیدند، حاکمیت قانون را تقویت نکردند، نهادهای دموکراسی را تقویت نکردند اما دموکراسی را سر به نیست کردند! دریغا که شکستن و ریختن چه آسان است به عوض ساختن و پرورش دادن!

شکایت از قانون شکنان باید کرد از دولت بدون قاطعیت، از کسانی که نهادهای دموکراسی را تضعیف می‌کنند نه از نظام دموکراسی. تقویت دموکراسی یعنی تقویت حکومت قانون، یعنی یک نظام متکی به حاکمیت قانون. این جنگ را با تقویت نهادهای دموکراسی به پیش ببرید. دموکراسی در شرایط از قبل آماده شده ایجاد نمیشود. دموکراسی در بطن مشکلات و نارسایی‌ها باید پرورش یابد.

دموکراسی لنگ لنگان یا دموکراسی نیم بند، تکامل نیافته، در نطفه، پر از گل و لای هزاران بار بهتر از یک رژیم توتالیتر است. نظام دموکراسی دست و پا شکسته موجوده در افغانستان هزاران بار بهتر از انارشی زمان تیکه داران مجاهدین سال‌های ۱۹۹۶-۱۹۹۲ است و میلیون بار بهتر از رژیم جهنمی اختناق مذهبی طالبان ۲۰۰۱-۱۹۹۶ م. این دموکراسی نیست که سبب بروز و ادامه جنگ موجوده در افغانستان شده بلکه موجودیت عناصر مخالف دموکراسی در وجود طالبان و موجودیت عناصر انارشی در وجود جنگسالاران و تیکه داران جهادی است که مسوول ادامه جنگ فعلی اند.

به نوشته محترم ملکیار "مشکل اکثر ما افغان‌ها این است که نظام را با تخلف از نظام قاطی می‌سازیم. بدین معنی که تخلف از قانون، دلیل معیوبیت قانون نیست، بلکه عیب در تطبیق کنندگان قانون است. بدیل بهتر برای دیموکراسی وجود ندارد، جز اصلاح و تطبیق متداوم قانون، تطبیق با دسیلین آن."

بارور شدن دموکراسی در نظام توتالیتر میسر نیست. بارور شدن دموکراسی در موجودیت دموکراسی تحقق می‌یابد. دموکراسی یک نظام آماده شده پاک و صاف در طاقچه نیست که هر وقت از فقر بیرون رفتیم و با سواد شدیم میل کنیم و آن را تطبیق کنیم. دموکراسی در متن مشکلات، کم سواد و فقر می‌تواند انکشاف کند. هندوستان بهترین مثال آن است.

با انارشی باید جنگید. دموکراسی را تقویت کرد. زمینه‌های دموکراسی سالم در یک رژیم توتالیتر رشد نمی‌کنند و به پختگی نمی‌رسند. شما نمی‌توانید یک توتالیتر و دیکتاتور خوب و مورد نظر تان را انتخاب کنید. داوود خان، حفیظ الله امین و ملا عمر نمونه‌هایی از دیکتاتوران خوب و بد و بدتر بودند. این‌ها برای ما دموکراسی نه آوردند و نظام‌های متکی به قانون را ایجاد و تقویه نکردند در عوض شرایط نامطلوبی را ایجاد کردند که ملت افغانستان تا امروز دست به گریبان عواقب آن

است. ديكتاتور خودش مي‌آيد و دموکراسي هم نمي‌آورد!

چه بايد کرد؟ چگونه بايد به جلو رفت؟

کساني پيشنهاد مي‌کنند که براي بيرون رفت از بحران سياسي موجود بايد لويه جرگه داير شده حکومت موقت ايجاد شود. آيا در شرايط موجوده لويه جرگه و ايجاد دوباره يک حکومت موقت مي‌تواند حلال مشکلات باشد؟

قانون اساسي کشور درست با توجه به بروز شرايط بحراني نظير آنچه فعلا جريان دارد، اعلان حالت اضطرار را پيشيني کرده و در جمله صلاحيت‌هاي رييس جمهور شامل نموده است.

بايد بخاطر داشت که صلاحيت‌هاي رييس جمهور مندرج در قانون اساسي بالاتر از هرگونه توافق سياسي بوده به رييس جمهور اجازه مي‌دهد که کشور را با فرمان اداره کند.

به يقين وخيمتر شدن اوضاع سياسي و نظم عامه اگر ادامه نورمال وظائف دولت و زندهگي مردم را ناممکن سازد به رييس جمهور چاره باقي نمي‌گذارد مگر اعلان حالت اضطراري. آيا همچو انکشافی به نفع مخالفين معلوم الحال دولت است؟

در حالت اضطرار، صلاحيت‌هاي پارلمان محدود مي‌گردد، آزادي‌هاي مطبوعات محدود مي‌شود، آزادي‌هاي تبارز حرکات سياسي محدود مي‌گردد.

من فکر نمي‌کنم اعلان حالت اضطرار به نفع حزب جمعيت، شوراي نظار، جنبش روشنايي و سائر مخالفين دولت باشد براي اينکه مردم عادي که از حالت موجود و مانور هاي سياست بزان تبارگرا خسته شده و بازگشت به زندهگي عادي روزمره را خواهان اند از اعلان حالت اضطراري استقبال خواهند کرد.

با اعلان حالت اضطرار، رييس جمهور اشرف غني چيزي را از دست نخواهد داد. از روز اول رياست جمهوري تا امروز او را فاشيست، تماميت خواه، قومپرست، طالب و داعش مي‌گويند و از اين‌ها بدتر صفتي باقي نمانده تا به او نسبت دهند.

تا جايي که به ثبات و موثريت دولت در مقابله با مشکلات متعدد مربوط است کليد حل آن بيشتتر نزد حزب جمعيت اسلامي، شوراي نظار بشمول داکتر عبدالله است.

اگر اين جناح علاقمند تبديل شدن به يک حزب ملي مطابق به نيازمندي‌هاي تمام جامعه است، خواسته باشد به يک شريک مطمئن و موثر در دولت مبدل گردد نياز عاجل به تجديد نظر در اولويت‌هاي سياسي خود دارد که مي‌بايد شامل اهداف آتي باشند:

- تحکيم موقف خود در جامعه و دولت با برخورد مسوولانه و مثبت به نقش خود به مثابه شريک دولت؛

- حفظ وحدت و تماميت دولت در مواقع مصيبت ملي و حملات تروريستي؛

- طرد عادت نامطلوب بهره برداري سياسي در مواقع مصيبت ملي و حملات تروريستي؛

- تشويق مردم به حمايت از دولت در مقابل دشمن مشترک در وجود طالبان، گروه حقاني و سائر گروه‌هاي تروريستي و حاميان خارجي آنها؛

- تدوين يک استراتژي روشن سياسي همه جانبه يا مانيفيست بشمول مرام سياسي-نظامي روشن

برای مقابله با تهديد تروريزم، به مثابه رهنمود حزب و اعضا و طرفداران بخصوص به مقصد شرکت در انتخابات سال آینده شوراهاى ولسوالی‌ها و ولسی جرگه؛

- طرد شیوة مبارزات سیاسى منفى و شخصیت کثى مخالفین سیاسى-اجتماعى-فرهنگى رقیب به مثابه یک حربه انتخاباتی؛
- طرد عملی هر نوع قومى‌گرى، سمت پرستى، زبان پرستى به مثابه حربه هاى مبارزات سیاسى-اجتماعى؛ و بالاخره
- کوشش در افزایش جذابیت حزب برای باشندگان سائر ولایات بر علاوه از حوزه شمال کابل و ولایات شمال شرق کشور.
- استقبال صادقانه و اشتراک در انتخابات سال آینده شوراهاى ولسوالی‌ها و ولسی جرگه به منظور ایجاد یک دولت موثر و خدمتگزار مردم؛
- جستجو فعال در جهت یافتن یک راه حل سیاسى قابل قبول بره همه طرفین.

پارة برداشت‌هاى نادرست

به وطن‌دوستان هوشدار دادم که انتخابات آینده برای "افغانستان" به عنوان یک کشور با "هویت ملی مستقل" سرنوشت ساز است! سقاوی‌ها-ستمی‌ها-هزارستانی‌ها-خراسان‌طلبان و فارسیست‌ها در یک جبهه نامقدس برای خاتمه دادن به دولت افغانستان زیر شعارهاى پوچ و دروغین مبارزه با فاشیسم و انحصار طلبی صف خواهند بست! شکست دادن به این توطئه شوم وظیفه و مسوولیت هر افغان و طن‌دوست است! وطن پرستان افغانستان در انتخابات آینده در مقابل دو جبهه مبارزه خواهند کرد: برای دفاع از افغانستان و هویت ملی ملت افغان؛ دوم در مقابل قدرت‌هاى مافیایی فساد، دزد، زورگو و چپاولگر!

پاسخ مرضیه سادات حسینی در حقیقت نشان داد که هوشدار بالایی من کاملاً به موقع است. او نوشت: "انتخابات پیش رو خیلی چیزها را تغییر خواهد داد، حکومت سیصدساله ی قبيله پايان خواهدیافت و ملیت هاي آزاده حکومت خود را خواهند ساخت. پیش بسوي کشور مستقل خراسان با اتکا به تاريخ پنج هزار ساله!"

در این اواخر به همین رابطه عبدالحی خراسانی یکن از تیوری پردازان جمعیت اسلامی نوشته بود: "بباید همه با هم قبول کنیم که همراه با انتخابات آینده ریاست جمهوری گزینه نام کشور و هویت ملی هم به ریفروندم برود و به گزینه یی که مردم افغانستان رأی دادند مورد قبول همه باشد." هرگاه جمعیت و شورای نظار ظرفیت و قابلیت اخلاقی پذیرفتن نتایج انتخابات گذشته را که بالاخره از جانب بیش از ۳۰۰ مفتش بین‌المللی تأیید شد نداشتند چگونه انتظار داشت نتایج یک ریفروندم را بپذیرند!

به این ارتباط آقای کبیر قادر نوشت: "واقعا مبارزه دشواري در پیشرو است بسیج مردم به خاطر افغانستان متحد ویک پارچه ضروري است."

کسی تهديد کرد که "با این حساب باهشتاد درصد مردم افغانستان طرف هستید!"

رقیه باقر عزیزی جواب داد: "دروغ نگویید من یک هزاره هستم ولی طرفدار سر سخت افغانستان". من افزودم که اگر سقاوی‌ها-ستمی‌ها-هزارستانی‌ها-خراسان‌طلبان و فارسیست‌ها هشتاد

در صد نفوس افغانستان باشند در آنصورت نوش جان شان حق شان است که هر نامی می‌خواهند بالای این کشور بگذارند و هر دولتی را که خواسته باشند بسازند!

آقای عبدالغفور لطیفی به توضیح انحصار قدرت پرداخته نوشت: "انحصارگر و متعصب معلوم است، انحصارگران شورای نظار و تنظیم جمعیت است. در طول ۱۷ سال قدرت سیاسی را توسط غربی‌ها در اختیار داشتند همه چیز گل گلزار بود امروز که فهمیده اند که قدرت سیاسی از انحصارشان می‌براید، به همین خاطر غوغا را به راه انداخته اند که تعصب و هزاران تهمت دیگر می‌پیستند. ... ملت افغانستان دیگران ملت ۳۰ سال قبل نیست این گروه بد نام نام افغانستان را نمی‌پذیرد قانون اساسی را نمی‌پذیرد افغانیت را نمی‌پذیرند افغان‌ها دیگر بیدار شده اند جلو این دانه سرطانی را از خود سری‌ها حتما می‌گیرند."

شخص دیگری ادعا کرد که گویا: "طالبی‌ها، داعشی‌ها و فاشیست‌ها در جبهه مقدس برای تقویت نظام کار می‌کنند!"

پاسخ دادم که خبیر طالبی‌ها، داعشی‌ها و فاشیست‌ها در جنگ گرم رویا روی با نظام دولت افغانستان می‌جنگند نه مانند خفاشان سقاوی‌ها-ستمی‌ها-هزارستانی‌ها-خراسان‌طلبان و فارسیت‌ها که هم در داخل نظام هستند و عالیت‌ترین مقامات دولتی و نظامی را در اختیار دارند اما از داخل به نظام خنجر می‌زنند.

شخص دیگری می‌گوید: "پیش از برگزاری انتخابات ریاست جمهوری خواستن لویه جرگه برای تعدیل قانون اساسی و تغییر ساختار نظام متمرکز به غیر متمرکز ضروری است."

توضیح کردم در صورتی‌که انتخابات آینده پارلمانی و شورا‌های ولسوالی‌ها تکمیل نشود یک سوم تعداد نمایندگان لویه جرگه موجود نمی‌باشد بنابر آن لویه جرگه تنها و تنها بعد از انجام انتخابات می‌تواند دایر گردد. در این لویه جرگه بر اساس توافق سیاسی میان غنی و عبدالله تنها می‌تواند روی تشکیل پست صدراعظم اجرایی فیصله صورت گیرد نه بالای تغییر نظام از ریاستی به صدارتی و یا متمرکز به غیر متمرکز.

شخص دیگری نوشت که: "هر زمانیکه افغان ملتی‌ها از بین بروند. افغانستان و افغان‌ها آرام خواهند شد زیرا همه گروه‌های فاشیستی دیگر از اثرات این گروه فاشیست به وجود آمده."

پاسخ دادم که چه کسی در حکومت موجوده مربوط حزب به افغان ملت است؟ هیچکدام! آیا با از بین رفتن حزب افغان ملت مردم از اسم افغانستان و ملیت افغان می‌گذرند؟ هرگز نه! آیا پافشاری بر رعایت قانون اساسی افغانستان و ارزش‌های مندرج در آن که شامل نام افغانستان و اطلاق "افغان" بالای تمام مردم کشور است و با توافق قسیم فہیم، قانونی، عبدالله، خلیلی، محقق، دوستم، اسماعیل خان و امثالهم تدوین و نافذ شده عمل فاشیستی است؟

می‌نویسند "اگر در انتخابات آینده ریاست جمهوری تمام اقوام شریف کشور با یک دیدگاه وطن‌دوستانه به یک شخصیت ملی رای بدهند و این شخص روانی، متعصب و قوم‌گرا که وطن را به پرتگاه نابودی کشانده است، از صحنه دور نمایند، بزرگترین موفقیت شان خواهد بود."

این شخص یا از روی تعصب و نادانی می‌نویسد و یا از روی فتنه‌گری! کدام عمل غنی قومگرایی بوده است؟ غنی با توافق به تشکیل حکومت ۵۰/۵۰ اکثریت حامیان خود را در قوم پشتون از دست داد. نیم حکومت او را حامیان جمعیت و شورای نظار می‌سازند!

کسی نوشت " آقای خالدي آیا من شما را یک فاشیست تفرقه انداز گفته می‌توانم؟"

پاسخ دادم مثل اینکه شما معنی تفرقه اندازی را نمی‌دانید! چه کسی تفرقه انداز است؟ آیا کسیکه

مردم را بدور ارزش‌های مندرج قانون اساسی کشور جمع می‌کند تفرقه انداز است و یا کسانی‌که مردم را برای نادیده گرفتن قانون اساسی ترغیب می‌کند؟ شما معنی فاشیسم و فاشیست را هم به یقین نمی‌دانید! امیدوارم فاشیسم را نه شما تجربه کنید و نه من. آیا حمایت از دولت افغانستان و قانون اساسی آن عمل فاشیستی است؟

آقای طاهر سالاری افزود "معنی فاشیست را نمی‌دانند و خودشان از موضع فاشیستی که همان خودی و غیر خودیست به دکتور اشرف غنی ایراد می‌گیرند. اگر همین دروغ را هم نگویند چه بگویند اشرف غنی نه دزد است و نه هم اختلاس گر طرح‌های مختلف زیر بنایی برای آبادی کشور را یکی بعد از دیگری پیاده می‌کند بساط‌شان بر اساس دروغ استوار است".

آقای جمشید سپین غرنوشت: "پشتون‌ها باید از این جوان مسود پشتون، منظور احمد، بیاموزد که در مقابل مقتدرترین دستگاه دولتی پاکستان و یا دولت که اردو باشد ایستاد و برای اولین بار پشتون قبایلی را با پشتون غیر قبایلی در مقابل این دستگاه بیرحم و ظالم متحد ساخت و به اردو گفت که اگر دهشتگرد است ان اردوی پاکستان است. اگر افغان‌ها در مقابل تجزیه طلبان و انانیکه سیاست‌شان بر نفرت بنا شده متحد نشده و عمل نه کنند روزگار پشتون را بدتر از آنچه که هست مبینید".

آقای داوود کرانسانی نوشت که: "با عرض معذرت که اولاً طرح انتخابات در چنین فضای آشفته پیش از وقت است حتما تدابیری اجرا و عملی خواهد شد که مردم چنان صف بندی را که شما کردید. نخواهند بطرف انتخابات رفت. دوم - این شعار ها و شعار های مقابل آن که عده ای به نام حمایت از پشتون والی براه می‌اندازند در سطح ساختار های انتیکی مردم افغانستان قرار دارند نه در عمق توده‌ای مردم. بعضی تقاضاها و پیشنهادات مردم در مورد رشد همگون و همزمان مناطق عقبمانده ای کشور حقایق انکار نا پذیر اند. که حتی مردم در مغاره‌ها زنده‌گی می‌کنند اگر کسی چنین مطرح کند حق است نباید به آن‌ها تاپه زد. این مشکل اقتصادی-اجتماعی است نه هویتی و ملیتی. دلیل چنین مشکل در بامیان، کذر، نورستان بدخشان و فاریاب همگون است. که در آن محلات ملیت ها مختلف زنده‌گی می‌کنند... تبلیغات ما در مورد انتخابات باید بر مبنای رای دادن به انسان‌های شایسته و کارکن باشد تا مردم را متحد سازیم نه پراکنده".

پاسخ دادم هوشدار دادن به مردم در مورد انتخابات آینده باید دیروز صورت می‌گرفت تا تدابیر لازم قبل از آنکه وقت از دست برود انجام گیرد. موضوعات عقب مانده‌گی‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه و مناطق مختلف در اینجا مورد مباحثه نیست و هیچ تقاضای مشروع را در این مورد کسی نمی‌تواند مردود بشمارد. من سال‌ها در وزارت پلان افغانستان کار کرده ام و منشی کمیته توحید و انسجام پلان هفت ساله داوود خان بودم. مسایل و مشکلات اقتصادی کشور را من بهتر از بسیاری میدانم. دشمنان نام و نشان افغانستان از مدت‌ها برای انتخابات آینده صف آرایي کرده اند. وطن پرستان افغانستان در انتخابات آینده در مقابل دو جبهه مبارزه خواهند کرد. در مقابل سقاوی‌ها- ستمی‌ها- هزارستانی‌ها- خراسان طلبان و فارسیست‌ها برای حفاظت از افغانستان و هویت ملی افغان دوم در مقابل قدرت‌های مافیای محلی دزد، زورگویی و چپاول.

اقدامات یک رییس جمهور با کفایت چه خواهد بود؟

یکی از دوستان فیسبوکی از من سؤال کرد اقدامات یک رییس جمهور با کفایت چه خواهد بود؟ به نظر من اقدامات آتی خطوط کلی و فشرده پالیسی‌ها و احکام یک رییس جمهور خیالی با قدرت و دموکرات را در شرایط امروزی افغانستان خلاصه می‌کند. هدف نجات از انارشی و بی قانونی برای شکست تروریسم، مقابله با تخریب دولت افغانستان، دفاع از منافع ملی و ایجاد یک کشور

دموکراتیک و تابع قانون. هدف آن است تا سیاست را از اداره دولت و نیروهای امنیتی جدا کرده اداره دولت و نیروهای امنیتی را مسلکی و غیر سیاسی ساخته زمینه های سهمگیری تمام اقوام و اقشار و ولایات کشور را در یک پروسه قانونمند دموکراتیک در دولت مرکزی و اداره محلی فراهم گردد، به جوانان تحصیل یافته مسلکی فرصت سهمگیری در دولت داده شود و از انارشی و فساد جلوگیری بعمل آید. بنابر آن اگر من رییس جمهور باشم:

1) با تعدیل قانون خدمات اداره ملکی، سازمان اداره دولت افغانستان را با ارتقای کارمندان مسلکی غیر تنظیمی و با استخدام فارغان موسسات تعلیمات عالی در کشور، از مقام معین تا پیاده، به یک سازمان مسلکی غیر حزبی و غیر سیاسی مبدل خواهم کرد، مانند پابلک سرویس در استرالیا و انگلستان و امریکا تا سازمان اداره ملکی دولت خدمتگذار مردم بوده از هرگونه فعالیت سیاسی کارمندان دولت در وقت تصدی وظیفه جلوگیری بعمل آید؛

2) با تعدیل قانون خدمات نظامی و امنیتی، اردوی ملی و پولیس ملی و امنیت ملی را، به استثنای مقام های وزیر دفاع و وزیر داخله که مقامات سیاسی اند، با ارتقای کارمندان و پرسونل مسلکی غیر تنظیمی و با استخدام فارغان موسسات تعلیمات نظامی و پولیسی در کشور از مقام لوی درستی و معین داخله و رییس امنیت ملی تا پیاده، به سازمان های مسلکی غیر حزبی و سیاسی مبدل خواهم کرد، مانند سازمان های امنیتی در استرالیا و انگلستان؛

3) کمسیون مستقل انتخابات را از رییس تا پیاده به یک سازمان مسلکی غیر حزبی و غیر سیاسی و تنظیمی مبدل خواهم کرد، مانند کمسیون های مشابه در استرالیا، انگلستان و امریکا؛

4) با تعدیل قانون اساسی از طریق لویه جرگه، نظام ریاستی را با ایجاد مقام صدراعظم اجرایی گسترش خواهم کرد تا رهبری طرح و اجرای سیاست های اقتصادی، تجارتی، اجتماعی، تعلیمی، زیربنایی، انکشافی حکومت را عهده دار شود؛

5) صدراعظم اجرایی شخصی خواهد بود که با طرح سیاست های اقتصادی، تجارتی، اجتماعی، تعلیمی، زیربنایی، انکشافی حکومت به مشوره رییس جمهور قادر باشد از ولسی جرگه رأی اعتماد بگیرد؛

6) با تعدیل قانون اساسی از طریق لویه جرگه و برای جلوگیری از فساد در ولسی جرگه و جلوگیری از مداخلات روزانه وکلا در امور وزارت خانه ها، صلاحیت رأی اعتماد ولسی جرگه را به خط مشی حکومت و کابینه پیشنهادی در کل محدود خواهم کرد و وزرا مجبور به گرفتن رأی اعتماد انفرادی از ولسی جرگه نخواهند بود؛

7) با تعدیل قانون اساسی از طریق لویه جرگه، به رییس جمهور در حالات اضطراری، صلاحیت عزل پارلمان و اعلان انتخابات جدید پارلمانی را در ظرف شش ماه بعد از آن، خواهم داد؛

8) وزرا و هئیات کابینه مقامات سیاسی بوده از کسانی که از نظر سیاسی با پالیسی های اقتصادی، تجارتی، اجتماعی، تعلیمی، زیربنایی، انکشافی رییس جمهور و صدراعظم اجرایی توافق کامل داشته باشند، تعیین شده به ولسی جرگه معرفی خواهند شد؛

9) در مقام رییس جمهور تمام سیاست های امنیتی، دفاعی و خارجی کشور توسط وزرای مربوطه مستقیماً توسط رییس جمهور اداره خواهد شد؛

10) به کمک دوستان بین المللی در صدد خشک کردن تمام چشمه های تمویل و عایدات تروریستها و تجرید بین المللی دولت های حامی از تروریزم خواهم بود؛

11) با طرح و تطبیق قانون مبارزه با تروریزم به تعریف تروریزم، عمل تروریستی، تروریست

و اعمال دفاع و حمايت از تروريزم، از نظر مالي، تبليعاتي، رسانه يي و غيره خواهم پرداخت تا صفوف مردم از تروريستها و حاميان آنها جدا گردد؛

12) با طرح و تطبيق قانون "تعليم و تربيه و تبليغات مذهبي" مقام ملا را ارتقا داده، از اشاعه عقايد تروريستي در مساجد جلوگیری کرده، برای ملاي مسجد از مساجد قريه تا مولوي در مساجد جمعه و عيدگاه سلسله مراتب تعيين نموده شامل بودجه وزارت "حج، اوقاف و تعليمات ديني" خواهم کرد؛

13) شرايط ملا شدن را داشتن تعليمات عمومي تا ختم صنف نهم (دوره ثانوي) از مكاتب عمومي قبل از پيگيري تعليمات ديني در مدارس عالي ديني بالاتر از صنف نهم تعيين خواهم کرد؛

14) ۱۴ ملاهاي فارغ از مدارس ديني پاكستان را اجازه ورود به مساجد افغانستان نخواهم داد؛

15) انتخابات پارلماني را با تكت حزبي و تكت مستقل، تحت نظر مستقيم كمسيون مستقل، مسلكي و غير حزبي انتخابات اجرا خواهم كرد تا در پارلمان صفوف احزاب طرفدار حكومت و مخالف حكومت (اپوزسيون دولت) مشخص گردند؛

16) آزادي مطبوعات، رسانه ها و حركات مدني را در چوكات معيارهاي منافع ملي، استقلال ملي، امنيت ملي، حفاظت از هويت ملي کشور طوري كه در قانون اساسي تعريف و تصريح شده تنظيم و رهبري خواهم كرد؛

17) با تعديل قانون اساسي از طريق لويه جرگه به ولايات در انتخاب رييس اجرائيه و هيات اجرائيه ولايت از ميان اعضاي شوراي ولايتي براي اجراي پاليسي ها و پروژه هاي اداري و انكشاف ولايتي صلاحيت خواهم داد، در حالي كه انتصاب والي ها و قوماندان هاي امنيه را براي تأمين پاليسي هاي امنيتي در حدود صلاحيت هاي رييس جمهور حفظ خواهم كرد؛

18) با هرگونه فساد اداري سرسختانه مبارزه خواهم كرد و هرگونه عمل فساد، اختلاس، غضب دارايي هاي عامه و زمين هاي دولتي، را كه در 16 سال اخير صورت گرفته با قاطعيت تعقيب و از طريق ايجاد يك محكمه باصلاحيت خاص قانوناً محاسبه خواهم كرد؛

19) با هرگونه تمرد در داخل دولت با قاطعيت برخورد خواهم كرد.

بخش يازدهم: موجوديت ملت و هويت مشترک ملي در افغانستان

تلاش‌هاي زيادي در جريان است که ما را بي‌هويت کنند

بعضي‌ها با شغف آشکاري از مؤفقيت استعمار بريطانيه در تضعيف دولت‌هاي افغان و قيچي کردن حدود آن يادآوري کرده تاريخ کشور را به دو دوره تقسيم مي‌کنند: دوره بعد از جنگ‌هاي اول و دوم افغان و انگليس، بخصوص از عبدالرحمن خان به بعد را مربوط دولت "افغانستان" دانسته و دوره ماقبل آن را "بخش انشعابي از قلمرو نادرشاه افشار"، "بخش وابسته به يک هويت سياسي بزرگتر" و اگر سخاوت نمايند، "خراسان" مي‌نامند. اين کوشش‌هاييست مذبوحانه در جهت بي‌هويت کردن ملت افغانستان و کشور افغانستان. کوشش براي شکستن سنبول‌هاي ملي ما است و اين کوشش برخي از اجزاي هجوم فرهنگي هويت ايراني است که بي‌امان از طريق رسانه‌هاي وابسته و افراد وابسته دنبال مي‌گردد.

دوستي در فيسبوک نوشته بود: "تلاش‌هاي زيادي در جريان است که ما را بي‌هويت کنند، وقتي قومي بي‌هويت شد ديگر هر بلابي را مي‌توان سر او آورد. لکن تا هنوز در اين کار شان توفيقی نداشته اند. من وقتي در اين موضوع فکر مي‌کنم، بلافاصله يک کاريکاتور در نظرم مجسم مي‌شود که در جريان جنگ دوم جهاني در مطبوعات بين‌المللي چاپ شد و تا هنوز در منابع تاريخي مربوطه ثبت است. آن کاريکاتور، اينگونه رسم شده بود که جوزف استالين رهبر وقت شوروي را به صورت يک مجسمه‌ي خيلي بزرگ پولادين در آورده بود و سربازان آدولف هيتلر را به صورت مورچه‌هاي ريزي که دسته دسته از هر طرف به آن مجسمه حمله برده و سر تا پاي آن را پوشانيده بودند؛ آن مورچه‌ها هر کاري که مي‌کردند، دندان شان به جاي از اين مجسمه‌ي پولادين کار نمي‌کرد. عاقبت الامر همينطور هم شد. هويت ملي مردم افغانستان هم يک مجسمه‌ي پولادين است که دندان مورچه‌ها بالاي آن کارگر نيوده و نخواهد بود."

در خارج از محدوده هويت سياسي افغانستان ما هيچکسي نيسٲيم مگر اين که هنوز هم بر انشعاب از قلمرو نادرشاه افشار اشکريزي کنيم و هنوز هم وفادار به ايران بزرگ باشيم يا از حاکميت فرو ريخته امپراطوري مغولي بابري هند به حسرت ياد کنيم و يا خواب حاکميت پنجمده سال قبل تيموريان هرات را بخوريم و يا هنوز هم خواب‌هاي ما را تخيل کوروش کبير و افسانه‌هاي شاهنامه فردوسي رنگين بسازد. وفاداري ما در کجا است؟

متأسفانه اين کشور در طول قرن نهم در ميان بازي بزرگ دو امپراطوري استعماري زمان، يکي هند بريطانوي در شرق و جنوب و ديگري روسيه تزاری در شمال، گير افتاد، مواجه به لشکر کشي‌هاي متعدد استعمارگران گرديد و سلاطين آن در دام دسايس آن‌ها گير افتادند. در نتيجه قلمروهاي تحت حاکميت آن قيچي و از پيکرش جدا گرديده و سلاطين آن براي حفاظت نيم باقيمانده از سرزمين‌هاي تاريخي کشور خود، ناچار به قبولي معاهدات تحميلي سرحدی دو امپراطوري بزرگ استعماري زمان، يعني هند بريطانوي و روسيه تزاری شدند. کشور عملاً به يک مملکت حایل مبدل شد.

گذشته از اين فراز و نشيب‌هاي تاريخي، واقعيت پذيرفته شده بين‌المللي آن است که افغانستان امروزي ميراث همان امپراطوري احمد شاه ابدالي است که با گذشت زمان اسم افغانستان، که اسم

مناطق پشتون‌نشين آن بود، به تمام کشور تعميم يافته است. طبيعي است که دولت‌ها به اسم بزرگزين قوم آن بخصوص اگر اين قوم حاکم هم باشد، ناميده می‌شوند. کشورهای روسيه، قزاقستان، ترکيه، عربستان، تاجیکستان، اوزبیکستان، ترکمنستان و ده‌ها کشور ديگر همه به نام‌های بزرگترين اقوام ساکن آن کشورها ناميده شده اند. افغانستان استثنای نيست. مسخ تاريخ درد هيچکسی را دوا نمی‌کند. اسم سريلانکا در سال‌های ۱۹۷۰ به‌الای کشور سيلون گذاشته شد، اسم ايران در سال ۱۹۳۵ به سطح بين‌المللی به‌الای فارس گذاشته شد و اسم میانمار در سال‌های ۱۹۸۰ به‌الای برما گذاشته شد، اما اين تغيير نام تغيير دولت نبوده ادامه همان هويت سياسی دولتی سابق اند. ايران امروزی بازمانده همان دولت فارس تاريخی است و سريلانکا بازمانده همان سيلون است و میانمار ادامه همان دولت برما می‌باشد.

آقای بگراميان در کامنتی نوشت: "خالدي گرامي، خودت میدانی که نام کشور ما بحث بر انگيز و چالش‌زا شده است. آیا ممکن است که ما هم نام کشور خویش را مانند ايران، میانمار، ايتوپيا. سريلانکا حتي پاکستان که همه نام‌های غير قومی اند، تغيير دهيم و سرزمين خویش را برای هميشه از کشمکش‌های امروزی نجات بدهيم؟" پاسخ من آن بود که روشنفکران کشورهای تاجیکستان، ترکمنستان، اوزبیکستان، روسيه، قزاقستان، قرغيزستان، مغولستان، فرانسه، عربستان سعودی، صدها مثال مانند آن‌ها با مسئله ملی برخورد قومگرایانه نکرده اند. اين اسم‌ها بصورت طبيعي در طول تاريخ بر اين کشورها تعميم يافته اند، فکر نمی‌کنم که ملت پشتون به اين سادگی اجازه دهد مثلی قومپرست اسم کشور آن‌ها را تبديل کنند. هرگاه اين مباحثه تبديل اسم افغانستان خارج از محدوده قومپرستی، مسخ کردن تاريخ، بی‌حرمتی و توهين به ملت پشتون و فرهنگ آن‌ها؛ خارج از کوشش برای بی‌هويت کردن کشور، خارج از محدوده هجوم فرهنگی ايران و کوشش در جهت تغيير زبان و مصطلحات مروج دری در کشور مطرح می‌شد اولين شخصی که به آن توافق می‌کرد و اسم تاريخی "آريانا" را ترجيح می‌داد من بودم آن‌چنانکه زمزمه تغيير نام افغانستان به "آريانا" در زمان لويه جرگه داوود خارج از محدوده قومپرستی به گوش‌ها رسيد و من با آن موافق بودم.

تبارز هويت ملی

هويت ملی و احساس تعلق داشتن به یک ملت و یک کشور و احساس غرور وطن پرستی و احساس مباحثات به افتخارات یک کشور، بصورت طبيعي و داوطلبانه میان افراد به‌وجود می‌آید. هرگاه افرادی و قومی بعد از زنده‌گی سه صدساله نتوانند موجوديت ملت افغانستان را حس کنند و نتوانند احساس تعلق داشتن به ملت و کشور افغانستان را در خود بيابند چنين افراد و اقوام حیات بی‌هدفی را در اين کشور به سر برده روزگار سختی داشته و خواهند داشت، زیرا تاريخ را نمیتوان عوض کرد و آینده را نیز می‌توان بر مبنای روندهای تاريخی، داشته‌های عینی و روند امروزی پیشبینی کرد. سوال اين است که ملت افغانستان و کشور افغانستان چگونه تکامل کرد و به مرحله امروزی رسيد که برخی از ساکنان اين سرزمين آن‌ها را می‌بينند و لمس می‌کنند و خود را متعلق به آن می‌دانند درحالی‌که تعدادی آن‌ها را نمی‌بينند، خود را به آن‌ها متعلق نمی‌دانند و شايد هم هرگز در جستجويش نبوده و نيستند!

سه صد و هفت سال قبل، در اوایل قرن هژدهم ميلادی، سرزمینی را که امروز به نام افغانستان می‌شناسيم اسم مشخصی نداشت و شامل بخش‌هایی از خراسان، ترکستان، بدخشان، کابلستان، افغانستان، سيستان، غرjestان و بلوچستان می‌گريد. در آن سرزمين بيش از شانزده قوم از جمله پشتون، تاجیک، هزاره، اوزبیک، پشه‌ی، عرب، قرقيز، ترکمن، بلوچ، قزلباش، بیات و غيره

زندهگي می‌کردند. اين سرزمين بعد از تیموریان هرات برای بیش از دوصد سال از غرب، شرق و جنوب و از شمال توسط سلاطیني اداره می‌شد که پایتخت‌های آن‌ها اصفهان، دهلی و بخارا بودند. با قیام میرویس‌خان هوتک بر ضد حاکمیت صفوی فارس در سال ۱۷۰۹م در قندهار و متعاقب آن با قیام ابدالی‌های هرات و اعلان خودمختاری اولین دولت بومی در این سرزمین‌ها ایجاد گردید که حتی قادر شد امپراطوری صفوی را در سال ۱۷۲۲م ساقط کند. این اولین دولت بومی در این سرزمین بیست سال بعد توسط نادرقلی افشار سرنگون شد. اما بعد از کشته شدن نادر افشار توسط درباریان خودش، دوباره به همت احمد شاه ابدالی و سایر افسران و بزرگان افغان احیا گردیده و تحکیم یافت. احمد شاه ابدالی توسط یک جرگه ملی بعد از مباحثه هشت روزه به حیث پادشاه انتخاب شد و در مراسم تاجگذاری او سران اقوام پشتون، تاجیک، هزاره و قزلباش حضور داشتند (مراجعة شود به کتاب الفنتون، گزارش سلطنت کابل).

در اول این کشور نو تأسیس اسم معین نداشت عده آن را خراسان، برخی افغانستان و عده هم پختونخوا (مراجعة شود به کتاب الفنتون، گزارش سلطنت کابل) می‌نامیدند. اما با گذشت زمان اسم افغانستان، که اسم مناطق پشتون‌نشین آن بود، به تمام کشور تعمیم یافت. طبیعی است که دولت‌ها به اسم قومی که بیشترین جمعیت را دارد و قوم حاکم است نامیده می‌شوند. کشورهای روسیه، قزاقستان، ترکیه، عربستان، تاجیکستان، اوزبیکستان، ترکمنستان و ده‌ها کشور دیگر همه به نام‌های بزرگترین اقوام ساکن آن کشورها نامیده شده‌اند. افغانستان استثنی نیست. مورخ انگلیسی جورج فورستر که در سال ۱۷۸۲م یعنی ۲۳۴ سال قبل از امروز از طریق کابل، قندهار و هرات از طریق فارس و روسیه به لندن رفت از این کشور به نام "افغانستان" در عنوان کتاب خود و هم چنان باربار در متن کتاب یاد می‌کند و حدود آن را از شرق کشمیر و ملتان، در غرب مشهد و در شمال از پنجه تا دریای آمو و در جنوب بحیره عرب می‌داند. به گفته جورج فورستر در این سرزمین‌ها خطبه نماز جمعه به نام تیمورشاه خوانده می‌شد (جورج فورستر، سفر از بنگال به انگلستان از طریق شمال هند، کشمیر، افغانستان، فارس و روسیه، چاپ لندن).

متأسفانه این کشور در طول قرن نهم در میان بازی بزرگ دو امپراطوری استعماری زمان، یکی هند بریطانوی در شرق و جنوب و دیگری روسیه تزاری در شمال، گیر افتاد، مواجه به لشکر کشی‌های متعدد استعمارگران گردید و سلاطین آن در دام دسایس آن‌ها گیر افتادند. در نتیجه قلمروهای تحت حاکمیت آن قیچی و از پیکرش جدا گردیده و سلاطین آن برای حفاظت نیم باقیمانده از سرزمین‌های تاریخی کشور خود، ناچار به قبولی معاهدات تحمیلی سرحدی دو امپراطوری بزرگ استعماری زمان، یعنی هند بریطانوی و روسیه تزاری شدند. کشور عملاً به یک مملکت حایل مبدل شد که استقلال خود را در امور خارجی از دست داد. موضوع مهم این است که آن دولت مقتدر افغان که دولت انگلستان آن را زمانی خطری برای هند بریطانوی می‌دانست و با تئانی با دولت قاجاری فارس کوشش به تضعیف آن کرد (محمود محمود، تاریخ روابط سیاسی انگلیس و ایران)، به هر اسم و نامی که قبل از آغاز The Great Game «بازی بزرگ» میان انگلستان و روسیه یاد می‌گردید، به کشور کوچک، حایل و ضعیفی مبدل گردید. افغانستان در جریان این بازی بزرگ و تا امروز عملاً به عنوان یک کشور حایل باقی‌مانده است. امروز ما یک کشور حایل میان گروه‌های افراطی مذهبی بین‌المللی مستقر در پاکستان از یکطرف و آسیای میانه هستیم. بالاخره در سال ۱۹۱۹م استقلال در سیاست خارجی دوباره توسط امیر امان‌الله خان اعاده گردید.

تجدد پسندی و اقدامات ترقی‌خواهانه شاه امان‌الله با مقاومت ارتجاع مذهبی به شکست انجامید. در دوران سلطنت نادر خان و متعاقب او پسرش ظاهرشاه از سال ۱۹۲۹م تا سال ۱۹۶۴م انکشاف اجتماعی و سیاسی در کشور بسیار بطی به جلو رفت تا آن که قانون اساسی سال ۱۹۶۴م و متعاقب آن دهه دموکراسی چهره سیاسی کشور را بصورت رادیکال عوض کرد، اما متأسفانه

سردار محمد داوود با کودتای نافرجام سال ۱۹۷۳م کشور را از مسیر طبیعی تکامل سیاسی و اجتماعی آن خارج کرده ثبات سیاسی و امنیت داخلی ۳۴ ساله را برهم زد که با سرنگونی موصوف در سال ۱۹۷۸م افغانستان دستخوش طوفان سیاسی، اجتماعی و جنگ داخلی شد که با گذشت چهل سال هنوز هم ادامه دارد.

بعضی از نویسندگان شرایط موجود در سرزمینی را که امروز کشور افغانستان می‌شناسیم در زمان ایجاد آن کاملاً نادیده گرفته این حقیقت را کتمان می‌کنند که احمد خان ابدالی بنای حکومت را در سرزمینی گذاشت که طی بیشتر از دو قرن قبل از آن فاقد هرگونه حکومت و حاکمیت خودی و باجگاه بیگانگان بود. حتی سرزمین خراسان که این نویسندگان سنگ وفاداری به آن را به سینه می‌زنند، در زیر سم اسب‌های سلاطین غیر خراسانی؛ مغول‌ها، تیموری‌ها، صفوی‌ها و اوزبیک‌ها قرار داشت و مناسبات مستبدانه قبیله‌ی فیودالی مشخصه تمام این دولت‌ها بود و بخصوص در ایران با تعصب افراط آمیز مذهبی شیعه در زمان صفوی‌ها مدغم گردیده بود. نادرقلی افشار که اخیراً او را بعضی نویسندگان ما به عوض ایرانی "خراسانی" خطاب می‌کنند، در حقیقت آخرین زمامداری بود که از خراسان برخاسته بود، در قوم ترکمن بود که اجداد او از جاهای دیگری به خراسان کوچیده بودند. این شخص آنقدر خشن بود و بر اطرافیان خود ظلم روا داشت که حتی پسر خود را کور کرد تا اینکه محمد خان قاجار یکی از نزدیکترین رجال او سرش را از تنش جدا کرد و بعدها کریم خان زند میت بی‌سرش را از گور بیرون کرده به دور انداخت.

بعضی نویسندگان با به کار بردن اصطلاحات دولت قبیله، دولت قبیله‌ی به مفهوم تحقیرآمیز آن‌ها در معرفی دولت‌های افغان، فراموش می‌کنند که تمام دولت‌های قرون هژده و نوزده میلادی و ماقبل مانند بابری‌ها، تیموری‌ها، صفوی‌ها، افشاری‌ها، زندی‌ها، قاجاری‌ها و امثالهم، در تمام کشورهای همسایه طوری که از نام‌های آن‌ها پیداست، دولت‌های متکی بر مناسبات قومی و قبیله‌ی بوده اند. حتی اکثر سلاطین کشورهای شمال اروپا باهم روابط فامیلی و قومی داشتند. نزدیک به یکصد سال بعد از احمد شاه ابدالی دولت‌های اروپایی در قبضه یک فامیل بود که اعقاب ملکه ویکتوریای انگلستان (1832-1901م) و کریستیان نهم پادشاه دنمارک (1818-1906م)؛ خانواده‌های سلطنتی انگلستان، بلجیم، دنمارک، لوکزامبورگ، ناروی، سویدن، اسپانیه را تشکیل می‌دهند.

بعضی منتقدین دولت‌های افغان اوایل قرن هژدهم تا شروع قرن بیستم را با معیارهای قرن بیست و یکم ارزیابی کرده فراموش می‌کنند که در آن زمان داشتن اسم معین، حدود اربعه معین و فرهنگ معین مشخصه ایجاد دولت‌ها نبودند. از اصطلاح حقوق بشر، حقوق زنان و دموکراسی در آن زمان خبری نبود. در چنین شرایطی بود که احمدخان ابدالی دولت افغان را تأسیس و آن را به یک امپراطوری بزرگی مبدل می‌کند که از نیشاپور تا کشمیر و سند وسعت داشت. میرهن است که اساسات دولت افغان را نظام اجتماعی قبیله‌ی پشتون که بر مبنای پشتونولی، یا کود مدنی جوامع پشتون‌ها، استوار بود موازی به احکام شریعت اسلامی تشکیل می‌داد. مگر می‌توان انتظار داشت که در سال 1747م احمد شاه ابدالی یک قانون اساسی جفرسونی تدوین می‌کرد یا اصول دموکراتیک حاصله از انقلاب کبیر فرانسه را که بیش از سی سال بعد معرفی گردید در سرزمین‌های تحت قیمومیت خود تطبیق می‌کرد؟ در شرایط آن زمان "پشتونولی" یا کود مدنی قبایل پشتون یک نظم اجتماعی منحصر به فرد زمان خود را به جامعه عرضه می‌کرد که در کنار احکام شریعت اسلامی، برای اداره امور دولت به مراتب دموکراتیک‌تر از شرایط حاکم بر کشورهای همسایه بود که بر اساس اراده مطلقانه حکام زمان و شریعت اسلامی اداره می‌شدند. با آنهم افغانستان به مقایسه همسایه‌های خود و بخصوص ایران در سه صد سال گذشته دولت‌های مستقر داشته در حالی که در طول این زمان در ایران صفوی‌ها، افشاری‌ها، زندی‌ها، قاجاری‌ها، پهلوی‌های بختیاری سلطنت کرده و با روی کار آمدن هرکدام تمام خاندان سلطنتی قبلی را از تیغ

كشيده اند.

بعضي‌ها دو هويت را در اين جا معشوش مي‌كنند. اول هويت قومي اتباع افغانستان كه شامل پشتون، تاجيك، هزاره، اوزبكي، تركمن، نورستاني، ايماق، بلوچ مي‌باشد و به گفته شما خدا داد است و دوم هويت ملي اتباع افغانستان كه بايجاد دولت افغانستان به نام ملت واحد "افغان" شكل گرفته در قانون اساسي کشور درج است و چه خواهيم و چه نخواهيم تا اين کشور وجود دارد و نامش افغانستان است مليت همه باشندگان "افغان" خواهد بود. جهان خارج همه ما را به نام افغان‌ها مي‌شناسد. بطور مثال در ايران هر هزاره يك "افغان" است و مجموع هزاره‌ها به گفته ايراني‌ها "افاغه". حالا هر قدر اين فرد هزاره بگويد من هزاره هستم و افغان نيستم ايراني‌ها به رويش خواهند خنديد. تمام اقوام افغانستان به جبر تاريخ و جبر موقعيت جغرافيايي ناگزير شريك روزهاي خوب و بد اين سرزمين براي ابد خواهند بود. بنابر آن قبول اسم "افغان" به نام مليت مشترك ما در کشور "افغانستان" يك مطلب اختياري نبوده اجبار جغرافيا و تاريخ است. بذابر آن اين موضوع نبايد هرگز مجدداً مورد سوال و مباحثه قرار بگيرد.

تاريخ نشان داد كه منافع اقوام اين کشور، با وجود تمام اختلافات، در اتحاد ملي شان مي‌باشد. افغانستان بنابر پراكندگي محل سکونت اقوام آن و ساختمان طبيعي و جغرافيايي خود قابل تجزيه نبوده و سه صد سال بعد، به گفته ريجارد ارميتاژ معاون وزارت خارجه امريكا در زمان جورج دبليو بوش، باز هم افغانستان خواهد بود با همين اقوام و همين حدود جغرافيايي. با آن كه در افغانستان شانزده قوم از جمله پشتون، تاجيك، هزاره، اوزبكي، پشه‌اي، عرب، قرقيز، تركمن، بلوچ و غيره زنده‌گي مي‌كنند و شمال و جنوب کشور را كوه‌هاي صعب‌العبور هندوكش از هم مجزا مي‌كند، جنگ خانمان بر اندازي كه نزديك به چهل سال است دوام دارد به فروپاشي افغانستان نينجاميده است. چه عواملی از فروپاشي افغانستان جلوگیری کرده اند؟ فكر نمي‌شود كه اعتقاد بدین اسلام به عنوان ارزش كليدي اجتماعي در حفظ وحدت مردم و اقوام کشور نقش تعيين كننده داشته باشد چون تمام گروه‌هاي متخاصم مسلمان هستند و اين كه اين جنگ بعد از پيروزي مجاهدين شديدتر و خانمان‌سوزتر شده است. از جانب ديگر تمام همسايگان ما هم مسلمان اند. پس چه عواملی از فروپاشي اين کشور جلوگیری کرده اند؟ به گفته رزاق مامون «سنت‌هاي درهم آميخته»، احساسات و حالت رواني همسان در عمق لايه‌هاي تباري و انزوای اعتيادي به قدامت چندين قرن، عامل اصلي بقای افغانستان بوده است. "بنابر آن در عمل"، درهم آميزي خوني، اجتماعي، اقتصادي و فرهنگي به عنوان ستون استوار در برابر ضربات جنگ و توطئه، عمل کرده و با وجود انكار تجزيه طلبان سبب ايجاد ملت افغان گرديده كه بر تمام اقوام برادر، با حفظ و احترام به مشخصات فرهنگي آن‌ها در کشور، همانند کشورهای كه به سياست‌هاي چند فرهنگي عقيده دارند، اطلاق مي‌گردد.

تعدادی از فعالين سياسي و مدني پيوسته شعارهاي پشتون‌سنيزي، جدائي طلبی و تجزيه طلبی را سر مي‌دهند. مي‌گويند "وقت آن است تا با اين‌ها (طالب نكتايي‌دار و غير نكتايي‌دار) و قبيله خانه جدا كرد، ما را راه مان و اين‌ها را راه شان". لطيف پدرام گفته بود "تا با اين‌ها راه جدا نشود سعادت نخواهيم ديد!" از محمد سعیدی در وبلاگ "هزاره پيوند" مي‌خوانيم كه: "تا كي بايد خاموش باشيم تا مبدا ديو از خواب بيدار شود. ديو كه بالاخره آخرش از خواب بيدار مي‌شه و همان طور كه بارها ما را بلعيده باز هم خواهد بلعيد. ديگر وفادار ماندن به افغانستان هيچ فايده ندارد". به گفته رزاق مامون (كابل پرس جون ۲۰۱۱) "مشكل بنيادين درين کشور، قومي نيست؛ بي‌عدالتي است. از شمال تا جنوب، از شرق تا غرب و مناطق مركزي هرآن چه بالاي مردم در چهار گوشه افغانستان مي‌آيد، حاصل اراده رهبران محلي، فرماندهان و معامله‌گران هم‌تبار خود شان است".

بياييد هزارمجات يا با اسم مورد علاقه فعالين هزاره "هزارستان" را بررسي كنيم. از سال ۱۷۴۷م

يا از تأسيس افغانستان تا زمان حمله امير عبدالرحمن خان به هزارمجات در سال (۱۸۹۱م) اين مناطق عملاً براي ۱۴۴ سال از خودمختاري كامل در چوكات دولت مركزي افغانستان برخوردار بودند. خوانين و رهبران اين مناطق بسياري اوقات حتي از دادن ماليات به دولت مركزي هم طفره مي‌رفتند. از سال‌هاي 1970م تا سقوط حكومت داکتر نجيب‌اله چهره‌هاي سرشناس هزاره مانند يعقوب لعلی، عبدالواحد سرابی، سلطان علي كشتمند در دولت‌هاي، ظاهرشاه، داوود خان، ببرك كارمل و داکتر نجيب در مقامات كليدي وزارت پلان، صدارت عظمی و معاونيت رييس جمهور ايفای وظيفه کرده اند. داکتر سرابی هزاره تبار بود که به نمايندگی از دولت داکتر نجيب‌الله دولت را رسماً با یک بيانیه غرايي به مجاهدين در رأس صبغت‌الله مجددي در سال ۱۹۹۲م کابل تسليم کرد. از آن زمان تا امروز، به استثنای زمان حكومت طالبان، هزارمجات توسط احزاب و رهبران هزاره مستقلانه اداره می‌شود. طوری که می‌بينيم دير زمانيست که اين ديو پشتون به گفته فعالين هزاره در مناطق هزارمنشين راه ندارد. حاصل آن چه بوده است؟ آیا اين ديو پشتون است که از ترس آن هزاره‌ها در خيابان‌هاي تهران به گفته سعیدی با سر هاي پايين راه می‌روند؟ آیا اين ديو پشتون است که هزاره‌ها را در گيتوهای کويته در پاکستان و يا حومه‌هاي اطراف مشهد محصور کرده است؟ واضح است که جواب اين سوال‌ها منفي است. مشکل هزاره‌ها درين کشور و در کشورهای همسايه، مطابق گفته رزاق مامون "قومی" نيست؛ "بی‌عدالتی" است، حاصل اراده رهبران محلی، جامعه مسلط روحانيت شيعه است، فرماندهان و معامله‌گران هم تبار خود شان است، نبودن منابع طبيعي است، نبودن زیر بناهای اقتصادی و مواصلاتی است، نبودن زیر بناهای تعليمی و فرهنگي است و در اخير محصور بودن جغرافيايي آنهاست، مشکل متفاوت بودن فزيکی آنهاست و بعضاً هم مسئله متفاوت بودن مذهبي آنهاست در ميان محيط بزرگتری که زندهگی می‌کنند. آیا اين مشکل با قطع وفاداری به افغانستان حل می‌شود؟ معلوم است که جواب منفي است چون اگر حل می‌شد در طول ۱۴ سال اخير که مناطق هزارمنشين عملاً با خودمختاری توسط احزاب و رهبران خودشان اداره می‌گردد، حل می‌شد چون به منابع بزرگ کمک‌هاي جامعه جهانی نیز دسترسی داشتند. اخيراً از محمد محقق شنيديم که گفت آقای خليلی برای ۱۲ سال معاون رييس جمهور کرزی بود، اما هزارمجات صاحب برق نشد! در اين زمينه تمام دست‌آورد خليلی برای هزارمجات چند تا دستگاه برق آفتابی و ديزل جنراتر بود که قيمت فی کليوات برق آن ۴۵ افغانی است به مقايسه ۲ افغانی در کابل. حالا آقای خليلی نبايد دولت‌هاي افغانستان را مقصر بداند.

قسمی که در بالا گفتيم هويت ملی یک احساس تعلق داشتن به یک ملت و یک کشور و احساس غرور وطن‌پرستی و احساس مباحثات به افتخارات یک کشور بصورت طبيعي و داوطلبانه ميان افراد به وجود می‌آيد. هرگاه افرادی و قومی بعد از زندهگی سده ساله نتوانند چنين احساس تعلق داشتن به ملت افغانستان و کشور افغانستان را در خود بيايند، مبارزات مردم آن در کسب خودمختاری و استقلال برایشان افتخار آفرين نبوده باشد، جنگ‌هاي میهنی و مقاومت در مقابل استعمارگران انگلیسی غرور وطن‌پرستی را در آنها به شور نياورده باشد و برعکس اين کشور را ساخته و پرداخته استعمار قلمداد کنند و کوروش کبير را خراسانی بخوانند و در تخیل افتخارات کوروش کبير و ايران بزرگ و ايران‌زمین در موجوديت دولت موجوده ايران در همسايهگی ما زندهگی کنند و با حسرت از نادر شاه افشار و امپراطوری صفوی ياد نمايند، کوشش مردم افغانستان را برای حفاظت از زبان فارسی دری متداول در اين کشور در مقابل هجوم فرهنگی ايران "پارسی ستیزی" قلمداد کنند، پیوسته استبداد بیش از صدسال قبل امير عبدالرحمن خان را به رخ بکشند و در عوض جنگ افشار و میخ کوبيدن بر سرها و رقص مرده را فراموش کنند، مانند آن است که اين افراد عملاً در یک سرزمین بيگانه زندهگی کرده و در راه خطرناکی قدم می‌زنند. اين راه به بن بست بر می‌خورد و مقصد دلخواه ندارد. کشور موجوده افغانستان نظر به شرايط دشوار طبيعي و جغرافيايي آن و پراکندگی محل سکونت اقوام آن قابل تجزيه نيست. اگر چنين

تجزیه هم صورت بگیرد باز هم به مفاد قوم تاجیک و هزاره که مدعیان اصلی تجزیه هستند نمی‌باشد و عملاً آن‌ها را به اقلیت‌های کوچکتری در کشورهای "افغانستان" در جنوب و "ترکستان" در شمال هندوکش مبدل خواهد ساخت. جبر زمان و موقعیت طبیعی و جغرافیایی اقوام پشتون، تاجیک، هزاره، اوزبیک و غیره را در این کشور در کنار هم قرار داده و باید راه‌های زندگی باهمی را بیابند.

آقای دستگیر روشنایی در صفحه فیسبوک خود به تاریخ ۱۴ می سال جاری می‌نویسد: "تا هنوز امکانات و ظرفیت‌های جلوگیری از حوادثی که هیچ‌کس وقوع آن را آرزو نمی‌کند و هیچ‌کس نمی‌خواهد آن را ببیند، وجود دارد. قوم و قومیت را سیاست نکنید. این کار نفرت‌انگیز و فاجعه‌آور است. اگر در افغانستان چنین فاجعه‌ای رخ دهد آنانی وارد عمل خواهند شد که تعصب‌ها و نفرت‌های کور قومی و مذهبی را تحریک کنند و آنانی به میدان خواهند آمد که در انسان‌کشی و ریختاندن خون به مرحله جنون رسیده اند و آماده هستند تا هزارها انسان از جمله کودکان، زنان و مردان را به نام قوم، مذهب، زبان و منطقه بکشند".

نباید پل‌ها را در عقب خود تخریب کنیم. حل مسئله ملی در افغانستان نه از راه برخورد قوم‌گرایانه، نه از راه تجزیه کشور، بلکه تنها از راه دموکراسی و مردم دوستی، واقع‌بینی، اعتماد و همکاری اقوام، تأمین حکومت قانون، ختم استیلای مافیایی جنگ‌سالاران یا قوماندان‌های جهادی سابق که در مناطق زیر کنترل خود به فرعون‌های زمان مبدل شده اند میسر است. اصلاح سیستم اداره محلی، تجدید نظر بر حدود جغرافیه ادارات محلی بر اساس علایق مشترک قومی، فرهنگی و دادن اختیارات لازم به باشندمگان ولایات در انتخاب رهبران خود و پیشبرد امور محلی با حفظ اقتدار و حاکمیت دولت مرکزی، در حل مسایل ملی کمک می‌کند. سیستم اداره محلی مندرجه قانون اساسی نافذ ششم دلو ۱۳۸۲ه. ش کشور زمینه‌های سهمگیری لازم مردم ولایات را در اداره امور محلی آن‌ها فراهم نمی‌کند. احترام به حق مردم ولایات در سهمگیری بیشتر در اداره امور محلی آن‌ها مردم و اقوام مختلف کشور را در اکناف کشور مالک سرنوشت خویش ساخته پروسه انکشاف ملت واحد افغانستان را تحکیم می‌بخشد. می‌توان با تفاهم ملی این نقیصه را از طریق لویه جرگه بعدی مرتفع کرد.

یکی از دوستان در فیسبوک نوشت: "افغانیت چتری است که تمام اقوام کشور زیر آن همیشه با غرور زندگی کرده اند..." دوست دیگری به پاسخ او نوشت که: "... زمان این شعارهای میان خالی گذشته است. بهتر است به همدیگر احترام بگذاریم و اجازه دهیم هر کس با هویت خودش زندگی کند".

همه می‌دانیم که افغانستان یک کشور کثیرالقومی بوده و از لحاظ ساختمان اجتماعی و سیاسی عمیقاً یک کشور عنعنوی متکی به وابستگی‌های قومی می‌باشد.

بر علاوه سی و پنج سال جنگ داخلی، فرقه‌یی، تنظیمی و مداخلات اجنبی اختلافات قومی، سمتی و زبانی را در افغانستان عمیقتر ساخته است.

نتایج انتخابات اخیر ریاست جمهوری این حقیقت را برجسته‌تر ساخت. صرف نظر از شدتی روشنفکر، پشتون به پشتون رأی داد، تاجیک به تاجیک، هزاره به هزاره و اوزبیک به اوزبیک. حتی تعداد کثیری از روشنفکران سرشناس از این قاعده مستثنی نشدند.

انتخابات ریاست جمهوری اخیر خطوط قومی را در کشور از هر زمانی بیشتر برجسته‌تر ساخت و فرصت مساعدی را به عناصر ضد وحدت ملی در کشور فراهم نمود تا در جهت برجسته کردن تفاوت‌ها بکوشند تا نزدیکتر کردن اختلافات و وصل کردن اقوام کشور.

در اين امر شکی نيست که در نزديک به سه صد سال گذشته اقوام کشور ما زير سلطهٔ يک دولت واحد و يک بيرق واحد با هم با در صلح زندهگی کرده اند و شریک روزهای خوب و بد همديگر بوده اند.

در اين امر هم شکی نيست که در اين سه صد سال نابرابری های ملی وجود داشته است و بعضی اقليت های ملی ما در قدرت دولتی سهم مناسب نداشته اند.

در اين امر شکی نيست که بايد به همديگر احترام گذاشت و هرکس حق دارد هويت خود را محفوظ نگهدارد. اما آيا قبول کردن يک هويت ملی طوری که بعضی ها فکر می کنند به معنی از دست دادن هويت قومی است؟ آيا در ملت روسيه هويت اقليت های قومی مانند تاتار، اوکراینی، اوزبیک، تاجیک، قزاق از میان رفته است؟

دشمنان وحدت مرم افغانستان می خواهند اینگونه فکر کنیم.

می خواهند فکر کنیم که ما اتباع افغانستان در پهلوی هويت قومی، تباری، زبانی، مذهبی و سمتی خود دارای هويت مشترک ملی نيستيم!

می خواهند فکر کنیم که آنچه به عنوان هويت ملی و سمبول های ملی معرفی شده در حقيقت هويت يک قوم مشخص و سمبول های يک قوم مشخص است!

آيا اين برداشت درست است؟

هرگاه هويت مشترک ملی نداشته ايم پس چه عناصری ما را قادر ساخته در طول نزديک به سه صد سال باهم مشترکاً در زير يک بيرق واحد و يک دولت واحد زندهگی کنیم و خوشبختانه کدام جنبش جدی جدایی طلبی جدی نداشته باشيم مانند آنچه در کشورهای پاکستان، ترکیه، عراق، سریلانکا و غيره مشاهده شد.

طوری که می بينيم خلاف آنچه ادعا می شود در عمل کشور مشترک و دولت مشترک داشته ايم بنا بر آن بايد جستجو کنیم که هويت مشترک ملی ما چيست که اقوام ما را قادر ساخته در صلح باهم زندهگی کنند؟

قبل از خود ما ديگران متوجه موجوديت اين هويت مشترک ملی در اين سرزمین ها شده بودند. در کتاب تاريخ فرشته که بيش از 400 سال قبل در سال 1606م در هندوستان توسط ابوالقاسم فرشته به رشتهٔ تحرير در آمد از مردم سرزمین های امروزی افغانستان به نام افغان ها ياد می کند.

صفوی ها مردم ما را افغانه می گفتند بدون در نظر گرفتن خطوط قومی موجود در اين سرزمین. حتی يک سند موجود نيست که در زمان حاکميت صفوی ها از اقوام منفرد کشور مانند تاجیک ها در آن اسمی برده شده باشد.

جورج فورستر انگلیسی که در سال های 1782-1784م، در زمان سلطنت تیمورشاه، از هندوستان از طريق کشمير، کابل، قندهار و هرات به فارس روسيه و انگلستان سفر کرد از مردم اين سرزمین به نام افغان ها و از اين کشور به نام مملکت افغانستان ياد می کند و حدود آن را قلمروهایی می داند که در آن در نمازهای جمعه خطبه به نام تیمورشاه خوانده می شد.

در معاهده 1801م میلادی میان دولت قاجاری فارس و دولت انگلستان که برای جلوگیری از حمله ناپليون به هندوستان از طريق فارس عقد شده بود از کشور "افغانستان" اسم برده می شود. متعاقب او مونتستيوارت الفنتون در کتاب گزارش سلطنت کابل که در سال های 1809م - 1810م حين مسافرت او و هيات معیتی اش در کابل نوشته شده بود از "ملت افغان" و کشور "افغانستان" اسم

می‌برد.

افغانستان و مسئله ستم ملی

تاریخ نزدیک به سه صد ساله افغانستان به وضاحت نشان می‌دهد که در افغانستان، علی‌رغم احساس نابرابری ملی، در طول قرن‌ها مبارزه اقلیت یک قوم معین برای احقاق حق تعیین سرنوشت خود مسئله میرم روز مانند آنچه در سریلانکا، هند، ایران، ترکیه، پاکستان، اوکراین، عراق و غیره جاها دیدیم یا می‌بینیم نبوده است.

قومپرستی از هر نوعی و زیر هر نامی منجمله «حل مسئله ملی» مخرب بوده و در نهایت هیاهوی تجزیه افغانستان را به میان می‌آورد بخصوص در شرایط جاری که تقسیم میهن ما را دشمنان ما آسان‌ترین راه برای غلبه بر ما برای مقاصد توسعه‌طلبانه و استعماری خود تشخیص کرده اند. بذایر آن حل مسئله ملی در افغانستان نه از راه برخورد قوم‌گرایانه بلکه تنها از راه دموکراسی و مردم دوستی میسر است و بس.

ما بدون همدیگر پذیری راه دیگری نداریم. جغرافیه ما (هرچند تحمیلی و استعماری)، بر ما حکم می‌کند که از این سرزمین نمی‌توان «پشتونستان بزرگ»، «تاجیکستان یا اوزبیکستان بزرگ» و یا «زارستان بزرگ» و «خراسان بزرگ» ساخت. لازم است اقل‌روشنفکران ما واقعاً به این نتیجه برسند و در فکر برتری و یا رهبری بلامنازع اقلیتی و قومی خود نباشند.

چه بخواهیم و چه نخواهیم تا این کشور وجود دارد و نامش افغانستان است، همه باشندمگانش مطابق قانون اساسی «افغان» خواهند بود. هرکسی فکر می‌کند می‌توان اسم افغانستان را عوض کرد و ملیت مردم آن را عوض کرد. توصیه می‌کنم بروند و خود را با جغرافیه و ترکیب مردم و توزیع جغرافیایی نفوس این کشور و آغاز پروسه تاریخ معاصر کشور بهتر آشنا سازند. بذایر آن بر ما فرض است راه‌های استحکام پروسه ملی و ملت‌سازی را جستجو کنیم.

ادعای موجودیت «ستم ملی» در صدر مصائب افغانستان حربه ایست که گروه‌های قوم‌گرای مربوط به بعضی اقلیتهای ملی در توجیه وضعیت خویش در عقب آن موضع گرفته اند. اینگونه ادعا ها از سال 1992 به بعد و بخصوص بعد از سقوط دولت طالبان در سال 2001م، به بستر فکری گسترش نفرت بر ضد قوم پشتون برای ادامه، کسب و ایجاد زمینه های هژمونی قومی، فدرالیزم خواهی، خراسان طلبی و تجزیه طلبی مبدل شده است.

در گسترش اینگونه ادعا ها و نفرت پراگنیها، سکتاریستهای ستمی جمعیت اسلامی، که در سال 1992م با استفاده از فرصت طلبی جنرال دوستم و خیانت تعدادی از مقامات بلندپایه حزب دموکراتیک خلق (به تعقیب آن حزب وطن)، و با استفاده از موقعیت مناسب استراتژیکی خویش در نزدیکی کابل موفق به غضب قدرت شدند، نقش درجه اول دارند. در این میان نباید فراموش کرد که روشنفکر نماهای برگشته از ایران مربوط قوم هزاره شریک اساسی جمعیتیها، ستمیها، و پرچمیهای فارسیست در گسترش اینگونه ادعا ها و نفرت پراگنیها میباشند.

این غضب قدرت توسط جمعیت اسلامی منجر به فروپاشی پلان بنین سیوان نماینده ملل متحد برای انتقال مسالمت آمیز قدرت دولتی از داکتر نجیب الله به یک دولت متحد مجاهدین گردیده سرآغاز جنگهای خانمانسوز تنظیمی، سقوط اداره دولتی و تخریب کشور گردید. این در حالیست که ادعا میشود حزب جمعیت اسلامی در جهاد مقابل دولت حزب دموکراتیک خلق، قوای اتحاد شوروی و دولت داکتر نجیب الله به تناسب سایر گروههای مجاهدین نه تنها نقش

درجه اول را بازی نکرده بودند بلکه برعکس با عقد پروتوکولها به تبنانی با قوای شوروی هم متهم هستند. در نتیجه این غضب قدرت بعد از شورش حبیب الله کلکانی (بچه سقاو) برای دومین بار در تاریخ افغانستان قدرت سیاسی به یک اقلیت ملی انتقال میکند.

بعد از سقوط دولت طالبان در سال 2001م به کمک قوای امریکائی و در نتیجه توافقهائی نامتوازن کنفرانس بن، قدرت دولتی در افغانستان بار دیگر عمدتاً به مثلث تنظیمهای سابق جهادی جمعیت اسلامی، جنبش ملی جنرال دوستم و حزب وحدت محمد محقق (اتحاد شمال)، که شرکای جرم جنگهای تخریبی تنظیمی 1992-1996م بودند، انتقال مییابد. در حالیکه در رأس این دولت، برای اغفای قوم پشتون، حامد کرزی پشتون تبار بدون پشتیبانی کدام تنظیم جهادی قرارداد میشود، اما در عمل قدرت واقعی بدست قسیم فهیم وزیر دفاع، یونس قانونی وزیر داخله و عبدالله عبدالله وزیر خارجه، که هر سه وابسته به جمعیت اسلامی اند، قرار داده میشود.

در چهارده سال بعدی در حالیکه اداره دولت، اداره اردوی ملی، پولیس ملی، دیپلماسی خارجی، مطبوعات و سیستم تعلیم و تربیه کشور در دست در اختیار تنظیمهای جهادی اتحاد شمال قرار دارند، این تنظیمها و شرکای جرم آنها در شرق، جنوب و غرب کشور به فساد گسترده مبادرت ورزیده با سوء استفاده از مقامهای دولتی به غارت عواید گمرکی، املاک دولتی، کمکهای بین المللی، اختلاس قراردادهای دولتی و غارت منابع معدنی کشور پرداخته از این طریق به زراندوزی و گنجهای قارونی دست مییابند.

در این دوران به تجرید روشنفکران قوم پشتون از اداره دولت پرداخته شده و زمینه های هجوم فرهنگی ایران با سرمایه گذاری هنگفت در مطبوعات کشور بخصوص از طریق روشنفکر نماهای از ایران برگشته هزاره و عناصر قدرت طلب فارسیست فراهم میگردد. بیجهت نیست که امروز مطبوعات و رسانه های رادیویی، تلویزیونی و انترنتی کشور در بست در اختیار هزاره های تحصیل کرده در ایران قرار دارد.

هدف از این هجوم فرهنگی رالطیف پدram "تغییر دادن سمبولهای کلان ملی" تعریف میکند (لطیف پدram، 2015) که شامل متزلزل نمودن پایه های وحدت ملی، ایجاد ابهام در تعریف منافع مشترک ملی، مسخ تفسیر تاریخ کشور و افتخارات تاریخی، متزلزل نمودن پایه های ساختار دولت، تخریب مشروعیت نظام دولتی، تخریب خصوصیات مشخص فرهنگی کشور و زدودن هویت مشخص ملی افغانستان است. همه این اقدامات به قول پدram (همانجا) با استفاده از فرصتهایی است که موجودیت نیروهای خارجی در افغانستان برای گروههای اقلیت فراهم کرده است.

این هجوم فرهنگی از طریق مسخ تاریخ کشور و بیان آن بر طبق تفسیر ایرانی تاریخ، استفاده وسیع و سیستماتیک از شیوه های گفتاری و نوشتاری زبان فارسی مروج در ایران در مقابل زبان و اصطلاحات مروج در افغانستان، با استفاده از دروغ پراگنیها، شایعه پردازیها، نفرت پراگنیها، بی اعتبار کردن اداره دولت، بی اعتبار کردن نظام دموکراسی و بی اعتبار کردن ساختارهای دموکراسی مانند اداره مستقل انتخابات و نظام قضایی کشور صورت میگیرد. عبدالحی خراسانی (مقالات نشر شده در فیسبوک) هدف اساسی سیاست این گروه را، بعد از شکست در انتخابات ریاست جمهوری سال 2014م، ایجاد پیهم بحران و مدیریت بحران بیان میکند. بی جهت نیست که عبدالله عبدالله در رأس یک اقلیت مخالف نظام تاریخی دولت افغانستان به کمک حامیان بین المللی خویش به عدم پذیرش بیشرمانه شکست فاحش خود در سه انتخابات متواتر گذشته ریاست جمهوری متصل گردیده وسیعاً به بی اعتبار کردن نظام انتخاباتی کشور میپردازد. بیجهت نیست که در هر سه انتخابات این اقلیت با وجود در دست داشتن منابع وسیع

دولتي، ثروت بي حساب و پشتياني امريكائي ها از جانب اكثريت مردم افغانستان به حاشيه رانده شدند اما براي حفظ امتيازات نابرابر قدرت دولتي كه بعد از كنفرانس بن به آنها ارزاني شده بود به چسپيدن به مقامات دولتي به قيمت به بحران كشيدن كشور حتي سقوط نظام دست زدند.

هواخواهان و مشاوران نزديك عبدالله عبدالله كه شامل عناصر افراطي پشتون ستيز، مخالف افغانستان و تاريخ آن بر ميناى برترى جويى قوم تاجيك، فارسيزم، خراسان طلبى و برانداختن آنچه نظام "فاشيزم قبيله" و "انحصار قدرت" توسط پشتونها مى پندارند با انتخاب مجدد اشرف غنى مخالفت ميكنند. صرف نظر از بي پايجى اين پندارها، با اين برداشت عبدالله عبدالله در رأس يك گروه اقليت وظيفه تاريخى دارد كه به هر قيمتى ولو به قيمت زير پا كردن موازين دموكراسى و قانون در مقابل آن مقاومت نمايد. چسپيدن به مقامهاى دولتي، طوريكه در مثال عطا محمد نور و ولايت بلخ ديده شد، و ايجاد بحرانهاى پيهم و مديريت اين بحرانها از پايه هاى اساسى سياست اين گروه ميباشد. بيدليل نيست كه رزاق مأمون، يكي از تيورى پردازان اين گروه، از "نسل جديد سقاوى" و مقاومت همه جانبه سياسى چهل ساله عليه بيدادگرى در مبارزه با غدر و حذف درتاريخ سخن ميگويد.

رزاق مأمون بتاريخ شنبه ۱۳ سنبله ۱۳۹۵ هجرى شمسي در سايت انترنتى خود "گزارش نامه افغانستان" در مقاله تحت عنوان "تقديم به حبيب الله، نخستين خط شكن پس از هزار سال"، اصطلاح "سقاوى" را به عنوان يك جنبش سياسى "در استفاده از فرصت سياسى در مبارزه با غدر و حذف درتاريخ" بيان ميکند.

او مينويسد "درحال حاضر، نسل جديد "سقاوى" از مقاومت همه جانبه سياسى چهل ساله عليه بيدادگرى نسب ميگيرد و بدین سان، ترمينولوژى يك مجموعه فراگير با همين واژه استفاده مى شود. اختراع كلمه "سقاوى" برسپيل كم زنى، دشمن شمارى و نجس پندارى مخالفان در زمان نادرخان، و سپس احيائى آن در ادبيات قدرت در دوره طالبان، به جاى آن كه دربرابر ذخيره بغض و سرکوفت خورده گى ده ها سال مردم، بازدارنده باشد، به نمادى از پيگيرى و عزم در گفتمان قدرت، بازبنی تاريخ، به پا ايستادن تاريخ جعلی به فرق ايستاده، بازى درميدان «تاج و تخت» و پايان ابدى سنت تک اندیشی سياسى مبدل گشته است. اين واژه در شرايط کنونى و اوج گيرى مطالبات "عصرى براى عدالت" از زهر طعن و ترس، تهی گشته است. "رزاق مأمون" بدون ترس از "زهر طعن"، نسل خود را "نسل پسين سقاوى" ميداند كه رسالت دارند اصطلاح "سقاوى" را "به رمز عبور هويت سياسى و گفتمان تاريخى ريشه دار وضد تك قطبى" مبدل كنند.

در افغانستان طرح حل "مسئله ملي" به مثابه مهمترين مسئله سياسى كشور به ظاهر بدخشی بر ميگردد. موصوف بعد از انشعاب از فراكسيون "خلق" حزب دموكراتيک خلق در سال 1968م به مثابه بنیان گذار تيورى موجوديت "ستم ملي" معروف است. به اين ارتباط يكي از پيروان طاهر بدخشی بنام مجيب مهرداد مينويسد كه طاهر بدخشی "مساله ملي را به عنوان اساسي ترين مساله افغانستان عنوان كرد." (روزنامه هشت صبح، پنجشنبه، 19 جدی 1398). او مينويسد: "بدخشی در يادداشتى نوشته است 'مساله ملي در حال حاضر به صورت صدای ضعيف به نظر مى رسد اما اين صدای ضعيف فردا به غرش سهمگين بدل خواهد شد'. جاى تعجب نيست كه ستميهاء، اعم از عناصر راست و چپ، بعد از بدست گرفتن قدرت در سال 1992 تا امروز به "غرش سهمگين" برجسته كردن و حتى ايجاد اختلافات قومى در افغانستان پرداخته پشتون ستيزى، افغان ستيزى و افغانستان ستيزى را در زير نقاب مبارزه در برابر ديو

پشتون (محمد سعیدی هزارستان) یا به عبارۀ دیگر "فاشیزم پشتون"، "فاشیزم قبیله" در صدر برنامه سیاسی و اجتماعی خویش قرار داده اند.

دستگیر پنجشیری در کتاب «ظهور وزوال ح د خ ا» مینویسد که در دهه پایان نظام پادشاهی در افغانستان هرگز سازمانی بنام «ستم ملی» پایه گذاری نشده بود و طاهر بدخشی و بحرالالدین باعث چنین سازمانی را رهبری نمی کردند. (به نقل از وبسایت آریائی، هفتم ثور 1382 مطابق 27 اپریل 2003 میلادی). او مینویسد که "در سال 1347 هجری شمسی بدخشی از فرکسیون «خلق» جدا گردید. «محل انتظار» را تشکیل کرد. بعد از تدارک لازم.... «سازمان انقلابی زحمتکشان افغانستان» (سازا) را تاسیس نمود (کتاب ظهور وزوال ح د خ ا، ص 173). اما مسئله این نیست که سازمان سیاسی بدخشی ستم ملی نام داشت یا چیز دیگر، بلکه مسئله ماهیت تفکر سیاسی طاهر بدخشی و پیروان او است. این نوشته دستگیر پنجشیری در حقیقت کوششی است در جهت خبط کردن موضوع و کاهش در اثر مخرب پیام نهفته در تیوری "ستم ملی" بدخشی در خواننده میاشد. به این ارتباط محبوب الله کوشانی در سخنرانی خود در محل یادبود از طاهر بدخشی که در سال 2001 در تاجیکستان دایر شده بود حتی یکبار عبارت "ستم ملی" را بر زبان نیاورد.

باوجود آن در میان روشنفکران افغانستان بطور عام پیروان فکری طاهر بدخشی به نام "ستمی ها" معروف اند یعنی کسانی که به موجودیت ستم ملی (حتی جنوساید ملی) در افغانستان معتقد بوده و حل مسئله ملی را به عنوان اساسی ترین مسالۀ سیاسی-اجتماعی در صدر مسائل سیاسی افغانستان مطرح کرده و راه حل این معضلۀ را در ایجاد یک سیستم ادارۀ فدرالی واحد های خود مختار بر اساس خطوط قومی پیشنهاد میکنند. (به مصاحبه ویدیویی لطیف پدram بعد از سقوط شهر قندز مراجعه کنید).

مجیب مهرداد مینویسد "ستم ملی ای که بدخشی مطرح می کرد شامل عدم امکان دسترسی عادلانه اقوام در پروسه ایجاد حاکمیت ملی، دادن امتیازات ویژه در نظام عسکری و مالیاتی بر اساسات قومی از جانب نظام های سیاسی زمان، توزیع زمین های مردم در شمال، مناطق مرکزی به مردمی که از جنوب و آن سوی مرزها می آمدند، استحاله هویت اقلیت های افغانستان در هویت یک قوم، اعمال سیاست های تبعیض آمیز زبانی در زمان شاه و تحمیل نشانه های هویتی بر سایر اقوام افغانستان که شامل تغییر نام های محلات تاریخی افغانستان می شد و همچنین تقسیم ناعادلانه سایر نعمات مادی و معنوی این سرزمین بین اقوام برابر حقوق افغانستان بود.... به نظر او مسالۀ اساسی افغانستان مسالۀ انحصار قومی قدرت و اعمال سیاست های تبعیض آمیزی است که یکی از اقلیت های قومی بر سایر اقلیت های برادر روا می دارد. به نظر بدخشی اقلیت های تحت ستم چه دهقان و چه فیودال چه غریب و چه سرمایه دار از ستمی مساوی رنج می برند. او گونه های ستم ملی را در تاریخ معاصر افغانستان با نشر مقالاتش با نام های مستعار خاطرنشان می ساخت." (روزنامه هشت صبح، پنجشنبه، 19 جدی 1398).

دستگیر پنجشیری در وبسایت "آریائی" به ارتباط یاد بود از محمد طاهر بدخشی مینویسد "او بحق به این باور بود که فرزندان اقلیت های ملی، مذهبی، اقوام تحقیر شده، اقشار و طبقات تحت ستم های گونه گون ملی و اجتماعی مقدم بر همه به دانش و سنگر انقلابی و نجات بخش زحمتکشان روی می آورند. و برای قربانی آمادگی روحی و روانی میداشته باشند." (وبسایت آریائی، هفتم ثور 1382 مطابق 27 اپریل 2003 میلادی).

محبوب الله کوشانی، که به ادامه دهنده سنن بدخشی معروف است بدان باور است که "نادیده انگاشتن این درد استخوان سوز (یعنی درد ستم ملی-نویسنده) عمر فاجعه را طولانی تر خواهد

ساخت... ". او مینویسد: " چگونگی طرح و پاسخدهی بحل مساله ملی یکی از اساسی ترین محور تداوم جنگ و صلح در کشور بوده و همبستگی ملی و وفاق ملی، درگرو این پاسخ یابی است و تازمانیکه الترناتیف جامع تر، علمی تر و عملی تر ارایه نشده است ما با این دیدگاههای م ط بدخشی درین باب یعنی ایجاد نظام دولتی فدرال ...تاکید میداریم. " (به نقل از دستگیر پنجشیری، وبسایت آریائی، هفتم ثور 1382 مطابق 27 اپریل 2003 میلادی).

یکی از هواخواهان طاهر بدخشی تایید میکند که: "طاهر بدخشی نظریه سیاسی «ستم ملی» را مطرح می کند؛ یعنی این که سیاست های قومی به ستم ملی می انجامد. این مردم، ملیت ها و ملت افغانستان استند که رنج و آسیب چنین سیاست های نادرست قومی را خواهند کشید و در سطح ملی مورد ستم قرار خواهند گرفت. نتیجه گیری طاهر بدخشی از هدف قومی پشت صحنه اعضای حزب دموکراتیک این می شود که «بی پشتون نمی توان سیاست کرد، با پشتون نیز نمی توان سیاست کرد.» (این سخن منسوب به طاهر بدخشی است).

عبدالله نایی رهبر تازه حزب دموکراتیک خلق مینویسد (شماره ۹ نشریه «آینده»، میزان ۱۳۸۰ مطابق اکتوبر ۲۰۰۱):

" تلاشهایی که برای بازخوانی تاریخ افغانستان درجهت نفی وجود ستم ملی میشوند، در واقع یک اقدام سیاسیست که از یک سو حقانیت مطالبات دادخواهان ملیتهای اقلیت را رد میکند و از سوی دیگر به توجیه ایدیولوژیک حاکمیت فرادستان ملیت اکثریت میپردازند." او مینویسد: "انسان زحمتکش جامعه افغانی در درازای تاریخ به سه گونه ستم مواجه بوده است: الف: ستم طبقاتی: بُنیادی ترین ستمی که بردنای کار ازسوی طبقات فرادست (مالکان وسایل تولید (و حُکام جابر) جهت چرخاندن دستگاه های عظیم دولتی، دربار و ارتش های سرکوبگر خلقها) درتبنای با روحانیت وابسته به آن) که وظیفه ایدیولوژیک تداوم سیادت فرادستان را عهده دار بودند) تحمیل شده است. ب: ستم ملی: زحمتکشان ملیتهای اقلیت، افزون برستم طبقاتی که درچوکات مناسبات استثماري تولید متحمل میشدند، زیر بار ستم حُکام ملیت حاکم نیز شانه خم میکردند. ج - ستم استیلاگران بیگانه درهنگام جنگها و تسلط نیروهای اجنبی ستم دیگری بردوش زحمتکشان تمام ملیتها افزون میشد. آنان دفاع مسلحانه از سرزمین را به عهده داشتند که درصورت پیروزی - به بهای قربانیهای بیشمار - به تداوم سلطه فرادستان قبلی خلاصه میشد و درصورت شکست به پرداختن باجها و غرامتهای کمرشکن، درحالی که حُکام راه فرار را در پیش میگرفتند." او مینویسد: "جُنیش مترقی کشور اگر رفع این همه ستمها را درچشم انداز پراتیک خود مطرح نکند، به یقین نخواهد توانست به حیث یک نیروی عمیقاً دموکراتیک، دگرگون ساز و مردمی، درآینده جامعه حضور داشته باشد." به قیده او: "متکی برجهانبینی علمی، با بهره گیری ازتجارب کشورهای چند ملیتی و با نظرداشت واقعیت اتنیک و وضعیت سیاسی جامعه افغانی میتوان اصول زیر را در رابطه با مسایل ملی افغانستان مطرح کرد:

یک - استقلال فرهنگی و خودمختاری ارضی حق طبیعی و جاویدان تمام خلقهاست. جلوگیری از تبارز این حق - یا سرکوب آن - زیر هر عنوانی که باشد، یک برخورد ضدبشری، جابرانه و مغایر حقوق بشر است.

دو - اقلیتهای ملی مانند ملیت اکثریت حق دارند به رشد آزادانه فرهنگ، زبان و دیگر ویژه گیهای هویتی خود بپردازند.

سه - اقلیتهای ملی باید در اعمال قدرت سیاسی به طور عادلانه سهم باشند."

موصوف ادامه ميدهد كه: "براساس اين اصول... ميشود گفت كه حل مسأله ملي در افغانستان ناگزير با ماهيت دولت بعدی رابطه دارد. از نگاه محتوا تنها يك دولت دموكراتيك، مدافع منافع تمام زحمتكشان جامعه و مبتنی بر قانون و از نگاه ساختار ملي - تنها يك دولت چندمليتی ظرفيت حل مسأله ملي را خواهد داشت. درباره شكل اين دولت نبايد با پيشداوريهای ايدئولوژيك قضاوت كرد. برخيها از فدراليزم ياد ميكنند. به يقين اگر دولت فدراليی مبتنی بر اصول دموكراتيك و ضامن دفاع از منافع تمام مليتها به وجود آيد، مؤثرترين شكل دولت در رابطه با انكشاف سياسی، اجتماعی و فرهنگی مليتها خواهد بود، ولی اگر زیرنام «دولت خود مختار اين يا آن منطقه» احيای مناسبات جابرانه ارباب - رعیتی در مناطق و محله ها منظور باشد. در واقعیت امر سو استفاده از مطالبات خلقها در جهت تداوم مناسبات استثماري طبقاتيست، كه بايد آن را با جدیت افشا كرد... در فرجام تأکید ميورزيم كه حل عادلانه ملي در افغانستان يك روند طولانی خواهد بود كه بسته به دگرشدن تناسب نیروهای سياسی - اجتماعی به سود انسان زحمتکش، تحقق خواهد يافت. عناصر آگاه جامعه ما حق ندارند به بهانه وضعیت اسفناك كنونی و عاجل بودن مسایل ديگر، اصول عادلانه حل مسأله ملي را به فراموشخانه تاريخ بسپارند."

تجربه چهارده ساله دولت حزب دموكراتيك خلق نشان داد كه در غياب رشد همه جانبه اقتصادی-اجتماعی-تخنيکی و مدرنيزه كردن کشور، مناسبات به اصطلاح جابرانه ارباب - رعیتی و به تعقيب آن سرمايه داری در مناطق و محله ها به اين زودپها از میان رفتنی نيست بنابراین فدراليزم زیرنام «دولت خود مختار اين يا آن منطقه» در واقعیت امر سو استفاده از مطالبات خلقها در جهت تداوم مناسبات استثماري طبقاتی به نفع مافيا و زورگويان، تفنگسالاران محلی خواهد بود.

سوالات اساسی كه بايد پرسیده شود آن است كه شواهد موجوديت ستم ملي در افغانستان كدامها اند؟ آیا در افغانستان يك قوم حاكم موجود بوده است يا خير؟ آیا مردمی به صورت يك قوم در زیر ستم قوم حاكم و يابقيه اقوام و يا حكومت بوده اند يا خير؟ و هرگاه شواهد موجوديت ستم ملي وجود داشته آیا اين مصيبت در صدر مصائب کشور ما قرار دارد يا چنين برداشتی محيلايه، تفرقه افكن و تجزيه طلبانه است؟

طوريكه ملاحظه كرديم از قول مجيب مهرداد شواهد موجوديت "ستم ملي" آنطوريكه ظاهر بدخشی مطرح مينمود شامل عناصر زیرين ميگردد:

- عدم امکان دسترسي عادلانه اقوام در پروسه ايجاد حاكميت ملي؛
- دادن امتيازات ویژه در نظام عسکری و مالياتی بر اساسات قومی از جانب نظامهای سياسی زمان؛
- توزيع زمينهای مردم در شمال، مناطق مرکزی به مردمی كه از جنوب و آنسوی مرزها میآمدند؛
- استحاله هويت اقليت های افغانستان در هويت يك قوم؛
- اعمال سياست های تبعيض آميز زبانی در زمان شاه؛
- تحميل نشانه های هويتي بر ساير اقوام افغانستان كه شامل تغيير نام های محلات تاريخی افغانستان می شد؛
- تقسيم ناعادلانه ساير نعمات مادی و معنوی اين سرزمين بين اقوام برابرحقوق افغانستان؛
- انحصار قومی قدرت و اعمال سياست های تبعيض آميزی كه يکی از اقليت های قومی بر ساير اقليت های برادر روا می دارد.

بيانيډ شواهد يا اتهامات فوق را صادقانه بررسي كرده بررسي اسناد و مدارك تاريخي ثابت نمائيم كه آيا در افغانستان ستم ملي موجود بوده يا خير؟ آيا دولتهای افغانستان به زعامت پشتونهای فاشيستي عمل كرده اند يا خير؟ و بالاخره اينكه آيا ستم ملي در صدر مصائب ما قرار دارد يا خير؟

در تاريخ ميخوانيم كه در بازگشت احمدشاه ابدالي و قوماندان نورمحمد خان غلجائي به قندهار بعد از قتل نادر افشار توسط درباريان او، نورمحمد خان به خانهای غلجايي و اوزبيك و ابدالي و هزاره و بلوچ و تاجيك پيشنهاد كرد كه جرگه يي تشكيل و پادشاهي انتخاب شود. مونستيوارت الفونستون تأييد ميكند كه در جرگه شيرسرخ قندهار كه احمدشاه ابدالي به پادشاهي انتخاب شد سران اقوام ياد شده اشتراك داشتند (الفونستون، گذارش سلطنت كابل، لندن 1815م).

احمد شاه خانواده و اقارب خود را از مداخله و اشتراك در امور دولت دور نگاهداشت، تنها تيمور وليعهد خود را در زير هدايت جهان خان پوپلزائي، در حواشي غربي و شرقي مملكت در حالت مشق و تمرين امور سياسي و نظامي مي گذاشت. اين تجريد خانواده او تا جايي بود كه تاريخ و مردم، غير از تيمور و سليمان، ديگر اولاد احمد شاه را كامل نمي شناختند، در حاليكه او هشت پسر داشت (چون سليمان، تيمور، شهاب، سنجر، يزدان بخش، سكندر، داراب و پرويز).

آقاي حميد مبارز رييس اتحاديه ژورناليستان لست واليهای احمد شاه بابا را در يك مصاحبه تلويزيوني چنين مي خواند: "هرات، درویش علي خان هزاره، نيشاپور عباسقلي خان بيات، قلات اشرف خان غلزايي، شكارپور دوست محمد خان كاكړ، مشهد شاه رخ افشار (نواسه نادر افشار)، كشمير خواجه عبدالله، پتياله امير سنگ، بلوچستان نصيرخان بلاض، پنجاب زين خان مهمند، سند نورمحمد خان سندی، ديره اسمعيل خان موسی خان، ملتان شجاع خان ابدالي و در مركز دارالانشاء ميرزا هادي خان قزلباش بود. به اين ترتيب تنوع اقوام كشور را در اداره كشور در زمان احمدشاه ابدالي مي بينيم". درویش علي خان هزاره تا آخرين روزهای حيات احمد شاه ابدالي نايب السلطنه هرات بود در استحکام حكومت درانيها در هرات نقش عمده ای داشته است (محمد سعیدی، هزارستان، از اقتدار تا افتخار).

دولت های پشتون در افغانستان به عناصر فرهنگي ساير اقوام و قشرهای اجتماعي در افغانستان احترام گذاشته و در حفاظت آن ها كوشيدند. فرهنگ تاريخي خراساني در كشور همچنان ادامه يافت، نوروز در سراسر كشور آزادانه تجليل مي گرديد، شب برات، شب يلدا، شاهنامه خواني ها، عرس بيدل و همچنان احترام به ماه محرم، حفاظت از تكيه خانه ها و تجليل از ويساك هندوها و سبك ها ادامه داشت.

حكام پشتون دولت های افغانستان آزادي رفت و آمد، آزادي انتخاب محل سكونت در تمام ولايات كشور، آزادي شغل و كار و پيشه، آزادي انتخاب همسر فراقومي، را براي تمام اقوام و قشرهای جامعه بدون تبعيض و امتياز فراهم و تضمين كرده بودند. غناي فرهنگي امروز شهرهای كابل، جلال آباد، كندز، مزارشريف، هرات و قندهار ناشي از همين سياست آزادي رفت و آمد و انتخاب محل سكونت است. در مقابسه ديديم كه بعضي والي های جمعيتي تاجيك در اين اواخر از مسافرت پشتون ها به شمال افغانستان جلوگیری كردند. همچنان در مناطق مركزي كشور در مقابل عبور و مرور و اسكان كوچي ها در مسيره های حركت تاريخي فصلي آن ها به بهانه های مختلف مانع ايجاد كردند.

بايد فراموش نكنيم اگر حكام پشتون دولت های افغانستان به تعدادي خانواده های ناقلين پشتون از مناطق كم زمين جنوبي و مشرقي به قطغن، تركستان افغاني و فارياب اجازه دادند، همچنان بدون تبعيض به هزاران خانواده مهاجر تاجيك، اوزبيك و تركمن اجازه دادند كه براي نجات شان از

تجاوز روس‌های تزاری و بالشویک‌ها به بدخشان، قطغن، ترکستان و فاریاب مسکن‌گزین شوند.

باید در نظر داشت که دولت‌ها در یک کشور کثیرالقومی افغانستان که شامل سرزمین‌های تاریخی خراسان، سیستان، بلوچستان، زابلستان، کابلستان، ترکستان، بدخشان، غرجهستان، افغانستان و غیره بود توانست برای بیش از سه صد سال بدون کدام جنبش جدی تجزیه طلبی، دوام کند. جالب این است که در برنامه سیاسی و اجتماعی بیش از ده نامزد ریاست جمهوری در دو انتخابات اخیر ریاست جمهوری (2014م و 2019م) نه تنها تجزیه طلبی بلکه حتی موضوع فدرالیسم گنجانیده نشده بود. عوامل این استقرار سیاسی را توماس بارفیلد در مقدمه کتاب خود تحت عنوان "تاریخ فرهنگی و سیاسی افغانستان"، مینویسد که "سلاطین درانی از سال 1747 تا 1778م با وجودی که از نظام اجتماعی قبیله‌ی پشتون برخاسته بودند، اما تسلسل زمامداری خود را بر اساس یک مدل حکومت متمرکز بر سلسله مراتب درونی خانوادگی خود تنظیم می‌کردند. این زمامداران از تطبیق مدل دموکراتیک قبیله‌ی که در سطح محلی قبایل پشتون موجود بود، خودداری کردند (توماس بارفیلد، ص 4)". با این شیوه زمامداران پشتون قادر شدند مدعیان سلطنت و زمامداری را از حیطه وسیع قوم و قبیله خارج کرده در یک محدوده خاص خانوادگی محدود بسازند و بالقوه سطح مخاصمات ممکنه را کاهش دهند (با مخاصمات سیاسی چهل سال اخیر مقایسه گردد).

نادر خان در میان آن‌همه اقوام پشتون که در سرزمین‌های وسیع از کنر تا هرات زندگی میکنند تنها جوانان اقوام پکتیا را به خاطر اشتراک پدران شان شان در جنگ استقلال در سال 1919م از خدمت اجباری دوساله عسکری معاف ساخت در حالیکه اکثریت جوانان پشتون همانند جوانان تاجیک، ازبک، هزاره و غیره خدمت عسکری را سپری میکردند. این امتیاز را کدام تبعیض در مقابل سایر اقوام برادر کشور نمیتوان دانست.

ادعای استحاله هویت سایر اقوام کشور در هویت قوم پشتون یک دروغ محض است. در تذکره تابعیت افغانستان در تمام دوره ها هویت قومی هر فرد بطور واضح و مشخص درج میگردد. فرد پشتون، پشتون بود هزاره هزاره و تاجیک تاجیک. اینکه در قوانین اساسی هویت ملی یا شهروندی (ستیزنشپ) تمام مردم افغانستان "افغان" مشخص شده یک امر کاملاً طبیعی و مطابق عرف تمام کشور های جهان که قاسم قومی دارند میباشد. به یک تبعه ترکیه "ترک یا ترکش" خطاب میشود، به یک فرد روسیه، "روسی". تبعه تاجیکستان "تاجیک" است و یک تبعه جرمنی "جرمن" گفته میشود. اگر کسی از اسم "افغان" خوشش نمی آید از بخت بد خود اوست که در کشور افغانستان تولد شده است. این هیچ چاره ندارد و هیچ کلمه دیگری نمیتواند جانشین آن گردد. اصطلاح نامانوس، نامناسب و غلط "افغانستانی" که تعدادی هزاره های افغانستان از آن استفاده میکنند به مثابه یکی از حربه های هجوم فرهنگی هویت زدونی برای اولین بار توسط یک ایرانی بنام چنگیز پهلوان در کتاب "شعراي معاصر افغانستان" بکاربرده شد.

واقعیت‌های تاریخی بر خلاف تبلیغات دروغین پشتون‌ستیزها نشان می‌دهد که هیچ نشانه‌ای از رفتار فاشیستی در حکام پشتون تبار دیده نشده است. بعضی‌ها به حملات امیر عبدالرحمن خان در هزارمجات اشاره نموده بخصوص سهم‌گیری ملیشه‌های قومی را در جنگ سوم که سبب زیاده‌روی‌ها و به اسارت گرفتن‌ها انجامید، اشاره می‌کنند. این حوادث بدون شک، همانند حمله دولت ربانی-مسعود بر افشار کابل، سبب جنایات نابخشودنی بر ضد قوم هزاره شده است. در عین زمان فراموش نکنیم که ما این حوادث ۱۲۰ سال قبل را در روشنی آگاهی ما از منشور حقوق بشر و احترام ما به اصول عدالت اجتماعی و آزادی‌های تضمین شده قانون اساسی امروزی انجام می‌دهیم. امیر عبدالرحمن خان همچنان بالای اقوام قلات غلزی، اقوام پشتون پکتیا و ننگرهار لشکر کشید در نورستان لشکرکشی کرد. بنابر آن طوری که می‌بینیم اهداف این لشکرکشی‌ها اعمال حاکمیت فاشیستی یک قوم و یا قشر اجتماعی نبوده بلکه تحکیم حاکمیت دولت افغانستان بالای

قلمرو خود و ختم استیلای ملوک‌الطوایفی در کشور و تأمین امنیت برای تمام مردم کشور بود. فراموش نکنیم که رهبران هزاره در پاسخ به مکتوب التیماتوم امیر عبدالرحمن خان قبل از حمله سوم از هزارمجات به عنوان یک مملکت مستقل نام برده بودند (کتاب خاطرات امیر عبدالرحمن خان).

تعدادی هم طالبان و تفکر طالبانی را تبیین فرهنگ قوم پشتون قلمداد کرده این گروه را مبین اهداف سیاسی و اجتماعی قوم پشتون می‌دانند. واقعیت آن است که در طی بیست و دو سال گذشته جنبش طالبان به مثابه یک نیروی اجتماعی، سیاسی و نظامی در افغانستان فعال بوده بالای اوضاع امنیتی، سیاسی و اجتماعی کشور اثرگذار می‌باشد. گروه طالبان از نظر سیاسی و فکری پیروان یک اندیشه افراطی عقب‌گرا اند که با موازین پیشرفته علوم و تمدن در عرصه های تعلیمی، اجتماعی، حقوقی، دولرداری، بشری زمان جاری سازگار نیستند. نه تنها طالبان مبین آرزوها و اهداف قوم پشتون در ایجاد یک جامعه پیشرفته نیستند بلکه طرز تفکر و شیوه حکومتداری آن‌ها از ریشه با زعامت تاریخی دولت‌های افغانستان متفاوت است.

بر هیچکس پوشیده نیست که جنبش طالبان و گروه حقانی از جانب سازمان استخبارات نظامی پاکستان با سوء استفاده از موجودیت میلیون‌ها کودک و نوجوانان مهاجر افغان در پاکستان و طلاب مدارس افراطی مذهبی ایجاد، تجهیز و تربیه شده و هدایت می‌گردند. مزید بر آن این گروه‌ها از حمایت مالی، جانی، تبلیغاتی، تعلیماتی و پناگاه‌های امن احزاب و سازمان‌های افراطی مذهبی پاکستان برخوردار بوده که با تأسیس هزاران مدرسه تروریست پرور در مناطق سرحدی قبایلی پشتون‌نشین، ایجاد فضای اختناق و نا امن در مناطق موازی به آن‌ها در داخل خاک افغانستان، تمام این مناطق را از تعلیم و تربیه و تمدن معاصر به دور نگهداشته به خندق پرورش و ویروس تروریسم جهانی مبدل کرده اند.

در این شکی نیست که دولت سال‌های 1996-2001م طالبان یک رژیم قرون وسطایی، غیر متمدن مذهبی بود که با سوء استفاده از شرایط مسلط انارشی دولت وقت مجاهدین در افغانستان حاکم شد، اما این رژیم قرون وسطایی عملاً افغانستان را به یک کشور عقب‌گرا، وابسته و مزدور برای تأمین عمق استراتژیک مورد نیاز پاکستان برای مقابله با تهدید خیالی هندوستان مبدل نموده بود، ولی در عین زمان دولت طالبان امنیت جانی و مالی مردم را تأمین کرده، ناموس مردم را از تجاوز اوباش که در دوران حکومت انارشی ربانی-مسعود مستولی بود اعاده کرد و به انارشی تنظیمی خاتمه داد.

دولت‌های پشتون در افغانستان به عناصر فرهنگی سایر اقوام و قشرهای اجتماعی در افغانستان احترام گذاشته و در حفاظت آن‌ها کوشیدند. فرهنگ تاریخی خراسانی در کشور همچنان ادامه یافت، نوروز در سراسر کشور آزادانه تجلیل می‌گردید، شب برات، شب یلدا، شاهنامه خوانی‌ها، عرس بیدل و همچنان احترام به ماه محرم، حفاظت از تکیه خانه‌ها و تجلیل از ویساک هندوها و سیک‌ها ادامه داشت.

حکام پشتون دولت‌های افغانستان آزادی رفت و آمد، آزادی انتخاب محل سکونت در تمام ولایات کشور، آزادی شغل و کار و پیشه، آزادی انتخاب همسر فراقومی، را برای تمام اقوام و قشرهای جامعه بدون تبعیض و امتیاز فراهم و تضمین کرده بودند. غنای فرهنگی امروز شهرهای کابل، جلال آباد، کندهار، مزارشریف، هرات و قندهار ناشی از همین سیاست آزادی رفت و آمد و انتخاب محل سکونت است. در مقایسه دیدیم که بعضی والی‌های جمعیتی تاجیک در این اواخر از مسافرت پشتون‌ها به شمال افغانستان جلوگیری کردند. همچنان در مناطق مرکزی کشور در مقابل عبور و مرور و اسکان کوچی‌ها در مسیرهای حرکت تاریخی فصلی آن‌ها به بهانه‌های مختلف مانع ایجاد

کردند.

در اين شكي نيست كه جرگه‌ها و لويه جرگه‌ها سنت‌هاي قبايلي اقوام پشتون هستند. هيچ‌كسي هم ادعا ندارد كه اين سازمان‌هاي اجتماعي بر اساس اصول دموكراسي جوامع غربي ايجاد و انكشاف يافته اند. اما در طول تاريخ اين جرگه‌ها به اقوام شامل ملت افغانستان فرصت‌هاي لازم براي تصميم‌گيري مشترك بالاي موضوعات مبرم ملي فراهم کرده اند. مثال‌هاي سال‌هاي نزديك را در نظر بگيريم. تصاميم كنفرانس بن تنها بعد از تصويب آن از طرف يك لويه جرگه مشروعييت يافت و متعاقب آن لويه جرگه سال 2004م قانون اساسي جمهوري اسلامي افغانستان را تصويب نمود. من حتي يكي از رهبران تاجيك و هزاره و اوزبيك را بخاطر ندارم كه اين دو لويه جرگه را به مثابه سنت‌هاي عقب افتاده محلي قبايلي تحريم کرده باشند. اما چين تحريم از طرف داکتر عبدالله عبدالله در سال 2013 در مقابل لويه جرگه مشورتي كه از طرف رييس جمهور حامد كرزي دعوت شده بود صورت گرفت و حاميان او با هياهو به تحقير و دليل كردن لويه جرگه پرداختند و تشكيل آن را در موجوديت شوراي ملي غير لازم و يك عنعنۀ مردود قبيلوي خواندند. عبدالله و حاميان آن‌ها فكر مي‌کردند كه حامد كرزي لويه جرگه را دعوت کرده تا به واسطۀ آن‌ها معاهده امنيتي با امريكا را رد كند. با وجود آن كه حامد كرزي چنين توقعي داشت، اما خلاف آرزو و نيت او لويه جرگه معاهده امنيتي با امريكا را تأييد كرد و نشان داد كه قادر است مستقلانه از هدف حكرمان وقت تصميم بگيرد. از شگفتي‌هاي روزگار يكي هم آن است كه اين روزها اين داکتر عبدالله عبدالله و حاميان او اند كه حالا بيصبرانه در انتظار تدوير لويه جرگه بعدي هستند چون تنها و تنها يك لويه جرگه مي‌تواند قانون اساسي كشور را تعديل نموده مقام جديد "صدراعظم" را در تشكيل دولت افغانستان اضافه كند و به نقش او در دولت افغانستان مشروعييت ببخشد.

با وقاحت مينويسند كه اعمال سياست‌هاي تبعيض‌آمیز زباني در زمان شاه از نشانه‌هاي "ستم ملي" ميباشد! كدام سياست‌هاي تبعيض‌آمیز زباني؟ اينكه جوانان پشتون مجبور بودند تحصيلات عالي را به زبان دري انجام دهند؟ اينكه پشتونها در سراسر كشور مجبور بودند مكاتبات رسمي اداري را به زبان دري انجام دهند؟ به يقين كه اين دو مثال نشانه‌هاي اعمال تبعيض در مقابل قوم پشتون است كه در طول سه صد سال اعمال شده و صدای اعتراضی هم بلند نشده است! در مقابل تعدادی فتنه انگيزان طبل تبعيض زباني را بخاطر پروگرام تدريس زبان پشتو در ادارات كه بصورت مفت و مجاني براي تمام كارمندان دولت چه پشتون و چه غير پشتون مهيا بود و در ختم موفقانه آن مدد معاش اضافي هم ميگرفتند تا فلک بلند کرده اند. تكميل كورس پشتو تبعيض نيست اما اگر بخاطر ندانستن زبان پشتو از استخدام در اداره دولت جلوگیری ميشد تبعيض ميبود!

به همين ترتيب مينويسند كه تغيير نام‌هاي محلات تاريخي افغانستان از نشانه‌هاي ستم ملي محسوب ميگردد! واقعاً؟ در طول سه صد سال دولتهای افغانستان آيا نام چند محل تاريخي به زبان پشتو تغيير يافته اند؟ من بجز از تغيير نام چند محل كه بيشتر از تعداد انگشتان دو دست هم نيستند، مانند "سبزوار" به شيندند و "فوشنج" به پشتون زرغون، از ديگر نامها مطلع نيستم در حاليكه در افغانستان مطابق به اتلس قريه جات كشور كه در سال 1975م از طرف وزارت پلان نشر شد 35 هزار قريه وجود دارد.

همه روزه در مطبوعات و رسانه‌هاي تصويري و راديو و انترنتي كه در انحصار هزاره‌هاي تحصيل يافته در ايران قرار دارند به اصطلاحات حكومت قبيله، فاشديزم قبيلوي، افراد قبيله، برداشت‌هاي قبيلوي، قوم انتحار و انفجار در اشاره به قوم پشتون، دولت‌مردان پشتون، پشتونها در مجموع بر مي‌خوريم. در عين زمان، اكثر نوشته‌ها و تبصره‌ها در مورد تاريخ، ساختار و روش دولت‌هاي گذشته افغان در سال‌هاي اخير توسط محققين هزاره مقيم ايران، يا درس خوانده‌گان

هزاره در ايران منتشر شده اند. بر علاوه از علايق و همبستگي هاي مذهبي شيعه که هزاره‌هاي ما را با ايراني‌ها نزديک ميسازد، با توجه به عدم دسترسي به زبان انگليسي و ساير زبان‌هاي اروپايي، تمام مأخذ اين نويسندهگان آثاري است که يا توسط دانشمندان ايراني نوشته شده و يا توسط آن‌ها بصورت انتخابي ترجمه شده اند. از اين جاست که خواننده به آساني مي‌تواند تاثيرات شوونيستي ناسيوناليزم ايراني ضد عرب، ضد افغان و ضد ترک را در نوشته‌هاي آن‌ها مشاهده کند بخصوص بر ضد افغان‌ها و کشور افغانستان، که ايراني‌ها آن را کتله جدا شده از پيکر ايران بزرگ مي‌دانند.

اينکه جامعه هزاره افغانستان روز بروز محققين، سياستمداران، تکنيشن‌ها، صنعتگران، ورزشکاران، هنرمندان بيشترى را به جامعه تقديم مي‌کند جای خوشي و قابل تقدير است که سبب سربلندي کشور افغانستان در دنيا مي‌گردند، اما متأسفانه از جانب ديگر در نوشته‌ها، تبصره‌ها و موضعگيري‌هاي تاريخي، اجتماعي و سياسي بسياري از اين محققين، سياسيون و نويسندهگان یک خصومت آشکاري در مقابل دولت‌هاي گذشته افغانستان و قوم پشتون به مشاهده مي‌رسد. از نوشته ها و موضعگيري‌هاي اين نويسندهگان و فعالين سياسي بر مي‌آيد که مي‌کوشند برای خود یک محيط فرهنگي تازه‌اي ايجاد کنند اما در عين زمان به مجريان سياست هجوم فرهنگي ايرانيها در افغانستان مندل شده اند. پر واضح است که یک دولت ملي و مسؤل در افغانستان ناگذير است به اين عمل که سوء استفاده از آزادي قلم و بيان است پايان بخشد.

در ميان تمام ادعاهاي موجوديت سياستهاي ستم ملي ادعای "تقسيم ناعادلانه ساير نعمات مادي و معنوي اين سرزمين بين اقوام برابرحقوق افغانستان" مسخره تر و بي بنياد تر هرگز وجود ندارد. بجز از قندهار و هلمند سائر مناطق پشتون نشين افغانستان در زمره فقير ترين ولايات از لحاظ موجوديت زمينهاي زراعتي هموارو پر آب و حاصل خيز ميباشند. اين مناطق از لحاظ منابع معدني هم فقير هستند. بنابر همين فقر زمينهاي زراعتي هموار حاصل خيز و ساير منابع مردم ولايات کنر، ننگرهار، لغمان، لوگر، پکتيا، وردگ و پکتیکا برای کسب عايد بيشتر به اشتغال در ادارات دولتي، اردو و پوليس رو مي آورند. آيا ميتوان موجوديت نعمات مادي را در ولايات شمال و غرب کشور با ولايات شرقي و جنوبي مقايسه کرد. واضح است که نميتوان. اما با وجود آن تعدادی برای اغفال جوانان و مردم غير پشتون و متزلزل کردن احساس وحدت ملي و برادري با ساير اقوام در ميان آنها به همچو دروغ پراگنيتها دست ميزنند.

در اين شکی نيست که دولتها در افغانستان استبدادي بوده اند که اين استبداد را بالاي تمام مخالفين خود صرف نظر از وابستگيهاي قومي و مذهبي يکسان اعمال ميکردند. اما ادعای موجوديت سيستماتيک ستم ملي یک قوم بالاي اقوام ديگر فتنه انگيز و اغواکننده و مخالف حفظ وحدت ملي ميباشد. اگر ستم ملي در صدر مصايب ملي در اين کشور موجود ميبود ناگذير عکس العمل در برابر آن از طريق جنگهاي بين القومي تبارز جنبشهاي جدائي طلبی بظهور ميرسيد. تنها از زمان به قدرت رسيدن جمعيت اسلامي در سال 1992م و قدرت گرفتن حزب وحدت، و ظهور طالبان به اينطرف جنگهاي بين القومي در کابل و مزارشريف و بعضی مناطق ديگر به مشاهده رسيد و سروسداهای فدراليزم و جدائي طلبی از جانب يکتعداد گروههاي اقليت به مشاهده رسیده است.

قانون اساسي موجوده افغانستان ضامن تساوی حقوق تمام اقوام و اقشار افغانستان بوده پيروي و تطبيق موثر آن امکانات مساوی را برای تمام مردم ايکه در افغانستان زندگي ميکنند بدون تبعيض و ستم فراهم خواهد ساخت.

هويت شخصي، هويت قومي و هويت ملي

انسان‌ها با توجه به هویت نفوسی (دموگرافیکی) آن‌ها با همدیگر گروه‌بندی شده و یا از همدیگر جدا می‌شوند. اگر ما از کوچک‌ترین واحد که فرد است آغاز و به بزرگ‌ترین واحد که انسان یا بشر است ختم کنیم، همانطوری که محترم سیف فاضل نیز معتقد اند، یک انسان دارای هویت فردی یا شخصی (احمد/ناهید/...)، هویت جنسی (مرد/زن) هویت فامیلی یا خانوادگی (شریفی/امیری/...)، هویت دینی (مسلمان/هندو/عیسوی/...)، هویت مذهبی (سنی/شیعه/...)، هویت محلی (دهمزنگی/شهرنوی/...)، هویت شهری (چاریکاری/قندهاری/هراتی/...)، هویت سمتی (قطغنی/پکتیاوال)، هویت قومی (پشتون/تاجیک/ هزاره/اوزبیک/...)، هویت ملی (افغان/جرمن/روس/...)، هویت قارمیی (اروپایی/افریقایی/...)، هویت جیوپولیتیکی (شرقی/غربی/...)، هویت نژادی (سفید/سیاه/زرد/...) و هویت طبیعی (انسان) می‌باشد.

در حالی که هویت قومی (پشتون/تاجیک/ هزاره/اوزبیک/...) مبنای خون‌شریکی دارد، مبنای هویت ملی (افغان/جرمن/روس/...) را تعلق داشتن یک فرد یا تابعیت او به یک واحد جغرافیای سیاسی یا مملکت می‌باشد.

در دنیای امروز تمام کشورهای جهان از "اقوام" و گروه‌های مختلف انسانی تشکیل شده اند. در یکتعداد این کشورها کشور خود را به نام "یکی" از اقوام خود، معمولاً بزرگ‌ترین قوم مسما ساخته اند مانند تاجیکستان، اوزبیکستان، روسیه، جرمنی، فرانسه، ترکیه و غیره ...

در افغانستان با آن که نام کشور از نظر ممالک همسایه و دور و نزدیک ریشه قومی ندارد و مردم این کشورها (فارسی‌ها، اعراب، هندی‌ها، ترک‌ها) بودند که تمام باشندگان این سرزمین را، در سه صد سال اخیر بدون تفکیک قومی آنها، "افغان" خطاب می‌کردند، اسم "افغانستان" به تدریج نظر به کاربرد روز افزون آن توسط خارجی‌ها (بخصوص فارسی‌ها، هندی‌ها، انگلیس‌ها، روس‌ها، ترک‌ها) بالای این مملکت عام شد.

اما در داخل افغانستان اقوام غیر پشتون به یک فرد پشتون "افغان" و به وطن او (جنوب کابل تا دریای سند) "افغانستان" می‌گفتند که مثال‌های این نوع برداشت در کتاب‌های تاریخچه هرات سیف هروی و بابرنامه ظهیرالدین بابر که آن را واقعات بابری و توزک بابری نیز خوانده اند (حوادث سال‌های ۸۹۹ تا ۹۳۶ق) منعکس شده است. حتی درباریان کابل تا زمان امیرحبیب الله خان از زبان پشتو به عنوان زبان افغانی یاد می‌کردند. با آنکه پشتون‌ها معمولاً قوم خود را پشتانه/پختانه و زبان خود را پشتو/پختو می‌گویند اما نظر به عمومیت کلمه افغان از این کلمه نیز در معرفی خود استفاده کرده اند که در اشعار خوشحال خان و رحمان بابا منعکس است.

از سیف فاضل در فیسبوک نقل قول شده که: "اطلاق و استفاده از (ی نسبتی) با کلمه افغان دارای معنی و تابع دستور زبان است مانند افغانی یعنی آن شی یا چیزی که به افغان نسبت داشته باشد. اما نسبت دادن اشخاص به کلمه افغان، نادرست است چون لغت افغان اسم خاص و صفت فاعلی دارد. از پیوند (ی نسبتی) با کلمه افغانستان، لغت افغانستانی به دست می‌آید که آنهم به معنای چیزی است که به افغانستان نسبت دارد. از آنجایی که (افغان + ستان) به معنای سرزمین افغانان است، نسبت دادن شخص سوم به کشور افغانان، مهاجر معنا می‌پذیرد یا می‌دهد. به عبارت ساده‌تر با این تعریف افغانستانی کسی است که از بیرون نسبتی با سرزمین افغانان داشته باشد. یعنی، این سرزمین اصلاً از افغانان است اما من افغانستانی‌ام، چون افغان نیستم، ناچار به نسبت داشتن به این مردم و کشورشان، اعتراف و اکتفا می‌کنم."

هویت قومی و هویت ملی مردم افغانستان در ماده چهارم قانون اساسی نافذ سال ۲۰۰۳م چنین تعریف شده است: "حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد که بطور مستقیم یا توسط نمایندگان خود آن را اعمال می‌کند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت

افغانستان را دارا باشند. ملت افغانستان متشکل از اقوام پشتون، تاجیک، هزاره، اوزبیک، ترکمن، بلوچ، پشه‌يي، نورستاني، ايماق، عرب، قرغيز، قزلباش، گوجر، براهوي و ساير اقوام مي‌باشد. بر هر فرد از افراد ملت افغانستان کلمه افغان اطلاق مي‌شود.

بنابر آن طوري که مي‌بينيم هويت قومي اشخاص در قانون اساسي محفوظ است و هويت ملي افغان بودن داشتن تابعيت افغانستان است نه کدام عنصر قومي. بر اين اساس تا زماني که اسم اين سرزمين افغانستان است ناگزير مردم آن افغان هستند و هرگونه تلاش براي نادیده گرفتن قانون اساسي در اين مورد عبث و بيهوده بوده به جز از ايجاد بحران بي‌لزام، گذاشتن لکه‌هاي بي‌اعتمادی و تنفر هيچ نتيجه در بر ندارد.

دوستي در فيسبوک براي من نوشته بود: "بلي آقاي خالدي عزيز مي‌پذيرم که اکثريت قوم پشتون است. جاي شک هم وجود ندارد، اما چرا روند تذکره الكتروني را مختل مي‌سازند چرا خود را در عقب نام افغان پنهان مي‌کنند و هزاران چراي ديگر ....؟؟"

پاسخ من چنين بود: "پشتون‌ها خود را در عقب نام افغان قرار مي‌دهند تا با ساير اقوام برادر کشور همه در عقب نام مليت افغان از حقوق مساوي برخوردار باشند و هيچ قومي برتر از قوم ديگر نباشد".

دو هويت را در اينجا مغشوش نکنيم: اول هويت قومي اتباع افغانستان که شامل پشتون، تاجیک، هزاره، اوزبیک، ترکمن، نورستاني، ايماق، بلوچ مي‌باشد که خدا داد است و دوم هويت ملي اتباع افغانستان که با ايجاد دولت افغانستان به نام ملت واحد "افغان" شکل گرفته در قانون اساسي موجوده و قوانين اساسي گذشته کشور درج شده است.

نظام فرهنگي و اجتماعي مبتني بر پلوراليزم قومي و زباني

نظام فرهنگي اجتماعي افغانستان و هويت مردم ما، بر دو عنصر و پايه اصلي استوار است: نخست، فرهنگ اسلامي؛ دوم، هويت ملي. به عبارت ديگر اسلاميت و افغانيت دو عنصر جدائي ناپذير نظام فرهنگي و هويت ملي ما را مي‌سازد.

اين دو عنصر در قانون اساسي در مورد نظام فرهنگي و اجتماعي افغانستان درج گرديده است. بدین ترتيب قانون اساسي موجوده کشور طرح کاملاً نويني را پيريزي کرده که در قوانين اساسي قبلي کشور سابقه نداشته است.

اول: فرهنگ اسلامي

امروز در افغانستان نیز، اسلام با هر سه بخش اعتقادي، اخلاقي و حقوقي و فقهی خود، رکن عمده نظام دولتي و فرهنگي و اجتماعي ما را تشکيل مي‌دهد؛ رکنی که باعث استحکام خانواده، جامعه و کشور ما شده و از فروپاشي و از همگسستگي آن جلوگیری کرده است. البته بدون شک در اين بخش، ما با تمام مسلمانان جهان روح فرهنگي مشترك داشته و در واقع، تمام مسلمانان از اين جهت، برادر ديني همديگر هستند.

دوم: هويت ملي (عنصر افغانيت)

اما افغانيت، هويت و عنوانی است که مردم ساکن اين سرزمين را از ساير مسلمانان و ملت‌هاي ديگر متمايز می‌گرداند. روند ملت‌سازي، یکی از پيچيده‌ترين و مغلق‌ترين موضوعات تاريخی و فرهنگي و حقوقی است که هنوز هم در ميان دانشمندان، مورد بحث و کنکاش قرار دارد. مغلق بودن و حساس بودن اين موضوع آنگاه افزايش می‌يابد که در تعداد زيادي از کشورها، ساختار ملت‌ها، ترکيب ناهمگون دارد. يعنی در اين کشورها، نژادها و اقوام مختلف با مذاهب و زبان‌هاي گوناگون، زيست مشترک تاريخ و فرهنگ مشترک يعنی "ملت واحد" را پديد آورده اند. بر اساس قانون اساسی معيار افغانيت داشتن تابعيت افغانستان است نه کدام عنصر قومی و زبانی و فرهنگي.

سرور دانش در کتاب حقوق اساسی افغانستان می‌نويسد:

"وحدت ملی چگونه ايجاد می‌شود؟

سوال اصلی اين است که چگونه می‌توان در عين تعدد، وحدت ايجاد کرد؟ يعنی با چه معیاری می‌توان با وجود ناهمگونی نژادی و قومی، "وحدت ملی" را تأمین کرد؟ و مجموعه متفاوت و متنوع را به همدیگر مدغم ساخت و "ملت واحد" نام گذاشت؟ به طور مثال در جامعه مثل افغانستان که ترکيب چند قومی و چند زبانی دارد، چگونه می‌توان ملت واحد به نام "ملت افغانستان" را پديد آورد؟ و قانون اساسی در اين رابطه چه روش يا راهکاری را پيش نهاده است؟"

در اين مورد، چهار نظریه زیر قابل طرح است:

اول: نظریه ادغام در قوم برتر يا اکثریت

دوم: نظریه انتروناسیوناليزم طبقاتی

سوم: نظریه امت اسلامی

چهارم: نظریه وحدت ملی بر مبنای حقوق شهروندی و پلوراليزم قومی و زبانی

به تأييد آقای سرور دانش نظریه مطرح شده در قانون اساسی 1382، در تأمین وحدت ملی و حل مناسبات تباري و قومی و زبانی، به عنوان بهترين نظر ارائه شده و در تاريخ سياسی و حقوقی افغانستان تاکنون بی‌سابقه بوده است و در طول تاريخ سياسی کشور ما، روابط بين اقوام با اين صراحت و روشنی تبیین نشده است.

اين نظر را سرور دانش امروز که معاون دوم رييس جمهور کشور است بيان نکرده بلکه اين نظر را سال‌ها قبل در کتاب خود به نام "حقوق اساسی افغانستان" که در سال 2010م به چاپ رسیده ابراز کرده است.

بنابر آن تطبيق درست و خط به خط قانون اساسی راه درست رسيدن به وحدت ملی و قوام پروسه ملت‌سازی در کشور با در نظر داشت حقوق و منافع تمام اقوام برادر کشور است.

حالا سوال در آن است که با وجود صراحت قانون اساسی کشور در زمینه هويت ملی مردم ما و راه‌های حل مسايل ملی از طرق دموکراتیک چرا باز هم عده‌ای به اين راه باور ندارند و از موجوديت ملت افغانستان بر مبنای موازين قانون اساسی در کشور انکار می‌کنند؟

ريشه انکار کردن از ملت افغانستان در دو برداشت متفاوت از تاريخ افغانستان نهفته است، یکی برداشت وطن‌پرستانه افغانی و دومی برداشت ناسیونالستی ایرانی مخالف موجوديت یک افغانستان مستقل.

بخش دوازدهم: وحدت ملی، فدراليزم و تجزيه طلبی

در این بخش میکوشیم پرسش‌های آتی را ارزیابی کنیم:

- عوامل وحدت ملی در کشور کدامها اند؟
- علل جنبش تجزيه طلبی چیست؟
- چه سناریوهای تجزيه طلبی موجود اند؟
- عواقب تجزيه افغانستان به شمال و جنوب چه خواهد بود؟
- آیا ایجاد یک سیستم فدرالی در افغانستان به مفاد ولایات است؟

عوامل وحدت کشور افغانستان

تاریخ نزدیک به سه صد ساله افغانستان به وضاحت نشان می‌دهد که در افغانستان، علی‌رغم احساس نابرابری ملی، در طول قرن‌ها مبارزه اقلیت یک قوم معین برای احقاق حق تعیین سرنوشت خود مسئله میرم روز مانند آنچه در سریلانکا، هند، ایران، ترکیه، پاکستان، اوکراین، سوریه، عراق و غیره جاها دیدیم یا می‌بینیم نبوده است. کسانی که پیوسته ستم زمان امیر عبدالرحمن خان را بروی همه میکشند اینرا فراموش می‌کنند که پسرش امیر حبیب‌اله خان بادرک این بی‌عدالتی با صدور فرمانی خطاب به فامیل‌های هزاره رسماً از اعمال پدرش معذرت خواست و این فرمان را به تمام فامیل‌های هزاره ارسال کرد. با آنکه عمل امیر عبدالرحمن خان در جریان سعی او برای تحمیل حاکمیت مرکزی بالای مناطق مرکزی کشور بود اما همانند جنگ‌های ضد هزاره در گذشته بسیار نزدیک، در زمان حاکمیت ربانی-مسعود در افشار و چن‌داول شهر کابل بود که در آن بدون دخالت پشتون‌ها هزاران فرد هزاره کشته شدند، قابل‌نکوهش می‌باشد.

در بخش‌های قبلی دیدیم که نزدیک به سه صد سال قبل وقتی که حدود جغرافیایی نا مشخص و بی‌نام به "احمد شاه درانی" به میراث رسید؛ این خطه فاقد هرگونه ساختار دولت و حتی قوانین مرسوم آن زمان بود و از طرف صفوی‌ها، افشاری‌ها و دولت مغولی هند اداره می‌شد. احمد شاه ابدالی اقوام این سرزمین را متحد نمود و دولتی در آن خطه ایجاد کرد، آن را به امپراطوری بزرگی مبدل ساخت و به بازماندگان خود تحویل داد. بازمانده گان احمد شاه ابدالی برای حفظ این کشور و دولت آن از یکطرف در مقابل پیشروی‌های دولت‌های قاجاری ایران در غرب مقاومت کردند، با سه جنگ قهرمانانه در مقابل نیروی‌های استعماری بریتانیای کبیر در شرق و جنوب ایستادگی کردند و هم چنان جلو پیشرفت روسیه تزاری را به جنوب گرفتند. در عین زمان با تمام دسایس این قدرت‌ها در جهت در هم شکستن پایه‌های دولت افغانستان توسط عمال آن‌ها از داخل جلوگیری کردند.

افغانستان به مقایسه همسایه‌های خود و بخصوص ایران در سه صد سال گذشته دولت مستقر داشته در حالی که در طول این زمان در ایران صفوی‌ها، افشاری‌ها، زندی‌ها، قاجاری‌ها، بختیاری‌ها سلطنت کرده و با رویکار آمدن هر کدام تمام خاندان سلطنتی قبلی را از تیغ کشیده اند. حالا بعضی‌ها می‌گویند در افغانستان ملت ساخته نمی‌شود در حالی که ساخته شده و از آزمون زمان هم پیروز بدر شده متأسفانه این افراد خبر ندارند و یا نمی‌توانند قبول کنند.

منافع اقوام این کشور با وجود تمام اختلافات در اتحاد ملی شان بوده و سه صد سال بعد هم افغانستان خواهد بود و همین اقوام. بعضی‌ها می‌گویند در افغانستان هویت اتنیک به مفهوم اروپایی

آن وجود ندارد. يعنى چه؟ در هر کشور اروپايى اتنيک‌ها يا اقوام متنوعى زنده‌گى مى‌کنند. در انگلستان انگليس‌ها، اسكتلندى‌ها، ويلش و آيرش زنده‌گى مى‌کنند که هرکدام از لحاظ فرهنگى گذشته خود را دارند و هيچ تفاوتى با پشتون، تاجيک، هزاره و اوزبیک در افغانستان از لحاظ تنوع فرهنگى خويش ندارند. به همانگونه است بلجيم، سويس، هسپانيه و غيره. جالب است که در طول سه صد سال در افغانستان کدام جنبش جدى جدایى طلبى وجود نداشته در حالى که همين پارسال در انگلستان اسكتلندى‌ها براى جدایى ريفراندم کردند و در هسپانيه باسک و کاتالونيا استقلال مى‌خواهند.

در افغانستان 16 قوم از جمله پشتون، تاجيک، هزاره، اوزبیک، "پشه‌ای"، عرب، قرقيز، ترکمن، بلوچ و غيره زنده‌گى مى‌کنند. شمال و جنوب کشور را کوه‌هاى صعب العبور هندوکش از هم مجزا مى‌کند. جنگ خانمان بر اندازیکه نزدیک به چهل سال است دوام دارد به فروپاشى افغانستان نيازمند. من فکر نمى‌کنم که اعتقاد بدین اسلام به عنوان ارزش کلیدى اجتماعى کشور نقش کننده داشته باشد چون تمام گروه‌هاى متخاصم مسلمان هستند و اینکه این جنگ بعد از پیروزی مجاهدین شدید تر و خانمانسوز تر شده است. پس چه عواملی از فروپاشى این کشور جلوگیری کرده اند؟ به گفته رزاق مامون "سنت‌هاى درهم آميخته، احساسات و حالت روانى همسان در عمق لایه هاى تبارى و انزوای اعتيادى به قدامت چندین قرن، عامل اصلى بقای افغانستان بوده است." بنابر آن در عمل "درهم آمیزی خونى، اجتماعى، اقتصادى و فرهنگى به عنوان ستون استوار در برابر ضربات جنگ و توطیه"، عمل کرده و باوجود انکار تجزیه طلبان سبب ایجاد ملت افغان گردیده که بر تمام اقوام برادر، با حفظ و احترام به مشخصات فرهنگى آن‌ها در کشور، همانند کشورهاى که به سياست‌هاى چند فرهنگى عقیده دارند، اطلاق مى‌گردد.

تاريخ گواه است که با تجاوز بيگانگان بر این سرزمين، تمام ملت‌هاى آن اعم از پشتون و غيرپشتون یک دل و یک جان باهم از یکپارچگى و استقلال خانه مشترک شان افغانستان دفاع کرده اند. متأسفانه سياست‌هاى نفاق افکنانه بخصوص در زمان جهادى‌ها و طالبان از قوام همبستگى ملی کشور جلوگیری کرد و نگذاشت کشور در عرصه‌هاى متعدد منجمله تکامل اقوام آن به ملت واحد با منافع مشترک به جلو رود. بنابر آن طورى که در بالا دیدیم این کشور به دليل عوامل جغرافیایى و تاريخى تجزیه ناپذير مى‌باشد.

در سال ۲۰۱۳م خبرنگارى از ريجارد ارميتاژ معاون وزارت خارجه امريکا در زمان جورج دبليو بوش و طراح پلان حمله به افغانستان در سال ۲۰۰۱م پرسيد که هرگاه فردا با رييس جمهور اوبامه براى صرف نان چاشت دعوت گردى در مورد آینده افغانستان و پاکستان به رييس جمهور چه مشوره خواهى داد؟

ارميتاژ پاسخ داد ميگويم: "جناب رييس جمهور، من مطمئن هستم که بيست و پنج سال بعد از امروز یک کشورى موجود خواهد بود به نام افغانستان با بيش و کم همين حدود جغرافيايى و همين ملت. اما در مورد پاکستان بسيار مطمئن نيستم".

زمينه‌هاى تجزیه طلبى و ايجاد سيستم فدرالى

پیروزی نظامى مجاهدین در بهار 1992 همراه با ظهور متعدد مراکز قدرت شرایط را برای رشد نیروهاى محلى (مليشه‌هاى محلى) مهيا کرده بود. این جبهه هاى فرماندهى محلى و غيرمتمركز که از هم‌آهنگى سست منطقوى و معامله گرى روى وفادارى‌هاى شکننده با یک يا چند حزب جهادى پشاور (يا ايران) شکل گرفته بود، در جنگ با دشمن مشترک خويش (بر ضد

نيروهای شوروی و دولت احزاب خلق و پرچم، وطن)، از نگاه نظامی فوق العاده موثر ثابت شده بود. اما به علت نبود یک دیدگاه سیاسی مشترک، ستراتیژی های موثر و تعهدات لازم در میان رهبران سیاسی و مداخلات خارجی، ثمره موفقیت نظامی آن ها به پیروزی سیاسی برای برقراری یک نظام مناسب حکومت داری نه انجامید. جنگ های کشنده که چهار سال برای کنترل پایتخت ادامه یافت، کابل را به مخروبه تبدیل کرد.

بر این اساس کشور به اساس تمایلات قبیله‌ای، قومی-زبانی و جناحی به واحدهای خود مختار و دارای قلمرو کاملاً معین تقسیم شد:

- رشید دوستم بالای پنج ولایت شمال غربی عمدتاً ازبیک- نشین فرمان میراند.
- شورای مشرقی در جلال آباد بالای چند ولایت شرقی و جنوب شرقی افغانستان حکومت می کرد که باشندگان آن ها عمدتاً قبایل غلزی و پشتون های غیردرانی اند.
- منطقه هزارمجات زیر کنترل حزب وحدت قرار گرفت که تمام جناح های رقیب شیعیه را در زیر سایه یک تنظیم واحد جمع کرده بود.
- اسماعیل خان کنترل هرات و چند ولایت همجوار غربی را بدست گرفته بود.
- احمد شاه مسعود و شورای نظار او کنترل شمال کابل تا وادی پنجشیر و سراسر هندوکش، بشمول مناطق زیر کنترل حکومت استاد برهان الدین ربانی را در اختیار داشت.
- گلبدین حکمتیار بر ساحات جنوب و شرق کابل غلبه داشت.
- کندهار و جنوب افغانستان که عمدتاً مسکونه قبایل پشتون درانی است، در کنترل فرماندهان متعدد جهادی قرار داشتند که نتوانسته بودند با همدیگر روی رهبری مشترک موافقت کنند. با ظهور طالبان در 31 اکتوبر سال 1994 م و متعاقب آن با خلع سلاح فرماندهان جهادی محلی و پاک کردن جاده ها و شاهراه ها از وجود دزدان و باجگیران این وضع عوض می شود و قندهار و ولایات مجاور آن در زیر کنترل واحد جنبش طالبان قرار می گیرد.

در حقیقت در سال 1994 م تمام مناطق کشور یکبار دیگر به واحدهای اداری خود مختار تبدیل شده بودند. عروج دو باره این واحدهای سیاسی منطقوی بازتاب جهت گیری های تاریخی و فرهنگی در مناطق سرحدی خارج کشور و مناسبات قبیله‌ای، جناحی و قومی-زبانی قدرت در داخل کشور می باشد. این واحدهای اداری خود مختار یاد آور صف بندی های قدرت در عصر امپراطوری های پیشین اسلامی قبل از تحمیل قدرت دولت واحد مرکزی توسط عبدالرحمن خان و کنترل آن توسط جانشینان او برای هشت دهه سده بیستم می باشد. در سال 1994 م هر واحد منطقوی به محور یک مرکز عمده تجارتی و فرهنگی با وابستگی معینی در خارج از کشور به وجود آمده بود و رهبران هر کدام غالباً به تفاهم آسانی با همسایگان خویش چه در داخل و یا خارج افغانستان رسیده بودند تا احساس خود مختاری نسبی همدیگر را تضمین کنند. هر واحد با کمترین قید و شرط و به خواست و دلخواه مرد قدرتمند (جنگ سالار) آن اداره می شد. حاکمیت قانون موجود نبود و تطبیق عدالت مطابق به موازین اسلامی بر بنیاد درک محلی از شریعت و عادات مرسوم محلی مروج گردیده بود.

در موجودیت چنین شرایط استیلای ملوک الطوائفی قرن بیستم در افغانستان بود که طالبان در سال 1994 م با تصرف قندهار رسماً در صحنه سیاسی کشور اعلام موجودیت نمودند. آن ها با استفاده از ناراضایتی عمومی مردم از استیلای انارشی، بی قانونی و بی امنیتی لجام گسیخته در کشور و پشتوانه نظامی و تسلیحاتی آمریکا و پاکستان، در مدت بسیار کم ولایات جنوب غربی را به تصرف خود درآورده و در ظرف دو سال (1995-1996) خود را به دروازه های کابل رسانیدند و به زودی پایتخت افغانستان را در 26 سپتمبر 1996 تحت تصرف خویش قرار داده و تأسیس

حکومت اسلامی را به نام " امارت اسلامی افغانستان" اعلام نمودند. در سپتمبر 2001م بجز از یک منطقه کوچک که از پنجشیر تا بدخشان را در بر می‌گرفت سایر نقاط افغانستان همه در کنترل طالبان قرار داشت.

بدینگونه طالبان به حیات قدرت‌های خودمختار محلی در افغانستان خاتمه داده دوباره قدرت دولت مرکزی را در کشور تأمین کردند. بسیاری از مردم افغانستان از جمله سیاستمداران کارگشته‌ای، از جمله محمد ظاهرشاه پادشاه سابق و دکتور نجیب الله رئیس جمهور مخلوع و محبوس، پیروزی‌های طالبان را در ایجاد امنیت در کشور و برداشتن گلیم قدرت‌های خودمختار محلی خوش آمد گفتند. متأسفانه طالبان یک رژیم اختناق قرون وسطایی مذهبی را در کشور ایجاد کردند و آزادی‌های اجتماعی و فردی مردم بخصوص زنان را محدود ساختند که سقوط نهایی آن‌ها بدست قوای امریکایی با استفاده از نیروهای محلی با استقبال همگانی مردم افغانستان بخصوص روشنفکران قرار گرفت.

از این جاست که می‌بینیم کسانی که در گذشته از تقسیم کشور به حوزه‌های خودمختار منطقوی به قدرت، جاه و منالی رسیده بودند بار دیگر با سرازیر شدن کمک‌های هنگفت پولی نقد و نظامی، امریکا به رهبران و جنگسالاران محلی، برای کمک به سرنگونی دولت طالبان، در شرایطی قرار گرفتند تا مناطق خود مختار محلی خود را دوباره احیا نموده و عملاً کشور را دوباره به حوزه‌های نفوذ جنگسالاران مبدل سازند. این افراد با هرگونه اقدام برای ایجاد یک دولت مرکزی مقتدر در افغانستان مخالفت می‌کنند.

دکتور محمد نظیف شهرانی در جریده انترنتی "خراسان زمین" با نارضایتی مشهود می‌نویسد: "نخبگان پشتون (و مشهور ترین ایشان حامد کرزی)، با نیروهای اشغالگر امریکا در اکتوبر 2001 یکجا گردیده و یک بخش بزرگ رژیم فعلی در افغانستان پسا- طالبان را تشکیل می‌دهند. کرزی بالای تحمیل یک قانون اساسی که دارای یک سیستم حکومتی قویا ریاستی متمرکز مانند قدرت اجرایی عصر پادشاهی می‌بود، اصرار ورزید. سر انجام، واقعیت‌های مبرم و ساختارهای خود- گردانی محلی در سراسر کشور نه تنها نادیده گرفته شد، بلکه حتی به شیوه های مختلف و اصولی آهسته آهسته تخریب گردید" (محمد نظیف شهرانی، خراسان زمین، ۲۱ جدی ۱۳۹۲).

علل تجزیه طلبی و سیستم فدرالی

تعدادی از فعالین سیاسی و مدنی در میان تاجیک‌ها و هزاره‌ها، پیوسته شعارهای پشتون ستیزی، جدایی طلبی و تجزیه طلبی را سر می‌دهند. می‌گویند "وقت آن است تا با اینها طالب نکتایی دار و غیر نکتایی و قبیله خانه جدا کرد، ما را راه مان و اینها را راه شان". لطیف پدرام گفته بود "تا با اینها راه جدا نشود سعادت نخواهیم دید!" از محمد سعیدی در وبلاگ "هزاره پیوند" می‌خوانیم که: "تاکی باید خاموش باشیم تا مبدا دیو از خواب بیدار شود. دیو که بالاخره آخرش از خواب بیدار میشه و همان طور که بارها ما را بلعیده باز هم خواهد بلعید. دیگر وفادار ماندن به افغانستان هیچ فایده ندارد".

کابل پرس در سال ۲۰۱۱م طرح تجزیه کشور را با چنین مقدمه مملو از برداشت‌های ضد افغانی از تاریخ کشور برآه می‌اندازد: "کشوری که اکنون افغانستان می‌نامندش خود پاره ای از جغرافیایی سیاسی بزرگتر بوده و در نتیجه تجزیه این نام بر آن نهاده شده و حکومت‌های آن با پشتیبانی قدرت‌های منطقه ای و فرامنطقه ای به وجود آمده، ادامه حیات داده و یا به زیر کشیده شده اند" و بعد می‌پرسد: آیا تجزیه افغانستان به چند کشور دیگر می‌تواند آغازی برای پایان رنج و ستم

تاريخي و ادامه دار در افغانستان باشد؟" در پاسخ به اين درخواست، ده ها مقاله در کابل پرس به نشر رسيد. تعداد زيادي از اتباع افغانستان نيز در پای اين مقالات و يا در صفحه فیسبوک کابل پرس نظر خود را ارايه کرده اند.

صاف و پوست کنده وقتی کابل پرس می نویسد "کشوری که اکنون افغانستان می نامندش خود پاره ای از جغرافیای سیاسی بزرگتر بوده..." اشاره به زمانی است که این خطه جزء قلمرو شاهان صفوی و قاجاری فارس بود و مطابق تبلیغات شوونیست های ناسیونالیست ایرانی در نتیجه تجزیه "ایران" نام افغانستان بر آن نهاده شده و حکومت های افغانستان آن با پشتیبانی قدرت های منطقه ای و فرمانطقه ای به وجود آمده، ادامه حیات داده و یا به زیر کشیده شده اند." تکرار تبلیغات شوونیست های ناسیونالیست ایرانی توسط کابل پرس در مورد اینکه افغانستان پاره جدا شده از پیکر ایران است می باشد. با این نوشته کابل پرس انزجار خود را از ایجاد دولت های مستقل بومی افغان ها در این سرزمین در سه صد سال گذشته توسط میرویس خان هوتک و احمد شاه ابدالی برملا نموده و آن را بديده تحقیر می نگرند. کابل پرس در حقیقت بیدار دوران اشغالگران صفوی و قاجاری ایران اشک می ریزد. این اشک ریزی یا بر احساس همتباری قومی و زبانی مسوولین کابل پرس است و یا بر اساس همگونگی اعتقاد آن ها به مذهب شیعه می باشد. دیگر هیچ دلیلی وجود ندارد.

بر اساس نتایج سروی کابل پرس، از میان کسانی که در سروی سهم گرفتند مخالفان تجزیه افغانستان ۱۹۸۳ نفر و موافقان تجزیه ۱۵۱۷ نفر می باشند.

پدیرش: < اخبار و گزارش اختصاصی > تجزیه افغانستان: 1983 مخالف و 1517 موافق؛ همراه با برخی واکنش ها

Like Share 596 people like this. Be the first of your friends.

تجزیه افغانستان: 1983 مخالف و 1517 موافق؛ همراه با برخی واکنش ها

با هر حمله ی خونین گروه مسلح قومی طالبان، بر تعداد طرفداران تجزیه افزوده شده است.

جمعه 20 سپتامبر 2013، بوسه ی کابل پرس خبری

کابل پرس: دو سال پیش کابل پرس بحث تجزیه ی افغانستان را به نظرخواهی عمومی گذاشت و از صاحب نظران موافق و مخالف خواست نظرات خود را در مورد ارایه کنند. در پاسخ به این درخواست، ده ها مقاله در کابل پرس به نشر رسید. تعداد زیادی از شهروندان افغانستان نیز در پای این مقالات و یا در صفحه ی فیسبوک کابل پرس نظر خود را ارایه کرده اند.

افغانستان در دو قرن اخیر قربانیان زیادی داشته و هر روز بر شمار این قربانیان افزوده می شود. میلیون ها تن تاکنون جانشان را از دست داده اند، میلیون ها تن ناچار به ترک خانه و کاشانه شده اند. میلیون ها تن زیر بار ظلم و ستم، زندگی خلاف تمام ارزش های انسانی را تجربه کرده اند و مانند میراثی ظلم و ستم از نسلی به نسلی دیگر منتقل شده و می شود.

باآنکه اين ارقام از نظر احصايوي نمونه هاي دقيق افکار عامه مطابق معيارهاي علمي نمونه گيري علم احصاييه نيستند اما با آنهم بيانگر اهميت موضوع در ميان خوانندگان کابل پرس مي باشد.

مخالفان و موافقان تجزيه افغانستان هر کدام از زاويه اي با موضوع برخورد کرده اند. مهمترين زاويه ديد مخالفان اين است که اين طرح اهداف برخي از کشورهاي منطقه و جهان را پيش مي برد و طرح مساله مساوي با خيانت ملي مي باشد. آدان طرفداران تجزيه را متهم به جاسوسي و فعاليت به نفع کشورهاي ديگر مي کنند. موافقان مي گویند مخالفان از تحولات منطقه اي و جهاني بي اطلاع اند. آنان مي گویند تجربه چند قرن اخير نشان داده که نمي توان با طرفداران خشونت و حکومت هاي خودکامه که انواع جنايات شديد را مرتکب مي شوند و اشغال سرزمين غير افغان ها را همراه با تخريب تاريخ و فرهنگ و ارزش هاي آنان به عنوان استراتژي انتخاب کرده اند زنده گي کرد.

يکي از جوانان - به رزاق مامون نوشت: "... چه گفته در برابر تفکر تجزيه خواهي قد علم کردی. بمان که افغانستان تجزيه شود. ما از یک جا بودن با پشتون ها در یک مملکت چه خيري ديده ايم که تو شله هستی؟ اگر تو چيزي ديده اي به ما هم بگو... تجزيه شود که راحت شويم." کابل پرس يکشنبه 26 جون 2011م.

از فردي ختم رای دهی در دور دوم انتخابات رياست جمهوري سال ۲۰۱۴ وقتی داکتر عبدالله عبدالله نتايج انتخابات را نه پذيرفته شکست انتخاباتي خود را ناشی از تقلب در آرای ولايت خوست دانست بسياري از حاميان او به کوبیدن دهل جدابي شمال و ايجاد دولت موازي پرداختند. با رفتن انتخابات رياست جمهوري سال ۲۰۱۴ع به دور دوم، در اخير با انتخاب اشرف غني به حيث رييس جمهور، موج پشتون ستيزي در ميان تعداد کثيري از فعالين سياسي و اجتماعي بعضي از اقوام غير پشتون کشور اوج بيشتر گرفته و حالا به مرحله خطرناکي بالا رفته است. اين افراد هر پشتون را از رييس جمهور تا به یک فرد عادي فاشيست، طالب و قوم گرا نه بخاطر افکار و کردار شان بلکه صرف بخاطر پشتون بودن شان مي گویند. اين خود بيانگر احساسات ناسيوناليستي ناشي از قوم پرستي و زبان پرستي خود اين افراد مي کند. اين افراد در حالي که در مقابل اعمال و کارهاي خوب دولت وحدت ملي خاموش هستند، هر نارسايي و کوچکترين مشکلي را به رييس جمهور غني نسبت داده از نثار کردن هرگونه بد و بيراه به رييس جمهور و تمام قوم پشتون خود داري نمي کنند.

حقيقت تلخ، براي روشنفکران ما، آن است که ريشه اصلي اين اختلافات نه در تفاوت نظر ها بالاي پاليسي هاي سياسي، اجتماعي و اقتصادي ميان جناح هاي شامل دولت و خارج از آن، بلکه در شکل گيري ترکيب قومي دولت بر سر اقتدار نهفته است. گروهی مي کوشد بهر قيمتي از نفوذ مجدد پشتون ها در مقامات کليدي قدرت سياسي و نظامي جلوگیری نمايد. اين طرز ديد را در بحبوحه بحران انتخابات افغانستان، بتاريخ ۵ ماه می سال ۲۰۱۴ داکتر امين صديقل پرفيسور علوم سياسي در پوهنتون ملي استراليا چنين خلاصه مي کند: "اين واقعيت هاي تاريخي به يکتعداد رهبران و چهره هاي پشتون آنگونه تفکري را ايجاد نموده که تصور مي کنند تفوق سياسي حق طبيعي پشتون ها مي باشد. براي آن ها قبول اين امر دشوار است که مداخله نظامي امريکا و متحدین آن سبب به قدرت رسيدن اقليت هاي غير پشتون در افغانستان شده و اين اقليت ها ديگر حاضر به قبول تفوق تاريخي سياسي پشتون ها نيستند." (ترجمه دري از نويسنده است). چنين است تکیه گاه تيوريک اختلافات اصلي سياسي در کشور. عدم قبول نتايج انتخابات و تهديد به ايجاد حکومت موازي که معنی آن تجزيه شمال و جنوب بود نشان داد که شوراي نظار و حاميان آن ها به هيچ قيمتي حاضر نيستند قدرت دولتي را که به کمک طيارات ب ۵۲ امريکايي بدست آورده اند در پای صندوق هاي

رای از دست دهند.

هرگاه افغانستان یک کشور باسواد و پیشرفته صنعتی غیر عنعنوی می‌بود، انتقال حاکمیت سیاسی از پشتون‌ها به سایر اقوام می‌توانست بر مبنای اصول دموکراتیک از راه انتخابات آزاد صورت بگیرد. اما متأسفانه چنین نیست در افغانستان عمیقاً عنعنوی به گفته پروفیسور صیقل "مداخله نظامی امریکا و متحدین آن سبب به قدرت رسیدن اقلیت‌های غیر پشتون در افغانستان شده" و حالا این اقلیت‌های غیر پشتون حاضر نیستند، طوری‌که اخیراً ملاحظه کردیم، این "قدرت سیاسی" را از راه انتخابات دوباره با پشتون‌ها شریک بسازند. بیجهت نیست که لطیف پدرام می‌گوید با استفاده از فرصت‌هایی که نیروهای بینامالی فراهم کرده اند بهتر است کار را یکطرفه کنیم و در ولایات غیر پشتون اعلان خود مختاری کنیم. به زبان محمد سعیدی در وبلاگ "هزاره پیوند" می‌خوانیم که: "تاکی باید خاموش باشیم تا مبادا دیو از خواب بیدار شود. دیو که بالاخره آخرش از خواب بیدار میشه".

افغانستان از لحاظ ساختمان اجتماعی و سیاسی عمیقاً یک کشور عنعنوی متکی به وابستگی‌های قومی می‌باشد. بر علاوه، سی و پنج سال جنگ داخلی، فرقه‌یی، تنظیمی و مداخلات اجنبی اختلافات قومی، سمتی و زبانی را در افغانستان عمیقتر ساخته است. در یک کشور عنعنوی هرگاه به مردم بصورت دموکراتیک حق انتخاب داده شود آن‌ها بلا درنگ به کاندید قوم مربوطه شان رای می‌دهند. نتایج انتخابات اخیر ریاست جمهوری این حقیقت را برجسته تر ساخت. صرف نظر از هیاهوی تقلب انتخاباتی، صرف نظر از رای مثنی روشنفکر، عمدتاً پشتون به پشتون رای داد، تاجیک به تاجیک، هزاره به هزاره و اوزبیک به اوزبیک. حتی تعداد کثیری از روشنفکران سرشناس از این قاعده مستثنی نشدند. در چنین شرایطی هرگاه کاندید غیر پشتون در دور اول انتخابات نتواند به اکثریت عددی پیش از ۵۰ دست یابد امکان پیروزی این کاندید در دور دوم در مقابل یک کاندید واحد پشتون تبار ناممکن است. با ارزیابی نتایج دور اول انتخابات توسط یک ناظر بیطرف، آگاه از ساختمان دموکراتیکی و قومی کشور، نتایج دور دوم قابل پیشبینی بود. اینجانب نتایج دور اول انتخابات را ارزیابی نموده در فیسبوک بتاريخ ۲۷ اپریل سال ۲۰۱۴م نوشتم: "... بر اساس حساب ساده ریاضی در دور دوم باید انتظار داشت که اشرف غنی حد اقل ۵۵ درصد آرا را از آن خود سازد. هرگاه قادر شود باشندگان ولایات پشتون‌نشین را تشویق به سهمگیری بیشتر در دور دوم انتخابات نماید، بدست آوردن بیش از ۶۰ درصد آرا توسط داکتر اشرف غنی دور از احتمال نیست."

طوری‌که ملاحظه شد ظاهراً تمام کاندیداهای مقام ریاست جمهوری در انتخابات اخیر از ترکیب ساختمان قومی و دموگرافیکی کشور و بخصوص تفوق عددی نفوس پشتون آگاه بوده و از عواقب آن در انتخابات مطلع بودند. همین آگاهی سبب آن شده بود که کاندید مقام ریاست جمهوری در تمام تیم‌ها پشتون تبار بود و اینین معاونین بودند که از اقوام مختلف برادر انتخاب شده بودند. داکتر عبدالله بر اساس ریشه تباری پدر خود خود را پشتون معرفی کرد درحالی‌که از نظر فرهنگی و سیاسی موصوف در انظار قوم پشتون و مجموع جامعه به تمام معنی یک تاجیک بوده و بخصوص که تمام فعالین سیاسی آشکار ضد پشتون و ضد افغانستان در اطراف او حلقه زده اند مانند مجیب رحیمی که سخنگو و رییس دفتر او است.

از این جاست که بسیاری از فعالین سیاسی و مدنی تاجیک و هزاره از روی ناچاری فدرالیزم و تجزیه طلبی را مطرح می‌کنند و برای فراهم کردن زمینه‌های تاریخی، سیاسی و فرهنگی و فریب جوامع خود بخصوص روشنفکران که خواهان مرتفع کردن یک شبه نابرابری‌های اجتماعی هستند به جعل تاریخ کشور می‌پردازند، از موجودیت ملت در افغانستان انکار می‌کنند. این اشخاص پشتون‌ها را به گواهی اعمال و افکار طالبان، قبایل عقب افتاده و غیر متمدن می‌نامند، اقوام غیر

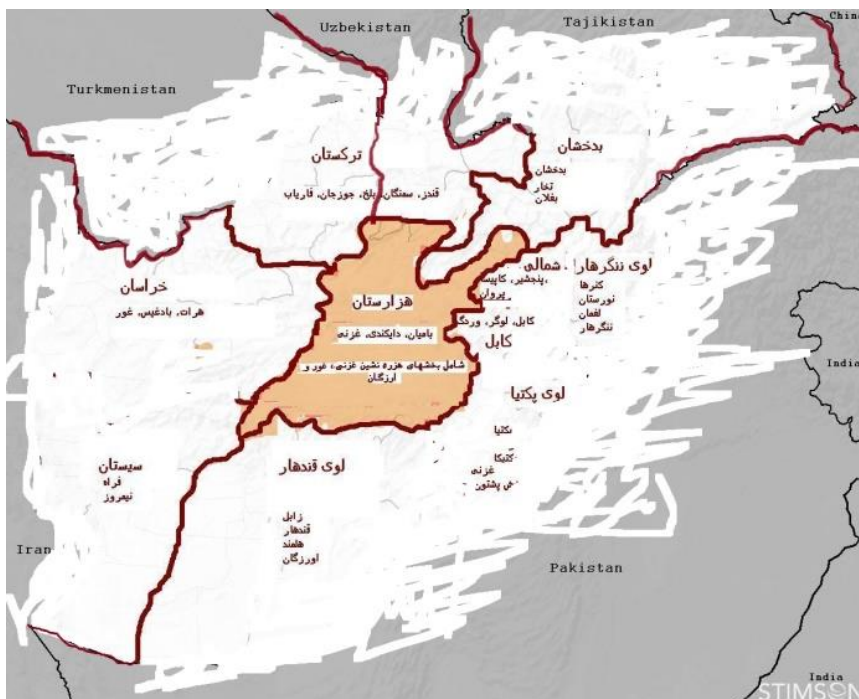
پشتون را در سطحی بالاتر می بینید که راهی ندارند جز جدایی! در هر فرصتی و به هر دلیلی پشتون‌ها را مورد سرزنش قرار داده توهین می‌کنند تا زمینه های لازم تجزیه کشور فراهم گردد.

سناریوهای تجزیه طلبی و یا ایجاد یک سیستم فدرالی

سناریوهایی تجزیه طلبی عبارتند از:

- انحلال کشور افغانستان و پیوستن به کشورهای همسایه بر مبنای معیارهای قومی و زبانی،
- تقسیم کشور به شمال و جنوب و ایجاد کشور خراسان در شمال هندوکش،
- ایجاد کشور هزارستان در مناطق هزارمنشین مرکزی،
- ایجاد ایالات خودمختار فدرال با داشتن قوای امنیتی محلی
- ترسیم مجدد نقشه شرق میانه پیشنهاد دگروال رالف پیترز اردوی امریکا ۲۰۰۶م
- اول - انحلال کشور افغانستان و پیوستن به کشورهای همسایه بر مبنای معیارهای قومی و زبانی،

خوشبختانه این سناریو را شخص مهمی پیشنهاد نکرده است. اما اگر تجزیه کامل کشور از طرف پشتون ستیزهای افراطی تاجیک و هزاره به مثابه یک پالیسی مطرح گردد و مناطق کشور بر اساس معیارهای قومی و زبانی و با نظرداشت دیوار طبیعی هندوکش با کشورهای همسایه مدغم گردند تنها بخشی که به عنوان یک کشور مستقل باقی خواهد ماند هزارمجات یا "هزارستان" خواهد بود.

تجزیه افغانستان به شمال و جنوب

به این نقشه نگاه کنید که در آن ولایات شمال هندوکش در گذشته ها از نظر فرهنگی باشندمگان

آن‌ها به مناطق يا واحدهای اداري بدخشان، قطن و تركستان تقسيم شده بودند و به نام‌های حكومت كلان بدخشان، حكومت كلان قطن و حكومت كلان تركستان ياد می‌شدند. اكثريت باشنددهای قطن و تركستان را تركتبار ها تشكيل می‌دادند.

عواقب تجزيه افغانستان به شمال و جنوب

سوال اين است كه جدایی شمال از جنوب چه نفعی برای باشنددهگان ولایات تاجيك نشين و هزارمنشین کشور كه در جنوب كوه‌های هندوكش زندهگی می‌كنند ببار می‌آورد؟ از لحاظ جغرافیایی ولایات پنجشیر، پروان، كاپیسا، بامیان، دایكندی و غزنی عمدتاً در جنوب كوه‌های هندوكش قرار دارند. تنها موجودیت تونل سالنگ و چندین گردنه صعب العبوری این ولایات را به ولایات واقع در شمال هندوكش وصل می‌كنند. دسترسی به ولایت هرات و بادغیس از جذوب به مراتب آسانتر از شمال-شرق کشور است. بنابر آن باشنددهگان همه این ولایات به اجبار موقعیت طبیعی و جغرافیایی خویش از قرن‌ها به اینسو در ازواج با باشنددهگان ولایات پشتون‌نشین شرقی، جنوب شرقی و جنوب غرب کشور بوده و برای ابد شریك روزهای خوب و بد زندهگی همدیگر هستند. هرگاه آرمان ناسنجیده جدایی طلبان تاجيك و هزاره به حقیقت مبدل گردد، تاجيك‌ها و هزاره‌های ساكن ولایات جنوب هندوكش ناگزیر همچنان اتباع کشور افغانستان باقی خواهند ماند اما این بار با كم شدن درصدی نفوس شان به اقلیت كوچكتری مبدل خواهند شد.

در عین زمان با تقسیم افغانستان به شمال و جنوب، تاجيك‌های ساكن ولایات شمالی خود را دفعتاً، شهروندان، به گفته خودشان، کشور جدیدالتأسیس "تركستان" خواهند یافت. بلی تركستان چون اسم تاریخی این ولایات در گذشته نه چندان دور "تركستان افغانی" بود. نقشه‌آتی در رسانه‌های انترنتی توسط فعالین تركتبار نشر شده است:

از جانب ديگر کسانی که به نادانی از تاريخ به ايجاد خراسان در شمال دل بسته اند بايد بدانند که آنچه از خراسان باستانی در افغانستان باقیمانده صرف شامل ولايات بادغيس و هرات و بخش هایی از غور می گردد در حالی که بلخ شامل تخارستان باستان است. در حقیقت از تقسیم افغانستان و ايجاد کشور "ترکستان" تنها کسانی که مستفيد خواهند شد اقوام ترک تبار و مغولی اوزبیک، هزاره، ترکمن، یو غور، قرغیز ساکن شمال هندوکش خواهند بود. این اقوام به گواهی تاريخ مغول ها، سلجوقيان، خوارزمشاهيان، شيبانی ها، تیموری ها همه سرباز و با اسب و شمشیر زاده می شوند و ناگزیر حاکمیت تاریخی خود را بالای این سرزمین ها دوباره اعاده خواهند کرد. در عمل بازنده گان حقیقی در این سناریو تاجیک های بدخشان و هزاره های مغولی دری زبان بلخ خواهند بود که با جدایی از پیکره اصلی هم نژادان خود در جنوب هندوکش دفعتهً به یک اقلیت بسیار محدود در کشور ترک تبار "ترکستان" به حاکمیت شیبانی خان های امروزی تن در خواهند داد.

خوشبختانه ترک تباران کشور با آگاهی سیاسی چشمگیری تجزیه شمال-جنوب افغانستان را تبلیغ نمی کنند. بیاد بیاوریم که جنرال دوستم وقتی با اشرف غنی پیوند اتحاد سیاسی بست به صراحت اعلام کرد که هدف اصلی او از این کار جلوگیری از تجزیه کشور است. خوشبختانه روشنفکران آگاه قوم تاجیک و هزاره نیز حماقت تخیل جدایی شمال را به خوبی می بینند.

در عین زمان یک سناریوی سومی هم وجود دارد که توسط یکی از افسران اردوی امریکا برای تغییر جغرافیای سیاسی شرق میانه بشمول ایران، افغانستان و پاکستان مطرح شده، است.

MAP OF THE NEW MIDDLE EAST

(Map Lieutenant-Colonel Ralph Peters 2006)

محمد اکرام اندیشمند بتاريخ پانزدهم مارچ سال ۲۰۱۲م در کابل پرس در مقاله تحت عنوان تاجیک‌ها و زبان فارسی دری؛ بازنده اصلی نظام فدرالی در افغانستان، می‌نویسد که: "تشکیل نظام فدرالی در افغانستان با نگاه‌ها و دیدگاه‌های متفاوت و حتی متضاد به بحث و ارزیابی گرفته می‌شود. مخالفان و مدافعان پهلوه‌های منفی و مثبت این نظام را بررسی می‌کنند و هر کدام از سود و ضرر آن برای افغانستان سخن می‌گویند. اما اگر به استدلال هر دو طرف در این موافقت و مخالفت توجه شود، عدالت اجتماعی برای موافقان و خطر تجزیه برای مخالفان نکته محوری این بحث را شکل می‌دهد." او می‌نویسد: "موافقان و مدعیان نظام فدرالی سیستم دولتی فدرال را در افغانستان موجب دستیابی اقوام به حقوق‌شان در جهت تحقق عدالت اجتماعی و زمینه ساز حل بحران در مسیر صلح و ثبات تلقی می‌کنند؛ در حالی که مخالفان نظام فدرال از زاویه حل بحران، نظام مذکور را در شرایط فعلی ناکارآمد می‌خوانند و مخالفان از منظر قومی با نگاه نامساعد تر نظامی فدرالی را عامل تجزیه افغانستان ارزیابی می‌کنند. او می‌نویسد: "صرف نظر از بحث بر سر مخالفت و موافقت و درستی یا نادرستی استدلال دو طرف در مورد خوبی و بدی نظام فدرال، پرسش اصلی این است که کدام گروه قومی و زبانی بازنده اصلی در نظام فدرال احتمالی افغانستان خواهد بود؟

پاسخ به این پرسش از این جهت بسیار اهمیت می‌یابد که موضوع اقوام در محور بحث نظام فدرالی قرار دارد. از یکسو نظام مذکور نسخه حل معضل نابرابری و بی عدالتی قومی تجویز می‌شود و از سوی دیگر عامل تجزیه افغانستان در خط قومی تلقی می‌گردد. اکرام اندیشمند ادامه می‌دهد که:

"اگر در یک احتمال فرضی نظام فدرالی در افغانستان محقق شود که بصورت طبیعی معیارهای قومی نقش اصلی را در شکل‌گیری واحدهای فدرال خواهد داشت، تاجیک‌ها و زبان فارسی دری بازندگان اصلی در این نظام هستند.

تاجیک‌ها برخلاف سایر اقوام در بخش بزرگ جغرافیای افغانستان سکونت دارند. تاجیک‌ها به همان حدی که در شهرهای شمالی قندز و بغلان به سر می‌برند به همان حد در شهرهای جنوبی

گردیز و غزنی زنده‌گی می‌کنند. تاجیک‌ها به همان حدی که در ولایات شمال شرقی تخار و بدخشان هستند بیشتر از آن در ولایات غربی و شمال غربی بادغیس، فراه و هرات موقعیت دارند. تاجیک‌ها آنگونه که در ولایات شمالی فاریاب، جوزجان و سرپل زنده‌گی می‌کنند در ولایات شرقی و جنوبی ننگرهار، لغمان و لوگر هم حضور دارند. حضور و سکونت تاجیک‌ها در مناطق مرکزی افغانستان و ولایات مرکزی نیز بسیار گسترده است.

تشکیل نظام فدرالی و مرزبندی‌های ولایات در واحدهای فدرال شرایط بسیار دشواری را برای تاجیک‌ها تحمیل می‌کند. تاجیک‌ها در بسیاری از این واحدها به اقلیت‌های قومی تحت فشار تبدیل می‌شوند. در حالی که هنوز هیچ نشانی از ایجاد نظام فدرال در افغانستان دیده نمی‌شود مرزهای که هواداران قومی این نظام به واحدهای فدرالی می‌کشند ترسیمی از بی عدالتی و تصویری از آتیۀ تاریک سقوط در خصومت و منازعات قومی است.

زبان و ضرر نظام فدرال برای زبان فارسی دری، زبان فراقومی و زبان تفاهم ملی در افغانستان جبران ناپذیر خواهد بود. کاربرد زبان فارسی دری که زبان اول و زبان مادری تاجیک‌ها و هزاره‌ها و زبان دوم تمام اقوام افغانستان است در نظام فدرالی محدود می‌شود. نه تنها زبان فارسی دری قلمرو حضور و نفوذ سرتاسری خود را در افغانستان از دست می‌دهد، بلکه مردم اقوام دیگر از بزرگترین زبان تاریخی و علمی سرزمین خود و از یگانه زبان تفاهم بین القومی محروم می‌شوند. این محرومیت برای جوامع اقوام دیگر که ظهور نخبگان آن‌ها در تاریخ کهن و معاصر این سرزمین پیوسته با زبان فارسی دری پیوند دارد غیر قابل جبران خواهد بود. زیرا هیچ زبان دیگر قومی در واحدهای فدرالی که بر مبنای هویت قومی و زبانی تشکیل می‌شود خلای زبان فارسی دری را به عنوان زبان پر بار فرهنگی و علمی پر نخواهد کرد. "او می‌نویسد: "در حالی که نظام فدرالی، تاجیک‌ها و زبان فارسی دری را در افغانستان متضرر می‌کند، منفعت آن برای اقوام دیگر نیز غیر قابل پیش بینی و ناروشن است. طرح و دیدگاه حل معضل بی عدالتی قومی و اجتماعی از راه فدرالی ساختن نظام سیاسی افغانستان مبتنی بر تجارب تاریخی و علمی نیست. در هیچ کشور و جامعه چند قومی دارای نظام فدرال معضل نابرابری و تبعیض قومی در توسل به این نظام مرتفع نگردیده است. راه حل مشکلات قومی در تحول از جامعه قومی به جامعه شهر وندی، تغیر از جامعه سنتی به جامعه مدرن و در تغیر افراد جامعه از رعیت به شهر وند نهفته است. این تغیر و تحول مستلزم تحول در اندیشه و فرهنگ، پیشرفت در عرصه آموزش و پرورش و مستلزم توسعه در عرصه‌های حیات سیاسی و اقتصادی است. وقتی جامعه افغانستان و هر جامعه دیگر وارد این تحولات نشود، معضل بی عدالتی‌های اجتماعی و تبعیض قومی در نظام فدرالی هم راه حل پیدا نمی‌کند."

واقعیت‌های جغرافیایی و دموگرافیکی کشور طوری است که بازنده گان اصلی تجزیه افغانستان به شمال و جنوب کسانی خواهند بود که امروز از همه بیشتر به عملی شدن چنین تجزیه دلبسته اند و در راه آن تبلیغ می‌کنند. از این رهگذر این کشور نظر به عوامل جغرافیایی و تاریخی تجزیه ناپذیر است.

بنده هیچ برتری جویی قومی بر اقوام شریف دیگر را نمی‌پذیرم و شدیداً علیه هر نوع ستم قومی مبارزه نموده‌ام. باید بخاطر داشت که راه حل ستم ملی در افغانستان نه در جدایی اقوام و تقسیم کشور بلکه فقط و فقط در مبارزه تمام اقوام کشور در استقرار دموکراسی میسر است. مافیای مذهبی، نظامی، اقتصادی و سیاسی که تمام ثروت‌ها و منابع کشور را در دست اقلیت فرصت طلب انحصار نموده است دشمن مشترک تمام ما است، دشمن تمام کسانیست که به حکومت قانون، دموکراسی و حقوق افراد و اقوام کشور مطابق منشور جهانی حقوق بشر عقیده دارند. به گفته رزاق مامون (کابل پرس جون ۲۰۱۱) "مشکل بنیادین درین کشور، "قومی" نیست؛ "بی عدالتی"

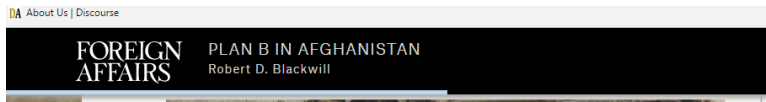
است. از "شمال" تا "جنوب"، از "شرق" تا "غرب" و مناطق مرکزی هرآن چه بالای مردم در چهار گوشه افغانستان می‌آید، حاصل اراده رهبران محلی، فرماندهان و معامله گران هم تبار خود شان است".

بیا باید هزارمجات یا با اسم نوین آن، هزارستان، را بررسی کنیم. از سال ۱۷۴۷م یا از تأسیس افغانستان تا زمان حمله امیر عبدالرحمن خان به هزارمجات در سال (۱۸۹۱م) این مناطق عملاً برای ۱۴۴ سال از خودمختاری کامل در چوکات دولت مرکزی افغانستان برخوردار بودند. خوانین و رهبران این مناطق بسیاری اوقات حتی از دادن مالیات به دولت مرکزی هم طفره می‌رفتند. از سال‌های ۱۹۷۰م تا سقوط حکومت داکتر نجیب اله چهره‌های سرشناس هزاره مانند یعقوب لعلی، عبدالواحد سربای، سلطان علی کشتمند در دولت‌های، ظاهرشاه، داوود خان، ببرک کارمل و داکتر نجیب در مقامات کلیدی وزارت پلان، صدارت عظمی و معاونیت رییس جمه‌ود ایفای وظیفه کرده‌اند.

این داکتر سربای هزاره تبار بود که به نمایندگی از دولت داکتر نجیب اله دولت را رسماً با یک بیانیه غرابی به مجاهدین در راس صیغت اله مجددی در سال ۱۹۹۲م کابل تسلیم کرد. از آن زمان تا امروز، به استثنای زمان حکومت طالبان، هزارمجات توسط احزاب و رهبران هزاره مستقلانه اداره می‌شود. طوری که می‌بینیم دیر زمانیست که این دیو پشتون به گفته فعالین هزاره در مناطق هزارمنشین راه ندارد. حاصل آن چه بوده است؟ آیا این دیو پشتون است که از ترس آن هزاره‌ها در خیابان‌های تهران با سرهای پایین راه می‌روند؟ آیا این دیو پشتون است که هزاره‌ها را در گیتوهای کویت در پاکستان و یا حومه‌های اطراف مشهد محصور کرده است؟ واضح است که جواب این سوال‌ها منفی است. مشکل هزاره‌ها درین کشور و در کشورهای همسایه، "قومی" نیست؛ "بی عدالتی" است، حاصل اراده رهبران محلی، جامعه مسلط روحانیت شیعه است، فرماندهان و معامله گران هم تبار خود شان است، نبودن منابع طبیعی است، نبودن زیربنای اقتصادی و مواصلاتی است، نبودن زیربنای تعلیمی و فرهنگی است، در اخیر محصور بودن جغرافیایی آنهاست، مشکل متفاوت بودن فیزیکی آنهاست و بعضاً هم مسئله متفاوت بودن مذهبی آنهاست در میان محیط بزرگتری که زندگی می‌کنند". آیا این مشکل با قطع وفاداری به افغانستان حل می‌شود؟ معلوم است که جواب منفی است چون اگر حل می‌شد در طول ۱۴ سال اخیر که مناطق هزاره نشین عملاً با خودمختاری توسط احزاب و رهبران خودشان اداره می‌گردید حل می‌شد چون به منابع بزرگ کمک‌های جامعه جهانی نیز دسترسی داشتند. آقای خلیلی برای ۱۲ سال معاون رییس جمهور کزری بود اما هزارمجات صاحب برق نشد! در این زمینه تمام دست‌آورد خلیلی برای هزارمجات چند تا دستگاه برق آفتابی و دیزل جنریتر بود که قیمت فی کلیوات برق آن ۴۵ افغانی است به مقایسه ۲ افغانی در کابل. حالا آقای خلیلی نباید دولت‌های افغانستان را مقصر بداند.

شواهد نشان می‌دهد که طرح فدرالیزم را رهبری حزب جمعیت اسلامی و شورای نظار قبول ندارند. آقای میرعنایت الله آشفته در ۲۰ میزان ۱۳۹۴ بعد از واقعه قندز که لطیف پدرام خود مختاری ولایات را تاکید کرد به او می‌نویسد: "آقای پدرام: فدرال یک مرحله پیشرفته، تکامل یافته و پیچیده دیموکراسی می‌باشد. اگر مردم و دولت ما در این سطح پیشرفته، شرایط و امکانات قرار می‌داشت و مشکل ما با این پیشنهاد حل می‌گردید، باور کامل دارم هیچ وطن دوست آگاه و متعهد به منافع علماء کشور؛ غفلت نمی‌کرد. آقای پدرام: جواب رد به شما را در یکی از صحبت‌های مارشال فهم فقید شنیده بودم؛ بناءً خاطر من از این بابت جمع بود. با تمام خوش خدمتی جناب تان؛ اگر نظر شما به برادران جمعیت اسلامی و شورای نظار قابل تأیید و ارزش می‌بود؛ نیازی نبود که شما داکتر صاحب جعلی بیگانه به ملت افغانستان، حزب؟! دیگر با برنامه نفاق ملی؟ تشکیل می‌دادید، این خود شکست دیگر شماسست بین برادران تاجیک."

قومپرستی از هر نوعی و زیر هر نامی منجمده «حل مسئله ملی» مخرب بوده و در نهایت هیاهوی تجزیه افغانستان را به میان می‌آورد بخصوص در شرایط جاری که تقسیم میهن ما را دشمنان ما آسان‌ترین راه برای غلبه بر ما برای مقاصد توسعه طلبانه و استعماری خود تشخیص کرده اند. رابرت بلکویل سفیر سابق امریکا در دهلی می‌نویسد: "اکنون زمان آن فرا رسیده است تا بالای پلان (B) کار صورت گیرد." (پلان B برای افغانستان، رابرت بلکویل، ژورنال روابط خارجی، شماره جنوری/فبروری سال ۲۰۱۱م).

Plan B in Afghanistan

Why a De Facto Partition Is the Least Bad Option

By Robert D. Blackwill

Current U.S. policy toward Afghanistan involves spending scores of billions of dollars and suffering several hundred allied deaths annually to prevent the Afghan Taliban from controlling the Afghan Pashtun homeland -- with little end in sight. Those who ask for more time for the existing strategy to succeed often fail to spell out what they think the odds are that it will work in the next few years, what amount of casualties and resources they think the

پلان مورد اشاره رابرت بلکویل، تجزیه افغانستان به "شمال" و "جنوب" با واگذاری جنوب به طالبان است. این پلان برای بار اول توسط نک کنگ رهبر حزب لیبرال دموکرات و معاون صدراعظم بریتانیا در حکومت ائتلافی و پدی اشدون یکی از سیاستمداران کهنه کار بریتانیا و عضو حزب لیبرال دموکرات در سپتامبر سال ۲۰۰۹ در روزنامه گاردین به حیث پلان B مطرح شد. رابرت بلکویل می‌افزاید: "درموجودیت این همه مشکلات، بهترین بدیل شکست ستراتیژی اوپاما در افغانستان عبارت از راهی می‌تواند باشد که منجر به تقسیم عملی افغانستان شود."

بیجهت نیست که رییس جمهور کرزی بعد از این تاریخ به ضرورت خروج قوای امریکایی از افغانستان تاکید کرد و مخالف امضای پیمان امیتی با آن کشور گردید. یکی از شخصیت‌های آگاه منطقه که گام به جلو گذاشت و این پلان را رد کرد احمدرشید، کارآگاه و نویسنده معروف پاکستان

است. احمد رشيد در اجلاس قونسل شيكاگو براي روابط جهاني خارجي در سال 2012م به جواب يك سوالی اظهار داشت:

"بايد بگويم كه بسياری ها كوشيدند افغانستان را تجزيه كنند. شما اولين شخص نيسديد. به يقين كه انگليس ها كوشيدند، شوروی ها كوشيدند، پاكستانی ها و ایرانی ها كوشيدند اما موفق نشدند. افغان ها قبول ندارند كشورشان تجزيه شود و اين استقامت آن ها قابل تقدير است. به اروپا نگاه كنيد پنج دقيقه بعد از فروپاشی اتحاد شوروی، يوگوسلاویا به بيش از يك درجن كشور مستقل تقسيم شد. افغان ها می خواهند كشورشان را داشته باشند. هرگز هيچيك از رهبران افغانستان صحبت از تجزيه نكرده كه باقیمانده باشد. علاوه بر آن تجزيه افغانستان و يا مانند آن تجزيه پاكستان، به درهم شكستن سرحدات كشورهای منطقه مبدل می گردد. بخاطر بايد داشت كه سرحدات كشورهای منطقه از ايران گرفته، افغانستان، پاكستان و هندوستان سرحدات طبیعی نبوده بلكه ناشی از زد و بندهای استعماری می باشند. هرگاه شما با اين سرحدات بازی كنيد به عدم استقرار تمام اين منطقه منجر خواهد شد. من مطمئن هستم كه هيچيك از كشورهای منطقه تجزيه افغانستان را نمی خواهند چون به هرج و مرج عظیمی در منطقه مبدل خواهد شد."

احمد رشيد در پاسخ به رابرت بلكويل نوشته بود: "در ظرف ۳۲ سال گذشته افغان ها جنگيده اند تا سرزمين خود را حفظ كنند." به نوشته احمد رشيد علی رغم همه دسيسه های قدرت های بزرگ و كشورهای همسايه هيچ يك از جنگ سالاران و رهبران افغان تن به فشارهای خارجي براي تجزيه كشورشان نداده اند". احمد رشيد ادامه می دهد كه تركيب قومی افغانستان بسيار پيچيده است. پشتون ها در شمال با اوزبیک ها و تاجیک ها زندگی می كنند و جنوب نیز سهم ساكنان غير پشتون دارد. به نوشته احمد رشيد "تجزيه افغانستان نتايج خونبار تر و وحشتناك تر از تجزيه هند در سال ۱۹۴۷م در پی خواهد داشت. تجزيه همچنين، پشتون ها را در موقعيت رانده شده گان فراموش شده قرار خواهد داد كه به قول روبرت بلک ويل وقتی آمريكایی ها لازم ببينند طيارات بی سر نشين براي حمله به آن ها خواهند فرستاد. چنين سياستی باعث شعله ور شدن جنگ داخلی خواهد شد و پاكستان را نیز به خطر خواهد انداخت. پشتون های پاكستان به پشتون های افغانستان خواهد پیوست و يك دولت افراطي قومی به وجود خواهد آورد و به تند روان پناه خواهند داد." احمد رشيد كه پیشنهاد تجزيه افغانستان از سوی سفير پيشين آمريكا در هند را ساده دلانه می خواند، با اذعان به دشواری شديد وضعيت در افغانستان می گوید كه يگانه راه حل اين مشكل، مذاكره بين رهبری اصلی طالبان، كابل و واشنگتن، ايجاد اتفاق نظربين همسايه های افغانستان، تعهد دراز مدت براي بازسازی افغانستان و انتقال تدريجي قدرت به ارتش افغانستان است". او در پايان می نويسد سخن تجزيه را بايد به زباله دان تاريخ افكند.

رزاق مامون می نويسد: "بيانيد درين باره بيانديشيم؛ اگر بنا به اشاره احمد رشيد در صورت "تجزيه ی افغانستان، پشتون ها" در موقعيت رانده شده گان فراموش شده" قرار می گيرند؛ برسر "شمال" و "نواحی مركزی" چه خواهد آمد؟ اطلاعات موجود می رسانند كه مارشال فهم و استاد برهان الدين رباني علی رغم آن كه سال ها در مخالفت با گروه طالبان "پشتون" قرار داشته اند، مخالف سرسخت "تجزيه" افغانستان اند. اين دو هيچ گاه از ایده "فدراليزم" هم دفاع نكرده اند. مارشال فهم باری دريك مجلس با اشاره به طرح "تجزيه" ی افغانستان در استانه سقوط حاكميت طالبان در سال 2001 كه در نتيجه توافق ميان جورج بوش و ولاديمير پوتين رئيس جمهور پيشين روسيه مطرح شده بود، گفت "در مذاكره روياروی با پوتين اين مسأله بالا شد. من يك مشت پسته از ميان ظرف روی ميز برداشتم و گفتم: حاضر نيستم به اندازه يك مشت از خاك افغانستان كم شود". در ماه آگست سال 1998 در بدترين شرايط جنگ و محاصره طالبان در شمال، سردار ناصري كنسول نظامی ايران در مزار شريف طرح تجزيه افغانستان را پيش كشيد كه با مخالفت بسيار قاطع

شادروان احمد شاه مسعود روبرو شد و خونريزي هاي بي سابقه‌اي سراسر شمال را دربرگرفت. رزاق مامون صورت کامل ماجرا را در کتاب جنجال برانگيز "ردپاي فرعون" شرح داده است.

بنابر آن حل مسئله ملي در افغانستان نه از راه برخورد قومگرايانه، نه از راه تجزيه کشور، بلکه تنها از راه دموکراسي و مردم دوستي، واقعييني، اعتماد و همکاري اقوام، تأمين حکومت قانون، ختم استيلاي مافيایي جنگسالاران يا قوماندان‌هاي جهادي سابق که در مناطق زير کنترل خود به فرعونهاي زمان مبدل شده اند ميسر است.

سيستم متمرکز و يا غير متمرکز دولتي؟

تغيير نظام دولتي يا ايجاد مقام صدراعظم اجرائي؟

در اين شب و روز مباحثه بالاي تغيير سيستم دولتي موجوده رياستي متمرکز افغانستان بسيار حاد و داغ شده است. کار به مرحله رسيد که به دنبال اظهارات قبلي داکتر عبدالله رييس اجرائي کشور مبني بر ضرورت تعديل قانون اساسي و تغيير نظام سياسي از رياستي به پارلماني، اخيرا در شهر کابل بلوردهاي متعددي در اين مورد از طرف رياست اجرائيه حکومت وحدت ملي به نمايش گذاشته شد و آگاهان طوري استنباط کردند که داکتر عبدالله عبدالله، حزب جمعيت اسلامي و شوراي نظار بالاخره يک کمپاين تبليغاتي را براي وادار کردن رييس جمهور غني براي تدوير لويه جرگه تعديل قانون اساسي از طريق بلوردها و رسانه‌ها آغاز کرده اند. در سلسله اين نوع تبليغات اخيرا يونس قانوني معاون سابق رياست جمهوري و يکي از اعضاي برجسته حزب جمعيت اسلامي و شوراي نظار در يک مصاحبه با تلويزيون طلوع ضرورت تغيير نظام رياستي متمرکز را چنين توضيح کرد: "بحث تغيير نظام از گذشته دور، از زمان تصويب قانون اساسي، تا امروز مطرح بود و مطرح است اما امروزه که بر اساس موافقتنامه سياسي، که مبناي حکومت وحدت ملي است و تاکيد به تدوير لويه جرگه براي تعديل قانون اساسي دارد، بحث تعديل قانون اساسي و تغيير ساختار نظام حقيقي سياسي افغانستان شدت بيشتر پيدا کرده بسا از احزاب سياسي، شخصيت‌هاي صاحب فکر و انديشمندان سياسي به اين باور هستند که براي دموکراتيزه کردن افغانستان، مشارکت عادلانه ملي در افغانستان، مقابله در برابر چالش‌ها و انتقال افغانستان به يک مرحله پيشرفته از امروز... مي‌بايد نظام رياستي متمرکز فعلي به نظام پارلماني که ظرفيت مشارکت مردم و توسعه را داشته باشد تغيير پيدا کند. مدلي را که در پانزده سال گذشته به تجربه گرفتيم احساس مي‌کنيم که نتوانست زمينه مشارکت عادلانه مردم افغانستان را با توجه به بافتهاي پيچيده اجتماعي و سازمان‌هاي مختلف سياسي مساعد بسازد."

در حقيقت اين مصاحبه اخير يونس قانوني کوششي بود براي مقابله با سخنان روز قبل رييس جمهور غني که در يک مصاحبه تلويزيوني مدعي شده بود: "موضوع تغيير نظام رياستي به پارلماني هرگز در موافقتنامه سياسي با داکتر عبدالله مطرح نشده بلکه آنچه بر آن توافق شده تدوير لويه جرگه براي تعديل قانون اساسي و ايجاد مقام صدراعظم اجرائيه است، مانند آنچه در کشورهاي روسيه و فرانسه وجود دارد." آقاي غني که قبلاً در شانزدهم جدي، در مراسم هفته قانون اساسي با حضور شماري از مقام‌هاي دولتي صحبت مي‌کرد، گفته بود: "قانون اساسي افغانستان هويت اسلامي کشور را واضح ساخته، هويت ملي را تعريف کرده و طرز العمل نظام را نيز مشخص ساخته است که بر اساس آن، نظام ما جمهوري اسلامي و حکومت ما بر پايه‌هاي مردم‌سالاري و آراي شهروندان استوار است. بنا بر اين کسي نمي‌تواند با زور شمشير و تفنگ، قدرت را تصاحب کند. صاحبان اصلي افغانستان، مردم شريف و باعزت افغانستان هستند و اين حق مردم است که بر اساس رايشان حکومت داشته باشند." (روزنامه ۸ صبح، شنبه ۱۸ اسد ۱۳۹۳).

در اين زمينه لازم است بخاطر آورد که جان کري، وزير امور خارجه سابق ايالات متحده امريکا، که در کنفرانس خبري در کابل بعد از امضای اعلاميه مشترک بهمنظور ايجاد حکومت وحدت ملی ميان دو نامزد انتخابات رياستجمهوری صحبت می کرد از امضای اين اعلاميه مشترک استقبال کرد و گفت که: "به بن بست کشيدن انتخابات، مردم افغانستان را متضرر ساخته است.... آقای کري افزود که امضای اعلاميه مشترک توسط هر دو نامزد انتخابات، منجر به تغيير نقش رييسجمهور جديد و تغيير نظام سياسی از رياستى به پارلمانی نمی شود" (امضای اعلاميه مشترک بهمنظور ايجاد حکومت وحدت ملی، روزنامه ۸ صبح، شنبه ۱۸ اسد ۱۳۹۳ - ظفرشاه رویی).

به ارتباط همين موضوع انورالحق احدى، رييس حزب افغان ملت در پاسخ به اين پرسش وبسايت (افغانستان.رو) که توافق نامه سياسی تشکيل دولت وحدت ملی بر برگزاري لويه جرگه و تغيير قانون اساسی تاکيد ورزيده است، آيا رهبران حکومت می توانند و می خواهند لويه جرگه قانون اساسی برگزار شود و قانون اساسی تعديل گردد، گفته بود: "آقای غنی در اين توافق نامه تعهد نکرده که نظام سياسی را تغيير می دهد. او تعهد کرده که لويه جرگه را برگزار می کند و اين جرگه بايد درباره نظام تصميم بگيرد. من شخصاً طرف دار اين موضوع هم نبودم. رهبر حزب افغان ملت اضافه کرد که دکتور غنی به خاطر اينکه مشکل عدم شفافيت انتخابات را حل کرده باشد، امتيازات بی جا را به داکتر عبدالله داده است. اما بالاخره اگر لويه جرگه هم دایر شود، به اين معنا نيست که نظام تغيير می کند. دکتور احدى تصريح کرد: ما خواهان یک نظام متمرکز و در نتیجه آن خواهان یک افغانستان واحد استيم. ما طرف دار سيستم فدرال نيستم. برخی از گروه های مجاهدين خواهان نظام صدارتی هستند. اما برخی ديگر از اين گروه ها از نظام رياستى حمايت می کنند. در عين حال، اکثر اين گروه ها هنگام تصويب قانون اساسی حضور داشتند. همه اين گروه ها به نظام رياستى رأی مثبت دادند. موضوعات...گر هرچند سال بعد و در نتیجه انتخابات، قانون اساسی زیر سوال برود، استقرار سياسی از بين می رود. من مخالف تعديل در قانون اساسی نيستم. اما نبايد اين مسأله از جانب جناحی شود. به گفته احدى، ادامه کار حکومت وحدت ملی مربوط به کارایی آن است. حکومت در دوسال اصلاحات انتخاباتی را نياورده است، لويه جرگه را برگزار نکرده و سرنوشت رياست اجرائی را مشخص نساخته است". (وبسايت افغانستان.رو، 2016/8/28).

دکتور محمد امين احمدي يکی از فعالان سياسی، رييس و استاد دانشگاه کاتب، به همين ارتباط به یک نظام غير متمرکز معتقد است. موصوف تاکيد ورزيده که "نظام متمرکز سياسی کذونی، انتخابات رياست جمهوری را حساسيت زار کرده است؛ چنين نظامی سبب دو قطبی شدن مردم در محور قوميت شده است و اگر بتوانيم برای اين مسأله راه حل پيدا کنيم، بسيار خوب خواهد بود. او تصريح کرد که نظام غيرمتمرکز توزيع قدرت را به صورت عمودی به وجود می آورد و اين موضوع از حساسيت های فراوانی که بر سر کرسی رياست جمهوری وجود دارد، می گاهد. در افغانستان بر سر کسب کرسی رياست جمهوری همواره دعوا و جنجال وجود داشته است. دکتور احمدي خاطرنشان ساخت: در نظام غير متمرکز، اگر کسی در مرکز رياست جمهوری را نداشته باشد، در ولايت حکومت محلی را دارد. توزيع عمودی قدرت، توازن قدرت را به وجود می آورد" (وبسايت افغانستان.رو، 2016/8/28).

سيستم فدرالی و مشکلات افغانستان

مصطفی فرزند در فيسيوک سوال می کند "کدام نوع نظام غير متمرکز می خواهيد؟ اين روز ها از عوام تا خواص روی غير متمرکز شدن نظام بحث می کنند. به تازگی آقای ملين سفير اتحاديه

اروپا در تويتراش نوشت که نظام افغانستان غير متمرکز شود و قدرت در محلات بايد تقسيم شود. اين گفته آقای سفير با واکنش سفير افغانستان در امريکا مواجه شد که تأکيد سفير ملبين را در پي داشت. پيشتر يونس قانونی نیز بر غير متمرکز شدن نظام تأکيد کرده است. احمد ضيا مسعود نیز بار بار بر غير متمرکز شدن نظام تأکيد کرده است. استاد عطا همچنان غير متمرکز شدن نظام را يکی از کلیدی ترين خواست هایش در مذاکرات با ارگ مطرح کرده است. در اين ميان لطيف پدram کسيست که از سالها بدین سو برای غير متمرکز شدن نظام فعالیت می کند. اما هيچ یک از اين ها ... روی جزئیات یک نظام غير متمرکز بحث نکرده اند و نگفته اند که کدام نوع نظام غير متمرکز می خواهند. شما دوست داريد نظام ریاستی به کدام نوع نظام غير متمرکز تغيير کند؟ 1- صدارتی 2- فدرالی 3- فدرالی-پارلمانی؟".

میر عنايت الله آشفته در ششم فبروری سال جاری در صفحه فیسبوک خود می نویسد: "عواقب، ملوک الطوائفی، خطرناکتر از فرد گرا بی! وضع ناهنجار موجود، مولود سیستم ریاستی می باشد یا تقصیر از سياسیون کشور است؟ یکبار دیگر، پس از ۱۶ سال حاکمیت انحصاری و باج گیری به نام جهاد، ملت مسلمان و فریب داده شده، توسط رهبران چپ و راست، شاهد بحث ها و ترفند های به نام تغییر نظام، تغییر قانون اساسی، تدویر لویه جرگه؛ نظام صدارتی، غير متمرکز، پارلمانی و .. سخیفانه توسط چهره های پشت کرده با مجاهدين؛ سرگرم چانه زنی بوده و خواهان تداوم قدرت انحصاری خویش با نیرنگ جدید؛ می باشند. نبود تعریف واحد از منافع ملی، تمامیت ارضی، وحدت آگاهانه اقوام برادر و برابر، انتقال سرمایه های هنگفت و عظیم کشور به خارج، توسط به اصطلاح بزرگ های دولت (دزد های به نام تیکه دار دین، قوم، زبان تنظیم، حزب و ..). تحت حمایت قوای بیگانه؛ را چه استدلال می نمایند؟ و چه ربطی به نوعی نظام دارد؟ چه ضمانتی وجود دارد که با تغییر نظام؛ چنین قانون شکنی ها، سرقت ها، خیانت های ملی و زورگویی ها؛ صورت نگیرد؟ این موضع وطن خواهانه ای ما نه به دفاع از دیکتاتور ها و نه تقابل با علاقمندان ملوک الطوائفی؛ می باشد."

آیا ایجاد سیستم فدرالی سپردن سرنوشت مردم واحدهای فدرالی برای همیشه بدست مافیای جنگسالار محلی، قومی و جهادی نیست؟ آیا اگر یک ایالت فدرال ترکستان در جوزجان، سرپل و فاریاب موجود می بود به وقوع حوادثی مانند اتهام تجاوز ایلچی می افزود یا جلوگیری می کرد؟ کدام واحد فدرال از لحاظ اقتصادی می تواند خودکفا باشد؟ سرنوشت اقلیت های قومی، مذهبی و زبانی در واحدهای فدرال چه خواهد شد؟ آیا این خانواده ها تصفیه و مجبور به مهاجرت خواهند شد؟ بر سر زبان دری در ولایات غير دری زبان چه خواهد آمد؟ این زبان امروز زبان ارتباط اقوام در کشور است. آیا زبان دری موقف امروزی خود را در یک افغانستان فدرالی از دست نخواهد داد؟ این ها و ده ها مسله دیگر سوالاتی اند که باید قبل از همه در نظر گرفته شوند.

چرا حزب جمعیت و شورای نظر حالا به تغییر نظام رو آورده اند؟

سوال مهمی که مطرح است، اما کسی در مورد آن روشن صحبت نمی کند، این است که به مسأله اکثریت و اقلیت در دموکراسی ریاستی مدل افغانستان چگونه بر خورد صورت گرفته و چگونه توجیه شده است؟ این سوال وقتی پیچیده می گردد که از یکطرف هیچ گروهی نمی خواهد خود را در اقلیت محسوب کند و از جانب دیگر می دانند در یک سیستم ریاستی که برنده انتخابات تمام صلاحیت ها را تصاحب می کند امکان برنده شدن آن ها بسیار کم است. در حقیقت حرف اصلی را قسمیکه در بالا دیدیم امین حمیدی، فعال سیاسی هزاره تبار ما، گفته است که: "نظام متمرکز سیاسی کنونی، انتخابات ریاست جمهوری را حساسیت زا کرده است؛ چنین نظامی سبب دو قطبی

شدن مردم در محور قوميت شده است". تاکيد روز افزون حزب جمعيت اسلامي، شوراي نظار و حاميان آن‌ها را براي تغيير نظام رياستي به پارلماني بايد از همين زاويه ارزيابي کرد. بر همين اساس بايد بدون هرگونه خود فريبي قبول کرد که موقف امروز اجتماعي، سياسي و نظامي حزب جمعيت اسلامي و شوراي نظار، ناشي از ريشه‌هاي قومي آن‌ها در جامعه تاجيک‌هاي افغانستان است تا کدام برنامه مشخص سياسي و اجتماعي-اقتصادي. وقتي اين مشخصه را در نظر داشته باشيم مبرهن است که دو تجربه اشتراک ناکام در انتخابات رياست جمهوري (2009 و 2014) براي حزب جمعيت اسلامي و شوراي نظار اين موضوع را کاملاً روشن ساخته که در جامعه عنعنوي افغانستان که محک اصلي و اولي انتخاب نزد رای دهنده گان تعلقات قومي می‌باشد، در هيچ انتخابات عمومي رياست جمهوري، نظر به ساختمان قومي نفوس افغانستان، امکان پيروي بر ايشان ميسر نخواهد بود. اين واقعيت تلخي است.

وقتې يونس قانوني می‌گوید "که برای دموکراتيزه کردن افغانستان، مشارکت عادلانه ملی (منظورش مشارکت عادلانه اقليت‌هاي قومي است) در افغانستان، مقابله در برابر چالش‌ها و انتقال افغانستان به یک مرحله پيشرفته از امروز... مي‌بايد نظام رياستي متمرکز فعلي به نظام پارلماني که ظرفيت مشارکت مردم (بخوانيد ظرفيت مشارکت اقليت‌هاي قومي) و توسعه را داشته باشد تغيير پيدا کند." امید جمعيت و شوراي نظار آن است که در یک سيستم دولتي پارلماني که مقام رييس جمهور تشريفاتي بوده، با داشتن یک سازمان حزبي و تشکيلاتي گسترده و موجوديت آن‌ها در ارگان‌هاي قدرت و صلاحيت دولتي و امنيتي در مرکز و يکتعداد ولايات مهم (به عباره ديگر طوري که لطيف پدram می‌گويد با استفاده از امکاناتي که نيروهاي بين‌المللي براي آن‌ها فراهم نموده است) بتوانند اکثريت کرسی هاي شوراي ملي را در ايتلاف با حزب وحدت محقق از آن خود ساخته و حکومت را بدون شراکت با ديگران تشکيل داده قدرت اجراييه را بدست گيرند.

طبقه بندی دولت‌ها بر حسب مشارکت مردم

بر حسب مشارکت مردم حکومت به دو بخش توتاليتار (ديکتاتوري) و دموکراسي طبقه بندی می‌شوند:

اول: دولت‌هاي ديکتاتوري: اين نوع حکومت می‌تواند شاهی (مانند رژیم فعلي عربستان سعودي، رژیم محمد رضا شاه پهلوي در ايران)، يا جمهوري باشند (مانند جمهوري محمد داود در افغانستان، رژیم صدام حسين در عراق، رژیم پينوچت در چيلي، جمهوري اسلامي ايران، کوريای شمالي)؛ و

دوم: دولت‌هاي دموکراسي: حکومت دموکراسي نیز می‌تواند شاهی و سلطنتي (مانند، بریتانیا، آستراليا، کانادا، هالند، تابلند، دنمارک وغيره) باشند و يا جمهوري باشند (مانند فرانسه، روسيه، امريکا، ايتاليا، هندوستان، پاکستان، کوريای جنوبي، اندونيزيا وغيره).

علاقمندی ما در اين مقاله ارزيابي سيستم‌هاي دولتي دموکراسي نوع جمهوري می‌باشد که افغانستان در اين گروه دولت‌ها قرار دارد.

سیستم جمهوری

در حکومت جمهوري، اقتدار و مناصب دولتي از طرف مردم به صورت دموکراتيک طور مستقيم يا غير مستقيم به حکام واگذار می‌شود. حکومت جمهوري در مقابل حکومت سلطنتي است و به

حکومتی اطلاق می‌شود که اولاً رییس جمهور به طور مستقیم از سوی مردم و یا غیر مستقیم از طرف پارلمان انتخاب شود. حاکم برای مدت محدود انتخاب می‌شود. رییس جمهور هیچ امتیاز شخصی بر دیگران ندارد و در مقابل قانون مسوول است.

حکومت‌های جمهوری امروزه به اشکال گوناگونی در کشورها جریان دارد. در بعضی از کشورها رئیس جمهور مستقیماً از سوی مردم انتخاب می‌شود (امریکا، فرانسه، روسیه، ...) که به نام سیستم ریاستی معروف اند اما در برخی کشورها به طور غیر مستقیم، مثل هندوستان، پاکستان و ترکیه که رئیس جمهور توسط آرای نمایندگان پارلمان انتخاب می‌شود. معمولاً در این سیستمها هر حزب سیاسی که اکثریت پارلمانی را بتواند فراهم کند، به تنهایی خود و یا با ائتلاف با سایر احزاب، حکومت را تشکیل داده و رییس جمهور به پیشنهاد صدراعظم با رای اعضای پارلمان تعیین می‌گردد این سیستم معمولاً به نام سیستم پارلمانی یاد می‌شود.

سیستم‌های ریاستی هم متفاوت می‌باشند. در سیستم ریاستی، رئیس جمهور عضو قوه مقننه نیست و تفکیک قوا حاکم است و قوه مقننه می‌تواند رئیس جمهور را به جهت خطاهایش که در قانون اساسی پیش بینی شده محاکمه کند. در سیستم ریاستی امریکا مقام صدراعظم وجود ندارد. در این سیستم، وزرا و رؤسای سازمان‌های اداری را رئیس جمهور انتخاب می‌کند و اعضای کابینه در برابر رئیس جمهور مسوول و پاسخگو می‌باشند. در این سیستم وزرا مقام‌های مسلکی هستند تا سیاسی. در سیستم ریاستی فرانسه و روسیه مقام صدارت اجرایی وجود دارد و اعضای کابینه در برابر رئیس جمهور مسوول و پاسخگو می‌باشند.

در جمهوری پارلمانی که گاهی از آن به سیستم کابینه ای نیز یاد می‌شود، مقام ریاست جمهوری تشریفاتی از ریاست قوه اجرایی جدا است. کابینه در دست یک حزب یا ائتلافی از احزاب است و وزرا عضویت شورای مقننه را دارا هستند و وزارت مقام سیاسی است نه مسلکی. هم چنین کابینه وضع قوانین بودجه و انتصابات را به عهده دارد. کشورهای مشترک المنافع و تابع انگلیس سیستم پارلمانی دارند.

طبقه بندی دولت‌ها به متمرکز و فدرال

حکومت‌ها به لحاظ تمرکز قدرت در پایتخت یا پراکندگی آن در ایالت‌ها به دو دسته متمرکز و فدرال طبقه بندی می‌شوند.

در سیستم متمرکز، قدرت در پایتخت متمرکز است و حق اعمال قدرت به حوزه کوچک تری، مثل ایالت و شهر، تفویض نمی‌شود، گرچه ایالت‌ها و ولایات اختیارات خاصی دارند که در قوانین عادی پیش بینی شده است. از مزایای چنین حکومتی یک سان بودن قوانین و طرز اداره کشور است.

در سیستم‌های غیر متمرکز فدرالی قدرت بین دولت مرکزی و ایالات تقسیم شده است. حکومت مرکزی مسوولیت سیاست خارجی، دفاعی و اقتصادی کشور را به عهده داشته و هر ایالت سیاست‌های خاص خود را در اداره امور خود اعمال می‌کند. کشورهایی که دارای قلمرو وسیع، تنوع ناحیه‌ای و جغرافیایی، ناهمگونی نژاد، ملیت، زبان و دین هستند با این نوع حکومت سازگار ترند. در قانون اساسی کشورهای فدرال، به جز وظایف معین و مشخصی که برای دولت مرکزی در نظر گرفته شده، سایر اختیارات و وظایف به دولت‌های محلی واگذار شده است. (معمولاً امور بین‌المللی، جنگ‌ها، پول رایج و مهاجرت مربوط به دولت مرکزی است و سایر اختیارات بین ایالت‌ها تقسیم می‌شود).

اصلاح سيستم اداره محلي در افغانستان

تعدادی با خوشبینی فدرالی شدن ولایات افغانستان را راه حل مشکلات می‌دانند. من با سیستم فدرال به معنی خود مختاری ولایات (واحد های فدرالی) مخالف هستم زیرا نه تنها مشکلات کشور را حل نمی‌کند بلکه به مشکلات موجود می‌افزاید. اما با تغییر و بهبود تقسیمات ملکی بر اساس ترکیب قومی و زبانی نفوس کشور و با در نظر داشت ساختمان جغرافیایی طبیعی کشور که امکانات بیشتر انکشاف و تفاهم را میان ولایات همزبان و هم فرهنگ ایجاد کند موافق هستم. در چنین سیستم در هر واحد ادره ملکی مردم در انتخابات آزاد اعضای شوراهای ولایتی و شوراهای ولسوالی‌های مربوطه خود را انتخاب خواهند کرد. برای پیشبرد امور اداری و انکشافی محلی حکومت‌های ولایتی و حکومت‌های ولسوالی‌ها از میان اعضای شوراهای ولایتی و ولسوالی ایجاد خواهند شد که اداره امور ولایات و ولسوالی‌های مربوطه را بدوش خواهند داشت. مطابق این پیشنهاد سیستم اداره دولتی در افغانستان عبارت خواهد بود از:

1. حکومت مرکزی؛
  2. حکومت ولایتی؛
  3. حکومت‌های محلی ولسوالی‌ها؛ و شاروالی‌ها (در شهرهای بزرگ کابل، جلال آباد، مزار شریف، هرات، قندهار).
- وظایف، اختیارات و مسوولیت‌های هر کدام در قانون تصریح خواهند شد.

ولایات

در این سیستم تعداد ولایات از ۳۵ ولایت به ۱۱ ولایت بر اساس متجانس بودن ترکیب قومی و زبانی نفوس و ساختمان جغرافیایی طبیعی و مواصلاتی و گذشته تاریخی مناطق کشور تقایل خواهد یافت تا با تراکم لازم تعداد نفوس امکانات بیشتر انکشاف هرولایت را میان مردمان همزبان و هم فرهنگ فراهم سازد. ولایات یازده گانه عبارت خواهند بود از:

1. ولایت کابل: کابل-لوگر-وردگ (کابل بزرگ)
2. ولایت پروان: پروان-کاپیسا-پنجشیر (شمالی سابق- پروان بزرگ)
3. ولایت قطغن: بدخشان-تخار-بغلان-کندز (قطغن سابق)
4. ولایت بلخ: سمنگان-بلخ
5. ولایت جوزجان: جوزجان-سرپل-فاریاب (بخشی از ترکستان افغانی سابق)،
6. ولایت خراسان شرقی: بادغیس-غور-هرات (خراسان شرقی تاریخی)،
7. ولایت سیستان: فراه و نیمروز (سیستان تاریخی)،
8. ولایت لوی کندهار: هلمند، قندهار، ارزگان، زابل،
9. ولایت لوی پکتیا: پکتیکا-پکتیا-خوست-غزنی (جنوبی سابق)،
10. ولایت لوی ننگرهار: ننگرهار-لغمان-کنر-هانورستان (مشرقی سابق-لوی ننگرهار)،

11. ولايت هزارستان: باميان-دايكندي- و باضميمه ولسوالی های هزارنشین سرپل، غور، بغلان، وردگ، ارزگان و غزني (هزارمجات سابق).

تقسيمات ملكي افغانستان در گذشته تا سال های 1950م بر اساس تركيب قومى و زباني نفوس كشور و ساختمان جغرافيايى طبيعى كشور نيز شبیه فوق بود.

مقام حکمران ولايت

حکومت های ولايتى را "حکمران" انتخابی از میان اعضاى شورای ولايتى هر ولايت رهبرى خواهد نمود که به شورای ولايتى مربوطه پاسخ ده بوده اداره امور ادارى و انكشافى ولايت را عهده دار خواهد بود.

منابع عايداتى ولايات

مصارف اداره ولايات، ولسوالی ها و شاروالی ها از منابع صكوك، تعرفه های خريد و فروش جايداد و جوازهای تجارى و صنعتى و سهمیه ولايت از عوايد ملى مطابق به درصدى نفوس ولايت تأمین می گردد.

مقام والى ولايت

مقام والى ولايت يك بست ادارى حكومت مركزى بوده و يك مقام غير سياسى می باشد.

والی ها از جانب رئيس جمهور برای تأمین وحدت ملى، تماميت ادارى، تماميت ارضى، تماميت عايداتى، تماميت امنيتى كشور، تعيين گريده به شخص رئيس جمهور پاسخ ده بوده مسووليت اداره كلى و استراتژيك واحدهاى دفاع ملى، امنيت ملى، پوليس ملى و عوايد ملى حكومت مركزى مستقر در ولايات را به عهده دارد. اداره امور روزانه اين واحدها مربوط وزارتخانه های مربوطه حكومت مركزى می باشد.

پوليس ملى و پوليس سرحدى تحت اداره وزارت داخله خواهند بود. همچنان از آنجايكه عوايد منابع معدنى، ماليات بر عايدات شخصى و تصديها، عايدات گمركى مربوط به تمام ملت می باشد اداره تمام گمركات كشور و عايدات ملى به عهده وزارت ماليه حكومت مركزى باقى خواهد ماند.

تقسيمات فوق طبيعى ترين تقسيمات در خطوط قومى و زباني نفوس كشور بادر نظر داشت جغرافيه و خطوط ترانسپورتى می باشد.

ايجاد چنين يك سيستم اداره محل با تعديلات كمى در چوكات قانون اساسى موجوده از طريق يك لويه جرگه امكان پذير می باشد. اين زونها در سال های قبل از 1960م به نام نايب الحكومتى ها موجود بودند و بطور طبيعى تا حدود زيادى منعكس كننده ساختمان قومى و زباني نفوس كشور هستند. با اين طرح کدام تقسيمات جديد قومى و زباني صورت نميگيرد بلكه ولايات موجود به واحدهاى ادارى محلى بزرگتر كه سابقا مربوط بودند بر می گردند تا پروسه دموكراتيزه كردن اداره محلى از لحاظ تعداد لازم نفوس در چوكات افغانستان واحد و حاكميت دولت مركزى امكان پذير شده بتواند.

مقام صدراعظم اجرائي

با موضوع تعديل قانون اساسي براي ايجاد مقام "صدراعظم اجرائي" و يا ايجاد يك "نظام پارلماني"، بايد بسيار مسوولانه برخورد كرد. لازم است هرنوع اقدام از مجراي ميكانيزمي كه در خود قانون اساسي تصريح شده صورت بگيرد. اين وظيفه حكومت است تا كميسيوني را از اهل خبره در مورد تعيين نمايد تا اين كمسيون تمام جوانب قضيه را، نظريات موافق و مخالف و عواقب آن‌ها را ارزيابي كند. كمسيون بايد:

اول: از تمام احزاب سياسي، سازمان‌هاي اجتماعي مدني، اهل خبره و شخصيت‌هاي ملي تقاضا نمايد تا پيشنهادات خود را در مورد تا يك زمان مشخص به كمسيون ارايه نمايند؛

دوم: كمسيون پيشنهادات رسیده را جمعبندي و ارزيابي نموده از مجموع آن‌ها چند امكان مشخص تغيير در مواد مربوطه قانون اساسي را تنظيم نموده به مباحثه همگاني براي مدت معين و محدودی از طريق مجالس مستقيم گفت و شنود در مركز و ولايات و هم توسط رسانه‌ها قرار دهد؛ و

سوم: كمسيون نتايج نهايي مباحثات و عكس‌العمل عامه را كه در رسانه‌ها انعكاس يافته اند جمعبندي و ارزيابي نموده از مجموع آن‌ها چند امكان مشخص تغيير در مواد مربوطه قانون اساسي را كه جامعه بر آن‌ها تاكيد نموده اند تنظيم نموده به حكومت وحدت ملي تقديم نمايد.

حكومت وحدت ملي بعد از ارزيابي نظريات كمسيون تعديل قانون اساسي، پيشنهادات لازمه را (پيشنهادات مواضع متفاوت) را براي مباحثه در لويه جرگه تنظيم نموده لويه جرگه را براي مباحثه و تصميم‌گيري در مورد آن‌ها دعوت نمايد.

يكي از دلايل اساسي ناموفق بودن پروسه دموكراتيزه ساختن جامعه، پايين بودن سطح درك افراد از دموكراسي است. سطح آگاهي افراد يك جامعه از دموكراسي بايد افزايش يابد تا به صورت روشن جاگاه خود را در اجتماع دريافته، وجايب خويش را انجام و از حقوق خود دفاع نموده بتوانند. طوري كه ديده مي‌شود سطح برداشت و عملکرد افراد، بخصوص مسئولان امور - حتي آنهایی كه در رأس نهاد ها و موسسات دموكراتيک قرار دارند، يك ذوع بيگانگی و عدم درك از مفهوم و معنای دموكراسي به مشاهده مي‌رسد. بدبختي تنها در اينجا ختم نمی‌شود؛ در درون جامعه، برداشت افراد، بخصوص در ميان قشر پيشنواز و پيشگام آن، روشنفران، با وجود اظهار علاقمندی به دموكراسي و نمايش رفتار دموكرات مآبانه، عملکرد غير دموكراتيک سر می‌زند. عطا محمد نور مي‌گويد پدر كسي مرا از مقام ولايت بلخ پس كرده نمی‌تواند. دوستم معاون اول رياست جمهوري تقاضاهای مكرر مقام لوی ثارنوالی را برای انجام تحقیق در قضیه ایلچی نادیده می‌گیرد.

من شخصاً برای موجودیت ميكانيزمهای مناسب قانونی برای تضمین سهمگیری متناسب اقليت‌های قومي، اجتماعي، مذهبي در امور اداره دولتي، چه در سطح ملي و چه در سطوح ولايتي و محلي مخالف نيستم. بطور مثال در سيستم رياستي فدرالي امريكا رييس جمهور بر اساس مجموع آرای مستقيم مردم انتخاب نمی‌گردد بلکه رييس جمهور بطور غير مستقيم توسط يك كالج انتخاباتي انتخاب می‌گردد. هر واحد فدرال (ايالت) داراي يك سهمیه معيني از اعضای كالج انتخاباتي است كه متناسب با درصدي نفوس ايالت مربوطه نمی‌باشد. اين عدم تناسب كه در ظاهر يك بيعدالتی آشكار است بخاطر جلوگیری از نفوذ بیش از حد ولايات پرنفوس مانند كاليفورنيا، نيويارك، ماساچوست و غيره بالای نتايج انتخابات رياست جمهوري وضع شده و امكان آن را فراهم كرده تا ايالات مركزي كم نفوس نیز در انتخاب رييس جمهور نقشی داشته باشند.

در قانون اساسی موجود افغانستان میکانیزم لازم برای دادن صلاحیت‌های بیشتر به ولایات موجود است (میتوان زون‌های اداره ملکی منطقوی مانند زون مرکز، مشرقی، جنوبی، شمالی، قطغن، ترکستان، هرات، هزارمجات یا هزارستان، سیستان، لوی کندهار ایجاد کرد). لویه جرگه آینده می‌تواند سیستم‌های انتخابی شوراهای ولایتی و محلی را تقویت نموده و مقام‌های وزیر اعلای هر ولایت را از میان اعضای شورای ولایتی در نظر بگیرد تا امور اجرایی و انکشافی ولایات را مطابق به نیازهای محلی هدایت نمایند اما تعیین مقام والی‌ها باید از صلاحیت‌های رئیس جمهور باقی بماند.

بخش سيزدهم: حل مسله جنگ در افغانستان

متأسفانه هر عمل تروريستی به دو گروه فرصت می‌دهد تا به مغشوش ساختن اذهان عامه بکوشند. گروه اول دشمنان وحدت مردم افغانستان اند که می‌کوشند اقوام کشور را بجان هم اندازند. سکتاریستان قومپرست هیچ فرصتی را از دست ندادند تا زعامت پشتون در دولت را مورد ملامت قرار داده و متهم سازند و به اینصورت جنایتکاران اصلی طالب و داعش را تبرئه کرده به تکرار عمل شان ترغیب نمایند. مزید بر آن، با سواستفاده از خشم و شوک عامه، این افراد آشکارا مردم را به قیام تحریک کردند!

از جانب دیگر افراد نا آگاه و تحلیلگران آماتور و شکاک سیاسی و نظامی اند که از جهان پیچیده سیاست‌های محلی، ملی، جهانی و منطقوی کشورها و سازمان‌ها درک کودکانه، ساده لوحانه، سیاه و سفید دارند. عده از این‌ها این عمل تروريستی را شکست پروسه صلح قلمداد کردند. عده دیگر تا جایی به مغشوش ساختن اذهان عامه جلو رفتند که این انفجار را، که قرار معلوم در داخل یک لاری تانکر جاده سازی شده بود، نتیجه پرتاب بمب یا فیر راکت توسط یک طیاره جنگی امریکایی قلمداد کردند! برای این افراد تمام اعمال شیطانی دنیا توسط انگلستان و امریکا پلان و اجرا می‌گردد و ملت‌ها و کشورها و احزاب و افراد در کشورهای جهان سوم هیچ صلاحیت و مسؤولیتی در سرنوشت خود ندارند!

نتیجه هردو برداشت یکی است و آن انعکاس هرچه بزرگتر یک عمل تروريستی و جنایتکارانه، مغشوش ساختن اذهان عامه، افزودن به خشم و غضب و دستپاچگی مردم!

بدون هیچ شکی ضعف و عدم موثریت حکومت وحدت ملی یکی از دلایل تشدید وخامت اوضاع امنیتی و سیاسی در کشور است. این موضوع نیز در این مقاله بررسی شده است.

وضع موجود چگونه است؟

انفجار در کابل به تعقیب، حادثه تروريستی شفاخانه سرائر محمد داوود، حادثه فرقه دهادی مزارشریف و حادثه خوست، از خرابی بسیار ناگوار اوضاع امنیتی در کشور حکایت می‌کند. هرسال با آمدن فصل گرما در افغانستان و باز شدن راه‌های صعب العبور، جنگ‌ها بیشتر شده و اوضاع امنیتی خرابتر می‌گردد. بر اساس راپورهای رسمی مقامات امریکایی:

• نفوذ طالبان در دهات رو به افزایش است، در حدود 40 واحدهای اداری محلی یا کاملاً تحت کنترل طالبان قرار دارند و یا در خطر نفوذ می‌باشند¹⁷؛

• بر اساس احصایی‌های ملل متحد بیش از 11 هزار غیر نظامی در سال 2016 کشته شده اند (United Nations, February 6, 2017)

• قوای ملی امنیتی افغانستان نیز تلفات زیادی داده اند با ۶۷۸۵ کشته و بیش از ۱۱ هزار زخمی از ماه جنوری تا نوامبر سال 2016 (راپور سیگار، (SIGAR)؛

---

17 ((SIGAR), Quarterly Report to the United States Congress (Washington, DC: SIGAR, January 30, 2017, p90).)

- بر اساس راپور سيگار دولت افغانستان كمى بيشتر از 60 نفوس و ساحة كشور را تحت كنترول خود دارد؛
- افزايش نفوذ طالبان ناشى از عوامل متعدد است: ضعف قدرت دولت در ولسوالى ها و بخصوص در فراهم آورى خدمات به مردم، موجوديت و دسترسى به مناطق امن در خاك پاكستان، ضعف در امكانات جنگى قواى امنيتى ملى افغانستان بخصوص خارج از نيروهاى خاص؛
- با آنهم طالبان از تداوم كنترول خود بالاى مناطق مطمئن نيستند؛
- حملات تروريستى بيشتر شده مى رود؛
- داعش در صحنه امنيتى كشور ظهور كرده است؛
- در عين زمان، اختلافات جناح هاى شامل دولت وحدت ملى همچنان موثرىت دولت را محدود مى كند؛
- اختلافات اشرف غنى و داکتر عبدالله بيشتر بالاى تعيينات و مقررى هاى مقامات بلند پايه دولت و گسترش سهم هر کدام در دولت مى باشد تا تفاوت ها در پاليسى هاى دولت در مقابل نقش قواى خارجى و در معامله با پاكستان؛
- تعيينات و مقرريها همچنان بر پايه وابستگيهاى فاسد قومى، حزبى، فاميلى، زباني و سياسى است تا شايبستگى مسلكى؛
- مقامات بلند پايه دولتي آشكارا از داخل به مخالفت با سياستها و برنامه هاى دولت خود ادامه مى دهند؛
- با آنهم حمايت از اين دولت بهتر از آينده نامعلوم پنداشته مى شود؛
- رشد اقتصادى كشور بنابر خروج قسمت عمده نيروهاى خارجى بطى شده است؛
- نيروها و احزاب سياسى كشور به تقويت و تجديد آرايش خود بر مبناي خطوط قومى اقدام كرده اند؛
- روابط سياسى با پاكستان در بدترين حالت آن قرار دارد؛
- هرگاه شرايط بالا بهبود نيايند، خطر تضعيف هرچه بيشتر دولت محسوس مى گردد.

طرفين اصلى جنگ در افغانستان كدام ها اند؟

رئيس جمهور محمداشرف غنى در مراسم بزرگداشت از نهم حوت روز ملى نيروهاى دفاعى و امنيتى اظهار داشتند كه:

"- دشمن اول اين سرزمين گروه هاى تروريست و دهشتگرى به نام طالبان، داعش و ۲۰ گروه ديگرى هستند كه با حمله به حريم زندهگى مردم ما، مى خواهند هستى و حيات اين ملت را به تاراج بگذارند.

دوم - قاچاقبرانى كه بخاطر اهداف كثيف خود هم به امنيت كشور و هم به رونق اقتصادى آن ضربه مى زنند و سرمايه هاى ملى را كه يكايك فرزندان اين كشور در آن سهم دارند به باد

می‌دهند.

سوم - مافیای مواد مخدر و دیگر حلقات مافیایی که بخاطر تداوم اقتصاد کثیف جرمی شان بار خیانت ملی را به دوش می‌کشند، دشمنان این سرزمین اند."

رییس جمهور غنی طالبان، داعش و 20 گروه افراطی دیگر را بطور واضح "گروه‌های تروریست و دهشتگر" نامید. این بذات خود یک قدم به پیش در جهت رفع ابهام در تعریف دوست و دشمن در افغانستان است.

طوری‌که می‌بینیم جنگجویان متعددی با مذافع متعددی در افغانستان فعال هستند. اما مهمترین طرف جنگ در افغانستان جنبش طالبان است که به بهانه اشغال افغانستان توسط قوای امریکایی در سال 2001 و موجودیت قوای خارجی از سال 2006 به اینطرف در یک جنگ تروریستی در مقابل دولت افغانستان قرار دارد. این ادامه جنگ توسط طالبان است که شرایط فعالیت سایر گروه‌ها را فراهم می‌کند.

علل تشدید جنگ در افغانستان چه است؟

طوری‌که می‌دانیم معمولاً حوادث و پدیده‌ها محصول علل و منشأ متعددی بوده که حتی ظاهراً متضاد به نظر می‌خورند. حوادث مربوط به افغانستان و نقش بازیگران آنها را نیز نباید از مجرای یک علت و یک بعد ارزیابی کرد.

در خرابتر شدن اوضاع امنیتی در افغانستان چند موضوع را نباید نادیده گرفت:

1. خروج نیروهای ناتو از کشور به خصوص از شمال کشور و هلمند خلای بزرگ امنیتی را در این مناطق به وجود آورد و شمال کشور نا امن گردیده و اوضاع امنیتی هلمند خرابتر شد؛
2. از جانب دیگر نقش عملیات ضرب الغضب پاکستان را برضد طالبان پاکستانی نمی‌توان نادیده گرفت؛
3. ظهور داعش؛
4. استفاده از طالبان در مقابله با تهدید داعش؛
5. ابهام در سیاست‌های امریکا در قبال مسئله جنگ و صلح در افغانستان؛
6. سیاست‌های دوگانه پاکستان در قبال افغانستان؛ و
7. ضعف و عدم موثریت حکومت وحدت ملی.

1 خروج قوای ناتو

در بحبوحه خروج قوای ناتو از افغانستان در سال 2014 پاکستان به پیروزی قطعی طالبان دلبسته بود و از این رهگذر جنگ‌ها در کشور از سال 2014 به اینطرف اوج گرفته و شدید تر شده است.

اردوی پاکستان در طول حیات خود از گروه‌های افراطی مذهبی اول بر ضد هندوستان و متعاقباً بر ضد افغانستان استفاده کرده خاک خود را به مرکز تربیه و هدایت تروریزم بین‌المللی مبدل نمود. امروز رهبری جنبش طالبان در وجود شورای کویته در پاکستان موقعیت دارد و طالبان از مناطق

امن در خاک پاکستان بر ضد افغانستان استفاده می‌کنند.

2 عملیات ضرب الغضب پاکستان

با شکست افراطیون در کشمیر و ایجاد بن بست در افغانستان، به تدریج خود پاکستان به عنوان لقمه چربتری برای اسلام افراطی بروز نمود و طالبان پاکستانی به تهدید مستقیم و جدی برای دولت و اردوی پاکستان عرض اندام کردند.

اردوی پاکستان با اجرای عملیات ضرب الغضب، از ماه جون سال 2014 به اینطرف، علاوه بر طالبان پاکستانی جنگجویان یوغور، تاجیک، چیچن و اوزبیک را از مناطق قبایلی همسرحد با افغانستان بدخل افغانستان راند. این جنگجویان، تعدادی با فامیل‌های خود، به مناطق تحت کنترل طالبان در افغانستان پراکنده شدند، از جمله ولایات شمالی همسرحد با کشورهای آسیای میانه از بدخشان تا فاریاب که روسیه آن‌ها را حوزه امنیتی خود بشمار می‌آورد.

اردوی پاکستان دولت و بخصوص اداره امنیت ملی افغانستان را به حمایت از طالبان پاکستانی متهم می‌کند و چندین بار مناطق داخل خاک افغانستان را در کنرها مورد حملات راکتی خود قرار داده است. در حالی‌که به تأیید سفیر افغانستان در اسلام آباد دولت افغانستان تمام معلومات استخباراتی را در مورد طالبان پاکستانی در اختیار دولت پاکستان قرار داده و بعضی رهبران آن‌ها را توقیف کرده است.

گفته می‌شود در ولایت بدخشان حدود 500 جنگجوی خارجی اکثراً با فامیل‌های شان مستقر شده اند که بیشترین آن‌ها را تاجیک‌ها تشکیل می‌دهند و به تعقیب آن‌ها جنگجویان وابسته به جنبش اسلامی اوزبیکستان، چیچن‌ها و یوغورها هستند.

باآنکه طالبان افغان با این جنگجویان در مناطق مورد کنترل خود همکاری می‌کنند و عملیات مشترک را با آن‌ها بر ضد نیروهای امنیتی افغان اجرا می‌کنند اما آهسته آهسته اختلافات زیادی میان این دو گروه به میان آمده است.

موضوع مهمتر این است که جنگجویان خارجی رفته رفته با داعش و آرمان‌های آنان نزدیکتر می‌شوند که این خود موجب بروز اختلافات با طالبان محلی می‌گردد.

پاکستان می‌خواهد چند ولایت جنوبی و غربی افغانستان به مثابه شرط آغاز مذاکرات به طالبان داده شود.

February 1, 2014

راسموسن سرمنشی ناتو: ما رئیس جمهور افغانستان را نفهمیدیم، چرا تاخیر می‌کند

سرمنشی ناتو عدم امضای توافقنامه امنیتی میان امریکا و افغانستان را باعث کندی کار در برنامه‌های آینده ناتو و جامعه جهانی در افغانستان خوانده می‌گوید که نمی‌داند چرا رئیس جمهور افغانستان در امضای پیمان امنیتی تأخیر می‌کند.

جواب:

فهمیدن این مطلب ساده است: بهتر است ناتو و امریکا اول دوست و دشمن خود را در افغانستان تعریف کنند و مشخص بسازند تا ما و جهان بدانیم که با کی در جنگیم و کی‌ها دوست و کی‌ها

دشمنان ما هستند.. هرگاه طالبان ديگر دشمن امريكا نيستند و پاكستان دوست استراتژيک امريكا است بنابر آن بودن امريكا در افغانستان براي افغان ها چه نيازى است؟ كمك مالى؟ تعليم و تجهيز نظامي؟ پاكستان مي خواهد چند ولايت جنوبي و غربي افغانستان به مثابه شرط آغاز مذاكرات به طالبان داده شود. امريكا بايد تضمين كند كه به اين شرط پاكستان هرگز توافق نخواهد كرد.

3 ظهور پديده داعش

طالبان پاكستاني و جنگ جويان خارجي روز بروز بيشتر با آرمان هاي ايجاد خلافت اسلامي داعش نزديكتر مي شوند. داعش با پيروزي هاي برق آسا در غرب عراق و شرق سوريه تشكيل خلافت اسلامي را اعلان كرد كه شامل ولايات حجاز، شام، مغرب، خراسان، حبشه، اندلوس، كردستان، عراق و غيره بود. خلافت خراسان از ايران در غرب تا ميانمار در شرق و از قزاقستان در شمال تا جنوب نيمقاره هندوستان وسعت دارد. به تأييد از مقامات امريكايي و روسي از دو سال به اينطرف داعش مصروف سربازگيري در افغانستان است.

در حقيقت جنبش هاي "اخواني" بستر طالبان امروزي و در نهايت داعش امروزي را هموار كردند. در افغانستان جنبش هاي سياسي اسلامي مانند، حزب اسلامي گلبدین و جمعيت رباني سال ها عرق ريختند اما جنبش بدوي اسلامي طالبان - كه تمام ابيدولوژي آن ها را برداشت عاميانه از اسلام و شريعت تشكيل مي دهد و براي عامه مردم قابل فهم است - به سادگي و سرعت اعجاز آوري بدون جنگ همه آن ها را از قندهار تا جلال آباد و كابل و هرات تا مزار شريف كنار زد و رژيم قرون وسطايي خود را ايجاد كردند.

رژيم طالبان در اوایل برای امريكا قابل قبول بود اما به تدريج مانع رسيدن آن ها به اهداف اقتصادي آن ها گرديد.

ايجاد داعش تكامل جنبش هاي مجاهدين و طالبان به مرحله عاليتر ايجاد خلافت منطوقی اسلامي است. اگر ايجاد چنين رژيمي منافع غرب و اسراييل را تأمین كند، از آن حمايت خواهند كرد. اما از قرار معلوم ايجاد يك خلافت بسيار نيرومند اسلامي با منابع سرشار نفت كه آسيای ميانه و شرق ميانه را در بر گيرد با منافع عليای غرب و اسراييل مطابقت نخواهد داشت. بنابر آن با آن مخالفت وجود دارد.

همچنان آيا اردوي پاكستان حاضر است دولت مستقل خود را لغو كرده در يك خلافت اسلامي "خراسان" با افغانستان و آسيای ميانه مدغم شود؟ به يقين كه اردوي پاكستان چنين خيالي در سر نخواهد داشت. براي پاكستان داعش يك تهديد جدی است بخصوص كه داعش خارج از كنترول استخبارات اردوي پاكستان ايجاد شده و در منطقه ريشه دوانيده و هژمونی اردوي پاكستان را با تهديد جدی روبرو كرده است.

بدون شك نفوذ روز افزون داعش در افغانستان سبب تشويش پاكستان، روسيه و چين شده است. در اين هم شكی نيست كه داعش تهديد جدی برای امنيت نه تنها اين سه كشور بلكه افغانستان و تمام كشور هاي منطقه منجمله ايران محسوب مي گردد.

بي جهت نيست كه جنرال حميد گل، اين پدر معنوي گروه هاي تروريستم ساكن پاكستان، در يك مصاحبه چند روز قبل از مرگ خود به اردوي پاكستان توصيه نمود تا از طالبان افغانستان براي جلوگیری از نفوذ داعش به پاكستان كمك بگيرند.

عوامل ادامه بحران در افغانستان

علل دوام بحران و ادامه جنگ در افغانستان را می‌توان چنین خلاصه نمود:

- ادامه نفوذ فاسد جنگسالاران در دولت که از نام مقدس جهاد هنوز هم سوء استفاده می‌کنند؛
- مبارزه قدرت توسط تعدادی گروه‌های قومی و جهادی برای تداوم قدرت انحصاری و یا کسب نفوذ بیشتر در دولت؛
- تلاش طالبان برای احیای امارت قرون وسطایی اسلامی؛
- تلاش اردو و دولت پاکستان برای تبدیل افغانستان به یک کشور وابسته و مزدور با استفاده از طالبان و گروه حقانی برای تأمین عمق استراتژیک دفاعی در مقابل تهدید خیالی هند؛
- کوشش دولت ایران برای گسترش نفوذ فرهنگی، مذهبی، اجتماعی و سیاسی در افغانستان؛
- کوشش دولت‌های روسیه، ایران و پاکستان برای استفاده از طالبان و کمک به آن‌ها در مقابل گسترش نفوذ داعش در منطقه؛
- کوشش دولت‌های ایران و روسیه برای تضعیف موقف امریکا در افغانستان؛
- استراتژی جهانی امریکا در مقابله با قدرت روز افزون روسیه و چین در سطح منطقه و در سطح جهانی،
- ادامه سیاست دوگانه امریکا و غرب در حمایت از دولت افغانستان و حمایت از دولت پاکستان؛
- موقف پاکستان به مثابه یک حامی استراتژیک در مقابله با روسیه؛
- استراتژی جهانی عربستان سعودی در حمایت و گسترش جنبش جهانی اسلام وهابی؛
- استراتژی عربستان سعودی و سایر کشورهای حوزه خلیج در باج دادن به گروه‌های تروریستی افراطی از طریق پرداخت اعانات دولتی، اعانات مساجد و اعانات انفرادی؛
- موجودیت تولید و قاچاق تریاک و سایر مواد مخدر و تمویل مصارف جنگی طالبان از این طریق؛

مشکلات مصالحه ملی

تجربه هفده سال گذشته مبرهن ساخت که طالبان و حامیان اصلی آن‌ها در وجود اردوی پاکستان و سازمان‌های سیاسی و مطبوعات آن‌کشور به ختم جنگ در افغانستان علاقمند نیستند. چندسال قبل عمران خان صدراعظم فعلی پاکستان جنگ طالبان را جهاد برحق برای آزادی افغانستان از اشغال امریکا تعریف کرد. یکی از رهبران احزاب مذهبی پاکستان در مصاحبه‌ی اظهار داشت که در حمایت از جنگ طالبان در افغانستان تمام احزاب سیاسی و مطبوعات پاکستان متفق القول هستند. چه عواملی سبب می‌شود تا در پاکستان حمایت از جنگ طالبان در افغانستان اینهمه گسترده باشد؟

- بیش از هفتاد سال است که دهل جهاد در مقابل اشغال کفر در پاکستان بخصوص به ارتباط کشمیر و هندوستان کوبیده می‌شود، جهاد در مقابل کافران اتحاد شوروی و حالا کفار امریکایی به آن افزوده گردید که سازمان‌های سیاسی مذهبی پاکستانی از آن‌ها به عنوان به ابزار سیاسی برای گسترش نفوذ خود استفاده می‌کنند؛
- پاکستان برای مقابله در برابر خطر احتمالی هند به عمق استراتژیک نیاز دارد که موجودیت یک افغانستان تحت الحمایه می‌تواند این عمق را فراهم سازد؛
- همانطوری که اتحاد شوروی بعد از ده سال حضور نظامی افغانستان را ترک کرد همانطور نیز امریکا بالاخره این کشور را ترک خواهد کرد؛
- پاکستان و طالبان به پیروزی نظامی در افغانستان معتقد هستند.

تشديد اختلافات داخلي دولت افغانستان، اعتقاد به پيروي نظامي و اعتقاد به خروج كامل امريكايي‌ها از افغانستان دلایلي است كه پاکستان و طالبان را و اميد دارد از هرگونه مذاكره با دولت افغانستان خودداري كنند. در چند هفته قبل خليلزاد فرستاده خاص وزارت خارج امريكا نتوانست طالبان را وادار به مذاكره مستقيم با دولت افغانستان در امارات متحده نمايد.

مبارزات انتخاباتي براي دور بعدي رياست جمهوري آغاز گرديده است. مهمترين مسايل سياسي امروز کشور عبارت از ختم جنگ و تحكيم بنيادهای دموكراسي در کشور با تحكيم حاكميت قانون و ختم نفوذ مافياي جهادي در دولت و جامعه اند. وقت آن است كه از روشنفكران دعوت كنيم كه بياييد در امر تحكيم دموكراسي بكوشيم، دست بدست هم داده برضد جنگ، انتحار و انفجار مبارزه كنيم، دست بدست هم داده برضد زورگويان و تيكه داران جهاد مبارزه كنيم، دست بدست هم داده برضد فساد و غارت مبارزه كنيم، دست بدست هم داده در مقابل ارتجاع سكتاريستي جدائي طلب قومگرایی مبارزه كنيم، بر ضد زورگويان محلي مبارزه كنيم.

متأسفانه بعضي‌ها تفاوتي ميان ارتجاع قرون وسطايي طالبان كه در خدمت مداخله استراتژيك استخبارات نظامي پاکستان يك جنگ تحميلي را برضد مردم افغانستان براه انداخته اند و روشنفكران پشتون كه از دل و جان مخالف آنند نميپيوند. هدف آن‌ها تحكيم حكومت قانون نيست. هدف اصلي اين اشخاص ختم جنگ، دست يافتن به صلح نيست بلكه ضديت با قوم پشتون و بخصوص روشنفكران پشتون براي پاشيدن تخم كينه و نفرت قومي در جامعه بخاطر برتري جويي قومي و انحصار قدرت دولت است. با اين برداشت و تا زمانيكه ميان افراط گرايان پشتون و روشنفكران پشتون حد فاصل كشيده نشود به هيچ جايي نميرسيم! راه ديگري وجود ندارد. جغرافياي کشور سرنوشت ما را بهم گره زده است. يگانه راه براي دست يافتن به آينده صلح آميز و مترقي اتحاد روشنفكران تمام اقوام بر مبنای مخالفت با جنگ، ختم فساد، مبارزه با ائتلاف دزدان، حاكميت مافيايي، تحكيم دموكراسي، تحكيم حكومت قانون، برابري و پيشرفت اجتماعي-اقتصادي است.

سوال اساسي آنست كه دست يافتن به صلح چگونه ميسر خواهد شد؟ تعدادي از تماس‌هاي اخير امريكايي‌ها با طالبان ناراضي هستند. آينگونه تماسها ميان طالبان با روس‌ها، ايراني‌ها و چينايي‌ها نيز صورت گرفته و صورت خواهد گرفت. اين مذاكرات در چوكات يك كنفرانس صلح نيست و به معني شناخت رسمي دولت موازي طالبان هم نيست كه بدون اشتراك دولت افغانستان سبب تشويش باشد. بالاخره بايد دانست كه طالبان يا به تعبير ديگر آي اس آي چه مي‌خواهند و چگونه! پروسه صلح بالاخره بايد از يك طريقي آغاز يابد.

سياست نزديكي با پاکستان

جنگ موجوده در افغانستان را تنها دو کشور مي‌توانند پايان دهند. پاکستان در قدم اول و عربستان سعودي در قدم دوم. پاکستان ميزبان رهبران طالبان و خانواده هاي آنان است و جنگ‌جويان آن‌ها در مناطق امن آن تجهيز، تربيه و تجديد نيرو مي‌گردند و بيس از دوهزار كيلومتر سرحد مشترك با افغانستان دارد. عربستان سعودي بصورت غير رسمي بزرگترين حامی مالی طالبان در سطح بين‌المللي است. ويكي ليكس افشا كرد كه: "عربستان سالانه دو ميليارد دالر را صرف تجهيز طالبان و شبكه حقاني در افغانستان مي‌كند." ۳ گاردين، دسمبر ۲۰۱۰م. [i]

با درك اهميت پاکستان و سعودي در منطقه و نقش انكار ناپذير آن‌ها در جنگ افغانستان، رييس جمهور غني بعد از به قدرت رسيدن كوشش كرد تا سياست خارجي خود را در منطقه طوري عيار كند تا اين واقعيتهای در آن انعكاس يابند. محمد محقق معاون رييس اجراييه دولت وحدت ملی به اين ارتباط اظهار داشت: "من به اين باور دارم كه نبايد گذشته‌ها را در مسائل جديد دخيل ساخت چرا

که شرایط جدید پاکستان را مجبور به مبارزه با افراطی گری کرده. چرا که این کشور هم از این ناحیه متضرر گردیده و همین مسئله موجب شده که این کشور اهدافش را با کشور افغانستان برای مقابله با تروریسم همسو سازد" (محمد محقق، شفقنا، دوشنبه، 18 اسفند 1393 www.shafaqna.com/persian).

این بر سیاستمداران افغانستان است تا پاکستان را در عمل قانع نمایند که افغانستان مدرن یک دوست طرف اطمینان او است. پاکستان باید قانع شود که دولت موجود افغانستان بهتر از طالبان مطابق به منافع استراتژیک پاکستان می باشد. پاکستان باید قانع شود که یک افغانستان پیشرفته با تسهیلات و امکانات مدرن ترانسپورتی، معدنی، انرژی، آب و صنعتی به مفاد پاکستان است. بالاخره سیاستمداران ما باید اثبات کنند که ادامه معضله خط دیورند و همچنان دوستی تاریخی عنعنوی با هندوستان مانع انکشاف دوستی و همکاری میان دو کشور نخواهد شد.

این عمل شجاعانه رییس جمهور غنی، نزدیکی با پاکستان، آزاد کردن زندانی های سیاسی بدون اتهام موجه و تثبیت جرم که سال ها در زندان های امریکایی ها بودند، با خشم شدید آنهایی در افغانستان مواجه شد که با هرگونه امتیاز دهی و راه حل سیاسی مسئله افغانستان که در آن عملاً تسلیمی کامل طالبان شامل نباشد مخالفت میورزند. رییس جمهور غنی و مشاوران ارشد او را طالب پرست و سر سپرده پاکستان قلمداد کردند. به سخنان اخیر احمد ضیا مسعود در این مورد توجه کنید. به دست و پا زدن های سیاف برای زنده نگهداشتن موقف سران مجاهدین و ملیشه های آن ها در دولت توجه کنید، به چهار دست و پا چسپیدن عطا محمد نور به مقام ولایت بلخ توجه کنید، به تهدیدهای شرم آور جنرال رازق قوماندان امنیه قندهار و همچنان تهدیدهای رییس شورای ولایتی قندهار توجه کنید و خودسری های آشکار حاجی قدیر و ملیشه های او را در ننگرهار بیاد آورید.

کسانی که به حمایت طیارات بی 52 امریکایی به قدرت رسیده اند و در سال های اخیر با سیاست های اغماض و مصلحت گرایانه رییس جمهور کرزی زمام امور نظامی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی این کشور را در اختیار دارند از تأمین صلح در افغانستان که نتیجه ناگزیر آن شمولیت طالبان در دولت افغانستان است واهمه دارند. این واهمه ناشی از خطر از دست دادن موقعیت ممتازی است که در دولت افغانستان دارند، خطر از دست دادن امتیازاتی است که در تشکیلات اردوی ملی، پولیس ملی و امنیت ملی کشور دارند. صدها نفر از فرماندهان بیسواد یا کم سواد تنظیمی در حالی که لباس های جنرالی و سترجنرالی به تن دارند هنوز هم سلاح کت های تنظیمی خود را بطور غیر قانونی محفوظ نگهداشته و از هرگونه اقدام دولت برای نابودی آن ها جلوگیری می کنند. این واهمه در نهایت ناشی از خطر از دست دادن گنجها و سرمایه های قارونی است که با غضب زمین های دولتی، دارایی های مردم، امتیازات تجارتي، اختلاس قراردادهای دولتی و سوء استفاده از میلیاردها دالر کمک های خارجی بدست آورده اند. این واهمه سبب می شود تا با پروسه صلح مخالفت کرده آن را سیوتاژ کنند.

در عین زمان مخالفت با پروسه صلح می تواند نا آگاهانه و ناشی از بی اعتمادی مردم از عملکرد دست اندرکاران پروسه و نحوه اجرای این پروسه باشد. در سیزدهم اگست سال قبل یک دوست محترم، انصاراله فوشنجی، در فیسبوک نوشتند که "من نمی دانم، شاید در هیچ جای دنیا، در هیچ نظامی، در هیچ اداره ای، در هیچ سازمانی هیچ سیاستمداری و یا سیاست گذاری بیشتر از ده سال يك سیاست شکست خورده و نا کارا را تجربه نکند. حکومت کارمل-نجیب، سال ها بر طبل پاره شده ای آشتی ملی کوفتند و کوچکترین صدای از مجاهدین بر نخاست، ده سال تمام و یا بیشتر از آن جناب حامد کرزی بر سرنای کر و لال صلح دمید و صدای جز انفجار و جوابی جز انتحار نشنیدیم، ملیون ها دالر صرف شد،... شور بختانه هنوز که هنوز است ما بر همان اساطیر اولین

باور داريم."

برداشت فوق در حقيقت خواسته يا ناخواسته دلايل مخالفين امريزي پروسه صلح با طالبان را به خوبي منعكس مي‌كند. اين مخالفين صلح نيز مي‌گويند كه دولت افغانستان تعريف واضحي از دوست و دشمن در کشور ندارد. آيا دولت افغانستان از لحاظ سياسي، نظامي و حمايت بين‌المللي درموقعي است كه ابتكارات صلح آميز را كنار زده به راه حل نظامي متوصل گردد؟ آيا دولت افغانستان مي‌تواند دوست و دشمن خود را آنطور كه خود مي‌پندارد تعريف و اعلان كند.

اخيرا شخصي به نام جاويد نادر مقاله بسيار چشم باز كني در فيسبوک نشر كرده (سوم مارچ 2016م) زير عنوان "ما و پاكستان: سه نكته". او مي‌نويسد: "... كمتر مي دانيم كه پاكستاني‌ها تا كنون دو جايزه نوبل (فيزيک و صلح) گرفته اند، دو روز پيش يك زن پاكستاني، شرمين عبيد چناي، برنده جايزه اسكار شد. او بار دوم است اين جايزه را در بخش مستند سازي كوتاه به دست مي‌آورد. خلاصه، سياستمداران. نظاميان، ساينس دانان، هنرمندان و مردم پاكستان بسيار پشرفته و پيچده تر از آن است كه مردم افغانستان مي‌پندارند. شايد اين به خاطر تمدن كهني باشد كه پاكستانيان امروز در دامنش پرورش يافته اند؛ شايد ميراث استعمار انگليس باشد كه آن‌ها را جهاني تر ساخته است؛ شايد ميزان بالاي داد و ستد تجارتي و فكري باشد؛ شايد زيركي رهبران سياسي؛ و يا رقابت هاي نظامي همسايگان اش ... و يا شايد همه اش. اكثر از زماني كه ما مردم افغانستان در مورد پاكستان فكر مي‌كنيم، توجه ما را خاك و آب خيبر پختونخوا و بلوچستان و يا ملاهاي تندرو و پيروان چشم بسته آن‌ها مي‌برد. برخي از كهنة فكران ما فقط دال و دختران چاق سينمايي آن‌ها را به ياد مي‌آورند. افغان‌ها اكثر پاكستاني‌ها را بي فرهنگ و بي تاريخ گفته توهين مي‌كنند. ما شديداً ضرورت داريم تا به ملت و دولت پاكستان بنگيريم تا ضعف هاي مان را متوجه شويم. اگر اراده اش را داشتيم روزي اين كاستي‌ها را پر كنيم."

ظاهراً رييس جمهور غني با توجه به توانمديهاي پاكستان كوشيد مناسبات دوکشور را بهم نزديك كند. در صحنه سياسي ثمرات سياست نزديكي داکتر اشرف غني با پاكستان و دادن امتيازات به آن کشور هرچند بطي بود اما تغييراتي در سياست‌هاي متقابل پاكستان به مشاهده رسيد. سرتاج عزيز مشاور امور خارجي صدراعظم پاكستان از موجوديت ديپوهای عظيم اسلحه، واسكتهای انفجاري، مهمات در زيرزميني هاي مساجد مناطق قبائلي خبرداد و تأييد كرد كه رهبران پاكستان و خانواده هاي آن‌ها در پاكستان زنده‌گي كرده از خدمات صحي و غيره اين کشور استفاده مي‌كنند. پاكستان در گروه کشورهای چهارگانه افغانستان، امريكا و چين اقدامات مشخصي در جهت پروسه صلح رويدست گرفته اولين نشست اين گروه با طالبان را سازمان داد.

متأسفانه عمر اين تغييرات مثبت كوتاه بود. مثل اينكه سياست خارجي پاكستان مانند يك طياره ايست كه توسط اوتو پابلوت هدايت مي‌شود. افشأ خبر مرگ دوسال قبل ملا عمر رهبر طالبان اين پروسه را به بن بست مواجه كرد. اين كه چه كسي يا مقامي در پاكستان، بخصوص در اردوي پاكستان و سازمان آي اس آي تصميم به سبوتاژ اين پروسه گرديد تا حال مشخص نمي‌باشد، نتيجه آن شد كه رهبري جديد طالبان زير نظر ملا اختر منصور ابتكارات صلح آميز را رد نموده به تشديد حملات تروريستي در داخل افغانستان پرداختند. يك نگاه اجمالي به نقشه مناطق تحت حاكميت طالبان در افغانستان و مناطقي كه احتمال خطر سقوط آن‌ها از حاكميت دولت پيشيني مي‌گردد به وضاحت نشان مي‌دهد كه اردوي پاكستان و طالبان به پيروي در جگ اعتماد بيشتري يافته اند و در نتيجه به پروسه صلح علاقمندي ندارند.

ابهام در سياست‌های امريکا

امريکا در افغانستان مصروف طولانی ترين جنگ تاريخ خود است و سالانه بيش از ده ميليارد دالر در آن مصرف می‌کند و در هر ده سال گذشته بيش از ۲۵۰۰ نفر پرسونل خود را قربانی داده است. باوجود آن دونالد ترمپ رييس جمهور امريکا روز گذشته در بيانيه مهم خود در مجمع عمومی ملل متحد کوچکترين اشاره به سياست دولت خود در مورد افغانستان نکرد! اين امر بذات خود نشانه از مقام معضلة افغانستان در لست رجحانات سياسی و نظامی حکومت امريکا می‌کند.

شواهد نشان می‌دهد که ابهام موجود در سياست امريکا در مقابل طالبان در افغانستان در عدم وضاحت از تعريف دوست و دشمن بطور رسمی از جانب دولت افغانستان سهم عمده دارد. اين سردرگمی ناشی از ابهام در خصلت مبارزه مسلحانه طالبان در افغانستان نیز نهفته است. چنين ابهامی بالای سياست‌های دوستان بين‌المللی دولت افغانستان در مقابل دولت افغانستان و طالبان نیز نقش دارد. از جمله ابهام موجود در سياست امريکا در مقابل طالبان در تصميم روسيه برای باز کردن چينل‌های ارتباطی مستقيم با طالبان نقش داشته است.

در طول هر ده سال گذشته امريکا حرف پاکستان را قبول می‌کرد نه از افغانستان را و حتی در زمان خروج بخش عمده قوای امريکا از افغانستان دو سال قبل تمام وسایط ترانسپورتي نظامی اش را به پاکستان واگذار کرد نه به افغانستان. پاکستان امريکا و غرب را قانع کرده که جنگ افغانستان یک جنگ میان قومی است که بهتر است امريکا و غرب از جانبداری در آن خودداری کنند. اين برداشت بر آن است که برخلاف آنچه طالبان در ظاهر می‌گویند برای آزادی افغانستان از اشغال امريکا و ايجاد یک دولت مذهبی بر اساس احکام شريعت اسلامی می‌جنگند (مبارزه آزادیبخش ملی و ايدئولوژیک) جنگ افغانستان یک جنگ رهایی بخش نبوده بلکه یک جنگ قومی برای بدست گرفتن زمام امور سياسی-نظامی-اقتصادی-فرهنگی افغانستان است. بر همین اساس دولت امريکا اعلان کرد که طالبان را دشمن نمی‌داند و رهبران آن را مورد حمله قرار نمی‌دهد.

متأسفانه اين برداشت پاکستان، که جنگ در افغانستان یک مبارزه قومی و زبانی عمدتاً میان پشتون‌ها با تاجیک‌ها و هزاره‌ها است، از موضعگیری شورای نظار و حامیان آن‌ها در مقابل قوم پشتون ناشی می‌شود (به مصاحبه اخير جنرال پرويز مشرف رييس جمهور اسبق پاکستان با تلویزيون طلوع مراجعه کنید). اين افراد و گروه‌ها، چه در دولت و چه خارج از دولت، چه در لباس جامعه مدنی و چه از طريق مطبوعات و رسانه‌های وابسته تفاوتی میان پشتون‌ها و طالبان قايل نیستند و تمام رهبران پشتون شامل دولت و خارج از دولت را بشمول رييس جمهور غنی طالب يا طالب پرور می‌دانند و بر همین اساس گسترش جنگ را در شمال کشور ناشی از حمایت اين افراد می‌دانند. تجربه ۱۴ سال گذشته نشان می‌دهد که ولايات پشتون‌نشین کشور از همه بيشتر از تروريزم طالبان صدمه ديده اند، اطفال آن‌ها از خدمات معارف محروم گشته دسترسی مردم به خدمات صحتی محدود شده و از نعمات پيشرفت های اقتصادی اجتماعی محروم شده اند.

دولت امريکا در زمان بارک اوباما اعلان کرده بود که طالبان را دشمن نمی‌داند و رهبران آن را مورد حمله قرار نمی‌دهد، اين مطلب را جنرال جان کمپل قوماندان قوای امريکا و ناتو در افغانستان در مجلس سنای مريکا دوباره تأييد کرد، اما موصوف یک هفته بعد در کابل اظهار داشت که طالبان دشمن مشترک افغانستان و امريکا هستند! ابهام در سياست‌های ناتو به اندازه بود که به گفته یکی از افسران آن بعضاً آن‌ها نقش "آتش بس و حفظ صلح" را میان قوای دولتی و طالبان بازی می‌کردند.

صدای امريکا بتاريخ 16 جون سال 2016 اطلاع داد که جنرال جان نیکلسن قوماندان جديد نیرو های امريکایی در افغانستان، نخستين گزارشش از ارزیابی أوضاع در آن کشور را به مقامات

دولت ايالات متحده تسليم کرده است. يک مقام نظامی ايالات متحده با ذکر اين مطلب به آژانس اسوشيتد پرس گفت که اين گزارش همچنان بر چگونگی شکست دادن طالبان نيز متمرکز است. از قرار معلوم قوماندان جديد قوای امريکايی در افغانستان توسعه فعاليت‌های نيروهای امريکايی را در حمايت نزديکتر از قوای امنيتی افغانستان پيشنهاده کرد که طرف منظوری رييس جمهور ابامه قرار گرفت و يک نتیجه بارز آن را در هدف قرار دادن ملا اختر منصور رهبر طالبان توسط يک طياره بی پيلوت امريکايی و کشته شدن او در نزديکی کويته ديديم. جالب اين است که ملا اختر منصور حين بازگشت از ايران کشته شد و پاسپورت پاکستاني او شاهد سفرهای متواتر او به ايران بود. در عين زمان امريکا تصميم گرفت با قطع کمکهای مالی برای خريد طيارات اف شانزده، پاکستان را تحت فشار قرار دهد. تمام اين‌ها نشانه‌های خوبی از تغيير سياست‌های امريکا به نفع دولت افغانستان است. اما آيا اين سياستها دوام خواهند يافت؟ زمان نشان داد که سياست‌های امريکا نوسانی بوده به سرعت تغيير پذير اند.

ابهام در سياست‌های امريکا در مورد افغانستان، کشورهای مانند افغانستان مثل پاکستان و عراق، ناشی از اين الوقتی پالیسی‌های آنکشور است. آنچه سياست‌های جهانی امريکا را هدايت می‌کند اصول ايدئولوژیک و سياسی، از قبيل حقوق بشر، دموکراسی، آزادی، حفاظت محيط زيست، مذهب و غيره نبوده منافع تاکتیکی و استراتژیکی آن کشور در تأمین هژمونی جهانی آن است. امريکا در ايجاد، تکامل و زوال گروه‌های سياسی-نظامی در کشورهای مختلف مانند مجاهدين و طالبان در افغانستان، داعش و النصر در عراق و سوريه و مانند آن‌ها کمک کرده و زمانی هم در مخالفت با آن‌ها قرار گرفته اند.

ژنرال اوديرنو لوی درستيز قبلی امريکا به شبکه خبری فاکس نيوز امريکا گفته بود: "امريکا می توانست از ظهور داعش در عراق جلوگیری کند، البته اگر در عراق پيشتر پیوستگی می داشت." چيزیکه اين جنرال می‌گويد يک تصوير بسيار ساده، نا آگاهانه و گمراه کننده از علل ظهور و گسترش داعش است. وی می‌گويد: "اگر نيروهای امريکايی در عراق می ماندند و در سال 2011 از اين کشور خارج نمی شدند ممکن می بود از آن چه اکنون در عراق شاهدش هستيم، به هيچ وجه نمی ديديم.." آيا می‌توان به اين اعتراف گفت؟ در حقيقت اين اظهارات کمک در کمپاين انتخاباتی کانديدهای حزب جموری‌خواه و در مخالفت با سياست‌های بارک ابامه گفته شده است.

واقعيت آن است که امريکا مسوول ايجاد داعش و گسترش آن در عراق است اما نه بخاطر خارج شدن از آن، بلکه برعکس، بخاطر رفتن به عراق! در حقيقت اصل اشغال عراق، انحلال اردوی نيرومند آن، درهم شکستن نيروهای متشکل ملی غير مذهبی مانند حزب "بعث"، انحلال دولت عراق بخصوص سلطه قدرت مرکزی در کشور، تقسيم قدرت و کشور به حوزه‌های شيعه، سنی و کرد، انجام اعمال ضد انسانی توسط افراد اردوی امريکا سبب آن شد تا زمينه‌های ظهور و گسترش افکار افراطی مذهبی ضد امريکايی، ضد غربی و ضد ترقی و در نهايت داعش در عراق فراهم گردد.

در اين شکی نيست که قدرت‌های جهانی از جنبش‌ها، تفاوت‌های ايدئولوژیک، اختلافات سياسی و قومی، منطوقی و عقيدتی مانند شيعه، سنی و صدها مذهب و شاخه نهفته در اين مذاهب مانند، اسمعيلي، حنفی، شافعی، وهابی، دوازده امامی، ۹ امامی، احمدی و غيره برای رسيدن به مقاصد و منافع سياسی و اقتصادی خود استفاده می‌کنند. در اين مورد هيچ سوالی وجود ندارد. اين تفاوت‌ها بايد اول موجود باشند و زمينه‌های تاريخی و زمانی آن بايد مساعد باشد تا قدرت‌های جهانی بتوانند از آن استفاده کنند. هرگاه جنبش وهابی، سلفی، تکفیری در جوامع مسلمان موجود نباشد قدرت‌های بزرگ از جمله امريکا و انگلستان قادر به ايجاد آن‌ها نيستند. نطفه‌های اين جنبش از دودسال به اينطرف در عربستان وجود داشت که نتیجه آن ايجاد دولت آل سعود با ايدئولوژی وهابی به کمک

انگلستان و امريكا در عربستان گرديد. حالا سلطنتي بودن موروثي اين دولت در نفس خود با ايدئولوژي سلفي اسلام كه اساس آن بر خلافت اسلامي استوار است تضاد دارد.

من با آن سخنان محمد محقق كه مي‌گويد جنبش‌هاي "اخواني" بستر طالبان امروزي و در نهايت داعش امروزي را هموار كردند كاملاً موافق هستم. در افغانستان جنبش‌هاي سياسي اسلامي مانند، حزب اسلامي گلبدین و جمعيت رباني سال‌ها عرق ريختند اما جنبش بدوي اسلامي طالبان - كه تمام ايدئولوژي آن‌ها را برداشت عاميانه و سلفي از اسلام و شريعت تشكيل مي‌دهد و براي عامه مردم قابل فهم است - به سادگي و سرعت اعجاز آوري بدون جنگ همه آن‌ها را از قندهار تا جلال‌آباد و كابل و هرات تا مزارشريف كنار زد و رژيم قرون وسطايي خود را ايجاد كردند. رباني، گلبدین و غيره رهبران اسلام سياسي بستر ايجاد دولت سلفي اسلام طالبان را فراهم كردند. گروه‌هاي افراطي مذهبي تاجيك و اوزبیک همين كار را در آسيای ميانه کرده اند.

رژيم طالبان در اوایل براي امريكا قابل قبول بود اما به تدريج مانع رسيدن آن‌ها به اهداف اقتصادي آن‌ها گرديد. ايجاد داعش تكامل جذبش طالبان به مرحله عاليتر ايجاد خلافت اسلامي است. اگر ايجاد چنين رژيمي منافع غرب و اسراييل را تأمين كند، از آن حمايت خواهند كرد. اما از قرار معلوم ايجاد يك خلافت بسيار نيرومند اسلامي با منابع سرشار نفت كه آسيای ميانه و شرق ميانه را در بر گيرد با منافع عليای غرب و اسراييل مطابقت نخواهد داشت. بنابر آن با آن مخالفت وجود دارد.

متأسفانه يكي از توانايي‌هاي ستراتژيك پاكستان موقف آن‌كشور در هفتاد سال گذشته به عنوان يگانه متحد غرب در منطقه است. بعد از فروپاشي اتحاد شوروي براي بيست سال پاكستان اين امتياز را از دست داد، اما با ظهور مجدد روسيه پوتين در صحنه سياسي و نظامي جهان، پاكستان به مقام مهم ستراتژيك خود در منطقه براي غرب دوباره دست يافته است. من قبلاً نوشته بودم كه امريكا در هر زماني پاكستان را به افغانستان ترجيح داده و با تشديد رقابت‌هاي تازه امريكا و روسيه خطر آن وجود دارد كه امريكا افغانستان را يکبار ديگر به پاكستان واگذار كند.

مقابله با تروريزم

اوضاع امنيتي در كشور بسيار ناگوار است. با آمدن فصل گرما در افغانستان و باز شدن راه‌هاي صعب العبور فصل جنگ‌هاي بيشتري شروع و اوضاع امنيتي خرابتر گرديد. در خرابتر شدن اوضاع امنيتي در افغانستان نقش عمليات ضرب الغصب پاكستان را برضد طالبان پاكستاني نمي‌توان نادیده گرفت. با اجراي عمليات ضرب الغصب، از ماه جون سال 2014 به اينطرف، اردوي پاكستان علاوه بر طالبان پاكستاني جنگجويان يوغور، تاجيك، چيچين و اوزبیک را از مناطق قبائلي همسرحد با افغانستان بداخل افغانستان راند. اين جنگجويان، تعدادي با فاميل‌هاي خود، به مناطق تحت كنترول طالبان در افغانستان پراكنده شدند، از جمله ولايات شمالي همسرحد با كشورهاي آسيای ميانه از بدخشان تا فارياب كه روسيه آن‌ها را حوزه امنيتي خود بشمار مي‌آورد. در ولايت بدخشان گفته مي‌شود حدود 500 جنگجوي خارجي اكثراً با فاميل‌هاي شان مستقر شده اند كه بيشتريين آن‌ها را تاجيك‌ها تشكيل مي‌دهند و به تعقيب آن‌ها جنگجويان وابسته به جنبش اسلامي اوزبیکستان، چيچين ها و يوغورها هستند.

با آنكه طالبان افغان با اين جنگجويان در مناطق مورد كنترول خود همكاري مي‌كنند و عمليات مشترك را با آن‌ها بر ضد نيروهاي امنيتي افغان اجرا مي‌كنند اما آهسته آهسته اختلافات زيادي ميان اين دو گروه به ميان آمده است. جنگجويان خارجي از يکطرف بسيار خشن عمل مي‌كنند و

از جانب ديگر در رفتار روزمره خود موازين طالبان را مراعات نمي‌کنند. مولوي امان الدين والي نام نهاد طالبان در بدخشان مي‌گويد که "شوراي کويته از ما مي‌خواهد با جنگ‌جويان خارجي به حيث مهمان رفتار مناسب نماييم اما ما با اين جنگ‌جويان مشکلات فراوان داريم. از يکطرف خود را مجاهد مي‌گويند و از طرف ديگر زندهاي آنها از حجاب اسلامي استفاده نمي‌کنند" موضوع مهمتر اين است که جنگ‌جويان خارجي رفته رفته با داعش و آرمان‌هاي آنان نزديکتر مي‌شوند که اين خود موجب بروز اختلافات با طالبان محلي مي‌گردد.

روسيه، با درک اختلافات ميان طالبان و جنگ‌جويان خارجي در شمال افغانستان، مي‌خواهد از اين مسئله براي جلوگيري از گسترش داعش در شمال افغانستان و بالاخره از نفوذ آنها به کشورهاي آسيای ميانه استفاده کند. اگر قرار باشد طالبان در مقابل نفوذ داعش به آسيای ميانه سدي ايجاد کنند و در دولت آينده افغانستان نيز سهيم شوند بنابر آن برقراري تماس‌هاي قبلي روسيه با طالبان کاملاً طبيعي جلوه مي‌نمايد. گذشته از آن پاکستان، چين، امريکا، سعودي و قطر همه با طالبان در تماس هستند و چرا بايد تماس روسيه هياهو ايجاد نمايد.

کشف گدام‌هاي اسلحه ساخت ايران در سلاخکوت‌هاي مربوط به طالبان در باميان و افشاي سفرهاي متعدد ملاختر منصور رهبر مقتول طالبان به ايران، از رويط بسيار نزديک و گسترده دولت ايران نيز با طالبان حکايت مي‌کند.

چگونه بايد با تشديد حملات تروريستي در افغانستان مقابله کرد؟ امکانات دولت افغانستان براي مقابله با تروريستم طالبان چي است؟ آيا وقت آن رسيده تا دولت افغانستان تهديد به راجستر کردن جنيت طالبان به عنوان يک "سازمان تروريستي" در ليست سازمان‌هاي تروريستي ملل متحد و هر دولتي که به آنها پناهگاه مي‌دهد به عنوان کشورهاي اسپانسرکننده تروريستم نمايد؟ اين تهديد بايد همراه با تعيين يک ضرب العجل براي طالبان باشد که آنها رسماً همه نوع فعاليت مسلحانه را مردود دانسته آتش بس در افغانستان را قبول کرده به پروسه صلح آميز براي اشتراک خود در دولت رو آورند. اينگونه تهديد طالبان و دولت پاکستان را در دوراهي تصميم قرار خواهد داد و عملي شدن آن خطر وضع تعذيرات سياسي، نظامي و اقتصادي را براي پاکستان از طرف شوراي امنيت ملل متحد در بر خواهد داشت.

اما مشکل برگزیدن اين پاليسي براي دولت افغانستان در عمل آن است که دولت‌هاي امريکا و انگلستان هميشه برداشت پاکستان از جنگ در افغانستان را به عنوان جنگ ميان القومي افغاني قبول کرده و ترجيح داده اند. آيا اين برداشت امروز تغيير کرده است؟ آيا انگلستان و امريکا از چنين موقف حمايت خواهند کرد؟

سوال مهم اين است که آيا روسيه و ايران مي‌خواهند براي امريکا و غرب در افغانستان مزاحمت ايجاد کند و يا تمام اين تلاشهاي آنها متوجه هدف استراتژيک پيشگيري از نفوذ داعش به آسيای ميانه و ايران به کمک طالبان است؟ من به موقف دومي عقیده دارم! در اين مورد حدود مناسبات و همکاري روسيه و ايران با طالبان را بايد دانست. عملکرد مسوولانه روسيه و ايران در اين مورد اهميت درجه اول دارد.

در عين زمان هرگاه استراتژي حمايت از طالبان براي مقابله با داعش، قسميکه از جانب جنرال حميد گل چند روز قبل از وفاتش مطرح شد، مورد تأييد اردوي پاکستان باشد و طرف تطبيق قرار گيرد ناگزير به دوام جنگ در افغانستان مي‌انجامد. شايد هم عمليات ضرب العصب اردوي پاکستان و راندن جنگ‌جويان خارجي از مناطق قبائلي به افغانستان ناشي از ترس پاکستان از نفوذ داعش در پاکستان توسط اين جنگ‌جويان بوده باشد.

روسيه تلاشهای جاری چهار جانبه صلح را با طالبان به رهبری امریکا بيهوده تلقی می‌کند. این بيهودگی را از یکطرف ناشی از عدم موجودیت یک جبهه متحد در میان طالبان بعد از مرگ ملا عمر می‌داند و از جانب دیگر عدم موجودیت یک سیاست روشن از جانب دولت افغانستان و متحدان بین‌المللی آن برای دادن امتیازات به طالبان.

به هر صورت نقش روسیه و پاکستان در تأمین صلح در افغانستان و توافق با طالبان از اهمیت زیادی برخوردار است. دیپلوماسی دولت افغانستان باید شرایطی را ایجاد کند که بر اساس آن طالبان نباید احساس کنند که با حمایت روسیه و پاکستان می‌توانند زمام امور دولت افغانستان را به عهده گیرند.

طالبان، داعش و سرنوشت افغانستان

تعدادی هستند که حوادث را از مجرای یک علت ارزیابی می‌کنند. این‌گونه برداشت به ساده کردن قضایا منجر شده به خود فریبی و گمراهی می‌انجامد. معمولاً حوادث و پدیده‌ها محصول علل و منشأ متعددی بوده که حتی ظاهراً متضاد به نظر می‌خورند. حوادث مربوط به افغانستان و نقش بازیگران آن‌ها را نیز نباید از مجرای یک علت و یک بعد ارزیابی کرد. از آن‌جمله است مذاکرات اخیر روسیه، چین و پاکستان در مسکو بدون سهم‌گیری افغانستان. البته که در تاریکی قرار دادن افغانستان قابل تشویش است، اما باید جهات متعدد آن را درک کرد.

تجربه پنجاه سال اخیر در کشورهای اسلامی نشان می‌دهد که اسلام‌گرایان یک مسیر رشد مضاعف افراطی‌گری را می‌پیمایند. اگر هسته بزرگترین گروه‌های مجاهدین افغانستان، حزب اسلامی و حزب جمعیت اسلامی، را اسلام‌گرایان مکتبی از قماش مکتب اخوان المسلمین مصر تشکیل می‌داد، بستر فکری طالبان را معجونی از عقاید عنعنوی اسلام محلی و عوام‌پسند زمان پدرکلان‌های ما تشکیل می‌داد. در مقایسه با این دو نوع برداشت از اسلام، داعش کاملاً یک پدیده متفاوتی است. بستر فکری داعش را جنبش وهابی، سلفی، تکفیری می‌سازد که هدف آن بازگشت به عقاید و شیوه‌های عمل زمان گسترش اسلام در زمان صدر اسلام یا زمان حضرت محمد، یارانش و خلفای راشدین و ایجاد یک خلافت اسلامی استوار است. این دکتورین دنیا را به دو گروه اسلام و کفر تقسیم کرده اشغال سرزمین‌های کفر را هدف این خلافت دانسته بازگشت ایست به عهد موالی‌گری که در آن قتل کفار را وجیهه مجاهد دانسته به غلامی گرفتن پسران و مردان آن‌ها و به کنیزی گرفتن زنان و دختران آن‌ها و غضب دارایی‌های آن‌ها را جایز می‌دانند. داعش این دکتورین را در عراق و سوریه مو به مو به منصفه تطبیق قرار داد و در چند سال گذشته جهانیان شاهد فروش زنان و دختران مردم در بازارها، نکاح‌های اجباری جهادی، هولناک‌ترین جنایات به نام اسلام خاص محمدی توسط داعش بودند.

نطفه‌های جنبش وهابی، سلفی، از دوصدسال به اینطرف در عربستان وجود داشت که نتیجه آن ایجاد دولت آل سعود با ایدیولوژی وهابی به کمک انگلستان و امریکا می‌باشد. سعودی‌ها همه ساله صدها میلیون دالر در راه توسعه ایدیولوژی وهابی در جهان اسلام مصرف می‌کنند که ایجاد و اداره صدها مسجد و مدرسه مذهبی در پاکستان از جمله این پالیسی است. اما سلطنتی بودن موروثی این دولت در نفس خود با ایدیولوژی سلفی اسلام که اساس آن بر خلافت اسلامی استوار است تضاد دارد.

بدون شک نفوذ روز افزون داعش در افغانستان سبب تشویش پاکستان، روسیه و چین شده است. در این هم شکی نیست که داعش تهدید جدی برای امنیت نه تنها این سه کشور بلکه افغانستان و

تمام کشور های منطقه منجمله ايران محسوب می گردد. برای پاکستان داعش یک تهدید جدی است بخصوص که داعش خارج از کنترل استخبارات اردوی پاکستان ایجاد شده و در منطقه ریشه دوانیده و هژمونی اردوی پاکستان را با تهدید جدی روبرو کرده است. بی جهت نیست که جنرال حمید گل، این پدر معنوی گروه های تروریزم ساکن پاکستان، در یک مصاحبه چند روز قبل از مرگ خود به اردوی پاکستان توصیه نمود تا از طالبان افغانستان برای جلوگیری از نفوذ داعش به پاکستان کمک بگیرند. او فکر می کرد که داعش از طریق ایران و افغانستان به پاکستان نفوذ خواهد کرد. شواهد امروز خلاف آن را نشان می دهد. حنیف اتمر مشاور ارشد امنیت ملی ریاست جمهوری افغانستان اخیراً تأیید کرد که داعشی ها از خاک پاکستان به ولایت ننگرهار نفوذ کرده و اتباع پاکستانی در زمره کشته شدهگان داعش در آن ولایت بودند.

اردوی پاکستان در طول حیات خود از گروه های افراطی مذهبی اول بر ضد هندوستان و متعاقباً بر ضد افغانستان استفاده کرده خاک خود را به مرکز تربیه و هدایت تروریزم بین المللی مبدل نمود. با شکست افراطیون در کشمیر و ایجاد بن بست در افغانستان، به تدریج خود پاکستان به عنوان لقمه چربتری برای اسلام افراطی بروز نمود و طالبان پاکستانی به تهدید مستقیم و جدی برای دولت و اردوی پاکستان عرض اندام کردند.

در خرابتر شدن اوضاع امنیتی در افغانستان، بخصوص در شمال کشور، در دو سال اخیر از یکطرف خلای امنیتی ناشی از خروج قوای ناتو از این مناطق و از جانب دیگر عواقب عملیات ضرب الغصب اردوی پاکستان را بر ضد طالبان پاکستانی نمی توان نادیده گرفت. با اجرای عملیات ضرب الغصب، از ماه جون سال 2014 به اینطرف، اردوی پاکستان علاوه بر طالبان پاکستانی جنگجویان یو غور، تاجیک، چیچین و اوزبیک را از مناطق قبایلی همسرحد با افغانستان بدخل افغانستان راندند. این جنگجویان، تعدادی با فامیل های خود، از جمله به مناطق تحت کنترل طالبان در ولایات شمالی همسرحد با کشورهای آسیای میانه از بدخشان تا فاریاب که روسیه آن ها را حوزه امنیتی خود بشمار می آورد نیز پراکنده شدند. در ولایت بدخشان گفته می شود حدود 500 جنگجوی خارجی اکثراً با فامیل های شان مستقر شده اند که بیشترین آن ها را تاجیک ها تشکیل می دهند و به تعقیب آن ها جنگجویان وابسته به جنبش اسلامی اوزبیکستان، چیچین ها و یو غورها هستند. با آنکه طالبان افغان با این جنگجویان در مناطق مورد کنترل خود همکاری می کنند و عملیات مشترک را با آن ها بر ضد نیروهای امنیتی افغان اجرا می کنند اما برخوردهای جدی میان آن ها هم رخ داده است. موضوع مهمتر این است که جنگجویان خارجی رفته رفته با داعش و ارمان های آنان نزدیکتر می شوند که این خود موجب بروز اختلافات با طالبان محلی می گردد.

روسیه، با درک اختلافات میان طالبان و جنگجویان خارجی در شمال افغانستان، می خواهد از این مسئله برای جلوگیری از گسترش داعش در شمال افغانستان و بالاخره از نفوذ آن ها به کشورهای آسیای میانه استفاده کند. اگر قرار باشد طالبان در مقابل نفوذ داعش به آسیای میانه سدی ایجاد کنند و در دولت آینده افغانستان نیز سهم شوند بنابر آن برقراری تماس های قبلی روسیه با طالبان کاملاً طبیعی جلوه می نماید. گذشته از آن پاکستان، چین، امریکا، سعودی و قطر همه با طالبان در تماس هستند تماس روسیه با آن ها نباید هیاو ایجاد نماید. کشف اخیر گداهای اسلحه ساخت ایران در سلاحکوت های مربوط به طالبان در بامیان و افشای سفرهای متعدد ملا اختر منصور رهبر مقتول طالبان به ایران، از روابط بسیار نزدیک و گسترده دولت ایران نیز با طالبان حکایت می کند. طوری که معلوم می شود این کشور ها مشوره جنرال حمید گل را در حمایت از طالبان بر ضد داعش بسیار جدی گرفته اند.

متأسفانه این برداشت پاکستان، که جنگ در افغانستان یک مبارزه قومی و زبانی عمدتاً میان پشتون ها با تاجیک ها و هزاره ها است، از موضع گیری شورای نظار و حامیان آن ها در مقابل قوم

پشتون ناشی می‌شود (به مصاحبه اخير جنرال پرويز مشرف رييس جمهور اسبق پاکستان با تلویزیون طلوع مراجعه کنید). این افراد و گروه‌ها، چه در دولت و چه خارج از دولت، چه در لباس جامعه مدنی و چه از طریق مطبوعات و رسانه‌های وابسته تفاوتی میان پشتون‌ها و طالبان قابل نیستند و تمام رهبران پشتون شامل دولت و خارج از دولت را بشمول رييس جمهور غنی طالب یا طالب پرور می‌دانند و بر همین اساس گسترش جنگ را در شمال کشور ناشی از حمایت این افراد می‌دانند.

شواهد نشان می‌دهد که ابهام موجود در سیاست امریکا در مقابل طالبان در افغانستان در عدم وضاحت از تعریف دوست و دشمن بطور رسمی از جاذب دولت افغانستان سهم عمده دارد. این سر درگمی ناشی از ابهام در خصلت مبارزه مسلحانه طالبان در افغانستان نیز نهفته است. چنین ابهامی بالای سیاست‌های دوستان بین‌المللی دولت افغانستان در مقابل دولت افغانستان و طالبان نیز نقش دارد. ابهام در سیاست‌های امریکا در مورد افغانستان، کشورهای مانند افغانستان مثل پاکستان و عراق، ناشی از این الوقی پالیسی‌های آن کشور است. آنچه سیاست‌های جهانی امریکارا هدایت می‌کند اصول ایدئولوژیک و سیاسی، از قبیل حقوق بشر، دموکراسی، آزادی، حفاظت محیط زیست، مذهب و غیره نبوده منافع تاکتیکی و استراتژیکی آن کشور در تأمین هژمونی جهانی آن است. امریکا در ایجاد، تکامل و زوال گروه‌های سیاسی-نظامی در کشورهای مختلف مانند مجاهدین و طالبان در افغانستان، داعش و النصر در عراق و سوریه و مانند آن‌ها کمک کرده و زمانی هم در مخالفت با آن‌ها قرار گرفته اند.

اما باید بخاطر داشت که هرگاه جذبش وهابی، سلفی، تکفیری در جوامع مسلمان موجود نباشد قدرت‌های بزرگ از جمله امریکا و انگلستان قادر به ایجاد آن‌ها نیستند. طوری‌که قبلاً گفته شد نطفه‌های این جنبش از دو صدسال به این‌طرف در عربستان وجود داشت که نتیجه آن ایجاد دولت آل سعود با ایدئولوژی وهابی به کمک انگلستان و امریکا در عربستان گردید. حالا سلطنتی بودن موروثی این دولت در نفس خود با ایدئولوژی سلفی اسلام که اساس آن بر خلافت اسلامی استوار است تضاد دارد. در حقیقت جنبش‌های "اخوانی" بستر طالبان امروزی و در نهایت داعش امروزی را هموار کردند. در افغانستان جنبش‌های سیاسی اسلامی مانند، حزب اسلامی گلبدین و جمعیت ربانی سال‌ها عرق ریختند اما جنبش بدوی اسلامی طالبان - که تمام ایدئولوژی آن‌ها را برداشت عامیانه از اسلام و شریعت تشکیل می‌دهد و برای عامه مردم قابل فهم است - به سادگی و سرعت اعجاز آوری بدون جنگ همه آن‌ها را از قندهار تا جلال‌آباد و کابل و هرات تا مزار شریف کنار زد و رژیم قرون وسطایی خود را ایجاد کردند. ربانی، گلبدین و غیره رهبران اسلام سیاسی بستر ایجاد دولت اسلام طالبان را فراهم کردند. گروه‌های افراطی مذهبی تاجیک و اوزبیک همین کار را در آسیای میانه کرده اند. رژیم طالبان در اوایل برای امریکا قابل قبول بود اما به تدریج مانع رسیدن آن‌ها به اهداف اقتصادی آن‌ها گردید. ایجاد داعش تکامل جنبش‌های مجاهدین و طالبان به مرحله عالیتز ایجاد خلافت منطوقی اسلامی است. اگر ایجاد چنین رژیمی منافع غرب و اسرائیل را تأمین کند، از آن حمایت خواهند کرد. اما از قرار معلوم ایجاد یک خلافت بسیار نیرومند اسلامی با منابع سرشار نفت که آسیای میانه و شرق میانه را در بر گیرد با منافع علیای غرب و اسرائیل مطابقت نخواهد داشت. بنابر آن با آن مخالفت وجود دارد. همچنان آيا اردوی پاکستان حاضر است دولت مستقل خود را لغو کرده در یک خلافت اسلامی "خراسان" با افغانستان و آسیای میانه مدغم شود؟ به یقین که اردوی پاکستان چنین خیالی در سر نخواهد داشت.

سوال مهم این است که آیا روسیه و ایران می‌خواهند برای امریکا و غرب در افغانستان مزاحمت ایجاد کنند و یا تمام این تلاش‌های آن‌ها متوجه هدف استراتژیک پیشگیری از نفوذ داعش به آسیای میانه و ایران به کمک طالبان است؟ من به موقف دومی عقیده دارم! در این مورد حدود مناسبات و

همکاری روسیه و ایران با طالبان را باید دانست. عملکرد مسوولانه روسیه و ایران در این مورد اهمیت درجه اول دارد. در عین زمان هرگاه استراتژی حمایت از طالبان برای مقابله با داعش، قسمی که از جانب جنرال حمید گل مطرح شد، مورد تأیید اردوی پاکستان قرار گرفته و طرف تطبیق قرار دارد. این امر ناگزیر به دوام جنگ در افغانستان می انجامد. عملیات ضرب الغضب اردوی پاکستان و راندن جنگجویان خارجی از مناطق قبایلی به افغانستان ناشی از ترس پاکستان از نفوذ داعش در پاکستان توسط این جنگجویان می باشد. روسیه تلاش های جاری چهار جانبه صلح را با طالبان به رهبری امریکا بیهوده تلقی می کند. این بیهودگی را از یکطرف ناشی از عدم موجودیت یک جبهه متحد در میان طالبان بعد از مرگ ملا عمر و جانشین او می داند و از جانب دیگر عدم موجودیت یک سیاست روشن از جانب دولت افغانستان و متحدان بین المللی آن برای دادن امتیازات به طالبان. به هرصورت نقش روسیه و پاکستان در تأمین صلح در افغانستان و توافق با طالبان از اهمیت زیادی برخوردار است. در حالی که دولت روسیه در عین زمان رسماً سیاست حمایت از دولت افغانستان و ایجاد صلح در این کشور را تعقیب می کند، دیپلوماسی دولت افغانستان باید شرایطی را ایجاد کند که بر اساس آن طالبان نباید احساس کنند که با حمایت روسیه و پاکستان می توانند زمام امور دولت افغانستان را به عهده گیرند. اینکه کنفرانس سه جانبه پاکستان، چین و روسیه در مسکو تصمیم گرفت تا از دولت افغانستان در نشست بعدی دعوت به عمل آورد نشانه خوبی بوده و دیپلوماسی دولت افغانستان باید فعالانه با سایر قدرت های منطقه در ایجاد یک تفاهم برای مقابله با داعش و کشاندن طالبان در جهت ختم جنگ و قبول یک مصالحه ملی و شراکت در دولت سعی کند. این چنین سیاست همین اکنون به کمک روسیه در مورد حل بحران سوریه در جریان است.

مرگ ملا عمر رهبر جنبش طالبان

(متولد سال ۱۹۶۰ ع وفات ۲۰۱۳ ع؟)

بعد از تأیید خبر مرگ ملا عمر از جانب جنبش طالبان شورای کویته معاون او ملا اختر منصور را به عنوان رهبر انتخاب کرد. نشر خبر مرگ ملا عمر سوال های زیادی را مطرح می کند:

1. آیا چنین شخصی اصلاً وجود داشت؟
2. آیا ملا عمر صرف اسمی بود برای اختفای رهبر اصلی طالبان در وجود یک افسر عالی رتبه آی اس آی؟
3. چگونه طالبان قادر به مخفی نمودن مرگ ملا عمر برای بیش از دو سال گردیدند؟
4. چرا خبر مرگ ملا عمر حالا نشر گردید؟
5. چه کسی و چرا این خبر را حالا فاش ساخت؟
6. آیا نشر خبر مرگ ملا عمر ناشی از شدت اختلافات درونی میان جنبش طالبان است؟
7. آیا نشر این خبر در این زمان برای برهم زدن پروسه نو آغاز صلح میان دولت و طالبان می باشد؟
8. آیا نشر این خبر در این هنگام بیانگر آن است که پاکستان به طالبان به عنوان نماینده های شان در افغانستان بیشتر از این نیاز ندارند؟
9. خبر مرگ ملا عمر را چه مقامی برای بیش از دو سال مخفی نگهداشت؟

10. آيا اختلافات درونی میان گروه‌های طالبان و بخصوص ظهور و توسعه داعش در کشور و در منطقه قابليت آن‌ها را برای رسيدن به یک توافق صلح با دولت افغانستان تضعيف نموده است؟
  11. آيا نشر خبر مرگ ملا عمر به گسترش بیشتر داعش در افغانستان منجر خواهد شد؟
  12. از قرار معلوم جنبش طالبان نیز از نشر خبر مرگ ملا عمر در مطبوعات پاکستانی (ظاهراً به نقل از اعلاميه ارگ رياست جمهوری افغانستان) دست و پاچه شده اند. آن‌ها تا ۱۶ تا ساعت بعد از نشر این خبر در مطبوعات پاکستانی موضوع را تأييد نکردند. این امر نشان می‌دهد که آن‌ها هم نمیدانستند چگونه با موضوع برخورد کنند.
- بر خلاف القاعده و داعش که جانشینی رهبرانشان تنظیم شده است. مقام ملا عمر به عنوان "امير المومنين" قابل انتقال به شخص دیگری نبود.

دروغ‌گویی آي اس آي

بر اساس خبر واشنگتن پست یک مقام سابق پاکستانی می‌گوید که آي اس آي به رهبران فعلی دولت پاکستان هم در مورد ملا عمر دروغ گفته بود: "ای، اس، ای به رهبران پاکستان در ماه مارچ سال جاری اطلاع داده بود که «ملا عمر به شدت بیمار است و حالتش وخيم تر شده می‌رود.»"

درگیری‌ها میان شاخه‌های مختلف طالبان

منابع امنیتی افغان به طلوع نیوز می‌گویند که در جریان ۲۴ ساعت گذشته شاخه‌های مختلف طالبان دست کم سه بار در کویته باهم درگیر شده اند. این منبع می‌گوید که حمله اول زمانی رخ داد که یک کاروان طالبان معاون ملا اختر منصور را به جای دیگر انتقال می‌داد. این منبع همچنین می‌افزاید که مولوی هبیب الله معاون رهبر جدید طالبان از این حمله جان به سلامت برده است. این حمله از سوی مردان ناشناس مسلح در ایالت بلوچستان پاکستان رخ داده است.

این منبع که نمی‌خواهد نامی از وی برده شود می‌گوید که والی پیشین طالبان برای ننگرهار و رئیس کمیته مرکزی گروه نیز در این کاروان حضور داشتند. این حمله در بیرون شهر چمن در نزدیکی کویته صورت گرفته و این منبع می‌گوید که هرچند مولوی هبیب‌الله و مولوی عبدالکبير از این حمله جان به سلامت بردند اما سه رهبر دیگر طالبان در نتیجه این حمله زخم برداشته اند. گفته شده است رهبران طالبان برای به دست آوردن حمایت مردم و دیگر ملاها راهی این منطقه بودند که هدف حمله مردان ناشناس قرار گرفتند. چمن زادگاه ملا عبدالرزاق است، شخصی که با گزینش ملا منصور به حیث جانشین ملا عمر و رهبر جدید گروه طالبان شدیداً مخالف است. در دو روز گذشته درگیری‌های مشابه میان جناح‌های دیگر طالبان در شهر کویته صورت گرفته است و تاکنون از آمار تلفات ناشی از این حمله‌ها در دست نیست.

داعش و زمینه‌های توسعه آن

یک دوست بسیار قدیم بنده محترم Noor Nasheet نور نشیپ در کامنتی به ارتباط مصاحبه محمد محقق در مورد داعش و شرایط ایجاد و توسعه آن نوشت که: "برادر ارجمند محترم خالدي عزیز به نظر شخص من داعش را مانند نفری که بین دو تیم فوتبال را کنترل و به اصطلاح

فول‌های هریک تیم را زیر سلطه و کنترول خود دارد و متوجه خطاهای آن توأم با تماشاجیان می‌باشد گروپ داعش را همین قسو تصور کن آن پلان‌های مخفی که در منطقه قدرت مندانه دارن گاهی به نام یک گروه وگاهی به نام گروهی دیگر با تغیر در پالیسی برای رسیدن به اهداف خود طرح و در عمل پیاده می‌کند اینکه گفته آن قدرت‌های بزرگ و سرمایه دارن بالای اشیای مدفون شده می‌جنگند ودر باره هریک به نام‌های این وان با در نظر داشت اهداف شان و مخصوصا جامعه افغانی پالیسی را قبلاً طرح کرده و در عمل پیاده خواهند نمود زیرا محترم شما همه چیز را میدانید."

پاسخ من چنین بود:

محترم نشیط عزیز! در این شکی نیست که قدرت‌های جهانی از جنبش‌ها، تفاوت‌های ایدیولوژیک، اختلافات سیاسی و قومی، منطقوی و عقیدتی مانند شیعه، سنی و صدها مذهب و شاخه نهفته در این مذاهب مانند، اسمعیلی، حنفی، شافعی، وهابی، دوازده امامی، ۹ امامی، احمدی و غیره برای رسیدن به مقاصد و منافع سیاسی و اقتصادی خود استفاده می‌کنند. در این مورد هیچ سوالی وجود ندارد. این تفاوت‌ها باید اول موجود باشند و زمینه‌های تاریخی و زمانی آن باید مساعد باشد تا قدرت‌های جهانی بتوانند از آن استفاده کنند. هرگاه جنبش وهابی، سلفی، تکفیری در جوامع مسلمان موجود نباشد قدرت‌های بزرگ از جمله امریکا و انگلستان قادر به ایجاد آن‌ها نیستند. نطفه‌های این جنبش از دوصدسال به اینطرف در عربستان وجود داشت که نتیجه آن ایجاد دولت آل سعود با ایدیولوژی وهابی به کمک انگلستان و امریکا در عربستان گردید. حالا سلطنتی بودن موروثی این دولت در نفس خود با ایدیولوژی سلفی اسلام که اساس آن بر خلافت اسلامی استوار است تضاد دارد. من با آن سخنان محقق که می‌گوید جنبش‌های "اخوانی" بستر طالبان امروزی و در نهایت داعش امروزی را هموار کردند کاملاً موافق هستم. در افغانستان جنبش‌های سیاسی اسلامی مانند، حزب اسلامی گلبدین و جمعیت ربانی سال‌ها عرق ریختند اما جنبش بدوی اسلامی طالبان - که تمام ایدیولوژی آن‌ها را برداشت عامیانه و سلفی از اسلام و شریعت تشکیل می‌دهد و برای عامه مردم قابل فهم است - به سادگی و سرعت اعجاز آوری بدون جنگ همه آن‌ها را از قندهار تا جلال‌آباد و کابل و هرات تا مزارشریف کنار زد و رژیم قرون وسطایی خود را ایجاد کردند. ربانی، گلبدین و غیره رهبران اسلام سیاسی بستر ایجاد دولت سلفی اسلام طالبان را فراهم کردند. گروه‌های افراطی مذهبی تاجیک و اوزبیک همین کار را در آسیای میانه کرده اند. رژیم طالبان در اوایل برای امریکا قابل قبول بود اما به تدریج مانع رسیدن آن‌ها به اهداف اقتصادی آن‌ها گردید. ایجاد داعش تکامل جنبش طالبان به مرحله عالیتر ایجاد خلافت اسلامی است. اگر ایجاد چنین رژیمی منافع غرب و اسرائیل را تأمین کند، از آن حمایت خواهندکرد. اما از قرار معلوم ایجاد یک خلافت بسیار نیرومند اسلامی با منابع سرشار نفت که آسیای میانه و شرق میانه را در بر گیرد با منافع علیای غرب و اسرائیل مطابقت نخواهد داشت. بنابر آن با آن مخالفت وجود دارد. مصاحبه محقق بسیار جالب است.

آیا امریکا مسوول ظهور و گسترش داعش در عراق است؟

ژنرال اودینو لوی درستیز امریکا که قرار است تا چهار هفته دیگر و بعد از 40 سال خدمت در اردوی امریکا این سمت را ترک کند، به شبکه خبری فاکس نیوز امریکا گفته است: "امریکا می‌توانست از ظهور داعش در عراق جلوگیری کند، البته اگر در عراق پیشتر پیوستگی می‌داشت."

چیزی که این جنرال می‌گوید یک تصویر بسیار ساده، نا آگاهانه و گمراه کننده از علل ظهور و گسترش داعش است. وی می‌گوید: "اگر نیروهای آمریکایی در عراق می‌ماندند و در سال 2011

از اين کشور خارج نمی شدند ممکن می بود از آن چه اکنون در عراق شاهدش هستيم، به هيچ وجه نمی ديديم.." آيا می توان به اين اعتراف گفت؟ در حقيقت اين اظهارات کمک در کمپاين انتخاباتی کاندیدهای حزب جمهوری خواه و در مخالفت با سياست های بارک اوباما گفته شده است.

واقعيت آن است که امريکا مسوول ايجاد داعش و گسترش آن در عراق است اما نه بخاطر خارج شدن از آن، بلکه برعکس، بخاطر رفتن به عراق! در حقيقت اصل اشغال عراق، انحلال اردوی نيرومند آن، درهم شکستن نيروهای متشکل ملی غير مذهبی مانند حزب "بعث"، انحلال دولت عراق بخصوص سلطه قدرت مرکزی در کشور، تقسيم قدرت و کشور به حوزه های شيعه، سنی و کرد، انجام اعمال ضد انسانی توسط افراد اردوی امريکا سبب آن شد تا زمينه های ظهور و گسترش افکار افراطی مذهبی ضد امريکايی، ضد غربی و ضد ترقی و در نهايت داعش در عراق فراهم گردد.

کوبیدن بالای طبل صلح

بايد بخاطر داشت که جبر زمان حکم کرده و بجز کوبیدن بالای اين طبل پاره صلح برای رهبران ما راه دیگری وجود ندارد. در آن زمان روس ها فشار می آوردند که با مخالفان راه سازش را پيدا کنید و در اين زمان شرط اول ناتو و امريکا اين است که دولت افغانستان راه های سازش ملی را پيدا کند. ما بيش از دو راه در پيش نداريم:

• کوبیدن بر طبل صلح همزمان با دفاع از کشور به امید آشتی ملی و امید بر آن که دولت پاکستان منافع دراز مدت اقتصادی و سياسی خود را در منطقه و در آسیای میانه در دوستی بايک افغانستان ترفیخواه ببیند، و

• راه دوم ختم هرگونه سعی در ايجاد پروسه صلح، تشديد جنگ و توقع شکست کامل طالبان از راه جنگ.

در شرایط فعلی تعريف مشخصی از تروريست را در افغانستان نه غنی ارایه کرده می تواند و نه عبدالله. امريکا و ناتو سالانه بيش از ۵ ميليارد دالر به افغانستان می دهند اما آن ها تعريف مشخصی از دوست و دشمن در افغانستان ندارند. امريکا طالبان را دشمن نمی داند. اگر رييس جمهور غنی طالبان را تروريست به نامد بايد دروازه هر گونه راه حل سياسی را با آن ها ببندد و به پیروزی نظامی چشم بدوزد. آيا اين پیروزی با در نظر داشت توانایی های قوای امنیتی افغانستان امکان پذیر و عملی است و آيا امريکا با او توافق می کند؟

هر زمان امريکا و ناتو طالبان را تروريست اعلام کردند و پاکستان را مسوول ادامه جنگ در افغانستان دانستند و حاضر شدند از طريق شورای امنیت ملل متحد تعذیرات لازم بالای پاکستان وضع کنند در آن صورت افغانستان قادر خواهد بود تا طالبان را تروريست خوانده و پاکستان را دولت حامی تروريزم اعلان کند و به پیروزی در جنگ به شکست نظامی طالبان امیدوار گردد.

کسانی هم هستند که می گویند هرگاه دولت افغانستان سياست روشنی در پيش گرفته طالبان را تروريست بخواند امريکا و غرب و ساير دوستان بين المللی به پیروی از دولت افغانستان اقدام نموده طالبان را تروريست خواهند خواند. آن ها می گویند سياست های فعلی بين المللی در مورد طالبان ناشی از سياست مجهول دولت افغانستان است. اين افراد نمی دانند که در افغانستان اين سگ است که دم را تکان می دهد نه برعکس آن طوری که مناسبات پاکستان و امريکا نشان می دهد!

بنابر آن دولت های افغانستان به ناچار به کوبیدن طبل آشتی ملی و صلح ادامه خواهند داد و امید بر

آن خواهد داشت که دولت پاکستان منافع دراز مدت اقتصادی و سیاسی خود را در منطقه و در آسیای میانه در دوستی بایک افغانستان ترقیخواه ببیند نه در وجود یک افغانستان قرون وسطایی!

شناخت این واقعیت‌ها و اجبار تاریخی توسط مخالفین راه صلح در داخل و خارج دولت وحدت ملی افغانستان ضروری است. باید به تبلیغات نا سالم مساوی دانستن طالبان با پشتون‌ها خاتمه داد. کوبیدن طبل تفرقه ملی و زبانی و کوشش در تجرید سایر اقوام و ولایات از طیف‌های اداره سیاسی و دولتی در نهایت به تجرید خودی می انجامد. لازم است در موفقیت‌ها و در ناکامی‌های دولت وحدت ملی خود را شریک دانست. امتیازات در قبایل خود مسئولیت‌ها را هم در بر دارد. ادامه انحصار قدرت سیاسی، اداری، نظامی، اقتصادی و فرهنگی کشور توسط گروه خاصی که اکثریت آن‌ها وابسته به قوم و سمت مشخصی هستند در سایه قدرت و همکاری نظامی و لوژیستیکی امریکا و ناتو برای همیشه میسر نیست. این امر را امریکا و ناتو می‌دانند و سیاست‌های آن‌ها را را منعکس می‌سازد. ایجاد صلح و زنده‌گی در صلح به همزیستی مسالمت آمیز تمام اقوام در کنار همدیگر مطابق به احکام قانون اساسی کشور نیاز دارد.

منشور صلح برای افغانستان

این منشور توسط اینجانب خطاب به دولت جمهوری اسلامی افغانستان، تنظیم طالبان و دولت ایالات متحده امریکا تهیه و از جانب اتحاد یکتعداد وطن دوستان به مقامات مربوطه ارسال گردید.

بیستم اپریل 2020م

اول - مقدمه

1. نزدیک به دوسال مذاکره زلمی خلیلزاد نماینده حکومت ایالات متحده امریکا و ملا برادر نماینده تنظیم طالبان به تاریخ ۲۹ فبروری 2020م مطابق دهم ماه حوت ۱۳۹۸ **توافقتنامه آوردن صلح به افغانستان** را در قطر امضا کردند (موافقتنامه قطر).
2. مقام‌های امریکایی معتقد اند که این توافقنامه زمینه خروج کامل قوای خارجی را از افغانستان و زمینه مذاکرات بین الافغانی صلح را فراهم کرده می‌تواند؛
3. همزمان با امضای توافقنامه میان امریکا و طالبان در قطر، مارک اسپر، وزیر دفاع ایالات متحده امریکا و محمد اشرف غنی، رییس جمهور افغانستان **اعلامیه مشترکی** را صادر کردند (اعلامیه کابل) که در آن از توافق صلح قطر حمایت شده و همچنان بر ادامه حمایت امریکا از افغانستان، بخصوص حمایت از نیروهای امنیتی و دفاعی افغان تاکید شده است؛
4. و با توجه به این برداشت که مطابق دو سند فوق شرکت‌کنندگان مذاکرات بین‌الافغانی در مورد تاریخ و چگونگی آتش‌بس دائمی و فراگیر، از جمله میکانیزم‌های اجرایی بحث خواهند کرد که همراه با تکمیل و توافق در مورد نقشه راه سیاسی آینده افغانستان اعلام خواهد شد؛
5. **ما اعضای این اتحادیه این توافقات را یک فرصت استثنائی برای تأمین صلح و ختم جنگ در افغانستان می‌پنداریم.**

6. وقت آن رسیده تا جانبین منازعه با اعتنای از فرصت ایجاد شده بالای موقف های آشتی ناپذیر که به امر صلح کمک نمیکند تجدید نظر نموده با یک روحیه مثبت، سازنده و همکاری برای دستیابی به ختم جنگ، تأمین صلح و رسیدن به یک توافق سیاسی برای آینده کشور گام بردارند.

7. **ما امضای کنندگان این پیشنهاد بر آنیم که سخنان نماینده طالبان آقای عباس ستانکزی در مورد اینکه "جنگ با امریکایی متوقف شده و جنگ با نیروهای دفاعی و امنیتی افغانستان ادامه**

دارد" خودتأیید کننده این واقعیت است که معضله طالبان با دولت جمهوری اسلامی افغانستان خواهد بود نه با امریکا.

8. اما تجربه نژده سال اخیر به وضاحت نشان داد که معضله طالبان با دولت جمهوری اسلامی افغانستان از راه جنگ حل شدنی نیست. طوریکه اعلامیه دولت با امریکا نشان میدهد دولت جمهوری اسلامی افغانستان از حمایت امریکا و ناتو برخوردار بوده و این حمایت حتی در صورت خروج کامل قوای امریکایی از افغانستان همچنان ادامه خواهد داشت.

9. باید تردید نداشت که با وجود موافقتنامه قطر، قوای ناتو و امریکا تعهد کرده اند تا در صورت حمله طالبان از قوای امنیتی افغان حمایت نمایند. چنانچه در عمل معلوم شد که قوای امریکایی با حمایت هوایی به کمک هم‌رزمان افغانی خود شتافته اند طوریکه یک قوماندان امریکایی در افغانستان اعلام کرد که در صورت ادامه حملات طالبان بالای پسته های قوای امنیتی دولت افغانستان آنها به کمک قوای امنیتی افغان خواهند شتافت.

10. بنابر آن هرگونه اقدام در ادامه و تشدید جنگ همانند گذشته به پیروزی قاطع هیچ جانب منازعه نه انجامیده بلکه تنها سبب ادامه تلفات جانی و مالی جانبین شده و مخالف روحیه موافقتنامه قطر میباشد.

11. با درک این امر ما معتقدیم که ادامه و تشدید جنگ به روند صلح کمک نمیکند و جریان آزادی زندانیان طالبان را کند مینماید.

12. همچنان ما معتقدیم که در ساحه سیاسی نیز پافشاری بالای موقف های افراطی و دور از واقعیت موجود به پیشرفت روند صلح کمک نمیکند. اظهارات خلاف روحیه صلح توافقنامه قطر توسط نمایندگان طالبان از جمله اینکه "حکومتی در افغانستان وجود ندارد ما با نمایندگان واقعی مردم افغانستان مذاکره خواهیم کرد" روند صلح را قبل از اینکه آغاز شود با شکست مواجه میسازد!

13. نباید فراموش کرد که امروز دولت جمهوری اسلامی افغانستان یک واقعیت عینی بین المللی بوده و تنظیمهای جهادی سابقه، احزاب و چهره های سیاسی ایکه در طول نژده سال گذشته در زیر چتر قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان و با استفاده از امتیازات و مسئولیتهای آن شامل دولت جمهوری اسلامی افغانستان بوده اند در طول این مدت مورد غضب و حملات افراد مسلح تنظیم طالبان قرار گرفته و در پهلوی نیروهای امنیتی دولت قربانیها داده اند.

14. بنابر آن تنظیمهای جهادی سابقه، احزاب و چهره های سیاسی در مذاکرات بین الافغانی صلح نیز در یک هیأت مشترک با دولت شامل شده اند و بصورت هیاتهای مستقلانه در مذاکرات صلح اشتراک نخواهند کرد.

15. دولت به عنوان نماینده مشروع، رسمی و انعکاس دهنده دیدگاهها و نظریات مجموعه های داخل نظام از قبیل گروه های قومی، احزاب سیاسی، نهادهای مدنی و اقشار آسیب پذیر نظیر زنان، اقلیتها و قربانیان جنگ که در لویه جرگه مشورتی صلح تبارز نمود، محسوب گردیده مکلف است در روند صلح، حساسیتها و نگرانی های اصلی این مجموعه ها را در نظر بگیرد.

16. دولت بعد از مشوره های همه جانبه با اقشار وسیع جامعه، بخصوص با در نظر داشت پیشنهادات مطروحه در لویه جرگه مشورتی صلح، رییس و اعضای تیم مذاکره کننده مشترک دولت و احزاب و شخصیتهای مطرح و اثر گذار سیاسی را معرفی نمود که ترکیب این هیأت طرف تائید امریکا، ناتو و اتحادیه اروپا نیز قرار گرفت. با معرفی این هیأت مشترک دولت و احزاب و شخصیتهای مطرح و اثر گذار سیاسی آمادگی خود را برای آغاز مذاکرات بین الافغانی صلح اعلام نمودند.

17. ما معتقدیم که طالبان صلاحیت رد هیأت جانب مقابل خود را ندارند. این اصل را جامعه بین المللی تأیید کرده است.

دوم- پیشنهادات

18. توصیه ما آن است که طالبان نباید فکر کنند با امضای موافقتنامه قطر جنگ را برده اند و با انکار از موجودیت دولت افغانستان، آنچه باقیمانده صرف توافق با چند تنظیم سابقه جهادی برای اشتراک در دولت آینده امارت اسلامی طالبان میباشد. اینگونه طرز تفکر دور از واقعیت‌های موجود و گمراه کنند برای صفوف طالبان است، راه بازگشت را مسدود نموده و کمکی به روند صلح نمیکند.

19. با توجه به آنکه ایالات متحده امریکا، ناتو، اتحادیه اروپا و تمام همسایگان افغانستان منجمله دولتهای چین، هندوستان، پاکستان، ایران، ترکمنستان، ازبکستان و روسیه، استرالیا و اتحادیه اروپا پیروزی اشرف غنی را در انتخابات اخیر ریاست جمهوری برسمیت شناخته و به ایشان تبریک گفته اند؛

20. ما معتقدیم که موجودیت دولت جمهوری اسلامی افغانستان یک واقعیت بین المللی است که این مطلب را امیر قطر به نمایندگان طالبان در زمان امضای موافقتنامه قطر نیز یادآوری کرده است. جامعه جهانی به صدها بلایون دالر بالای آن در نرزه سال گذشته سرمایه‌گذاری نموده است.

21. بنابر آن با استفاده از فرصتی که امضای موافقتنامه قطر برای رسیدن به صلح فراهم نموده است زمان برداشتن گامهای عملی در جهت پیشبرد روند صلح و برگشت ناپذیر نمودن این روند فرا رسیده است.

22. پیشنهاد میکنیم که برای آوردن صلح به افغانستان، که آرمان تمام مردم افغانستان است، طالبان انعطافیت لازم را نشان داده برخورد ایشان در مورد دولت افغانستان، با حفظ مخالفت‌های خود، سازنده، دیپلماتیک و پراگماتیک باشد.

23. ما معتقدیم که در حقیقت ابعاد مربوط به شرایط خروج امریکا و ناتو از افغانستان میان امریکا و طالبان توافق گردیده و حالا ابعاد داخلی معضله که شامل رسیدن به یک توافق سیاسی بین الافغانی میباشد باید مورد بحث نمایندگان طالبان با هیأت مشترک دولت، احزاب و چهره های سیاسی و تنظیمهای جهادی سابق قرار بگیرد.

24. حالا وقت آن است که طالبان نیز آمادگی خود را برای آغاز مذاکرات صلح بدون قید و شرط نشان دهند.

25. اگر طالبان خواهان شمولیت هواخواهان خود در مذاکرات صلح هستند؛ که بدون شک شامل جوانان، معلمین، استادان پوهنتون، زنان، داکتران طب، انجیران، علمای حقوق، سیاست و اقتصاد و غیره اند، از تعداد ملاها در هیأت خود کم نموده به عوض آنها یکتعداد نمایندگان این قشرها را شامل سازند.

26. با گذشت بیش از چهل روز از امضای موافقتنامه قطر واضح گردید که پافشاری طالبان بالای آزادی بدون قید و شرط و یکباره گی پنجهزار زندانی آنها که در زندانهای دولت بسر میبرند غیر عملی میباشد. به یقین که مشروط ساختن شروع مذاکرات صلح به آزادی این زندانیان در ده روز بعد از امضای موافقتنامه قطر بدون توافق بالای آتش بس یک تعهد قابل تطبیق نبوده زیرا آزادی زندانیها مربوط دولت جمهوری اسلامی افغانستان میباشد.

27. واضح است که آزادی بدون قید و شرط و یکباره گی پنجهزار زندانی طالبان در شرایطیکه امریکاییان قوای خود را از افغانستان خارج کنند اما طالبان همچنان به حملات خود بالای پوستانه های امنیتی دولت ادامه دهند خطرات جدی امنیتی را برای دولت فراهم میکند.

28. ما امضاً کنندگان این پیشنهادات از پروگرام آزادی زندانیان جانبین که در جریان مذاکرات بین الافغانی بالای آن توافق صورت بگیرد حمایت میکنیم.
29. ما همچنان معتقدیم که اهداف مذاکرات بین الافغانی صلح باید میان جانبین واضح گردد.
30. این مذاکرات را نباید فرصتی برای تشکیل مجدد امارت اسلامی طالبان و بدست آوردن اهدافی از راه دیپلماسی دانست که در جبهه جنگ در حصول آنها موفق نشدند. بالای این موضوع در فیصله نامه شورای امنیت ملل متحد به ارتباط موافقتنامه قطر نیز تأکید شده است.
31. باید قبول کرد که بعد از ملیاردها دالر سرمایه گذاری جامعه جهانی در افغانستان در طول نژده سال گذشته و با توجه به پیشرفتهای حاصله در این راه احیاً دوباره یک دولت دیکتاتوری ضد تمدن، ضد معارف، ضد زنان و ضد پیشرفت و ترقی مذهبی هرگز در افغانستان عملی شدنی نیست.
32. طالبان مانند سایر اقشار جامعه حق دارند در صلح و امنیت کامل در حیات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور در یک نظام جمهوری اسلامی بطور مساویانه با سایر اقشار جامعه سهیم باشند.
33. به نظر ما امضاً کنندگان این پیشنهاد، اهداف مذاکرات صلح عبارت از ختم جنگ، تأمین صلح و فراهم آوری امکانات اشتراک همه اقشار جامعه افغانی بشمول طالبان در حیات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور در یک نظام جمهوری اسلامی میباشد.
34. پافشاری بالای تشکیل یک دولت اسلامی بدون تعریف واضح و بدون ابهام اصول دولرداری، اهداف اجتماعی، حقوق سیاسی مردم، نظام قانونگذاری، نظام قضایی و غیره برای مردم افغانستان قابل قبول نیست.
35. پیشنهاد میکنیم که هدف بنیادی جانبین مذاکرات بین الافغانی صلح توافق بالای یک نظام جمهوری اسلامی در افغانستان مانند سایر ممالک متمدن اسلامی امروزی چون پاکستان، اندونیزیا، مالیزیا، و ترکیه، و غیره باشد؛
36. به نظر ما یک نظام متمدن جمهوری اسلامی بالای اصول انتخاب زعامت دولت و حکومت توسط آرای مردم، سیستم پارلمانی انتخابی، نظام قضائی مدنی، تضمین قانونی عدالت اجتماعی و تضمین حقوق و آزادیهای اتباع کشور بشمول تضمین حقوق مساویانه زنان کشور در حیات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور استوار خواهد بود.
37. ما معتقدیم که در چنین یک نظام متمدن جمهوری اسلامی وظیفه دولت استفاده از مزایای تمدن و ترقی معاصر و آینده جهان، بهبود سطح و شرایط زندگی مادی و معنوی مردم افغانستان از وظایف نظام دولتی میباشد.
38. با توجه به مواد فوق از تمام جوانب زیدخل مذاکرات بین الافغانی تقاضا مینماییم تا با در نظر داشت مسئولیت تاریخی خویش از فرصت های بدست آمده در راه ختم جنگ، تأمین صلح و ایجاد یک نظام دولتی اسلامی مترقی و عادلانه در افغانستان اقدام نمایند.

توافق صلح امریکا با طالبان

نمایندگان ایالات متحده (زلمی خلیل زاد) و طالبان (ملا عبدالغنی برادر) به تاریخ ۲۹ فبروری 2020م (۱۰ حوت ۱۳۹۸) توافقنامه صلح را بعد از نزدیک به دوسال مذاکره در قطر امضا کردند که به گفته مقامهای امریکایی زمینه خروج کامل قوای خارجی را از افغانستان و زمینه مذاکرات بین الافغانی را فراهم کرده می‌تواند. همزمان با امضای توافقنامه میان امریکا و طالبان در قطر، مارک اسپر، وزیر دفاع ایالات متحده و محمد اشرف غنی، رئیس جمهور افغانستان

اعلاميه مشترکي را صادر کردند که در آن بر ادامه حمايت امريکا از افغانستان، به خصوص نيروهای امنيتي و دفاعي افغان تاکيد شده است.

با گذشت چهل روز از امضای اين موافقتنامه، حالا به تدريج واضح ميگردد که زلمي خليلزاد با وعده چرب اعطای جايزه صلح نوبل برای دونالد ترامپ نگرانيها و مخالفتهاي هفت ماه قبل او را در مورد اين توافق بر طرف کرده است! بدون شک در صورت تحقق خروج کامل سربازان امريکايي از افغانستان و ختم طولاني ترين جنگ در تاريخ امريکا توأم با آوردن صلح در افغانستان و ايجاد یک دولت همه شمول با اشتراک طالبان در افغانستان به رهبري و ابتکار دولت امريکا تحت زعامت دونالد ترامپ، تمام شرايط لازمه اعطای جايزه صلح نوبل را تکميل خواهد کرد. اما خلاها و نواقص توافق قطر و فرضيه های غلط امريکاييه، پاکستانيه و طالبان نشان داد که آرزوی گرفتن جايزه صلح نوبل توسط دونالد ترمپ به اين زوديهها ميسر نيست و دونالد ترامپ بايد انتظار بکشد.

موقف دولت بعد از انتخابات

حقيقت آن است که انتخابات تکميل شد و اشرف غني به حيث رييس جمهور منتخب مطابق احکام قانون اساسي توسط رييس کميسيون انتخابات اعلام گرديد و مراسم تحليف انجام شد که رييس ولسي جرگه، رييس مشرانو جرگه، قاضي القضاات و اعضای ستره محکمه، دپلوماتهاي خارجي بشمول نماينده رييس جمهور امريکا و قوماندان قوای ناتو در افغانستان در مراسم تحليف اشتراک داشتند.

اين که انتقال قدرت بر خلاف خواسته های امريکا، پاکستان، طالبان، حامد کرزي و همفکران داخلي او و يکتعداد ديگر به رئيس جمهور انتخابي مطابق به احکام قانون اساسي از مجرای دموکراسي صورت گرفت نه از طريق معاملات پشت پرده و تحميلي مانند دولت موقت و يا ادامه حکومت وحدت ملی، مطابق منافع ملی کشور است. به اين صورت تماميت نظام محفوظ و احترام شد. عبدالله و گروهش با اجرای مراسم تمردي تحليف جعلی خلاف قانون خود را در معرض تعقيب عدلی به جرم خيانت ملی قرار داده خواسته يا ناخواسته در جهت منافع استراتژیک طالبان و پاکستان در مخالفت با حکومت افغانستان و تضعيف ان قرار گرفته اند.

در بالا نوشتيم که انتقال قدرت به حکومت بعدی با تکميل روند انتخابات سال 2019م بر خلاف خواسته های امريکا و ديگران مطابق به احکام قانون اساسي از مجرای دموکراسي صورت گرفت نه از طريق معاملات پشت پرده و تحميلي مانند دولت موقت و يا ادامه حکومت وحدت ملی. متأسفانه طوریکه وقایع اخير نشان داد باوجودیکه امريکا ناگذير به قبولی نتيجه رسمي اعلان شده انتخابات گرديد و در مراسم تحليف اشرف غني اشتراک کرد و با تشکيل دولت موازی مخالفت نمود اما در عين زمان به عوض مشوره دادن به قبولی نتيجه انتخابات به عبدالله با تعقيب یک سياست دوگانه با تاکيد بر ايجاد یک دولت همه شمول به معنی شراکت عبدالله در قدرت اجرائي غير مستقيم به تشويق عبدالله برای عدم پذيرش نتيجه رسمي انتخابات پرداخت. هدف از اين سياست چيزی به جز تجديد و ادامه حکومت مريض، ضعيف و غير موثر وحدت ملی سابقه نميباشد تا بخصوص بعد از امضای موافقتنامه قطر بين امريکا و طالبان به نمايندگی و ادامه سياست خارجي امريکا در کابل در جهت منافع استراتژیک امريکا عمل نمايد. اما موضعگيريهای ملی گرايانه رييس جمهور اشرف غني در قبال آزادی زندانيان طالبان، هيأت مذاکره کننده با طالبان و اهداف مذاکرات صلح نشان داد که منافع ملی مردم افغانستان با اهداف استراتژیک امريکا در منطقه هماهنگی کامل ندارند.

با تکميل مراسم تحليف رييس جمهور، که با شناخت گسترده بين المللی بدرقه گرديد، و با اعلان رييس و اعضايات تيم مذاکره کننده مشترک دولت و احزاب و شخصيتهاي مطرح اثر گذار سياسی، دولت افغانستان در موقف مستحکم برای مذاکرات صلح با طالبان قرار گرفته است. تائيد امريکا، اتحاديه اروپا و حتی عبدالله از هيات مذاکره دولت عمل درست در جهت منافع ملی تمام مردم و گروههايی است که در نزده سال گذشته در زیر چتر قانون اساسی از مزايای آن استفاده کرده اند و مورد غضب طالبان قرار داشتند. **حالا توپ صلح در ميدان طالبان است** و طالبان چاره بجز مذاکره با هيات دولت ندارند!

پافشاری طالبان از یکطرف بالای آزادی بدون قيد و شرط پنجهزار زندانی آنها که در زندانهای دولت بسر ميبرند و از جانب ديگر مخالفت غير اصولی با آغاز مذاکرات بين الافغانی با هيات معرفی شده دولت و احزاب سياسی تنها و تنها به تجريد مزيد طالبان در صحنه بين المللی می انجامد.

نواقص، مشکلات و پيامدهای توافق قطر

از امضای موافقتنامه قطر ديري نگذشت که خلاها و نواقص و فرضيه های غلط امريکاييهها، پاکستانيهها و طالبان نشان داد که آرزوی گرفتن جايزه صلح نوبل توسط دونالد ترمپ به اين زوديهها ميسر نيست و دونالد ترامپ بايد انتظار بکشد.

امريکا از اين جهت خشمگين است. وزير خارجه امريکا به کابل آمد و بعد از شکست مأموريتش در کابل به تهديد متوسل شد که دو ميليارد دالر از کمکهايش را به افغانستان قطع ميکند. بعداً گفت بالای هم پيمانهای غريبی خود هم فشار خواهد آورد تا آنها هم کمکهای خود را تقليل دهند. پاسخ رييس جمهور اشرف غنی صرفه جویی در مصارف دولتی و آمادگی قبلی دولت برای جبران اين تقليل کمکها بود. اين پاسخ امريکا را بيشتر خشمگين ساخت و وزير خارجه مايک پومپيو تهديد کرد که امريکا تمام سربازان خود را زودتر از معياد توافق با طالبان بيرون خواهد کرد. پاسخ امرالله صالح معاون اول رياست جمهوری در جريان مصاحبه در تلویزيون يك آن بود که در صورت قطع کمک دنيا "نه دریای پنجشير خشک می شود و نه هم دریای هلمند و نه هم کمر کوه هندوکش می شکند". (نهم اپريل 2020م)

با امضای موافقتنامه قطر طالبان و حاميان آنها فکر ميکنند جنگ را برده اند و با انکار از موجوديت دولت افغانستان، آنچه باقيمانده صرف توافق با چند گروه جهادی برای اشتراک در دولت امارت اسلامی طالبان میباشد. به حساب عباس ستانکزئی "حکومتی در افغانستان وجود ندارد ما با نمايندگان واقعی مردم افغانستان مذاکره خواهيم کرد (اول مارچ)". يقيناً با اين طرز تفکر صلح ناممکن است! در حالیکه هيچ تغييری در بيلانس نظامی صورت نگرفته حتی با خروج امريکاييهها جنگ بين طالبان و قوای مسلح دولت افغانستان جريان خواهد داشت و ناگذير صلح هم بين طالبان و دولت بايد انجام يابد. هيچ مقام، شخص و گروهی بجز دولت نمیتواند شرايط صلح و مصالحه ملی با طالبان را توافق نموده و عملی سازد. در اين مورد امير قطر تميم بن حمد بن خليفه آل ثاني بتاريخ چهارم مارچ 2020 اظهار داشت که "دولت داکتر غنی دولت منتخب، مشروع و قانونی افغانستان است و من اينرا به طالبان هم گفتم!"

تناقض بين توافقنامه ای که در قطر امضا شد و اعلاميه مشترکی که از کابل صادر شد یکی از علل کندی در اجرای مفاد اين توافق بين امريکا و طالبان میباشد.

در حالیکه زلمي خليلزاد به طالبان در توافقنامه قطر وعده ميدهد که پنجهزار زندانی آنها در مدت ده روز آزاد خواهند شد از حدود صلاحيتهاي خود و صلاحيتهاي دولت امريکا در قبال

افغانستان عدول ميکند. رييس جمهور غني گفت که موضوع رهايي زندانيان طالبان، از صلاحيت هاي دولت افغانستان بوده و در مذاکرات بين الافغاني مي توان روي آن بحث کرد. تاماس وست مشاور پيشين جو بايدن بتاريخ چهارم مارچ 2020 اظهار داشت که موضع رييس جمهور غني در خصوص حفظ حق مذاکره روي رهايي زندانيان در گفتگوهاي صلح با طالبان عاقلانه است. "اين یک اهرم فشار حکومت افغانستان بر طالبان در مساله صلح است و کاملاً او (غني) حق دارد تا اين مساله را مطرح کند." به گفته حمداالله محب مشاور امنيت ملي دولت موضوع آزادي زندانيان طالبان یک موضوع مهم و خطر مهم امنيتي برای دولت افغانستان است. در موضوع آزادي زندانيان وزير خارجه امريکا مايک پومپيو حرف هاي اشرف غني را که گفت اين موضوع به دولت افغانستان مربوط است رد نکرد اما گفت هرکس ميخواهد در اين شرايط توجه را بخود جلب کند. او صرف متن توافقنامه را تکرار کرد که امريکا با جوانب زيدخل برای رهايي زندانيان بخاطر اعتماد سازي کار ميکند و اين همان چيزي بود که غني در مصاحبه خود بالاي آن تاکيد کرد که کدام تعهد موجود نيست.

بنظر ميرسد که اختلاف کاربرد کلمات راه گنجشک را برای آبا ورزیدن طالبان از مذاکره با نمايندگان رسمي دولت باز گذاشته است! در اعلاميه دولت افغانستان با امريکا گفته ميشود: "...توافقنامه بين ايالات متحده و طالبان راه را برای مذاکرات مستقيم بين جمهوري اسلامي افغانستان و طالبان بالاي یک توافق سياسي و آتشبس دائمي و جامع هوار مي سازد. جمهوري اسلامي افغانستان یک بار ديگر آمادگي خویش را برای اشتراک در چنين مذاکرات و توافق روي آتشبس با طالبان اعلام مي دارد"

در توافقنامه طالبان با امريکا گفته ميشود: به موجب اين موافقتنامه "امارت اسلامي طالبان که توسط ايالات متحده به عنوان یک دولت شناخته نمي شود و به نام طالبان شناخته مي شود مذاکرات بين الافغاني را با طرف هاي افغان در ۱۰ مارچ ۲۰۲۰ مطابق ۱۵ رجب ۱۴۴۱ هجري قمری و ۲۰ حوت ۱۳۹۸ هجري شمسي شروع خواهد کرد. آتشبس دائمي و جامع یک موضوع آجنداي گفت و گو و مذاکرات بين الافغاني خواهد بود. شرکت کنندگان مذاکرات بين الافغاني در مورد تاريخ و چگونگي آتشبس دائمي و فراگير، از جمله ميکانيزم هاي اجرايي بحث خواهند کرد که همراه با تکميل و توافق در مورد نقشه راه سياسي آينده افغانستان اعلام خواهد شد. بنظر ميرسد که جملات "مذاکرات مستقيم بين جمهوري اسلامي افغانستان و طالبان" با "مذاکرات بين الافغاني ... با طرف هاي افغان" باهم مطابقت ندارند و امريکا (خليلزاد) از دو زبان متفاوت با دولت و طالبان کار گرفته است. اين اختلاف راه گنجشک را برای آبا ورزیدن طالبان با نمايندگان رسمي دولت باز گذاشته است! بيجهت نيست که به اين ارتباط عباس ستانکزي نماينده طالبان بعد از امضاي توافقنامه با امريکا اظهار داشت "حکومتي در افغانستان وجود ندارد و ما با نمايندگان واقعي مردم افغانستان مذاکره خواهيم کرد."

ديري نه گذشت که تعبيرهاي متفاوت در مورد توافق صلح بين طالبان و قواي امريکايي مستقر در افغانستان نيز رونما گرديد. درحاليکه عباس ستانکزي بتاريخ دوم مارچ اظهار داشت که "جنگ با امريکايي متوقف شده و جنگ با نيروهاي دفاعي و امنيتي افغانستان ادامه دارد." اما بزودي معلوم شد که قواي امريکايي با حمايت هوايي به کمک همرزمان افغاني خود شتافته اند. در پاسخ به احتجاج طالبان که گفته بودند آنها حملات خود را محدود به پوسه هاي دور افتاده دولت کرده اند، در اين مورد یک قوماندان امريکايي در افغانستان اعلام کرد که در صورت ادامه حملات طالبان بالاي پوسه هاي قواي امنيتي دولت افغانستان آنها به کمک قواي امنيتي خواهند شتافت.

حسين حقاني، سفير پيشين پاكستان در واشنگتن دي سي مي گويد كه توافقنامه امريكا با طالبان يك "معامله بد" است. (صدای امريكا ۱۴ حوت ۱۳۹۸) به گفته وي افزون بر اينكه هر دو طرف معامله از آن تفسير متفاوت دارند، مشكل پاكستان در اين توافق حل نشده است. آقای حقاني مي گويد كه هرچند ايالات متحده اين توافق را "معامله صلح" به جهان معرفي كرده است، طالبان آن را "معامله خروج امريكا از افغانستان" مي دانند و فكر مي كنند كه همه را شكست داده و اکنون دوباره به قدرت رسيده و خواست هاي شان را اعمال مي كنند.

به همين منوال راکيش سود، سفير پيشين هند در افغانستان مي گويد كه توافقنامه كه اخيراً بين امريكا و طالبان امضا شد، يك توافقنامه صلح نه بلكه توافقنامه خروج سربازان امريكايي از افغانستان است. (صدای امريكا، ۱۴ حوت ۱۳۹۸ هجري شمسي)

آقای سود در مصاحبه با صدای امريكا گفت: "اين توافقنامه از چهار عنصر مندرج در آن، تنها به صراحت روي جدول زماني دو عنصر آن بحث مي كند كه به خروج سربازان امريكايي و ساير سربازان خارجي از افغانستان و همچنين روي ضمانت طالبان كه آنان در ساحات تحت كنترول شان به سازمان هاي بين المللي دهشت افگن چون القاعده پناه نمي دهند، ربط مي گيرد."

اين دپلومات هندی با تاكيد بر اهميت استقرار آتش بس پايدار و جامع در افغانستان مي گويد كه در توافقنامه هاي كه بين امريكا و طالبان امضا شده است، بحث آتش بس را به مذاكرات بين الافغاني واگذار كرده است، تا اينكه ضمانت هاي قاطع در اين مورد از طالبان گرفته باشد.

آقای سود مي گويد كه بين توافقنامه هاي كه در قطر امضا شد و اعلاميه مشتركي كه از كابل صادر شد تناقض وجود دارد. او گفت: "زماني شاهد بروز اين تناقض بوديم كه رييس جمهور غني گفت كه موضوع رهايي زندانيان طالبان، از صلاحيت هاي دولت افغانستان بوده و در مذاكرات بين الافغاني مي توان روي آن بحث كرد."

راكيش سود كه از سال ۲۰۰۵ تا سال ۲۰۰۸ ميلادي به حيث سفير هند در كابل كار كرده است، همچنين گفت كه گروه طالبان تا كنون از آرمان خود براي اعاده امارت خود خوانده اين گروه در افغانستان دست نكشيده است.

به اين ارتباط لئونيد ايواشف رئيس آكادمي مطالعات ژئوپوليتيك روسيه در يك مصاحبه با خبرگذاري ايرنای ايراني (3 مارچ 2020م) به امضای توافقنامه صلح بين امريكا و گروه طالبان اشاره كرد و آن را نشانه ديگري از حمايت واشنگتن از تروريسم و دورويي اين کشور خواند.

به گزارش اين خبرگزاري، لئونيد ايواشف گفته: گروه طالبان بارها با اعمال خود ثابت كرده است كه يك گروه تروريستي بوده و هزاران نفر از مردم افغانستان و سربازان و مقام هاي دولتي اين کشور به دست طالبان كشته شده اند. وي افزود: سران گروه طالبان هيچگاه از اعمال خود ابراز ندامت نكرده و نگفته اند كه شيوه هاي تروريستي را كنار مي گذارند و از نظر جامعه جهاني اين گروه تروريستي است.

ايواشف اظهار داشت: امضای توافقنامه صلح با گروه طالبان يك بار ديگر نشان داد كه امريكا تروريست ها را به خوب و بد تقسيم مي كند و با گروه هاي تروريستي كه در طبقه بندي گروه شرور قرار مي گيرد مبارزه مي كند و با بقيه ماشاات و همكاري مي كند.

رئيس آكادمي مطالعات ژئوپوليتيك روسيه معتقد است كه به احتمال زياد امريكا از گروه طالبان براي نيل به اهداف ژئوپوليتيك خود استفاده مي كند. وي در اين مورد گفت كه احتمال آن وجود

دارد که آمريکا قصد آن داشته باشد که گروه طالبان که وارد دولت جديد افغانستان می‌شود، سياست‌های این دولت را عليه ايران و روسيه و احتمالا چین خصمانه کند. به گفته ايواشف، گروه طالبان ممکن است که در طرح‌هایی برای بی‌ثبات کردن آسیای مرکزی نیز بطور پنهانی شرکت کند. موصوف اظهار داشته که بر هیچکس پوشیده نیست که آمريکا می‌خواهد منطقه آسیای مرکزی را که در مجاورت روسيه قرار گرفته بی‌ثبات کند و راه‌های مختلف برای رسیدن به این هدف را بررسی می‌کند. به نظر او نزدیک‌شدن گروه طالبان به واشنگتن امکان کمک این گروه را در اجرای طرح بی‌ثبات سازی در آسیای مرکزی فراهم می‌کند.

ايواشف بر این باور است که در شرایط جديد پس از امضای موافقت‌نامه صلح بين گروه طالبان و آمريکا باید کشورهای منطقه مراقب باشند و تحرکات این گروه و نیز گروه تروریستی داعش که به افغانستان نفوذ کرده است و برای بی‌ثبات کردن مناطق همجوار افغانستان تلاش می‌کند، را زیر نظر داشته باشند.

نشر این مصاحبه توسط خبرگزاری ایرنا نگرانی‌های مشترک روسيه و ايران را از توافق صلح امريکا با طالبان نشان می‌دهد.

مذاکرات بين الافغانی صلح

بالای تعریف مذاکرات بين الافغانی میان طالبان و دولت افغانستان اختلاف نظر وجود دارد. طالبان دولت افغانستان را برسمیت نشناخته آنرا اداره کابل نامیده که حاضر نیستند با آن داخل مذاکره شوند. برای طالبان مذاکرات بين الافغانی میان هیأت امارت اسلامی و هیأت‌های احزاب و تنظیم‌های سیاسی و شخصیت‌های مطرح مانند حامد کرزی و نمایندگان اداره کابل در استقلالیت هر گروه صورت خواهد گرفت. آنها از معرفی یک هیأت مشترک نمایندگان دولت و احزاب و تنظیم‌های سیاسی و شخصیت‌های مطرح تحت ریاست معصوم ستانکزئی رییس سابقه امنیت دولتی و نماینده دولت راضی نیستند.

هیأت مذاکره کننده که از طرف دولت معرفی شده بعد از مشوره‌های گسترده با اقشار مختلف و تنظیم‌های جهادی و احزاب و گروه‌های مدنی و باشمولیت نمایندگان آنها تشکیل شده است. این هیأت از نظر امريکا که یک جانب توافق با طالبان است همه شمول بوده و میتواند با طالبان مذاکرات "بين الافغانی" را انجام دهد. این گروه‌ها در نزده سال گذشته تحت حمایت قانون اساسی و با استفاده از امتیازات آن در کشور فعالیت داشته و از جانب طالبان بدیده دشمن با آنها برخورد صورت گرفته است و حالا در یک جبهه متحد با دولت برای مذاکره با طالبان برای تأمین صلح و فراهم آوری امکانات اشتراک طالبان در حیات اجتماعی و سیاسی کشور آماده می‌باشند. بنا بر این موضع دولت به عنوان نماینده مشروع، رسمی و انعکاس دهنده دیدگاه‌ها و نظریات مجموعه‌های داخل نظام از قبیل گروه‌های قومی، احزاب سیاسی، نهادهای مدنی و اقشار آسیب پذیر نظیر زنان، اقلیت‌ها و قربانیان جنگ، محسوب گردیده مکلف است ضمن پیشبرد روند صلح و تعامل سازنده حساسیت‌ها و نگرانی‌های اصلی این مجموعه‌ها را در نظر بگیرد. طالبان صلاحیت ویتوی هیأت جانب مقابل خود را ندارند. این اصل را جامعه بین‌المللی تأیید کرده است.

مطابق این طرز دید اگر طالبان خواهان شمولیت هواخواهان خود در داخل و خارج کشور که بدون شک شامل جوانان، معلمان، استادان پوهنتون، زنان، داکتران طب، انجیران، علمای حقوق، سياست و اقتصاد و غیره اند در مذاکرات صلح هستند، از تعداد ملاها در هیأت خود کم نموده به عوض آنها یکتعداد نمایندگان این قشرها را شامل ساخته نکوشند هواخواهان خود را شامل هیأت مشترک دولت و احزاب کنند.

در اهداف مذاکرات بين الافغانی نیز میان طالبان و دولت اختلاف نظر موجود است. در حالیکه تأمین صلح و فراهم آوری امکانات اشتراک طالبان در حیات اجتماعی و سیاسی کشور هدف هیأت دولتی را تشکیل میدهد، برای طالبان به عنوان نیروی فاتح که گویا توانسته است امریکا و دیگر متحدانش را وادار به خروج کند، یگانه جریان با برنامه و مقتدر به شمار خواهد رفت که نظام سیاسی آینده را تشکیل داده و رهبری آن را به دست بگیرد. در این فرض، طالبان تضمین می‌کند که خطری از افغانستان متوجه منافع امریکا نگردد و با درک تغییرات عمیق فرهنگی و سیاسی پیش آمده در کشور در طی ۱۹ سال گذشته و خاطره تلخ مردم از تجربه حکومتداری آن ها در دهه ۹۰ میلادی، تلاش می‌کنند که انعطاف‌پذیری، تحول نسبی فکری و آمادگی بیشتری را برای مشارکت دیگر جریان‌ها و اقوام در اداره کشور از خود نشان دهند. اما با توجه به مبانی فکری طالبان مشارکت دیگران و تحول فکری طالبان صرفاً جنبه سمبولیک خواهد داشت. بنابر آن مشکل بودن و طولانی بودن روند مذاکرات را به فرض اینکه آغاز شود از همین نکات میتوان درک کرد.

بجز از راه مذاکره میان طالبان و دولت هیچ راه دیگری به تفاهم، آتش بس و صلح نمی‌انجامد! باید دانست که صلح تنها زمانی ممکن است که طالبان قبول کنند امارت اسلامی آنها دوباره احیا شدنی نیست بلکه برای اشتراک و ایجاد یک دولت مدرن جمهوری اسلامی امروزی شبیه اندونیزیا، ترکیه و مالیزیا که در آن حقوق اساسی مردم بشمول حقوق زنان محفوظ باشد با دولت داخل مذاکره جدی گردند.

بر همین اساس به مذاکرات قریب الوقوع صلح نباید مانند کنفرانس بن سال ۲۰۰۱ برخورد کرد. نباید کشور را بی دولت دانسته و نقش دولت افغانستان را مطابق نظر طالبان در سطح یک تنظیم سیاسی محدود کرده مشروعیت آنرا مورد سوال قرار داد. اینکه در توافق میان امریکا و طالبان از کدام زبان استفاده شده دولت افغانستان را مکلف و مقید به اجرای آن نمیسازد. توافق آن دو جانب صرف در محدوده موجودیت و ختم ماموریت قوای خارجی اعتبار دارد.

اگر این مذاکرات فرصتی برای تشکیل مجدد امارت اسلامی طالبان و ایجاد یک دولت تحت الحمایه پاکستان باشد این یک فرصت نبوده بلکه پیروزی طالبان و پاکستان از راه دیپلماسی در بدست آوردن اهدافی است که در جبهه جنگ موفق نشدند.

دولت افغانستان مجبور نیست مذاکرات صلح را تحت قواعد و چوکات طرح شده طالبان، پاکستان و یا حتی امریکا انجام دهد. ابعاد مربوط به شرایط خروج امریکا و ناتو میان امریکا و طالبان توافق گردیده و حالا ابعاد داخلی معضله مورد بحث طالبان با هیأت دولت و احزاب سیاسی قرار میگیرد.

تعدادی اوضاع امروزی را با شرایط سقوط دولت نجیب الله مقایسه میکنند، در حالیکه این مقایسه سطحی و بدون پایه است. دولت نجیب الله در شرایط بی تفاوتی جامعه افغانی و جهانی بشمول اتحاد شوروی سابق و خشکین منابع مالی دولت پسا اتحاد شوروی در افغانستان محکوم به زوال بود. دولت اشرف غنی با این شرایط مواجه نیست. دولت او هنوز هم از حمایت گسترده جامعه افغانی و جامعه جهانی برخوردار میباشد.

بعضی ها عواقب خروج امریکا از افغانستان را با تجربه حاصله از ویتنام مقایسه نموده میگویند خروج امریکا به تبارز یک کشور مدرن امروزی ویتنام انجامید که در ساحه داخلی ویتنام را به یک کشور مترقی و رو به انکشاف مبدل ساخته و در جامعه بین المللی به مثابه یک کشور مسئول عمل مینماید.

اين مفسرين فراموش ميکنند که افغانستان ويتنام نيست و ملا هيبت الله و شرکاي او هيچ شباهتي با هوچي من ندارند. هوچيمن تحصيل يافته مسکو و پاریس بود به تمدن و مدرنيته عقیده داشت و حزب او ويتنام پیشرفته امروزي را طراحی و عملی کرد در حالیکه ملا هيبت الله و ملا برادر فارغان مدارس دینی قرون وسطایی سلفی پاکستانی به هيچ پديده مدرنيتی تمدن جهان و هيچ اصل حقوق بشر و موازين دولتمداری عصر حاضر معتقد نميباشند. حتی از همين امروز طالبان پاکستانی به حمايت طالبان افغان برای ايجاد یک پاکستان طالبانی چشم دوخته اند. ماری را که برای گزیدن ديگران پرورش داده اند روزی به یک افعی بزرگی مبدل ميشود که صاحب خود را می بلعد!

مذاکرات صلح هنوز آغاز نشده است و اختلاف نظرهای اساسی بالای شکل، عمل و اهداف نظام سیاسی آینده افغانستان هنوز در ميز مذاکرات طرفین مطرح نشده اند. ما هنوز در خَم یک کوجه ایم. به نظر ميرسد که آقای دونالد ترمپ برای حصول جایزه صلح نوبل باید بیشتر انتظار بکشد.

در اين شرایط در حالیکه دولت هیأت مذاکره خود و احزاب را با توافق احزاب و مهره های سیاسی معرفی کرده و همچنین در پرنسیب به آزادی پنجهزار زندانی طالبان همزمان با مذاکرات صلح توافق نموده حالا توپ صلح در میدان طالبان قرار دارد.

بخش چهاردهم: معضله خط ديورند

پيشگفتار

در اين اواخر مسئله خط ديورند دوباره سر زبان ها افتاد. يك سناتور امريكايي پيشنهاده کرده تا کمک های امریکا به افغانستان مشروط به شناخت رسمی خط ديورند از جانب افغانستان گردد. اخيرا دولت پاکستان تصميم گرفته مناطق قبائلي را ضميمه ايالت خيبر پختونخوا، که از زمان هند بریطانوی تا سال های اخير ايالت شمال غربي نام داشت، نموده و بدین طريق مناطق مذکور را رسماً ضميمه خاک پاکستان نمايد. پارلمان پاکستان اخيرا يك لايحه را تصويب کرد که طبق آن مناطق قبائلي آنطرف خط ديورند با ايالت خيبر پختونخوا منضم می شود. فاتا FATA يا فدرالی ادمسترد ترايل ايرياز¹⁸ (مناطق قبائلي) در حقيقت مناطقی اند که بر اساس معاهده ديورند اداره امور امنيتی و اداری آن را دولت هند بریطانوی به عهده گرفت بدون آنکه شامل قلمرو های هند بریطانوی گردند. بعد از ايجاد پاکستان اين مناطق از نظر حقوقی خارج قلمرو رسمی ایالات متشکله پاکستان (ایالات شامل قلمروهای هند بریطانوی سابقه) باقیماندند چون پاکستان تنها وارث قلمروهای مربوطه هند بریطانوی گردید اما اداره اين مناطق توسط دولت فدرال پاکستان مانند زمان استعمار بریتانیا همچنان ادامه یافت.

در آنطرف خط ديورند اعضای حزب جمعيت علمای اسلام به رهبری مولانا فضل الرحمن و حزب پشتونخوا ملی عوامی به رهبری محمود خان اچکزی از اشتراک در نشست پارلمان پاکستان خود داری کردند. وزارت سرحدات اقوام و قبایل افغانستان انضمام مناطق قبایل به ايالت خيبر پختونخوا پاکستان را اقدام یکجانبه خوانده رد کرد. طبق اخبار نشر شده معين وزارت اقوام و قبایل افغانستان به رادیو آزادی گفت که اسلام آباد در اين اقدام خود نظر مردم قبایل را نگرفته و ضمن تلاش های خود برای به رسمیت شناسی خط ديورند گام برداشته است. محمد يعقوب احمدزی شب گذشته به رادیو آزادی گفت که اسلام آباد باید درمورد سرنوشت قبایل طبق پروتوکول با حکومت افغانستان مشوره می کرد. موصوف اظهار داشت "موقف ما اين است که به اقوام و قبایل حق داده شود. اين اقوام نمی خواهند که سیستم خود را با پختونخوا شریک سازند، یا به مناطق ایشان اردو یا پولیس بیايد. آن ها می خواهند که با سیستم سابق خود که قبایل آزاد اند آزادی خود را حفظ کنند".

يکبار ديگر نظريات متضاد در باره خط ديورند و موقف امروزی آن موضوع داغ تفسير های سياسی رسانه ها در افغانستان گردید. در اين مقاله کوشش بعمل می آيد برای روشنی اذهان عامه موضوع برويت اسناد بصورت عینی مورد بررسی قرار بگيرد.

برخی از برداشت ها و سوالاتی را که در مورد معاهده ديورند دوستان فيسبوکی طرح کرده اند چنين می توان جمع بندی کرد:

- در زمان حکمرانی عبدالرحمن خان، افغانستان یک کشور آزاد و مستقل نبود. ايا حکام یک کشور اشغال شده صلاحيت قانونی امضای قرار داد مانند موافقتنامه خط ديورند را دارند؟

¹⁸ Federally Administered Tribal Areas (FATA)

- آیا این ادعا که هدف معاهده دیورند در زمان انعقاد تعیین خط سرحدی میان افغانستان و هند بریطانوی بوده و با ایجاد دولت پاکستان به مثابه وارث قلمروهای هند بریطانوی در غرب نیم قاره هند خط دیورند اکنون سرحد شناخته شده بین المللی پاکستان و افغانستان را تشکیل می‌دهد درست است؟
- در تلویزیون‌ها اسنادی را نشان داده اند که گویا زمامداران پشتون بشمول امان‌الله خان خط دیورند را برسمیت شناخته اند، شما در این مورد چه نظر و اسناد می‌توانید ارایه کنید؟
- آیا ادعای احمد سعیدی درست است که گویا مطابق به مواد ۶۹ و ماده ۷۴ منشور سازمان ملل متحد معاهده دیورند تابع زمان است و چون بیش از صد سال از آن گذشته یک موضوع حل شده می‌باشد؟¹⁹
- برعکس فوق، آیا ادعای کسانی که می‌گویند معاهده دیورند بعد از صد سال قابل تجدید نظر است درست است؟
- موقف رسمی و غیر رسمی دولت افغانستان در مورد خط دیورند چیست؟
- موقف پاکستان، رسمی و غیر رسمی، در مورد خط دیورند چیست؟
- هرگاه اختلاف افغانستان و پاکستان بالای خط دیورند به یک حکمیت بین المللی ارجاع شود آیا شانس پیروزی موقف افغانستان موجود است؟
- آیا به رسمیت شناختن خط دیورند می‌تواند تضمین کننده توقف مداخله پاکستان در افغانستان باشد؟
- آیا با به رسمیت شناختن خط دیورند وسیله یک فشار بر دولت پاکستان را از دست خواهیم داد؟
- آیا طرح کنندگان موضوع خط دیورند، واقعا به این عقیده اند که به رسمیت شناختن این خط حلال مشکلات موجود در کشور است؟ یا اینکه در زیرکانه آن‌ها نیم کاسه قرار دارد؟
- آیا "فتوای حقوقی"، ساخته آقای غلام محمد محمدی، شخصیت تنظیمی شورای نظار، در مورد خط فرضی دیورند، که به نفع پاکستان صادر نمودند، به مثابه "خیانت ملی" تلقی نمی‌گردد؟
- موضوع معاهده خط دیورند با مسئله شناخت حق مردمان پشتون و بلوچ آنطرف خط دیورند در تعیین سر نوشت شان چه ارتباط دارد؟
- آیا پشتون‌های پاکستانی خواهان متصرف شدن سرزمین شان توسط افغانستان هستند؟
- یکتعداد پشتون‌های آنطرف خط دیورند از موقف پاکستان در موضوع حمایت می‌کنند شما در این مورد چه می‌گویید؟
- آیا بخاطر عقد معاهده دیورند می‌توان امیر عبدالرحمن خان را وطن فروش نامید؟

در اینجا هدف از بررسی موضوع معاهده خط دیورند دانستن بهتر خود معاهده دیورند و موقف

¹⁹ CHAPTER X: THE ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL -Article 69: The Economic and Social Council shall invite any Member of the United Nations to participate, without vote, in its deliberations on any matter of particular concern to that Member.

CHAPTER XI: DECLARATION REGARDING NON-SELF-GOVERNING TERRITORIES Article 74 Members of the United Nations also agree that their policy in respect of the territories to which this Chapter applies, no less than in respect of their metropolitan areas, must be based on the general principle of good-neighbourliness, due account being taken of the interests and well-being of the rest of the world, in social, economic, and commercial matters.

موجوده آن است. در اين مقاله كوشش مي‌گردد تا جاي امكان به سوالات فوق برويت اسناد معتبر پاسخ داده شود.

سابقه تاريخي

وقتي موننتيوارت الفنستون به عدوان نمايذه سياسي استعمارگران انگليسي در سال 1809م دربار شاه شجاع پادشاه افغانستان در پايخت زمستاني او در پشاور مشرف شد تا يك معاهده اتحاد بر ضد تجاوز احتمالي ناپليون با موصوف امضاً كند قلمروهاي سلطنت كابل تا كشمير، پنجاب و سند امتداد داشت (الفنستون، گزارش سلطنت كابل و ملحقات آن در هندوستان، تارتاري و فارس²⁰). در آزمان دولت افغانستان يك تهديد بالقوه در برابر گسترش سلطه استعماري برپانيا در نيمقاره هندوستان محسوب مي‌گردد. قابل يادآوري است كه مهارجه هاي هندوستان در سالهاي اخير قرن هژدهم از زمانشاه پادشاه افغانستان طلب كمك كرده بودند و حاضر شده بودند مصارف قواي افغاني را براي بيرون راندن انگليس‌ها از هندوستان بپردازند (مراجعه شود به كتاب محمود محمود، تاريخ روابط سياسي انگليس و ايران در قرق ۱۹، چاپ تهران). از اين جهت انگليس‌ها براي تضعيف دولت افغانستان با رنجيت سنگ در پنجاب همكاري نمودند تا رنجيت سنگ يك ديوار باشد تا افغان‌ها نتوانند به مردم هند در مقابل انگليس‌ها كمك نمايند. موجوديت چنين يك ديوار به انگليس‌ها موقع داد تا اول تمامي مناطق هند جنوبي را در تحت كنترل آورده پس از آن ديوار رنجيت سنگ را كه هر دو طرف دشمن در انتظارش بودند ازبين برده خود در مقابل يك دولت ضعيف شده در كابل قرار بگيرند.

بر اين اساس از سال 1818م به بعد اول در نتيجه تجاوزات مسلحانه رنجيت سنگ (-1818 1838 م) و متعاقباً تجاوزات انگليس‌ها طي جنگ‌هاي متعدد منجمله جنگ اول افغان و انگليس (1838-1842م) و جنگ دوم افغان و انگليس (1879-1882م) مناطق و قلمروهاي دولت افغانستان در دو طرف دريای سند از طريق جنگ و تحمیل معاهدات استعماري (معاهده جمرود 1855م در زمان امير دوست محمد خان²¹ و متعاقباً معاهده گندمک 1879 م با امير محمد يعقوب خان) از پيكر افغانستان جدا گرديدند. (به اين ارتباط لازم به يادآوري است كه معاهده سه جانبه 26 جون سال 1838م شاه شجاع با رنجيت سنگ و انگليس‌ها در لاهور و توافق او در واگذاري قلمروهاي متبوعه افغانستان در پنجاب به رنجيت سنگ فاقد اعتبار است زيرا موصوف در آزمان امير و يا شاه برحال افغانستان نبود و اين توافق را به عنوان زعيم خانواده سدوزايي عقد كرده بود نه پادشاه افغانستان²²).

²⁰ موننتيوارت الفونستون، گزارش سلطنت كابل و ملحقات آن در هندوستان، تارتاري و فارس.

²¹ رنجيت را در عقب انگليس‌ها همكاري نمود تا يك ديوار باشد تا افغان‌ها نتوانند به مردم هند در مقابل انگليس‌ها كمك نمايند. مهارجه‌هاي هندوستان در سالهاي اخير قرن هژدهم از زمانشاه پادشاه افغانستان طلب كمك كرده بودند. دليل ان اين بود كه انگليس‌ها موقع يابد تا اول تمامي مناطق هند جنوبي را در تحت كنترل آورده پس از آن ديوار رنجيت سنگ را كه هر دو طرف دشمن در انتظارش است ازبين خواهد برد؛ انگليسي‌ها همين عمل را اجرا كردند. زماني‌كه رنجيت فوت نمود. انگليس‌ها اولاً دولت افغان را ضعيف ساختند پس از ان بالاي پنجاب حمله نموده توسط معاهده جمرود با امير دوست محمد خان پنجاب را از خاك افغان جدا كردند. سپس مناطق پشتون‌خواه امروزي را توسط معاهده ديورند در ۱۸۹۳ از خاك افغانستان جدا كردند.

²² بعد از اشغال جلال آباد، كابل و قندهار توسط قواي انگليسي در سال ۱898م استعمارگران انگليسي معاهده معروف به گندمک را بالاي امير محمد يعقوب خان كه بعد از وفات پدرش امير شيرعلي خان جانشين او شده بود تحمیل كردند. بر اساس اين معاهده ده ماده‌ای معاهده گندمک كه سر لويس كيوناري، نماينده سياسي انگليس آنرا بالاي يعقوب خان تحمیل كرده بود، انگليس‌ها علاقه كرم تا ابتدای جاجي، دره خيبر تا كناره

عقد معاهده ديورند

دلایل عقد معاهده ديورند

بعد از ختم جنگ‌های دوم افغان و انگلیس در سال 1882م مناطق زیادی از چترال در شمال تا چمن در جنوب در دست قوای متجاوز انگلیس قرار داشت که خارج از حدود قلمروهای رسمی هند بریطانوی بودند. از آنجایی که حوزه‌های نفوذ دولت‌های افغانستان و هند بریطانوی در مناطق سرحدی واضح نبودند برای جلوگیری از بروز اختلافات میان جانیین معاهده ديورند در دوازدهم نوامبر سال 1893 م میان امیر عبدالرحمن خان و سر هنری مورتمر دیورند (Sir Mortimer Durand) وزیر خارجه دولت هند بریطانوی در کابل به امضا رسید. در آن زمان مطابق به معاهده تحمیلی استعماری سال 1879 گندمک افغانستان در اجرای امور سیاست خارجی خود وابسته به هند بریطانوی بود.

هدف عقد معاهده ديورند

معاهده ديورند حوزه‌های نفوذ دو دولت را بالای قبایلی که در غرب دریای سند از چترال تا بلوچستان زنده‌گی می‌کردند تعیین می‌کند. این مناطق از یکطرف در نتیجه تجاوزات رنجیت سنگ و انگلیس‌ها از حیطة نفوذ دولت افغانستان خارج گردیده بود اما در عین زمان از لحاظ اداری رسماً شامل قلمروهای هند بریطانوی (1935 م) نیز نبودند. ایالات سرحدی شمال غرب در سال 1849م ایجاد گردید و بر اساس معاهده ديورند مناطق آزاد قبایلی (چترال، سوات، دیر، باجور، خیبر، کرم و زیرستان) که بدون سرنوشت بودند از سال 1893م به بعد به مثابه مناطق حایل میان قلمروهای هند بریطانوی و قلمروهای دولت افغانستان تحت نفوذ امنیتی هند بریطانوی قرار گرفتند بدون آنکه از لحاظ اداری رسماً شامل قلمروهای هند بریطانوی گردند.

سوال اساسی اینجاست که آیا خط ديورند سرحد رسمی بین‌المللی میان افغانستان و پاکستان است؟ برویت اسناد از خود منابع انگلیسی بخصوص با تأیید شخص ديورند هدف معاهده ديورند تعیین خط سرحدی میان افغانستان و هند بریطانوی نبوده بلکه هدف آن تعیین حدود نفوذ این دو بالای اقوام ساکن مناطق قبایلی غرب دریای سند بود که تا امروز اکثر این مناطق به نام مناطق آزاد قبایلی یاد می‌گردند. مهمتر از همه اینکه شخص خود سر هنری مورتمر دیورند که در سال 1893 وزیر خارجه دولت هند بریطانوی بود و معاهده ديورند را با امیر عبدالرحمن خان امضا کرد و معاهده به نام او معروف است این نظر را تأیید می‌کند، ديورند در یک مصاحبه در سال 1897 با ایشیاتیک کوارترلی جورنال می‌گوید: "اقوامی را که در طرف هندوستان واقع شده اند نباید در محدوده قلمرو دولت هند بریطانوی قلمداد کنیم. آن‌ها صرفاً، تا جاییکه به امیر مربوط است، در زیر نفوذ ما به معنی تخنیکی کلمه قرار دارند، آنهم تا جاییکه خودشان به این نفوذ تن در دهند و یا ما این نفوذ را تحمیل کنیم". همچنان دایره المعارف بریتانیکا می‌نویسد که "معاهده سال 1893 ديورند مناطق نفوذ دولت هند بریطانوی و دولت افغانستان را برای تطبیق قانون مشخص می‌کند و هرگز به عنوان یک سرحد بین‌المللی بطور دیجوره مد نظر نبوده است."²³

شرقی هفت چاه، لندی کوتل و سببی و پشین را تا کوه کوژک غضب نموده استقلال افغانستان را در امور خارجی نیز بدست گرفتند.

²³ In an interview with Durand quoted by Leitner, G. W. (1897) 'The Amir, the Frontier

مدت اعتبار معاهده ديورند

بر اساس تعامل دولت انگلستان، معاهدات با اميران افغانستان معاهدات شخصي با امير مربوطه از طرف دولت هند بريطانوي پنداشته شده و با مرگ امير و يا عزل او اين معاهدات از اعتبار خارج بودند. براي همين منظور اگر دولت هند بريطانوي تمديد ميعاد معاهده را مطابق به منافع خود ميديد ناگذير به تعهد رسمي امير جديد نياز داشت. به همين دليل بعد از وفات امير عبدالرحمن خان انگليسيها تعهد امير حبيب الله خان را براي تمديد اعتبار معاهده ديورند در سال 1905م گرفتند و بعد از كشته شدن او توافق امير امانالله خان را در مورد ادامه اعتبار معاهده ديورند در معاهده هشتم اگست سال 1919م راولپندي بدست آورده اعلان كردند كه با استقلال كامل افغانستان در امور خارجي خود تمام معاهدات قبلي با اميران افغانستان منسوخ و از اعتبار خارج ميگردند.

طوري كه گفته شد بعد از وفات امير عبدالرحمن خان پسر او اميرحبيب اله خان در سال 1905م تعهد پدر خود را در مورد معاهده ديورند تأييد مي كند. در معاهده 1905 كه توسط امير حبيب اله خان امضا شد "ادامه معاهدات ميان امير عبدالرحمن خان و دولت هند بريطانوي" تأييد شده و در پاراگراف دوم گفته ميشود كه "من مطابق به اين معاهدات عمل كرده ام، عمل مي كنم، و عمل خواهم كرد و در هيچ معامله با آنها مخالفت نخواهم كرد."

متعاقب او دولت امير امانالله خان تعهد امير حبيب اله خان به ارتباط خط ديورند را در معاهده آتش بس هشتم اگست سال 1919م راولپندي دوباره تأييد كرد. اما برويت مکتوب سر الفرد هميلتون گرانت گرانت وزير خارجه دولت هند بريطانوي و رييس هيات انگليسي²⁴ كه به حيث ضميمه دوم معاهده رسماً عنواني علي احمد خان رييس هيات افغاني²⁵ نوشته شده تمام معاهدات قبلي اميران افغانستان با دولت هند بريطانوي فسخ شده اعلان گرديدند.

موافقتنامه 8 اگست سال 1919 راولپندي

معاهده راولپندي در ذات خود يك معاهده موقتي آتش بس بود و قرار بود بعداً به امضاي يك معاهده دوستي ميان دوطرف در كابل به انجامد. بعد از توافق بالاي متن معاهده راولپندي رييس هيات افغاني علي احمد خان اعتراض مي كند كه در مسوده معاهده هيچ اشاره به استقلال افغانستان نشده است. در مقابل سر الفرد هميلتون گرانت وزير خارجه دولت هند بريطانوي و رييس هيات انگليسي در مکتوبي عنواني علي احمد خان رييس هيات افغاني كه به حيث ضميمه شدماره دوم رسماً به معاهده اضافه شد مواد آتي را تأييد مي كند كه با امضا معاهده آتش بس راولپندي در 8 اگست سال 1919:

- انگلستان آزادي افغانستان را در اجراي امور داخلي و خارجي خود برسميت شناخته؛
- سبسي يا كمك پولي دولت انگلستان به افغانستان خاتمه يافته؛

Tribes and the

Sultan', *The Asiatic Quarterly Review Series* 3, p.4, 237, quoted by Kakar, M. H. (2006) *A Political and Diplomatic History of Afghanistan, 1863-1901*, London: Brill, Omrani, B. and Ledwidge, F, *op. cit.*

²⁴ Sir Alfred Hamilton Grant Foreign Secretary of the Government of India 1914-1919

²⁵ Ali Ahmad Khan, commissary for home affairs.

- تمام معاهدات قبلي اميران افغانستان با دولت هند بریطانوي فسخ شده اعلان گرديدند؛ و
- واردات اسلحه توسط افغانستان از طريق هندوستان ممنوع اعلان شد.

سر الفرد هميلتون گرانت گرانت (Foreign Secretary of the Government of India Sir Alfred Hamilton Grant 1914-1919) وزير خارجه دولت هند بریطانوي رييس هيات انگليسي در مذاكرات صلح راولپندي بود و رياست هيات افغانستان را علي احمد خان (پسر كاكاي امان الله خان) به عهده داشتند. يكتعداد نويسندهگان منجمله لويي دوپري معتقد اند كه گرانت به عنوان يك ديپلومات كارگشته قادر شد از علي احمد خان امتيازات بگيرد.. بخصوص پشتونهاي مناطق غرب دريای سند با اين توافق راضي نبودند. حتي گفته مي شود كه امان الله خان با مفاد اين توافق كاملاً خوشنود نبود و علي احمد خان را از وظيفه اش بركنار كرد و از خسر خود محمود طرزي خواست تا منبعد رياست مذاكرات با انگليس ها را بگيرد. علي احمد خان سرنوشت نافرjami دارد و به امرامير حبيباله كلكاني در سال 1929 در كابل به توپ پرانده و اعدام شد.

در ماده پنجم موافقتنامه راولپندي معاهده ديورند "طوري كه از جانب امير متوفي قبول شده بود" باز هم تأييد مي گردد (. Historical Dictionary of Afghanistan, p 465, Ludwig W. Adamec).

بايد بخاطر آورد كه معاهده راولپندي زير تهديد هاي شديد دولت هند بریطانوي به امضا رسيد. تهديد هاي انگلستان در مذاكرات راولپندي شامل اقدامات آتي بود:

- اشغال جلال آباد؛
- ادامه كنترول سياست خارجي توسط بریطانيه؛
- قطع راه هاي تجارتي افغانستان؛ و
- قبولي بریطانيه به مثابه دولت برتر و ترجيحي در تمام روابط خارجي.

كنفرانس ميسوري هند 17 اپريل تا 18 جولای 1920

معاهده راولپندي در ذات خود يك معاهده موقتي آتش بس بود و تمام مسايل مورد اختلاف جانبين را نتوانست احتوا نمايد. در حقيقت براي رسيدگي به اين مسايل يك كنفرانس در ميسور ميان نماينده گان دولت افغانستان، رياست محمود طرزي وزير خارجه و خسر امان الله خان، دولت هند بریطانوي دابر شد كه بكدام نتيجه نرسيد.

قبایل آنطرف خط ديورند معاهده اگست سال 1919 را به مثابه يك معاهده آتش بس نگرسته و انتظار داشتند هرگاه انگليس ها به تقاضاهای دولت افغانستان گردن ندهد جنگ دوباره آغاز شود.

در حقيقت براي رسيدگي به اين تقاضاها يك كنفرانس در ميسور ميان نماينده گان دولت افغانستان، رياست محمود طرزي وزير خارجه و خسر امان الله خان، دولت هند بریطانوي دابر شد كه بكدام نتيجه نرسيد.

معاهده سال 1921م كابل ميان دولت هاي انگلستان و افغانستان

معاهده 22 نوامبر سال 1921 ميان دولت هاي انگلستان و افغانستان (26) Anglo-Afghan

²⁶ Also called "Treaty of Kabul" because it was negotiated and signed at Kabul by Henry R. C. Dobbs, the British

(Treaty of 1921) اولین معاهده ایست که میان دولت افغانستان و دولت بریتانیه انعقاد مییابد. تمام معاهدات قبلی میان دولت هند بریتانوی و امیران افغانستان منعقد می‌گردید نه با دولت افغانستان و از همین لحاظ از جانب انگلستان این ها معاهدات شخصی با امیران افغانستان تلقی شده و با عزل یا مرگ امیران منتفی تلقی می‌گردیدند. هدف انگلیس‌ها از این پالیسی آن بود که خود را مقید به هیچ معامله قبلی ندانسته با رویکار آمدن هر امیر جدید نظر به تقاضای وقت امتیازات بیشتری کسب کنند.

ماده دوم معاهده سال 1921 کابل تعهد ماده پنجم معاهده راولپندی را در مورد خط دیورند تأیید می‌نماید. اما مطابق به ماده چهاردهم، معاهده مذکور موقتی بوده صرف برای سه سال اعتبار داشت و طرفین با اطلاع قبلی یکساله می‌توانستند آن را ملغی اعلان کنند.²⁷ بر همین اساس در ماه جون سال ۱۹۲۵م لارڈ بیرکنهد وزیر مستعمرات بریتانیا (Lord Birkenhead in a memorandum circulated in June 1925) بعد از ختم سه سال از معاهده ۱۹۲۱م کابل طی یک یادداشت رسمی به پارلمان انگلستان تأیید می‌کند که "این معاهده برای سه سال اعتبار داشت و اکنون بعد از گذشت سه سال این معاهده از جانب طرفین با ارادة یکسال یادداشت

envoy, and Mahmud Tarzi, chief of the Afghan delegation, after arduous, eleven month negotiations.

The treaty restored "friendly and commercial relations" between the two governments after the third Anglo-Afghan War and negotiations at the Mussoorie Conference and Rawalpindi.

The negotiations proceeded in four phases:

1. During the first session, January 20 to April 9, 1921, the Afghan Amir unsuccessfully demanded territorial concessions, while Britain wanted the exclusion of Russian consular offices from southeastern Afghanistan.

2. In the second phase, from April 9 to mid-July, 1921, Britain asked Afghanistan to break the newly established diplomatic with Russia in exchange for a subsidy of 4 million rupee and weapons, as well as guarantees from unprovoked Russian aggression. (26 May 1921, Treaty between USSR and Afghanistan; diplomatic representatives exchanged.)

3. When in the third stage, from mid-July to September 18, the British foreign office informed the Italian government that it was about to conclude an agreement which would, "admit the superior and predominant political influence of Britain" in Afghanistan, the Afghans refused to accept an "alliances." An exclusive treaty was impossible after Afghanistan announced ratification of the Russian-Afghan treaty of 1921.

4. In the fourth and final stage of negotiations, from September 18 to December 8, 1921, the British mission twice made preparations to return to India, when finally an agreement was signed at Kabul on November 22, 1921. Ratifications were exchanged on February 6 of 1922.

In the treaty both government

- "mutually certify and respect each with regard to the other all rights of internal and external independence."

- Afghanistan reaffirmed its acceptance of the boundary west of the Khaibar, subject to minor "re-alignment."

- Legations were to be opened in London and Kabul, consulates established in various Indian and Afghan towns, and

- Afghanistan was permitted to import arms and munitions through India. No customs duties were to be charged for goods in transit to Afghanistan and

- each party agreed to inform the other of major military operations in the frontier belt.

- Representatives of both states were to meet in the near future to discuss conclusion of a trade convention, which was signed in June 1923. [Source: The A to Z of Afghan Wars, Revolutions and Insurgencies, By Ludwig W. Adamec, pages 61-63. Scarecrow Press Inc, Maryland, 2005.]

27 Treaty of Kabul signed in 1921 was made for three years

Not all pending anomalies were resolved and there remained yet more territorial disputes between the two Governments, along with other diplomatic issues of conflict. Therefore, this treaty included a clause which gave either of the "High Contracting Parties" the right to unilaterally denounce the Treaty after giving one year's notice. The treaty was made for three years in the first instance, and is now subject to denunciation by either party with 12 months' notice. As the Treaty was only a temporary arrangement and that the provisions of this treaty shall come into force from the date of its signature, and shall remain in force for three years from that date. In case neither of the High Contracting Parties should have notified 12 months before the expiration of the said three years the intention to terminate it, it shall remain binding until the expiration of one year from the day on which either of the High Contracting Parties shall have denounced it. (National Archives of India (1921) 'Texts of the Treaty of Kabul, 1921', Foreign Department, Sec. F, 147/78, pp.1469.)

قبلي قابل فسخ می‌باشد²⁸.

آیا معاهده دیورند هنوز هم مورد اعتبار است؟

قبلاً توضیح گردید که معاهده دیورند با وفات امیر عبدالرحمن خان از اعتبار افتاد و زیر فشار انگلیس‌ها امیر حبیب الله خان ناگزیر به تعهد اعتبار آن در سال ۱۹۰۵ م گردید که با مرگ وی این تعهد در سال ۱۹۱۹ م نیز از اعتبار ساقط می‌شود و انگلیس‌ها تمدید اعتبار آن را در توافق آتش بس ۸ اگست ۱۹۱۹ م راولپندی می‌گنجانند. متعاقباً معاهده موقت سه ساله ۱۹۲۱ کابل جانشین معاهده راولپندی می‌گردد. دولت‌های بریتانیا و افغانستان تا سال ۱۹۴۹ م به تطبیق معاهده سال ۱۹۲۱ م کابل وفادار باقی بودند تا اینکه بعد از ایجاد دولت پاکستان و بخصوص در اعتراض به بمباران قسمت‌هایی از ولایت پکتیا توسط پاکستان، دولت افغانستان در لویه جرگه سال ۱۹۴۹ م دولت افغانستان تمام معاهدات با دولت هند بریطانوی را ملغی اعلام کرد. در همان وقت نماینده افغانستان کوشید تا موضوع در شورای امنیت ملل متحد مطرح گردد اما با مخالفت امریکا از طرح آن جلوگیری شد. بنابر آن با تطبیق ماده چهاردهم معاهده سال ۱۹۲۱ کابل دولت افغانستان این معاهده را ملغی اعلان نموده و بر این اساس میعاد اعتبار معاهده دیورند و توافقی‌های مربوطه بعدی خاتمه مییابد.

ادعای احمد سعیدی که گویا مطابق به مواد ۶۹ و ماده ۷۴ منشور سازمان ملل متحد معاهده دیورند تابع زمان است و چون بیش از صد سال از آن گذشته یک موضوع حل شده می‌باشد یک ادعای کاملاً غلط و بی بنیاد است. در مواد مذکور و هیچ ماده و بخش دیگر منشور سازمان ملل متحد آن چه که آقای احمد سعیدی در مورد میعاد معاهدات بین‌المللی ادعا می‌کند وجود ندارد. آقای سعیدی این مواد را شخصاً نخوانده و یا اینکه از دیگران اشتباه شنیده است. ماده ۶۹ تا به ماده ۷۲ منشور سازمان ملل متحد به فصل دهم تعلق دارند که مربوط به شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد می‌شود. ماده ۲۹ و ماده ۷۴ هم به موضوع میعاد معاهدات ارتباط ندارد.³⁰

آنچه را که می‌توان در نظر گرفت کنوانسیون ۱۹۶۹ ملل متحد منعقد و یانا مربوط معاهدات می‌باشد (VCLT - Vienna Convention of Law of Treaty Series, Treaty Series) که ماده ۴۵ آن معاهدات منعقد بعد از سال ۱۹۶۹ را تابع زمان می‌نمایند. این کنوانسیون به ما قبل خود رجعت نمی‌کند بنابر آن بالای معاهده دیورند و معاهده سال ۱۹۲۱ کابل قابل تطبیق نیست.³¹

²⁸ Lord Birkenhead in a memorandum circulated in June 1925 assessed the same when he mentioned that "the treaty was made for three years in the first instance, and is now subject to denunciation by either party with 12 months' notice." (Source: National Archives of UK (1925) 'Afghanistan', Record Type: Memorandum, 9 June, Reference: CAB, 24/173/88.)

²⁹ ماده ۶۹: شورای اقتصادی و اجتماعی از هر يك از اعضاي ملل متحد براي اشتراك در مذاكرات مربوط به هر موضوعي كه آن عضو به نحو خاصی در آن دینفع است دعوت خواهد كرد بدون آنكه عضو مزبور حق رای داشته باشد. ماده ۷۳ تا به ماده ۷۴ شامل فصل یازدهم اند که مربوط به «اعلامیه راجع به سرزمین‌های غیر خود مختار» میشود.

³⁰ ماده ۷۴: اعضای سازمان ملل متحد همچنین موافقت می‌کنند که خط مشی آنها چه در سرزمین‌های مشمول مقررات این فصل و چه در قلمر خاک اصلی خود آنها در امور اجتماعی، اقتصادی و تجارتي با رعایت ملاحظات لازم از حیث منافع و رفاه سایر نقاط جهان بر اساس اصل کلی حسن همجواری استوار باشد.

³¹ Article 45(a) of the VCLT does not apply in the case of Treaty of Kabul and the dispute over it between Afghanistan and Pakistan. It applies to treaties entered into after 1969. Thus, the Treaty of Kabul is subject to International Laws independently and therefore, Afghanistan had never lost the legal right to denounce and

موقف دولت‌های بعدی افغانستان و ساير ممالک در مورد خط ديورند

موقف دولت‌های افغانستان

بعد از گذشت نزديک به هفتاد سال اعلاميه 1949 دولت افغانستان در مورد لغو معاهدات با هند بریتانوی هنوز هم به قوت خود باقیست. در آنزمان دولت امریکا از ارجاع این منازعه به سازمان ملل متحد جلوگیری نمود. از آنسال به این طرف هیچ دولت افغانستان بشمول دولت‌های سلطنتی، جمهوری داوود خان، جمهوری دموکراتیک پرچم-خلق-وطن، جمهوری اسلامی مجددی، جمهوری اسلامی ربانی-مسعود، امارت اسلامی طالبان، دولت جمهوری اسلامی موجوده افغانستان خط ديورند را به عنوان سرحد رسمی بین‌المللی افغانستان برسمیت نشناخته اند

موقف دولت بریتانیه

پس از آنکه شاه محمود خان در سال 1946 به صدارت رسید، نامه‌هایی به دولت بریتانیا فرستاد و خواستار تعیین سرنویشت پشتون‌های آن طرف خط ديورند شد، او در بحبوحه تقسیم و استقلال هندوستان در نامه‌های خود از بریتانیا خواسته بود: "برای پشتون‌ها و بلوچ‌ها هم فرصت داده شود تا حکومت خود را تشکیل دهند یا به افغانستان بپیوندند".

اما دولت بریتانیا در برابر درخواست‌های شاه محمود نوشت: "سؤال سرحدات آزاد حل و فصل شده‌است و خط ديورند به حیث یک سرحد و حد فاصل بین‌المللی شناخته شده‌است. پیمان ۱۹۲۱ (۱۳۰۰ هجری شمسی) هنوز مورد تطبیق و موجود است که خط قبیله ديورند را دوباره تأیید می‌کند" و همچنین به افغانستان هشدار داده بود، "پس از تحویل قدرت از حکومت هند بریتانیایی به هند و پاکستان، از هرگونه دخالت و اعمال تحریک‌آمیز خود داری کند".

موقف دولت پاکستان در مورد خط ديورند

کشور پاکستان نیز در نخستین روزهای تشکیل خود در برابر ادعای افغانستان اعلان کرد:

"خط ديورند که در معاهده سال ۱۸۹۳ مشخص شده است، به حیث مرز بین‌المللی قابل اعتبار است که متعاقباً در چندین موارد، جاذب افغانستان آن را تأیید نموده‌است. نقشه این خط بین‌المللی به هرگونه ادعای جانب افغانی در مورد خودمختاری ارضی یا نفوذ بر مردم شرق ديورند نقطه پایان گذاشته است. پاکستان بمثابه دولت جانشین هند بریتانوی مالک کامل این منطقه و مردم آن می‌باشد، حق و مسئولیت یک دولت جانشین را بدوش دارد"

افغانستان تنها کشوری بود که به عضویت پاکستان در سازمان ملل رای منفی داد. عبدالحسین عزیز نماینده افغانستان در سازمان ملل ابتدا در ۳۰ سپتامبر ۱۹۴۷ به عضویت پاکستان در سازمان ملل رای منفی داد و ادعا کرد افغانستان ایالت سرحد شمال غربی را به عنوان بخشی از خاک پاکستان نمی‌پذیرد و تا زمانی که شرایط آزاد برای خودمختاری مردم این ایالت در پیوستن به

پاکستان یا استقلال سرزمین شان مساعد نشود، افغانستان از این موقف خود دست نخواهد کشید. اما سپس نماینده مذکور در ۲۰ اکتبر ۱۹۴۷ به عضویت پاکستان در سازمان ملل رأی مثبت داد و ابراز امیدواری کرد که هر دو کشور اختلافات خود را از راه مذاکره و دیپلماتیک حل کنند.

در اواسط نوامبر ۱۹۴۷ گفتگوهای میان افغانستان و پاکستان در خصوص منازعه دیورند در کراچی صورت گرفت. در این گفتگوها نجیب‌الله خان نماینده افغانستان از عدم شناسایی موافقت نامه دیورند و بازگردانی سرزمین‌های از دست رفته در این معاهده صحبت نکرد و اکثر خواسته‌ها در محور اعطای حق خود مختاری به قبایل آزاد سرحدی، ارتقای سطح مادی و معنوی زندگی پشتون‌ها در پاکستان و نامگذاری ایالت شمال غربی به نامی که معرف هویت قومی آن‌ها باشد، خلاصه می‌شد.

با افزایش جنگ سرد میان افغانستان و پاکستان، کشور پاکستان در ۱۲ جون ۱۹۴۹ قریه مغلگی پکتیا را بمباران کردند که در اثر آن ۲۳ نفر کشته شدند. سپس شورای ملی افغانستان و لویه جرگه تمام معاهدات قبلی افغانستان به شمول توافقنامه دیورند با حکومت هند بریتانیایی را ملغی اعلان کرد.

با آنکه دولت پاکستان رسماً در ظاهر قضیه دیورند را حل شده و مسدود می‌داند (خط دیورند یک قضیه حل شده است، روزنامه تربیون اکسپرس پاکستان به نقل از وزارت خارجه پاکستان ۲۰۱۲³²) اما در باطن همواره کوشیده است دولت‌های افغانستان رسماً این خط را به عنوان سرحد بین المللی میان دو کشور برسمیت بشناسند.

موقف امریکا

کشور ایالات متحده آمریکا در خصوص مسئله دیورند از پاکستان حمایت کرده و از افغانستان همواره خواسته تا به مسئله دیورند پایان ببخشد. همچنین دولت آمریکا در سال ۱۹۴۹ از ارجاع این منازعه به سازمان ملل متحد که از سوی افغانستان ارائه شده بود، جلوگیری به عمل آورد. در زمان داوودخان کشور آمریکا حمایت خود را از دولت او مشروط به رسمیت شناختن مرز دیورند ساخت.

موقف افغانستان در یک محکمه بین‌المللی

یکی از بیننده گان برنامه دورنما تلویزیون زرین سوال کرده بود که آیا موقف افغانستان در یک محکمه بین‌المللی امکان پیروزی دارد؟ جواب من به این سوال مثبت است. بلی اگر دولت افغانستان در یک محکمه حکمیت بین‌المللی تقاضا کند سرزمین‌های را که بر اساس معاهده دیورند از دست داده بود دوباره به خاک خود ضمیمه کند شانس پیروزی ادعای او فوق العاده زیاد است؟ چگونه؟ و چرا چنین ادعایی تا حال نکرده است؟ اگر افغانستان ضمیمه کردن مناطق قبایل آزاد سرحدی را به قلمرو خود از یک محکمه بین‌المللی تقاضا کند امکان پیروزی این ادعا چگونه خواهد بود؟

مشوره کتبی مشاور حقوقی خود دولت بریتانیا!

³² The Express Tribune (2012) 'Splintering Relations: Durand Line is a 'settled issue', says FO'.

به تأييد لودويک ادامک، معاهده کابل برای سه سال قابل اعتبار بود. طرفين می‌توانند با اطلاع قبلی یکسال این معاهده را فسخ نمایند. بنابر همین نکته انگلستان همیشه از فسخ یکجانبه معاهده دیورند توسط دولت افغانستان ترس داشت (لودويک دبلیو ادامک، پروفیسور در پوهنتون آریزونا، دکشنری تاریخی افغانستان).³³

بر اساس "قانون آزادی هندوستان سال 1947" دولت مستقل هندوستان و دولت جدید پاکستان متشکله 15 اگست 1947 وارث هند بریطانوی آنچنانکه در "قانون 1935 دولت هندوستان" تعریف شده است، می‌باشند. بر اساس قانون دولت هندوستان منعقد سال 1935، مناطق آزاد قبایلی آنطرف خط دیورند شامل قلمرو هند بریطانوی نبودند. این مطلب را طوری‌که قبلاً دیدیم شخص خود مورتمر دیورند بعد از عقد معاهده دیورند نیز تأیید کرده بود. مناطق آزاد قبایلی بصورت مناطق حایل در فاصله میان سرحدات ایالت شمال-غرب دولت هند بریطانوی و خط دیورند در شرق و جنوب قلمرو افغانستان واقع شده اند.

بنابر آن با ایجاد کشور پاکستان به حیث وارث قلمروهای هند بریطانوی در غرب هندوستان مناطق قبایلی شامل قلمرو کشور پاکستان نمی‌باشند.

شواهد نشان می‌دهد که این مطلب حساس را مشاور حقوقی دولت بریتانیا در 5 نوامبر سال 1947 نیز نمیدانست. مشاور حقوقی دولت بریتانیا در انزمان به دولت خود مشوره داد که هرگاه از یک محکمه بین‌المللی تقاضا شود که آیا پاکستان وارث سرحدات بین‌المللی مطابق به ماده دوم معاهده سال 1921 کابل می‌باشد یا خیر، به نفع پاکستان نظریه داد.

در 28 اپریل سال 1949 طی یک نامه اشد محرمانه دفتر روابط کامنولث دولت بریتانیا مشاور حقوقی دولت بریتانیا را مطلع ساخت که "...ایالت شمال غرب دولت هند بریطانوی تا سرحد افغانستان امتداد ندارد و مناطق قبایلی یک خالیگاه میان سرحد دولت هند بریطانوی و سرحد هندوستان را تشکیل می‌دهند". از مشاور حقوقی تقاضا شد که با در نظر داشت این موضوع بالای مشوره سال 5 نوامبر سال 1947 خود تجدید نظر کرده در مورد نظریه تازه ارایه کند.

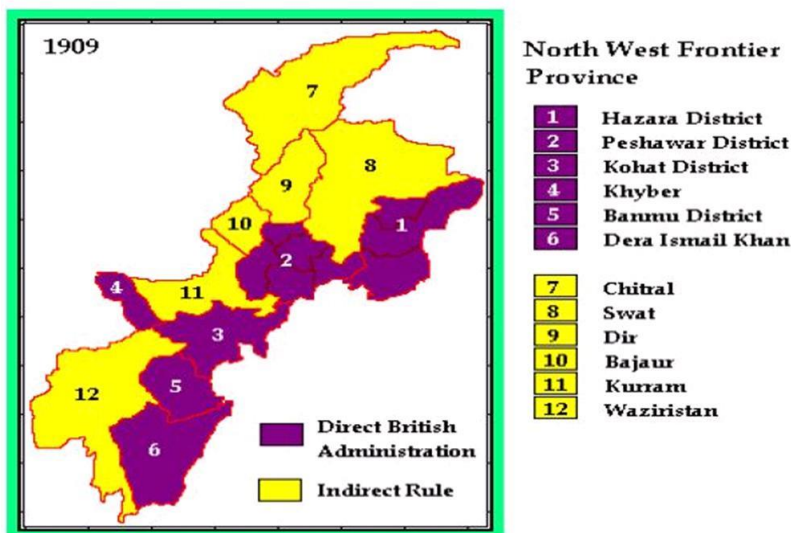
در 28 اپریل سال 1949 مشاور حقوقی دولت بریتانیا مجدداً نظریه داد که:

"در 15 اگست سال 1947 (زمان تشکیل کشور و دولت پاکستان)، بنابر آن، مناطق قبایلی ایالت شمال غرب در حالت بین‌المللی سردرگم قرار گرفته، مربوط به هیچ دولتی نشدند. در چنین حالتی مناطق قبایلی مستقل از پاکستان بوده باوجودیکه یک سلسله روابط گمرکی، مخابراتی و غیره از این قبیل با آن دارد، معلوم می‌شود که پاکستان نمی‌توانست وارث سرحدی باشد که در معاهده سال 1921 با افغانستان تعیین شده بود و یا وارث هرگونه حقی باشد مطابق ماده دوم این معاهده باشد. باوجود آن این به این معنی نیست که خط دیورند بعد از این سرحد بین‌المللی افغانستان نمی‌باشد.... اما این امکان وجود دارد که پاکستان نتواند کدام اعتراض قانونی نماید در صورتیکه قبایل خود را تحت حمایت افغانستان قرار دهند و یا با توافق اقوام، افغانستان این مناطق را ضمیمه خاک خود کند...." (منبع: لودويک دبلیو ادامک، دکشنری تاریخی افغانستان، سال، 2012)³⁴.

³³ The A to Z of Afghan Wars, Revolutions and Insurgencies, By Ludwig W. Adamec, pages 61-63. Scarecrow Press Inc, Maryland, 2005.

³⁴ Ludwig W. Adamec, 1967, Afghanistan 1900-1923, A Diplomatic History, Berkeley University Press, USA.

Afghanistan: A "Spy" Guide, By International Business Publications Staff, Global Investment and Business Center, Inc. Staff, USA

خط ديورند و مناسبات سياسي با پاكستان

اهميت قضيه خط ديورند

از سال 1893 م به اينطرف و بخصوص بعد از ايجاد پاكستان تا امروز مسله خط ديورند به حيث يك عنصر اساسي سياست خارجي دولت افغانستان باقيمانده است. براي افغانستان از دست دادن مناصف قلمروهاي پشتون نشين و از دست رفتن دو سوم حصه نفوس بزرگترين قوم كشور است. بر اساس احصايه هاي رسمي پاكستان نفوس پشتون هاي آنطرف خط ديورند در حدود 40 ميليون نفر حساب شده است كه بعد از پنجابي ها دومين قوم پرنفوس در پاكستان به شمار مي آيند. بر علاوه با از دست دادن بلوچستان، افغانستان دسترسي به آبهاي بحيره عرب و بحر هند را بجز از طريق خاك پاكستان از دست داد. طوري كه ديديم دولت هاي متواتر افغانستان در طول ۱۲۵ سال گذشته خط ديورند را به عنوان سرحد بين المللي قبول نكرده و آزادي رفت و آمد مردم قبائل دو طرف خط را تأمين كرده اند. بعد از ايجاد دولت جمهوري اسلامي افغانستان در سال 2001 سياست رسمي دولت در مورد قضيه ديورند آن بوده كه حل قضيه ديورند مربوط به اقوام دو طرف خط بوده و دولت افغانستان صلاحيت تصميم گيري را در موضوع ندارد. رئيس جمهور كرزي روز شنبه 14 ثور 1392 در يك كنفرانس خبري در كابل گفت حملات سرحدي از سوي پاكستان دو دليل دارد: يكي جلوگيري از پيشرفت و ترقي افغانستان و دومي، فشار براي به رسميت شناخته شدن خط ديورند. كرزي گفت: "دليل دوم شايد اين باشد كه مردم افغانستان مجبور شوند تا سر خط ديورند به مذاكره بنشينند و اين خط ديورند را به رسميت بشناسند".

آقاي كرزي تاكيد كرد تمام تلاش ها براي جلوگيري از پيشرفت افغانستان و همچنين به رسميت شناختن خط ديورند، نتيجه اي نخواهد داد: "آن هايي كه به اين اقدامات وحشت و دهشت دست مي زنند، كاميابي حاصل نمي كنند. ملت افغانستان از روزي كه انگليس ها اين خط را ايجاد كردند، آن را نپذيرفته اند" (به نقل قا وبسايت صدای آلمان).

براي پاكستان مسله ديورند يك مسله حيات و ممات است. مناطق مورد دعوا در حدود 60 خاك

پاکستان را احتوا می‌کند. احتمال اینکه پاکستان فیصله یک محکمة بین‌المللی را برای واپس دادن مناطق غضب شده خط دیورند به افغانستان داوطلبانه قبول کند بسیار کم خواهد بود. از جانب دیگر قدرت‌های جهانی منجمله امریکا، انگلستان و چین نیز در دفاع از پاکستان شدیداً با این موضوع مخالفت خواهند کرد.

در طول سال‌های جنگ سرد، تبارز افغانستان به عنوان دوست شوروی و پاکستان به مثابه هم پیمان نظامی امریکا و اختلافات این دو در قضایای جهانی و منطقه‌ای، سبب آن شد تا مسئله دیورند هم چنان لاینحل باقیمانده و به آن توجه جدی صورت نگیرد.

کودتا های 26 سرطان ۱۳۵۳، متعاقب آن کودتای 7 ثور ۱۳۵۷ و پناهندگی یکتعداد چهره‌های سیاسی افغانستان بدولت پاکستان برای دولت پاکستان یک شانس طلایی فراهم کرد تا دولت‌های افغانستان را بی ثبات نموده، ساقط کند و دولت و اردوی افغانستان را نابود نماید و افغانستان آنقدر قوی نسود که بتواند یکجانبه سرحدات فعلی با پاکستان را تعدیل نماید.

با ایجاد دولت مجاهدین در سال 1992 پاکستان عملاً به این آرزوی خود دست یافت، قادر شد ساختمان اداره دولت و نیروهای امنیتی افغانستان را کاملاً تخریب نموده در نهایت یک رژیم قرون وسطایی طالبان را در افغانستان مستقر نماید. بعد از ایجاد دولت جمهوری اسلامی افغانستان بر اساس کنفرانس بن، با وجود تظاهر به حسن نیت، پاکستان هیچ فرصتی را برای بی ثبات کردن افغانستان و دولت جدید آن از دست نداد.

سياست لوی افغانستان

کسانی هم هستند که آرزومند "لوی افغانستان" با اتحاد اقوام پشتون و بلوچ آنطرف خط دیورند می‌باشند. با توجه به آنکه پاکستان شش برابر افغانستان نفوس دارد و دارای یک اردوی بسیار قوی و همچنان اقتصاد بزرگتر است راه‌هایی که افغانستان قادر خواهد شد سرزمین‌های از دست رفته خود را باز پس بگیرد عبارت خواهند بود از:

- سقوط دولت پاکستان؛
- به احتمال زیاد در نتیجه جنگ چهارم با هندوستان؛
- بروز یک جنگ داخلی در پاکستان؛
- بروز یک انقلاب داخلی در پاکستان؛
- و یا تمام امکانات فوق.

برای پیشگیری از سناریوهای فوق پاکستان همچنان به یک حامی خارجی نیاز دارد و این حامی خارجی زمانی امریکا بود و امروز این نقش را چین به عهده گرفته تا از موجودیت پاکستان در مقابل هندوستان ضمانت نماید.

اخیراً قیام میلبونی پشتون‌های آنطرف خط دیورند تحت عنوان "جنبش حفاظت پشتون‌ها" تحت قیادت منظور پشین امینواری‌های فراوانی را در میان طرفداران جنبش "لوی افغانستان" ایجاد کرده است. این قیام در حالت نطفوی بوده تاکنون تشکل لازم با اهداف مشخص را نیافته است. اهداف اعلان شده جنبش برابری پشتون‌ها در تمام زمینه‌ها با سایر اقوام ساکن پاکستان می‌باشد. رهبران این جنبش از مسدود شدن پیهم راه‌های تجارتي ومواصلاتی با افغانستان شکایت کرده و مدعی اند که این سیاست پاکستان منجر به ورشکستگی اقتصاد مناطق آزاد قیابلی یا فاتا (FATA) شده است. آن‌ها می‌گویند رهبران پنجابی با وجود اختلافات سیاسی با هندوستان همیشه بندر واگه را با هند باز نگهداشته اند در حالی‌که برعکس بنادر با افغانستان را متواتر مسدود می‌کنند. آصف

غفور سخنگوی اردوی پاکستان گسترش این جنبش را کار اداره امنیت ملی افغانستان قلمداد کرده از حمایت گسترده پشتون‌های ساکن افغانستان که در رسته‌های اجتماعی منعکس شده در هراس هستند. (وبسایت انگلیسی گندهارا تاریخ 11 اپریل 2018).

نتیجه و راه‌های عملی حل قضیه

شناخت رسمی خط دیورند یا همه‌پرسی عمومی در میان اقوام پشتون و بلوچ پاکستان

شناختن خط دیورند از جانب افغانستان در بدل ختم حمایت پاکستان از طالبان و سایر گروه‌های تروریستی. امکانات این راه حل بسیار کم است. مسئله خط دیورند برای دولت افغانستان به مثابه یک مسئله ناموسی است. از جانب دیگر دولت پاکستان هرگز قبول ندارد که حامی عملیات نظامی طالبان می‌باشد.

حل این مسئله از طریق مذاکرات جانبین و رسیدن به یک راه حل؛ بطور مثال توافق به تطبیق یک ریفراندوم یا همه‌پرسی عمومی در میان اقوام پشتون و بلوچ پاکستان تحت نظارت ملل متحد و دادن حق انتخاب به آن‌ها برای برگزیدن

- دوام حاکمیت پاکستان،
- پیوستن به افغانستان و یا
- استقلال سیاسی.

راه حل دومی یگانه راه منطقی به نظر می‌آید و با توجه به ادعای پاکستان که اقوام پشتون و بلوچ ساکن پاکستان در 125 سال حاکمیت‌های هند بریطانوی و پاکستان کاملاً با سایر مردم پاکستان، منجمله پنجابی‌ها و سندھی‌ها از جهات فرهنگی، سیاسی، اداری مدغم شده‌اند، پاکستان نباید در این مورد کدام مشکلی را ببیند. اما امکان اینکه مردمان پشتون و بلوچ راه حل استقلال سیاسی و ایجاد کشور مستقل خود را انتخاب کنند بسیار زیاد موجود است. از این رو توافق پاکستان در این مورد بسیار ناممکن به نظر می‌خورد.

ایجاد یک پارتی‌شپ فعال همکاری افغانستان و پاکستان

بنابر آن یگانه راه منطقی در مقابل سیاستمداران افغانستان و پاکستان آن است تا با ایجاد یک پارتی‌شپ فعال همکاری منطقه‌ای در زمینه‌های انکشاف اجتماعی قبایل سرحدی، انرژی، ترانسپورت، تعلیم و تربیه، تجارت، ساینس و تکنالوژی، ایجاد بازارهای آزاد تجاری، باز کردن بیش از پیش نقاط عبور و مرور بندری برای اقوام سرحدی، مسئله خط دیورند را عملاً از اهمیت به اندازند. من این پیشنهاد را بیش از دوسال قبل کرده بودم.

شواهد نشان می‌دهد که رییس جمهور اشرف غنی نیز به همچون راه حلی عقیده دارد. اشرف غنی به مجرد گرفتن زمام قدرت برای ایجاد همچو یک پارتی‌شپ با پاکستان اقدام کرد و با دادن دست دوستی و امتیازات بدولت پاکستان، با وجود مخالفت‌های زیاد داخلی اولین گام را جلو گذاشت. متأسفانه این ابتکارات همکاری نزدیک سازمان‌های اردو و امنیتی دو کشور و آمادگی برای ایجاد طرح‌های مشترک اقتصادی و ترانسپورتی با پاکستان از جانب پاکستان عکس‌العمل مناسب دریافت نکرد. در نتیجه نتایج مطلوبی را در تقلیل میزان جنگ در افغانستان و فعالیت‌های تروریستی طالبان به میان نه آورد؛

برعکس پاکستان از یکطرف به بی ثبات ساختن مزید افغانستان از طریق تشدید فعالیت‌های تروریست طالبان و سایر گروه‌ها مبادرت کرد تا ز خلای ایجاد شده با خروج قوای ناتو حد اکثر استفاده را در قسمت نظامی بکند. از جانب دیگر به ایجاد موانع ویزه و پاسپورت، احداث دیورها و خندق‌ها و موانع سیم خار دار در طول خط دیورند پرداخت.

راه حل مشکلات سرحدی دوکشور موانع ویزه و پاسپورت، احداث دیورها و خندق‌ها و موانع سیم خار دار نیست. این پالیسی‌ها نه در میان دو آلمان موفق شدند و نه در کوریا موفق هستند. اگر حسن نیت موجود باشد و تروریسم از جانب دستگاه‌های امنیتی دولت‌ها حمایه نگردد تزبید تعاملات و آزادی رفت و آمدها و معاملات تجارتي و اجتماعی به مرور زمان مسئله خط دیورند را در عمل حل می‌کند.

بزرگترین میراث استعمار گران اروپایی ایجاد سرحدات مصنوعی بر منبای منفع نظامی و سیاسی استعماری زمان گذشته می‌باشد که با توجه به تاریخ و فرهنگ و تقسیمات قومی کشورها امروز قابل فهم نیستند. مشکل خط دیورند یکی از مثال‌های بارز این چنین خطوط سرحدی غیر عادلانه استعماری است که در هفتاد سال گذشته بر مناسبات دو کشور افغانستان و پاکستان سایه انداخته و هرگاه از طرف سیاست‌مداران این دوکشور آگاهانه با آن مقابله نشود، همچنان سایه خواهد انداخت.

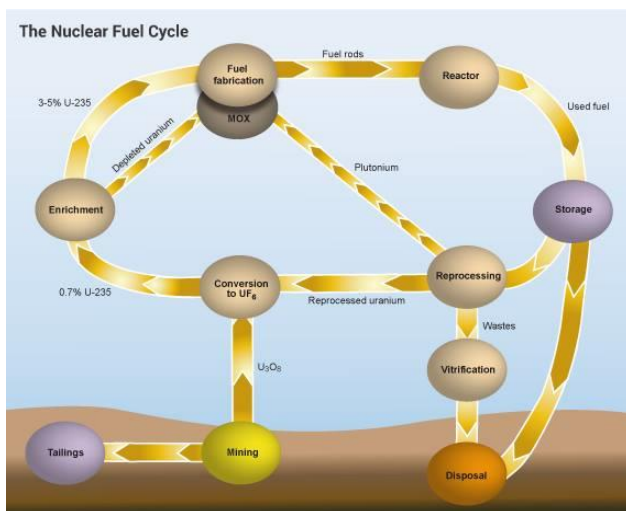
بخش پانزدهم: مقالات و يادداشت‌های متفرقه

آوازه های قاچاق يورانيوم هلمند با طيارات ترانسپورتي امريکايي؟

آوازه هايي از قبيل ادعاي فوق را وقتاً فوقتاً در مطبوعات مي‌خوانيم. آيا چنين آوازه ها مي‌توانند حقيقت داشته باشند؟ بخاطر دارم که در سال 1976م ساعت هشت يکي از شام‌ها بود و من در تعمير وزارت پلان در چارراهي پشتونستان، مانند بسياري از شام‌ها، هنوز هم مشغول کار بالاي پلان هفت ساله رييس جمهور داوود در دفترکار پسر ارشد او انجنير عمر داوود بودم. تلفون زنگ زد و رييس معادن وزارت معادن و صنايع ميخواست با عجله آمده و خبر مهمي را با خود بياورد. موصوف آمد و از تأييد نتايج لابراتواري موجوديت يورانيوم در هلمند اطلاع داد. ما سه نفر اين خبر خوش را باهم جشن گرفتيم و به همدگر تبريکي داديم. من در آنزمان مدير صنايع در وزارت پلان بودم و همچنان ويژه سکرترت توحيد و انسجام پلان هفت ساله را به عهده داشتم که عمر داوود رييس آن بود.

بايد دانست که پروسه استخراج، تصفيه و غني سازي يورانيوم يک پروسس بسيار مغلق و مفصل مي‌باشد. در يک تن سنگ و خاک حاوي يورانيوم کمتر از 0.1 يورانيوم موجود است. حالا شما خودتان حساب کنيد چند تن سنگ يورانيوم را بايد استخراج کرد تا يک کيلوگرام يورانيوم قابل استفاده صنعتي $uranium\ oxide\ (U_3O_8)\ concentrate$ يا "کيک زرد" بدست‌آورد. بطور مثال يک کارخانه توليد برق اتمي يک‌هزار مگاواتي سالانه 200 تن $uranium\ oxide\ (U_3O_8)\ concentrate$ ضرورت دارد. حالا 20,000 تن سنگ را بايد استخراج کرد تا 200 تن (U_3O_8) يا کيک زرد بدست‌آورد.

کدام عقل سليم مي‌تواند باور کند که در شرايط عدم موجوديت کارخانه پروسس سنگ خام يورانيوم در هلمند، امريکايي‌ها هزاران تن سنگ يورانيوم را توسط طيارات انتقال مي‌دهند؟ در حالي‌که سنگ يورانيوم به وفرت در امريکا موجود است و هم آن را بسادگي مي‌تواند از برازيل، آستراليا، هندوستان و غيره کشورها از طريق کشتي هاي عظيم انتقال مواد معدني وارد کنند.

تعيين اعضاي کابينه يا وزرا توسط رييس جمهور

ميزان شعور سياسي در کشور را مي‌توان بسادگي آزمون کرد. يک مثال آن در مخالفت با تعيين اعضاي کابينه از طرف رييس جمهور است. به عقیده من مباحثه بالاي تعيين اعضاي کابينه يا وزرا توسط رييس جمهور يک بحث غير موجه است. رييس جمهور مسوول اجراي برنامه‌هاي خود در مقابل ملت و شوراي ملي است. رييس جمهور براي اجراي برنامه‌هاي خود اعضاي کابينه خود را انتخاب مي‌کند. هرگاه رييس جمهور فکر مي‌کند شخص معيني برنامه‌هاي او را از نظر سياسي در سکتور معينه بهتر و به دلخواه او مي‌تواند تطبيق کند لازم است به انتخاب او احترام کرد. شوراي ملي صلاحيت دارد در مورد رای اعتماد بدهد.

در کشورهای دموکراسي منجمله استراليا هرگاه پارلمان دوبار پيشنهاده حکومت را رد کند رييس حکومت حق دارد پارلمان را منحل نموده انتخابات جديد پارلماني را تطبيق کند. همين امروز صدراعظم استراليا پارلمان را منحل کرد و تقاضاي انتخابات جديد را در ماه جولاي کرد چون پارلمان دوبار پيشنهاده حکومت را در يک موضوع مشخص رد کرده بود.

تعيين اعضاي کابينه يعني وزرا در هر کشور دموکراسي پارلماني بشمول استراليا و افغانستان و امريکا و غيره بر اساس ملحوضات سياسي و اعتماد صورت مي‌گيرد نه بر اساس شايستگي مسلکي چون وزارت پست سياسي است نه مسلکي. براي امور مسلکي کارمندان وزارتخانه‌ها تا مقام معين و مشاورين و متخصصين موجود اند.

به زبان عاميانه مي‌گويند دلش بابسکلش. کابينه بابسکل رييس حکومت، صدراعظم و يا رييس جمهور است، در کشورهايي که رييس جمهور رييس حکومت هم هستند.

اين نوشته حمايت از رييس جمهور غني نبوده من بالاي يک پرنسيپ صحبت مي‌کنم و هرکسي که رييس جمهور باشد اين پرنسيپ باز هم صادق است.

آيا وزارت يک مقام سياسي است يا اداري

چهارم اکتوبر 2014 م

هموطنان ما بايد به اين نکته توجه کنند بخصوص که بزودي در افغانستان انتخابات رياست جمهوري برگزار خواهد شد و يک حکومت تازه زمام امور را در اختيار خواهد گرفت.

وزارت پست سياسي است نه اداري. وزير بايد در پارلمان طرفدار سياسي داشته باشد تا پيروز شود. امور اجرايوي وزارت را معين که يک شخص مسلکي و غير سياسي است اداره خواهد کرد. تمام کارمندان اداري بايد مسلکي و غير سياسي باشند اما در خدمت حکومت انتخابي وقت.

اعضاي کابينه ناگذير از لحاظ سياسي متعهد به حکومت انتخابي زير قيادت رييس جمهور خواهند بود. در غير آن محکوم به زوال و بي ثباتي و بدون قدرت لازم خواهد بود. آنچه بايد تاکيد شود اين است که دستگاه اداري دولت بايد غير سياسي، مسلکي و در خدمت تطبيق پاليسي هاي دولت وقت باشد. اين را من از تجربه خود در حکومتات فدرال و ايالتي استراليا در طي بيست و پنج سال گذشته ميگويم. همين حالا هم در حکومت استراليا کار مي‌کنم. مدتي هم به حيث سر مشاور امور قبائل در دفتر صدارت عظمي حکومت فدرال استراليا کار کرده ام.

موقف افغانستان در قبال ايران و عربستان سعودي

22 اپريل 2015ع

متأسفانه افغانستان در شرايطی قرار ندارد تا در مورد سياست‌های سائر کشور ها در منطقه از لحاظ اخلاقی موضع‌گيری نمايد. برای ما منافع استراتژیک افغانستان حق اوليت را دارند.

محروم کردن طالبان از حمايت حاميان تاريخی آن در وجود عربستان سعودی، کشورهای عربی خليج فارس و پاکستان و در نتیجه ايجاد صلح در کشور منافع استراتژیک افغانستان را تشکيل می‌دهند. ايران در اين مورد، هرگاه از دل و جان هم بخواهد کمکی کرده نمی‌تواند. در عوض عربستان و کشورهای خليج و پاکستان اين قدرت را دارند.

اخيرا پادشاه عربستان سعودی مستقیماً از رييس جمهور ما حمايت معنوی خواسته است. پاسخ دادن مثبت، زیرکانه و دپلماتیک به چنین درخواستی از لحاظ استراتژیک مطابق منافع افغانستان است. اين درست موقفی است که در اعلامیهی دولت افغانستان در بارهی اوضاع يمن ديده می‌شود.

ما می‌خواهيم مبارزه‌ی مسلحانه طالبان ختم شود و صلح و آرامش به افغانستان برگردد. سياست های مبارزه طلبی با پاکستان و اعراب برای افغانستان نتايج مفيد تا حال نداده است. لازم است طالبان را از حمايت حاميان اصلی اش که عبارت از پاکستان، عربستان سعودی و کشورهای عربی خليج فارس است محروم کرد. نزديکی استراتژیک افغانستان با عربستان سعودی، پاکستان و کشورهای عربی خليج فارس عملاً اين امکان را برای دولت افغانستان فراهم می‌کند. قيمتی را که افغانستان در بدل اين سياست در روابط خود با ايران خواهد پرداخت برای افغانستان قابل تحمل است.

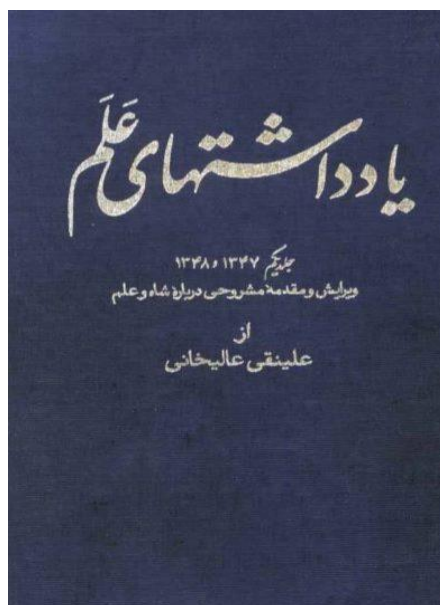
بايد توجه داشت که از بدو تأسيس دولت مدرن افغانستان در سال 1747ع فارس ديروز و ايران امروز دوست بسيار نزديک افغانستان نبوده است، حتی در زمان استیلاي دولت‌های پادشاهی در هردو کشور. دوام حالت موجود و يا سردتر از آن در روابط افغانستان با ايران با آنکه مطلوب نيست اما با توجه به دورنمای صلح و پيشرفت اقتصادی افغانستان قابل تحمل است.

دولت ايران موقف رسمی افغانستان را بهتر از بعضی افغان‌ها که همه دست و پاچه شده اند، درک کرده است. موقف افغانستان دپلماتیک و حساب شده است و ضرری برای ايران ندارد. در غير آن دولت ايران سفر اشرف غنی را به عنوان اعتراض فسخ می‌کرد و يا حد اقل چنین استقبالی از رييس جمهور غنی نمی‌کرد. اما ديديم که برخلاف توقع بعضی از افغان‌ها، دولت ايران هوشيار تر از آن است که به چنین اقدامات عجولانه دست زند. در مورد مهاجرين افغانستان در ايران بهتر است از زبان خود رييس جمهور غنی بشنویم. او در مصاحبه‌ی خود گفت که هرگاه ايران در مورد افغان‌های مهاجر سياست خود را عوض نکند افغانستان هم از کارت های دست داشته‌ی خود استفاده خواهد کرد. فراموش نکنيم که با موجوديت قوای امريکايی در افغانستان، ايران به همکاری و حسن نيت دولت افغانستان بيشترياز دارد تا دولت افغانستان از ايران.

جنگ افغانستان بيش از سی سال است ادامه دارد يکشبه ختم نمیشود. مسايل جنگ و صلح مانند سوچ برق نيست که هرگاه دل کسی بخواهد روشن و خاموش کند. جنگ افغانستان جنگ دوکشور نيست که دو رييس جمهور يا پادشاه يکشبه روی آن تصميم بگيرند. در اين جنگ جوانب متعدد نيزدخلكه همه جوانب اهداف و منافع خود را تعقيب می‌کنند. همانطور که شروع جنگ تدريجی بود همانطور ختم آن تدريجی خواهد بود.

تاريخ افشا می‌کند: دعوت خليل اله خليلی از شاهنشاه ايران برای اشغال افغانستان

درمورد خليلی در کتاب خاطرات اسداله علم وزير دربار شاهنشاه ايران (ياد داشت‌های علم، صفحات ۴۶۱-۴۵۷ جلد پنجم، ۱۳۵۴) می‌خوانيم که خليل اله خليلی وقتی سفير افغانستان در بغداد بود از سفير ايران در بغداد می‌خواهد که زمینه ملاقات مخفی او را با شاهنشاه محمد رضا پهلوی فراهم کند. او به سفير ايران می‌گويد که رژيم داوود خان در حال سقوط است و قبل از افتیدن افغانستان بدست کمونيست‌ها اگر شاهنشاه اقدام نماید تمام مردم افغانستان "که شاهنشاه را شاهنشاه خود می‌دانند" از اقدام او حمايت خواهند کرد. سفير ايران در يک تلگرام اشد محرم به شاهنشاه می‌نويسد که منظور خليلی استفاده از هزاران کارگر افغان در ايران و تنظيم آن‌ها برای اين مقصد است. سفير ايران اين پيام را بطور محرمانه به شاهنشاه می‌فرستد و علم می‌نويسد که او اين پيام را به شاهنشاه می‌کند. د. هر کسی در مورد اين کتاب شک دارد می‌تواند هر پنج جلد آن را از لنک آتی داونلود کرده و بخواند:

تجليل از نوروز

بر خلاف ادعای افراطيون مذهبی وهابی، تجليل از نوروز باستانی در افغانستان تجليل از يک عنعنۀ مذهبی زردشتی نيست. بطور مثال، بر خلاف ايرانی‌ها در نوروز کسی در افغانستان بالای آتش جست و خيز نمی‌کند بلکه مردم افغانستان از آمدن نوروز به مثابه آغاز بهار و فصل کشت و زرع تجليل می‌کنند. حتی بالاکردن جنده نوروز در مندوی شهر کابل ممثل امیدواری برای یکسال پر برکت کشت و درو محصولات زراعتی است. ممثل فراوانی غله است.

در صبح نوروز آفتاب خط استوا را از جنوب به شمال عبور می‌کند و فصل بهار و فصل کشت در نیمکره شمالی زمین شروع می‌شود. اين خود برتری دانش ستاره شناسی آريایی‌های باستان را نشان می‌دهد. در حقيقت ماه‌های زودياک يونانی که امروز اروپاييان با آن به فالگيري طالع خود می‌پردازند بر مبنای همین ماه‌های متداول آريایی استوار است و ۲۱ مارچ مطابق است با اول ماه اريس زودياک.

در امتداد زمان تعدادی کوشیده اند با بالا کردن چنده زیارت سخی در مزارشریف و کابل نوروز را با اسلام و بخصوص مذهب شیعه ارتباط دهند. در حالی که سابقه تاریخی تجلیل از نوروز در میان آریایی های آسیای میانه، پارس ها، آسوری ها و کردها به زمانه های قبل از اسلام بر می گردد.

تعدادی نا آگاه فکر می کنند نوروز یک عنعنه منحصر به فارس ها بوده به ما ارتباطی ندارد. حقیقت آنست که نوروز در درجه اول به افغانستان ارتباط دارد چون شمال کشور گهواره تمدن آریایی بود. از این جاست که آیین زردشتی و زبان مردم بلخ یعنی زبان دری به جنوب و غرب و به فارس گسترش میابد و زبان دربار ساسانیها می گردد در حالی که مردم پارس به زبان پهلوی ساسانی و آرامی گفت و شنود و کتابت می کردند. در طول تاریخ اسلام در این سرزمین ها مردم افغانستان نوروز را به عنوان یک عنعنه فرهنگی غیر مذهبی تجلیل کرده اند اما حالا با پیدا شدن افرطیون تکفیری و وهابی مخالفت با آن شروع شده است.

نیاز مبرم به اصلاح سیستم اداره دولت در افغانستان

حکومت فعلی افغانستان از پراگندگی فکری و تکیه بر بنیاد های متفرق سیاسی و قومی رنج می برد. ترکیب کنفرانس بن که سنگ تهداب حکومت فعلی را گذاشت ناشی از ترکیب نیروهای سیاسی و نظامی فعال ضد طالبان در سال ۲۰۰۱ عیسوی در افغانستان بود و غیر از آن هم نمی توانست باشد. پراگندگی سیاسی و بدون تکیه به یک دیدگاه واضح سیاسی امروزی حکومت افغانستان ناشی از نارسایی های رژیم ریاستی دولت است که ریس جمهور مستقل از زیربنای سیاسی حزبی قدرت اجرایی را نیز در اختیار دارد. بهترین راه حل این خواهد بود تا با تعدیل قانون اساسی کرسی صدارت عظمی مبتنی بر اکثریت پارلمانی حزبی ایجاد شود تا حکومت را تشکیل کرده امور اجرایی دولت را عهده دار شود چیزی مانند سیستم دولتی فرانسه. فکر می کنم کشور برای پذیرفتن چنین سیستمی امروز آماده است. در آن صورت حکومت متکی بر اکثریت حزبی در پارلمان چه از جانب حزب اکثریت ایجاد می شود و یا چه از طریق ائتلاف چند حزبی کشور را با در نظر داشت ایدئولوژی سیاسی خود اداره می کند و به ریس جمهور و پارلمان جوابده می باشد و به این صورت از پراگندگی سیاسی منفرد اعضای حکومت که امروز دچار ان هستیم جلوگیری به عمل می آید. اما شرط اولیه موفقیت چنین سیستمی در تجرید حکومت است از سازمان اداره دولتی. دستگاه اداره دولت باید یک سیستم غیر سیاسی بوده کاملاً مسلکی 'پروفشنل' باشد که وظیفه اش تطبیق سیاست های حکومت انتخابی مردم است.

جنبش روشنايي هزاره‌ها را بشناسيم!

طوري كه شواهد نشان مي‌دهد جنبش نام‌نهاد "روشنايي" هزاره‌ها دو هدف اصلي را دنبال مي‌كند:

(1) غضب رهبري سياسي قوم هزاره و بيرون كردن آن از دست رهبران سنتي مذهبي مانند، خليلي، محقق و سايرين؛ و

(2) تحقير، توهين و بي اعتبار كردن دولت افغانستان در انظار جامعه جهاني.

به گفته يك نويسنده هزاره تبار، حمزه واعظي، تا كنون در جامعه امروزي هزاره افغانستان قدرت سياسي، مشروعيّت اجتماعي، ثروت و امكانات اقتصادي و نمايندگي داخلي و بيروني منحصر شده بود به دو فرد مشخص: خليلي و محقق. بنابر واقعيت هاي سياسي اين مسئله تاحال چنين بود كه هرنوع حركت و هرگونه مرجع و عنصرى كه خواهان حضور موثر در جامعه و در سطح سياست ورزي جامعه هزاره باشد ناگزير بود با شناخت اين حقيقت وارد بازى سياسي و حضور اجتماعي گردد.

هدف جنبش روشنايي تغيير نظم فوق است. حمزه واعظي در جريده انترنتي "روزگارما" (۲۰ ميزان ۱۳۹۴) نوشته بود: "جامعه هزاره بيش از هرزمانى دچار دگرديسي ذهني - ساختاري گرديده است. شهر نشيني، روي آوري به آموزش، دسترسي به امكانات نسبي اقتصادي و مشاركت در فعاليت‌هاي سياسي - مدني الكوي زندهگي جمعي را در آستانه دگرگوني قرار داده است. معيارهاي مانند حمايت از رهبران سياسي، گرايش‌هاي جناحي، عصبيت ورزي‌هاي حزبي، رويكرد عمومي به پديده سياست و نگاه به قدرت بصورت روشني درحال تغيير است. پيروي متعبدانه از رهبران و رجوع گله اي به نخبگان قومي تا حدود زيادي تلطيف گرديده است و عمدتاً گرايش وديد ابداري پيدا کرده است. نقد گسترده و جدی رهبران سياسي درميان نخبگان فرهنگي - فكري هزاره، تقريبن تبديل به يك رويكرد مدني و پذيرفته گرديده است. ظرفيت هضم نقد و حتا هجو رهبران سياسي بصورت قابل توجهي بالا رفته است. اين ها، نشانه هاي آشكاري از شكل گيري آرام تغييرات اجتماعي فرهنگي در جامعه هزاره مي‌باشد كه الكوي سنتي رهبري سياسي را نيز تا حد زيادي به چالش كشيده است. بدین رو، هرنوع حركت جديد سياسي و هرگونه تحولي كه قرار است در اين جامعه هدايت شود، مي بايد با درك اين شرايط اجتماعي وبسترهاي فرهنگي - سياسي همراه باشد".

رهبري جنبش روشنايي هزاره‌ها تاكنون با زرنكي اين دگرگوني‌هاي فكري جوانان را طرف استفاده قرار داده است. آنچه قابل تشويش است نفوذ روز افزون عناصر شناخته شده متعهد به ناسيوناليزم ايراني از يكطرف و فعالين سياسي هزاره‌هاي پاكستاني (كويته)، كه هيچ پيوند عاطفي به كشور افغانستان ندارند، در ميان آنهاست. براي اين افراد تحقير، توهين و بي اعتبار كردن دولت افغانستان در انظار جامعه جهاني حتي قبل از احرار رهبري سياسي قوم هزاره امكان پذير بوده و در دستور روز قرار دارد.

رهبري جنبش روشنايي هزاره‌ها با استفاده از منابع مالي كه وابستگي‌هاي سياسي آنها به استخبارات خارجي براي آنها فراهم کرده براي رسيدن به اهداف دوگانه بالا در عجله است. بخصوص دورنماي انتخابات آينده شوراي ملي افغانستان و تدوير لويه جرگه براي تعديل قانون اساسي كشور به اهميت اين موضوع مي افزايد.

چه ميخواهيم؟ برق به باميان يا توتاپ از راه باميان به هر قيمت؟

بگوئيد حق مردم باميان را براي دسترسي به "برق" ميخواهيم نه اينکه حتماً "توتاپ" ميخواهيم. توتاپ با ظرفيت بالاي 500 كيلو ولت براي باميان نيست بلکه نيازمندی باميان به برق 220 كيلوولت است که به سادگي از سب استيشن پروان مي تواند از مسير غوربند که سرک موجود است تأمين گردد. براي احداث توتاپ از طريق باميان اول به موجوديت سرک نياز است، دوم 84 كيلومتر طولاني تر است، سوم سه سال ديرتر تکميل مي شود و چهارم ميليونها دالر قيمت تر است.

شما از کابل به لندن با طيارات بزرگ ميرويد اما از کابل به باميان با طيارات توين اتر کوچک. به همين اساس توتاپ، به مثابه برخي از خطوط انتقالی حلقوی کشور، از ترکمنستان تا مقصد با ولتاژ بالا به مسدود ترين راه و آسان ترين راه و اقتصادي ترين راه نياز دارد. در تمام کشورهاي پيشرفته خطوط انتقال برق با ظرفيت و ولتاژ بالا در کنار شاهراههاي حلقوی ممالک احداث مي گردند. نيازمندیهاي برق ساحات و مناطق دورتر از اين خط انتقال را با احداث سب استيشن ها و پايان آوردن ولتاژ به 220 كيلوولت و خطوط انتقالی فرعی مي توان تأمين کرد.

انکشاف پروژه هاي سنگ آهن حاجيگک و مس عينک لوگر به دليل نبودن برق توتاپ به عقب نه افتاده اند، دليل ديگري دارند. براي حاجي گک ذغال سنگ دره صوف مهمترين منبع انرژی است که هم در ذوب آهن و هم در توليد برق حرارتي از آن مي توان استفاده کرد.

هم رييس جمهور و هم رييس اجراييه هر دو گفتند پروژه از طريق سالنگ سه سال قبل توسط اسمعيل خان پيشنهاده و توسط فهيم تصويب شده بود و آنها اجراي پروژه را رويدست گرفتند. من حرف اين دو نفر را باور مي کنم.

استخراج و انتقال و ذوب آهن حاجي گک يکي از پروژه هاي دفتر من در طرح پلان ۷ ساله داوود خان در سال ۱۹۷۶ بود وقتی من مدير عمومي معادن و صنايع در وزارت پلان بودم. اين پروژه تا امروز که ۴۰ سال مي گذرد به همان موقف ۴۰ سال قبل است باور کنيد تاخير آن هيچ ارتباطی با برق ندارد.

معادن مس عينک لوگر، که آن نيز يکي از پروژه هاي دفتر من در طرح پلان ۷ ساله داوود خان در سال ۱۹۷۶ بود، به کابل و پروان نزديکتر است تا به باميان. بنابرآن نام گرفتن از مس عينک در ارتباط به توتاپ و باميان بجز از منافقت کدام دليل ديگري ندارد.

سبوتاژ کردن يک پروژه ملی "خواستن حق" نيست، بلکه گرفتن حق ديگران است، اخلاص امنيت عامه است، به تشويش انداختن يک ملت است، فرصت دادن به دشمنان است، انداختن نفاق ملی است و دلسرد کردن کمک کننده هاي بين المللی است. توهين به رييس جمهور مملکت آنهم در خارج کشور خواستن حق نيست بلکه توهين به ملت افغان است، تقاضا براي قطع کمک هاي بين المللی براي مردم افغانستان، طوري که بعضی هزاره هاي آشوبگر لندن شعار دادند، خواستن حق نيست بلکه خيانت به ملت افغانستان است، همين اکنون ايران اظهار آمادگي کرده که از طريق خاک خود برق ترکمنستان را به پاکستان برساند. شايد اهداف کسانی مانند لطيف پيرام، ناهيد فريد و غيره بدنام کردن دولت افغانستان و سبوتاژ کردن اين پروژه ملی باشد.

ادعای زکریا اصولی در مورد جعلی بودن قانون اساسی توشیح شده رییس جمهور کرزی آغاز یک دسیسه شومی برای از میان برداشتن موانع در مقابل هجوم فرهنگی ایران در کشور ماست.

با ین ادعای شوم باید مبارزه کرد. من تمام مواد "توشیح شده" را با مواد شامل نسخه به اصطلاح "تصویب شده" مقایسه کردم و این مقایسه نشان می‌دهد که "کمیسیون تصحیح املائی و انشایی قانون اساسی" منتخبه لویه جرگه کار خود را به خوبی انجام داده اند و تمام نواقص املائی و انشایی قانون اساسی تصویب شده را بدون آنکه در معانی، اهداف و روحیه مواد تصویب شده کدام تحریفی و کدام تغییری رونما گردد با کمترین دستبرد مطابق هدایت لویه جرگه اصلاح کرده اند. اما مثل اینکه هدف اصلی این نویسنده بند مربوط به حفظ "مصطلحات ملی و اداری" ماده شانزدهم قانون اساسی است. این ادعای مسخره را در ۱۴ سال کسی نکرده بود. ما می‌دانیم که موجودیت این ماده به مذاق بسیاری از ایرانی پرستان و دشمنان زبان دری مروج در افغانستان سازگار نیست و این ماده سد قانونی در مقابل هجوم فرهنگی زبان مروج فارسی ایرانی بر ضد زبان دری مروج در افغانستان است. ادعای این آقا آغاز یک دسیسه شومی برای از میان برداشتن موانع در مقابل هجوم فرهنگی ایران در کشور ماست. مقابله با این دسیسه وظیفه وطنپرستانه هر فرد این سرزمین که به هویت ملی کشور خود افتخار دارند و در مقابل زدودن این هویت مستقل ملی که هدف اصلی ایرانی پرستان است، مقاومت می‌کنند می‌باشد.

شهروندان یا اتباع

افغان‌ها همه اتباع افغانستان بوده تابع قوانین افغانستان هستند، همچنانکه از امتیازات شامل قانون اساسی و سایر قوانین کشور استفاده می‌کنند، در برابر قوانین کشور مسئول و تابع هم هستند. شهروند یا همشهری ترجمه کلمه Citizen انگلیسی است. بکار بردن کلمه همشهری در زمان انقلاب کبیر فرانسه رواج بیشتر یافت و بیشتر به یکپارچگی، برادری و همسنجی همشهریان در قیام برضد دولت وقت تکیه داشت. در حالی که کلمه تبعه و جمع آن اتباع مفهوم مسوولیت نفوس در مقابل دولت و کشور را دارد. شهروند اصطلاح جدید ساخته شده در ایران به عوض کلمه عربی تبعه است اما بخیبر از آنکه خود کلمه "شهر" عربی است.

اصلاح سیستم انتخاباتی افغانستان

نباید به نام اصلاح سیستم انتخاباتی شرایط ادامه استبدادی مافیای جنگسالاران را با چهره نو آن در کشور سهولت بخشید. از اشتباه توشیح عجولانه قانون تذکره های الکترونیکی باید آموخت. این اشتباه، بدون حل قبلی قضیه از راه‌های تفاهم ملی، سبب بروز بزرگترین بحران حیات سیاسی معاصر ما شده است. در اصلاح قانون انتخابات و سیستم انتخاباتی از شفافیت باید کار گرفت و تمام پیشنهادات اصلاحی را باید در معرض مباحثه ملی گذاشت نه بر خورد با آن در عقب درهای بسته که در آن جا مافیای، قومی، مذهبی، نظامی، اقتصادی و سیاسی نفوذ بلا منازعه دارند. این مافیا دشمن تمام کسانیست که به حکومت قانون، دموکراسی و حقوق افراد و اقوام کشور مطابق منشور جهانی حقوق بشر عقیده دارند. اصلاح سیستم انتخاباتی باید به تقویت دموکراسی در کشور و به تقویت نهادهای دموکراتیک در کشور به انجامد نه به تقویت انحصار قدرت سیاسی بدست جنگسالاران، تقویت ملوکالطوایفی سمتی و تضعیف قدرت دولت مرکزی.

تجليل از نوروز

هشتم سپتمبر سال ۲۰۱۵ع

در امتداد زمان تعدادی کوشیده اند با بالا کردن جنده زیارت سخی در مزارشریف و کابل نوروز را با اسلام و بخصوص مذهب شیعه ارتباط دهند. در حالی که سابقه تاریخی تجلیل از نوروز در میان آریایی های آسیای میانه، پارسها، آسوریها و کردها به زمانه های قبل از اسلام بر می گردد.

تعدادی نا آگاه فکر می کنند نوروز یک عنعنه منحصر به فارس ها بوده به ما ارتباطی ندارد. حقیقت آنست که نوروز در درجه اول به افغانستان ارتباط دارد چون شمال کشور گهواره تمدن آریایی بود. از این جاست که آیین زردشتی و زبان مردم بلخ یعنی زبان دری به جنوب و غرب و به فارس گسترش میابد و زبان دربار ساسانی ها می گردد در حالی که مردم پارس به زبان پهلوی ساسانی و آرامی گفت و شنود و کتابت می کردند. در طول تاریخ اسلام در این سرزمین ها مردم افغانستان نوروز را به عنوان یک عنعنه فرهنگی غیر مذهبی تجلیل کرده اند اما حالا با پیدا شدن افرطیون تکفیری و وهابی مخالفت با آن شروع شده است.

حماسه مقاومت هفتصد روزه مردم هرات در برابر متجاوزين ايراني

[20 نوامبر 1836م الی 8 سپتامبر 1838م]

پيشگفتار

تجاوز اردوی ایران برای تصرف هرات با حمله بر ولسوالی غوریان آغاز می‌گردد. غوریان در حاشیه سرحد با ایران زادگاه من است (۲۹ دلو ۱۳۲۸ هجری شمسی) و مکتب موفق و لیسه سلطان شهر هرات مراکزی اند که من تعلیمات ابتداییه و متوسطه خود را در آن‌ها آغاز و ادامه داده‌ام. پارک ظاهرشاهی، گازرگاه شریف، تخت سفر، پل مالان، خواجه غلطان ولی و غیره همیشه در خاطرات من زنده اند. وقتی صنف ۱۱ لیسه سلطان هرات بودم هر هفته مجله اطلاعات هفتگی چاپ تهران را دریافت می‌کردم و از عنوان تا اعلانات تجارتی همه صفحات آن را با شوق می‌خواندم. با استفاده از اعلان‌های دوستی قلمی در اطلاعات هفتگی با چند شاگرد همسن و سال خود در ایران راه مکاتبه قلمی را هم باز کرده بودم. با یکی از این دوستان قلمی خوشبختانه تا امروز، یعنی بعد از ۵۱ سال، هنوز هم دوست هستم. ایشان علی میر فطروس، یکی از دانشمندان و نویسندگان بسیار معروف امروزی ایران هستند که کتاب "اسلام شناسی" ایشان تا اکنون بیش از ده بار تجدید چاپ شده است. از اقبال خوب فرصت دیدار با ایشان چند سال قبل در پاریس هم میسر شد. از این رو آنچه مینویسم نه از روی ایران ستیزی بلکه از روی ایمان به صداقت مسلکی در بازگویی حقایق تاریخی است، احترام به مسوولیتی است در برابر نسلهای امروز و آینده که برای آگاهی از آنچه گذشته به نوشته‌های تاریخی مراجعه می‌کنند.

زمانی، در گذشته‌های بسیار دور، در عصر هخامنشی‌ها و ساسانیها سرزمین‌های آسیای میانه و افغانستان امروزی بخشی از قلمروهای اشغالی فارس باستان را تشکیل می‌دادند. همانطوری‌که بخشی یا تمام این سرزمین‌ها بشمول فارس زمانی قلمروهای اشغالی امپراطوریهایی سلوکی، کوشانی، هندی، خلافت اسلامی، مغولی، تیموری، غزنوی، غوری، سلجوقی و غیره بوده اند. اما برای ناسیونالیستان پان ایرانیست فارس، هنوز هم این سرزمین‌ها "ایرانزمین" تخیلی هستند. این حقیقت است که مردمان این سرزمین‌ها بسیار موارد فرهنگی مشترکی باهم دارند و همه مربوط اند به یک حوزه فرهنگی مشترک تاریخی. اما صدها سال است که بخش‌های مختلف این حوزه فرهنگی با ایجاد کشورها و ملت‌های جداگانه راه‌های مستقل خود را در تاریخ می‌پیمایند و هویت‌های تاریخی، سیاسی، فرهنگی مختص به خود را ایجاد کرده پیگیری می‌کنند. به این واقعیت عینی باید احترام کرد و حرمت استقلال ممالک و ملت‌های دیگر را باید نگهداشت.

لازم است بخاطر داشت به تعقیب اقدام میرویس‌خان هوتکی (غزایی) که قندهار را از سلطه خونین حاکم صفوی گرگین خان نجات داده ایجاد یک دولت مستقل را که مرکز آن در همین سرزمین باشد پایه‌گذاری کرد (۱۷۰۹م)، هرات به قیادت عبدالله خان ابدالی موفقانه به قیام استقلال خواهی از سلطه نزدیک به دوصد ساله صفوی‌های فارس دست زده حکومت خودمختار ابدالیان هرات را ایجاد کرد (26، July 1717 م). با تاجگذاری احمدخان ابدالی در سال ۱۷۴۷م کشور مستقلی که امروز به نام افغانستان در جهان شناخته می‌شود ظهور نمود. این دولت نوظهور به سرعت به امپراطوری ابدالی، امپراطوری افغان و مملکت افغانستان مبدل شد که زمانی از بحیره کسپین در شمال ایران امروزی تا دهلی و از دریای آمو تا بحیره عرب در سواحل پاکستان امروزی قلمرو داشت. در طول مدت نزدیک به یک قرن از ایجاد دولت نوظهور افغانستان تا سال‌های حوادث مورد بحث این مقاله (۱۸۳۶-۱۸۳۸م)، هرات و مردم آن بخش لاینفک جغرافیای این کشور و ملت نوظهور بوده است. اما متأسفانه هیچ کتاب، مجله، روزنامه و رسانه

تاريخي ايراني را نخواهيد يافت كه در آن هنوز هم غم از دست دادن هرات را با آه و حسرت ياد نكنند و با جعل براي فريب ملت ايران استعمار انگليس را مقصر آن ندانند! طوري وانمود مي‌گردد كه گويا هرات در سال 1838م از ايران جدا شد در حالي‌كه اين شهر با قيام سال 1717م تصميم خود را براي استقلال اعلام كرد و از سال 1747م به بعد در جغرافياي سياسي کشور مستقلی كه امروز افغانستان ناميده مي‌شود قرار گرفت.

انداختن گناه تمام نارساييها، بي عرضه گيها، بي خبريها و عقب ماندهگيهاي ملت‌هاي کشورهاي جهان سوم به گردن قدرت‌هاي استعماري گذشته و جهان پيشرفته صنعتي امروزي غرب از شيوه‌هاي معمول در کشورهاي ماست. فرضيه اين است كه ما هيچ وقت مسوول آنچه بر ما گذشته است نبوده ايم اين ديگران بوده اند و هستند كه ما را به اين روز انداخته اند! اگر جيمي كارتر و راديو بي بي سي نمي‌بودند خميني نميتوانست در ايران دولت اسلامي برقرار سازد، اگر استعمار انگليس نمي‌بود افغانستان تا هنوز جزء ايران مي‌بود، صدها بهانه گمراه كننده و خود فريبانه از اين قبيل. از آنجمله است انداختن گناه ناتواني دولت بي كفايت قاجاري فارس در شكست محاصره هرات به گردن انگليسي‌ها كه با وجود داشتن يك اردوي بزرگ و همكاري قدرت‌هاي استعماري زمان نتوانست در طول بيش از يكسال حمله متداوم مقاومت مردم هرات را درهم شكند. بيجهت نيست جمله اي معروف از زبان ميرزا آقاخان نوري، صدر اعظم ناصر الدين شاه ايران، را بياد آريم كه گفته بود "هرات از دست رفت خدا را شكر صدارت ما باقي است." (هشتم آذر ۱۳۹۳ حميد رضا پارسا)، خوشبختانه اراده، خواست، عزم و عمل مردم هرات در تعيين سرنوشت شان حتي از لابلای صدها كتاب و هزاران نوشته تاريخي گمراه كننده مؤرخين ايراني هم مانند روز روشن است، فقط يك چشم حقيقت بين مي‌خواهد كه آنها را ببيند. از همين رو هدف بر آن است تا حماسه قهرماني مردم اين ديار باستانی را در دفاع از شهر و ديار شان، هرچند موجز، عمدتاً با استفاده از نوشته‌هاي خود مؤرخين ايراني برشته تحرير در آورم.

خلاصه

تجاوز اردوي ايران براي تصرف هرات در 20 نوامبر 1836 ميلادي با استفاده از ده‌ها هزار سرباز و توپخانه و ساز و برگ نظامي با حمله بر ولسوالي غوريان كه در حاشيه سرحد افغانستان با ايران قرار دارد آغاز شد. اين حمله به قيادت شخص محمدشاه قاجار آغاز گرديده قواي عظيم ايراني قادر شدند مقاومت مدافعين قلعه كوچك غوريان را بعد از سه روز جنگ شديد شكسته و آن را تسخير نموده به خاك يكسان كنند. متعاقباً اين اردو بجانب هرات مارش نمود. مشاويرين نظامي روسي و شخص و زير مختار روسيه تزارى و نماينده سياسي بریتانیا در كنار شاه به دروازه‌هاي هرات رسيدند. دارسي تود، افسر توپخانه بنگال كه پيش از آن مدت 5 سال ايرانيان را آموزش توپخانه داده بود، نيز همراه آنان بود (پاتينجر، 1379، 64). در اين باره محقق ايراني علي اكبر بينا دكترای رشته تاريخ مي‌نويسد: "سپاهيان ايران در 17 ربيع‌الاول 1254 عمليات خود را آغاز كردند و حصار هرات را گلوله‌باران نمودند و پس از شش روز بمباران برج و باروهاي شهر به حمله مبادرت كردند و تا كنار خندق رسيدند و بعضي هم از خندق عبور كردند ولي به علت مقاومت سرسختانه افغانه و آب خندق و تلفات زياد نتوانستند داخل شهر شوند و در همين حمله كه بزرگترين حادثه محاصره ده ماه هرات مي‌باشد سرتيپ بروكلي از اميرزادگان مهاجر لهستان كه در خدمت نظام ايران بود به قتل رسيد. نقشه حملات را كنت سيمونتيچ وزير مختار روسيه كشيده بود." ("بررسي‌هاي تاريخي" سال چهارم، شماره يك، فروردين و ارديبهشت 1348). اين حمله بعد از نزديك به ۱۴ ماه يا هفتصد روز نظر به مقاومت قهرمانانه مردم هرات به پيروي نرسيد و اردوي بزرگ ايراني با تحمل تلفات و خسارات هنگفت جاني و مالي و رواني مجبور به

بازگشت شد. دکتور مهدی ابو الحسنی ترقی علل شکست اردوی ایرانی در محاصره هرات را چنین خلاصه می‌کند:

"در صورت مساعدت و یاری روس‌ها به ایران، بدون شک نیروی نظامی ایران موفق به تصرف هرات و تهدید مرزهای هندوستان انگلیس و حتی فتح این سرزمین می‌شد. اما مقاومت سرسختانه افغانه به تشویق و با برنامه‌ریزی افسر انگلیسی مانع از تحقق این امر شد. علاوه بر نقص الدرد پاتینجر... در عدم فتح هرات، ناتوانی و رهبری غلط فرماندهان ایرانی و حملات پراکنده آنان در ناموفق بودن محاصره هرات دخیل بود. حتی خود الدرد متحیر بود که چرا ایرانیان نتوانستند هرات را فتح کنند. این بخشی از واقعیات آن روز بود اما در حقیقت... اتکای دولتمردان ایرانی به وعده و وعیدهای روسیه تزاری و عدم حمایت روسیه از ارتش ایران به هنگام نیاز، موجب ناکامی این حرکت گردید... دولت ایران حاجی‌خان بهادر جنگ فرمانده سپاه ایران در جنگ هرات را معزول کرد." (دکتور مهدی ابوالحسنی ترقی، پایگاه جامع تاریخ معاصر ایران، موسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، تهران).

توجه کنید یک مورخ ایرانی با درجه دکتورا موجودیت یک "افسر انگلیسی" (جاسوس انگلیسی) را در شهر هرات دلیل عدم موفقیت اردوی بزرگ ایران می‌داند و همین مورخ در جای دیگری تأیید می‌کند که این افسر یا جاسوس انگلیسی در لباس مبدل اول به عنوان تاجر اسپ و بعداً با تقلب سید و اهل طریقت بودن، بدون اجازه رسمی دولت افغانستان، به کابل رفته و از آنجا به هرات رسیده بود و هر لحظه انتظار گرفتاری و اعدام شدن و یا افتیدن به دام برده فروشان را نیز داشت. پس به این ترتیب اگر توضیح این دکتور تاریخ ایرانی را قبول کنیم مأمور 007 انتلیجنس سرویس دولت امپراطوری سلطنتی بریتانیا در آنزمان در هرات بوده و شکست اردوی ایران را که از جانب روسیه تزاری کمک هم می‌شده طراحی و اجرا کرده است! چگونه ممکن است شعور یک خواننده آگاه ایرانی را با اینگونه جعلیات به تمسخر گرفت؟ حد اقل این نویسنده، برخلاف سایر مؤرخین ایرانی، تهدید پنج کشتی جنگی انگلیسی را بالای بندر بوشهر بهانه برای شکست قوای ایرانی بعد از نزدیک به ۱۴ ماه جنگ در اطراف هرات پیشکش نمی‌کند!

در باره شکست اردوی ایران در محاصره هرات محقق ایرانی علی اکبر بینا دکترای رشته تاریخ می‌نویسد: "محمدشاه ناچار در 8 سپتامبر 1838م بی‌اختیار نتیجه از محاصره هرات دست برداشت... به این ترتیب دولت ایران عملاً از تصرف هرات چشم پوشید و انگلیسی‌ها آن شهر را تسخیر و اشغال کردند." ("بررسی‌های تاریخی" سال چهارم، شماره یک، فروردین و اردیبهشت 1348 هجری شمسی). این نویسنده و مورخ ایرانی، باز هم با درجه دکتورا، هیچ مأخذی را برای این "اشغال خیالی هرات توسط انگلیسی‌ها" ذکر نمی‌کند. حقیقت تاریخی آن است که انگلیس‌ها نه تنها بعد از محاصره هرات بلکه متعاقب آن در سه جنگی که با افغانستان کردند (1839-1842م، 1878-1880م و 1919م) هرگز پایشان به هرات نرسید و هرگز این شهر مورد هجوم نیروهای انگلیسی قرار نگرفته و به تسخیر و اشغال آن‌ها در نیامده است. سوال اینجاست که چگونه ممکن است ملت روشفکری مانند ایران با اینگونه جعل واقعیات تاریخی دلگرم گردند؟ مگر اینکه اتکا به همچو جعلیات برای زنده نگهداشتن جنبش پان ایرانیزم پارس‌ها لازمی باشد.

چند نکته در خلال این یادداشت‌ها قابل تأمل اند: اول- با وجود ادعای مالکیت بر هرات، مؤرخین ایرانی در تمام اشارات هرات را شامل خاک افغانستان قلمداد می‌کنند. دوم- مطلب دیگری را که به وضاحت در نوشته‌های مؤرخین ایرانی می‌توان مشاهده کرد اشاره آن‌ها به کشور "افغانستان" است. حتی یک نویسنده را نیافتم که سرزمین فعلی افغانستان را "خراسان" خطاب کرده باشد. در حقیقت تمام مؤرخین ایرانی در این یادداشت‌ها خراسان را تنها شامل مشهد، نیشاپور، سبزوار، مرو، خیوه، بادغیس و هرات و حوالی آن‌ها می‌دانند. سوم- همچنان مطلب مهم دیگری را که به

وضاحت در نوشته های مؤرخین ایرانی می‌توان مشاهده کرد اشاره آن‌ها به "افغان" و "افاغنہ" به معنی افراد مربوط به تمام اقوام مسکون افغانستان می‌باشد. اینگونه اشاره در ایران امروزی هم عام است مگر اینکه به غلط تصور کنیم ایرانی‌ها تمام افتخارات مردم افغانستان را در جنگ‌های ضد هند بریطانوی و ایران صفوی و قاجاری به "پشتون‌ها" داده باشند.

مختصری از تاریخ هرات

از شهر باستانی هرات در کتاب زردشتی اوستا به نام "هریوا" یاد شده است. هرات به مثابه دروازه ماورالنهر (آسیای میانه) و هندوستان در عصر باستان در مسیر فتوحات کوروش و داریوش شاهان هخامنشی فارس (630-330 ق م)، اسکند مقدونی و سایر سایر فرماندهان گریکو باختری (323-239 ق م) و ساسانیها (224-651م) قرار داشت. نام باستانی هرات "آریا" بوده که در ادبیات دری به نام های هرا، هراه، هری و هریوا نیز خوانده شده است. ارگ شهر هرات مشهور به قلعه اختیارالدین بنایی تاریخی در شهر هرات بجامانده از روزگار اسکندر مقدونی است (به عکس بالا توجه کنید). ارگ هرات را که یکی از قدیمی ترین آثار باستانی افغانستان است توسط اسکندر پس از تصرف شهر (آرتاکوآنا) یا هرات امروزی در آنجا برای نظامیان خود ساخته ساخت. این قلعه توسط مغول‌ها ویران شد اما در عصر ملک فخرالدین آل کرت (1370م) توسط وزیرش اختیارالدین دوباره آباد شده که امروز به نام وی نامیده می‌شود. در باره قدامت شهر هرات چنین می‌خوانیم:

لهراسپ نهادش شهری بنیاد گشتاسپ در او بنای دیگر بنهاد بهمن پس از او عمارت دیگر کرد اسکندر رومیش همه داد بر باد.

عرب‌های مسلمان بعد از تسخیر فارس (651م)، مرو را در خراسان مرکز اداری و نظامی خود قرار داده از اینجا بالای خراسان، فارس، ماورالنهر و سیستان حکومت می‌کردند. در آنزمان هنوز غزنی و کابل را هندوشاهان اداره می‌کردند. هرات در کنار نیشاپور و مرو یکی از سه شهر عمده و مرکز شرقی خراسان باستانی می‌باشد که امروزه اولی در قلمرو افغانستان، دومی در قلمرو ایران و سومی در قلمرو ترکمنستان واقع شده اند. طاهر که زاده فوشنج هرات بود، بعد از ختم غایله امین الرشید از طرف خلیفه عباسی مامون الرشید در سال 816م به حیث حاکم خراسان مقرر شد و برای هشت سال حکومت نیمه مستقل خود را ایجاد کرد. موصوف شبی در سال 822م بعد از آنکه در یک نماز جمعه خطبه را به نام خلیفه عباسی نخواند از طرف یکی از زنه‌ای خود که گماشته مامون الرشید بود مسموم شده وفات نمود. بعد از طاهر پسر او طلحه در خراسان به حکومت رسید. طاهریان در مجموع شصت سال در خراسان بطور خود مختار حکومت کردند و در این مدت هرات از مصیبت‌ها در امان بود. آن‌ها اولین دولت خودمختار را در خلافت اسلامی ایجاد کرده استفاده از خط و کتابت عربی را در زبان دری رواج دادند. با اضمحلال سلطه طاهریان، یعقوب لیث صفار مؤسس سلسله صفاریان از زرنج نیمروز علم برافراشته و در سال 867م هرات را بدست آورد و تا سال 950م جز قلمرو آنها، بطور نیمه مستقل از خلافت عباسی، اداره می‌گردید و در این ایام با شکست زمامداران هندوشاهی کابل را بدین اسلام مشرف ساخت. در زمان صفاریان برای بار اول شعر گفتن به زبان دری مطابق به عروض عربی مروج شد. با شکست عمر و لیث صفار بدست اسمعیل بن احمد سامانی، هرات توسط گماشته او ابوعلی سیمجور اداره می‌شد (950م-993م).

در دوران سامانیان شهر هرات از مقام و منزلت خاصی برخوردار بود تا جاییکه نصر بن احمد سامانی چهار سال را در این شهر گذرانید و اراکین هم‌رکاب او رودکی سمرقندی را وادار کردند

تا شاه را ترغيب به بازگشت به ماورالنهر سازد و رودکی اين قصيده معروف خود را در آنزمان نوشت و سبب بازگشت شاه به بخارا شد:

بوی جوی مولیان آید همی - یاد یار مهربان آید همی ریگ آمو و درشتی راه او - زیر پایم پرنیان
آید همی آب جیحون از نشاط روی دوست - خنگ ما را تا میان آید همی ای بخارا! شاد باش و دیر
زی - میر سویت شادمان آید همی میر ماه است و بخارا آسمان - ماه سوی آسمان آید همی میر
سرو است و بخارا بوستان - سرو سوی بوستان آید همی آفرین و مدح سود آید همی - گر به گنج
اندر زیان آید همی.

از قول جهانبخش ثواقب می‌خوانیم که: "در واقع، هر چند بنیانگذار حقیقی امارت سامانیان، نصر بن احمد بود، اولین پادشاه مستقل این خاندان، برادر او اسماعیل بن احمد است که بعد از مرگ نصر بن احمد (279 هـ) توانست با پیروزی بر عمرو لیث صفار، حکومت سامانیان را در ماوراء النهر استوار سازد و حکومت او از طرف خلیفه معتضد عباسی به رسمیت شناخته شد. به نوشته نرشخی: "چون خبر وفات امیر نصر به امیر المؤمنین معتضد بالله رسید، منشور عمل ماوراء النهر به امیر اسماعیل بداد. (نرشخی، تاریخ بخارا، ص 94. کامل، ج 13، ص 70). "اسماعیل سامانی" نیز به پاس حمایت خلیفه، تا پایان زندگی تابع وفادار او باقی ماند. وی که مردی دلیر و پر تحرک بود، به یک سلسله فعالیت‌های سیاسی پرداخت و فتوحاتی نمود که در اثر آن، موقعیت و مقامش بالا رفت و به تدریج توانست همه نواحی ماورالنهر را به زیر اطاعت حکومت خویش درآورد. اسماعیل مرکز امارت خویش را در بخارا قرار داد که نزدیکترین شهر به سرحد خراسان و ماوراء النهر بود و به قول اصطخری هر کس آنجا می‌بود خراسان را رو به روی خویش داشت و ماوراء النهر را پشت سر. (مسالك و ممالك، ص 245). " (پرتال جامع علوم انسانی، سامانیان و نظام خلافت عباسی). به هرصورت ابوعلی سیمجور در سال‌های اخیر حکومت خود از دادن مالیات و باج به امرای سامانی بخارا خودداری کرده هرات را تا شکست او بدست سبکتگین امیر غزنی در سال 993م، مستقلانه اداره کرد. بعد از ابوعلی سیمجور هرات جز امپراطوری وسیع غزنوی شد که از غزنی اداره می‌شد.

هرات در اواخر زمامداری غزنوی‌ها بدست سلطان سنجر سلجوقی افتاد و توسط تاج الدین یلدوز و بعد از او غلام بها الدین طغرل حکام سلجوقی اداره می‌شد. هرات در سال 1169م توسط سلطان غیاث الدین غوری فتح شد. سلطان غیاث الدین غوری ۴۳ سال در هرات حکومت کرد و مسجد جامع معروف شهر هرات یاد گاری از دوران زمامداری او در هرات است. موصوف در سال 1202م در شهر هرات در گذشت و در محوطه مسجد جامع هرات دفن گردید.

سلطان محمد خوارزمشاه بعد از سال 1206م شهر هرات را فتح می‌کند. مرکز خوارزمشاهیان شهر گرگنج بود که در جنوب جهیل آرال در ترکمنستان امروزی واقع شده است که در سال 1219م بدست مغولان افتاد. گفته می‌شود که چنگیز مغول با داشتن چین در زیر سلطه خود نیازی به جهان‌گشایی بجانب مغرب و جنوب نداشت و تنها خواهان برقراری روابط تجاری با همسایگان غربی خود در آسیای میانه و جنوب که از طرف محمد خوارزمشاه اداره می‌شد بود. اما جواب‌های تند سلطان محمد خوارزمشاه به پیغام‌های دوستانه چنگیز خان و قتل تجار و فرستادگان او و فروش اموال ایشان نشانه بی‌تدبیری و آشنا نبودن او به قواعد سیاست را نشان داده سبب خشم چنگیز و هدف انتقام‌جویی او گردید. همچنین سلطان محمد و مادر او در هیچ یک از ممالک تحت سلطه خود از کاشغر (شهری در نواحی مرزی غربی چین امروزی) گرفته تا عراق یک نفر پادشاه مقتدر را مستقل باقی نگذاشتند و در هنگام حمله از مقابل ایشان گریختند، به همین جهت در سرتاسر امپراطوری کسی که بتواند رهبری را در دست گرفته و در مقابل مغول بایستد باقی نمانده بود. نفوذ ترکان خاتون، مادر سلطان محمد خوارزمشاه، نبودن اتفاق بین او و پسرش تا حدی بود که

سلطان محمد حتى در انتخاب وليعهد کشور از خود اراده نداشت و بايد از حکم مادر پيروي مي کرد. محمد خوارزمشاه با دو بار کشتن فرستاده گان چنگيزو رد کردن دست دوستي و تجارت با آن ها خشم مغولان را بر انگيخت و در نتيجه مغولان از سال 1219م تا 1222م تمام شهرهاي ماورالنهر را يکي بعد از ديگري اشغال مي کنند و محمد خوارزمشاه فراري مي گردد.

چنگيز پسر خود تولي را به خراسان مأمور کرد (618 ه ق، 1221م). تولي خراسان را از مرو تا بيهق (سبزوار) و از نسا و ابيورد تا هرات يکي بعد ديگري اشغال نموده و آنجا را همانند شهرهاي ماوراءالنهر تخریب کرد. در اين زمان بود که دختر چنگيز و زن تغاجار که شوهرش در محاصره شهر نيشابور کشته شده بود، برای انتقام به اين شهر رسيد. به دستور او شهر به آتش کشيده شد و ۷ روز بر ويرانه هاي آن آب بستند و سپس در آن جو کاشتند. تولي پس از محو کردن نيشابور راه هرات را پيش گرفت و يکي از سرداران خويش را با ۴۰۰ مرد جنگجو آنجا گذاشت. در مرو نيز مردم به اميد غلبه جلال الدين (پسر و جانشين محمد خوارزمشاه) بر مغول شورش کردند و شهر دوباره به دست ياران جلال الدين افتاد. آنان حاکم دست نشانده مغول در مرو را کشتند. پس از آن لشکريان چنگيز به قصد خوابانيدن شورش مردم رسيدند و جمعيت ساکن مرو را به اقسام شکنجه از قبيل مثله کردن و سوزاندن در آتش کشتند. در هرات نيز مردم به رهبري ملک شمس الدين جوزجاني شوریده و حاکم مغولي را کشتند. چون اين خبر به چنگيز رسيد پسر خود تولي را سرزنش کرد و گفت "اگر بار اول تو تمامی مردم هرات را مي کشتي چنين فتنه اي بروز نمي کرد." و دستور داد که از مردم آن شهر احدي را زنده نگذارند. شهر ۶ ماه و ۱۷ روز تحت محاصره بود تا آنکه در جمادى الثاني سال ۶۱۹ ق (1222م) شهر به تصرف مغول درآمد و آنان به هر کس که دست يافتند، کشتند و شهر را ويران کردند. پس از خرابي مرو، هرات و نيشابور قيام مردم سرزمين هاي جنوب ماوراءالنهر به زودي خوابيد. چنگيز پس از فتح طالقان (طالقان بلخ) و باميان با گروه زيادي به سوي غزني رفت.

بعد از مرگ چنگيز هرات و توابع آن و فارس توسط هلاکو خان مغول اداره مي شد. بعد از مرگ هلاکو ملک شمس الدين کرت که اجداد او به سلطان غياث الدين غوري مي رسد از طرف اباقاخان نواسه چنگيز به حکومت هرات، سيستان، اسفزار، غور، غرjestان، فراه مأمور شد و تا سال 1279م برای سي و سه سال در قدرت بود. اين ها به آل کرت مشهور اند و در مجموع ۱۴۰ سال از مرکزيت هرات بالاي اکثریت سرزمين هاي امروزي افغانستان حکومت کردند. در اين دوران به امپراطوري مغولان در سمرقند و ايلخانان مغولي که پايتخت آن تبريز بود وفادار بوده هرات و ساير مناطق تحت قلمرو خود را در افغانستان امروزي از گزند حوادث بدور نگهداشتند.

در سال 1339م ملک معزالدين حکمران هرات شد و اين زماني بود که ستاره اقبال حکومت اولاده هلاکو خان مغول در ايران و عراق رو به نزول بوده آخرين سلطان اين سلسله سلطان ابوسعيد بهادر خان برای مقابله با اورنگ شاه مغول برآمد و در راه مريض و وفات يافت. از اين زمان به بعد با استفاده از جنگ هاي داخلي بازمانده گان ايلخانان مغول در ايران، ملک معزالدين در هرات به نام خود خطبه خوانده اعلان استقلال سرزمين هاي خود را که شامل بخش بزرگ افغانستان امروزي بود نموده و تا سال وفات خود (1374م) مستقلانه در هرات حکومت کرد. با حمله و محاصره هرات توسط امير قرغن برلاس از ماورالنهر مغول ها کوشيدند تا هرات را دوباره زير قيادت خود آورند مگر بعد از چهل روز محاصره شکست خورده به ماورالنهر برگشتند. بعد از ملک معزالدين پسر او ملک غياث الدين پيرعلي به حکومت هرات رسيد که بعد از ۱۲ سال حکمراني در سال 1387م توسط امير تيمور لنگ (771-807 هجري قمری 1370-1405م) برانداخته شد و هرات زير حکومت تيموريان قرار مي گيرد.

تيمور پسر خود معين الدين شاه رخ تيموري (807-850 هجري قمری 1405-1447م) را به

حکومت خراسان در هرات می‌گمارد. او چهارمین پسر تیمور گورکانی و یکی از جانشین او و از بزرگترین پادشاهان تیموری است. پس از مرگ تیمور حاکمانی که از ترس حاضر به اطاعت او شده بودند هر کدام علم استقلال برافراشتند. هریک از فرزندان تیمور نیز در گوشه‌ای حکومتی تشکیل دادند. سرانجام شاهرخ با غلبه بر رقبا به عنوان جانشین پدر حکومت را در دست گرفت. شاهرخ برخلاف پدرش مردی آرامش طلب بود و به عمران و آبادانی علاقه بسیار داشت. این وضع در زمان جانشینان او نیز کم و بیش ادامه یافت. پس از او پسرش الغ بیگ (850-883 هـ. ق/ 1441-1449 م) حکمران امپراطوری تیموری شد. شاهرخ هنرپرور و ادب‌دوست بود و به علم و هنر بسیار علاقه داشت. شورش‌های جدایی طلبانه را فرونشاند و بر آبادانی خراسان زمین همت گمارد. او پایتخت خود را از سمرقند به شهر هرات منتقل کرد و آن شهر را مرکز هنرمندان و دانشمندان ساخت. سبک هنری یا مکتب هرات تحت حمایت او و پسرش بایسنقر شکل گرفت. همسر او گوهرشاد نیز بناها، مساجد و مدارس بسیاری بنا کرد که مسجد گوهرشاد مشهود، مسجد گوهرشاد هرات و مدرسه گوهرشاد در هرات از آن جمله‌است.

در سال‌های اخیر حکومت تیموریان هرات در زمان سلطان حسین بایقرا در ماورالنهر شیبانی خان اوزبیک که از اخلاف جوجی پسر چنگیز بود در ماورالنهر به قیادت اوزبیک‌ها رسیده و به سرعت دامنه حکومت خود را به خراسان امتداد می‌داد. در این زمان کابل بدست بابر یکی دیگر از شاهزده گان مغولی/تیموری افتاده بود. سلطان حسین بایقرا از بابر دعوت می‌کند که به هرات بیاید اما قبل از رسیدن بابر سلطان حسین بایقرا وفات می‌کند. وقتی بابر به هرات می‌رسد می‌بیند که سلطنت سلطان حسین بایقرا مساویانه میان دو پسر او تقسیم شده است و هر دو در هرات حکومت می‌کنند. بابر زوال این حکومت را بدست شیبانی خان اوزبیک حتمی دانسته و از راه هزارمجات به کابل بر گشته دیری نمی‌گذرد که هرات بدست شیبانی خان اوزبیک سقوط کرده و بدین سان دوران شوگان تیموریان هرات به پایان می‌رسد. زمانی که شیبیک خان اوزبیک به خانی اوزبیکان رسید و برای تسخیر ماوراءالنهر به جنگ‌های پیاپی با سلطان حسین میرزا تیموری پرداخت. سرانجام پس از سال‌ها جنگ، در ۷ محرم ۹۱۳ هـ. ق (1516م) جنگ با دغیس میان شیبیک خان اوزبیک و پسران سلطان حسین بایقرا رخ داد. در این جنگ اوزبیکان بر تیموریان پیروز شدند و بر ماورالنهر و مرکز آن سمرقند چیره شدند. اوزبیکان به سرعت خراسان را نیز با کشتار و غارت تصرف کردند. در این زمان در ایران صفوی‌ها درصدد ایجاد یک دولت مقتدر هستند و منافع آن‌ها در شمال شرق با شیبانی خان اوزبیک تلاقی می‌کند. محمد مهدی در دانشنامه آریانا می‌نویسد: "شیبیک خان به‌مناسبت نام جدش "شیبانی" تخلص می‌کرد. وی مردی بسیار دلیر و جنگجو و خودخواه و متعصب بود. در سال ۹۰۶ هـ. ق (۸۷۹ خ) قسمتی از ماوراءالنهر را با شهر سمرقند از یکی از نوادگان امیر تیمور گرفت و به سلطنت نشست و از آن پس تا سال ۹۱۳ هـ. ق (۸۸۶ خ) نیز تمام ترکستان و ماوراءالنهر را با سراسر خراسان و استرآباد را از دست بازماندگان سلطان حسین میرزا بایقرا و دیگر جانشینان تیموری بدراورد و از مغرب و جنوب با ولایت عراق عجم، کرمان و یزد که در قلمرو شاه اسماعیل یکم صفوی بود همجوار شد. از آنجا که شیبیک خان در مذهب تسنن و شاه اسماعیل در مذهب تشیع تعصب وافر داشتند، با هم به‌سختی دشمن می‌ورزیدند. از این روی، خان اوزبیک، شاه اسماعیل را به‌چشم دشمن می‌نگریست و او را در نامه‌ها تحقیر می‌کرد. سرانجام، شاه اسماعیل در سال ۹۱۶ هـ. ق (۸۸۹ خ) با لشکر بسیار به‌خراسان تاخت و شیبیک‌خان از بیم او به قلعه مرو پناه برد و محاصره شد. شاه اسماعیل عاقبت او را به‌حیله از قلعه بیرون کشید و به‌جنگ وادار ساخت. در نبرد مرو که در نزدیک قریه محمودآباد در سه‌فرسنگی مرو میان دو حریف درگرفت، پس از کشتاری هولناک اوزبیکان را شکست داد. شیبیک‌خان با گروهی از همراهان در چهاردیواری محصور شدند و خان در زیر سم اسبان لشکر خود پایمال گردید و جسدش را نزد شاه اسماعیل بردند و سرش را از تن جدا کردند و

پوست سرش را پر از کاه کرده برای سلطان بایزید دوم عثمانی فرستادند و استخوان سرش را طلا گرفتند و از آن جام شراب ساختند. "بدین سان شهر هرات در سال 1519م بدست صفوی‌ها افتاد.

قیام ابدالیان هرات بعد از دوره کوتاه شییبانی خان اوزبیک هرات برای ۱۸۷ سال بعدی توسط صفوی‌ها اداره می‌شد. شاه عباس صفوی نیز در همین شهر متولد شده بود. هنگامی که کیخسرو خان گرجی عازم قندهار بود، عبدالله خان ابدالی را که قوم او با افغان‌های غلجایی دشمنی داشت، به حکومت هرات منصوب نمود. چون کیخسرو خان کشته شد و سپاهیان صفوی از افغان‌های غلجایی به قیادت میرویس‌خان در نزدیکی قندهار شکست خوردند، افغان‌های ابدالی مقیم هرات هم به قیام دست زده و هرات را از قبضه صفوی‌ها خلاص ساختند. در این زمان شاه سلطان حسین صفوی از اصفهان به قصد بنیه ایشان حرکت کرد، اما از تهران جلوتر نرفت و سرداری را به سرکوبی ابدالیان فرستاد. ابدالیان، سردار ارسالی شاه را نیز به قتل رساندند. محمد احمد پناهی سمنانی می‌نویسد: "غارتگری‌های عبدالله خان حاکم قندهار و عدم توجه شاه سلطان حسین صفوی به شکایات مردم قندهار از دست ستم‌های او، تمایل مردم قندهار به ویژه قوم غلجایی را به پیوستن به حکومت مغول هند، به امید وضع بهتر، بیشتر کرد. برای کنترل طغیان‌های قندهار، شاه سلطان حسین یکی از والیان خود به نام گرگین را برای در مشقت گرفتن غلجایی‌ها، به حکومت قندهار منصوب کرد. در قندهار شخص با نفوذی به نام میرویس که نقش مؤثر و قاطعی در پی ریزی و سازماندهی نهضت ضد صفوی در میان افغان‌ها داشت، هنگام انتصاب گرگین به سمت حکمران کل قندهار، کلانتری آن شهر را بر عهده داشت. میرویس که مردی باهوش و سیاستمدار بود نهایتاً گرگین را توسط افغان‌ها و سربازان گرجی، به قتل رساند. شاه سلطان حسین طی هفت سال حکمرانی میرویس بر قندهار، نتوانست او را به زانو درآورد و میرویس به صورت خود مختار قندهار را اداره می‌کرد. نهایتاً پس از مرگ میرویس، میر عبدالعزیز یا میر عبدالله برادر میرویس جانشین او شد اما ... محمود افغان فرزند ارشد میرویس، با قتل میر عبدالله کنترل قندهار را به دست آورد." (محمد احمد پناهی سمنانی، "تراژدی ناتوانی حکومت"، چاپ اول، انتشارات کتاب نمونه، ۱۳۷۴). گزارشگر و محقق ایرانی بهرام مشیری در یکی از برنامه‌های تلویزیونی خود می‌گوید: "این حمله افغانه بر ایران را دیگر به کنار بگذارید، این‌ها مانند مغول و تیموری‌ها که نبودند، این‌ها مانند ما از یک حوزه فرهنگی بودند. گرگین را وقتی به حکومت قندهار اعزام کردند بهش گفتند از ظلم و شکنجه هیچ کمی نکنید. این‌ها سنی هستند تا می‌توانید بالایشان ظلم کنید. خوب آن‌ها هم بجان رسیدند و آمدند پایتخت را گرفتند. آن اشرف افغان در زمان حکومتش یک دفاع جانانه هم از ایران در برابر عثمانی‌ها کرده و عثمانی‌ها را شکست هم داده است...". نا گفته نماند سکه‌های اشرفی طلا که در ایران معمول شد در زمان اشرف هوتکی ضرب زده شده و به نام او معروف شدند.

علاوه بر قندهار و هرات، در سایر نقاط مفتوحه صفوی‌ها نیز به تدریج دامنه طغیان وسعت یافت. از یک سو، اعراب خوارج عمان، آن نواحی را زیر استیلای ایران بیرون آوردند و از سوی دیگر، حکمران پیشین شهر تون - ملک محمود سیستانی - که خود را از بازماندگان صفاریان می‌دانست در 1122ق / 1710م بر مشهد حمله برد و در خراسان به استقلال به حکومت پرداخت. محمود افغان با استفاده از این ناتوانی دولت صفوی به ایران لشکر کشی می‌کند و بعد از محاصره اصفهان دولت صفوی را سقوط داده دولت افغان‌ها را در ایران برقرار می‌سازد.

طوری‌که می‌بینیم هرات در مسیر لشکرکشی‌های سامانی، غزنوی، غوری، سلجوقی، مغولی برای تسخیر خراسان، سیستان، کابلستان، زابلستان، فارس، عراق و شام همواره مورد تاخت و تاز جهان گشایان قرار گرفته است. بعد از تیموریان، هرات شاهد لشکرکشی‌های اوزبیک‌ها، صفوی‌ها، افشاری‌ها قرار گرفته و از سال 1747م به بعد به مثابه دژ مستحکم غربی بخش جدا نا پذیر کشور

مستقل افغانستان بوده تمام دسايس و لشکر کشي‌های زمامداران فارس را برای گرفتن آن نقش بر آب کرده است.

بازی بزرگ استعماری

در اوایل قرن نوزدهم که انگلستان تسلط خود را بالای هندوستان قایم کرده بود برای حفظ آن از سه خطر در هراس بود:

- حملهٔ زمان‌شاه درانی پادشاه افغانستان به دعوت مهاراجه‌های هند برای اخراج انگلیس‌ها؛
- ظهور ناپلئون و احتمال اتحاد با دولت عثمانی و خطر حمله او به هندوستان از طریق ایران و افغانستان؛ و
- فتوحات روس‌ها در آسیای مرکزی و خطر حمله احتمالی امپراطوری روسیه تزاری به هندوستان از طریق ایران و افغانستان.

این سه خطر خارجی زمامداران انگلیسی را واداشت تا برای حفظ مستعمرات خود در جنوب آسیا به خصوص هندوستان، با ایران روابط دوستانه‌تری برقرار سازد. اعزام سرجان ملکم به ایران در سال 1800م از طرف وایسرای کل هندوستان و امپراتور بریتانیا و عقد قرارداد با ایران در همین راستا بود. سرجان ملکم در پائیز سال ۱۱۷۹ ق (۱۸۰۰ میلادی)، وارد بوشهر شد و سپس به تهران آمد. در جنوری ۱۸۰۱ میلادی، قرارداد سیاسی و تجاری بین دولت‌های ایران و انگلیس منعقد شد. با انعقاد این قرارداد، فتحعلی شاه دستور داد در تمام کشور باید با عمال دولت انگلیس همراهی شود و از ورود فرانسوی‌ها به نواحی جنوبی ایران و بنادر خلیج فارس ممانعت شود. علاوه بر آن دولت قاجاری فارس متعهد شده بود که در صورت حمله افغان‌ها به هند بریطانوی برضد افغانستان لشکرکشی کند. مورخ ایرانی مشیری می‌نویسد: "در فصل پنجم عهدنامه مفصل میان ایران و انگلستان آمده بود: «هرگاه افغانه را با اولیای دولت انگلیس نزاع و جدالی باشد اولیای دولت ایران سپاه تعیین نموده بقسمی که مصلحت دولتن باشد بدولت انگلیس اعانت و امداد نمایند و وجه اخراجات آن را از اولیای دولت انگلیس بگیرند.» (مشیری، ۱۳۴۷، ۴۳-۴۴). در این قراردادها ایران تعهد کرده بود تا اجازه ندهد فرانسوی‌ها در ایران فعالیت کنند. فتحعلی شاه با آغاز ارتباط نزدیک با انگلیسی‌ها، دستور اخراج فرانسوی‌ها را صادر نمود و اعلام کرد: "هرجا فرانسوی‌ها بخواهند به خاک ایران قدم بگذارند، آنان را توقیف و حبس خواهند کرد." همچنان ایران امتیاز فعالیت تجارتي را ازبنادر خود در انحصار انگلستان قرار داد (محمود محمود[۱]، تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم میلادی، تهران ۱۳۵۳ هجری ش). در عوض افسران انگلیس متعهد به تجهیز و تعلیم قوای توپخانه ایران شدند.

مقابله با خطر افغانستان

در افغانستان زمان‌شاه افغان نواسه احمدخان ابدالی بعد از وفات پدرش تیمورشاه به تخت پادشاهی نشست. محمود و فیروز، دو برادر ناراض زمان‌شاه، برای جلب مساعدت فتحعلی شاه علیه زمان شاه به دولت ایران پناهنده شدند. در این زمان به قول مورخ ایرانی محمود محمود: "زمان شاه سفیری نزد حاج ابراهیم خان کلانتر صدر اعظم ایران فرستاد و خواهان الحاق خراسان (مشهد، نیشاپور، تربت جام و توابع آن‌خوینده) به افغانستان شد. این موضوع خشم شهریار ایران را برافروخت."

دوکتور مهدي ابوالحسنی ترقی در نشریه انترنتی "پایگاه جامع تاریخ معاصر ایران" به نقل از جورج پاتینجر می‌نویسد: که "انگلیسی‌ها خود معترفند که اگر یک افغانستان دشمن، تهدیدی برای هند بریتانیایی بود این دشمنی را ما برانگیختیم." (پاتینجر، 1379، 19). او می‌نویسد که "چهار مرتبه لشکرکشی افغان‌ها به سوی هندوستان از سال 1748 م تا اواخر 1759 م به منظور جهانگیری نبود." قراریکه می‌دانیم افغان‌ها بعد از هر حمله دوباره به کشور خود باز گشتند. او می‌نویسد: "مظالم بیش از حد و اندازه انگلیسی‌ها نسبت به مردم صبور و صلحجوی هندی به حدی شدید و بیرحمانه بود که آن‌ها را علیه خود برانگیخته و امرای هند که در مضایق شدید قرار گرفته بودند از زمان‌شاه افغان نواده احمدخان ابدالی استمداد و یاری طلبیده، او را برای نجات و خلاصی سرزمین‌های خود به جنگ و حمله به اردوگاه‌های انگلیسی تحریض و تحریک کردند. نیز تعهد و تقبل نمودند که روزی یک لک روپیه خرج اردوی او را بدهند." این مطلب را محمود محمود در کتاب تاریخ روابط سیاسی ایران و انگلیس در قرن نوزدهم میلادی هم می‌خوانیم (محمود محمود ص ۱۱). لرد جان راسل، از نماینده‌گان پارلمان انگلستان، بعدها گفت: «در هندوستان عقیده عمومی بر این است که ورود ارتش فاتحین به هند نه تنها در مناطق تحت‌الحمايه بلکه در خود هند انگلیس هم باعث شورش عمومی خواهد گردید.» (سیمونیچ، 1353، 152). در 1798 م ریچارد ولزلی فرماندار جدید هند، از لشکرکشی‌های زمان‌شاه افغان پریشان خاطرگردید. از سوی دیگر تیبوسلطان که در میسور جنوب هند برضد انگلیس‌ها قیام کرده بود نیز درصدد جلب حمایت فرانسویان برای اخراج انگلیسی‌ها و با حکام افغان در تماس بود (پاتینجر، 39).

انگلیسی‌ها از اردوکشی زمان‌شاه (1798-1799 م) به وحشت افتادند و دربار ایران را با دادن رشوه و وسائل دیگر واداشتند تا لشکر به سوی افغانستان بکشد (مشیری، 1347، 18-19؛ پاتینجر، 1379، 40، محمود محمود، ص ۱۱). در روضه الصفای ناصری [2] از قول محمود محمود می‌خوانیم که "در این هنگام مهد علی خان بهادر جنگ از جانب فرانروای هندوستان نامه و تحفه پادشاه انگلیس را حامل و ... اواخر ربیع الولی ۱۲۱۴ بشرف تقبیل پادشاه اسلام مشرف شد ... چون بعد از نادر شاه افشار احمد خان افغان حکومت افغانستان یافت ... در این ایام ویلیام چهارم پادشاه انگلیس هندوستان را به تصرف در آورد ... و ضمناً تمنی نمود که دولت بهیه ایران را بادولت بهیه انگلیس موافقتی باشد که افغانه قصد تسخیر هندوستان ننمایند و سپاه ایران‌شاه آن طایفه را آسوده نگذرانند که به فکر عزیمت هندوستان در افتند ... پس از روزی چند پادشاه حکمت آگاه گیتی پناه مهدي علی خان نواب را رخصت داده مخلص و خورسند با جواب نامه ملاطفت ختامه روانه مقصد فرمود." (محمود محمود، ۱۳۵۳، ص ۱۲).

فتح علی شاه قشون ایرانی را برای حمله به افغانستان در اختیار محمود قرارداد. "زمان شاه به پشت دروازه‌های هند رسیده بود که در همین زمان خیر لشکرکشی شهزاده محمود با قشون ایرانی به سوی افغانستان را دریافت کرد و بلافاصله به کشورش مراجعت نمود. اما قندهار به دست محمود افتاده بود. میان دو برادر نزاعی درگرفت. زمان‌شاه شکست خورد و اسیر و از دو چشم نابینا شد و وزیرش وفادار خان به دست محمود شاه کشته شد. حکومت هندوستان که از مدت‌ها از خوف و وحشت آن‌ها راحتی نداشت اینک با کورشدن او و افتیدن سلطنت افغانستان بدست محمود شاه آسوده و راحت شدند. این بود اوضاع افغانستان در سال ۱۲۱۵ هجری ق مطابق 1800 میلادی." (محمود محمود، ۱۳۵۳، ص ۱۴).

این حادثه سرآغاز بی ثباتی دولت افغانستان و خانه جنگی‌های بیشماری گردید که زمینه‌های مداخلات و تجاوز مستقیم نظامی انگلیس و مداخلات ایران و روسیه را برای سالیان زیادی در امور افغانستان فراهم نمود.

هند برطانوي، روسيه، ناپليون و ايران

انگليس‌ها اهداف دوگانه را در قبال افغانستان در پيش گرفتند: از يکطرف واقف بودند تا زماني که يک افغانستان يکپارچه و واحد در تحت حاکميت حکومت دراني قرار داشت، خطر حمله افغان‌ها به هندوستان هميشه موجود بود و امکان عملي کردن نيات انگلستان ميسر نميگرديد؛ اما از جانب ديگر موجوديت يک افغانستان با حکومت مرکزي ضعيف و دوست با انگليس‌ها براي جلوگیری از حملات احتمالي ناپليون و تزار روسيه بالاي هندوستان از طريق ايران و افغانستان ضروري بود. گزارش افسر انگليسي آرتور کنلي که در 1831م از راه سن پترزبورگ به هند بازميگشت حاکی از آن بود که اگر روس‌ها خيوه را بگيرند، تهديد واقعي تهاجم آنان از طريق ايران و هرات به ميان مي‌آيد. به نظر او بهترين وسيله براي مقابله با اين تهديد افغانستان مي‌توانست باشد (پاتينجر، 1379، 42-43). اين هدف دوگانه انگليس‌ها با تشکيل امارت‌های نيمه مستقل در افغانستان مانند هرات، قندهار و کابل در اثر لشکرکشي ايراني‌ها به افغانستان به تحريك انگليس‌ها ميسر گرديد. با لشکرکشي ايراني‌ها به حمايت شاه محمود برضد شاه زمان که در نتيجه آن موصوف عزل و کور شد اختلافات ميان شهزاده گان افغان تشديد شده بالاخره عملاً منجر به ايجاد يک کنفدراسيون امارت‌های نيمه مستقل در افغانستان شد. در سال 1837م دوست‌محمدخان بارکزي امير کابل و برادرش کهنل‌خان، امير قندهار از دشمنان ديرينه کامران ميرزای دراني در هرات بودند. بنابراين واپسرای هند، لرد آکلند، بعد از سال 1837م تمام تلاش خود را مصروف نمود تا از يکطرف ايالات افغانستان به همين شکل حائلي در مقابل روسيه و ايران براي هندوستان باقي بماند (کلي، 1373، 16) و از جانب ديگر تدارک يک لشکرکشي بسوی افغانستان را براي تبديل کردن آن به يک مستعمره و ياحداقل نصب يک شاه که تابع شان باشد (در آن هنگام شاه شجاع که بعد از شکست در کابل به هند پناه برده بود) آغاز کرد.

محمدشاه قاجار تصميم گرفته بود به هرات لشکرکشي نمايد به طوري که اقدامات نمايندگان دولت انگليس براي جلوگیری و ممانعت از تصميم محمد شاه به نتيجه نرسيد؛ زيرا از يکطرف محمد شاه شخصاً ماييل بود کار هرات را يکسره نمايد از طرف ديگر نمايندگان دولت روس محمدشاه را به اين لشکرکشي ترغييب مي‌کردند؛ اين موضع از گزارش مورخ 8 ژوئيه مستر اليس به لرد پالمستون روشن مي‌گردد، - در اين گزارش نماينده بریتانیا اظهار مي‌دارد که: "دولت روسيه و نماينده آن دولت شاه را به قشونکشي به سمت هرات تشجيع مي‌کنند. در گزارشات قبلي راجع به تذکرات خود به دولت ايران براي حفظ صلح نوشتم ولي اصرار روس‌ها بالاخره منجر به جنگ خواهدشد. در آخرين مذاکره که با حضور حاج ميرزا آقاسي و ميرزا مسعود وزير خارجه ايران داشتم به آنان تذکر دادم که اقدام دولت ايران به لشکرکشي افغانستان عدم توجه دولت ايران را به عدم تمايل دولت انگلستان نشان خواهد داد. ميرزا آقاسي تذکر داد که افغان‌ها در معيت ترکمانان اراضي ايران را غارت کرده رعايای ايران را به اسارت برده‌اند. اطلاعات رسيده دال بر اين است که ميرزا مسعود وزير خارجه ايران پروژه دولت روسيه را پشتيباني مي‌کند." 6

در تعقيب همين گزارش دو روز بعد يعني در دهم ژانويه 1836 مستر اليس به لرد پالمستون از طرز رفتار مأموران دولت روس نسبت به انگليسي‌ها شکايت کرده اظهار مي‌دارد: "نفوذ روس‌ها در دربار ايران روزافزون است و به نظر مي‌آيد روس‌ها ايران را به يك لشکرکشي به طرف شرق تشويق مي‌کنند. منظور روس‌ها از تعقيب اين سياست اين است که «خيوه» را تصرف کند و توجه ايران را به سمت افغانستان معطوف سازند." (7) در دنبال همين گزارش در تاريخ 15 ژانويه 1836 مستر اليس به لرد پالمستون طي گزارش مبسوطي مي‌نويسد: "من دولت ايران را به معاهده‌ي ايران و انگليس متوجه ساختن و تذکر دادم که اين اقدام دولت ايران منافع و امنيت امپراطوري هند انگليس را به خطر مي‌اندازد و به اولياي ايران اخطار کردم که دولت انگلستان

نمي‌تواند به عمليات لشکرکشي ايران به سمت افغانستان نظاره کند و در نتیجه نفوذ دولت روس به سمت هندوستان توسعه يابد. سفارت ما در تهران در مقابل نفوذ فوق‌العاده قوي روس‌ها در دربار ايران وضع بدی دارد."

یک ماه بعد يعني در 15 فوریه 1836 در مورد اقدامات روس‌ها در مشرق ايران مستر الیس در گزارش شماره 18 خود به لرد پالمستون چنین بیان می‌کند: "در اینجا از نظریات روس‌ها درباره خیه صحبت می‌کنند و می‌گویند برای حفظ تجارت و اتباع روس دولت تزاری روسیه مشغول تهیه استحكامات می‌باشد. من باید متأسفانه به لرد بگویم که شاه ایران باز از لشکرکشي به سمت هرات صحبت می‌کند." (8)

کاپیتان هنت در کتاب جنگ ایران و انگلیس در این مورد چنین می‌نویسد: "در آن اوان مأموران انگلیسی جهد داشتند که شاه جوان ایران را به هر ترتیبی که هست از قشونکشي به هرات منصرف نمایند و سعی کنند قضایا به وسیله مذاکرات دوستانه حل و تصفیه شود ولی «کنت سیمونتیچ» (9) وزیرمختار روس به پادشاه ایران توصیه کرد که تسخیر هرات که فعلاً با ده‌هزار نفر مرد جنگی امکان‌پذیر می‌باشد به طور قطع بعدها با چندین برابر این عده هم ممکن‌الحصول خواهد بود. اسناد پارلمانی که حاوی نکات مهمی راجع به دیپلماسی روسیه است حرکات عجیب و غریب دولت روس را به خوبی روشن می‌سازد. اجمالاً اقدامات «کنت سیمونتیچ» به قدری برخلاف مواعید دولت روس بود که لرد پالمستون بالاخره در 1837 به «اورل اودرهام» (10) وزیر مختار بریتانیا مقیم «سن‌پترزبورگ» نوشت و به مشارالیه دستور داد که اقدامات خلاف «کنت سیمونتیچ» را به دولت روس خاطر نشان سازد. وزیر مختار بریتانیا بر طبق دستور با دولت مشارالیه وارد مذاکره شد و «کنت‌سلرود» (11) در جواب اظهار داشت معلوم می‌شود بعضی حوادث موجبات سوء تفهام برای «کنت سیمونتیچ» فراهم کرده و الا به مشارالیه دستور صادر شده است که شاه رادر موقع و نسبت به هر موضوعی از جنگ منصرف نماید. ولی با این وصف نه فقط «سیمونتیچ» شاه را به تسخیر هرات تشویق و ترغیب می‌نمود بلکه حاضر شد که خود نیز شخصاً در بعضی از خدمات نظامی شرکت نماید." (12)

در این مورد مستر الیس در گزارش شماره 35 مورخه 16 آوریل 1836 به لرد پالمستون چنین می‌نویسد: "اطلاعات رسیده مشعر بر این است که همکاری نزدیک بین روسیه و ایران در قضایای هرات موجود است. از طرف حاج‌میرزا آقاسی اطلاع داده شده روس‌ها وعده داده‌اند در لشکرکشي هرات همکاری کرده و کمک مستقیم یا غیر مستقیم نظامی خواهند نمود." (19)

مستر الیس نماینده دولت انگلستان در تهران طی نامه مورخ فوریه 1836 به شاهزاده کامران میرزای هرات نوشته متذکر شده است: «دولت بریتانیای کبیر مایل است و نفوذ خود را به کار خواهد برد که صلح را در آن ناحیه حفظ کند. دولت بریتانیا به علت مراوده و تجارت با افغانستان همواره آرزو داشته که اوضاع آن سامان مرفه و آسوده باشد. من به شما یادآور می‌شوم و موقع تبریک جلوس شاه تذکر دادم که بایستی صلح را در قسمت مشرق ایران حفظ کند و از جنگ پرهیز نماید و در این مورد مسئولان ایران به ما وعده داده‌اند.» «مستر مک‌نیل» (4)

اما ایرانی‌ها برخلاف توافقات با کامران میرزا حاکم هرات، توافقات با انگلیس‌ها به فرانسوی‌ها تعهد سپرده بودند تا با کمک روس‌ها هرات را تصرف کرده و در اختیار ناپلئون قرار دهند و با استقرار نیروی چهل هزار نفری در هرات به فرانسه یاری برساند (محمود، 1344، ج 1، 77-70؛ دوما، 1361، 67-62). طبق اسناد موجود، سیمونتیچ وزیر مختار روس در تهران در کنار ایرانیان مشاوره نظامی و آنان را در فتح هرات راهنمایی می‌کرده است (نصیری مقدم، 1374، 156-130). او حتی نظارت بر کار محاصره هرات را به یکی از افسران ستاد و آجودان‌های

خود سپرده بود.

مستر مك نيل وزير مختار انگلستان در ايران در گزارش مورخ 24 نوامبر 1837 خود چنين مي نويسد: "صرف نظر از ادعاي دولت ايران راجع به تملك هرات اگر موضوع اختلاف را بين دو دولت مستقل فرض نماييم اينجانب معتقد است كه حق با دولت ايران است و هرات در اين مورد تقصير دارد. در موقع مرگ عباس ميرزا كه شاه فعلي از محاصره ي هرات دست كشيد و مراجعت نمود مذاكرات طرفين به عقد قرارداد منتهي شد كه خطوط سرحدي در آن تعيين گرديد و طرفين نيز تعهد كرده بودند كه از حملات خصمانه نسبت به همدگر اجتناب نمايند. از آن تاريخ تاكنون دولت ايران به خاك افافنه هيچ دست اندازي نكرده در حالي كه پس از مرگ شاه سابق، حاكم هرات با تركمن ها و ايل هزاره همدست شده و به خاك ايران تجاوز نموده و رعاياي آن مملكت را به غلامي برده بودند و افافنه هرات اين مشي تجاوزكارانه را لاي تقطع ادامه مي دهند و ايران براي جلوگیری از اين دست اندازي ها به عمليات خصمانه مبادرت نورزيده است مگر اينكه تصميم اخير تصرف هرات چنين تلقی شود. بنا به مراتب فوق شاه در حمله به قلمرو كامران ميرزا و بي اعتنائي به يادآوري دايبر به عدم مبادرت به چنين اقدامي محقق و ناگزير مي باشد." (5)

حمله ايران بالاي افغانستان و محاصره هرات

قبلاً گفته شد كه شاه زمان از ايران خواسته بود تا ولايت خراسان تحت اداره ايران را به افغانستان بدهد. به همين هدف كامران ميرزا حاكم هرات گاه و ناگاهي براي الحاق خراسان لشكر كشي مي كرد. تا آنكه در قراردادي كه احتمالاً اواخر سال 1252 ق ميان كامران ميرزا حاكم هرات و محمدشاه قاجار منعقد گرديد، كامران ميرزا متعهد شده بود از نزاع و درگيري و اسير گرفتن ايراني ها دست بردارد، مزاحم رعايای شاهنشاه ايران نشود و در سرحد خراسان اختلال و اغتشاش نكند. همچنين تركمنان را تا سر حد امكان از تاخت و تاز به خاك ايران باز دارد و در صورت لشكر كشي ايران به ديار تركمنان به سپاه ايران ياري رساند. بازگردانيدن اسراي در بند ديگر تعهدات حاكم هرات بود. در مقابل، دولت ايران نيز تعهداتي را پذيرفته بود از جمله: رفتار برادرانه شاه ايران با كامران ميرزا، عدم دخالت امنای دولت ايران در امور هرات و واگذاري امورات آن به هراتيان، واگذاري قلعه غوريان به شيرمحمدخان، عدم لشكر كشي شاه ايران به هرات و قدغن كردن لشكر كشي اتباع خود به آن صوب. بنابر تقاضای ايران دولت انگلستان ناظر بر حسن اجراي اين قرارداد بود (نصيري مقدم، 1374، 33-34). البته محمدشاه قبل از آن نيز بارها به عهد شكني كامران ميرزا تصريح كرده، گفته بود: "به شما اطمينان مي دهيم كه اين ها جز حيله و فريب نيست.... حتى تضمينات انگلستان هم به هيچ دردي نمي خورد." (سيمونيچ، 1353، 130).

در اين زمان كامران ميرزا و يارمحمدخان به تحكيم برج و باروي هرات پرداخته و بيش از 22 هزار سپاهي در آن شهر تجهيز كردند. پوتينجر 37 از اعمال سياسي انگليس به عناوين ساختگي تاجر اسب و سيد علوي و پزشك خود را به هرات رساند و با كامران ميرزا و يارمحمدخان در تعمير حصار هرات و دفاع از آنجا شركت جست. در مورد وسايل دفاعي هرات مستر اليس در گزارش شماره 27 مورخ اول آوريل 1836 به وزارت خارجه انگلستان مي نويسد: "وسايل دفاعي كامران ميرزا اضافه شده ولي دليلي در دست نيست كه تصور شود بتواند در برابر حمله شاه ايران ... مقاومت كند." 38

تحريكات دولت انگلستان و اقدامات نماينده كامران ميرزا در اراده ي محمدشاه خالي وارد نياورد و بالاخره قشون ايراني محمدشاه قاجار به جانب هرات لشكر كشيده و از تهران روانه شدند. لشكريان ايران ابتدا به محاصره قلعه غوريان كه از دروازه هاي هرات محسوب مي شود پرداختند دفاع از

اين قلعه از طرف کامران ميرزا به شيرمحمدخان برادر يارمحمدخان واگذار شده بود. محاصره قلعه سه روز طول کشيد و در تاريخ 24 نوامبر 1836 غوريان فتح شد و «حکم پادشاهي به هدم بنیان قلعه شده، قلعه را از بيخ و بن کنده اردوي همایوني به سمت هرات در حرکت آمد.» 39

اعتمادالسلطنه در کتاب مرآت البلدان پس از فتح غوريان چنين مي نويسد: «توضيح آنکه بعد از وصول خبر فتح غوريان به دارالخلافه نخست جان مکنيل صاحب وزير مختار انگليس و پس از او وزير مختال دولت بهيه روسي غراف سيمونيچ صاحب به هرات رفتند و در حضرت پادشاهي اقامت گزیدند.» (40)

هراتيان تصور نمی کردند محمدشاه از خراسان قدمی آنسو تر بردارد. به همين دليل به دفاع از شهر نپرداخته و در حال آرامش به سر می بردند. اما به زودی معلوم شد که سپاه ايران به غوريان رسیده و اين قلعه را مسخر کرده است. اين در حالی است که وزير مختار روس، فتح ناچيز غوريان و شادی بی مورد اردوی شاه و بزرگتمایي اين اقدام را یکی از دلايل ناکامي محمدشاه در فتح هرات می دانست (سيمونيچ، 1353، 145). با اين وجود، فتح غوريان را به محمدشاه تبریک گفت و پيام خود را به وسيله چاپاری که عازم اردوی شاه بود فرستاد و شاه را به ادامه فتوحات تشويق و تحريض کرد (نصیری مقدم، 1374، 56). اين خبر هرج و مرج بزرگی به وجود آورد و اگر نایب توپخانه پاتینجر، در آنجا حضور نداشت، شايد خود کامران ميرزا و وزيرش هم پایتخت را ترک می کردند. اين افسر جوان بسيار جدی و شايسته تکريم، افغانستان و ايران را زیر پا گذاشته و چندی در تهران اقامت کرد و چون کسی او را نمی شناخت به وجودش پی نبردند. او پس از دریافت دستورها و جمع آوری اطلاعات لازم از راه مشهد به هرات آمده بود. وی رگ غیرت و مردانگی محاصرشدگان را تحریک کرد و در سايه کوشش و فعاليت او فرصتی که از دست رفته بود جبران شد. اين بود که از روی نهايت استحقاق از دولت متبوعه اش کریمانه پاداش گرفت و در اعلامیه هایی که مدير کميانی پس از رفع محاصره هرات انتشار داد وی به نحوی شايسته مورد تمجيد قرار گرفت (سيمونيچ، 1353، 145-146).

جلگه هرات برای مسافر کوه های صعب العبور شمال، منظره ای خوش داشت. هرات در معتدل ترين بخش افغانستان واقع و جابه جا بيشه های بيد و سپيدار نمايان بود و آب های روان مزارع و دهکده های اطراف را سيراب می کرد (پاتینجر، 1379، 52). اين شهر با باروبيی از خشد محصور بود و در هر چهار گوشه آن برج دفاعی بزرگی و در فاصله آن ها برج های کوچکتری قرار داشت. اين بارو بر روی خندق با 60 پا ارتفاع، بنا گردیده بود. پاتینجر دستور داد که در شيب بيرونی آن دو نقب مخفی بر روی همدیگر حفر نمايند. در مقابل نقب زيرين خاکريز و خندق قرار داشت. خندق هرچند وسعت زياد نداشت با اين همه کسی قادر نبود از سراشيبي دو طرف بر آن دست يابد. قلعه ای که کاخ امير در آن واقع بود اهميت چندانی نداشت. خانه های شهری در پناه ديوارهایی بود که می شد آن ها را تنها با گلوله توپ با خاک يکسان کرد (سيمونيچ، 1353، 146).

محاصره هرات ده ماه به طول انجاميد زیرا «حاج ميرزا آقاسي صدر اعظم درویش مآب ايران سوء تدبير به خرج داده و شهر را از سه طرف در محاصره نگهداشته بود و براي اين کار چنين دليل می آورد: اشخاصي که در محاصره ناراضي و ناراحت باشند از شهر خارج می شوند درنتيجه قواي دفاعي شهر از بين می رود.» (41)

سپاهيان ايران در 17 ربيع الاول 1254 عمليات خود را آغاز کردند و حصار هرات را گلوله باران نمودند و پس از شش روز بمباران برج و بارو هاي شهر به حمله مبادرت کردند و تا کنار خندق رسيدند و بعضي هم از خندق عبور کردند ولي به علت مقاومت سرسختانه افاغنه و آب خندق و تلفات زياد نتوانستند داخل شهر شوند و در همين حمله که بزرگترين حادثه محاصره ده ماه

هرات مي‌باشد سرتيپ بروكلي از اميرزادگان مهاجر لهستان که در خدمت نظام ايران بود به قتل رسيد. نقشه حملات را کنت سيمونتيچ وزير مختار روسيه کشيده بود و چون دولت انگلستان از اقدامات و اعمال وزير مختار روسيه به دربار پترزبورگ شکايت کرد، وزارت امور خارجه روسيه هم براي نشان دادن اينکه کارهاي سيمونتيچ بي‌اجازه دولت مرکزي بوده وي را احضار نمود. سرهنگ استوارت در سپتامبر 1837 به اردوي محمدشاه رسيد. قبل از رسيدن وي سپاهيان ايران حمله سخت ديگري به هرات کرده بودند. استوارت محمدشاه را تهديد به جنگ نمود و روس‌ها نيز در سخت‌ترين و حساس‌ترين لحظات از کمک و مداخله و حمايت ايران دست برداشته بودند، محمدشاه ناچار در 8 سپتامبر 1838 بي‌اخذ نتيجه از محاصره هرات دست برداشت و کليه تقاضاهاي دولت انگلستان را پذيرفت و به اين ترتيب دولت ايران عملاً از تصرف هرات چشم.

در عين زمان الدرد پاتينجر انگليسي که به زبان‌هاي پشتو و دري آشنايي داشت خود را يک تاجر اسب اهل چک معرفي کرده بدون همراه از راه شکارپور و پشاور به کابل رفت. در مورد اسب اطلاعات تخصصي داشت يا آموخته بود تا بتواند به پرسش‌هاي قبائل کنجاو پاسخ دهد. اما چون به پايخت رسيد ترديد داشت که با افسانه اسبداري بتواند به کار ادامه دهد و بهنر دانست ادعاي سيادت کند يا صوفي گردد. مسلم است که در اتخاذ اين تصميم از يادداشت‌ها و تجربيات عمو هنري پاتينجر که قبلاً به افغانستان و ايران سفر کرده بود بسيار سود برده بود. پس برخي اعمال و عادات مدعيان عرفان و اشراق را فرا گرفت. از کابل با حيله و نيرنگ و مخفيانه خارج شد حتي با مأمور مرموز انگليسي به نام چارلز ماسون تماسي نگرفت و با صبر و حوصله و خويشتن‌داري و سياست از دست خان هزاره يعقوب‌بيگ برده‌فروش و دلال برده جان به در برد. در 18 اوت الدرد نيز با نقاب سيادت به هرات وارد شد (پاتينجر، 1379، 49-52). هنگامي که سيد پاتينجر به هرات وارد شد محمد شاه، کامران و يار محمدخان در بيرون شهر سرگرم تنظيم سواره نظام براي اعزام به يک مأموريت غير ضروري بر ضد قلعه جوين سيستان بودند.

شهر در آستانه محاصره بود. آنوقه و علوفه لازم در شهر انبار، زمين‌هاي اطراف سوزانده، چاه‌هاي آب پر و درختان ميوه از بيخ و بن کنده شد (پاتينجر، 1379، 56). در گزارشي ديگر آمده است که پاتينجر به محض ورود به هرات، مبلغ ده هزار تومان به کامران‌ميرزا و يارمحمدخان وزير او داد و آنان را به مرمت برج و باروي شهر و ادامه مقاومت برانگيخت. (حسيني فسايي، بي‌تا، 294). مکنيل که دريافته بود موقع فشار آوردن بر محمدشاه است خود روانه اردوي شاه شد. دarsi تود، افسر توپخانه بنگال که پيش از آن مدت 5 سال ايرانيان را آموزش توپخانه داده بود، نيز همراه او بود (پاتينجر، 1379، 64). دarsi تود به بهانه مذاکره با هراتيان به درون شهر فرستاده شد. مکنيل خود نيز شامگاه به دروازه هرات رفت تا با يارمحمدخان مذاکره کند. آنان اميدوار به راضي‌کردن محمدشاه به پذيرش صلح با هراتيان و بازگشت به تهران بودند.

مشاهده استحکامات هرات حيرت سفير روسيه را برانگيخت. در هنگام يورش، افواج مختلف از خود شجاعت بسيار به خرج مي‌دادند. حتي بروفسکي پولندي که فرماندهي را بر عهده داشت، کشته شد. بسياري از فرماندهان ايراني در پشت ديوارهاي قلعه هرات جان دادند (نصيري مقدم، 1374، 164-165).

در ماه مارچ 1838 مستر ماکنيل به عنوان اينکه واسطه صلح بين کامران‌ميرزا و محمدشاه شود به اتفاق مهدي‌خان قرمپاخ از صاحب‌منصبان ايران و چهار نفر سوار داخل هرات شد. ماکنيل چندبار به عنوان وساطت و برقراري صلح بين کامران‌ميرزا و محمدشاه مداخله کرد و هر بار صورت قراردادي به محمدشاه تسليم نمود ولي نه شاه و نه حاجي‌ميرزا آقاسي حاضر نبودند پس از آن همه معطلبي و محاصره هرات دست خالي و بي‌اخذ نتيجه ترک مخاصمه نمايند و تصميم داشتند

لااقل پولي از دولت انگليس دريافت دارند.

کامران ميرزا از عقد هرگونه موافقتنامه جديد خودداري نمود و سرداران قندهار نيز از سوي اتباع خود تحت فشار بودند که با ايران صلح نکنند. آنان تمايل به بهره برداري از سرزمين‌هاي متصرفي خود يعني فراه و سبزموار افغانستان داشتند (سيمونيچ، 1353، 168).

از طرف دولت انگلستان به مائځنيل دستور رسيد که وي اعتراض و عدم موافقت دولت خود را به اقدامات دولت ايران جداً به اطلاع محمدهشاه و اولياي دولت ايران برساند و به همين مناسبت سرهنگ استوارت از شاه‌رود به اردوي محمدهشاه اعزام شد که به پادشاه ايران پيغام دهد که دولت انگلستان عمليات بر ضد هرات را به منزله تهديد هندوستان تلقي کرده و تذکر مي‌دهد که اين اقدام مخالف مواد عهدنامه مودتي است که ميان دولت‌ين ايران و انگلستان منعقد شده. در همين موقع نماينده دولت انگلستان يادآوري کرد که پنج فروند کشتي انگليسي به عنوان اعتراض به آبهاي خليج فارس آمده و جزيره خارک نيز از طرف قواي انگليسي اشغال شده است.

يک فوج از سپاه انگليس و يک واحد مرکب از پنج فروند کشتي جنگي به خليج فارس وارد شده و سپاهيان در جزيره خارک پياده شده‌اند. به گفته وزير مختار روس، «چنان وضعي پيش آمده بود که شاه ناچار بود تسليم شود. او غافلگير شده بود و بلاشک بايستي در فکر آيده سلطنت خود باشد.» (سيمونيچ، 1353، 169) دو روز بعد که محمدهشاه ترجمه سند تقديمي استودارت را مطالعه کرد عبارات آن را بدون واکنش پذيرفت و گفت که او با برتانيا وارد جنگ نخواهد شد و «اگر به خاطر دوستي آنان نمي‌بود نمي‌بايست از برابر هرات باز مي‌گشتيم و اگر مي‌دانستيم که آمدن ما خطر از دست‌دادن روابط دوستانه آنان را در بر دارد هرگز نمي‌آمديم.» (اعتضادالسلطنه، 1365، 87). روس‌ها هنوز آتش‌افروزي مي‌کردند. آخرين پيشنهاده روس‌ها مبنی بر اينکه کامران ميرزا به بيرون دروازه هرات آمده و به شاه اداي احترام کند تا محاصره برداشته شود، توسط افغان‌ها رد شد (پاتينجر، 1379، 69-70).

در شعبان 1254 پس از بازگشت سپاه ايران از محاصره‌ي بي‌نتيجه هرات، مکنيل در نام‌هاي به وزارت خارجه ايران مراتب خرسندي و خوشحالي خود و دولت متبوع خود را از اين عمل و تقاضاي بازگشت او به تهران به اطلاع نايب وزير امور خارجه ايران رسانيد و حتي شيل نايب سفارت انگليس در تهران براي استقبال از موکب شکست خورده شاه و گفتگو در باب ساير موارد اختلاف دو طرف، فرستاده شد (نصيري مقدم، 1374، 162-163). محمدهشاه نيز در منشيوري که پس از بازگشت از هرات منتشر ساخت به مردم و فرماندهان خود قول داد که در آينده‌اي نزديک با تجديد قوا به سر وقت افغانستان و هرات باز گردد (محمود، 1344، ج 1، 373). اين بود که هنري اليس سال بعد به تهران رفت و هشدار داد که محمد شاه بازيچه دست روس‌ها براي تکرار لشکرکشي به هرات و افغان‌ها نشود (پاتينجر، 1379، 74). دولت ايران حاجي‌خان بهادر جنگ فرمانده سپاه ايران در جنگ هرات را معزول کرد. بدین سان لشکرکشي ايراني‌ها بالای هرات که بتاريخ 20 نوامبر 1836م با عبور از سرحد و حمله غوريان آغاز شده بود بتاريخ 8 سپتامبر 1838م با عقب نشيني قواي ايراني بجانب مشهد يعني بعد از نزديک به هفتصد روز جنگ و محاصره خاتمه مي‌يابد.. دکتور مهدي ابو الحسنی ترقی علل شکست اردوی ايراني در محاصره هرات را چنين خلاصه مي‌کند:

"در صورت مساعدت و ياري روس‌ها به ايران، بدون شک نيروي نظامي ايران موفق به تصرف هرات و تهديد مرزهاي هندوستان انگليس و حتي فتح اين سرزمين مي‌شد. اما مقاومت سرسختانه افغانه به تشويق و با برنامه‌ريزي افسر انگليسي مانع از تحقق اين امر شد. علاوه بر نقش انکارناپذير پاتينجر و ساير نظاميان انگليسي در عدم فتح هرات، ناتواني و رهبري غلط فرماندهان

ايراني و حملات پراکنده آنان در ناموفق بودن محاصره هرات دخیل بود. حتی خود الدرد متحیر بود که چرا ايرانيان نتوانستند هرات را فتح کنند. اين بخشی از واقعیات آن روز بود اما در حقیقت پيمان‌شکنی انگلستان و دخالت پنهان و آشکار آنان در مسائل داخلی ايران و اتکای دولتمردان ايراني به وعده و وعيدهای روسیه تزاری و عدم حمایت روسیه از ارتش ايران به هنگام نیاز، موجب ناکامی اين حرکت گردید." (دکتور مهدی ابوالحسنی ترقی، پایگاه جامع تاریخ معاصر ايران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، تهران).

آيا غلجایی‌ها همان خلجی‌ها هستند؟

اسدالله ابوبکر می‌نویسد: "پشتون‌های غلزایی در تشکل تاریخ افغانستان نقش بسیار مهمی بازی کرده اند. تاریخ افغانستان بدون دانستن کامل غلزایی‌ها ناتکمیل خواهد بود (افغان‌های غلزایی، وبسایت پشتونخواه). برای دانستن بهتر موضوع یک بررسی مختصر تاریخی مفید دانسته می‌شود.

در آغاز سال 2018م با نشر فلم هندی پدماوتی یکبار دیگر اسم علاءالدین خلجی روی زبان‌ها افتاد. که در نتیجه آن علاقمندی به سلسه خلجی در میان افغان‌ها و افراد مربوط به نیمقاره هند در دنیا اوج بی‌سابقه گرفت. پدماوتی یک فلم حماسی هندی است که توسط سنجی لیلا بنسالی کارگردانی شده. اين فلم که بر اساس یک شعر حماسی ملک محمد جیاسی تهیه شده مورد ارزیابی‌های متفاوت منتقدین قرار گرفت. در حالی‌که صحنه سازی‌ها، سمناتوگرافی و بازی سنگ در نقش خلجی طرف تمجید قرار گرفت در عین زمان منتقدین داستان، اجرا، طول فلم را مورد انتقاد قرار داده و بخصوص تمثیل کلیشه بی خلجی را به عنوان یک سلطان خونخوار مسلمان در مقابل نقش رتن سنگ به مثابه یک پادشاه حق به جانب هندو انتقاد کردند. با آنکه اين فلم در بعضی ایالات هندوستان به نمایش گذاشته نشد اما در مجموع از نظر تجارتي یکی از موفقترین فلم‌های هندی بوده عواید آن به ۸۱ میلیون دالر امریکایی یا ۵.۸۵ کرور روپیه هندی بالغ گردید.

در نتیجه فلم پدماوتی افراد زیادی می‌خواهند بدانند که خلجی‌ها کی بودند. در فلم نشان داده می‌شود که خلجی‌ها از افغانستان آمده بودند. تمام نویسندگان تا اين حد باهم اتفاق نظر دارند اما اینکه از نظر قومی ریشه‌های آن‌ها چه بود موضوعیست که طرف مباحثه می‌باشد. تعدادی خلجی‌ها را ترک می‌دانند اما تعداد دیگر با اين امر موافق نبوده (سونیل کمار، ۱۹۹۴م ص ۳۶) خلجی‌ها را همین قوم غلجی‌های (غلجایی‌ها یا غلزایی‌ها) امروزی می‌پندارند.

از نظر علم اتیمولوجی (Etymology) یا ریشه یابی کلمات می‌توان گفت که کلمه غلجی از غر- زئ اشتقاق یافته که به معنی پسر کوهستان است. غلجی‌ها، که به نام‌های غلزایی، غلزئ و غرزئ هم مشهور هستند، یک مجموعه بزرگ قبایل قوم پشتون را تشکیل می‌دهند که مجموع نفوس آن‌ها حد اقل امروز در افغانستان، مأورای خط دیورند و دور دنیا به بیش از ۳۵ میلیون نفر تخمین می‌گردد. اقوام غلزایی اکثراً در مناطق قبایلی آزاد مأورای خط دیورند و ایالات خیبر پختونخوا و در داخل افغانستان در ولایات مشرقی (ننگرهار، لغمان، کندهار، نورستان) و جنوبی (لوگر، وردگ، پکتیا، خوست، پکتیکا) زنده‌گی می‌کنند. اکثریت اقوام کوچی افغانستان مربوط به قوم غلزایی می‌باشند. از شاخه‌های معروف غلجایی‌ها می‌توان اقوام هوتکی، تره کی، منگل، جاجی، وزیري، محسود، خوگیانی، شینوار و غیره را نام گرفت. غلجایی‌ها در دوران‌ها مختلف بر سرزمین‌های افغانستان حکمرانی کردند و از یک‌هزار میلادی تا سال 1747 که قدرت به درانی‌ها انتقال یافت با نفوذترین مجموعه قبائل پشتون را تشکیل می‌دادند. از سال 1709م تا سال 1738م غلزایی‌ها امپراطوری هوتکی را تشکیل دادند که اول از قندهار و متعاقباً از اصفهان در فارس و دوباره از قندهار حکومت کردند. آزاد خان غلزایی بعد از نادر افشار مدتی بالای

آذربايجان ايران حكومت نمود.

سرزمين‌های آرياناى يونانويباختري، خراسان عصر گسترش اسلام و افغانستان امروزي در شمال-غرب نيم‌قاره هند واقع شده است که در اين نوشته برای سهولت مطالعه به آن‌ها افغانستان و هندوستان خطاب مي‌گردد. به مثابه همسايگان از نظر جغرافيايي، تبادل گسترده مردمان، فرهنگ‌ها و زمامداران ميان افغانستان و هندوستان در طول قرون و هزاره‌ها به تفصيل يادداشت شده و برای همه‌گان واضح است. اما بسياري‌ها تعجب خواهند کرد که چگونه ترک‌ها به هندوستان رسيدند و حتی زمامداران آن شدند!

المعظم (۲۱۸-۲۷ هجري 833-42م) به عنوان اولين خليفه معروف است که از سربازان غلام ترک تبار (غلمان، ممالک) بطور وسيع استفاده کرد و از آن‌ها به عنوان گاردهای شخصي در اطراف خود در مرکز خلافت بغداد و بعداً در سمارا استفاده نمود اما اين جريان در زمان پدر او هارون الرشيد آغاز شده بود (ليوي، ساختمان اجتماعي اسلام، صفحات ۴۱۶۱۹). ترک‌ها به عنوان يک نژاد عالی سلحشور معروف شد که قادر به تحمل مشقات سخت را نظر به سابقه زندگي سخت خود در چراگاه‌ها بوده و به ولي نعمت خود وفاداري کامل مي‌داشتند بطوري‌که سائر سربازان استخدام شده از محل قادر به آن نيستند. از اين سبب در طول قرون بعدی داشتن تير اندازان سريع الحركت ترک و اسپه‌های آن‌ها حتی برای زمامداراني‌که دارای هسته قابل ملاحظه مردان جنگي محلي هم بودند يک امر حتمي بود. بخصوص سامانيان ماورالنهر و خراسان برای استفاده از نيروی غلامان ترک تبار از مناطق آسياي ميانه در آغاز قرن چهارم هجري (قرن دهم ميلادی) در موقعيت خوبي قرار داشتند و تمام قوماندان‌های عالي‌رتبه اردوهای آن‌ها را افسران ترک تشکيل مي‌داد که بعداً نقش بزرگي در تعيين سلاطين بازي کردند همانگونه که در تعيين شخص خليفه در عصر عباسي‌ها نيز نقش داشتند.

استفاده از سربازان ترک‌تبار به مثابه يک قوت جنگي مسلکي در مقابل دشمنان داخلي و خارجي بخصوص در دولت‌های غزنويان در افغانستان و مناطق شرقي ايران بسيار متداول شد بآنکه اردوهای غزنويان، همانند سائر اردوهای هم عصر خود، متشکل از افراد اقوام مختلف مانند عرب، کرد، ديلمی، تاجیک، پشتون و هندی بودند اما هسته اصلی را سربازان غلام ترک تشکيل مي‌داد که در مرکز آن گاردهای قصر قرار داشتند که به غلامان سراي معروف بودند (سی ای بوسورث، دايرة المعارف ايرانيکا، ۲۰۱۲).

در واقع محمد بن قاسم اولين مهاجم مسلمان بالاي هندوستان شمرده مي‌شود اما در اثر مرگ زودرس نتوانست يک امپراطوري در هند ايجاد کند. سلطان محمود غزنوي نيز موفق به ايجاد يک امپراطوري اسلامي در هندوستان نشد و صرف به ضميمه کردن پنجاب به قلمروهای خود اکتفا کرد. ناگذير اين اهم بدوش معزالدین محمد غوري افتاد تا يک امپراطوري مسلمان را در هندوستان باپايه‌های ثابت ايجاد کند. متصرفات محمد غوري (1175-1206م) سبب ايجاد اولين امپراطوري بزرگ اسلامي در شمال هندوستان از پنجاب تا بنگال گرديد (ممتا اگروال، وبسایت مباحث تاريخ).

محمد غوري در جنگ تراوري (1192م) با شکست دادن و کشته شدن پريتويراها به پيروزي نایل شد و بخش‌های بزرگ شمال هندوستان در معرض تصرف قرار گرفت. بعد از اين پيروزي محمد غوري به مرکز خود در غزني بازگشت و قطب الدين ايبک را که قوماندان ترک‌تبار و غلام مورد اعتماد او بود به حيث وائسرای يا قائم مقام خود در هندوستان بر جا گذاشت. قطب الدين عینک وفادارانه به محمد غوري خدمت کرد همچنانکه خود او به برادر بزرگش سلطان غياث الدين غوري که از هرات حکومت مي‌کرد وفادار بود.

محمد غوری در ماه مارچ سال 1206م در کنار دریای سند توسط خوکرها و یا هم به روایتی توسط قاتلین اسمعیلی ها کشته شد. در زمان مرگ خود محمد با جانشین شدن برادر خود سلطان یک امپراطوری بزرگی بود که تمام افغانستان و شمال هندوستان را در بر می گرفت.

با مرگ محمد غوری چون کدام پسری نداشت تا جانشین او گردد قطب الدین ایبک که در لاهور بود با آنکه اعلان سلطنت نکرد اما به سرعت زمام امور متصرفات او را در هندوستان به عهده گرفت که از این جهت اکثرا او را به حیث به مثابه بنیان گذار "سلطنت دهلی" و مؤسس "سلسله غلامان" یاد می کنند که نزدیک به یک قرن تا سال 1290م حکومت کردند.

قطب الدین ایبک در سال 1210م در نتیجه افتیدن از اسب در بازی چوگان وفات یافت و دامادش التومش جانشین او شد. التومش که بزرگترین شاه دودمان یا سلسله غلامان محسوب می گردد بزودی بنگال را دوباره مطیع ساخت و متصرفات زیادی را به قلمروهای امپراطوری خود اضافه کرد به شمول مناطق سفلی دریای سند. سلسله غلامان سلطنت دهلی در جون سال 1290م با کودتای جلال الدین فیروز خلجی به پایان رسیده و عصر حکومت خلجی ها آغاز می گردد.

به این اساس بیشترین ترک ها در زمان حکمرانی سلسله غلامان سلطنت دهلی که خود ترک تبار بودند به هند مهاجرت کردند. ناگفته نباید گذاشت که اشغال آسیای مرکزی و افغانستان که توسط چنگیز خان مغول از سال 1220م آغاز گردید سبب فرار و مهاجرت بسیاری از چهره های ترک تبار از ماورالنهر و خراسان به هندوستان شد.

سلسله خلجی یک دودمان مسلمان بود که از سال 1290م تا سال 1320م بالای قسمت های وسیع نیم قاره هند حکومت کردند (داریرة المعارف بریتانیکا، 1914م). دومین سلسله سلطنت دهلی محسوب می گردند. از آنجایی که بیشترین تعداد نفوس مسلمان های دهلی را در آن زمان اشراف ترک تبار تشکیل می دادند بر اساس نوشته داریرة المعارف بریتانیکا، 1914م، تشکیل حکومت خلجی ها مورد استقبال آن ها قرار نگرفت. اشراف ترک خلجی ها را ترک نمی دانستند. بانی سلسله خلجی ها ملک فیروز از جانب کیقباد یکی از سلطان های سلسله غلامان به حیث عریض ممالک مقرر شده بود. موصوف بعد از مرگ سلطان بالبان، از بیکارگی جانشینان او استفاده نموده یک سلطان شیرخواره را بر کنار و خود تخت سلطنت را اشغال نمود. موصوف بتاريخ 13 جون سال 1290م بر تخت دهلی به عنوان جلال الدین فیروز شاه تکیه زد. زمامداری این سلسله با خسرو خان در سال 1320م خاتمه می یابد.

معروفترین شاهان این سلسله سلطان علاو الدین خلجی است که از سال 1296م تا سال 1316م حکومت می کند. سربازان او الماس معروف کوه نور را در سال 1310م از سلسله ککاتیایا (Kakatiya dynasty) در ورانگل (Warangal) بدست آوردند (هرمان کولکی و دیتمار روثرموند، 2004م). دوران زمامداری علاو الدین با اجرای ابتکارات مالی واداری معروف بوده اصلاحات در جمع آوری عواید دولت بمیان می آید مقررات بازار تدوین می گردد و همراه است با یک دوران موفق فتوحات. این دوران به عنوان دوران طلایی حکومت خلجی ها معروف شده است. بعد از اشغال جنوب هندوستان و افزایش قابل ملاحظه در خزانه او. سلطان علا الدین قادر شد به فعالیت های گسترده فرهنگی و تعمیراتی بپردازد. ادبا، طبیبان، ستاره شناسان و مؤرخین بدربار او سرازیر شدند، اکثرا از بغداد و آسیای مرکزی که توسط مغولان به خاک و خون کشیده شده بود. در زیر سایه سلطان علاو الدین خلجی، دهلی به مرکز شرقی مسلمانان مبدل گردید که از نتایج درخشان آن زمان اعمار ساختمان های زیبا می باشد. مسجد جامع دهلی شائدار و بزرگ بوده با یک گنبد عظیم و زیبا کاری های زیاد مزین است.

منشأ قومی خلجی‌ها

در مورد منشأ قومی خلجی‌ها در زمان حاکمیت این سلسله در هندوستان اتفاق نظر موجود نیست. یکتعداد منابع خلجی‌های قرون دهم تا سیزدهم میلادی را بعضی‌ها ترک‌تبار دانسته و تعدادی هم با این نظر موافق نیستند (سونیل کمار، ۱۹۹۴م، ص ۳۶). تعدادی خلجی‌ها را همان غلجی‌ها (غلجایی‌ها، غلزایی‌ها) معاصر افغانستان می‌دانند (عرفان، حبیب، ۱۹۸۱م). احمد حسن دانی (۱۹۹۹م) معتقد است که پشتو زبان‌های غلزایی معاصر افغانستان نیز از بازماندگان مردم خلج می‌باشند؛ که تغییر قومی آن‌ها به یک قوم افغان مدت‌ها قبل از قرن شانزدهم میلادی صورت گرفته است. موصوف می‌نویسد که بعد از چند تغییر قومی از خلج‌های افغان همین قوم غلزایی موجوده بجا ماند (احمد حسن دانی، ۱۹۹۹م، ص ۱۸۱). موصوف می‌نویسد که مردمان خلج غرب ایران به زبان خلج تکلم می‌کنند.

تعدادی خلجی‌ها را یک نژاد مخلوط ترک و افغان می‌دانند. آن‌ها می‌نویسند که خلجی‌ها اساساً از مردمان آسیای مرکزی بوده اما بعد از اقامت طولانی در افغانستان در رفتار، کردار و زبان خود از ترک‌تبارها متفاوت شده اند (گیشبرت اوونک، ۲۰۰۷، بورجور آوانی ۲۰۱۳، اشیر بادی لعل شریواستوا ۱۹۵۳). بنابر آن به قدرت رسیدن خلجی‌ها در سلطنت دهلی انکشافی بیشتر از تغییر یک سلسله می‌باشد. گیشبرت اوونک (۲۰۰۷م) و بورجور آواری (۲۰۱۳م) آن‌ها را ترک‌تبارانی می‌دانند که قبل از رفتن به هندوستان سال‌های طولانی در افغانستان اقامت کرده اند. اشیر بادی لعل شریواستوا (۱۹۵۳م، ص ۱۵۰) می‌نویسد که اجداد جلال الدین خلجی برای بیش از دو صد سال در مناطق میان هلمند و لغمان میزیسته اند. ابن خرداباده (قرن نهم) در توضیح تالاس به عنوان "سرزمین ترک‌ها" به مردم خلج اشاره می‌کند. اما فاصله میان دریای آمو و تالاس در قرغزستان آنقدر زیاد است که استفاده از چراگاه‌های تالاس را برای مردمیکه در جنوب دریای آمو زنده‌گی کنند ناممکن میسازد.

مینورسکی در تبصره بالای کتاب حدود العالم (۱۹۳۷) می‌نویسد که تاریخ قدیم قوم خلج روشن نیست و هویت این مردم تا کنون واضح نشده است (احمد حسن دانی ۱۹۹۹ صفحات ۱۸۱-۱۸۲). محمد کاشغری (قرن ۱۱ میلادی) مردم خلج را در زمره قوم اوغوز محسوب نمی‌کند اما آن‌ها را از نظر لباس، رفتار "شبییه ترک" می‌داند (سونیل کمار ۱۹۹۴، ص ۳۶). در تاریخ سیستان (قرن ۱۱م) و شاهنامه فردوسی نیز مردم خلج را از مردم ترک‌تبار جدا می‌کند (احمد حسن دانی ۱۹۹۹ ص ۱۸۰). منهاج سراج جوزجانی (قرن ۱۳م) هرگز مردم خلج را ترک ندانسته اما آن‌ها را افغان هم ندانسته مردم خلج را جدا از ترک، تاجیک و افغان محسوب می‌کند (سونیل کمار ۱۹۹۴، ص ۳۱). محمد ابن نجیب بکران در کتاب "جهان نامه" خلج‌ها را ترک می‌داند اما می‌نویسد که صورت آن‌ها تاریک‌تر شده (به نسبت ترک‌ها) و زبان آن‌ها به اندازه کافی تغییر یافته تا یک لهجه مشخص گردد (سونیل کمار ۱۹۹۴، ص ۳۱).

مؤرخ معاصر عرفان حبیب مدعی است که خلجی‌ها به ترک‌ها ارتباط نداشته و یک قوم افغان می‌باشند (عرفان حبیب ۱۹۸۱). موصوف می‌نویسد که در کتیبه‌های قرن پانزدهم دیواناگاری ساتی (Devanagari Sati inscriptions) به خلجی‌های ملوا (Khaljis of Malwa) به نام "خلجی" (با خ فتحه) و "خلجی" (با خ کسره) یاد شده اند و در کتاب قرن هفدهم "پادشاه نامه" یک منطقه در نزدیکی بست (هلمند) در افغانستان به نام "خلج" (با کسر ل) یاد گردیده که خلجی‌ها زمانی در آنجا زنده‌گی می‌کردند.

به همین ارتباط عبدالحی حبیبی در اثر خود به نام "خلجی‌ها افغان هستند" می‌نویسد که بر اساس معلومات تاریخی و زبانی موجود خلجی همان غلجی امروزی بوده که نام یکی از اقوام افغانستان

است. ريشه های اين در غرچ، غرچه، غلچه، سائر کلمات تاريخی موجود بوده "غ" به مرور زمان به "خ" عوض شده است که در نتیجه غلجی اشتباهاً خلجی تلفظ شده است. اين تغيير در نوشته های قرون سوم و چهارم هجری و بعد آن به ملاحظه می‌رسد. او می‌نويسد که به قول منهاج سراج (در طبقات ناصری، ج اول ص ۴۲۲) پانزده شخصيت بزرگ خلجی بالای هندوستان حکمروایی کرده و فرهنگ خراسانی و اسلامی را در شمال هندوستان تا بنگال گسترش داده اند. حبیبی می‌نويسد تمام اين حکمروایان غلجی های افغانستان می‌باشند. او می‌نويسد چندین منطقه در افغانستان هنوز هم خلج نام دارند مانند خلج نزدیک ارزگان، خلج هلمند (استخری نیز از آن یاد کرده است) و خلج غزنی که به قول یاقوت آن را نزدیک غزنی در زابلستان می‌داند (مؤزن البلدان، ج، ص ۳۸۱).

حبیبی می‌نويسد که منهاج سراج (طبقات ناصری ج ۱ ص ۴۲۲) از محل زندگی خلجی‌ها در اطراف غزنی، گرمسیر و غور یاد آوری می‌کند اما از اینکه اين افراد ترک بوده باشند چیزی نگفته است. از جانب دیگر موصوف به وضاحت از سایر حکمران‌های ترک‌تبار به نام ترک یاد آوری می‌کند. حبیبی می‌نويسد که خلج توسط ميرزاها به خلج با فتح ل نوشته شده یک کلمه بسیار متداول در میان جغرافيا آن‌ها بسیار قبل از نوشتن کتاب "حدود العالم" بوده است. او می‌نويسد که اين خرداديه (۸۴۴-۸۴۸م) هم از خلجيه یاد کرده است. موصوف از تفاوت خلجيه و خلج ملتفت بوده و می‌گوید که "اقامت‌گاه زمستانی ترک‌های خرلوخ (خرلیخ) نزدیک تراز بوده و در نزدیکی آن‌ها چراگاه‌های خلج (خلجيه) قرار دارد" (المسالک و الممالک ص ۲۸). از اين پر می‌آید که مردمان کوچی خلج آنزمان، همانند عادت امروزی آنها، بجانب مناطق گرمسیر در فصول سرما کوچ می‌کردند. به قول ابن خردابه اين مناطق را جارميه (جروم بلادهوري و منهاج سراج). اين خردابه می‌نويسد که چراگاه‌های زمستانی آن‌ها در اینطرف دریای آمو قرار داشت (ص ۳). بعضی از اين قبایل کوچی هنوز هم به اين مناطق می‌روند.

از نوشته هایی که به قدرت رسیدن خلجی‌ها را در هندوستان بیان می‌دارند بر می‌آید که آن‌ها را در اواخر قرن سیزدهم میلادی در دهلی یک نژاد کاملاً متفاوت از ترک‌ها می‌دانستند (پیتر جکسن ۲۰۰۳م، ص ۸۲). به نظر او خلجی‌ها در اصل ترک بوده به افغانستان مهاجرت کرده بودند و در نتیجه زندگی طولانی در میان افغان‌ها و ازدواج‌های مختلط با آن‌ها عادات و رسوم افغان‌ها را کسب کردند. خلجی‌ها عادات، رسوم و فرهنگ تازه را بدربار دهلی آوردند (مارشال کاونديش ۲۰۰۶م، ص ۲۳۰). اشیربادی لعل و سريواستوا (۱۹۵۳، ص ۱۵۰) می‌نويسند که اشراف ترک مقیم دهلی به خلجی‌ها با نظر بد نگریسته آن‌ها را افغان می‌دانستند. (همانجا ص ۹۶). اشراف دربار دهلی آن‌ها را افغان دانسته و مخالف به تخت نشستن جلال الدین در دهلی بودند (رادی شيام چور اسيا ۲۰۰۲م، ص ۲۸).

یک جغرافيه دان دیگر به نام ابن محمد اصطخری (در حدود سال ۹۵۱م) می‌نويسد که خلج‌ها یک طایفه اتراک (شاید جمع عربی ترک به فتح ت و ر) اند که در زمانه های باستان به مناطق میان هندوستان و سيستان آمده اند. آن‌ها رمه‌های بزرگ گوسفند داشتند و زبان ب لباس‌های آن‌ها شبیه ترک‌ها بود (مسالک الممالک، ص ۲۴۵).

حبیبی می‌نويسد که بعضی شرق شناسان غرجی‌ها را بازماندگان یفتلی‌ها می‌دانند (یک نژاد مخلوط میان یفتلی‌ها و پخت‌ها که از زمان ویدی در افغانستان زندگی کرده اند). به همین ادعا مارقورات می‌نويسد که خلج یا خولاچی بازماندگان یفتلی‌ها بوده که از آن‌ها در خوالاص در منابع سوری (در حدود ۵۵۴ ق.م) یاد شده است. متعاقباً سفير زیمارچوس از آن‌ها به اسم خولیاتای یاد کرده است.

بر همین اساس محمد ابن خوارزمی (۹۸۰م) می‌گوید خلج و ترک (با فتح ت و فتح ر) های کابجيه

از بازماندگان يفتلي‌ها بوده که در تخارستان داراي شهرت زياد اند (مفتي العلوم، ص ۷۲). حبيبي مي‌نويسد که در منبع اصلي کنجينه غلط نوشته شده در کتاب بيهقي کچي است و در طبقات ناصري کوچ نوشته شده و اعراب آن را به قوف‌ها تغيير داده اند. در کتاب ملحقات شاهنامه کوچ نوشته شده که کلمه امروزي آن در افغانستان "کوچي" است. اين کلمه از بقايای اسم کوش=کوشان قرن اول ميلادي مي‌باشد.

فراموش نکنيم که تمام مؤرخين به خلج و افغان‌ها هميشه باهم اشاره کرده اند و اصليت و نژاد آن‌ها بطور لايتجزأ يکي بوده است. ابونصر محمد ابن عبدالجبار عتبي (۱۰۲۳م) در تاريخ يميني (ص ۲۶) در رابطه با فتوحات سبکتگين مي‌نويسد که "افغان‌ها و خلج از سبکتگين اطاعت نموده و ناگذير شامل اردوي او شدند". اين مطلب را ابن اثير نيز مي‌نويسد (الکامل ج ۸ ص ۳۴۸). او در همانجا مي‌نويسد يعقوب ليث خلجيه و زابل را فتح کرد.

مينورسکي به وضاحت مي‌نويسد که خلجي‌ها اجداد غلجايي هاي امروزي افغانستان مي‌باشند (تبصره هاي مينورسکي الاي حدود العالم، ص ۳۴۸). بارتولد و هيگ همين مطلب را در دايرة المعارف اسلامي مي‌نويسند. بنابر آن عبدالحی حبيبي نتيجه مي‌گيرد که خلجي يا غلجي به يفتلي‌ها و حاکمان زابل رابطه داشته اند چون يفتلي‌ها (هيتيله عربي) بالاي زابلستان حکومت کردند. مشخصات چهره آن‌ها که برروي سکه هاي آن‌ها حک شده به چهره جوانان غلجايي امروزي اين منطقه شباهت دارند مانند بيني هاي کشيده و چشمان بادامي.

شاعر مشهور زبان پشتو خوشحال خان خټک که در سال ۱۶۸۸م وفات يافت در توصيف سلطان جلال الدين "خلجي" را سلطان جلال الدين "غلجي" ناميده (ديوان خوشحال خان خټک قندهار، ص ۶۶۹) مي‌نويسد که:

"بيا سلطان جلال الدين په سرير کيناست - چي په اصل کښي غلجي د ولايت وو

بيا له پسه فيروز شاه چي امرا وو - پرورش يي د غلجيو په دولت وو!"

از "ولايت" منظور خوشحالخان سرزمين‌هاي امروزي افغانستان است. اين مطلب واضح مي‌سازد که تا زمان خوشحال خان خلجي‌ها را افغان مي‌دانستند نه ترک.

بنابر آن حبيبي نتيجه مي‌گيرد که خلجي‌ها يا غلجي‌ها بازماندگان ترک و غوزها که در دوران اسلامي وارد خراسان شدند نبوده بلکه مربوط به يفتلي‌هاي نژاد آرين مي‌باشند که به نام هون‌هاي سفيد معروف بوده که در ترکستان و زابلستان زنده‌گي مي‌کردند که اسم‌هاي اجداد شان در اسم‌هاي امروزي اقوام مقيم زابل، غلجي-کوچي=کوشي زنده مانده است. به همين اساس ريشه هفتال در يفتال و يفتلي و ابدالي ديده مي‌شود. امروز کلمه غلجي در بدخشان بصورت غلچه=غرچه مي‌باشد. در ادبيات دري اين کلمه به معني يک انسان ساده يا يک فرد کوهستاني مي‌باشد. ابو طايب موسايي (سال 938م) شاعر دربار ساماني مي‌گويد: اهر يک غرچه بالاتر از صد سال مي‌تواند زنده‌گي کند چرا عرب (پيغمبر) صرف شصت و سه سال زنده‌گي کرد.

مروت خان لودي مي‌نويسد که در حقيقت کوچي‌هاي خلجي يا غلجي در آريانا سابقه طولاني دارند. بعضي محققين بر آنند که اين کوچي‌ها همانهاي اند که قبل از آمدن هونيشهاي آريايي به نام اپوکوپيه در کتيبه هاي هخامنشي‌ها از آن‌ها ياد آوري شده است (بهار، فارسي قديم، سبک شناسي، ج ۲، ص ۶۷). مخلوط شدن هون‌هاي سفيد آريايي با پخت‌ها (پشتون‌ها) يا به عبارتي ديگر دو شعبه شمالي و جنوبي اقوام آريايي در باختر، دره هاي هندوکش، زابلستان و کابلستان يک پديده طبيعي محسوب مي‌گردد. معلوم نيست که هون‌هاي سفيد يا يفتلي‌ها به چه زباني تکلم مي‌کردند اما از نزديکي لهجه هاي هندوکش عليا، غرچه، واخي مي‌توان حدس زد که بيشتر با صداهاي پشتو

نزدیک اند که در پهلوی، دری، زبان اوستا و سانسکریت پیدا نیستند. این هون‌های سفید یفتلی‌ها بودند که بالای هندوستان از زابلستان حمله کردند و کشمیر را اشغال کردند. یک کتیبه سانسکریت مربوط قرن هفتم میلادی که در سال 1839م در ویهاند نزدیکی اتک در کنار دریای سند یافت شده گفته می‌شود که آن‌ها افراد قوی بودند که گوشت می‌خوردند و خود را "توروشکا" می‌خواندند (الکساندر برنس، کابل، لندن، ص ۱۹۰). کلکانه یک مؤرخ کشمیری در کتاب خود به نام راجه ترانگنی (1148م) در مورد این توروشکاها و جنگ‌های شدید آن‌ها می‌نویسد که این افراد اسلحه خود را بالای شانه‌ها حمل نوده و نیم سر خود را می‌تراشیدند. او می‌نویسد که شاهان کوشانی کنشکا، هوشکا و جوشکا از همین مردم می‌باشند. (راجه ترانگینی به ترجمه سر اوریل شتاین لندن ۱۹۰۰م و هند بوهرلر ج ۲، ص ۲۰۶).

ضیا بارانی مؤرخ هندی (1357م) در کتاب خود به نام تاریخ فیروزشاهی در یک فصل اختصاصی می‌نویسد که پادشاهان باید از میان ترک‌ها باشد اما در مورد به تخت نشستن ملک جلال الدین خلجی می‌نویسد که برای مردم بسیار مشکل بود که به تخت نشستن یک حلجی را قبول کنند (تاریخ فیروزشاهی ضیا بارانی صفحه ۱۷۳، کلکته).

دلیل دیگری که ثابت می‌کند خلجی‌ها پشتون هستند این است که در یک کتاب قدیمی نوشته شده که زبان خلجی‌ها زبان افغانی (پشتو) بوده است. در یک کتاب خطی که در باب معجزه‌های سلطان سخی سرور (که مشهور به لخداتا بود و در سال ۱۱۸۱م وفات کرده و در شاه کوت دیره غازی خان دفن است) به زبان دری توسط یک نویسنده ناشناس نوشته شده آمده است که در تاریخ غزنی به قلم ابو حمید الزوالی آمده است که "کابل شاه خنجل (۷۷۹م تاریخ یعقوبی) یک پارچه شعر را به زبان خلجی به لویک غزنی ارسال کرد." ارزیابی این شعر نشان می‌دهد که به زبان قدیم پشتو نوشته شده بود که عفته می‌شود زبان خلجی‌ها بوده است که همان غلجی‌های امروزی هستند. کلمه لویک غزنی در حقیقت همان کلمه لویه یا بزرگ غزنی به زبان پشتو می‌باشد.

فخرالدین مبارکشاه که به نام فخر المدبر معروف است و نویسنده کتاب معروف آداب الحرب و سائر کتاب‌ها می‌باشد در کتاب تاریخ هندوستان (۱۲۰۵م) می‌نویسد که سربازان قشون قطب الدین ایبک متشکل از ترک‌ها، غوری‌ها، خراسانی‌ها، خلجی‌ها و هندی‌ها بودند. این می‌رساند که در آغاز قرن هفتم هجری ترک‌ها و خلجی‌ها دو قوم متفاوت محسوب می‌بودند.

تا زمان بابر بنیان‌گذار سلسله مغولی هندوستان خلجی‌ها به نام افغان‌های خلجی یاد می‌شدند. بابر می‌نویسد که "ما از کابل به عزم تسخیر مناطق افغان‌های خلجی شمال شرق غزنی خارج شدیم و با خود یکصد هزار رأس گوسفند و غیره آوردیم (توزک بابری ص ۲۷۱، چاپ بمبئی).

منهاج السراج از عساکر ترک، خلجی، غوری، تاجیک که در خدمت سلطان جلال الدین خوارزمشاه و ملک خان هرات بودند نوشته است که خود می‌رساند ساگر ترک‌تبار از نظر قومی از عساکر خلجی جدا بوده اند. در تاریخ جهان‌کشان جویی هم از موجودیت خلجی‌ها در جنگ پروان و شکست اردوی چنگیز صحبت شده است.

در زبان مکالمه مردم خراسان (شهرهای مرو، نیشاپور و هرات) خلجی را با (غ) غلجی تلفظ می‌کردند. بخش شرقشناسی اکادمی علوم مسکو التاریخ المنصوری نوشته محمد بن علی همایون به زبان عربی از روی یک نسخه منحصر به فرد خطی عکاسی و چاپ کرده که در آن از حامیان خوارزمشاه متواتر به نام قلجی یاد گردیده است. از آنجاییکه در خراسان و ایران حرف (غ) را (ق) تلفظ می‌کنند بنابر آن غلجی را قلجی نوشته اند اما اگر خلجی شنیده بودند نیازی به تغییر تلفظ نبود چون در خراسان حرف (خ) موجود است و نیازی به تغییر تلفظ ندارد.

بر اساس نتیجه گیری حبیبی "ما گفته می‌توانیم که خلجی‌ها مربوط به غلجی‌های ولایت زابل افغانستان بوده که اسم اصلی آن‌ها در پشتو غرزئی یا کهزاد می‌باشد." به این اساس غرزئی در اسناد تاریخی افغانستان و هندوستان به خلجی و متعاقباً غلجی مبدل گردید است.

خراسان در عهد هارون الرشید از قول زین الاخبار گردیزی، ۴۴۳ قمری

اسم ولایات و حکام آن‌ها (پسران هارون الرشید) در عهد هارون الرشید خلیفه عباسی (بیش از هزار سال قبل):

به نقل از زین الاخبار گردیزی که در عهد مسعود غزنوی نوشته شده است:

1) عراق (ایران و عراق امروزی)، یمن و حجاز و برخی از شام – محمد الامین

2) خراسان و ماورالنهر و هند و سند، نیمروز و کابل و زابلستان – عبدالله مامون

3) برخی شام، مغرب، آذربایجان، روم، زنج و حبش- مومن

طوری‌که می‌بینیم ماورالنهر، نیمروز، کابل و زابلستان (از قندهار تا کابل) قلمروهای خارج از خراسان بودند.

چند فرهنگی (Multicultural)

افغان‌هایی که در غرب زندگی می‌کنند باید به این موضوع توجه کنند. 25 جنوری روز ملی استرالیا و در حقیقت جشن پیروزی سیاست‌های چند فرهنگی است. بنده چندین سال در وزارت های مربوط به قبایل و امور اجتماعی در استرالیا در بخش پالیسی و ارزیابی پالیسی‌ها و برنامه‌ها تجربه کار دارم. به ارتباط این موضوع مهم خواستم در اینجا نکاتی چند را با دوستانی که مجله بانو را تعقیب نمی‌کنند در میان بگذارم.

بطور ساده اصطلاح چند فرهنگی بیانگر تنوع diversity فرهنگی و قومی یک جامعه است. هرگاه دولت‌ها این تنوع فرهنگی و قومی جامعه را برسمیت شناخته و به دوام آن معتقد باشند، مانند کشورهای امریکا، کانادا، ممالک اروپای غربی، استرالیا و نیوزیلند، سیاست‌های "پالیسی‌های" دولتی چندگانگی فرهنگی "پلورالیزم فرهنگی" Cultural pluralism و چند فرهنگی multiculturalism را طرح و به مورد اجرا قرار می‌دهند. سیاست‌های دولتی چند فرهنگی عبارت از ظوابط و اقداماتی اند که دولت‌ها در پاسخ به چنین تنوع طرح و عملی می‌کنند. دولت‌های دموکراتیک این نوع پالیسی را بمنظور اداره و مدیریت عواقب تنوع فرهنگی بخاطر حفظ منافع فرد و جامعه به مثابه کل طرح و تطبیق می‌کنند.

ابعاد پالیسی‌های چند فرهنگی را می‌توان چنین خلاصه کرد:

- هویت فرهنگی: حق افراد در تبارز میراث فرهنگی خود و سهم ساختن آن با دیگران بشمول زبان، مذهب،

- عدالت اجتماعی: حق افراد برای برخورد مساویانه و فرصت‌های مساویانه با ایشان و از میان برداشتن تمام موانع نژادی، قومی، فرهنگی، مذهبی، زبانی، جنسی و محل تولد،

- مؤثریت اقتصادی: نیازمندی به تقویت و استفاده مؤثر از مهارت‌ها و استعدادهای تمام افراد جامعه بدون توجه به پس منظر فرهنگی آنها.

محدوديت‌های سياست‌های چند فرهنگي

سياست‌های چند فرهنگي کشور‌های پيشرفته دموکراسي که در بالا از آن‌ها نام برديم دارای محدوديت‌هایی هم می‌باشد که لازم است به آن‌ها توجه نموده مراعات نمود:

- تعهد و پابندی به منافع کشور ميزبان و آینده آن؛
- تعهد و قبولی سازمان‌ها و ارزش‌های اساسی اجتماعی کشور ميزبان، از جمله قانون اساسی، حاکمیت قانون، زبان ملی، مساوات زن و مرد، دموکراسی، تحمل يکديگر و برابری؛ و
- قبول مسؤليت برای احترام متقابل به افکار و ارزش‌های ساير افراد جامعه.

اصول چند فرهنگي "مولتی کلچراليزم" Multiculturalism را نباید با اصول چندگانگی فرهنگي "پلوراليزم فرهنگي" Cultural pluralism يکسان دانست. اين دو از هم متفاوت اند. در جوامع که به اصول چند فرهنگي "مولتی کلچراليزم" وفادار اند فرهنگ برتر بطور رسمی وجود ندارد همه در کنار هم حیات دارند که در تيوری کانادا، استرالیا، نيوزيلند و بعضی کشور‌های اروپای غربی شامل اين گروه اند. در کشوریکه از اصل چندگانگی فرهنگي يا "پلوراليزم" پیروی می‌کند يک فرهنگ برتر به عنوان فرهنگ رسمی وجود دارد که در کنار خود فرهنگ‌های کوچکتر ديگر را تا جاییکه اصول فرهنگ برتر را نقض نکند قبول دارد مانند کشور ایالات متحده امريکا.

مليت و تذکره های برقی!

دوستی در فیسبوک نوشت "بلی آقای خالدي عزيز ميپذيرم که اکثريت قوم پشتون است. جای شک هم وجود ندارد .

اما چرا روند تذکره الكترونی را مخطّل می‌سازند چرا خود را در عقب نام افغان پنهان می‌کنند و چرا ايجازه نمی‌دهند که اقوام ديگر که هويت شان را خداوند داده درج تذکره الكترونی کنند و هزاران چرا ديگر ....؟؟"

پاسخ من چنين بود:

خود را در عقب نام افغان قرار می‌دهند تا با ساير اقوام برادر کشور همه در عقب نام مليت افغان از حقوق مساوی برخوردار باشند و هيچ قومی برتر از قوم ديگر نباشد. داشتن تذکره تابعيت الكترونیکی يک نیاز اداری و احصایوی است بخصوص در کشورما که مجراهای ديگری اين نیاز را نمی‌توانند مرفوع نمایند. درج هر گونه معلومات در مورد شخص حامل ميپايد بر مبنای نیازهای اداری، احصایوی و سيستم دموکراسي کشور برای معلومات مذکور باشد. از اين لحاظ تذکره تابعيت را يک وسيله سياسی ساختن به هر اسم و رسمی خيانت به منافع کشور است. در اين خيانت دو گروه شامل اند اول آنانی که با درج معلومات مليت از دید قومی و ضدیت با کلمه "افغان" از جایگاه ايدیولوژیک مخالفت می‌کنند و گروه دوم آنانی که به درج مليت از دید قومی و هژمونیستی پافشاری دارند. به نظر من هر کسی که تابعيت افغانستان را دارد مطابق به ماده چهارم قانون اساسی "افغان" گفته می‌شود. بنابر آن درج معلومات مليت در تذکره ها هيچ معلومات ضروری مورد نیاز احصایوی و اداری را فراهم نمی‌کند. اما متأسفانه گروهی حین بحث بالای مسوده قانون تذکره های برقی موضوع مليت را با ضدیت با کلمه "افغان" از جایگاه ايدیولوژیک تذکره های برقی را کاملاً جنبه سياسی دادند و در نتیجه آنانی که به درج مليت از دید قومی و هژمونیستی پافشاری دارند در سنگرهای ایشان آنچنان مستحکم ساختند که بیرون شدن از آن امکان پذير نیست مگر آنکه هر دو جانب به يک موقف میانی و منطقی توافق نمایند.

در مورد تاخير در توزيع تذکره های برقی تا جایی که من می‌دانم يک سلسله مشکلات تخنيکی آن

تا حال حل نشده مانده است. از جمله موضوع آرشیف کردن Data backups الکترونیکی وقتاً فوقاً مصون معلومات شامل دیتابیس‌ها، استفاده از شبکه امنیتی مصون اینترنتی دیتابیس‌ها (شبکه فایبر کنونی در کشور شاخه از شبکه فایبر پاکستان را تشکیل می‌دهد. مطمئناً هیچ افغانی نخواهد خواست تمام معلومات خصوصی آن‌ها در اختیار سازمان آی اس آی پاکستان باشد).

دو هویت را در این جا مغشوش نکنید: اول هویت قومی اتباع افغانستان که شامل پشتون، تاجیک، هزاره، ازبیک، ترکمن، نورستانی، ایماق، بلوچ می‌باشد و به گفته شما خدا داد است و دوم هویت ملی اتباع افغانستان که با ایجاد دولت افغانستان به نام ملت واحد "افغان" شکل گرفته در قانون اساسی کشور درج است و چه بخواهیم و چه نخواهیم تا این کشور وجود دارد و نامش افغانستان است ملیت همه باشندگان "افغان" خواهد بود. جهان خارج همه ما را به نام افغان‌ها می‌شناسد. بطور مثال در ایران هر هزاره یک "افغان" است و مجموع هزاره‌ها به گفته ایرانی‌ها "افاغانه". حالا هر قدر این فرد هزاره بگوید من هزاره هستم و افغان نیستم ایرانی‌ها برویش خواهند خندید. تمام اقوام افغانستان به جبر تاریخ و جبر موقعیت جغرافیایی ناگزیر شریک روزهای خوب و بد این سرزمین برای ابد خواهند بود. بنابراین قبول اسم "افغان" به نام ملیت مشترک ما در کشور "افغانستان" یک مطلب اختیاری نبوده اجبار جغرافیا و تاریخ است. بنابر آن این موضوع نباید هرگز مجدداً مورد سوال و مباحثه قرار بگیرد.

مقاله روزنامه هشت صبح در مورد تذکره های الکترونیک

August 28 2015 at 10:16am

تبصره در مورد مقاله "جنجال کاذب قومی بر سر تذکره الکترونیک" منتشره روزنامه هشت صبح چهارشنبه ۴ سنبله ۱۳۹۴ - نوشته سلیم آزاد"

در حالی‌که نویسنده مقاله می‌کوشد ظاهراً تحلیل بیطرفانه داشته باشد اما موضع‌گیری ضد غنی و ضد پشتون او در لابلای نوشته هویدا است. او می‌گوید "حکومت به فیصله نهادهای خود احترام نمی‌گذارد". برای نویسنده و همفکران او چرا این اصل در مورد نتایج انتخابات و پیروزی اشرف غنی قابل تطبیق نبود؟ حالا جای تعجب نیست که به گفته او "... در حکومت افغانستان نه حرف نهادهای بلکه موضع‌گیری و منافع سیاسی افراد و جناح‌های قدرت اهمیت بیشتری دارد". در دولتی که تهدایش با نادیده گرفتن نتایج مشروع رای مردم و بر تخریب و بی اعتبار ساختن نهاد های قانونی و دموکراتیک دولت و مقام‌های در راس آن‌ها بنا یافته و موضع‌گیری و منافع سیاسی افراد و جناح‌های قدرت مشخصه آن است، ادامه کار عطا محمد نور به حیث والی بلخ بطور مثال، توقع غیر از آن صرف موضع‌گیری اپوزیونی چیز دیگری نیست.

بآنکه شخصاً درج ملیت "افغان" را در تذکره های الکترونیک از نگاه موارد استفاده اداری و احصایی آن بیلزوم میدانم، اما کسانی‌که با درج آن از موضع ایدئولوژیک ضد پشتون، ضد افغان، ضد افغانستان مخالفت کردند انتظار نداشته باشند که جامعه پشتون به سادگی تسلیم شده و همچو تذکره‌ها را با پیشانی باز قبول کنند.

توشیح عجولانه قانون تذکره های الکترونیک از جانب رییس جمهور اشرف غنی اشتباه بود. او باید با دقت بیشتر به دلایل تاخیر در توشیح آن توسط رییس جمهور کرزی توجه می‌کرد. متأسفانه حالا کار از کار گذشته و پروژه توزیع تذکره‌های برقی بدون درج ملیت "افغان" عملاً شکست خورده و عملی نیست.

نويسنده مي‌گويد: "موضوع تذکره از پارلمان گذشته، شورای وزیران آن را پذيرفته و سران حکومت هم تاريخ توزيع آزمایشی آن را مشخص کرده بود. اما با قومی شدن مساله توزيع آن، باز هم ارگ از فيصله‌های خود عقب‌نشینی کرده و بر جنجال‌های موجود دامن زده است." در دري ضرب المثلي داریم که می‌گويد اگر جلو نقص را در نیمه راه هم بگیري باز هم فايده کرده‌بي! رييس جمهور غني حالا متوجه اشتباه خود شده است. توزيع تذکره ها به شکل فعلی عملاً امکان پذير نيست.

جامعه پشتون برای تحقق خواسته های خود نياز به اغتشاش‌های سبز و نارنجی و حمله بر ارگ ندارد. صرف عدم همکاری با اين پروژه کافی است. جامعه پشتون می‌تواند با خودداری از گرفتن تذکره های جديد به شکل فعلی اين پروژه را به زباله دان اندازد. هرگاه مخالفين درج مليت افغان در تذکره های برقی حاضر به تجديد نظر بالای موضعگیری خود نباشند بهتر آن است تا دولت اين پروژه را در شرايط فعلی کاملاً حذف کند چون ضررهای آن بيشتري از مزایای آن است.

نويسنده پيشنهاده می‌کند تا داکتر عبدالله و جناح وی لويه جرگه قانون اساسی را دایر کند تا اسم افغانستان و مليت مردم افغانستان را تبديل کند. مگر اين آقایان همان‌هایی نبودند که همیشه "لويه جرگه" را یک مجمع، یک عنصر قبیله‌یی پشتون نامیده و دایر کردن آن را در شرايط امروزی بی لزوم می‌دانستند؟ حالا که منافع ایشان تقاضا می‌کند چگونه می‌خواهند از لويه جرگه سو استفاده کنند؟ اين آقایان باید بدانند آنچنانکه قدرت سیاسی و نظامی را به کمک طیارات بی ۵۲ امریکایی بدست آورده اند و عملاً نشان دادند که حاضر نیستند از مجاری دموکراتیک با رای مردم قدرت سیاسی را از دست بدهند، بنابر آن تغيير نام افغانستان و مليت افغان نیز از مجاری دموکراتیک با رای مردم و یا از مجرای لويه جرگه هرگز امکان پذير نبوده بهتر است از جان کیری و طیارات بی 52 کمک بخواهند.

دست‌آورد انتخابات ریاست جمهوری سال ۲۰۱۴ افغانستان

اين انتخابات برای مردم افغانستان و برای آنانیکه در خارج از کشور جريان را تعقيب کردند مانند یک نمایشنامه دنباله دار شش ماهه بود که تمام بازیگران آن نقش های حقیقی خویش را بازی کردند. اين نمایشنامه حیات واقعی سیاسی و اجتماعی پرده از چهره بسیاری‌ها برداشت و مردم با چشمان باز و گوش‌های شنوا به سرشت واقعی اشخاص، افراد، چهره‌ها، مهره‌ها و گروه‌ها پی بردند. همه ما شاهد شکستن نقاب‌های دموکرات‌های قلابی بودیم و شناختیم کسانی‌را که به دموکراسی و حکومت قانون و انتخابات تا جایی وفادار اند که منافع شخصی و گروهی آن‌ها را تضمین می‌کند و تداوم قدرت دولتی آن‌ها را به خطر نمی‌اندازد. به مجردی‌که اين منافع در خطر قرار گرفت حاضر اند قانون اساسی و رای هشت میلیون انسان را به سطل باطله به اندازند. ما شاهد ثبوت مقوله که می‌گوید کسانی‌که قدرت را با زور تفنگ بدست آورده اند حاضر نیستند آن را در پای صندوق‌های رای از دست بدهند بودیم. کنفرانس بن در سال ۲۰۰۱ مثنی میوه آفت رسیده را، به گفته یکی از آگاهان، در کاغذ تحفه زیبای دموکراسی بسته بندی کرد و به ملت افغانستان فرستاد. در میان اين کاغذ تحفه کسانی بودند که هرگز به دیموکراسی و حقوق مردم باور نداشتند، به حقوق مساوی افراد و اقوام در زیر چتر قانون باور نداشتند، به حقوق مساوی زن و مرد باور نداشتند، به حقیقت وجودی کشور خود باور نداشتند، به نقش کشور خود و مردم خود در تاريخ باور نداشتند، به رسالت نظام سیاسی مابعد طالبان در کشور باور نداشتند. اين میوه‌های گندیده داخل کاغذ تحفه در سال ۲۰۱۴ به درجه عفونت رسیدند، کثافات آن‌ها کاغذ زیبای تحفه دموکراسی و حکومت قانون را لکه دار ساخت و بوی گندیدگی و عفونت آن‌ها نه تنها به مشام مردم افغانستان

رسيد بلکه در سطح جهاني سبب اذيت مردم گرديد.

به باور من انتخابات سال ۲۰۱۴ عيسوي با تمام مصارف گزاف مالي و رواني خود - ملت افغانستان را از لحاظ دانش و آگاهي سياسي و اجتماعي ده‌ها سال به جلو برد و اعتقاد مردم را به ارزش ديموکراسي واقعي، به ديموکرات‌هاي واقعي بيشتتر ساخت. مردم حالامي‌دانند که در ميان لباس‌هاي زيبا و گران‌بهاي آخرين مود روز ايتالوي همان تاريک انديشان تفنگ بدست و ظالمانی قرار دارند که بجز منافع شخصي خود به هيچ اصل ديگري نمانديشند.

افسانه تقلب انتخاباتي!

مي‌گويند "تقلب به اندازه اي ظريف انجام داده شده که هيچ‌کس آن را تشخيص داده نه مي‌تواند! اما تقلب، تقلب گسترده هست اگر ملايکه تشخيص کنه انسان‌ها خو توانست! ما قبول نداريم... مجيب رحمان"! واقعيت اين است که تقلب را شيطان در ذهن شما جابجا کرده به ملايک هيچ ربطی ندارد. وقتي یک کانديد قبل از انتخابات بگويد که تنها رقيب انتخاباتي اش "تقلب" است، پس چه انتظاري از چنين کانديد مي‌توان داشت بجز چسپيدن به اتهام خيالي "تقلب" در وقت شکست و گروگان گرفتن یک ملت! کسي نه کاروان لاري‌هاي بيش از يکنيتم ميليون راي تخيلي تقلبي را ديد و نه کسي توانست آن‌ها را از درون صندوق‌ها به کمک ۴۰۰ ناظر بين‌المللي برون کند! چنين کانديدي را که به پروسه قانوني و دموکراتيک انتخابات باور و احترام نداشت بايد از روز اول اجازه سهمگيري در انتخابات نماندند. شرم آور اين است که بعد از دعوت ۴۰۰ ناظر ملل متحد و صرف ميليون‌ها دالر پول ملت باز هم از پروسه تخنيکي تفتيش و باطل کردن آرای "تقلبي" در آخرين مرحله آن خارج مي‌شوند تا اصل مشروعيت پروسه را که خود با لجازي تحميل کرده اند مورد سوال قرار داده از قبول نتايج آن طفره روند اما در عين حال بالاي اشتراک مساويانه در دولت بعدي، در دولتي که به گفته شان از "تقلب" به ميان مي‌آيد تا پای مرگ پافشاري مي‌کنند! حالا ملت افغانستان و تمام دنيا مي‌داند که چنين کانديدي و چنين جناحي به هيچ اصلي پابندي نداشته بجز چسپيدن به قدرت و پس گرفتن پول‌هاي مصرف شده در انتخابات. جاي طبيعي چنين جذاح سياسي در ذباله دان تاريخ است!

براي کساني که افسانه ۳ ميليون راي گوسفندي در انتخابات در پکتيا را کورکورانه باور کرده اند و کورکورانه تبليغ مي‌کنند نتايج نهايي انتخابات را در تمام ولايات در اين جا ميگذارم: آرايي که به نفع اشرف غني در ولايات پشتون‌نشين جذوبي داده شده است چنين اند: پکتيا 307,445 راي، پکتیکا 357,173 راي و در خوست 388,532 راي در مجموع سه ولايت پرنفوس جمعاً کمی بيش از یک ميليون راي به نفع اشرف غني ريخته شده است:

Afghanistan 2014 Presidential election final audited results

Province	Abdullah	Ghani	Total	Abdullah	Ghani	Total
Badakhs han	247,63 7	64,578	312,21 5	247,63 7	64,578	312,21 5
Badghis	88,650	46,702	135,35 2	88,650	46,702	135,35 2

Baghlan	212,22 3	172,31 7	384,54 0	212,22 3	172,31 7	384,54 0
Balkh	224,50 6	131,25 9	355,76 5	224,50 6	131,25 9	355,76 5
Bamyan	126,57 0	40,758	167,32 8	126,57 0	40,758	167,32 8
Daikondi	136,77 9	39,743	176,52 2	136,77 9	39,743	176,52 2
Farah	40,133	35,252	75,385	40,133	35,252	75,385
Faryab	113,22 8	217,89 5	331,12 3	113,22 8	217,89 5	331,12 3
Ghazni	181,79 1	129,14 6	310,93 7	181,79 1	129,14 6	310,93 7
Ghor	238,30 3	90,491	328,79 4	238,30 3	90,491	328,79 4
Helmand	18,083	40,943	59,026	18,083	40,943	59,026
Herat	325,84 3	186,11 8	511,96 1	325,84 3	186,11 8	511,96 1
Juzjan	25,179	104,95 7	130,13 6	25,179	104,95 7	130,13 6
Kabul	422,26 9	454,29 6	876,56 5	422,26 9	454,29 6	876,56 5
Kandahar	51,186	268,94 6	320,13 2	51,186	268,94 6	320,13 2
Kapisa	74,364	10,756	85,120	74,364	10,756	85,120
Khost	11,628	388,53 2	400,16 0			
Kunarha	25,521	186,69 7	212,21 8	25,521	186,69 7	212,21 8
Kunduz	81,375	110,74 2	192,11 7	81,375	110,74 2	192,11 7
Laghman	16,986	102,55 6	119,54 2	16,986	102,55 6	119,54 2

Logar	8,722	86,567	95,289	8,722	86,567	95,289
Nangerhar	91,738	318,348	410,086	91,738	318,348	410,086
Nimroz	10,970	20,668	31,638	10,970	20,668	31,638
Nooristan	57,193	23,722	80,915	57,193	23,722	80,915
Paktia	26,960	307,445	334,405			
Paktika	47,389	357,173	404,562			
Panjshir	60,214	4,085	64,299	60,214	4,085	64,299
Parwan	124,287	20,044	144,331	124,287	20,044	144,331
Samangan	89,141	51,962	141,103	89,141	51,962	141,103
Sar-i-pul	62,117	70,830	132,947	62,117	70,830	132,947
Takhar	160,218	146,648	306,866	160,218	146,648	306,866
Urozgan	6,709	13,922	20,631	6,709	13,922	20,631
Wardak	49,281	186,382	235,663	49,281	186,382	235,663
Zabul	4,446	55,408	59,854	4,446	55,408	59,854
All provinces	3,461,639	4,485,888	7,947,527	3,375,662	3,432,738	6,808,400
Percentage	43.6	56.4	100.0	49.60	50.40	100.00

Source: IEC of Afghanistan Website:

<http://www.iec.org.af/results/en/runoff>

با در نظر گرفتن آرای تمام ولایات اشرف غني دبا کسب 56.4 درصد برنده انتخابات محسوب گرديد.

حالا ببينيم که چه کسی برنده است هرگاه تمام آرای سه ولایت پشتون نشين خوست، پکتيا و پکتیکا را نظر به اتهامات تقلب انتخاباتی را باطل اعلان کنيم؟ (به سه ستون راست جدول فوق توجه کنید)

اشرف غني باز هم با گرفتن 50.4 درصد آرا برنده انتخابات مي‌باشد. به جدول ذيل توجه كنيد.

بخش شانزدهم: افغانستان خانه مشترک ماست!

از شعارهای تفرقه انداز مانند تغییر اسم افغانستان و هویت ملی افغان و یا تجرید پشتون‌ها از سهمگیری در قدرت دولتی که امکان عملی شدن آن‌ها نزدیک به هیچ است باید خودداری کرد. علاوه بر آن تفاوت‌های قابل ملاحظه تاریخی میان مردم این سرزمین و مردم فارس و هندوستان موجود بود که به بانیان دولت افغانستان امکان ایجاد یک کشور مستقل را بر قسمت‌هایی از امپراطوری‌های صفوی و مغولی فراهم کرد. این تفاوت‌های مذهبی، زبانی، قومی، فرهنگی در طول سه صد سال سبب تشکّل یک هویت مستقل ملی برای مردم افغانستان شده است که با هویت ملی مردم ایران متفاوت است. با آنکه زبان متداول فارسی در ایران همان زبان دری افغانستان بوده اما در حقیقت فرزند زبان دری متداول در افغانستان است که در طول صدها سال انکشاف مستقلانه مشخصات مربوط به خود را کسب کرده اند. اگر در ایران کتاب رمان یک نویسنده افغان را که به زبان دری نوشته شده به فارسی مروج در ایران ترجمه و چاپ می‌کنند، اگر در ایران فلم رابعه بلخی به زبان دری ساخت افغانستان را به زبان فارسی مروج در ایران دوبله می‌کنند همه نشاندنده موجودیت تفاوت‌های عمیق زبانی و فرهنگی در میان همزبانان این دو کشور است. بنابر آن کوشش در جهت زدودن شاخص‌های هویت مستقل ملی مردم افغانستان مانند زبان دری و مصطلحات اداری و ملی آن و تبدیل آن به فرهنگ متداول ایرانی برای اکثریت مردم افغانستان قابل قبول نیست. این هجوم فرهنگی با صرف میلیون‌ها دالر توسط رژیم آخوندی ایران بالای رسانه‌های ما و با خریدن چهره‌های سیاسی و فرهنگی کشور ما اعمال می‌شود. بازگشت هزاران هموطن هزاره ما از ایران به این هجوم فرهنگی سهولت لازم فراهم کرده است. ایران کشور برادر و دوست افغانستان است و بهتر است این دو کشور همچنان مستقل برادر و دوست باقی بمانند.

در کنار شعارهای تفرقه انداز غیر عملی، برعکس شعارهایی مانند تغییر نظام دولتی از ریاستی به صدارتی پارلمانی و یا تقسیمات اداری کشور برمبنای واحدهای فدرالی، اهداف و شعارهای قابل تأمل و قابل مباحثه ملی اند که می‌باید بر اساس ارزش‌های قانون اساسی از مجاری مطبوعاتی و قانونی تعقیب گردند تا در مورد آن‌ها یک تفاهم ملی بمیان آید. بنابر آن نباید پل‌ها را در عقب خود بشکنیم. اقوام متشکله افغانستان همانطوری که در طول قرن‌ها باهم زنده‌گی کرده اند در آینده نیز ناگزیر از زنده‌گی صلح آمیز باهمدیگر اند.

اگر کسانی از حاکمیت تاریخی پشتون‌ها در این سرزمین ناراضی اند باید این حاکمیت را در زمینه‌های مشخص تاریخی آن ارزیابی کنند نه بر اساس برداشت‌های مجرد جوامع دموکراتیک قرن بیست و یکم. شیوه دولت داری حاکمان پشتون این سرزمین تفاوتی از همطرازان زمان خود در هندوستان، ایران، ترکیه عثمانی و بخارا نداشت. اگر در افغانستان احیاناً یک امیر برادر خود را کشته و یا کور کرده است در مقابل در فارس نادر شاه افشار پسر خود را کشت. در ایران شاه اسمعیل صفوی به درباریان خود حکم کرد که هرکسی او را دوست دارد گوشت جسد مرده شیبیک خان اوزبیک را بخورد! درباریان هم چیزی از جسد بر جا نگذاشتند! شاهان زندیه باز ماندگان خاندان افشار را قتل عام کردند و متعاقب آن‌ها قاجارها تمام بازماندگان خاندان سلطنتی زندیه را از تیغ کشیدند. در عهد صفویه شاهزادگان را در میان صدها زن حرمسرا و خواجه‌ها بزرگ می‌کردند تا افراد ضعیف النفسی بار آیند و خیال سلطنت بسر شان نزنند. در هندوستان اورنگزیب پدر خود شاه جهان را خلع و زندانی کرد و برادر خود داره را اعدام نمود. در ترکیه عثمانی رسم بر آن بود که سلطان جدید به مجرد جلوس بر تخت تمام برادران خود را اعدام می‌کرد تا رقیبی برایش نماند.

باآنکه در طول سلطنت محمد ظاهر شاه به تدريج و بخصوص بعد از انفاذ قانون اساسی دموکراتیک سال 1964م قدرت مطلقه سلطنت از میان رفت و چهره‌های سیاسی متنفذ اقوام مختلف شامل حکومت شدند بشمول دکتور محمد يوسف صدراعظم، داکتر عبدالواحد سرابی، یعقوب لعلی، محمد خان جلالر و سائرین، با کودتای هفتم ثور سال ۱۳۵۷ هجری شمسی سلسله حاکمه عنعنوی در این کشور برهم خورد و بخصوص با مداخله مستقیم نظامی امریکا در سال 2001م در بر انداختن امارت مذهبی طالبان و سپردن قدرت به شورای نظار امروز در قله رهبری سیاسی و نظامی کشور سلسله حاکمه عنعنوی نقش مطلقه ندارند. اگر کسانی دوران بیش از چهل سال پادشاهی محمد ظاهر شاه را فاشیستی قلمداد می‌کنند نه معنی فاشیسم را می‌دانند و نه از تاریخ چیزی می‌دانند.

بعد از سقوط حکومت طالبان در اثر مداخله مستقیم قوای امریکایی در سال 2001م با آنکه حامد کرزی پشتون تبار به حیث رئیس جمهور معرفی شد اما در عمل قدرت اصلی در اختیار تاجیک‌های جمعیتی و شورای نظاری بود. بیاد بیاوریم که احمد ضیا مسعود به حیث معاون اول رئیس جمهور، خلیلی معاون دوم، فهیم قسیم وزیر دفاع، عبدالله عبدالله وزیر خارجه و قانونی رئیس پارلمان بودند. این نقش انحصاری قدرت دولتی در طول سال‌های 2001 تا 2014 توأم با تبلیغات زهر آگین و نادرست و خلاف دانش عوام از ترکیب قومی نفوس کشور، برای فعالین سیاسی تاجیک تبار این توهم را ببار آورد که نقش حاکمه آن‌ها در دولت ناشی از ترکیب قومی نفوس کشور نیز است! این توهم نادرست بدون تعقل لازم این امیدواری کاذب را نیز ببار آورد که می‌توانند در یک انتخابات پشتون‌ها را از قدرت دولتی برای همیشه تجرید کنند. اما نتایج سه انتخابات اخیر ریاست جمهوری، ۲۰۰۹، ۲۰۱۴م، و ۲۰۱۹م این تحولات را نقش بر آب کرد. در یک جامعه عنعنوی مانند افغانستان که وابستگی‌های قومی، حتی در میان روشنفکران، محک انتخاب مردم است در صورت مقابله نهایی یک کاندید پشتون در مقابل یک کاندید غیر پشتون هیچ کاندید غیر پشتون نمی‌تواند در یک انتخابات آزاد، عادلانه و شفاف مقام ریاست جمهوری را از آن خود سازد. این یک وضعیت عادلانه و مطلوب نیست اما واقعیت ارقام نفوس، ساختمان دموگرافیکی و قومی کشور در کنار کم سوادی مردم چدین شرایط را ببار آورده و قوم‌گرایی تنظیم‌های جهادی هفتگانه و هشتگانه در طول سال‌های 1978-2001م به این وضعیت نقش تعیین کننده داده است.

آن‌هایی که به امید انتخاب عبدالله عبدالله به مقام ریاست جمهوری به تجرید پشتون‌ها از دولت دلبسته بودند و پیروزی اشرف غنی با یک اکثریت بزرگ برایشان غیر قابل قبول بود بهتر است ترکیب قومی نفوس کشور خود را بدقت و بدون تعصب مطالعه و ارزیابی کنند، تاریخ را بدون تعصب ارزیابی کنند و جستجو کنند که آیا تصادفی بود که رهبران تاریخی پشتون تبار مانند میرویس خان هوتک و احمدخان ابدالی قادر شدند از خرابه‌های امپراطوری‌های صفوی، افشاری و مغولی یک کشور مستقل افغانستان را تشکیل دهند؟ یا اینکه این امکانات را ترکیب قومی نفوس و مشخصات خاص فرهنگی مردم این سرزمین برایشان فراهم کرده بود. این شرایط هنوز هم به درجات مختلف به همان حال پابرجاست.

شکست توطئه غضب نظام دولتی افغانستان توسط عناصر ضد افغانستان در سال 2014م، سبب اوج گرفتن بیسابقه تقلابات و تبلیغات پشتون ستیزانه و افغان ستیزانه پیروان مکتب منحن سکتاریستی فارسیسم در افغانستان گردید. این گروه با تکیه بر شعارهای آریائی، ایرانزمین، ایران بزرگ، فلات ایران، خراسان طلبی و فارسی پرستی- پشتون ستیزی و افغان ستیزی را در کنار اسلام ستیزی، عرب ستیزی و ترک ستیزی تا سرحد وطن ستیزی و قبیح و تجزیه طلبی بی‌شرمانه و بی‌محوا توسعه داده اند. مخالفین موجودیت افغانستان در جهت تضعیف نهادهای دولت افغانستان بشمول

قانون اساسي، دروغ گفتن، جعل، تفتين و بحران آفريني پيهم را ابزار کار خود قرار داده اند. بي جهت نيست که اينگونه موضعگيري فارسي پرستان به تشديد جنگ، نا امني، قانون شکني، ياغيگري و وخامت بيشتر اوضاع در افغانستان منجر شده و با هرگونه تلاشها براي مصالحه ملي و دست يافتن به صلح مخالفت ميکنند.

شخصي در فيسبوک تهديد کرد که اگر بالاي افغانيت تاکيد شود ميروند "خراسان" خود را شکل ميدهند! بايد گفت مبارک شان باد بشرطي که بدانند در کجا؟ ايجاد کشور خراسان در يک قست سرزمين افغانستان يک شعار کاملاً غير عملي است بذا برآن ارزش آن را ندارد تا با تاکيد بر آن ميان مردم کشور تفرقه انداخته شود. همچنان بايد قبول کرد که بعد از نزديک به سه صد سال تبديل نام کشور افغانستان به خراسان نيز بجز از يک آرزوي خيالپردازانه چيز ديگري نيست. در کشوري که فعالين سياسي، تنظيمها، سازمانها و احزاب آن قادر نيستند حتي يک کانديد جدي مقام رياست جمهوري را که امکان پيروزي داشته باشد از ميان غير پشتونها معرفي کنند چگونه انتظار دارند اسم افغانستان را عوض کنند؟

شعار تشکيل خراسان ساده لوحانه است. خراسان در کجاست؟ شمال هندوکش تا هشتاد سال قبل "ترکستان افغاني" نام داشت که در نقشه ها به همين نام موجود است. امروز هم اکثريت نفوس شمال هندوکش را ترکتيارها مي سازند. هزارمجات را که هزاره ها هزارستان نام مانده اند! آيا اين خراسان را در بدخشان- تخار و بغلان مي سازند؟ يا در پروان و پنجشير؟ چون در ميان مناطق تاجيک نشين شمال و جنوب، کوه هاي صعب العبور هندوکش واقع شده که پروان و پنجشير را براي ابد شئف مناطق پشتون نشين جنوب شرق کشور کرده است. خراسان افغاني و يا بهتر بگويم خراسان شرقي صرف ولايات بادغيس، هرات و قسمتي از غور را احتوا مي کند بقيه مناطق خراسان در ترکمنستان و ايران واقع شده اند. آيا کسي فکر کرده که ايران و ترکمنستان ايجاد کشور مستقل خراسان را در کنار سرحدات ولايات خراسان خود اجازه مي دهند؟ بهتر است نظري به مشکل ايجاد کشور کردستان کنيم که نه ايران، نه ترکيه، نه عراق و نه سوريه با آن موافق اند! حالا کسي بگويد کشور خراسان را در کجا مي سازند؟

بياييد به تاريخ مراجعه کنيم. اعراب بعد از شکست دادن دولت ساساني فارس، يا بگفته خودشان عراق عجم، مرو را مرکز حکومت متصرفات شرقي خود قرار دادند. مرو که امروز در کشور ترکمنستان واقع شده در آنزمان از توابع خراسان بود که در پهلوي نيشاپور و هرات يکي از شهرهاي بزرگ آن منطقه را تشکيل مي داد. متصرفات شرقي اعراب مسلمان از لحاظ اداري شامل ولايات خراسان، ماورالنهر، هند، سند، نيمروز، کابل و زابلستان مي گرديد. در عهد هارون الرشيد اسم ولايات خلافت عباسي و حکام آنها (پسران هارون الرشيد) چنين بود (صفحه ۱۶۴ کتاب زين الاخبار گرديزي که در زمان سلطان مسعود غزنوي نوشته شده است):

- (1) عراق، يمن و حجاز و برخي از شام — محمد الامين؛
- (2) خراسان و ماورالنهر و هند و سند، نيمروز و کابل و زابلستان — عبدالله مامون؛ و
- (3) برخي شام، مغرب، آذربايجان، روم، زنج و حبش- مومتن.

طوري که مي بينيم خراسان، در کنار ماورالنهر، هند، سند، نيمروز، کابل و زابلستان، از لحاظ اداري يکي از ولايات متعدد متصرفات شرقي اعراب مسلمان را تشکيل مي داد. متأسفانه تبليغات زهر آگين و نادرست پشتون ستيزانه و ضد افغانستان آنگنان در ميان حلقات جمعيت، شوراي نظار و حاميان آنها اوج گرفته که جوانان کم اطلاع تاجيک شايد تصور کنند که پشتونها برضد يک دولت و کشور مستقل خراسان بغاوت کرده آن را ساقط کرده و به عوض آن کشور افغانستان را

تأسیس کردند! در حالی که واقعیت چیز دیگری است. در زمان قیام میرویس خان هوتکی (۱۷۰۹ م) افغانستان فعلی در شرق تا کابل و بلخ توسط بابری ها از دهلی اداره می شد و متباقی توسط صفوی های فارس از اصفهان اداره می گردید. سرزمین ما توسط کسانی اداره می شد که از این مرز و بوم نبودند. خراسان، کابلستان، زابلستان، تخارستان، سیستان، افغانستان، غرjestان، غور نام های مناطق مختلف این کشور بودند. تیموریان هرات در حدود سه قرن قبل از میرویس و احمد شاه بابا تنها کسانی بودند که از این سرزمین برخوردار بوده و در این سرزمین حکومت کردند اما آن ها هم از سمرقند از دربار امرای تیموری دستور می گرفتند. دولت صفوی در تشکیلات اداری خود حتی یک ولایت یا بیلگری به نام خراسان نداشت. در سرزمین های ما بیلگری قندهار و بیلگری هرات بودند.

در تاریخ هیچوقت کشور مستقلی به نام خراسان که بیش از سی درصد سرزمین فعلی کشور را احتوا کند وجود نداشته است. هرگز پادشاه مستقلی به نام شاه خراسان در تاریخ نبوده است. البتگین وقتی دولت غزنویان را در غزنی بنیاد نهاد از خراسان فرار کرده بود. در خراسان کسان دیگری حکومت می کردند. قسمی که در بالا گفته شد خراسان شامل هرات، بادغیس، نیشاپور، مشهد و مرو است. بلخ از توابع تخارستان بود. از فراه تا پشاور شامل سیستان، زابلستان، کابلستان بود. بنابر آن در تاریخ هرگز یک واحد اداری/سیاسی خراسان بزرگ وجود نداشته است. تعدادی از روی نادانی از تاریخ بروی دروازه دره پنجشیر اسم خراسان را نوشته بودند در حالی که پنجشیر هرگز در خراسان نبود بلکه از توابع کابلستان محسوب می گردید و علاوه بر آن در زمانی که صفوی ها بالای قندهار و هرات حاکمیت داشتند، پنجشیر، پروان و کابل جزء قلمرو امپراطوری مغولی (بابری) هند بود.

هویت ملی افغان در طول تاریخ شکل گرفته و معرف هر فرد این سرزمین با حفظ هویت قومی او می باشد که به همین مفاد در قانون اساسی نافذ کشور مسجل شده است و مشخصه اساسی آن داشتن تابعیت کشور افغانستان است. بنابر آن هویت ملی "افغان" وابسته به اسم کشور افغانستان بوده تمام مردم دنیا ما را به همین نام می شناسند. بکاربردن کلمات نامانوس "افغانستانی" که معنی "مربوط بودن به وطن افغان ها" است از یکطرف از لحاظ لغوی نادرست است از جانب دیگر در بهترین حالت خود به معنی مهاجر در وطن افغان ها معنی می باشد.

شخص دیگری در فیسبوک نوشته است که "افغان سازی" تدریجی از زمان عبدالرحمن خان شروع شده که هدف آن زدودن هویت خراسانی این سرزمین است! آیا این ادعا درست است؟ در بالا نوشتیم که قبل از پشتون ها در این سرزمین صفوی ها و بابری ها برای دو صد سال حکومت کردند و قبل از آن ها هم ترک تباران برای نزدیک به هشتصد سال در حکومت بودند. لازم است پرسید که چه عناصر فرهنگی خراسانی در دوصد سال حاکمیت صفوی ها و هشتصد سال حاکمیت ترک تباران قبل از صفوی ها محفوظ بود که پشتون ها آن را از زمان حاکمیت خود از میرویس خان و احمد شاه ابدالی به این طرف به تدریج زدوده اند که تعدادی حسرت آن را می خورند؟

چه عناصری شامل این هویت خراسانی بود که حالا وجود ندارد؟ مهمترین عنصر یک فرهنگ زبان آن است. سه صد سال قبل زبان مردم خراسان چه بود؟ می دانیم که زبان مردم خراسان سه صد سال قبل دری بود! آیا تناسب دری زبان ها به نفع زبان پشتو برهم خورده است؟ بر عکس، با وجود حاکمیت پشتون ها، در این سه صد سال به تعداد نسبی دری زبان ها در افغانستان به تناسب پشتو زبان ها بطور قابل ملاحظه افزوده شده است. این امر علل گوناگون دارد که مهمترین آن ها ازدواج های مختلط بخصوص تعداد زیاد مردان پشتون با خانم های دری زبان، تعلیم و تربیه مؤسسات تعلیمات عالی به زبان دری، جدا کردن دو سوم نفوس پشتون ها از پیکره افغانستان با ایجاد خط دیورند می باشد. اعلیحضرت تیمورشاه با انتقال پایتخت از قندهار به کابل زبان دری را

به مثابه زبان کتابت رسمي دولت بنياد نهاد که تا امروز همچنان پابرجاست. حاکمان پشتون تبار بارکزي، سدوزايي، محمذايي و غيره با زندهگي طولاني در محيط شهري دري زبان، زبان اجدادي خود را از دست دادند و دري زبان شدند.

آيا حالا مردم به کتابهاي ادبيات زبان دري کمتر دسترسي دارند؟ آيا مطالعه آثار حافظ، سعدي، بيدل، مولانا، فردوسي ممنوع يا محدود شده است؟ آيا تجليل از نوروز و گل سرخ مزار ممنوع بود؟ آيا شاهنامه خواني، بيدل خواني ممنوع بود؟ آيا از کتابهاي تاريخي رسمي و تدريسي ما تاريخ اسطوره کيانيان و پيشداديان بلخ حذف شده بودند؟ آيا در مکاتب ما از زردشت و دين او خبري نبود؟ آيا اسمهاي آريانا و خراسان از کتابهاي تاريخي ما حذف شده بودند؟ آيا تدريس دورانهاي تاريخي طاهريان، صفاريان، سامانيان، غزنويان، غوريان، مغولها، تيموريان و بابر در کتابهاي مکاتب ما ممنوع بود؟ اين دور آنها تاريخ مشترک تمام مردمان منطقه از جمله ترکتبارها، تاجيکتبارها و پشتونهاست که به يک قوم و يک ملت خاص مربوط نميشود. آيا پوشيدن چپن اوزبکي، بازي بزکشي ترکمني/اوزبکي، قرصک پنجشيري، موسيقي بدخشي، موسيقي هزارگي، پيروي از مذهب شيعه، اسماعيلي و امثالهم ممنوع بودند؟

چه عناصر فرهنگي خراساني را پشتونها در زمان حاکميت خود از ميرويسخان و احمد شاه ابدالي به اينطرف به تدريج زوده اند؟ معلوم است که هيچکدام! پذيرش فرهنگ دري براي پشتو زبانها بسيار سهل و قابل قبول بود تا برعکس آن. متأسفانه تعصب در مقابل زبان پشتو و فرهنگ پشتو در مناطق تاجيک نشين مانع توسعه زبان پشتو در ميان آنها گرديد. متعصبين تاجيک اين امر را به برتري دري از نظر قواعد زباني و غناي ادبيات دري مي دانند. در غناي ادبيات دري شکی وجود ندارد از آنجا که دري به عنوان زبان تفاهم اقوام بکار رفته است مانند زبان اردو در نيمقاره هند. اما غناي گرامري و برتري دستوري زبان پشتو به زبانشناسان هويداست تا جاي که حتي در تفسير و گشودن رمز کتبيهاي تاريخي زبان تخاري رباطک از پشتو بهتر مي توان استمداد جست. در تمام دهات و قريههاي مناطق پشتون نشين کشور در مساجد ملاها به اطفال در پهلوي قرآن شريف، پنج کتاب و امثالهم به تدريس بوستان و گلستان سعدي مي پرداختند و اشعار حافظ را تدريس مي کردند. اين سنت مفيد سبب آن شده که بسياري از جوانان پشتو زبان به آساني زبان دري را فراگيرند و زماني که به جواني رسيدند و شامل مؤسسات تعليمات عالي شدند به راحتی بتوانند با زبان دري به فراگيري علوم پردازند.

اسمها و مقوله هايي مانند "افغانستان"، "ملت افغان"، "هويت ملي"، "ارزشهاي ملي" و امثالهم به تدريج و با گذشت زمان و باتکامل دولت و جامعه شکل گرفته و عام شدند. اگر کسي در مطبوعات صدسال قبل در جستجوي يافتن "ملت افغان" باشد راهش به ترکستان است زيرا اينگونه مقوله ها مربوط به قرن بيستم و بعد از آن است. طوري که در بالا نوشتيم بطور رسمي از اسم "افغانستان" بار اول در مکتوب رسمي وزير اعظم دولت قاجاري فارس به وزير اعظم زمانشاه، ۱۲ سال قبل از سفر منتستورات الفستون به دربار شاه شجاع و ۴۰ سال قبل از بکار بردن رسمي اين نام توسط لارډ آکلند و ايسراي هند بريطانوي، تذکر بعمل آمده نشان مي دهد که اين اسم در آنزمان، دو دهه اخير قرن هژدهم ميلادي، رايج بوده و زمانشاه خود را امير افغانستان مي گفته است. به همينگونه است بکار گرفتن اسم زبان "دري". به تعريف فرهنگ عميد دري نام زباني است که از خراسان برخاسته و بعد از زبان پهلوي با تغيير اندکي فارسي امروز از آن به وجود آمده است. به تأييد استاد مليري اعراب زبان پهلوي را بر انداختند و مردم ايران زبان مردم خراسان را پذيرفتند. بنابر آن مي بينيم که دري نام اصلي و اولي زبان مردم خراسان است. اينکه آن را در ايران به "فارسي"، "پارتي" و يا "پارسي" نسبت داده اند و ادامه زبانهاي امپراطوريهاي هخامنشيها و ساسانيها مي دانند ناشي از فرهنگ حاکم شوونيستي ناسيوناليستي ايرانيها مي باشد. نبايد فراموش

کرد که در سرزمین‌های افغانستان امروزی برای دو صد سال صفوی‌ها حکم راندند و آن‌ها زبان دری را زبان فارسی می‌گفتند. بنابر آن درج اسم زبان دری به عنوان یکی از زبان‌های رسمی دولت افغانستان در کنار پشتو در قانون اساسی سال ۱۹۶۴ م نه تنها خلاف فرهنگ خراسانی نبوده برعکس تأکید رسمی بر فرهنگ و زبان اصلی اجدادی مردم خراسان است که ایرانیان با عداوت و خود خواهی و دزدی فرهنگی آن را به فارس نسبت داده و فارسی نامیده اند!

از مباحثه بالا نتیجه می‌گیریم که نه تنها هیچ عنصر فرهنگ خراسانی در سه صد سال گذشته در افغانستان از میان نرفته بلکه برعکس به اهمیت آن‌ها افزوده شده است. در حقیقت فرهنگ رسمی و حاکم افغانستان که در طول سه صد سال گذشته به تدریج هویت مشخص ملی ما را شکل داده است مجموعه از ارزش‌های فرهنگ دری خراسانی و اساسات پشتونولی و دین اسلام حنفی می‌باشد. این هویت ملی مشخص ملت افغانستان است که آشکارا با هویت کشورهای همسایه متفاوت بوده و در آن عناصر فرهنگی تمام اقوام کشور موجود است.

نزدیک به چهل سال است افغانستان دستخوش توفان جنگ، اغتشاش و بی ثباتی سیاسی می‌باشد. هیچ کشوری در جهان امروز این مدت طولانی نا آرامی را تجربه نکرده است. بسیاری از قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی در بحران افغانستان به نحوی و به درجاتی سهمیم شده و در وخامت آن نقش بازی کرده اند. در این مدت کشور تخریب شده، بیش از دو میلیون کشته داده و میلیون‌ها زخمی و معیوب شده اند و میلیون‌ها خانواده از هم پاشیده، مهاجر و پراکنده در دور جهان شده اند اما هنوز هم این کشور پابرجاست! چگونه این امکان دارد؟ در مقایسه دیدیم که بازویدن کمترین بادهای بسیاری از کشورهای مصنوعی از هم پاشیدند و به چندین کشور مبدل شدند و یا در حال تجزیه هستند. چه شدند اتحاد شوروی، چکوسلواکیا، یوگوسلاویا، سودان، عراق و امثالهم؟ چه چیزی سنگ‌های تهداب افغانستان را در دوصد و هفتاد سال گذشته باهم مزج کرده و پیوند داده که هنوز هم پابرجاست؟ چه عناصری همزیستی برادرانه شانزده قوم متشکله آن را با فرهنگ‌ها و مذاهب متفاوت آن‌ها با همدیگر ناگذیر ساخته که باوجود دسیسه‌های بیشمار دشمنان خارجی و منافقین داخلی باهم در جنگ نیستند، مذاهب در مقابل هم قرار نگرفته اند؟ برای آنکه این بی ثباتی و جنگ چهل ساله ناشی از اختلافات عقیدتی، مداخلات خارجی، دسایس قدرت طلبانه محلی، حرص ثروت اندوزی و انحصار قدرت مشتی جنگسالار است نه اختلافات قومی و مذهبی مردم که بدون توجه به این دسایس همچنان در کنار هم زندگی می‌کنند.

تاریخ مشترک ۲۷۰ ساله اقوام این مملکت را بهم پیوند داده و یک فرهنگ و هویت مشخص ملی ایجاد کرده که دلیل سخت جانی و بقای آن است! این سخت جانی نشان می‌دهد که ملت افغانستان وجود دارد، پابرجاست و در آینده هم موجود خواهد بود! روزی دوباره این سرزمین که در جهان آن را افغانستان می‌نامند و مردم آن را افغان می‌گویند آرامش و ثبات خود را باز خواهد یافت و روسیاهی به آنانی باقی خواهد ماند که در روزهای سخت به آن پشت پا زدند و به دشمنان این کشور پیوستند!

باتوجه به حقایق تاریخی و فرهنگی بالا، بهتر است به عوض پرداختن به شعارهای تفرقه افکن و کاملاً غیر عملی به فکر ایجاد شرایط ختم جنگ خانمان سوز و تأمین امنیت در همین کشور موجوده باشیم، سطح رفاه مردم را بالا ببریم، با بی‌سوادی مبارزه کنیم، در راه انکشاف اقتصادی بکوشیم، در راه تعمیم دموکراسی مبارزه کنیم، حاکمیت قانون را تعمیم بخشیم، قدرت سیاسی، نظامی و اقتصادی را از مافیای حاکم به مردم انتقال دهیم. مافیای پشتون، مافیای تاجیک، مافیای هزاره و مافیای اوزبیک و سایر عناصر مافیایی دشمنان درجه اول صلح، حاکمیت مردم، عدالت و دموکراسی اند.

بخش هفدهم: مأخذ، منابع، يادداشت ها پاورقي ها

1. ابن اثير (الكامل ج ٨ ص ٣٤٨).
2. ابو طاييب موسابى (سال 938م) شاعر دربار سامانى
3. ابونصر محمد ابن عبدالجبار عتبى (١٠٢٣م) در تاريخ يمينى (ص ٢٦)
4. احمد حسن دانى (١٩٩٩م)
5. احمد رشيد، شيكاگو، قونسل روبرط خارجى، سال 2012م
6. احمد على كهزاد، بالاحصار كابل و پيش آمدهاى تاريخى، جلد اول، مركز نشراتى ميوند. پيشاور، چاپ دوم 1378 شمسي.
7. اداره مركزى احصاييه و اداره ملل متحد در كابل UNFPA "معلومات دموگرافيكى نفوس افغانستان سال هاى 2003-2005"
8. استاد (صبح) «مستنداتى برسه و نيم دهه جنايت و آدم كشى در كشور»، مجله انترنتى "اصالت" تاريخى 14 اكتوبر 2013 م. www.esalat.org
9. استاد خليل اله خليلى، اعلان پادشاهى ميرويس خان هوتك، مجله ژوندون، ١٩٧٤م، كابل سال 1974م.
10. اسطخرى مسالك الممالك
11. الكساندر برنس، كابل، لندن، ص ٩٠.
12. امين صيقل، اخبار اى بى سى استراليا: , ABC, The Drum, OPINION, amin saikal, Posted By 2014 May 5, am7:35
<http://www.abc.net.au/news/2014-05-05/saikal-afghan-powerbrokers-risk-election-mess/5430806>
13. اوليور روى، اسلام و مقاومت در افغانستان، متن انگليسى، چاپ دوم، يونيورستى كمبرج، 1990م
14. اوليور روى اسلام و نوگرايى سياسى در افغانستان، ترجمه ابو الحسن سروق، سال 1369، ص 31
15. بابرنامه، خاطرات ظهيرالدين محمد بابر پادشاه غازى، ترجمه انگليسى از روى متن تركى توسط انت سوزانا بيوريچ، لندن سال 1922م.

16. بهار، فارسي قديم، سبك شناسي، ج ۲، ص ۶۷
17. بورجور آواري (۲۰۱۳م)
18. بي بي سي فارسي، ميزگرد پرگار درباره آريايي ها
19. پرويز مشرف، 2013م، به نقل از آليشيا وتمير، What Went Wrong in Afghanistan، ژورنال فارن پاليسي.
20. محمود محمود، تاريخ روابط سياسي ايران و انگليس در قرن نهم ميلادي، چاپ چهارم، تهران ۱۳۵۳ ه. ش.
21. تاريخ فيروزشاهي ضيا باراني صفحه ۱۷۳، کلکته
22. تبصره هاي مينورسكي الاي حدود العالم، ص ۳۴۸.
23. توزک بابري ص ۲۷۱، چاپ بمبي.
24. توماس بارفيلد "تاريخ فرهنگي و سياسي افغانستان".
25. توماس بارفيلد "تاريخ فرهنگي و سياسي افغانستان"، چاپ يونيورستي پرنستون، 2010م.
26. جاويد نادر مقاله در فيسبوک نشر کرده (سوم مارچ 2016م)
27. جلال باياني. Larawbar.com 2015-08-25.
28. جنرال اوديرنو لوي درستيز قبلي امريکا به شبکه خبري فاکس نيوز امريکا، ۲۰۱۶م.
29. جنرال جان کمپل قوماندان قواي امريکا و ناتو در افغانستان، بيانيه در مجلس سناي امريکا، ۲۰۱۶م.
30. جنرال حميد گل، مصاحبه با تلويزيون پاکستان، ۲۰۱۶م.
31. جورج فورستر، "يک سفر از بنگال به انگلستان از طريق قسمت هاي شمال هندوستان، کشمير، افغانستان و فارس به روسيه از طرقت بحيرة کسپين، لندن، 1798م.
32. جيمز فريزر انگليسي، لاکهارت
33. چنگيز پهلوان، کتاب "شعراي معاصر افغانستان" چاپ تهران.
34. حامد کرزي، سخنراني در پارلمان به ارتباط تجزيه افغانستان.

35. حامد نوید، آریانا افغانستان آنلاین، ریشه یابی کلمه افغان، ۲۰۱۸/۲/۲۷ م
36. حسین علي یزداني «حاج کاظم»، پژوهشی در تاریخ هزاره‌ها»، جلد دوم، چاپ اول، قم 1373 شمسی
37. خطابه احمد شاه مسعود به شاگردان خود (ویدیو کلیپ)
38. داریره المعارف بریتانیکا، 1914 م
39. دستگیر پنجشیری، کتاب «ظهور وزوال ح د خ ا»
40. دستگیر پنجشیری، وبسایت آریائی، هفتم ثور 1382 مطابق 27 اپریل 2003 میلادی.
41. دستگیر روشنایی صفحه فیسبوک خودشان بتاریخ ۱۴ می سال ۲۰۱۶ م.
42. دیوان خوشحال خان ختک قندهار، ص ۶۶۹
43. رابرت بلکوئل پلان B برای افغانستان، ژورنال روابط خارجی، شماره جنوری/فبروری سال ۲۰۱۱ م.
44. راجه ترانگینی، کلکانه، به ترجمه سر اوریل شتاین لندن ۱۹۰۰ م و هند بوهرلر ج ۲، ص ۲۰۶
45. رادی شیم چوراسیا ۲۰۰۲، ص ۲۸.
46. رزاق مامون. "کابل پرس" یکشنبه 26 جون 2011 م.
47. رزاق مامون، "تقدیم به حبیب الله، نخستین خط شکن پس از هزار سال"، شنبه ۱۳ سنبله ۱۳۹۵ هجری شمسی سایت انترنتی "گزارش نامه افغانستان".
48. روزنامه اکسپرس تربیون پاکستان
49. ریچارد ارمیتاژ، FP, 18 Sep 2013 انٹرویو
50. ژورنال پلوس یل، Plus One دانشمندان پوهنتون پورت سموث انگلستان، هشتم مارچ سال ۲۰۱۲ م
51. سر جان ملکم، تاریخ ایران لندن، 1815 م، جلد اول
52. سفرنامه ابن بطوطه (که در سال ۷۵۴ هجری قمری پایان یافت و در مجموع ۲۹ سال و نیم به طول انجامید. این سفرنامه به ۴۰ زبان ترجمه شده است)
53. سونیل کمار، ۱۹۹۴ م، ص ۳۶

54. سيد عسكر موسوي كتاب "هزاره‌های افغانستان". (بر گرفته شده از سايت انترنتي <http://urozgan.org/fa-AF/article/8284>)
55. سيد محمد علي جاويد، جريده انترنتي "جمهوری خراسان" تاريخی ۲ دلو ۱۳۹۴.
56. سيف فاضل (فيسبوك) ۲۰۱۸م.
57. شيربادی لعل و سريواستوا (۱۹۵۳، ص ۱۵۰)
58. صاحب‌نظر مرادی جريده انترنتي "خراسان زمین چاپ ۲۸ قوس ۱۳۹۰ ه.ش
59. عبدالحميد مبارز، مصاحبه با تلویزیون نور در گفتگوی باز، ۲۰۱۱م
60. عبدالحی حبیبی، تاريخ مختصر افغانستان، ج. سوم 1377 هـ.ش دانش کتاب‌خانه پيشاور
61. عبدالحی حبیبی Abdul Hai, Khaljies are Afghan, Pashtun ,Habibi
<http://www.pashtunforums.com/pashtun-2013-22-07-Forums-history-38641-khilji-ghizais-ghaljis-pashtuns-afghans-abdul-hai-habibi.html>
62. عبدالحی خراسانی (مقالات نشر شده در فيسبوك)
63. عبدالله نایبی شماره ۹ نشریه «آینده»، میزان ۱۳۸۰ مطابق اکتوبر 2001م.
64. عرفان، حبیب، ۱۹۸۱م
65. عروج بارکزی، ادوارد الالسیس پیرس، مترجم: عبدالرحمن پژواک و محمد عثمان صدقي، مطبع عمومي کابل 1333 شمسي.
66. غیاث آبادی، رادیو فرانسه بخش فارسی.
67. فرید مزدک، مصاحبه تلویزیونی با تلویزیون فارسی بی بی سی ۲۰۱۵
68. فیض محمد کاتب، سراج التواریخ: 1331 شمسي، طبع دارالسلطنه کابل.
69. کابل پرس، تجزیه افغانستان، جون ۲۰۱۱.
70. کابل پرس، نتایج پرسش در مورد تجزیه افغانستان، ۲۰ سپتمبر ۲۰۱۳م.
71. کتاب خاطرات امیر عبدالرحمن خان

72. کلونل رالف پيتر. نقشه شرق ميانه نو، MAP OF THE NEW MIDDLE EAST Lit-Colonel Ralph Peters 2006
73. گرديزي، ابوسعيد عبدالحی بن ضحاک بن محمود. تاريخ گرديزي. به تصحيح و مقابله عبدالحی حبيبي. چاپ اول. تهران: دنياي کتاب، ۱۳۶۳.
74. گيشبرت اوونک، ۲۰۰۷، بورجور آواني ۲۰۱۳، اشير بادی لعل شريواستوا ۱۹۵۳
75. لطيف پدرام مصاحبه ويديويي بعد از واقعه سقوط شهر قندز-۲۰۱۵م
76. لطيف پدرام، مصاحبه با بي بي سي فارسي، ميزگرد پرگار تلويزيون فارسي بي بي سي درباره ايرانيان و افغاني‌ها ۲۰۱۳م.
77. لهکارت، انقراض سلسله صفويه نوشته لکهکارت
78. مجيب الرحمن رحيمي، مصاحبه با تلويزيون نور در گفتگوي باز، ۲۰۱۱م
79. مجيب مهرداد، روزنامه هشت صبح، پنجشنبه، 19 جدی 1398.
80. محبوب الله کوشاني به نقل از دستگير پنجشيري، وبسایت آريائي، هفتم ثور 1382 مطابق 27 اپريل 2003 ميلادی.
81. محبوب الله کوشاني، سخنراني ايکه بمناسبت بيستمين سالگرد شهادت م ط بدخشي در دوشنبه مرکز تاجيکستان
82. محمد ابراهيم عطايي، نگاهی به تاريخ معاصر افغانستان، مترجم: جميل الرحمن کامگار بنگاه انتشارات ميوند، چ. اول 1383 هـ.ش.
83. محمد ابن خوارزمي (۹۸۰م) (مفتی العلوم، ص ۷۲).
84. محمد احمد پناهی سمنانی. شاه سلطان حسين صفوی تراژدی ناتواني حکومت. چاپ اول. انتشارات کتاب نمونه، ۱۳۷۴.
85. محمد اکرام انديشمند، "کابل پرس"، تاجيک‌ها و زبان فارسي دري؛ بازنده اصلي نظام فدرالي در افغانستان پانزدهم مارچ سال ۲۰۱۲م
86. محمد سعیدی، هزارستان از اقتدار تا افتخار، (سایت انترنتی <http://urozgan.org/fa-AF/article/8284>).
87. محمد سعیدی، "هزارستان، از اقتدار تا افتخار" هزاره پيوند
88. محمد قاسم فرشته "تاريخ فرشته: تاريخ گسترش اسلام در هندوستان تا سال 1612م"، ترجمه انگليسي از روی نسخه اصلي فارسي سال 1606م توسط جان برگز، اردوی مدراس کمپانی هند شرقي، چاپ مجدد سال 2006، دهلي.
89. محمد کاشغري (قرن ۱۱ ميلادی)

90. محمد محقق، شفقنا، دوشنبه، 18 اسفند 1393)
(www.shafaqna.com/persian
91. محمد مهدی، دانشنامه آریانا، انترنت (http://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com.au/p/blog-page_10.html)
92. محمد نظیف شهرانی، خراسان زمین، ۲۱ جدی ۱۳۹۲.
93. مروت خان Defence Forum, Jun 20, 2014 Pakistan
94. مصاحبه جنرال پرویز مشرف رییس جمهور اسبق پاکستان با تلویزیون طلوع، ۲۰۱۶م.
95. مصاحبه ویدیویی لطیف پدرام با تلویزیون فارسی بی بی سی-۲۰۱۴م
96. مقایسه تاریخ هندوستان و اندونیزیا. مجموعه مقالات، بلوسه و ان بوت، نیویارک 1978، ص
97. ممنا اگروال، وبسایت مباحث تاریخ " The Sultanate of Delhi. S. L. Agarwala
98. منہاج سراج طبقات ناصری، ج اول ص ۴۲۲
99. موتی لال بنارسیداس، "of Civilizations of Central Asia: The History to 750. Motilal Banarsidass. crossroads of civilizations: A.D. 250 7-1540-208-81-978 ISBN
100. مونستوارت الفنتستون "گزارش پادشاهی کابل و توابع آن در تارتاری، فارس و هندوستان"، در دو جلد به زبان انگلیسی، چاپ لندن، 1842م
101. میر غلام محمد غبار، افغانستان در مسیر تاریخ، جلد اول، صحافی احسانی، قم 1375 شمسی
102. میر غلام محمد غبار، احمدشاه بابا، دانش کتابخانه، چاپ دوم، پشاور 1376 شمسی
103. میر محمد صدیق فرهنگ، افغانستان در پنج قرن اخیر، جلد اول، انتشارات محمودفای، چاپ دوم قم 1374 شمسی.
104. مینورسکی در تبصره بالای کتاب حدود العالم (۱۹۳۷)
105. نک کلاگ رهبر حزب لیبرال دموکرات و معاون صدراعظم بریتانیا سپتمبر سال 2009 در روزنامه گاردین، پلان B
106. نادر شاه افشار، وبسایت تمدن ما (tamadonema.ir/)
107. نوراحمد خالدي، "نتایج انتخابات دور اول ریاست جمهوری از تقسیم آراء بر اساس خطوط قومی حکایت می کند" فیسبوک، ۲۷ اپریل ۲۰۱۴م.

108. نیویارک تایمز از قول "لنک وار ژورنال" ۱۶ اکتوبر ۲۰۱۵م.
109. هرمان کولکی و دیتمار روثرموند، 2004م، Dietmar & Hermann Kulke ، India. Psychology Rothermund 2004, A History of Press .4-32919-415-0-978 ISBN.
110. هوشنگ مهدوی، تاریخ روابط خارجی ایران، ۱۳۷۵ تهران ص ۶۳.
111. وبسایت اداره مرکزی احصاییه، کابل
112. وبسایت مشعل Popal Karim , <http://mashal.org/blog> , Mashal.org/نژاد-وملی های-افغانستان/
113. وبسایت انگلیسی گندهارا تاریخ 11 اپریل 2018
114. ویکیلیکس گاردین، دسمبر ۲۰۱۰م
115. ی ای بوسورث، دایرة المعارف ایرانیکا، ۲۰۱۲.
116. یوی، ساختمان اجتماعی اسلام، صفحات ۴۱۶۱۹
- 117 مهر الدین مشیط سایت آریایی "قصرهای مافیایی از شیرپورتا جمیرا نمادی از فساد واشنگتن در کابل"
- 118 روزنامه اطلاعات روز دوشنبه 12 سرطان 1396 (2017م) زیر عنوان "خاطره‌ی تلخ و فراموش‌ناشدنی، عبدالباری جهانی"
- 119 داکتر طاووس وردگ، جریده انترنتی مشعل
- 120 محمد عوض نبی زاده جریده انترنتی مشعل
- 121 واشنگتن پوست در مقاله به قلم کریگ ویتلاک Craig Whitlock بتاريخ نهم دسمبر 2019م

بخش هژدهم در مورد نويسنده

دوکتور نوراحمد خالدي

دوکتور نوراحمد خالدي در ۲۹ دلو سال ۱۳۲۸ هجري شمسي در غوريان هرات تولد شد. والدين موصوف نظر به اقتضاي وظيفه پدر، مرحوم نيك محمد خان قوماندان امنيه، در آنزمان در غوريان زندگي مي‌کردند. از ليسه حبيبیه شهر کابل در سال ۱۳۴۶ فارغ التحصيل شده و در سال ۱۳۵۲ از پوهنځي اقتصاد پوهنتون کابل به درجه دوم در جمع ۱۶۳ محصل فارغ گرديد.

پدر دوکتور خالدي پشتون خيرين از ولسوالي خوگياني ولايت ننگرهار بود. مادر دوکتور خالدي مرحومه رحيمه از باشندگان شهر کابل از جانب پدر بارکزي و از جانب مادر تاجيك از بگرام ولايت

کاپيسا بود که از آن جهت خويشاوندان بسيار نزديک اواز شهر چاريکار ولايت پروان هستند که در آنجا زندهگي مي‌کنند. زبان دری زبان فاميلى ايشان بوده و به آن زبان تعليم يافته، بزرگ شده و به آن زبان شعر گفته و مضمون به نشر رسانده است.

دوکتور خالدي بعد از فراغت از پوهنتون کابل برای دوازده سال در وزارت پلان، اداره مرکزی احصاييه و وزارت صحت عامه در کابل بکار مشغول بود. موصوف ماستري خود را در علم نفوس در سال 1984م از انستيتوت بين‌المللي مطالعات نفوس واقع شهر بمبئی هندوستان بدست‌آورد و متعاقباً در سال 1990م دکتورای خود را در علم دموگرافي يا نفوس شناسي از پوهنتون ملی آستراليا در شهر کانبيراي آستراليا حاصل نمود.

موصوف از سال 1986 به اينطرف با فاميل خود در آستراليا زندگي مي‌کند و از سال 1989 تا سال 2014 به حيث کارمند دولت آستراليا در مقامات مسوول، بشمول سر مشاور در اداره صدارت عظمی دولت آستراليا، ايفای وظيفه کرده است. دکتور خالدي چند سالي هم به عنوان متخصص نفوس برای کشورهاي جنوب پسيفيک در شهر نوميا، کشور نيو کاليدونيا ايفای وظيفه نموده و در زمان حاضر به حيث متخصص در امور احصاييه و نفوس یک دفتر مشاورتي KRD Social Consulting دارد که مشتريان او عمدتاً وزارخانه‌هاي دولت فدرال آستراليا، حکومت‌هاي ايالتي و سازمان‌هاي مختلف اند که به تحقيقات و پيشبيني‌هاي دراز مدت نفوس و خانوارها نیاز دارند. نتايج تحقيقات دوکتور خالدي در اين زمينه‌ها توسط چندین وزارت و سازمان‌ها در چند ايالت آستراليا به نشر رسيده است.

موصوف در سال ۱۳۵۴ با نادره سکندري ازدواج نمود که ثمره اين وصلت با سعادت یک پسر و یک دختر به نام‌هاي ابوبکر و مريم مي‌باشند.

دوکتور نور احمد خالدی به زبان دری شعر می‌گوید و یکتعداد هنرمندان معروف کشور و همچنان آوازخوان‌های جوان از اشعار ایشان در آهنگهای خود استفاده کرده اند از جمله احمدولی، حیدر سلیم، غوث نایل، احمد شاکر، میرویس نصیر و بارق نصیر و غیره.

دوکتور خالدی نشرات متعدد علمی مسلکی و شعری دارد که یکتعداد آنها برای استفاده علاقمندان از طریق اینترنت آنلاین موجود است و با استفاده از لنک آتی می‌توان به آنها دسترسی یافت.

<https://independent.academia.edu/Nkhalidi>

Copyright: KRD Books

Email Writer: noor.khalidi@gmail.com

KRD Books

Afghanistan: People, History & Politics

In Dari Language

The Founding Fathers of Afghanistan

KRD Books
June 2020

By
Dr Noor Ahmad Khalidi